

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

EN LANDSBY VED ADELVEJEN

Styding gennem 300 år
1695-1995

MICHAEL ULDALL

EN LANDSBY VED ADELVEJEN

**Styding gennem 300 år
1695-1995**

MICHAEL ULDALL

Indholdsfortegnelse:

Forord.....	4
AFSNIT I:	
Stydings topografi.....	5
Stydings udvikling.....	13
Politiske forhold.....	24
Kirkelige forhold.....	28
Retsvæsen.....	34
Lokal forvaltning.....	44
Skoleforhold.....	52
Fattigvæsen.....	66
Trafikforhold.....	70
Samfærdselsmidler.....	76
Egnens berøring med krige.....	80
Sæder og skikke.....	94
Thyrashul Kro.....	104
Landbrug.....	115
Handel.....	141
Håndværk.....	147
Industri.....	165
De gjorde Styding kendt.....	177
Særprægede personer.....	187
Errested morderen.....	194
AFSNIT II:	
Gårdenes historie.....	199
AFSNIT III:	
Husenes historie.....	340
AFSLUTNING.....	379
Noter.....	382
Emne-register.....	383
Navneregister over familier.....	384
Kilde- og litteraturfortegnelse.....	386

FORORD

Jeg, der er født og opvokset i Styding, har de seneste år ved nogle lejligheder fortalt træk fra byens historie. Efterfølgende har flere opfordret mig til at udgive en bog over emnet. Jeg har taget imod opfordringen, og efter 2½ års arbejde er bogen nu en realitet.

Grundlaget for udarbejdelsen er bl.a. jordebøger, skatteregistre, pante- og retsprotokoller, folketællinger og ikke mindst kirkebogen for Hammelev sogn. Mange af oplysningerne er hentet på Landsarkivet i Aabenraa samt på lokalarkivet i Tørring. Som supplement er brugt en del oplysninger fra lokalhistoriske skrifter. Desuden har mange lokale personer bidraget med oplysninger om landsbyens nyere tid. Disse er nævnt i bogens kildefortegnelse.

Bogen er opdelt i tre afsnit. Første afsnit omhandler byens mere generelle historie. Andet afsnit behandler gårdenes historie og tredje afsnit landboelsstedernes og nogle huses historie. Desuden er som appendix udarbejdet stamtavler over ca. 40 familier, der sad på byens gårde fra år 1700 til 1900. Denne stamtavlebog udgives dog særskilt, da næppe alle har interesse i den.

Der skal lyde en stor tak til de mange, som har støttet mig med oplysninger og fotos. Ikke mindst skal der lyde en særskilt tak til F.S. Grove-Stephensen, Sønderborg, som har fremskaffet oplysninger om gårdenes ejerforhold m.m. gennem jordebøger, registre og panteprotokoller. Uden denne hjælp ville det næppe have været mig muligt at udrede tidsperioderne for gårdenes ejerskaber. Desuden skal bringes en tak til korrekturlæserne.

Jeg håber med bogen at kunne bidrage til Stydings historie i almindelighed og personalhistorie i særdeleshed. Hvis man forsker i en slægt, der har aner i landsbyen, kan denne bogs personalhistorie måske være et godt udgangspunkt.

Til slut skal der lyde en hjertelig tak til følgende bidragsydere, som har gjort det økonomisk muligt at udgive bogen: Vojens kommune, Konsul George Jorck og hustru Emma Jorck's Fond, Sydbank Sønderjyllands Fond, Den Danske Banks Fond, Unibank v./ Unidanmark-fonden, Bikuben v./ Sparekassen Sydjyllands Gavefond og forsikringsselskabet ALM. BRAND.

Bramming, den 5. dec. 1995

Michael Uldall

Eggen omkring Styding

Styding, der hører under Hammelev sogn og Vojens kommune, ligger ved Ribe Landevej mellem Hammelev og Vojens. Tidligere blev denne vej af lokalbefolkningen kaldt *"Adelvejen"*. Byens opland er omgivet af Vojens, Ringtved, Maugstrup, Stokkerhoved, Oksbøl, Hammelev, Gl. Ladegaard og Jernhyt.

Navnet Styding menes at komme af *"Stud"* i betydningen afstumpet, hvilket skulle hentyde til egnens kuperede terræn.

Byen er omgivet af særdeles naturskønne områder med Styding-skovene mod nord og Stevning sø mod syd. Terrænet, der er kuperet, er gennemskåret af en dyb tundedal, der strækker sig fra Thyrahusl over Dybdal til Stevning sø, samt en kløft kaldet Grindal, der går fra lidt vest for Lodenhøj mod Stevning. Denne kløft er dog i de senere år jævnet en del.

Parti fra Dybdal 1913. - Bag Ellebækken to huse, hvoraf det bageste i gammel tid blev beboet af byens bettelfogeder. (Foto Jacob Friis).

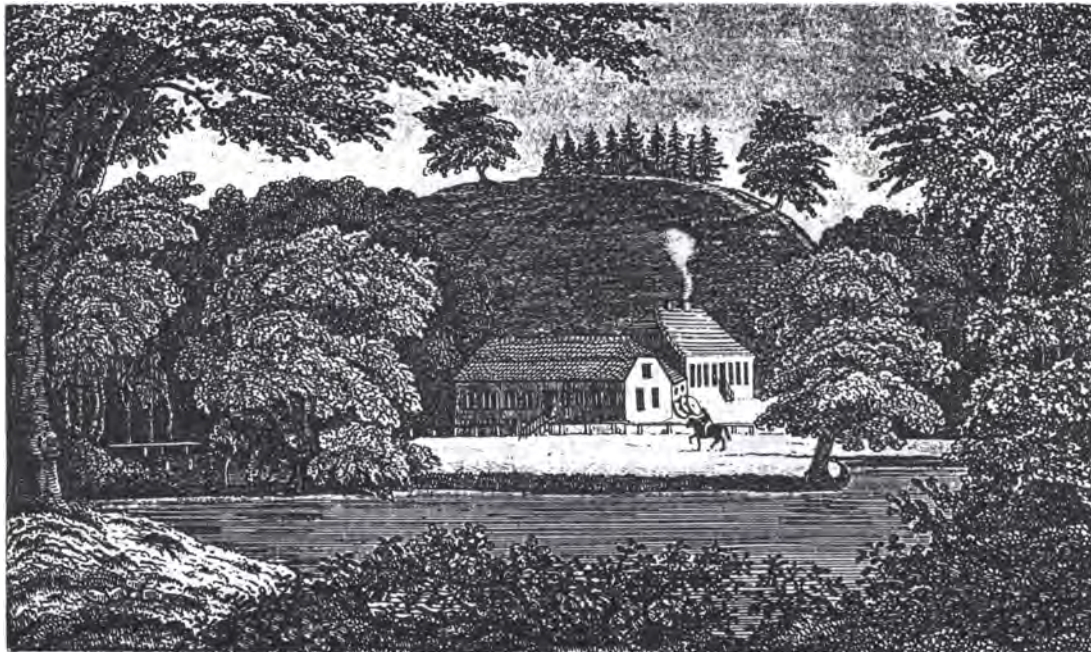
Jorderne er særdeles gode sandblandede lerjorder med lerunderlag. Dog er jorden syd for Dybdal mod Gl. Ladegaard en endemoræneaflejring, der består af let sandjord. Sidstnævnte er da også altid blevet benævnt *"Heden"*.

Til de fleste gårde hører skovarealer nord for byen. I disse skove ligger områdets højeste punkt 70 meter over havet.

Nordøst for Styding ligger Stydingdam, som i gammel tid har været en sø. Senere er søen groet til, men området er nu uddrænet og omdannet til gode ager- og engjorder. Indtil 1778 hørte Stydingdam under Vojensgård, men blev herefter udparcelleret til 2 ejendomme.

Tørning

I et særdeles smukt naturområde ca. 2-3 km sydøst for Styding lå i gammel tid det stærkt befæstede "Tørning Slot" (Dornyng). Gennem mange år fungerede stedet tillige som tingsted for Gram Herred. - Nord for slotsbanken ligger Tørning Mølle. Møllen hørte gennem lange tider til slottet og ladegården, men kom senere i privat eje.

Tørning slotsbanke, hvor man endnu i vort århundrede kunne finde murrester af slottet, som forsvandt 1597. - Foran ses Tørning Mølle. (Kobberstik ca. 1850).

Tørning Slot nævnes første gang i 1331; men dets historie kan uden tvivl føres endnu længere tilbage.

Slottet hørte indtil 1340 under kronen, men blev herefter af Hertug Hans pantsat til de holstenske grever.

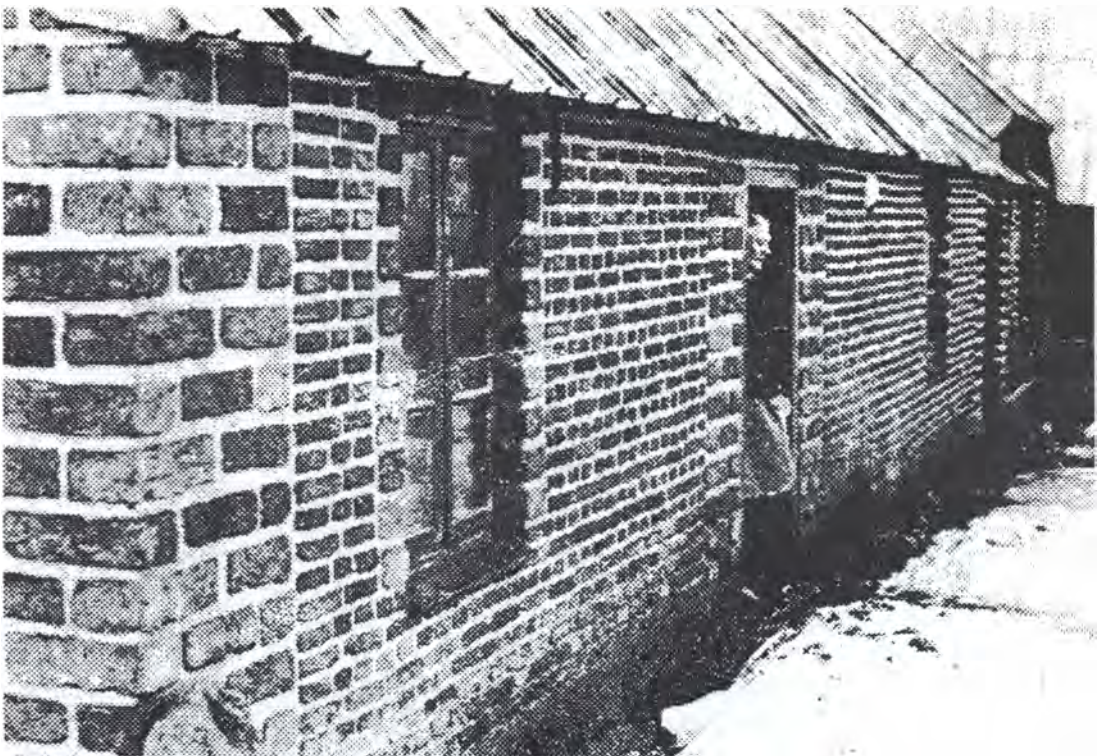
Fra 1345 overtoges slottet af Limbek-familien, som ejede det i 3 generationer, hvorefter det blev overtaget af Ahlefeldt-familien, der ejede det fra 1428-1492.

I 1494 blev slottet solgt til Hans den Ældre, men faldt atter ind under kronen i Frederik den Andens og Christian den Fjerdes tid. At Tørning blev krongods, fik stor betydning for egnens bønder, idet det ikke var sædvane, at der skulle udføres hovearbejde på krongodserne, hvor der alene ved visse lejligheder kun var pligt til at udføre den såkaldte "hånd- og spandtjeneste". - På den tid hørte 4 herreder under godsets besiddelser. Fra Frederik den Andens tid blev Tørning bortforlenet til forskellige adelsmænd, hvoraf bl.a. kan nævnes Henrik Knudsen Gyldenstjerne og Otte Holgersen Rosenkrantz. Lensmændene har dog aldrig selv resideret på slottet, men drev det ved slotsfogeder.

I 1523 byggedes slottet "*Hansborg*" i Haderslev. Det blev herefter den foretrukne residens, hvorfor Tørrning efterhånden sygnede hen. Slottet menes at være forsvundet omkring 1597. Da der er fundet sværtede sten, er det ikke utænkeligt, at slottet er ødelagt ved brand. Endnu op til vore dage har der været rester af murværk på slotsbanken, og der er under møllebygningen fundet en søjlefod af Gotlandskalk. Denne har utvivlsomt hørt til slottet og vidner om en usædvanlig pragtfuld bygning. I skrevne kilder berettes tillige om "*Fruerstuen*" på Tørrning.

Efter slottets forsvinden i 1597 omdannedes Tørrning til kongelig avlsgård, som blev bortforpagtet, bl.a. til Ritmester Magnus Schwalbe, som havde forpagtningen i 1665, og den sidste forpagter var major Gerhard Nicolaÿ Blekenberg, som i øvrigt anlagde blikfabrikken "*Godthåb*" ved Christiansdal.

I 1770'erne blev Tørrning udstykket. Kun ladegården og møllegården blev tilbage. Ved udstykningen fraskiltes hovedparcellen, hvorpå Tørrninggård blev oprettet. Den blev i 1786 købt af landinspektør Claus Matzen, som i øvrigt foretog opmålingen til udskiftningen i Hammelev sogn i 1792. Hans slægt sad herefter i flere generationer på gården.

Mange munkesten fra Tørrning slot blev hentet af omegnens folk, som anvendte dem til indmuring i deres huse og gårde. - Herover et eksempel fra Kragdal Skovgård på heden syd for Dybdal.

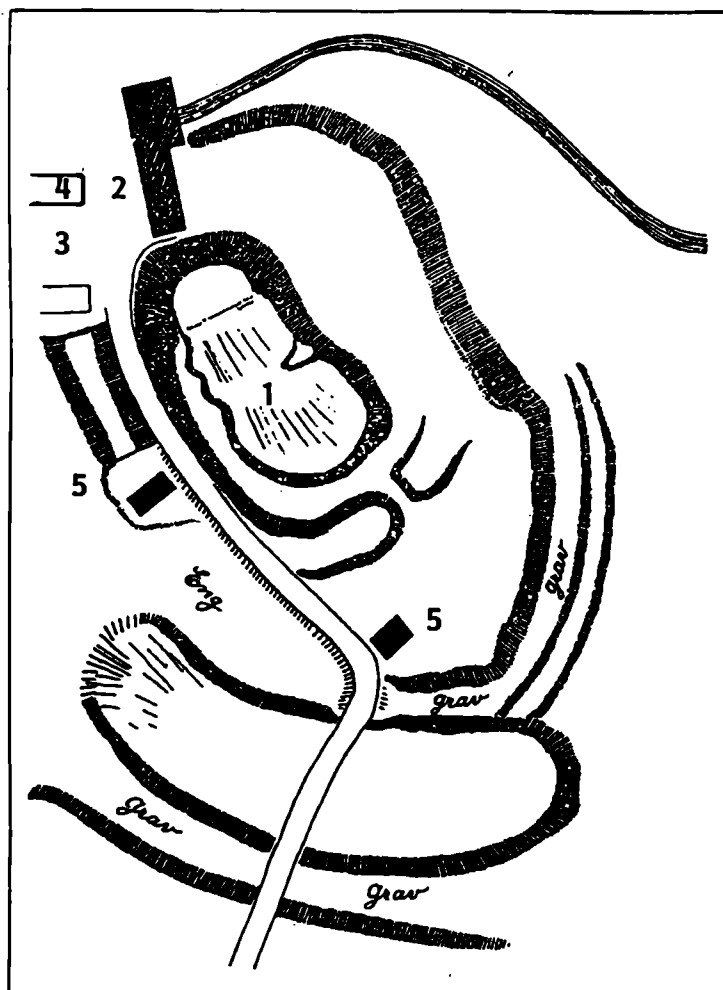
Voldanlægget ved Tørrning

Voldanlægget ved Tørrning hører til et af de anseelige middelalderlige fæstningsanlæg i Nordslesvig. Anlægget skyder sig frem i dalen mod nord og består af 3 buede grave og to forborge samt en hovedbanke, hvorpå slottet har ligget. Den mel-

lemste grav går langs den indre forborgs østside, hvor der er opkastet en ydervold. Selve hovedbanken er nu ændret til haveanlæg og er tilmed gennemskåret af vejen, som kommer fra Gl. Ladegaard og går mod Hammelev og Styding.

Voldanlægget

Plan af Tørring Voldsted. 1. Slotsbanken, 2. Tørring Mølle, 3. del af Møllegården, 4. "Herredsfogedens hus", 5. arbejderboliger.

På begge sider af vejen mod nord ligger i skoven to halvrunde forskansninger med tørre grave og lave volde. Disse menes at være levninger fra Erik af Pommerns bulværker.

Stevning

Kun nogle få hundrede meter syd for Styding ligger Stevning Sø eller Stevning Dam, som den også kaldes. I gammel tid hed søen *Syding Dam*, hvilket kan ses på kort fra 1774. På et udskiftningskort fra 1792 er navnet ændret til *Stæfning Dam*. Ordet kommer af det gamle ord "stevning" i betydningen stuvning. Det hentyder til, at søen er opstuvet ved et stemmeværk og senere ved en dæmning ved Tørring Mølle. Søen, der således er kunstig, har i ældste tider, inden anlæg af møllen, formentlig været begrænset til at være en større bæk.

Møllen stammer givetvis helt fra middelalderen, men først i 1494 nævnes den i dokumenter. I den første tid har der ved møllen sikkert kun været tale om et almindeligt stemmeverk til udnyttelse af vandkraften. Vi ved fra beretninger, at der i 1749 blev bygget en større dæmning, idet egnens bønder blev udkommanderet til arbejdet gennem den såkaldte *"hånd- og spandtjeneste"*, en form for hoveri, hvor de skulle stille med karle og vogne. Dæmningen fik en anelig højde, og søen fik herefter et vandspejl på ca. 19 meter over havet og en udstrækning på ca. 30 ha.

Søen er på den sydøstlige side omkranset af en skov kaldet *Sandkulen*. Mod vest ligger et smukt kuperet terræn med lave sumpområder, og ned mod søen skræner store, stejle skrænter.

Søen har gennem årene været et yndet familieudflugtssted og badested for byens ungdom. Tidligere var der en streng opdeling mellem pigernes og drengenes badesteder. Pigerne havde således deres vest for det nuværende kunstcenter og drengene deres lige syd for byen. Medens pigerne var mere forsigtige, skulle drengene altid kappes om, hvem der først var i stand til at svømme til Ladegårdssiden - en strækning på ca. en halv kilometer. Om sommeren byggedes sivbåde, og om vinteren blev der løbet på skøjter og sejlet issejlads.

Købmand Hans Lauesen Hansen og familie på udflugt til Stevning ca. 1920.

Stevning sø

I gammel tid havde drenge og piger hver deres badested. - Her drengenes badested lige syd for byen.

Om vinteren løb byens børn på skøjter på Stevning. (Foto ca. 1945).

Byens udvikling

Området, hvor Styding by nu ligger, har i ældste tider været bevokset med skov. Hvornår den første bosættelse har fundet sted, vides ikke. Måske de første mennesker har boet på de flade, ubevoksede hedestrækninger syd for Dybdal. Gravhøje her kan vidne om det. Rige fund i omegnen viser, at der har været beboelser på egnen i omkring 4000 år.

Navnet Styding (Studeng) nævnes første gang i kong Valdemars jordebog i 1231. I 1421 kaldes byen Studingh, og på andre tider er den kaldt Studyngh. Navnet kommer muligvis af stud eller afstumpet med hentydning til det kuperede terræn.

De første navne på byens indbyggere finder vi i et restanceregister i de slesvigske og holstenske regnskaber i 1542 samt i en jordebog fra samme år over kronens jordegods i Tørring Len.

Restanceregister 1542:

**Gramherde
Stüdinge**

Hans matsenn
xxii fetsip sawer
Ortagels kari

fetsip sawer
xxii *Tidicke petersenn*

fetsip sawer
xxii *Lehne mathis*

fetsip sawer
xxii *Hans nielsenn*

fetsip sawer
xxii *Peter offersen*

fetsip sawer
xxii *Laurens benditsenn*

Simen petersen
xxii *Jep ketelsen*

fetsip sawer
xxii *Willats Johnsenn*

fetsip sawer
xxii *Peter bendixen*

fetsip sawer
xxii *Hans faget*

fetsip sawer
xxii *Matz laurisenn*

fetsip sawer
xxii

transskription

Gramherde Stüdinge

Hans Matsenn
10 skæpper havre
Negels Kari
10 skæpper havre
Tidicke Petersenn
10 skæpper havre
Lehne Mathis
10 skæpper havre
Hans Nielsenn
10 skæpper havre
Peter Offersen
10 skæpper havre
Laurens Benditsenn
10 skæpper havre
Simen Petersen
10 skæpper havre
Jep Ketelsen
10 skæpper havre
Willats Johnsenn
10 skæpper havre
Peter Bendixen
10 skæpper havre
Hans Faget (Foged)
10 skæpper havre
Matz Laurisenn
10 skæpper havre

Alle har en restance på 10 skæpper havre, hvilket kunne tyde på, at det har drejet sig om et dårligt år. Også bønderne i Hammelev (Hameloff) og Ladegaard (Lagarde) har restancer. I Ladegaard tillige rug.

Pengeafgifter anført i jordebog fra 1542 over kronens jordegods i Tørning Len:

Gram Herred

Studingk:

Unge Hans Matzen	5 mark
Tidich	5 -
Lehne Matsis	4 -
Hans Souerensen cum sotio*	3 -
Gertrut Peters cum sotio	3 -
Lauerens Bendtzen	4 -
Simen Petersen	3 -
Villatis Hansen	4 -
Nels Kari	2 -
Jep Keldsen cum sotio	3 -
Peter Bentzen	3 -
Hans Keldsen cum sotio	3 -
Mats Lauersen	4 - 8 skilling

* cum sotio = i fællesskab med

Da kirkebogen for Hammelev sogn brændte i 1763, kan slægtsforbindelse til de ovennævnte personer ad denne vej ikke findes. Ved studier af gamle jordebøger og skatregister kan der måske konstrueres en forbindelse.

Gårde og landboelssteder i Styding by 1542-1994

	gårde	landboelssteder
1542	13	-
1734	13	2
1774	14	9
1792	17	11
1872	10	9
1892	8	7
1950	7	2
1994	6	1

Som det kan ses, er gårdenes antal i 1994 halveret i forhold til år 1542, og landboelsstederne er så godt som forsvundet fra byen. En stor del af de udflyttede gårde og boelssteder er tillige nedlagt.

Hammelev sogn 1774

Kortet er et af de første, der viser gårdene i Stryding. Skovgård og Thyraahul samt skolen ved Grindal er de eneste, der ligger uden for den bymæssige bebyggelse. Bemærk, at Stryding Dam på dette tidspunkt kaldes "Stryding Dam".

Styding 1734

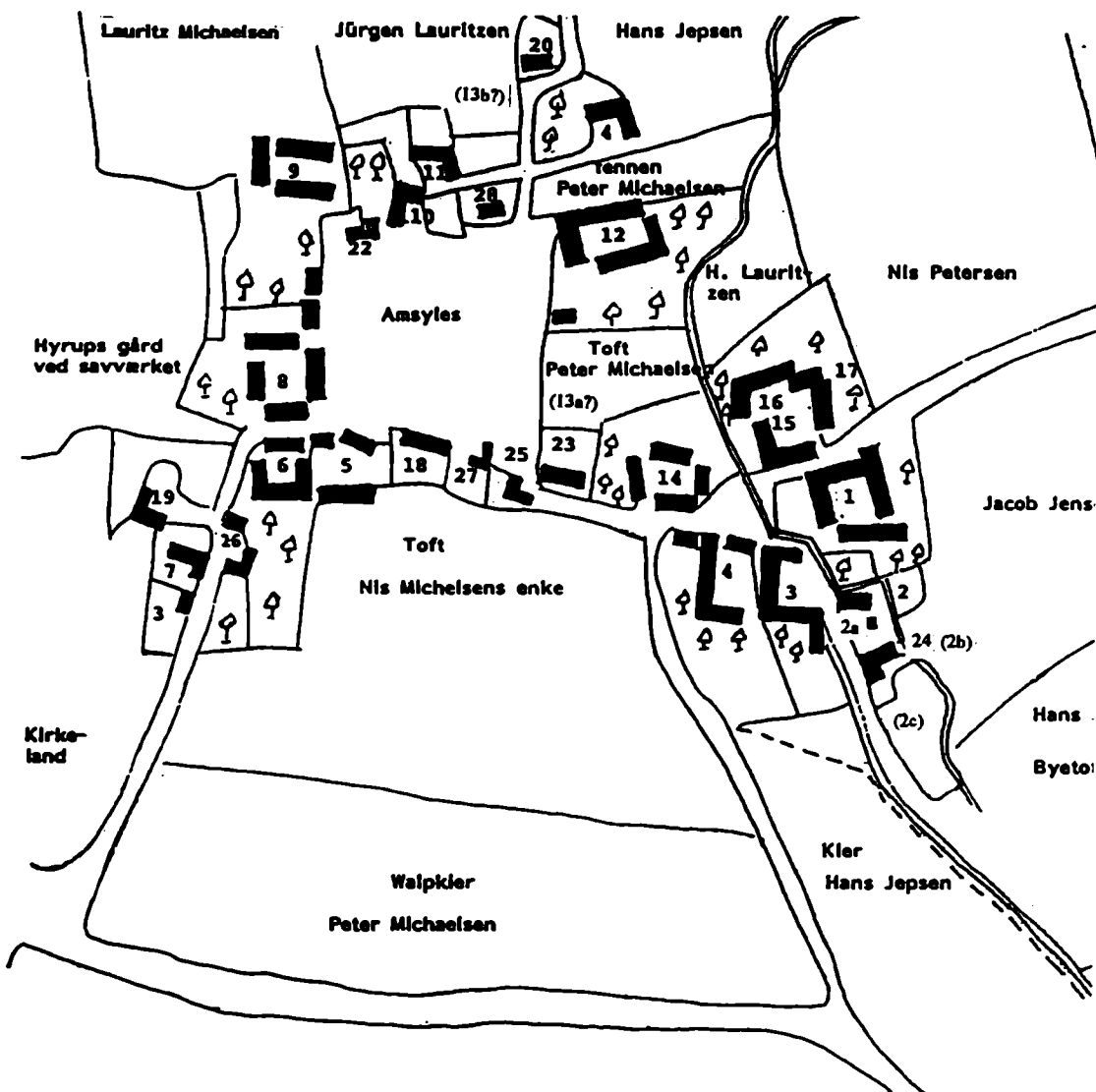

Ejere forsøgt placeret på kort fra 1774 efter fæsteoversigt 1734:

1. Niels Jürgensen	9a. Nis Jürgensen
1a. Nis Willatzen	9b. Peter Thomassen Hörlock
2a. Morten Hansen	10. Lauritz Pedersen
2b. Matz Lauritzen (tidl. Knuth Jürgensen)	11. Peter Petersen
2c. Thomas Willatzen	12. Niels Jessen Nis Pedersen Nis Willatzen
3. Hans Jensen	13a. Las Nissen (ikke anført på kort fra 1774)
4. Hans Michelsen	13b. Las Nissen (ikke anført på kort fra 1774)
4a. Hans Jensen (senere Niels Jensen)	14. Hans Jürgensen
5. Matz Petersen Toft	15. Peter Simonsen
6. Matz Lauritzen	16. Jürgensen Bonnicksen
7. Mathias Paysen Broder Paysen	17. Michel Christensen
8. Friedrich Paysen	

Sikkert af pladshensyn har gårdene ikke kunnet få den helt nøjagtige placering på kortet. De angivne numre er taget fra udskiftningskortet fra 1792. Disse numre er af hensyn til tekstomtale anvendt på samtlige kort i bogen.

Styding 1792

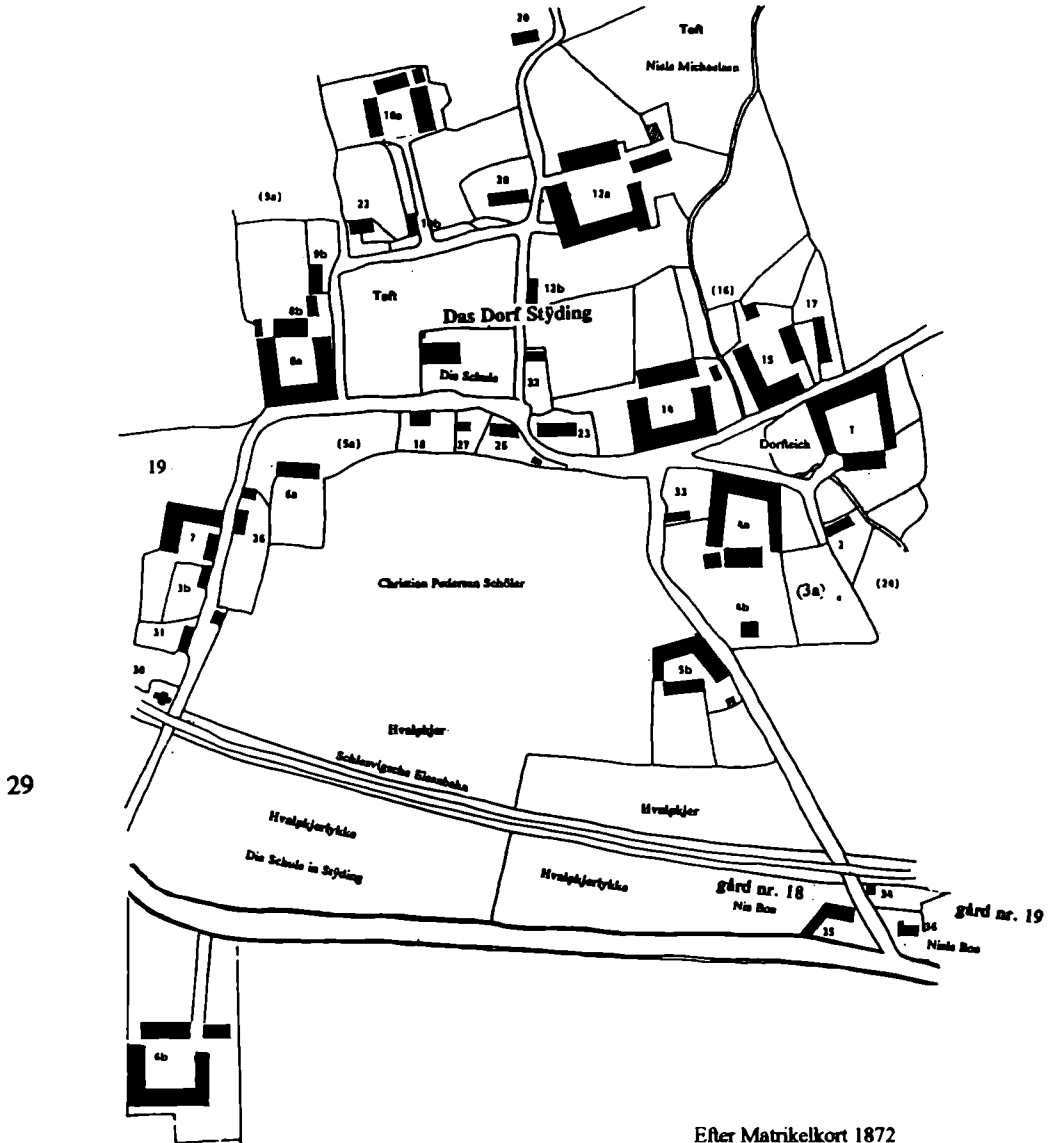

Efter udskiftningskort 1792,
Landsarkivet Aabenraa.
Aftegnet 1993 af Michael Uldall

1. Jakob Jensen (Grønfeldt)	11. Peter Friedrichsen	21. Hans Klemmentzen og Mathias C. Bolwig, Thyrashul Kro
2. Hans Heinrich Rasmussen	12. Peter Michaelsen	22. Hans Jensen
3. Hans Jürgen Hansen og Lauritz Jørgensen	13. Mathias Matzen, Skovgaard (udflyttet fra 13a og 13b?)	23. Thomas Nielsen (Aarestrup)
4. Hans Jepsen	14. Willatz Nissen	24. Hans Bertelsen
5. Nis Michelsens enke	15. Nis Petersen (Hammeleff)	25. Hans Christian Nissen
6. Hans Matzen	16. Hans Lauritzen	26. Smedemester Jacob Hansen Schmidt
7. Chresten Chrestensen	17. Michel Christiansens enke	27. Lauritz Lauritzen, hyrde
8. Boy Clausen	18. Peter Matzen Toft	28. Johan Johannesen, bødker
9. Lauritz Michaelsen	19. Smedemester Jacob Hansen Schmidt	
10. Jürgen Lauritzen	20. Philip Johansen Horn	

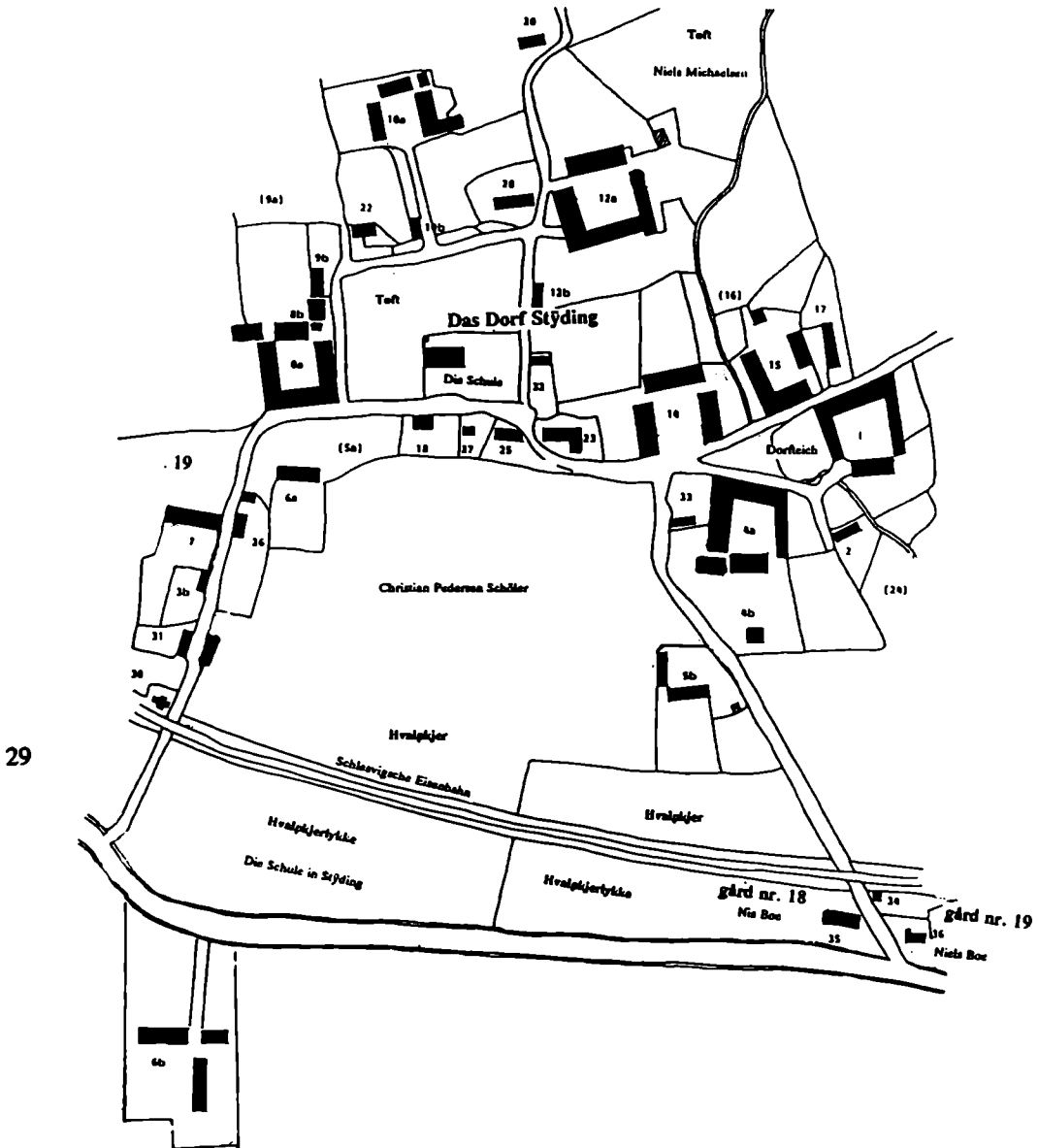
Styding 1872

Efter Matrikelkort 1872
Kort- og Matrikelstyrelsen
Moltrupvej, Haderslev
Aftegnet 1994 af Michael Uldall

1. Jacob Jørgensen Friis	10a Michael Michaelsen	23. Høker Peder Schmidt
2. Nis Hansen	10b Aftægts hus til 10a	24. Forsvundet landboelssted
3a. Udflyttet	11. Peder Pedersens nedlagte gård	25. Skrædder Jørgen Petersen
3b. Nis Nielsen Kudsk	12a Niels Michaelsen Petersen	26. Smedemedster Mathias Hansen
4a. Lauritz Lauritzen	12b Arbejdsbolig til 12 a	27. Hyrdehuset
4b. Aftægts hus til 4 a	13. Skovgård udflyttet	(Lauritz Nielsen Møller)
5a. Gård flyttet til 5 b	14. Jes Peter Jacobsgårds arvinger	28. Arbejdsbolig til "Herregården"
5b. Christian Schøler	15. Mads Skau	29. Carsten Ehlers
6a. Simon P. Clemmensen	16. Nørregårds nedlagte gård	30. Vogterhus
6b. Jørgen Steffensen (jun)	17. Stuehus til nedlagt gård nr. 17.	31. Hans Lorenzen Krogh
7. Jørgen Steffensen (jun)	(ejer Jes Peter Jacobsgaard)	32. Inger Marie Skøtt
8a. Jørgen Steffensen (sen)	18. Jacob Jørgensen Friis	33. Maren Hansen
8b. Aftægts hus til 8 a	19. Landboelssted flyttet til nr. 31	34. Stationen
9a. Udflyttet til Styding mark	20. Lejebolig	35. Nis Boe
(Nis Steffesen)	21. Thyrahus Kro	36. Smedemester Niels Boe
9b. August Fahrendorf	22. Skomager Jørgen Iversen	

Styding 1892

29

Rekonstruktion efter
Nora Schmidts kor 1892
Udarbejdet 1994 af Michael Uldall

1. Markus Friis	10 b. Hans Michelsen Lauritzen	25. Skrædder Jørgen Petersen
2. Christian Bertelsen	11. Udflyttet til Stydingskov	26. Jens Poulsen Møller
3a. Udflyttet til Skovlinggaard	12. Niels Michaelsen Petersen	27. Hans Kudsk
3b. Hans Krogh	13. Udflyttet til Skovgaard	28. Smedesvend Heinrich Schött
4a. Hans Peter Lauritzen	14. Hans Christian Andersen (sen)	29. Carsten Ehlers (Ribevej 12)
4b. Aftægts hus til 4a	15. Hans Hansen Enemark	30. Vogterhus DSB
5b. Christian Pedersen Schøler	16. Nedlagt	31. Hans Lorentzen Krogh
6a. Jens Clemmensen	17. Peter Møller	32. Inger Marie Skøtt
6b. Jørgen Steffensen (jun)	18. Anne Marie Michaelsen	33. Ingeborg Kudsk
7. Hjuler Nicolaj Nielsen	20. Jens Østerkjærhus	34. Stationen
8. Jeppe Mikkelsen Uldall	21. Thyrahus Kro	35. Søren Christian Rattenborg
9a. Udflyttet til Østergård	22. Skomager Jørgen Iversen	36. Smedemester Niels Boe
9b. Snedker August Fahrenndorf	23. Høker Peder Schmidt	
10a. Hans Michaelsen	24. Nedlagt.	

Partier fra Styding

Til venstre "Wolles" og købmandens huse. Bagest Hans Christian Andersens gård. Til højre "Ingeborg Falles hus". Nederst Thyrashul og Tørning Mølle. (Foto ca. 1905).

Den vestlige del af Ringvej. Til venstre Mathias Møllers gård og til højre Ringvej 33, der fungerede som smedebolig til 1880. (Foto ca. 1940'erne).

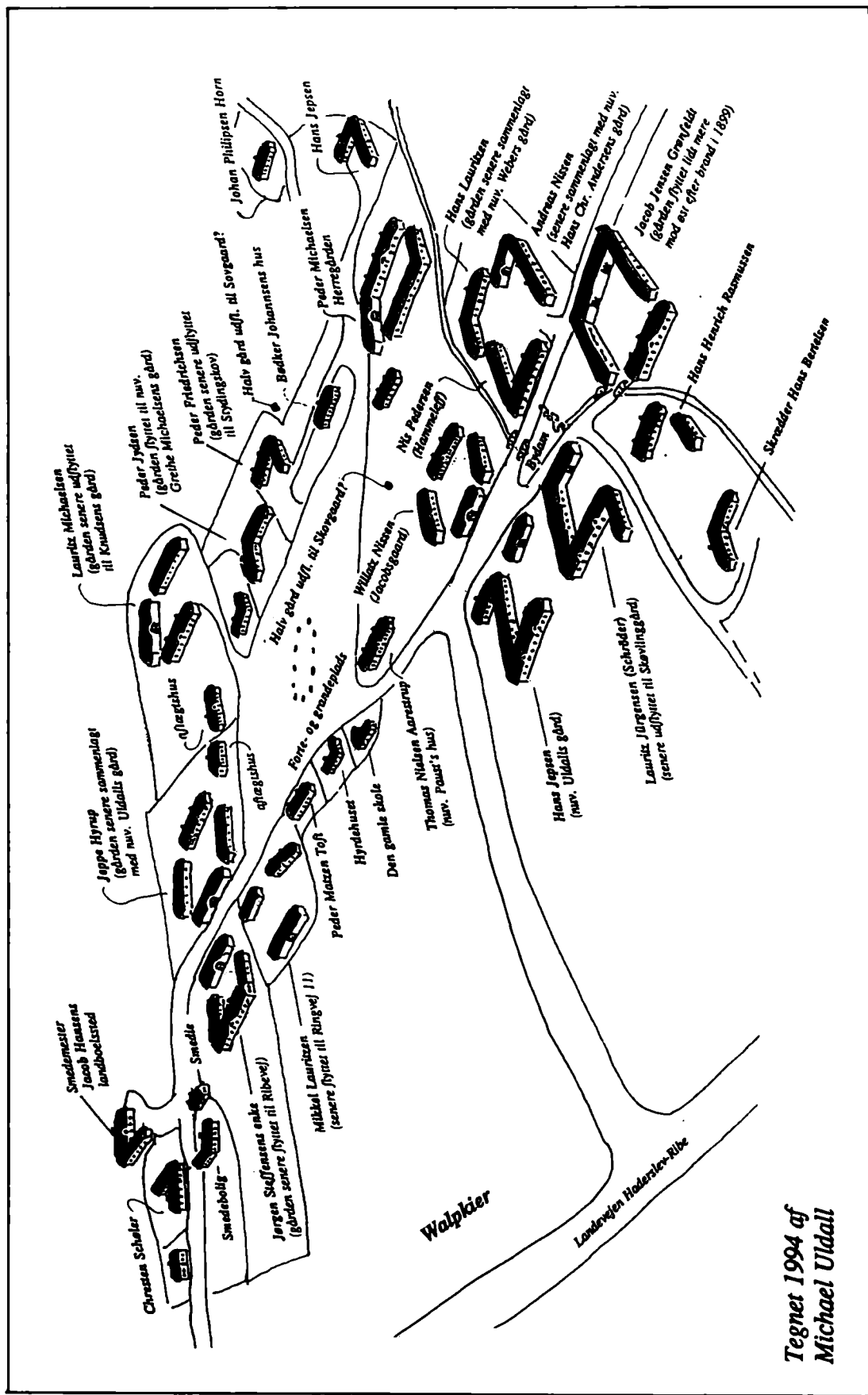

Styding fotograferet fra Stydinggårds vindmølle ca. 1910. Til venstre ses Uldalls gård, i midten Hans Chr. Andersens gård og yderst til højre det tidligere stuehus til Webers gård. I baggrunden skimtes Styding skole og Styding Savværk.

Hvalpkjerlykken, som den så ud i Hans Michaelsens tid. I baggrunden nuværende Pausts hus, og til venstre for dette ses den gamle skole. Yderst til højre laden til købmand Hans Lauesen Hansens købmandsforretning. Hvalpkjerlykken er i dag helt bebygget med parcelhuse.

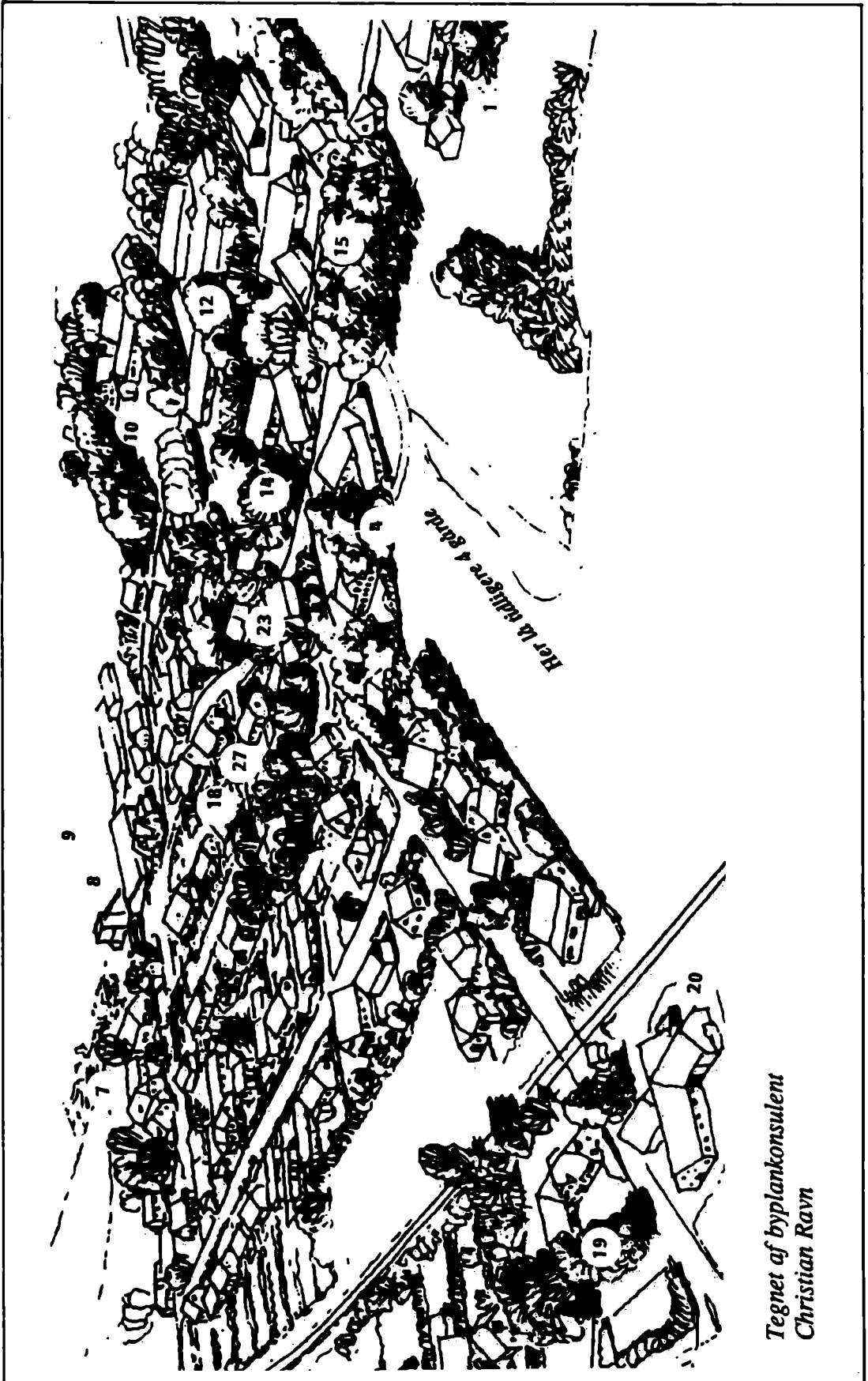
Styding 1800

Tegnet 1994 af Michael Uldall

Som bogens udgiver forestiller sig, at Styding så ud i år 1800. Byen er tegnet på grundlag af grundrids angivet på udskeifningskort fra 1792.

Styding 1978

Tegnet af byplankonsulent
Christian Ravn

Som byen så ud i 1978. Hvalpjerdykken og skolepladsen er på dette tidspunkt næsten fuldt udbygget med parcelhuse. De anførte numre på huse og gårde refererer til bogens numre på kortbilag. - Bemærk området foran gård nr. 4. Her lå i gammel tid 4 gårde.

Politiske forhold i landsdelen

For at forstå vilkårene for befolkningen på Styding-egnen er det nødvendigt at kende de politiske forhold, der gennem tiderne har hersket i landsdelen. - I gammel tid kaldtes halvøen fra Ejderen og nordpå, Jylland, og der skelnedes ikke mellem Sønderjylland og Nørrejylland. I ca. år 1200 udskiltes den søndre del imidlertid som selvstændigt len. Allerede Saxo benævner på den tid landet mellem Kongeåen og Ejderen som Slesvig, men først 100 år senere finder vi tillige dette navn på landsdelen i offentlige aktstykker.

Forfatningsmæssige forhold

Landet Slesvig hørte under det danske kongerige, men blev styret af hertuger, som skiftevis kunne være danske konger eller holstenske grever.

Ofte opstod strid mellem den danske konge og de holstenske og senere gottorpske hertuger. Den danske krone søgte derfor over denne periode at sikre sig besiddelser i hertugdømmet, bl.a. ved Tønder og Ribe. Disse, der benævntes "*De kongerigske enklaver*", blev betragtet som en del af kongeriget.

Denne deling betød, at lovgivningen i hertugdømmet Slesvig blev forskellig for henholdsvis enklaverne og for slesvigsk område. De kongerigske områder blev således styret fra "*Det danske Kancelli*" i København. Da "*Danske Lov*" indførtes i 1683, kom denne således kun til at gælde for de kongerigske enklaver, medens "*Jydske Lov*" fra 1241 kom til at gælde for slesvigsk jord, der blev styret fra det såkaldte "*Tyske Kancelli*" i København. - Jydske lov blev herefter i hertugdømmerne gennem tiderne suppleret med forskellige bestemmelser, som enten blev vedtaget af konger eller hertuger. Mange af bestemmelserne var ligefrem "*lånt*" fra tyske lovsamlinger.

Som eksempel på forskellighederne mellem lovgivningen i henholdsvis kongeriget og Slesvig kan nævnes, at medens der i enklaverne betaltes grundskat beregnet efter hartkorn, blev grundskatten i slesvigske områder beregnet efter plovta. Som et andet eksempel kan nævnes, at efter grundlovens indførelse i 1849 valgtes repræsentanter til det danske lands- og folketing i enklaverne, medens der i slesvigsk område valgtes repræsentanter til provinsständerforsamlingen, som havde sæde i Flensborg. Ligeledes kan nævnes, at medens der i 1849 var trykkefrihed i enklaverne, var der på slesvigsk jord censur. Dette var i høj grad med til at undertrykke nationale følelser i området.

Sprogstridigheder

Medens enklaverne som dele af kongeriget altid havde været styret af danske embedsmænd og aldrig havde været udsat for tysk påvirkning, havde de omliggende slesvigske områder i lange tider tysk retssprog og tysk embedsmandsstyre. Mange af disse embedsmænd var ikke blot tyskuddannede, men også stærkt tysksindede. Kirke- og skolesproget var ligeledes tysk i Mellemslesvig og i en del af hertugdømmets nordlige større byer. Ude på landet var der dog stadig dansk prædiken og salmesang, ligesom skoleundervisningen foregik på dansk.

I 1840 udstedte Christian VIII, som sin første regeringshandling, et sprogreskript, der bestemte, at dansk skulle være regerings- og retssprog i områder, hvor kirke- og skolesprog var overvejende dansk. - På den tid opstod en national vækkelse i landsdelen. Denne kom stærkest til udtryk, da købmand Hiort Lorenzen fra Haderslev på et stændermøde i Slesvig *"talte dansk og vedblev at tale dansk"*.

Lokalt stillede der også krav om, at retssproget ved herredstinget på tingstedet ved Tørning blev dansk. Således lod Hans Nissen fra Hammelev, sammen med tingets øvrige sandemænd, en tavle male med den danske konges monogram, rigsvåben og krone. Tavlen fik følgende indskrift:

**I Lov og Rettens sale
Han løste bunden Tale
Nu skal atter klinge
Modersmål på Thinge**

Hans Nissen skulle sørge for, at tavlen blev ophængt i Tinghuset, inden herredstinget igen trådte sammen. Imidlertid var sagen kommet den tysksindede herredsfoged Otto Kiær for øre. Han besluttede nu i hast at ophænge sin egen tavle over dommersædet, før Hans Nissen fik sin ophængt. Hans Nissen placerede herefter sin tavle på den modsatte væg, så både herredsfoged og tingskriveren kunne se den. Da herredsfogeden fik øje på den, forlangte han den straks fjernet. En henvendelse til den danske konge betød dog, at tavlen fik lov til at blive hængende. Imidlertid brændte den allerede i 1848, da slesvig-holstenske friskarer besatte Tørning under treårs-krigen.

På stedet, hvor herredstinget lå, er nu rejst en sten til minde om "tavlestriden".

Nationale foreninger

Efter krigen i 1864 blev hele Sønderjylland sammen med Holsten og Lauenborg afstået til den østrigske kejser og den preussiske konge. De kongerigske enklaver blev ved freden "*mageskiftet*", således at Danmark fik et område ved Ribe samt "*De otte sogne*" ved Kolding mod at afgive de øvrige kongerigske områder i Nordslesvig.

Nu begyndte forsøget på fortyskning af landsdelen for alvor. Dansksindede amtmænd, retsbedsmænd, præster og lærere blev udskiftet med tysksindede, og øvrighedssproget blev tysk. Senere blev det forbudt at holde danske møder, synge danske sange og hejse det danske flag. Der oprettedes tyske domænegårde, og de såkaldte tyske "*Kleinbahner*" blev bygget og betjent af tyske embedsmænd. - I protest malede de stydinge deres porte i rød-hvide farver.

Efter krigen 1866 mellem Østrig og Preussen bestemtes ved freden i Prag, at Preussen skulle have alle tre hertugdømmer. I fredstraktaten blev dog indføjet en "*paragraf 5*", som slog fast, at de nordligste distrikter af Slesvig skulle afstås til Danmark, når befolkningen ved afstemning tilkendegav ønske om at høre til Danmark. Det trak imidlertid ud med denne afstemning, og da tyskerne sejrede over Napoleon III i 1870, blev løftet om afstemning ophævet. Ved denne lejlighed var der en tysksindet præst, der sagde til en dansksindet: "*Nu er paragraf 5 død*", hvortil denne svarede: "*Ja, men vi tror jo alle på de dødes opstandelse hr. pastor*".

Mange opterede eller udvandrede

Ved Wienerfreden fik danskerne dog ret til at blive danske statsborgere, selv om de blev boende i landsdelen. De, der valgte dansk statsborgerskab og blev boende, kaldtes optanter. Som danske statsborgere mistede de dog forskellige rettigheder, der fulgte med tysk statsborgerskab, f.eks. valgret. Retten til at blive optant gjaldt imidlertid kun til 1870. Herefter havde de, der ville undgå militærtjeneste, kun den udvej at udvandre til Danmark. Mange valgte i den tid også at emigrere til Amerika. Da udvandrerne kunne medtage deres formue i penge, drænedes landsdelen i meget høj grad for kapital. Desuden blev landsdelen efterhånden også uden ungdom, og tyskere flyttede ind på gårdene. De danske stemmer ved landdagsvalgene faldt herefter drastisk fra valg til valg. Mange så en fare heri og forøgede derfor den nationale kamp med opfordring til danskerne om at blive for at give Sønderjylland bedre chancer, når det engang blev muligt at stemme, om man skulle hjem til Danmark. De danske stemmetal gik herefter frem igen.

Under 1. verdenskrig flygtede mange til Danmark for at undgå at komme med i krigen. Herved blev landsdelen yderligere affolket for danskere. Fremsynede mænd opfordrede derfor sønderjyderne til at blive og deltage i en krig, som ellers ikke var deres. Blandt disse var også Mikael Steffensen fra Styding, der på trods af, at han boede sikkert i det gamle land, meldte sig frivilligt. Derfor blev han på grund af sit patriotiske sind en mand, vi aldrig må glemme.

Afstemning og genforening

I 1818 kom så nederlagets time for preusserne, og vi fik afstemningen i 1920. Takket være mænd som Mikael Steffensen kunne Sønderjylland nu stemme sig hjem til Danmark.

Cathrine Michaelsen, "Wolles Tinne", trak i nationaldragt i anledning af genforeningen.

I Styding var der 210 stemmeberettigede, heraf stemte 196 dansk og 4 tysk. I Hammelev var der 389 stemmeberettigede, heraf stemte 322 dansk og 42 tysk. - Til sammenligning kan nævnes, at i nabosognet Jegerup, der dengang også omfattede Vojens, stemte kun 72 procent dansk, hvor tallet i Hammelev sogn var 93 procent. Dette viser, at fortyskningen gennem ansættelse af embedsmænd specielt ved banen i Vojens lykkedes i en uhyggelig grad.

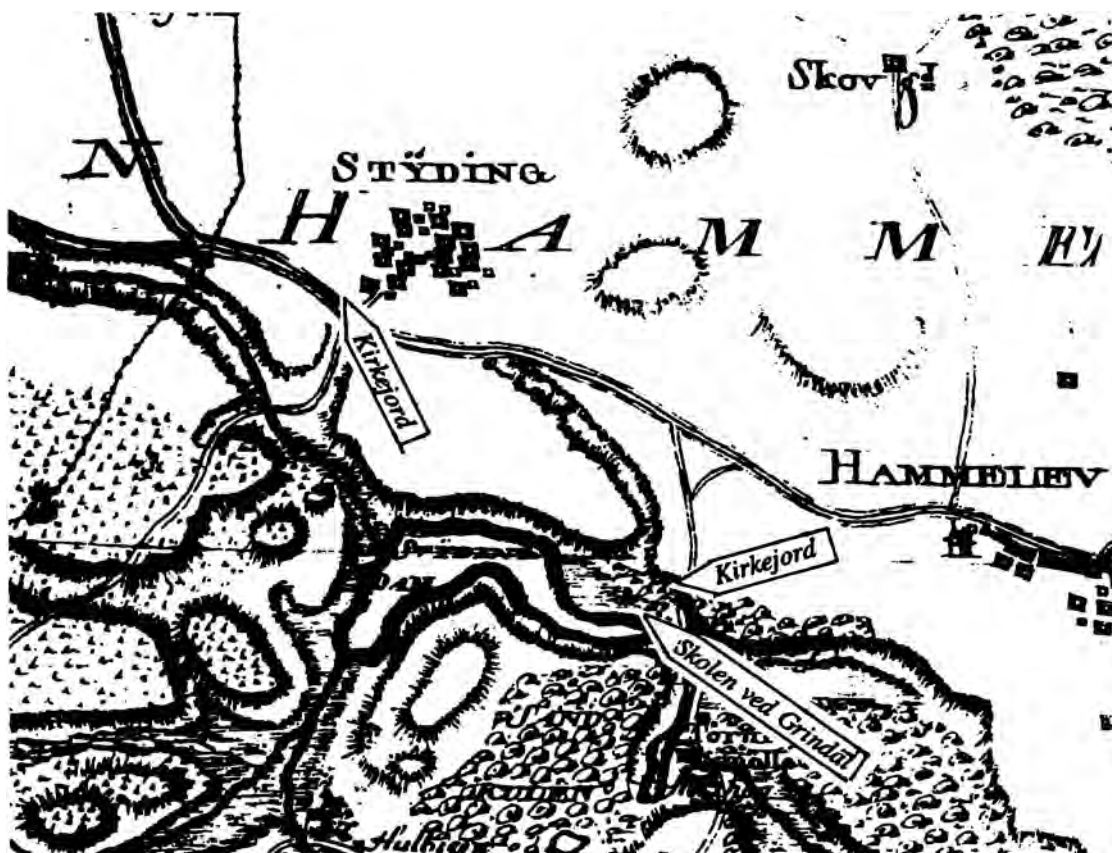
Genforeningsstenen i Hammelev, som både er rejst til minde om Genforeningen 1920 og befrielsen 1945. (Foto: Bent Lund 1990)

Kirkelige forhold

Kirken skulle have ligget i Styding

Omkring 1100-tallet skulle der bygges kirke i sognet. Det fortælles, at både de stydinge og de hammelevere samlede store kampesten på deres marker til byggeriet. De stydinge mente, at kirken skulle ligge i deres by, da den var den største i sognet på den tid. Et stykke jord var allerede købt til formålet. Dette stykke jord, der lå i den vestlige bydel imellem nuv. Frede Møllers ejendom og jernbanen, betegnedes endnu ved udskiftningen for "Kirke-land". Sagnet fortæller imidlertid, "at alt, hvad de stydinge samlede sammen af sten om dagen, slæbte de hammelevere til Hammelev om natten". En anden mulighed for placering kunne have været midt imellem de to bysamfund, enten ved Lodenhøj eller på et stykke jord syd for det nuværende kunstcenter. Sidstnævnte jord betegnedes også ved udskiftningen for "Kirke-land".

På kortet fra 1774 er kirkens jord ved Styding og nord for Tørring markeret. På disse steder kunne kirken have ligget. - Et kompromisforslag kunne have været højen ved Lodenhøj, da kirker ofte blev bygget på gamle hedenske offerpladser.

Som det kan ses af kortet, var Styding i 1774 større end Hammelev. Også tidligere havde byen denne position. - Placeringen af kirken i Hammelev betød, at denne by, som sognets "hovedstad", efterhånden blev større end sognets andre byer.

Kirken hørte tidligere under Ribe Stift

Kirkeforholdene var i ældre tid underlagt Ribe Stift. I 1542 blev kirkeordinansen for hertugdømmet vedtaget på landdagen i Rendsborg. Denne blev stadfæstet af Christian III, som var hertug for Slesvig, Holsten og Lauenborg. I 1854 fik man en ny forordning for kirkeforholdene, der bl.a. bestemte, at den evangelisk-lutherske kirke skulle være hertugdømmets landskirke. Kirken skulle efter § 4 tage del i opsynet med og bestyrelsen af skole- og fattigvæsen. Ifølge § 5 kunne kun evangelisk kristne være kirke- og skolepatroner og deltage i bestyrelsen for kirkeregimentet. Med disse beføjelser blev kirke- og skolepatronerne på en måde forløberne for de egentlige sogneråd, som indførtes i sognet ved kommunalforfatningen i 1867.

Kirkeældste og kirkeværger

Allerede efter en forordning af 22. august 1642 skulle der i hvert sogn vælges een eller to kirkeværger eller kirkejurater. Valgperioden var til at begynde med 3 år, men efter en forordning i 1780 blev valgperioden forlænget til 6 år. Embedet var ulønnet, og der skulle aflægges ed ved tiltrædelsen. Denne ed blev dog i 1761 erstattet af håndslag.

Kirkeværgernes opgave var at forestå kirkens økonomiske anliggender, herunder ansættelse af kirkens betjente, præstegårdens vedligeholdelse og præstegårdsjordenes drift. Yderligere skulle de indkassere de såkaldte klokkepenge og sætte kirkens penge på rente. Desuden skulle de være præster og kirketjenere behjælpelige og holde øje med kirkegården samt passe kirkeblokken og være med til at fordele dens midler til de fattige.

I perioden fra 1736-1900 var følgende kirkeværger valgt fra Styding:

Bertel Hansen, gård nr. 3
Anders H. Chr. Hammeleff, gård nr. 3
Willatz Nissen, gård nr. 14
Hans Hansen, gård nr. 15
Matz Mathiesen, gård nr. 13
Jacob Jensen Grønfeldt, gård nr. 1
Nis Hammeleff, gård nr. 15

Lauritz Lauritzen, gård nr. 4
Nis Steffensen, gård nr. 9
Christian Steffensen, gård nr. 3
Jørgen Steffensen, gård nr. 8
Laurids Lauridsen, gård nr. 4
Nis Skau, gård nr. 13

Kirkens indtægter

Foruden de indtægter, præstegården kunne give, skulle til kirken betales tiende, som skulle deles mellem præsten, biskoppen og kirken. - I pastor Prætorius' tid 1751-1779 skulle alle således i tiende aflevere hvert 14. neg af det høstede korn. I kvægtiende skulle gives hvert 15. stk kvæg, der blev avlet. Desuden skulle f. eks. en hel gård give 4 brød, en halv gård 2 brød og desuden ost og æg til præsten. - Herudover skulle præsten have offergaver for forskellige tjenester, f.eks. ved barnedåb, konfirmation, trolovelser og lysning, vielser, altergang og begravelser. - Af kirkebogen kan ses, at Prætorius er meget nøje med at indføre gårdenes størrelse, sikkert for at kunne skrive regningen ud for de forskellige ydelser. Det har vi i dag så til gengæld megen nytte af, da vi herigennem ved noget om, hvor store gårdene var på den tid.

Eksempler på offergaver ca. 1760

Barnedåb:	4-12 skilling samt offer af fadderne
Konfirmation:	8 skilling
Trolovelse:	4 mark af parret og 4 skilling af hver ledsager
Vielse:	4 mark - ledsagere efter behag
Altergang:	f. eks. 4 skilling
Begravelse:	slægtninge fra 12 skilling til 2 mark

Den brugerbetaling, som der snakkes så meget om nu om dage for offentlige ydelser, var således allerede forlængst indført af kirken.

Desuden drev præsten en omfattende "*udlejningsforretning*", f.eks.:

Leje af dåbskjole:	8-16 skilling
Leje af trolovelsessmykke:	1 mark og 8 skilling
Leje af brudekrone:	2 mark og op til 1 rigsdaler
Leje af ligklæder:	4-12 skilling

Visse dage kunne således være ret så indbringende for præsten.

De stydinge gjorde oprør mod offergaverne

Især blev de stydinge vrede over offergaverne for altergang, og i 1770 samlede de hele sognet til oprør "*mod dette uvæsen*". På grund af, at mange nægtede at betale, kom præsten Christian Prætorius ud i den allerstørste fattigdom, og han klagede uden ende over de formastelige, som ikke ville betale. - I præstekredse fik især de stydinge et dårligt ry, og i en gammel beretning er anført:

"at menigheden levede et ryggesløst liv og havde ingen respekt for Guds ord og sakramenterne".

Vækkelsen i Styding

Brødremenigheden havde i 1773 grundlagt Christiansfeld, og menighedens medlemmer missionerede herefter kraftigt i omegnen. Dette bevirkede, at der dannedes små menighedskredse. Også i Styding oprettedes en lille kreds, som samledes til kristelige møder. Særligt tog Hammeleff-familien del i dette menighedsarbejde, senere også Michael Michaelsen fra Hyrups gård.

Anders Hans Christiansen Hammeleff, der var gårdmand på gård nr. 3 i Styding, holdt således kristelige møder ikke alene for byens folk, men også for trosfæller fra Jegerup og Maugstrup. - Da hans søn, Bertel Hammeleff, skulle konfirmeres, blev han ikke sendt til præst i Hammelev, men til provsten i Haderslev, som i højere grad var tilhænger af Brødremenighedens arbejde. Bertel Hammeleff blev i øvrigt i en kort tid i konfirmationsalderen sat til at undervise børnene i Styding skole, fordi bønderne ikke ville betale til en uddannet lærer. Efter nogen tid opgav han dog denne gerning efter at have holdt en lille tale for eleverne. Senere tog han en seminariuddannelse formentlig på et af de mange præsteseminarier, der eksisterede på den tid. Han blev herefter hjælpelærer i Burkal ved Tønder. Det fortælles, at da han i 1758 lå syg hjemme hos sine forældre i Styding, kom han til at tænke på, hvad der ville ske, hvis han døde, og *"Herren kom til dom"*. Ved den tanke blev han angst og bad Jesus om, han måtte leve, indtil han blev omvendt. Han af lagde da det løfte, at han ville holde op med at synde og især holde op med at skændes med folkene på gården.

Som omtalt blev Michael Michaelsen fra Hyrups gård også grebet af brødremenighedens vækkelse. Han blev derfor altid af de stydinge kaldt *"Religiøs Michael"*. Om ham fortælles, at da der i 1845 skulle ansættes en ny præst i sognet, søgte han sammen med en kreds af troende fra Styding at få indflydelse på valget. Han sendte et brev til biskoppen og anmodede om at få en vis Broder Brodersen udnævnt, *"så sakramenterne igen kunne forvaltes i deres rette og skikkelige brug"*, som der stod i brevet. Både provst og biskop advarede dog meget stærkt imod at ansætte Brodersen i embedet. I stedet blev så ansat den grundtvigske præst Carl Eduard Müller fra Haderslev.

Kirkesproget var dansk - selv efter 1864

Det blev ved forskellige lejligheder forsøgt at få tysksindede præster ansat i embedet i Hammelev. Således anmodede pastor Svend Andersen, der var præst i Hammelev fra 1835-1844 om, at der ikke i Sønderjylland måtte ansættes præster, der var uddannet i Kongeriget. - Da Christian den VIII under en rejse i 1844 kom til Hammelev, benyttede Hans Skau, Skovgaard, lejligheden til uden for programmet at klage til kongen over dette og over embedsmændenes administration i almindelighed. Dette behagede ikke den daværende amtmand, Friedrich Johansen, og den tysksindede herredsfoged, Otto Kiær, som var med i følget.

Selv efter 1864, da Sønderjylland kom under tysk styre, var kirkesproget i Hammelev dansk. Også kirkebøgerne førtes på dansk, dog med en lille indledning på tysk. Det bør tilføjes, at når tyske standspersoner, f.eks. Matzen, Tørninggård, blev begravet, blev tysk anvendt i kirkebogen.

Rækken af præster i perioden 1700-1950

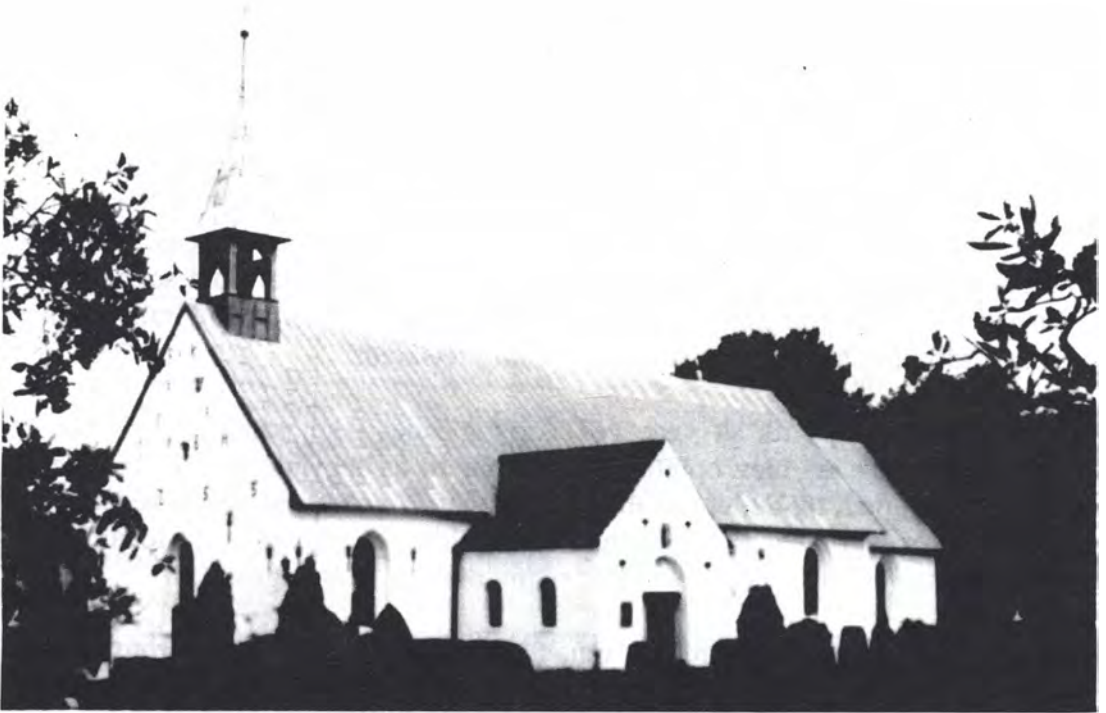
1. Johannes Reinholdsens Reimer (1699-1727)
2. Stephan Heinrich Johannes Prætorius (1727-1742)
3. Johannes Stephansen Prætorius (1742-1751)
4. Christian Stephansen Prætorius (1751-1779)
5. Johannes Friedrich Overbeck (1779-1785)
6. Jacob Lauritzen Aagaard (1786-1799)
7. Lütje Ebbesen (1799-1834)
8. Alexander Marcussen (1835)
9. Sievert Andersen (1835-1844)
10. Carl Edvard Müller (1845-1850)
11. Jørgen Laurits Vilhelm Hansen (1850-1854)
12. Henrik Karl Vilhelm Find (1854-1864)
13. Heinrich Philip August Eckel (1864-1870)
14. Carl Ludwig Albert Obarius (1871-1908)
15. Karl Wilhelm Heinrich Georg Wasner (1908-1914)
16. Andreas Friedrich Ludwig Hamann (1914-1922)
16. Hans Sigvard Jørgensen Hamlev (1922-1944)
17. Kristen Moustgaard Knudsen (1945-1959)

I tiden op til ca. 1835 var embedsperioden for de enkelte præster lang. Specielt sad præsteslægten Prætorius på embedet i 3 generationer. Efter den tid og stort set frem til 1920 sad præsterne forholdsvis kort tid i deres embeder. Efter genforeningen fik præsterne en livslang gerning i sognet. Specielt kan nævnes pastor Hamlev, der virkede i 22 år.

I 1959 blev Niels Henning Thykjær Jensen præst i Hammelev. Han vil ikke alene blive husket som en meget afholdt præst, men også for sit store arbejde med forskning og beskrivelse af Hammelev sogns historie, som er nedfældet i bogen: "*Blade af Hammelev sogns historie*", som blev udgivet i 1992. - Også Thykjær Jensen fik en lang embedsperiode, idet det blev til hele 25 år i sognet. Han døde i 1988 og fik således ikke den oplevelse at se sin bog udgivet. Enkelte afsnit af hans bog er anvendt i denne bog, dog kun i begrænset omfang, da gentagelse er unødvendig. Thykjær Jensens bog vil derfor stadig være et godt supplement med hensyn til Thydings historie.

Kirken i Hammelev

Kirkens facade mod syd.

Et konfirmandhold

Et konfirmandhold fra 1920'erne. Pastor Hamlev ses yderst til højre. Matrostøj var åbenbart på den tid det foretrukne konfirmationstøj til drengene. Pigernes kjoler var for de flestes vedkommende også dengang lange, men af forskellige farver.

Retsvæsen

Herredstinget ved Tørning

Styding hørte tidligere under Gram Herreds jurisdiction, og herredstinget lå ved Tørning. Under herredet hørte endvidere følgende sogne: Nustrup, Skrydstrup, Maugstrup, Jegerup, Oksenvad, Sommersted, Jels, Vedsted og Vojens. - Det kan forekomme underligt, at Gram sogn ikke hørte til herredet, selv om sognet havde givet navn til det. Dette skyldtes imidlertid, at sognet sammen med Gram Gods på et tidligt tidspunkt blev udskilt som selvstændig retskreds.

Hvornår herredstinget fik sit sæde ved Tørning vides ikke; sandsynligvis har det været før Tørning len blev oprettet. Tinget har til at begynde med været afholdt under åben himmel, og de, der skulle dømme, har i lighed med andre steder siddet på fire bjælker lagt oven på nogle sten, de såkaldte *"tingstokke"*. En lokalitet ved Tørning, benævnt *"æ tingstok"*, minder endnu om det åbne tingsted.

Efter 1536 kom der en forordning om, at retshandlingerne skulle protokolleres. Det har derfor været nødvendigt at bygge et tinghus og flytte indendøre, for at dokumenterne ikke skulle blive våde. Hvornår et tinghus er opført, ved man ikke, men i 1676 nævnes, *"at tinghuset trænger til reparation, eftersom det er ganske forfalden"*. Helt ungt kan det forfaldne tinghus derfor næppe have været. Antagelig har det første tinghus ligget, hvor et senere tinghus opførtes ca. 100 år senere, lige syd for Tørning Mølles *"Skriverhus"*. Her mødtes nemlig flere veje og stier fra Hammelev og omliggende sogne.

I et skrift under titlen *"Magazin for Natur- og Menneskekundskab"* fra 1847 er tinghuset omtalt således:

"Den Bygning, man først kommer til, naar man fra denne Side vil besøge Tørning, er Thinghuset, der er en gammel uanseelig Bygning, beliggende tæt ved Weien, og som foruden Bolig for Retstjeneren, tillige indeholder en Retssal, hvori Thinget for Gram-Herred holdes, og paa hvis Vægge sees ophængte de fleste oldenborgske Kongers Navnetræk med deres Valgsprog".

Herredsfogeder

Til at forestå retshandlingen valgtes i gammel tid oftest en anset bonde uden juridisk uddannelse. Således nævnes bl.a. gårdmand Jep Andersen fra Bæk. Efter forordningen af 1536 skulle herredsfogeden dog have juridisk eksamen. - De følgende herredsfogeder ved Tørning herredsting var:

Peter Hansen Holm - herredsfoged 1670-1700

Først på året 1671 støder vi i tingbogen på en ny herredsfoged, Peter Hansen Holm, der samme år køber fæstegården Soelkær, Grarup sogn. Han var gift med Kirsten Nisdatter fra Haderslev. Han fratrådte i år 1700, vistnok på grund af en strid med nogle af egens bønder.

Søren Jacob Holm - herredsfoged 1700-1732

Søren Jacob Holm var søn af forannævnte Peter Hansen Holm. Han blev gift første gang 1703 med Cathrine Nygaard fra Starup. I 1728 giftede han sig anden gang med Marie Hornemann fra Halk. Han var først amtsskriver i Haderslev i perioden 1693-1701. - Han døde på Tørning 1733.

Peder Christian Holm - herredsfoged 1732-1779

Peder Christian Holm var søn af forannævnte Søren Jacob Holm og fødtes på Soelkær i 1706. I 1735 giftede han sig med Theodora Hansen, som var datter af Højfyrste og herredsfoged Marcus Hansen, Nordborg, Als. De fik børnene Joachim Christopher, Cathrina, Poul Marcus, Jacob og Christian. - *Joachim Christopher Holm* blev cand.jur. fra universitetet i Helmstedt. *Cathrina Holm* blev gift med amtsforvalter Casper von Saldern i Haderslev. *Poul Marcus Holm* blev juridisk kandidat og Kgl. advokat. *Jacob Holm* blev besidder af Refsøgaard ved Sommersted, og *Christian Holm* blev Kgl. copist på rentekammeret i København.

Herredsfoged Peder Christian Holm boede til at begynde med i stuehuset til Tørning ladegaard, hvis jorder han havde forpagtet. Imidlertid brændte ladegaarden omkring 1749, hvorfor han flyttede til Tørning kro, som han også ejede. På den tid var kroen nabo til møllegården og lå ned mod mølledammen. Af denne grund benævnes huset stadig "*Herredsfogedens hus*". (Se kort side 37).

Herredsfoged Peder Christian Holm kom ofte i strid med egnens bønder, da de mente, han uden hjemmel satte dem til "*hånd- og spandtjeneste*" ved opsætning af gærder omkring Tørning Ladegaards marker. Ligeledes kom han i strid med forpagteren af Tørning Mølle om en vej fra Herredsfogedens hus og til Tørning Ladegaard. Mange mente, at han vandt disse sager på grund af bestikkelse. Peder Christian Holm døde i 1779 og er begravet i Hammelev.

Han er blevet betegnet som en ualmindelig hård herredsfoged, og det fortælles, at han "*gik igen*". Datteren, Cathrina, havde således selv set hans genfærd siddende ved skrivebordet i Herredsfogedens hus. Der blev derfor sendt bud efter præster, der kunne mane den onde herredsfoged i mølledammen. Det skete ved at sætte en pæl over spøgelse i dammen. Da man senere ved en tømning af mølledammen ville fjerne denne pæl, blev det forbudt af den gamle møller Boysen. Han skulle ikke nyde noget.

Otto Kjær - herredsfoged 1841-1848

Hvem, der var herredsfoged fra 1779 til 1841, er ikke undersøgt; men i 1841 tiltræder Otto Kjær embedet. Han fødtes i Haderslev i 1792. I 1816 blev han juridisk kandidat fra universitetet i Slesvig. I hans tid var Andreas Meyer tingskriver.

Herredsfoged Otto Kjær blev især kendt for tavlestriden ved herredstinget, da sandemand Hans Nissen sammen med andre sandemænd ville hænge en tavle op med dansk tekst i tinghuset i stedet for den tyske tavle. Dette ville Otto Kjær, der var meget tysksindet, forhindre. (Se omtale af tavlestriden side 25).

Om et andet træk fra Otto Kjærs tid berettes, at da kong Christian den VIII i 1844 var på besøg i Hammelev, benyttede bønderne under ledelse af Hans Skau, Skovgård, lejligheden til at fremføre klager for kongen over både præstens og herredsfogedens embedsførelse specielt med hensyn til deres krav om, at embedsmænd uddannet i Danmark ikke kunne få embede i Sønderjylland.

Sandemænd

Foruden herredsfogeden og ridefogeden var herredsretten sammensat af 8 sandemænd, 8 ransnævninge og 8 tinghørere. - Sandemændene var en slags nævninge eller lægdommere, der afgav kendelse eller dømte i forskellige sager som manddrab, hærværk, markskelssager og voldtægt. De valgtes blandt egnens fremmeligste og mest ansete mænd. - Som sandemænd fra Hammelev sogn kan bl.a. nævnes sognefoged og gårdmand Niels Hansen fra Hammelev, gårdmand Nis Iversen, Hammelev og Hans Nissen fra Søndergård.

En jordstrid i Styding for herredstinget

Som et eksempel på en retssag ved herredstinget kan nævnes en jordstrid i Styding mellem Hans Trulsen og Jens Carstensen i 1689:

1689 August 31 haffuer.... 6 Mænd... i Styding besichtiget en ½ Gade Agger, østen for Hans Trulsens beliggende, som Jens Carstensen formener at ligge og høre til sin ½ Gaard, i huilchen hans Naboe H.T. sin Anpart eller Warp schal haffue hannem frapløyet og med Hørfrøe besaet, og det samme befunden som følger, nemlig at forskr. 6 Mænd icke wed andet derom at viide og kiende, end at dennem er nocksom vitterligt, at naar Gade Jorden ligger til Fellit, bruges og saes denne omtvistede Agger, og deromod naar Gaden besaes og indheignes, udlegger den til samtlige Bymænds Forte, men icke de wiss wed, huem det med Rette tilhør.

November 2. Dom: ----- kiender jeg hermed for Ret, at efterdi H.T. og J.C. ere Gaardsbrødre og børss huer at haffuer lige meget i Agger og Eng, at J.C. efterdags schall nyde og bruge forskrefne ½ Agger og sig efterdags efter Byens Vedtægt om Gade Jord at forholde, at naar Gaden er indlugt, da bruges dette stridige Jord til en Forte, mens naar Gaden ligger til Fellit, da schall forskr. Gaardsbrødre vere lige rige i samme Jord, med mindre H.T. kand bevisse sig til forskr. Gade Agger allene at tilhøre eller lade lowlig udwise J.C. Wedderleg derfor at haffue, mens for H.T. der haffuer giort imod Forbud, der ½ Agger for Midsommer efter Louen blef fredlyst, borttagen Grøden af den, schall suare Brøder derfor.

Andre mindre sager for herredstinget

1687: Peder Nissen og Jørgen Petersen i Styding har ikke agtet de kgl. kommissionærers skriftlige besked, heller ikke hr. amtsinspektørens, da denne var pålagt at betale en fattig enke i Hammelev Kirsten Mogensdatter 10 mark efter dom og moderation. Bøde: 2 rdl. (Peder Nissen var fra gård nr. 12).

1697: Christen Lassen, som voldeligen har overkørt Jens Christensens og Kirsten Jensdatters ager, som var sået. Bøde: 32 skilling. (Christen Lassen var formentlig fra gård nr. 13).

1710: Frederik Paysen havde klammeri med Jens Andersen. Bøde: 8 skilling. - Peder Mouridsen og Jørgen Hansen har sat deres bæster udi Kornvang imod naboens minde. Bøde: 8 skilling. - Niels Jørgensen, som havde sået noget korn på marken til en dragon. Bøde 1 rdl. (Frederik Paysen var fra gård nr. 8, Jørgen Hansen fra gård nr. 14 og Niels Jørgensen fra gård nr. 1).

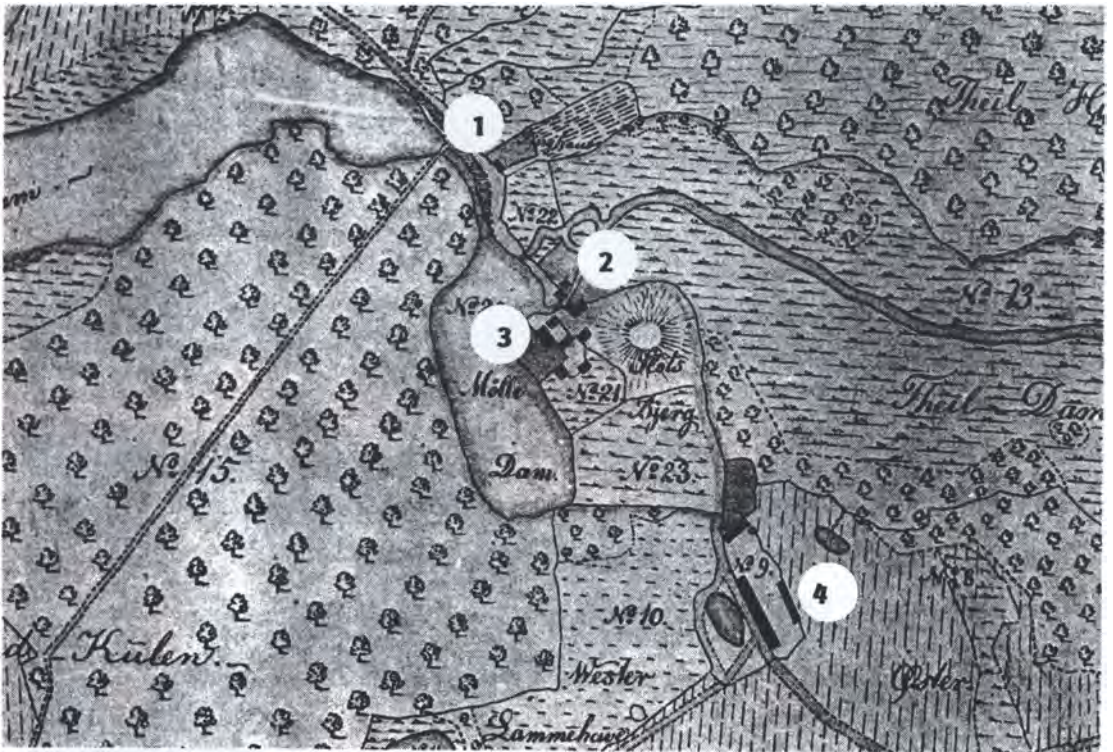
1711: Frederik Paysen og Peder Marcussen havde givet hinanden ørefigen i skoven, giver hver til bøde 32 skilling. (Peder Marcussen var formentlig fra gård nr. 7).

1713: Mikkel Ulriksens hustru Elisabeth Mikkelsdatter har talt Dines Skolemester i Styding på ærens vegne for nær. Bøde: 24 skilling.

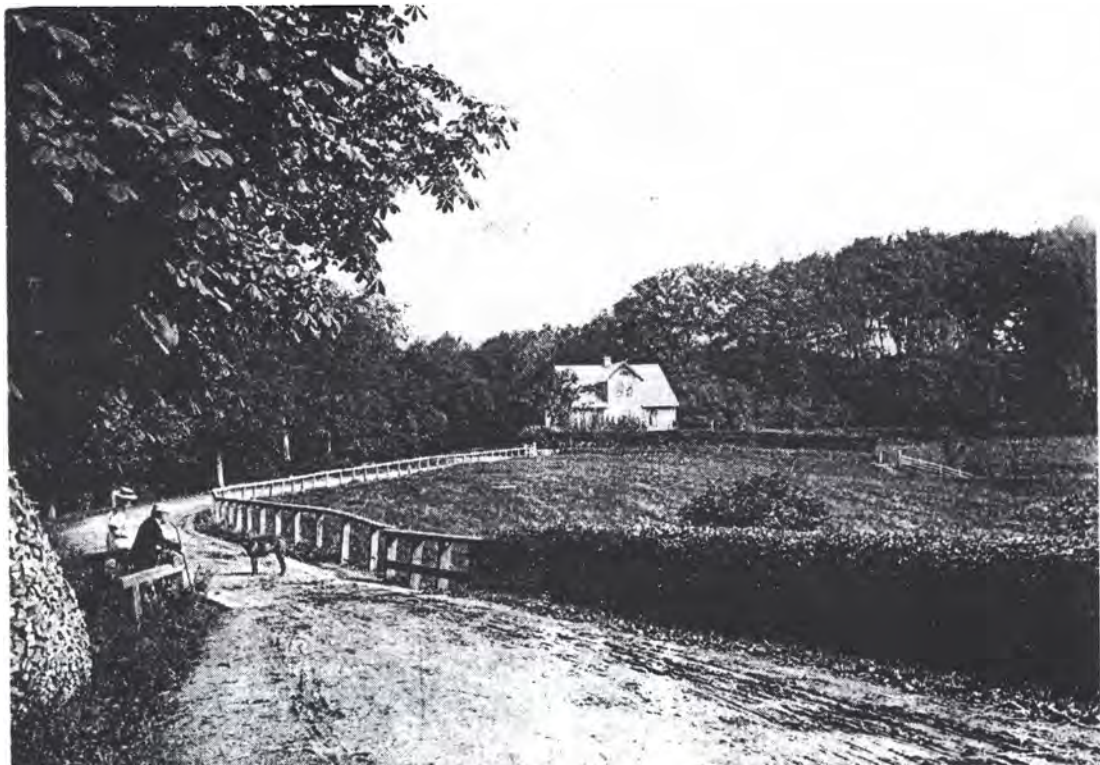
1713: Laurids Skrædder, Elisabeth Ulriks og Dines Jessen holder brændevin til fals imod forbud. Bøde: 6 rdl. (Dines Jessen var fra gård nr. 2).

Tinget flyttes til Tørning Kro ved Mølledammen

Efter at de slesvigsk-holstenske friskarere under krigen i 1848 havde sat det gamle tinghus i brand, blev tinget flyttet til Tørning kro, som på dette tidspunkt endnu lå ved mølledammen ved Tørning. Kroen havde sandsynligvis dengang 3 etager med krovirksomheden i underste etage og tingstue på øverste etage. Den nederste etage kom ved udbygning af dæmningen ved møllen til at ligge under jorden, hvorfor kroen blev flyttet til Hammelev ca. 1852. Her blev tinget afholdt indtil 1867, hvorefter det blev flyttet til Haderslev.

Kort fra ca. 1745: 1. Tinghuset, 2. Tørning mølle, 3. Møllegården og Tørning kro ("Herredsfogedens hus"), 4. Ladegården. - På den tid gik vejen mellem ladegården og møllen øst om slotsbanken.

Det gamle Tinghus lå til 1848 lidt syd for Tøring Mølles "Skriverhus". En mindesten er nu rejst på stedet.

Fra 1848-1852 blev Tinget formentlig holdt i Herredsfogedens hus og herefter på Tøring Kro, indtil det blev flyttet til Haderslev i 1867.

Galgebakken ved Lodenhøj

Galgebakken ved Lodenhøj fotograferet 1994. Højen har tidligere været betydelig større, men er gennem tiderne blevet pløjet ud i den mark, som tidligere benævntes "galgeageren".

Galgebakken ved Lodenhøj

Når en drabsmand var dømt til døden ved herredstinget, skete henrettelsen på Lodenhøj, som var en hedensk høj, der var indrettet til galgebakke. En mark kaldes stadig på et udskiftningskort fra 1792 for "Galgeageren". Lodenhøj menes at betyde "Den lodnes høj", altså djævelens høj.

Henrettelsen kunne enten ske ved hængning eller ved halshugning. Det sidste betragtedes som noget finere end det første. De fornemme blev således halshugget og de fattige "kun" hængt.

Tre kendte henrettelser på Lodenhøj

En hængning i 1650

I 1650 blev to tyveknægte fra Jels-egnen hængt på galgebakken ved Lodenhøj. Det drejede sig om Thomas Nielsen fra Grønnebæk og Anders Jessen fra Hennekedam, som på herredstinget ved Tørring var dømt til døden for at have stjålet fem svin og en kvie.

En halshugning i 1688

Af retsprotokollerne fremgår, at der i året 1688 blev foretaget to henrettelser på

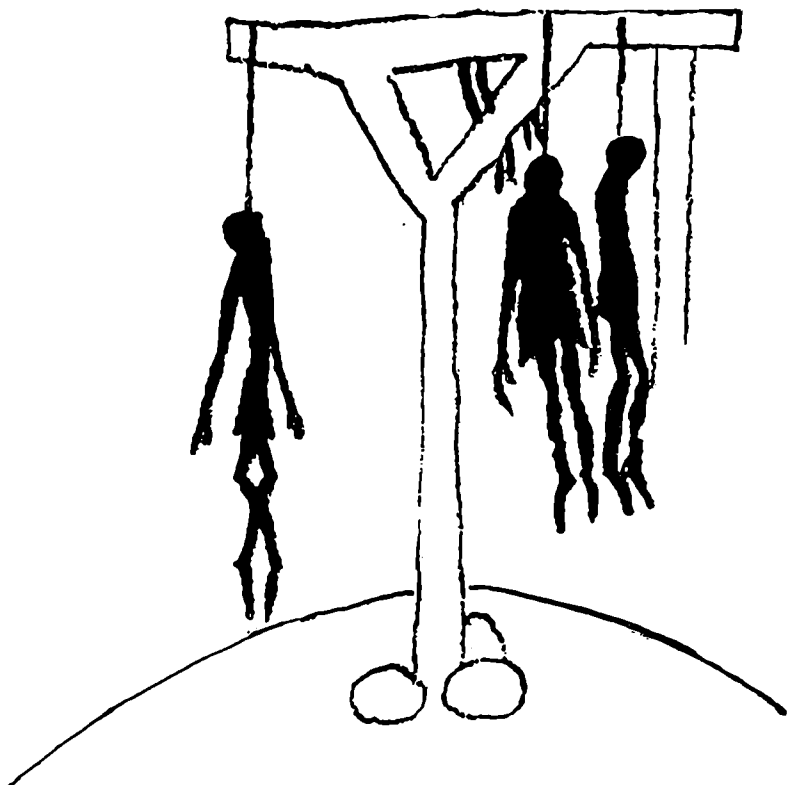
Lodenhøj. Den ene var henrettelsen af Peder Hørlyk fra Skrydstrup, som i øvrigt selv var sandemand. Hans forbrydelse bestod i, at han ved et stort bryllup i 1685 hos gårdmand Tjellesen i Skrydstrup havde stukket een af bryllupsgæsterne ihjel. Ved brylluppet, der normalt på den tid varede 3 dage, var man nået til den første bryllupsdag, da brud og brudgom, som skik var, blev fulgt til sengs. Peder Hørlyk havde ved den lejlighed forladt "Piselen" (stuen) for at slutte sig til de andre i brudekammeret. Her kom han i ordstrid med sin svoger, Peder Lassen, og Peder Hørlyk gav ham "én under øret", og striden udviklede sig herefter til et større håndgemæng, hvorunder Peder Hørlyk pludselig trak sin kniv og stak svogeren ned. Et vidne forklarede ved herredsretten følgende: *"Jeg haver synet og beset den ihjelsukne og befunden, at han ved det højre bryst over patten var indstukken, og at såret var af halvanden fingers bredde"*.

Efter udåden flygtede Peder Hørlyk til udlandet, men længtes formentlig efter gård og familie og vovede sig hjem igen. Herved blev han fanget og sat i arresten i Haderslev. Efter dødsdom på herredstinget blev han herefter halshugget med sværd på Lodenhøj. Henrettelsen er sikkert blevet foretaget af skarpretteren og mestermanden, Christoffer Soltwedel, der på dette tidspunkt var bøddel i Haderslev.

En hængning i 1688

Samme dag som Peder Hørlyk blev halshugget, blev en pige fra Sønderballe hængt. Hendes forbrydelse bestod i at have født et barn i dølgsmål.

Efter den tid foreligger ikke beretninger om flere henrettelser ved Lodenhøj. Da morderen "Heinrich Smed" skulle henrettes i 1896, skete det i Flensborg. (Se side 194).

Skarpretterens takster 1680

For et Hoved med et Sværd at afhugge	10 Rdl
For et Hoved at afhugge med Økse	8 -
For en Haand eller en Finger at afhugge	4 -
Et Hoved og en Haand at lægge paa Stejle	10 -
For hver taa	4 -
For én af Stejle at nedtage	4 -
For en hel Krop at lægge paa Stejle og Hjul	14 -
For at nedgrave i Jord	3 -
For at slå Arme og Ben i 2 stykker og lægge paa Stejle	14 -
For den Krop at nedgrave i Jord	3 -
For en død Krop at køre ud af Byen	2 -
For én at partere og lægge paa Stejle	12 -
For hver Knib	2 -
For et Brændmærke	4 -
For Lægstrygning	5 -
For at piskes ud af Byen	7 -
For at udvises ud af Byen og Herred	4 -
For at brænde en Krop	10 -

Med allemændigste Ordre

M. Moltzen

[Handwritten list of items and prices in Rixdaler, corresponding to the printed list above. The handwriting is in a cursive script from the late 17th century.]

10 Rdl
8
4
10
4
4
14
3
14
3
2
12
2
4
5
7
4
10
5
2

[Handwritten signature and notes at the bottom of the list:]
...
Moltzen

De nævnte takster har sandsynligvis været anvendt ved Lodenhøj. - Straffene blev effektueret af skarpreteren og mestermanden Christoffer Solhvedel fra Haderslev.

Sognefogeder

Herredsfogeden, som havde den overordnede politimyndighed, blev bistået af lokale sognefogeder. - Sognefogedernes beføjelser var førhen af betydeligt større omfang end i dag. F.eks. skulle de varetage følgende opgaver:

- at udføre øvrighedens og rettens betjentes befalinger og foranstaltninger, som hører til den kongelige tjenestes fremme eller justitsens eller politivæsenets håndhævelse,
- at våge over god orden og sædelighed,
- at anmelde for øvrigheden, når det kommer til kundskab, at ulovlig brændevinsbrænden, ulovlig krohold eller deslige finder sted,
- at anholde forbrydere, omløbere og betlere og overlevere dem til øvrigheden,
- at våge over forbudet mod bissekramhandel,
- at være opmærksom på og straks gøre anmeldelse til øvrigheden om farlige, smitsomme sygdomme, der måtte ytre sig blandt husdyrene,
- at inddrive bøder og restancer m.v. efter øvrighedens ordre og pålæg,
- at indberette til politimesteren mulige mangler ved offentlige veje, som måtte medføre fare ved vejens benyttelse,
- at føre tilsyn med snekastningsarbejdets tilbørlige udførelse.

At sognefogeder førhen havde opsyn med sognets veje, er nok nu om dage ukendt af de fleste. En lille episode, i det tidsrum Peder Michaelsen fra "Herregården" i Styding var sognefoged, fortæller imidlertid om dette tilsyn af veje. I et brev af 1810 skriver han følgende to breve til henholdsvis husfogeden og til amtmanden:

Erklæring til det Kongelige Huusfogdi, af Hammelev Sogn.

Da der ikke nogen sinde er leveret Træ af Hammelev Sogn til denne Gangestok over Tørning Møllestrøm, men alle Tider forhen er bleven udvist af de kongelige Skovbetjente i Kongens Skov - vel haver baade Ladegaaer og Hiernhøtter deres Kirkevej derover, men der falder manges Vej derigjennem, ikke alene af Gram Herreds Mænd, men allermest af det vesterdels Amt - herfor kan ikke Hammelev Sogn tilkomme at istandholde denne Gangebro. At dette er saaledes efter gamle Mænds Beretninger bevidnes af mig.

*Styding, d. 26. Marts 1810
Sognefogden Peder Michaelsen*

Samme dag skriver han et lignende brev til amtmanden:

Høy og Velbaarne Herr Kammerherre og Amtmand

Da der for lang Tid er blevet anmeldt, at den Gangebro over Tørning Strøm er ganske ubrugbar, saa ingen kan passere den uden Livsfare; der passerer mange samme Vej langt borte fra, som ikke ved noget af samme, og Tvende er falden udi Strømmen og med Nød haver kundet redde Livet. - da jeg haver dagligen Klagemaal over denne Gangebro - bønfaller jeg for det Kongelige Amtshuus, at Husfogdiet

maa være anbefalet at foranstalte, at Broen kan blive istandgjort uden mindste Forsømmelse.

Jeg forventer mig en naadig Bønhøring

Peder Michaelsen .

Fængslet i Styding

Når sognefogeden havde med genstridige personer at gøre, spærrede han dem inde i en lille fængselscelle, som var indrettet i den vestlige ende af byens sprøjtehus. Denne celle, der var fugtig og klam, havde tremmer for vinduet. Fængslet blev dog kun brugt, indtil den anholdte kunne bringes for de rette myndigheder. - Ældre nu afdøde mennesker i Styding fra dette århundrede kunne endnu huske, at fængslet havde været benyttet i deres tid.

Sognefogeder i Hammelev sogn

Muligvis findes en fortegnelse over rækken af sognefogeder i Hammelev sogn. Nedenstående er dog kun anført de sognefogeder, der er nævnt i sognets kirkebog. Rækken kan derfor være mangelfuld, dog dækker rækken af sognefogeder valgt i Styding samtlige valgte.

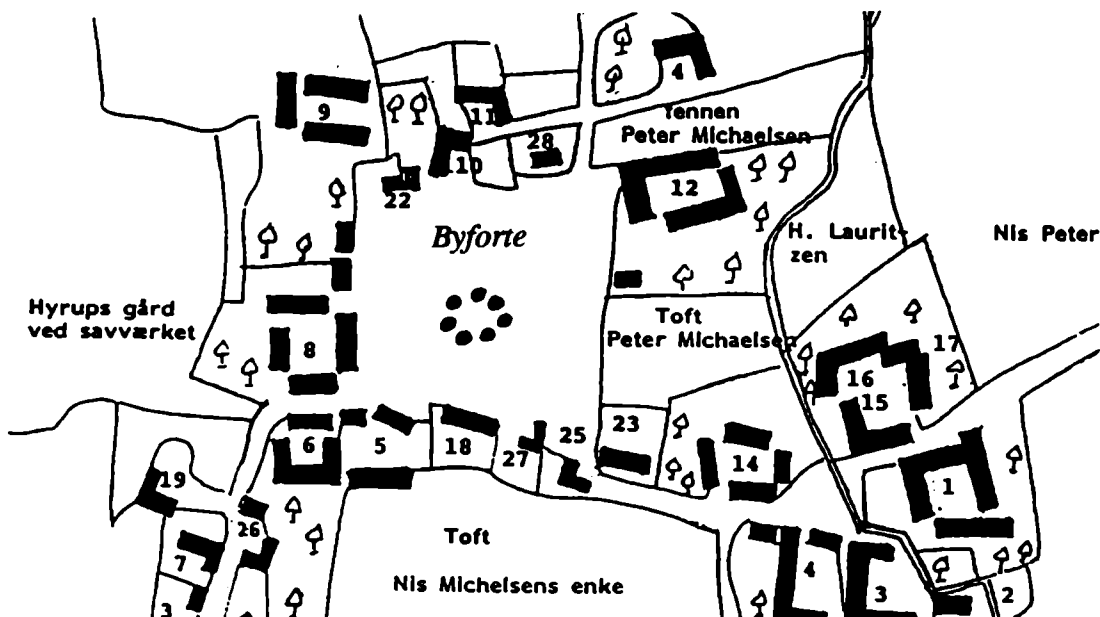
1. Gårdmand Mathias Thäysen, Hammelev
(sognefoged omkr. 1750)
2. Gårdmand Niels Hansen, Hammelev
(sognefoged omkr. 1770)
3. Gårdmand Peder Michaelsen, "Herregården" i Styding
(1755-1831)*
4. Gårdmand Nis Steffensen, "Christinesminde", Hammelev
(1784-1845)*
5. Gårdmand Peter Nissen Petersen, "Herregården" i Styding
(1802-1867)*
6. Gårdmand Thomas Thomsen Schøtt, Hammelev
(død 1847)
7. Gårdmand Hans Jensen Dohrn, fra gård nr. 16 i Styding
(1803-1849)*
8. Gårdmand Niels Michaelsen Petersen, "Herregården" i Styding
(1829-1893)*
9. Gårdmand Hans Bonde Jensen, Ladegaard
(f. 1837)
10. Gårdmand og smed Jørgen Steffensen, Hammelev
(1860-ca. 1940)*
11. Gårdmand Hans Petersen Skøtt, Hammelev
(1894-1946)*
12. Gårdmand Niels Petersen Smed, Hammelev
(f. 1896)

* fødsels- og dødsdato

Lokal forvaltning

Grandelag og byting

Til at bestemme over fælles anliggender i landsbyen valgtes i gammel tid et "grandelag" eller "byting". De udformede vedtægter for bl.a. den fælles bymark, fælles veje og stier, ansættelse af hyrder og bettefogeder m.m. Flere gange om året samledes "granderne" til grande eller byting, som afholdtes på byens forteplads - på udskiftningskortet fra 1792 kaldt "Amsyles". Her sad byens vise mænd ifølge overleveringen på en rundkreds af store sten.

På fortepladsen i bymidten afholdtes i gammel tid grandemøder, hvor byens "vise mænd" sad på en rundkreds af store sten. - Der blev holdt grande i Styding helt til 1840'erne.

Sogneforstanderskaber

Ved en forordning af 1841 indførtes sogneforstanderskaber i kongeriget. Disse skulle bestå af sognepræsten og enhver ejer af mindst 32 tdr. hartkorn, desuden valgtes 4-9 andre mænd. Valgaldere var 25 år, og man skulle endvidere opfylde følgende betingelser: Ejendoms- eller fæsteret over mindst 1 tdr. hartkorn, eller brugsret over embeds- eller tjenestejord af samme størrelse, eller leje eller forpagtning af et brug på mindst 6 tdr. hartkorn.

I Nordslesvig har forholdene dog været anderledes, idet systemet med kirkejurater tilsyneladende har fungeret, til Nordslesvig kom under Preussen i 1864. (Vedr. kirkejurater - se afsnittet under kirkeforhold). Da fattigvæsenet tidligere fungerede under kirken, har dette sikkert en tid også hørt under kirkejuraterne, indtil egentlige fattigkommissioner blev valgt. Ligeledes hørte skolevæsenet under kirken, indtil skolekommissioner blev valgt. Derimod hørte tilsyn med veje under sognefogedembedet.

Kommuneråd

I 1867 - i den tyske tid - fik man en ny kommunalreform og en ny kommuneinddeling. Fra 1871 optræder Hammelev, Ladegaard og Styding hver som selvstændige kommuner med hver deres kommuneråd med en kommuneforstander i spidsen. Som et led i fortyskningen blev fortrinsvis tyskere valgt som kommuneforstander.

I perioden herefter valgtes følgende kommuneforstandere:

Valgperioden 1871-1880

Hammelev kommune: H. Nissen
Ladegaard kommune: Bonde Jensen
Styding kommune: Niels Michaelsen Petersen

Valgperioden 1880-1890

Hammelev kommune: P.M. Sørensen, Tørning kro
Ladegaard kommune: Bonde Jensen ?
Styding kommune: Christian Jensen Orbesen, Stydingskov

Valgperioden 1890-1900:

Hammelev kommune: Sønderkov med H. Fahrendorf som stedfortræder
Ladegaard kommune: Mastrup med J. Pedersen som stedfortræder
Styding kommune: Nicolaj Nielsen med Niels Boe som stedfortræder

Niels Michaelsen Petersen fra *"Herregården"*, der blev valgt i 1871, trådte imidlertid tilbage, da der blev stillet krav om, at han skulle aflægge troskabsed over for den tyske kejser. I hans sted valgtes herefter Christian Jensen Orbesen fra Stydingskov. Han døde 6. april 1881 og blev efterfulgt af Nikolaj Nielsen fra Styding. Nikolaj Nielsen var hjuler og boede på nuv. Frede Møllers gård. Han havde det rette tyske sindelag, hvorfor han passede i tyskernes kram. - En tid op til genforeningen var bygmester Kresten Sandholdt kommuneforstander.

Sogneråd

Efter genforeningen skulle der vælges sogneråd efter loven af 1908. Det skete efter principperne om lige og almindelig valgret, hvor både mænd og kvinder kunne vælges. Valgbarhedsalderen var dog stadig 25 år. Desuden krævedes, at man var *"uberygtet"*. Efter genforeningen blev Hammelev sogn igen een kommune, og sognerådskontoret var helt til 1943 sognerådsformandens bopæl.

Et sogneråd omkring 1930

Sogneraadet.

Uldall, Jørgen Steffensen, f. 10. Juni 1889 i Styding, Søn af Gaardejer Jeppe Mikkelsen Uldall og Hustru Katrine, f. Dahl. Gift 18. Juli 1919 med Margrethe U., Datter af Gaardejer Jens Thorøe, Anslet, Fjelstrup Sogn, og Hustru Mette Kirstine, f. Madsen.

Uddannet ved Landvæsen, Elev paa Hejls Efterskole 1904—05 og paa Tune Landboskole 1911—12, Gaardejer 1913. Medlem af Kommuneraadet for Genforeningen, Næst-

formand for Menighedsraadet 1929 (Fælles Landliste), Formand for Styding Andelsmejeri 1922, Vurderingsmand for Wistofts Brandkasse.

Medlem af Sogneraadet 1929 (Fælles Landliste), Kommunekasserer og Folkeregisterfører. Sogneraadetsformand 1929.

Adresse: Styding pr. Hammelev.

Michaelsen, Hans, f. 11. Febr. 1868 i Styding, Søn af Gaardejer Michael Michaelsen og Hustru Anna Marie, f. Lauritsen. Gift 25. Okt. 1895 med Athalia M., Datter af Gaardejer Marcus Friis, Styding, og Hustru Augusta Margrethe, f. Raun.

Uddannet ved Landvæsen, Elev paa Lyngby Højskole 1884—85, Gaardejer 1894. fh. Medlem af Kommuneraadet for Genforeningen, Ejendoms-skyldvurderingsmand 1920, Medlem af Bestyrelserne

for Andelsmejeriet og dets Revisor og for Forsamlingshuset.

Medlem af Sogneraadet 1925 (Fælles Landliste), Formand for Fattiggården.

Adresse: Styding pr. Hammelev.

Thye, Christian Peter, f. 26. Febr. 1877 paa Tørring Mark, Søn af Gaardejer Nis Hansen Thye og Hustru Sindet Kristine, f. Nissen. Gift 5. April 1907 med Johanne T., Datter af Forpagter Erik Larsen Lindahl, Hammelev Sogn, og Hustru Kristine, f. Bøhm.

Uddannet ved Landvæsen, Elev paa Koldt Efterskole 1893—94 og paa Tune Landboskole 1901—02, Gaardejer 1905. Medlem af Kommuneraadet 1918—20 og fh. af Menighedsraadet.

Medlem af Sogneraadet 1929 (Fælles Landliste).

Adresse: Tørring Mark pr. Hammelev.

Aarup, Anders Peter Poulsen, f. 14. Jan. 1890 i Hammelev, Søn af Boelsmand Jens Poulsen Aarup og Hustru Anna Katrine, f. Høegh. Gift 17. Aug. 1918 med Anna Marie Aa., Datter af Lokomotivfører Adolf Altekruger, Holsten, og Hustru Mathilde, f. Kohlmann.

Uddannet som Murer i Jels, Svend 1908, Murer i Hammelev 1918. Medlem af Bestyrelsen for Socialdemokratisk Vælgerforening 1920.

Medlem af Sogneraadet 1922 (Husmandsliste). Adresse: Hammelev.

Hansen, Christian, f. 31. Dec. 1894 i Ladegaard, Søn af Boelsmand Andreas P. Hansen og Hustru Marie, f. Thye. Gift 7. Marts 1924 med Elisabeth H., f. Marquard.

Uddannet ved Landvæsen, Boelsmand 1920. Medlem af Menighedsraadet.

Medlem af Sogneraadet 1925 (Arbejder- og Husmandsliste).

Adresse: Ladegaards Mark pr. Hammelev.

Knudsen, Peter Nissen, f. 3. Aug. 1892 i Aastrup, Søn af Gaardejer Iver Knudsen og Hustru Katrine, f. Leerskov. Gift 22. Febr. 1918 med Kirstine K., Datter af Gaardejer Hans Vestergaard, Hammelev, og Hustru Trine, f. Steffensen.

Uddannet ved Landvæsen, Elev paa Hejls Efterskole, Gaardejer 1918. Vurderingsmand for Sønderjysk Kreditforening 1920.

Medlem af Sogneraadet 1929 (Byliste), Medlem af Skolekommissionen.

Adresse: Kirstinesminde, Hammelev.

Madsen, Peder Kristian, f. 19. Marts 1886 i Asdal Sogn, Hjørring Amt, Søn af Gaardejer Mads Frederik Madsen og Hustru Maren, f. Petersen. Gift 20. Okt. 1919 med Martine M., Datter af Gaardejer Peder Gammel, Tise Sogn, Viborg Amt, og Hustru Marie, f. Mortensen.

Lærereksamen fra Silkeborg Seminarium 1915. Førstelærer ved Ladegaard Skole 1919. Formand for Sogneværnet, Medlem af Bestyrelsen for Forsamlingshuset.

Medlem af Sogneraadet 1925 (Haandværkeres og Fastlønnes Liste), Næstformand.

Adresse: Ladegaard II pr. Hammelev.

To sognerådsformænd var fra Styding

I sognerådenes tid valgtes to sognerådsformænd fra Styding, nemlig Jørgen Uldall og Michael Michaelsen.

Jørgen Uldall

Jørgen Uldall var sognerådsformand 1929-1943. Inden genforeningen havde han en tid siddet i kommunerådet for Styding kommune. Fra genforeningen var han medlem af sognerådet, indtil han i 1929 blev valgt til sognerådsformand. Herudover havde han en del andre kommunale poster, var bl.a. medlem af Haderslev amtsråd 1935-1958 og medlem af skatterådet for Christiansfeld skatterådkreds fra 1943-1959. Denne post betød, at han måtte sige farvel til posten som sognerådsformand, da begge poster på grund af habilitetsproblemer ikke kunne bestrides samtidigt.

Desuden var han medlem af Hammelev menighedsråd, hvor han var næstformand fra 1922-1948. På den tid var præsten født formand. I hans sognerådstitid blev bl.a. bygget ny skole i Ladegaard, ligesom der blev anlagt en ny vej fra Tørninggård til Jernhyt. Denne vej kaldtes i mange år uofficielt "*Jørgen Uldalls vej*". I hans tid blev ligeledes vejen fra Hammelev til Thyrashul rettet ud. Han efterfulgtes på posten af Leonhard Lykke fra Ladegaard.

Michael Michaelsen

Michael Michaelsen blev sognerådsformand efter Leonhard Lykke i 1952. En tid forinden havde han dog siddet i sognerådet som almindeligt medlem. Sognerådskontoret var i Leonhard Lykkes tid blevet flyttet til et hus, der lå Hammelev Bygade nr. 33, men blev i Michael Michaelsens tid flyttet til pastor Hamlevs hus, der lå længere mod vest i Bygaden. Her var sognerådskontor indtil sammenlægningen med Vojens kommune i 1970. I Michael Michaelsens tid blev der købt jord fra Tørning kro. Her blev udstykket parcelhusgrunde, som nu alle er bebygget. - I Styding blev Hans Michaelsens Toft ligeledes opkøbt til udstykning, også disse grunde er nu bebygget.

På grund af sygdom i 1963 måtte Michael Michaelsen træde tilbage som formand. Han efterfulgtes af købmand Peder Johansen, Hammelev. Fra 1969 og til kommunesammenlægningen i 1970 var Knud Hansen fra Hammelev Nørremark sognerådsformand.

Erindringer om et sognerådskontor

I perioden 1929-43 var Jørgen Uldall sognerådsformand i Hammelev kommune, og sognerådskontoret var indrettet på hans gård.

I forhold til kommunernes forkromede rådhus nu om dage var forholdene dengang yderst primitive, og man undres over, at en kommune kunne styres med så få ressourcer. - Kontoret var indrettet i stuehusets østlige del, og møbleringen var sparsom. I et hjørne stod et stort skrivebord og i den modsatte ende en skrivepult, der kun kunne benyttes stående. Ved den ene væg var placeret en stor sofa med et bord og nogle stole. Omkring dette bord holdtes sognerådsmøderne. I et hjørne stod et stort monstium af et pengeskab, som indeholdt kommunens beholdninger og regnskaber.

Kontormaskinerne var primitive, men der fandtes dog en skrivemaskine af mærket "Rex", en regnemaskine og en oldnordisk sværteduplikator, som i øvrigt blev anvendt til at duplikere alle festsangene til byens fester samt revytekster til de mange revyer, der blev afholdt i forsamlingshuset.

Sognerådsformanden førte de såkaldte "*mandtalslister*", da han var, hvad man med et fint ord kalder personregisterfører. Tillige var han kasserer og skulle føre kommunens regnskaber. Med jævne mellemrum kom så amtsrevisoren, der dengang hed Boysen, for at se regnskaberne igennem. - Under kommunalt regi hørte også bl.a. skole- og det lokale vejvæsen samt udbetaling af aldersrente. Til at forestå vedligeholdelsen af vejene var på den tid ansat Niels Østerkjærhus, som boede i hus nr. 20 som vist på kortbilagene.

Om vinteren foretog man skatteligningen. Her drøftedes, hvordan de enkelte skulle sættes i skat. Alt blev analyseret. "*Havde den og den ikke fået et nyt gulvtæppe? Var der ikke kommet nye vinduer i? Og havde de ikke haft stort sølvbryllup hos Enemarks?*" - Alt dette blev drøftet med skatterådsformanden, som dengang hed Hans Caspersen og var fra Sommersted. Efter en del debat faldt dommen over, hvor meget vedkommende skulle sættes i skat. Dengang blev skattelisterne offentligt fremlagte, så man kunne se, hvad de forskellige skulle betale. Nogle havde imidlertid ikke noget mod at komme højt på listen. Det gav jo alligevel lidt status, hvis man kunne betale en stor skat.

Som man kan se, var det en uhyre enkel og lidet ressourcekrævende administration, bl.a. blev sognerådsformandens børn sat til at gå rundt med aldersrenten til de gamle. Det havde de nu sjældent noget imod, da der altid vankede en lille skilling eller en kage.

Sognerådsmøderne var uhøjtidelige, der forelå end ikke en dagsorden, og man behandlede sagerne, som de faldt for. Alt foregik under voldsom piberygning fra lange piber, og sognerådsformandens børn var som oftest deltagere i møderne som en slags "*observatører*" uden stemmeret. Enkelte af dem blev måske herved tidligt politisk vakte.

Senere blev kommunekontoret flyttet til et ældre hus i Hammelev. Inden kommunesammenlægningen med Vojens var man dog flyttet til mere moderne lokaler i pastor Hamlevs hus ved bygaden i Hammelev.

Hvor der før var ganske få, der administrerede kommunens anliggende, er der nu ansat hundreder af folk til arbejdet.

Brandvæsen

I gammel tid foregik brandslukningen i Styding ved, at folk dannede kæder til bydammen og lod spande gå fra hånd til hånd. Senere blev det pålagt sognerådet at oprette 3 branddistrikter i sognet, heraf udgjorde Styding det ene. Til at lede brandvæsenet udnævntes en brandfoged eller en brandmajor, som man også kaldte ham. Som tegn på sin værdighed udstyredes han med en flot uniform og en kasket med guldbånd. Han bemyndigedes til i tilfælde af brand at udkommandere folk fra gårdene. Hver skulle således stille med brandsvende og vogne. På skift skulle stilles heste til rådighed til at trække brandsprøjten. Brandfogeden blev som regel bistået af sognefogeden, som skulle sørge for *"behørig orden"* på brandstedet. - Det var ikke alene byens egne brande, man var pligtig til at slukke; men politimesteren kunne beordre slukning af brande i op til en mils afstand fra sprøjtehuset. Senere blev brandvæsenet henlagt under Hammelev frivillige brandvæm.

Sprøjtehus og brandsprøjte

Styding havde sit eget sprøjtehus med plads til brandsprøjte og tilbehør. Sprøjtehuset lå ved Uldalls gård på hjørnet af Ringvej og Stokkerhovedvej. Sprøjten var påmonteret en firehjulet vogn, der var beregnet til at trækkes af to heste. Sprøjten skulle betjenes af 4 mand, som skulle pumpe med håndkraft. - Smedemester Simon Westergaard sen., der havde været brandfoged og sprøjtefører, kunne huske, at gamle Jep Uldall fra Hyrups gård og Hans Peter Lauritzen havde været brandfogeder. - I nyere tid har Johannes Andersen og Hans Michaelsen beklædt posten.

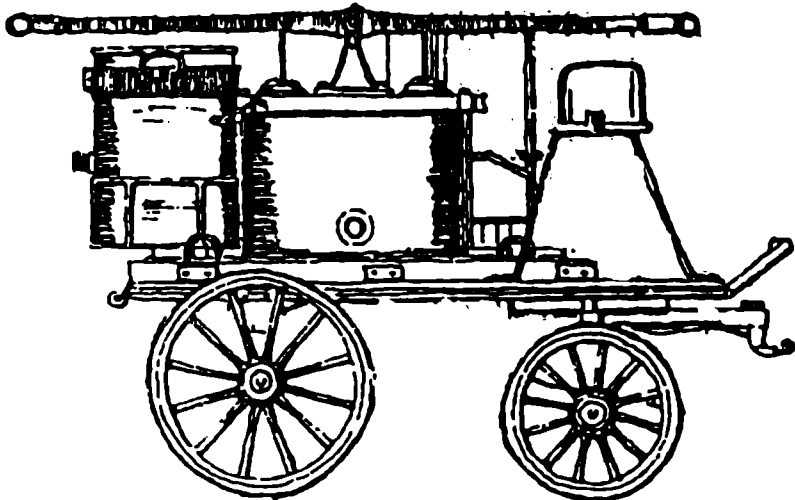
Byens sprøjtehus lå umiddelbart nord for Uldalls gård og i passende nærhed af bydammen. - I sprøjtehusets vestre ende var indrettet et lille fængselsrum.

Byens største brande

Alle gårde og huse i byen var indtil århundredskiftet tækket med strå og derfor yderst brandfarlige. De eneste bygninger i byen med fast tag var byens to smedier. Det første zinktag, der blev oplagt på en lade, var på Hyrups gård, der lå, hvor nu Styding savværk ligger. - Af de største brande, vi har kendskab til, kan nævnes Skovgård, som brændte omkring 1770, da gården endnu lå i Styding by. I 1893 brændte Marcus Friis' gård, 1899 brændte Thyrashul kro, og i ca. 1905 brændte Hyrups gård. Disse brande er særskilt omtalt under de enkelte afsnit i bogen. Der har selvfølgelig gennem tiderne været mange og mindre brande, men stort set slap Styding billigt f.eks. i forhold til Hammelev, hvor der flere gange brændte hele bydele på grund af børns leg med tændstikker og skødesløshed fra indlogerede "bosser". Således brændte næsten hele Hammelev i 1751. Også præstegården brændte og med den de værdifulde kirkebøger. Igen i 1899 hjemsøgtes Hammelev af en stor brand, og der er ingen tvivl om, at også sprøjten fra Styding har været tilkaldt ved denne lejlighed.

Som brandsprøjten omtrent så ud. - Smedemester Simon Westergaard kunne huske, at gamle Jep Uldall og Hans Peder Lauritzen havde været med på sprøjten.

Snerydning

Svage mænd og skolelæreren gik fri

Snerydningen skulle i gammel tid foretages af de enkelte gårde og huse i fællesskab. - Ca. 1890 fordeltes snerydningsbyrden bl.a. i forhold til gårdenes skatteevne og til folkeholdets størrelse. Ved snekastningsloven af 1904 bestemtes det imidlertid, at snekastningsbyrden skulle fordeles på ejere og brugere af de enkelte ejendomme i forhold til skyldværdi eller til folkehold. En skyldværdi på 6000 kr. var lig med 1 mands folkehold. Husbesiddere kom på den måde også til at deltage i snerydningen. Skolelæreren gik dog fri, ligesom mænd over 60 år samt kvinder og svagelige mænd var fritaget, hvis det skønnedes, at sidstnævnte manglede evne til at leje en mand i deres sted. - Til at lede snerydningen valgtes en snefoged - altid kaldt "æ snekong". Snerydningen er nu overtaget af det offentlige.

Erindringer om snerydning

"I gamle dage var sneen altid hvidere", som man siger, og ofte var der meget af den især, hvis den skulle fjernes med håndkraft. Hvis der var så megen sne, at hestetrakne snepløve ikke kunne klare arbejdet, måtte gårdenes karle rykke ud med skovlene. Selv om arbejdet var hårdt, foregik det altid under højt humør og megen festlighed. - Driverne kunne være særdeles høje især ved hulvejene. Lange var de veje, der skulle ryddes, og mange gange kunne det tage op til en uge, inden vejene til Styding Mark og Stydingskov var ryddet.

Især var det vigtigt, at skovvejene blev ryddet, da de fleste gårde havde skovarbejde, der skulle udføres. Stammerne blev slædet hjem på store skovslæder enten til Styding Savværk eller til brændsel til de mange kakkelovne. Det var ikke alene hårdt arbejde for karlene, men også for hestene. Mange gange kom karlene kørende hjem med en død hest på slæden, fordi den havde fået "nyreslag", som de sagde. - Karlene var i vintertiden i skoven fra morgen til sen aften, og de kogte selv deres kaffe eller lidt mad på et bål i skoven.

I hårde vintre kunne bydammen fryse til med et tykt lag is. Det gav problemer ved tøbrud. Under de to broer ved dammen smeltede isen langsommere og stoppede hermed for vandets frie løb. Flere gårde kom herved til at stå under vand. Særligt gik det altid ud over Enemarks gård, som lå lavt. Her gik vandet i hårde vintre næsten altid ind i stalden og en del af stuehuset. Karlene blev derfor kommanderet ud for at bryde isen med specielle store rydstænger, der var formet som svære forke. Somme tider måtte man dog tage dynamit i brug for at fjerne isen under broerne. Ladningerne var undertiden så kraftige, at broerne revnede. Det skete også, at en bro kunne ryge i luften, således måtte Deckers i lange tider køre ad Stokkerhovedvej til byen.

Vandforsyning

I gammel tid var det næsten kun gårdene, som havde deres egen brønd. Folk fra husene måtte enten hente deres vand dér eller benytte en fælles brønd, som lå nede ved bydammen. De fleste steder havde man kun en vippebrønd. (Se vippebrønd under gård nr. 2 i bogens afsnit II). På Friis' gård havde man dog en vindmølle til at pumpe vandet op med, og på "Herregården" var etableret vandforsyning fra et "Vette-anlæg" ved Stevning sø. Det fungerede på den måde, at vandet blev trykket op til Styding ved hjælp af det mægtige "banktryk", der var på stedet. Der skulle således bruges ca. 80 procent af vandet til at trykke 20 procent til Styding. Her blev vandet samlet i Herregårdens vandtårn.

Senere etablerede man et byvandværk nogle få meter vest for hus nr. 18 på udskiftningskortet. Pumpebrønden var placeret i en stor grotte, og lidt syd for grotten lå et vandtårn. - Det var ikke altid vand af bedste kvalitet. F.eks. kunne opløste frøer og tudser føres med vandledningerne helt ud til byens huse. Ikke få har haft den oplevelse. Siden blev det nuværende vandværk bygget på hjørnet af Ringvej og Stokkerhovedvej i Uldalls køkkenhave.

Skoleforhold i Styding

Før der kom ordnede skoleforhold i sognet, blev børnene undervist en gang om ugen af sognets degn. Undervisningen skete på et sted anvist af præsten. Undertiden har den sikkert fundet sted i kirkens våbenhus. Til andre tider skete den på skift på egnens gårde af en såkaldt "løbedegn". Den først kendte lærer i Styding var "Dines Skolemester", som er nævnt i et dokument fra 1713; men først i året 1716 betretter provst Fischer mere udførligt om skoleforholdene i sognet.

Stydings første skole 1731

I 1731 byggedes den første skole i Styding. Det var en lille stråtækt bindingsværksbygning med 6 vinduer. Til opførelsen var medgået 2700 sten, og efter en endnu eksisterende regning kostede skolen 43 daler og 3 skilling. Heraf var tømrer-, murer- og snedkerløn 5 daler. Hertil kom, at gårdene stillede gratis arbejdskraft og vogne til rådighed for byggeriet i form af den såkaldte "hånd- og spandtjeneste".

Byens første skole midt i billedet. Oprindeligt har den nok set noget anderledes ud, da der i den gamle "Scul Chronick" er anført, at den var en bindingsværksbygning. Th. i billedet ses byens hyrdehus.

I 1743 udarbejdede pastor Prætorius et omfattende reglement for skolevæsenets opbygning i sognet. Heri blev givet retningslinier for, hvornår og hvor længe børnene skulle gå i skole. Således skulle alle børn fra 6-10 år gå i skole både sommer og

vinter, men fra 10-14 år kun om vinteren. Han gav også anvisninger på undervisningens indhold og forløb. For at opretholde god disciplin anbefalede han, *"at lærerne skal være skyldige at straffe de genstridiges ondskab på en tilbørlig måde uden derudi af forældrene at forhindres"*. Reglementet blev underskrevet af 8 stydinger.

I 1758 blev udarbejdet et nyt reglement, som blev undertegnet af 20 stydinger, og som curiosum kan nævnes, at der ved 5 navne stod, at de var underskrevet *"med ført hånd"*. En fjerdedel kunne således ikke skrive deres eget navn under reglementet, så det må have stået sløjt til med kundskaberne på den tid. Bønderne var da også i almindelighed modstandere af skolevæsenet. De foretrak, at børnene blev hjemme på gårdene og hjalp til med arbejdet.

Nægtede at betale til skolen

Allerede ved bygningen af skolen i 1731 var der nogle, der ikke ville betale deres andel. Selv efter indførelse af reglementerne i 1743 og 1758 nægtede disse fortsat at betale. I 1759 indgav 11 stydinger en klage over de genstridige til det kongelige Visitatorium, og fra amtmænd Klingenberg kom der den 23. april samme år en befaling om, at de, der ikke ville betale for ansættelsen af en skolemester, skulle give møde den 1. maj kl. 10, *"for at få nærmere besked sagen vedrørende"*. Amtmanden fik imidlertid sagen bragt i orden og udtalte, *"at han - Gud ske lov - efter megen besvær var lykkelig over, at det var gået i orden"*.

Skole ved Grindal i 1769

Forholdene var efterhånden i 1760'erne blevet så uholdbare, at man i 1769 oprettede fælles skoledistrikt med Hammelev. I dette nye skoledistrikt byggede man en skole ved Grindal syd for det nuværende kunstcenter. Denne skole blev således placeret midt mellem Hammelev, Styding og Tørning. Foruden de før nævnte byer modtog skolen også elever fra Christiansdal, Vojensmark og Stydingdam.

De fleste stydinger var tilfredse med den nye skole ved Grindal, da degnen her for en stor del blev aflønnet af kirken. En lille skare holdt dog børnene hjemme i den gamle skole i Styding, hvor de satte store skoleknægte til at forrette undervisningen. Således er der en beretning om, at de i 1783 satte den 13 årige Bertel Hammeleff til at undervise deres ni børn. Bertel Hammeleff var søn af gårdmand Anders Hans Christiansen Hammeleff fra gård nr. 3 i Styding. Bertel blev imidlertid efter kun ½-års forløb træt af denne lærergerning og indstillede sin undervisning med en kort afskedstale til børnene. Lysten til skolegerningen havde han dog ikke mistet, og han tog en læreruddannelse og virkede bl.a. som hjælpelærer i Burkal sogn fra 1788-1795. Undervisningen på den gamle skole i Styding blev herefter indstillet.

Det var et meget smukt naturområde, skolen ved Grindal blev placeret i. Mod syd kunne man fra skolen se Stevning sø, og dengang var skråningerne mod nord bevokset med skov.

Børnene benyttede den gamle tingsti til Tørning som skolesti. Ved Grindal gik stien gennem et område med høje, bevoksede skråninger, og i bunden af dalen snede bækken fra Styding sig i den ene side af "dalen". Ved passagen over skråningerne var anlagt stentrappe, så børnene uden vanskeligheder kunne passere dem. Området ved Grindal er nu delvis planeret, og et meget smukt naturområde er her ved gået tabt.

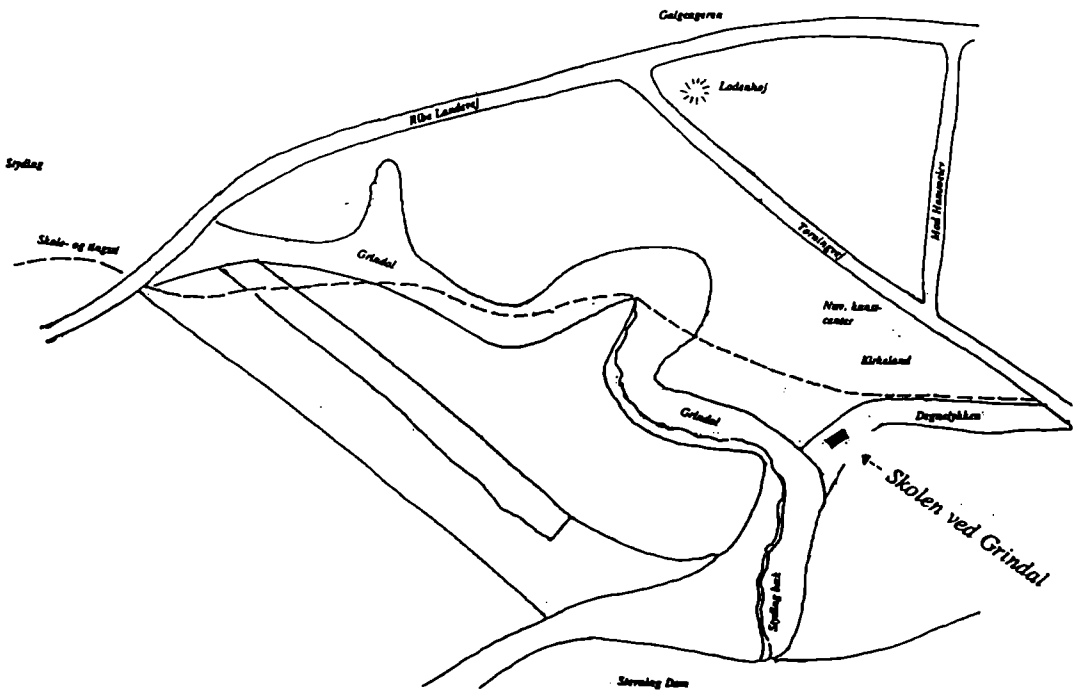

Som man kan forestille sig, at skolen ved Grindal har set ud - indtegnet på foto taget i 1994. I baggrunden ses Stevning sø. Området til højre i billedet var i skolens tid bevokset med skov. - Marken, som tilhørte skolen, kaldtes "Degnelykken".

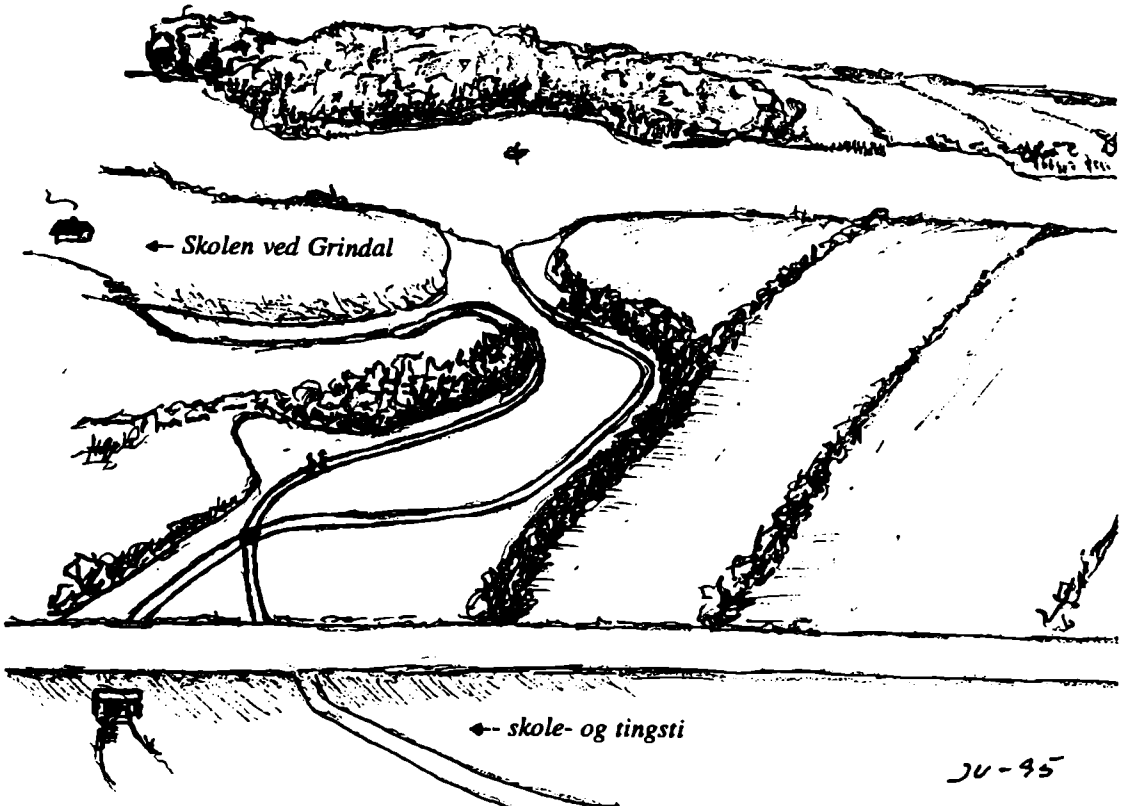
Til skolen hørte et lille landbrug på 6 tdr. land, og skolens mark benævntes "Degnelykken". Læreren kunne her holde 2 køer og 5 får. I 1846 var elevtallet steget til over 100, fordi der var stor tilgang af elever fra fabrikkerne på Christiansdal. Det var derfor uoverkommeligt for én lærer at bestride undervisningen tilfredsstillende. Myndighederne besluttede derfor samme år, at der igen skulle oprettes skoledistrikter for henholdsvis Hammelev og Styding.

Hammelev byggede deres nye skole på en grund, hvor sandemand Hans Nissens gård lå, inden han udflyttede gården til det nuværende Søndergård i 1838.

Skolen ved Grindal

Kortet viser beliggenheden af Stryding og Hammelev fællesskole ved Grindal lidt sydvest for det nuværende kunstcenter. (Kort fra 1792).

Grindal før regulering og udjævning af skrænterne. - Skole- og tingstien til Tørning snoede sig i bunden af "dalen". Mod syd var anlagt en stentrappe, så gående kunne forcere de store skrænter.

Igen skole i Styding i 1846

I 1846 blev der bygget en ny skole i Styding på den plads, der på udskiftningskortet fra 1792 kaldtes "*Amsyles*". Skolen var med stråtag indtil 1904, hvorefter der blev bygget en ny overbygning. Indtil da havde skolen kun ét klasseværelse, hvor alle syv årgange fik undervisning. I 1920 blev skolen udbygget med endnu et klasseværelse ved en forlængelse af skolebygningen mod vest, og over klasseværelset blev indrettet bolig til en lærerinde. Skolen blev herefter delt i to afdelinger med de første 3 årgange i klasseværelset mod vest og 4 årgange i klasseværelset mod øst. Populært kaldtes de to afdelinger henholdsvis for "*Lilleskolen*" og "*Store-skolen*".

Til skolen hørte i lange tider jordlodden "*Hvalpkjertykken*" ved Ribevej, ligesom der var en lille toft ved selve skolen. Denne toft blev dog senere indrettet til legeplads for skolens børn.

Indtil 1864 blev sognets skolevæsen ledet af præsten og kirkejuraterne. Efter den tid overgik ledelsen til skolebestyrelser med en skoleforstander i spidsen. Som skoleforstandere ved Styding skole kan bl.a. nævnes Nis Steffensen fra Østergård på Stydingmark, Hans Skau, Skovgaard og Lauritz Lauritzen fra gård nr. 4 i Styding. Efter 1920 fik skolekommissionerne den politiske ledelse.

Den 27. juni 1881 blev der i skolen afholdt en jubilæumsfest i anledning af, at det var 150 år siden, den første skole i Styding blev bygget. - Om eftermiddagen pynkede de store børn skolen med blomster og grønt. Både forældre, børn og venner var indbudt. Man sang "*Lover den Herre*", hvorefter pastor Obarius talte. Efter talen sang de store børn 3 kristelige folkesange, og præsten sluttede med "*Fadervor*". Denne højtidelighed blev holdt, da lærer Andersen var lærer ved skolen.

I 1962 blev skolen i Styding nedlagt og børnene overført til Hammelev skole. Efter nedrivningen af skolebygningen blev arealet udstykket til 6 parcelhusgrunde.

Lærernes aflønning

Tiden 1731-1769 ved Styding gamle skole:

Lærernes løn bestod i dette tidsrum bl.a. af kost på egnens gårde. F.eks. 8 dages kost på en hel gård, 4 dages kost på en halv gård og 2 dage hos en landboelsmand.

Desuden skulle betales skolepenge, f. eks ½ skilling pr. barn ugentlig. Herudover modtog læreren 1 mark fra en hel gård, 8 skilling fra en halv gård og 4 skilling fra et landboelssted om året.

Endvidere modtog læreren foruden fri bolig, brændsel tilstillet fra de forældre, der havde børn i skole.

Tiden 1769-1846 ved skolen ved Grindal:

Ved skolen ved Grindal var lærerlønnen til at begynde med 3 tønder rug, 3 tønder malt, 1 tønde byg eller boghvede, - fri græsning til 2 køer og 5 får, 3 læs hø og 3 læs halm, 12 læs træ eller tørv. I rede penge fik han 18 skilling pr. barn årlig. I 1808 blev lønnen dog forhøjet til 40 daler årlig, og tildelingen af hø og halm blev fordoblet.

Lærere gennem tiden

Som nævnt foran, var den først kendte lærer i Styding "*Dines Skolemester*", der er nævnt i et retsdokument fra 1713 på grund af, at Elisabeth Mikkelsdatter havde fornærmet ham. Sandsynligvis er han identisk med Dines Jessen fra gård nr. 2. Hvis dette er tilfældet skaffede han sig biindtægter ved salg af hjemmebrændt brændevin.

Ved den første skole, som blev bygget i Styding i 1731, har vi kun kendskab til een af lærerne, nemlig Niels Andersen, som var lærer ved skolen fra 1743-1769. Han var søn af Anders Hansen fra gård nr. 4 og havde tidligere undervist byens børn hjemme på gården. På grund af skolestriden i 1769 underviste store elever de børn, som man ikke ønskede flyttet til skolen ved Grindal. Een af disse undervisere var, som tidligere nævnt, Bertel Hammeleff.

Lærere ved skolen ved Grindal:

Nis Bergholt (1769-1786)
 J. Overbeck (1787-1810)
 Johannes Bergholdt (1810-1818)
 Bertel Bertelsen (1818-1828)
 Mathias Nissen Closter (1828-1845)

Lærere ved skolen i Styding:

H. Jendresen (1846-1856)
 J.H. Bergstedt (1856-1866)
 N.J. Andersen (1866-1884)
 G.M. Gundesen (1884-1919)
 L.E. Møller (1919-1932)
 A. Ravn (1932-1935)
 Chr. Lorentzen (1935-1955)

Lærerinder:

Frk. Beck (1920-1925)
 Frk. Henny Nielsen (1925-1940)
 Frk. M. Ramsgaard (gift Fahrendorf) (1940-1962)

Styding skole fra 1846

I 1846 blev skolen ved Grindal nedlagt, og der blev herefter bygget ny skole i Styding samme år. Skolen havde kun ét klasseværelse, og læreren boede i den vestlige ende.

På ovenstående billede ses elever fra ca. år 1900.

Øverste række fra venstre:

4. Julie Kehlet, 5. Marie Uldall, 6. Magdalene Østerkjærhus, 7. Dilde Gundersen, 9. Sara Schmidt (Lodenhøj).

Anden række fra venstre:

1. Lærer Gundersen, 2. Jørgen Uldall, 3. Niels Østerkjærhus, 4. Mathias Bojsen, 6. Niels Thomsen, 10. Laurids Lauritzen, 11. Gundersens søn, 14. Johan Andersen, 15. Godtfred Thomsen (Thyrashul).

Tredie række fra venstre:

3. Ellen Lauritzen, 4. Kathrine Lauritzen, 5. Gyde Uldall, 6. Margrethe Thomsen (Thyrashul), 7. Dilde Kudsk, 8. Gyde Schmidt (Lodenhøj).

Nederste række fra venstre:

2. Falle Schmidt (Dybdal), 3. Michael Michaelsen, 4. Otto Thomsen (Thyrashul), 5. Willads Thomsen, 10. Østerkjærhus' søn, 11. Mads Kudsk.

Navnene er oplyst af Thilde Lauritzen, Søndergård. De manglende huskes ikke. - (Se også skolebillede på bogens sidste side).

Skolen var oprindelig fra oprettelsen i 1846 med stråtag. I 1904 fik den imidlertid nyt tag og kvist. - Foran skolens hoveddør til lærerboligen ses Gundesens-familien. Bemærk den tyske flagstang i forgrunden til højre. Omkring denne blev ofte sunget den tyske nationalsang, og eleverne istemte med et "Hoch".

Skolen, som den så ud, inden nedlæggelsen i 1962. I ca. 1920 blev den såkaldte "Lille skole" bygget til i forlængelse af "Den store skole" og førstelærerboligen. Samtidig blev indrettet lærerindebolig på loftet i den vestre ende. - I baggrunden ses Willy Iversens, Blomgrens og Thea Hansens huse samt den vestlige del af Grethe Michaelsens gård.

Erindringer om nogle af lærerne

Bertel Bertelsen (1818-1828)

Bertel Bertelsen fødtes i Styding 1788 og var søn af gårdfolkene Hans Jepsen og Kirsten Bertelsdatter fra gård nr. 4 i Styding. (Nuv. Uldalls gård). Han blev dimitteret i 1810 fra Tønder Statsseminarium. I 1814 blev han gift med Woldborg Ottesgaard fra Hoptrup. Inden han i 1818 blev ansat som degn og skolelærer ved fælleskolen ved Grindal, havde han været hjælpelærer i Jels og distriktslærer i Djernæs ved Hoptrup. Een af hans døtre, Helene Margrethe Bertelsen, blev moder til "*De sønderjydske piger*", som er omtalt i et af bogens følgende afsnit.

N.J. Andersen (1866-1884)

Lærer N.J. Andersen var lærer ved Styding skole fra 1866 til 1884. Han havde først læst på Jelling Seminarium, men måtte forlade seminariet på grund af en religiøs strid, hvori han var hovedmanden for det Søren Kierkegaardske parti. Han søgte dog atter ind på et seminarium og tog et par år senere lærereksamen i København. Efter først at have været lærer i Hajstrup ved Øsby blev han ansat i Styding.

Lærer Andersen blev her af de vakte anset for en troende mand. Han var således en flittig skribent i deres vækkelsesblad "*Elias*". På mange andre områder var han også en foregangsmand. Således virkede han for "*Nordslesvigsk Asyl*", der arbejdede for hjemløse børn, og han blev denne organisations første plejefader.

Lærer Andersen har sikkert også vundet folk i Styding for sig på grund af sit danske sind. Dette danske sindelag medførte, at han i 1884 forlod skolen. Baggrunden var den, at der i 1883 af den preussiske regering var udstedt en forordning om indførelse af en sangbog, der hed "*Liederheft für preussische Schulen*". Lærerne blev herefter pålagt ikke alene at indøve melodierne, men også tillæring af teksten i tysktimerne. Sangbogen skulle tages i brug 1. maj 1884, hvorfor lærer Andersen besluttede at slutte sit virke i skolen.

Hans afskedsbrev lød således:

"Efter at jeg har undervist i herværende skole i 17½ år, har jeg i dag taget afsked med mine børn, efterdi jeg har fået ansættelse ved Borgerskolen i Vejle. Inden jeg fik dette embede, var det dog ingen hemmelighed, at jeg ville tage min afsked fra 1. maj, fordi jeg ikke kan komme til den overbevisning, at "Liederheft" er i overensstemmelse med Bibelen og Katekismus, ligesom jeg heller ikke kan se, at den er affattet efter gode pædagogiske grundsætninger. Gud velsigne forældre og børn i det herværende skoledistrikt".

Styding, den 15. marts 1884

sign. N.J. Andersen

Gunde Morten Gundesen (1884-1919)

Gunde Gundesen var lærer ved Styding skole fra 1884 til 1919. Han fødtes i 1858 i Mejlby, Lintrup sogn og var søn af lærer i Mejlby, Morten Gundesen og Birthe Cathrine Jensen. Han blev lærer fra Tønder Statsseminarium og blev gift med Helene Lund fra Skudstrup. Inden han blev førstelærer i Styding, havde han været bi-skolelærer i Lundtoft ved Kliplev samt lærer i Uge, Skodborg og Bevtoft.

Han er beskrevet som en ikke ringe pædagog, og mange træk om hans virke i skolen vidner om, at hans arbejde har sat spor, bl.a. lærte han børnene at forme en smuk skrift. På det nationale område har han dog nok mødt massiv modstand. Som fortæller for det tyske kunne han undertiden nå op i begejstrede højder, hvilket bl.a. kan fornemmes i en tale han holdt i anledning af kong Friedrich II af Preussens død i 1886 og Kejser Wilhelm I' død i 1888. Her et lille uddrag af talen:

"Vor Fritz er død. Når bladene falder i årets løb, når til graven går aldrende mænd, så lyder naturen rolig den gamle lov: "Menneskene forfærdes ikke". Men hvorfor skulle denne herlige, i fuld manddom, fremragende smukke søn så hurtig følge sin aldrende fader. Sørgende bedækker Germania sit åsyn og begræder den bedste af sine sønner. Klagende står det tyske folk mellem to kister "Lær at lide uden at klage". Han var en helt i lidelse som i dåd. Den store ånd har forladt den trætte krop og er gået derhen, hvor der er evig fred."

Senere holdt Gundesen endnu een af sine lovprisninger ved Kejser Wilhelms jubilæumsfest i 1918. Kejseren blev her fremhævet som en dådkraftig forkæmper på alle områder af det offentlige liv, og jubilæumsfesten sluttede med afsyngelse af den tyske nationalsang.

På grund af Gundesens tyske sindelag blev han ikke en populær lærer, og mange er de historier, der går om ham. Her skal dog kun bringes nogle enkelte:

Så sent som i 1950 boede i Styding mange ældre, som endnu huskede deres skoletid hos Gundesen. Blandt disse kan nævnes Johannes Andersen, Styding og Johannes Skøtt fra Dybdal.

Som den prøjsernatur Gundesen var, forlangte han altid, at børnene skulle komme på klokkeslæt om morgenen. Somme tider skete det, at "*skovbørnene*" kom for sent på grund af dårligt føre. De skulle så blive stående i skammekrogen, til det blev frikvarter op ad formiddagen.

Selv kom Gundesen altid for sent. Når han skulle kontrollere, om børnene var kommet rettidigt, stak han hovedet ind ad døren og råbte: "*Wer kam zuletzt*". På det tidspunkt var han endnu ikke selv kommet i tøj, men var kun iført bukser og med selerne hængende ved siden, hans ildrøde hår strittede, og i hovedet var han ligeså rød som håret. Selv om alle havde været rettidige, skulle de, der var kommet sidst, melde sig.

Hver morgen badede han i et kar med iskoldt vand i skolens lade, og om aftenen gik han altid frem og tilbage inden for skolehavens hæk for at se, hvad der foregik ovre hos "Marie Kachku'n", hvor byens ungdom dengang mødtes, og hvor byens midtpunkt var. Tit løb Gundesen også midt i timen ned til Tørning. Påklædningen var som regel stribede bukser og en "Sniffeltrøej".

Gundesen havde for vane at give eleverne øgenavne. Fra perioden 1913-20 kendes følgende eksempler:

Magda Thomsen: "Tochter der lustigen Wirwe".

Lisbeth Skov. "Lisbeth Navlestreng". (Fordi hun var så tynd).

Hanne Lauesen: "Æ hokers "Lyhoma".

Jacob og Jens Jensen: "Die beiden Affenjungen".

Anne Michaelsen: "Nr. ein".

Gudde Michaelsen: "Nr. zwei".

Inne Michaelsen: "Nr. drei".

Carl Jensen: "Næsehorn". (Fordi han havde en stor gevækst i panden).

Johan Andersen og Godtfred Thomsen: "Bageren og mundskænken".

Om Line Enemark, som var meget stor og kraftig, sagde han altid: "Du bist von einem Pferd geboren". Hun skreg dog altid tilbage: "Nein" !!

Børnene hævnedes sig ved at lave smædevers om Gundesen

Selv om børnene hadede det tyske, forfattede de en sang på sproget, som lød således:

1.

Gundesen, der Berliner Bumle
handelt mit Cigarrenstumle.
Seine Frau trinkt bayrisch Bier,
Gundesen ist ein Schweinetier.

2.

Gundesen mit den Besenstiel (kosteskraft)
hasst die Kinder viel zu viel.
Viel zu viel ist ungesund,
Gundesen ist ein Schweinehund.

En anden sang, der var på dansk lød således:

1.

Skolen den var fyldt til randen,
men lærer Gundesen var manden,
der styred' alle byens poder
med præjsiske justitsmetoder.

2.

Piger stod til spot og spe
i vinduet får folk at se,
at drengene blev lagt i række
for at få klø af lange kæppe.

Da versene kom Gundesen for øre, måtte alle børnene sidde efter. De skulle ligge med hovedet mod skolepulten med begge hænder foldet over nakken. Efter et stykke tid vovede Johannes Skøtt at se op, men fik i det samme et ordentligt rap af Gundesens kæp, så han fik en stor rød stribe ned over kinden. Herefter sagde Gundesen: *"Nu må I gå, og nu kan I andre takke Skøtt for, at I ikke fik klø, han kunne ikke vente tiden af"*.

I vintertiden blev der ofte sparet på brændslet. Børnene frøs derfor gudsjammerligt. Johannes Skøtt ville li'som protestere imod dette ved at rejse sig og puste varme i hænderne. Gundesen så det, men var åbenbart den dag i bedre lune, og det eneste, han sagde, var: *"Skøtt er Holmens faste stok"*.

En gang var Gundesen alligevel gået for vidt. Han slog *"Olga Hekks"*, som var plejebarn hos Anneken Wind, som dengang boede på Chr. Christiansens gård ved Jomfrugang. - Blodet flød ud af hænderne på hende, hvorfor hun løb hjem. Da Olgas far var noget ved universitetet i Kiel, ville Gundesen ikke risikere noget, hvorfor han tog op til Anneken Wind og bad om forladelse. Hvis han var blevet indberettet, havde det sikkert betydet hans afsked.

Johannes Skøtt har også fortalt, at det sidste år Johannes Andersen gik i skole, var han blevet så stærk, at han kunne skubbe Gundesen til side, når han ville tage fat i ham.

Tinne Jepsen har ligeledes fortalt, at hun fik så mange tæsk over ryggen, at blodet *"tra't ue"*. Ofte var årsagen til klø kun en enkelt fejl i en stil.

Lærer Gundesen havde den store sorg at miste sønnerne Sofus, Max og Victor under 1. verdenskrig. Selv døde han i 1931 i Haderslev. Han efterfulgtes i embedet af L.E. Møller, som var mildere og meget interesseret i fysik. Hans elever kunne måske ikke måle sig med Gundesens elever med hensyn til en smuk håndskrift, til gengæld sagde man, at de blev gode til at reparere en selvbinder.

Chr. Lorentzen (1935-1955)

Chr. Lorentzen blev ansat ved Styding skole i 1935 og virkede ved skolen, indtil de 4 ældste årgange elever blev flyttet til Hammelev skole i 1955. Han blev herefter førstelærer ved denne skole efter Søren Jensen.

Christian Lorentzen faldt godt til i Styding i de 20 år, han virkede i byen, og han var meget afholdt af eleverne. I hans tid blev der især lagt vægt på læsning, skrivning og regning. Desuden undervistes i historie, naturhistorie, bibelhistorie og geografi. Moderne fag som sløjd, formning og samfundsorientering eksisterede ikke; men børnene har dog senere i deres tilværelse klaret sig fint. Som et mål for Lorentzens gode undervisning kan nævnes, at eleverne fra Styding ved konfirmandundervisningen altid klarede sig særdeles godt i forhold til eleverne fra Ladegaard og Hammelev.

Chr. Lorentzen havde tillige en poetisk åre. Således var der stor forventning ved årets juletræsfester i skolen, når hans små julespil blev fremført af eleverne for de

stolte forældre. Ligeledes forfattede lærer Lorentzen et utal af lejlighedsdigte til forskellige mærkedage i landsbyen. Som oftest reciterede han selv digtene, som blev påhørt med stor spænding.

Martine Ramsgaard (1940-1962)

Martine Ramsgaard blev ansat ved Styding skole som forskolelærerinde i 1940. Efter at de 4 ældste årgange i 1955 overførtes til Hammelev, fortsatte hun med undervisning af de tre yngste årgange i Styding, indtil de i 1962 blev overført til Hammelev.

Frk. Ramsgaard blev gift med kunstmaler H.A. Fahrendorf fra Hammelev. Han nedstammede fra snedker August Fahrendorf, som i mange år drev snedkerforretning i Styding.

Fru Fahrendorf var en meget afholdt lærerinde på grund af sit milde og retfærdige væsen. Hun var samtidig en mester i at lære fra sig. Mange husker også fra hendes tid i krigens første år botaniske ture til Dybdal og lignende steder. På disse ture blev gamle lege også genopfrisket. Disse lege er nu desværre ved at gå tabt, da børnene nu om dage er mere optaget af computerspil o.l.

Hans Skaus erindringer om sin skoletid 1878-1887

Hans Skau fra Skovgård, der gik i Styding skole, har berettet følgende om undervisningen:

Fra 1878 til 1887 gik jeg i den kommunale enklassede skole i Styding, hvis lærer var den dansksindede N. Andersen.

Undervisningen var dansk med nogle tyske timer. Da de tyske timetal efter nogle års forløb af myndighederne blev krævet forøget, og en tysk sangbog skulle indføres, abdicerede vor danske lærer og rejste nordpå. Som hans efterfølger ansattes en yngre lærer, der var udgået fra et dansk hjem, men som ved foranstaltninger, iværksat af regeringen i form af præmiering af fortyskningsbestræbelser, blev tysk indstillet. Undervisningen gik efterhånden mere og mere over til at være tysk, mens det danske gled over i anden række. Denne tidsperiode danner da overgangen til den i 1888 udstedte forordning, hvor det danske sprog blev udelukket af skolen med undtagelse af enkelte ugentlige danske religionstimer. Efter kort tids skolegang i Styding var jeg bleven tilmeldt den danske realskole i Haderslev, som lededes af Jens Jessen, senere redaktør af Flensborg Avis og de danskes kække repræsentant i den tyske rigsdag, men da skolen blev lukket af de tyske myndigheder, lige da jeg skulle begynde at besøge den, var denne vej til dansk skolegang forbi. Det blev en stor skuffelse, men derved var intet at gøre, og skolen i Styding var da at foretrække fremfor den tyske latinskole i Haderslev.

Privat skole

Sandsynligvis på grund af uvilje mod den tyske undervisning i Styding skole ansatte Steffensen og Jacobsgård familierne i 1870'erne deres egen lærerinde til at undervise deres børn privat. Undervisningen foregik hos Anneken Wind i gårdens gamle ovnhus. (Se gård nr. 14a). Lærerinden blev altid kaldt "*Den lille lærerinde*" på grund af hendes ringe højde. I kirkebogen er som fadder ved en barnedåb i 1870 nævnt en frøken Caroline Sørensen "*lærerinde hos Jørgen Steffensen jun.*" (Gård nr. 6). Formentlig er hun identisk med "*Den lille lærerinde*".

Elever i den private skole ca. 1875

Øverste række fra venstre: 1. Peter Jacobsgård (gård nr. 14), 2. Marie Kjestine Steffensen, gård nr. 6 ?, 3. Trine Louise Steffensen (gård nr. 9 - blev gift med Hans Westergaard "*Christinesminde*", Hammelev), 4. Hans Steffensen, gård nr. 6 ?.

Nederste række fra venstre: 1. Margrethe Jacobsgaard (gård nr. 14 - blev gift med Hans P. Lauritzen, Søndergård), 2. "*Den lille lærerinde*", 3. Chresten Steffensen (gård nr. 9 - overtog Brændkærgård ved Kolding).

Fattigvæsen

Indtil reformationen i 1536 var det kirkens opgave at sørge for de fattige. Siden kom der i midten af 1600-tallet en lov om, at forsørgelsen skulle overgå til det borgerlige samfund. Som det hed i loven: *"De fattige, som selv intet til føde eller nødtørft kunne tjene, skulle forsynes dermed til nødtørft, og de til arbejde tjenlige, skulle dermed hjælpes og fra lediggang holdes, så at betleri kunne afskaffes."*

Denne forsørgelse rakte dog ikke vidt, og mange måtte derfor stadig ty til tiggeri. Der blev adskillige gange gjort forsøg på at afskaffe dette uvæsen, men hver gang uden resultat. Tværtimod voksede tiggerskaren, især i perioder med krig, sygdomme og tørke.

For at komme problemet til livs udstedtes i 1708 en forordning, der skulle løse det. Tiggeri blev således forbudt uden for det sogn, hvor man var født eller havde opholdt sig en årrække.

Der nedsattes herefter fattigkommissioner, der fik sognepræsten som formand, og som hjælpere valgtes et par af sognets mest ansete mænd. Ligeledes blev oprettet en fattigkasse, som der blev indkrævet bidrag til.

Ordnningen blev dog i begyndelsen ikke vellykket, og i takt med, at de fattiges antal steg og steg, flakkede store flokke af hjemløse omkring og tiggede, hvor de kom frem. For at begrænse uvæsenet bestemtes, at udlændinge skulle have besked på at forføje sig bort inden to solemærker (2 døgn). Særligt var der vel her tænkt på de mange sigøjnere, som strejfede rundt. Ligeledes blev alle de udensogns henvist til at søge hjælp hos fattigkommissionen i deres eget sogn.

Bettelfogeder i Styding

Til at sørge for at foran nævnte bestemmelse blev overholdt, ansattes i sognets byer bettelfogeder eller *"stodderkonger"*, som de kaldtes. I Styding kendes tre, nemlig *Niels Jensen, Jørgen Friis* og *Hans Fynsk*; men der har sikkert været flere. De fleste af bettelfogederne har formentlig boet i Dybdal i et hus, som var opført af byfællesskabet. (Se beskrivelsen under hus nr. 37).

Niels Jensen fødtes 1765 i Hoptrup sogn. Efter endt soldatertjeneste tog han hyre som matros og gjorde en rejse til Amerika. I otte år var han til søs i samme skib. I 1792 giftede han sig med Marie Mathiasdatter fra Djernæs. Deres ældste datter blev gift med Hans Thomsen Berg i Styding. - *Niels Jensen* døde i 1854 i Styding 90 år gammel.

Jørgen Friis fødtes 1797 og var søn af Jens Christensen og Bodil Jørgens fra Hajstrup sogn. Han blev gift i 1824 med Karen Jacobsdatter. De fik børnene Jacob Jørgensen Friis og Bodil Kirstine Friis. Sidstnævnte blev gift med Niels Nielsen Kudsk. - *Jørgen Friis* døde i 1836 kun 39 år gammel. - Han efterfulgtes som bettelfoged sandsynligvis af sønnen Jacob Jørgensen Friis.

Hans Fynsk var byens sidste bettelfoged. Han vides med bestemthed at have boet i huset i Dybdal. Herudover ved man kun, at han var gift med Maren, og at han omkom ved en ulykke i Dybdal, da han under læsning af sand blev begravet under et sandskred omkring 1880-90. Konen Maren boede endnu i huset en del år.

Bettelfogedernes opgave var som nævnt at holde de fattige væk fra byen ved byleddene. De var forsynet med en lang stav med pigge ligesom vægterne i de større byer. Disse stodderkonger blev tit valgt blandt de fattige selv, og det berettes, at de ikke var meget respekteret i det lille bysamfund.

Således har Johannes Andersen fra gård nr. 14 fortalt følgende om en bettelfoged, der virkede sidst i 1800-tallet:

"Æ stodderkong" var jo karl for sin hat, - en rigtig indbildsk een. - Se, vi havde jo to store stuer her på gården, hvor karlene ofte samledes. Når de så fik lidt at drikke, så blev de jo lidt lystige. - Et par af de gavtyve ville så have lidt løjer med stodderkongen, han var jo gerne ikke sådan regnet. Den kraftigste af karlene klædte sig så ud i kvindetøj, som en tiggerske. Han "skafte sæ" sådan over for "æ stodderkong", indtil denne sagde: "No ska do fülle mæ, for no ska do inde-spærres". Det var så meningen, han skulle sættes i byens fangehus. Da de kom op på vejen, snuppede den udklædte stodderkongen, smed ham på nakken og løb af med ham. - Der kan man se, han blev ikke regnet mere. Han havde jo også kun "en bette kjep" til at true med.

Johannes Andersen sluttede sin historie med at oplyse, at han ikke vidste, hvem denne stodderkonge var. Hans Fynsk var den sidste, han havde kendskab til.

De fattige gik på omgang

De dårligst stillede af de fattige blev i gammel tid "*sat på omgang*" i byen. Det vil sige, at vedkommende var een eller flere dage hvert sted, hvor han eller hun fik føden. Var de i stand til at arbejde, havde de pligt til det. Ordningen var ikke så tosset endda, da de fattige i mange tilfælde næppe selv kunne administrere en tilmålt portion. Mange ville sikkert have brugt det hele på få dage. Omkring 1750-1800 ses også i kirkebøgerne, at enkelte bliver optaget i Thyrashul kro, sædvanligvis mod at gå lidt til hånde.

Gennem arkiverne ved vi en del om fattigvæsenets opbygning. For at supplere indtægterne fra ligningen i sognet kunne fattigkommissionerne iværksætte visse aktiviteter til fordel for de fattige. Blandt andet tales i protokollerne om klinkpenge, legater, indsamling af naturalier og tøj samt penge ved de forskellige fester.

Medens man i fattigvæsenets protokoller får meget lidt at vide om, hvem der modtog bidrag, er dette mere udførligt beskrevet i kirkebøgerne.

I Hammelev kirkebog kan således ved dødsfald ses noteret følgende: *"Hun var en fattig enke"*, *"Den afdøde var en fattig gammel mand"*, *"Den afdøde blev underholdt af sognet"*, o.s.v.

Fra 1731 har de fattige boet i en fløj til Hyrdehuset i Styding og senere også i den ene lejlighed i Herregårdens arbejderbolig. Fra omkring 1850 ser man indført, at de fattige har boet i et fattighus i Hammelev og fra 1870'erne, at de har boet på fattiggården i Jernhyt. - Foretager man en sammentælling af de enkelte tilfælde, der er berettet om i kirkebogen i perioden 1750-1900, drejer det sig dog ikke om mange, der blev enten underholdt af sognet eller henvist til fattighus og fattiggård. I Styding har det næppe været flere end 10-15.

Fattiggården i Jernhyt

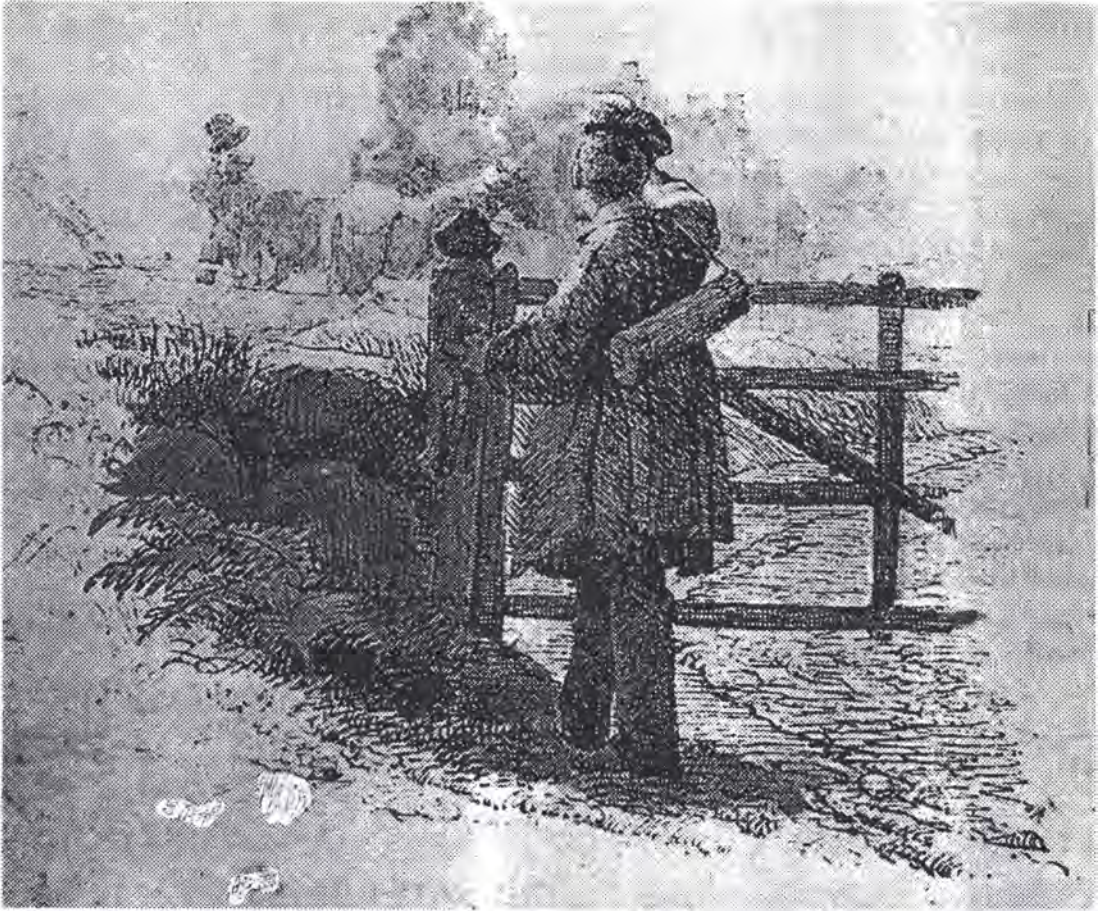
Fattiggården i Jernhyt - også kaldet arbejdsgården - ejedes af Vojens, Skrydstrup, Jegerup og Hammelev kommuner i fællesskab. Til at forestå drift og visitering var valgt en fattigkommission. Bl.a. kan nævnes, at Hans Michaelsen fra Styding en tid var formand for fattiggården.

Af bestyrere kan bl.a. nævnes Mads og Helene Mørup, som var bestyrerpar fra 1889 til 1899. - I 1899 forpagtede de gården frem til 1914. Forpagtningen blev herefter overtaget af Mathias Nørgaard. I 1942 fulgte Misse og Hans Harald Schärfe. De købte gården i 1949. Misse Schärfe var født Sandholdt og var datter af bygmester Kresten Sandholdt, Styding. Hans Harald Schärfe døde i 1955, og Misse flyttede herefter hjem til Styding igen.

Fattiggården i Jernhyt 1913. Fra venstre Søren Jydepotte, Auguste Mørup med sønnen Mads på armen og yderst til højre Helene Mørup.

Landsbyleddene

I gammel tid var der led ved byens indfaldsveje. Et minde om disse led har vi i navnet "*Vojensled*", som Thyrashul kaldtes helt frem til ca. 1850. Ved disse led var det bettelfogedernes opgave at holde de omvandrende fattige uden for byen. I tider med kvægpest og andre sygdomme blev landsbyleddene afspærret, og ingen måtte komme inden for byledet. - Bettelfogederne havde tillige den opgave at holde øje med huse og gårde og varske i tilfælde af tyveri og brand.

Postvæsen

Kort efter genforeningen fik Styding et postindleveringssted hos hjulmager Jørgen Læbel. Indleveringen omfattede dog kun breve. Andre forsendelser måtte besørges på postkontoret i Hammelev.

Brevene, der blev sendt inden for Hammelev postdistrikt, blev påstemplet "Styding". Øvrige breve blev stemplet Hammelev.

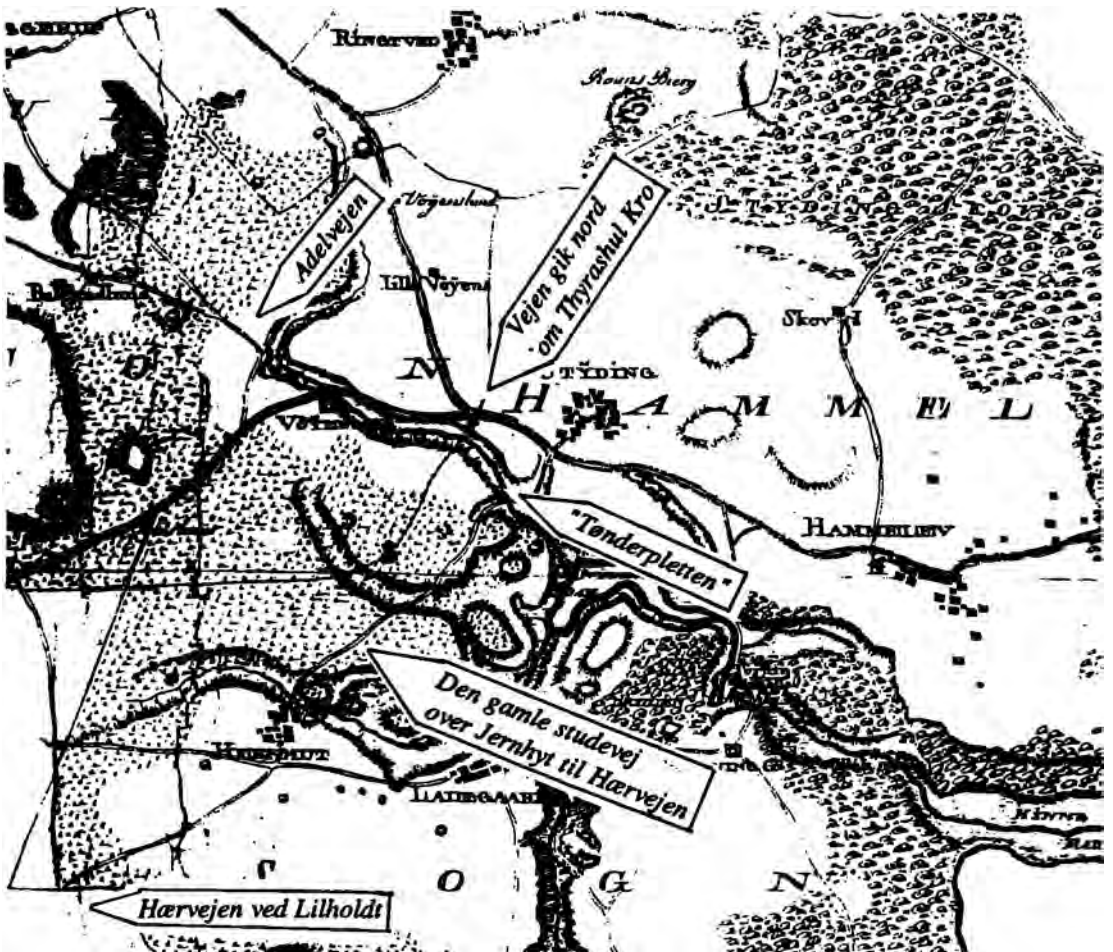
Efter Jørgen Læbel overtog karetmager Leo Fuchs brevindleveringen, og han skulle samtidig tømme byens postkasse. Ordningen ophørte i 1970.

Veje og trafik

De gamle veje

Hovedfærdselsåren forbi Styding kaldtes i gammel tid "Adelvejen" eller "æ skasé", (Chaussé). Den gik fra Haderslev over Lindet til Ribe. Navnet Adelvej havde vejen fået, fordi adelen ofte benyttede den, når den skulle besøge slottene, der lå ved vejen, nemlig Hansborg i Haderslev, Tørring slot, Gram slot og Ribe slot. Endnu i dag kaldes strækningen mellem Billund og Bæk stadig Adelvej. Ligeledes er en rest af vejen bevaret nord for Vojensgård og mod jernbanen på strækningen mellem Vojens og Billund. Benævnelsen ved Vojensgård findes stadig på gamle matrikelkort.

Den gamle chaussé havde et mere bugtet forløb helt hen til midten af 1930'erne. Vejen gik dengang gennem Hammelev by, og ved Styding gik vejen næsten helt op til Simon Westergaards staldør og hen forbi Leo Fuchs, hvorfra den fortsatte ned mod Carøes gård og hen forbi mejeriet. Ved vejen var der dengang store træer flere steder, bl.a. ved Lodenhøj. Et enkelt af disse træer er endnu bevaret ud for Fuchs' hus. - I helt gammel tid gik vejen nord om Thyrashul Kro.

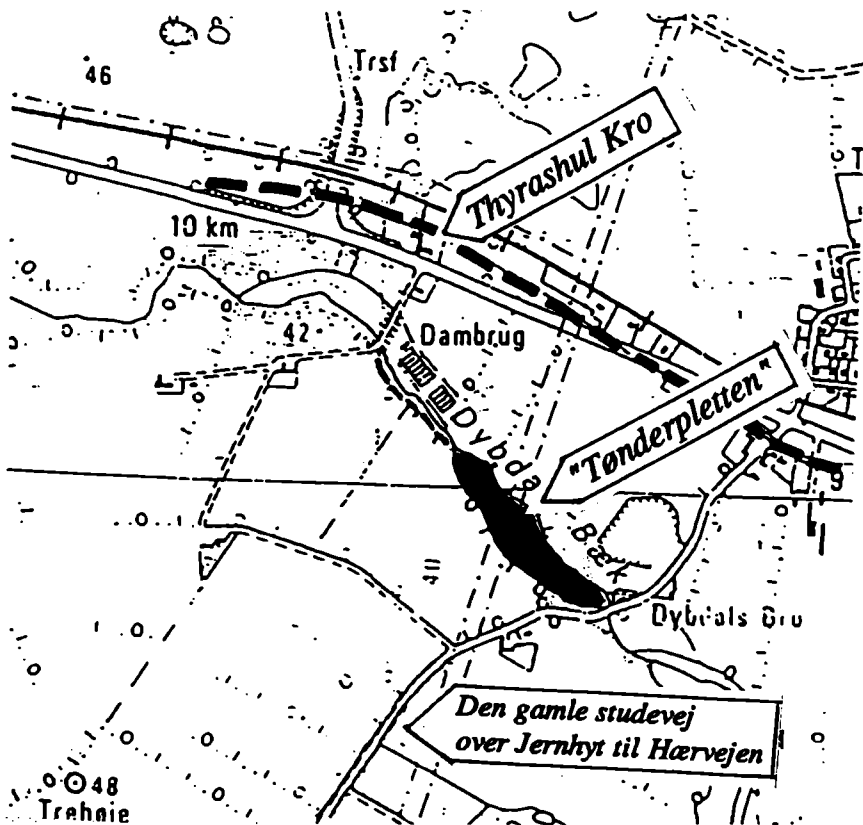
På kort fra 1774 ses Adelvejen og den gamle studevej over Jernhyt.

Forbindelsesvejen til hærvejen

På de gamle kort fra henholdsvis 1774, 1792 og 1805 ses, at der helt fra den tid har gået en vej fra Styding over Kragdal til Jernhyt og videre til hærvejen (oksevejen) ved Lilholdt. Herfra kunne fortsættes med hærvejen sydpå over Immervad og Toldsted og videre til markederne i Husum og Hamborg. - Vejen over Jernhyt har således gennem tiderne været en særdeles vigtig vej, når studene skulle drives sydpå.

Tønderpletten

Endnu kan de ældste i byen huske, at der på sydsiden af Dybdal var et sted benævnt "Tønderpletten". Dette sted har været rasteplads for stude og stude drivere, når de skulle videre sydpå. Måske opkøberne allerede hér har overtaget studene, der kom fra områderne nord for Styding, bl.a. fra Moltrup, Bjernstrup, Stokkerhoved og Oksbøl. Mange bekendtskaber med de stydinge er sikkert indledt ved denne lejlighed, og ikke så få blev gift med piger fra disse byer. - Senere kaldtes en mark i nær tilknytning til Tønderpletten for "Thomas Juhls Hede". Navnet havde marken fået efter Thomas Juhl, som en tid ejede Thyrashul kro. Herved ses, at der har været en tæt forbindelse mellem Tønderpletten og kroen. Når studene var solgt til opkøberne, havde man jo penge på lommen, og handelen kunne jo passende fejres over nogle drammer på kroen, der jo lå i bekvem nærhed. På studedrifternes tid har det derfor været gode tider for kroen, og mange har sikkert drukket alle de tjente penge op eller tabt dem i kortspil.

"Tønderpletten" ved Dybdal, hvor der var opsamlingssted for studene, inden de blev drevet over Jernhyt og videre sydpå ad oksevejen. - I Stryding blev i 1700-tallet fedet ca. 250 stude om året.

På kortet fra 1650 er "Adelvejen" og Hærvejene indstribet. Beliggenheden mellem to hærvejsforbindinger, der krydsede "Adelvejen", betød, at Snyding tidligere havde en forholdsvis central placering. Der var nem adgang for stuedriftsøerne mod syd, men til gengæld plagedes byen, når hærerne tog en afstikker fra Hærvejene.

Studedrifterne

Studedrift omkring 1860. Af hensyn til den øvrige trafik måtte studene på dette tidspunkt føres sammenbundne. Tidligere blev de drevet frem i løse drifter. To karle kunne på den måde drive 100 stude.

Fra Styding blev studene drevet over Jernhyt til hærvejen ved Lilholdt og herfra videre sydpå over Immervad Bro, som ses på billedet.

Mølle- og tingvejen

En anden vigtig vej for Styding gennem tiderne var vejen, der gik fra Lodenhøj til Tørning. Agende folk har benyttet denne vej til tingstedet og til Tørning Mølle. Mangen en brødebetyngt har kørt vejen, når vedkommende skulle møde for tinget, og mange tunge læs af malet korn er kørt hjem opad den før i tiden meget stejle bakke fra Tørning mod Lodenhøj. - I gammel tid skulle bønderne tillige forrette ægtkørsel for Tørning. Der skulle bl.a. ad den nævnte vej køres tømmer og tiendekorn til Haderslev.

Andre lokalveje

Fra Styding udgik to veje til Stydingskov, nemlig vejen til Stokkerhoved og vejen forbi Skøvlinggård. Denne vej forbandtes med Tvedvejen med en vej, der helt fra gammel tid har heddet "*Jomfrugang*". Navnet havde den fået, fordi jomfruerne fra herregården "*Skøvlinggård*" ofte gik tur på vejen. Tvedvejen blev før kaldt "*Fortevejen*" eller "*æ fort*", da den havde forbindelse med byens forte. Egentlig burde vejen have haft dette navn i dag.

Alle disse veje havde før i tiden flotte hasselhegn, som dog nu for de flestes vedkommende er ryddet. Når nødderne var modne i efteråret, benyttede mange stydinge lejligheden til at plukke dem til den tilstundende jul. Lidt sørgmodigt er det, at disse hegn nu har måttet vige af praktiske grunde. Et kulturlandskab er hermed forsvundet.

Bygaderne og forte

Helt frem til omkring 1950 var byens gader grusbelagte. De var endnu i trediverne i en meget dårlig forfatning og kunne i regnvejrperioder blive så opkørte, at fodgængerne ofte måtte have galocheerne frem. - Den nuværende Ringvej havde tidligere et mere bugtet forløb, og på vejen hen mod banen i den østlige del af byen var der på østsiden et flot flerrækket meget smukt hegn med flere større træer. Dette hegn var en yndet legeplads for byens børn.

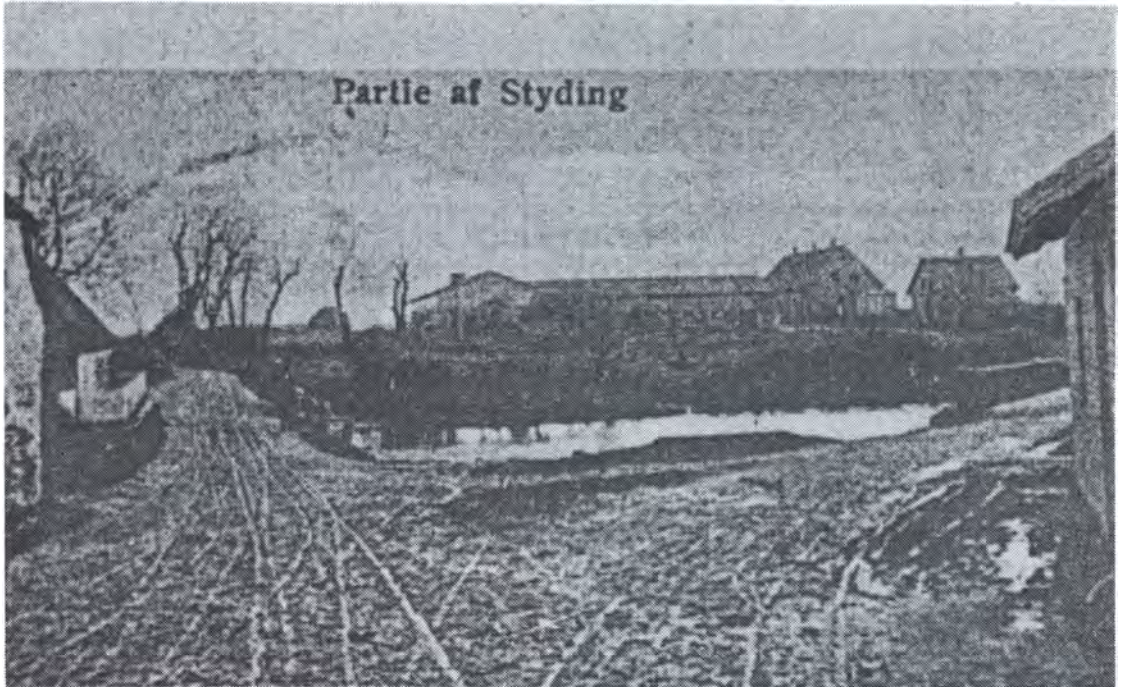
I bymidten lå byens forte på det sted, hvor Styding skole senere blev bygget i 1846. På udskiftningskortet kaldtes stedet "*Amsyles*", som er det tyske ord for asyl - fristed. Lokalt blev pladsen kaldt "*æ fort*". Navnet er forløberen for betegnelsen fortov, idet arealet var forbeholdt fodgængere.

Gadekær

I den østlige del af byen lå byens dam. På kortet fra 1792 eksisterede dammen ikke. Den er således først senere etableret ved udgravning. Byen havde tillige endnu en dam, som lå ved byens forte. De ældste i byen omkring 1950 kunne endnu huske denne dam, som dog omkring århundredskiftet blev opfyldt med affald. Bydammen i den østlige del af byen forsvandt omkring 1950, da bækken blev reguleret. Endnu kan man dog se en del af rækværket, som består af metalrør sat gennem store sten. Disse havde man iøvrigt hentet fra Thyrashul kro, da kroen brændte i 1899.

Bydammen var, foruden at fungere som branddam, også et sted, hvor man kunne vaske gårdenes vogne, og mange lod i tørre perioder vognene stå i vandet i flere dage, for at hjulenes træringe igen kunne udvide sig. Desuden blev dammen flittigt benyttet til tøjvask af folk, som ikke selv havde vand.

Dammen hørte til børnenes yndlingslegesteder. Her kunne soppes og sejles på tømmerflåder samt fanges hundestejler og mange andre smådyr. Mange minder knytter sig derfor til stedet.

Byens gadekær - "bydammen" - omkring 1900. I baggrunden Stydinggård. Tv. skimtes H. Chr. Andersens gård og det gamle stuehus til Webers gård. Th. hjørnet af byens sprøjtehus. Vejene kunne på den tid blive meget opkørte.

Stisystemer

I gamle dage, hvor mange skulle benytte sig af "*Apostlenes heste*", blev der skudt genveje. Herved opstod utallige stisystemer. Ældre mennesker kan således huske, at der mindst har været 14 sådanne stier. Flere af dem eksisterer den dag i dag. - Den vigtigste gik over Grindal til Tørring. Den brugtes i ældre tid som ting- og skolesti henholdsvis til tingstedet ved Tørring og skolen ved Grindal. Syd for det nuværende kunstcenter var stien forsynet med en stentrappe, så man kunne forcere de stejle skrænter. Af andre stier kan nævnes en sti til Ringtved, som gik i forlængelse af den nuværende Tvedvej. Fra Hans Jepsensvej og til byens forte gik ligeledes en sti i skellet mellem Hans Michaelsens og Uldalls marker over den såkaldte Steffen Steffensens Toft. Mange ungersvende fra Ringtved har benyttet disse stier, når de skulle til Mikkelsmarked i Haderslev eller på indkøb i staden. Undervejs faldt de i snak med karle og piger fra Styding, og enkelte gange udviklede det sig til giftermål. Eksempelvis kan nævnes Michael Lauritzen, der blev indgiftet på "*Herregården*". Der fortælles også mange historier om oplevelser under disse ture, når de unge skulle hjem fra ballerne eller Mikkelsmarked.

Samfærdselsmidler

Den lokale samfærdsel foregik i ældre tid til fods eller med hestevogn. Skulle man til fjernere steder, benyttede man de såkaldte dagvogne, som gik i fast rutefart mellem de større byer. De gamle i Styding fra omkring 1950'erne kunne endnu huske, de havde kørt med disse vogne, og de fortalte gerne om det med en vis stolthed!

Dagvognen Kolding-Christiansfeld-Haderslev indtil 1913. (Arkivbillede).

De største gårdmænd havde dengang lukket stadsvogn. Endnu helt frem til 2. verdenskrig havde de et sådant køretøj hos Detlef Knudsen, Østergaard, Stydingmark. De lidt mindre gårdmænd måtte dog nøjes med åben stadsvogn, medens de fattigste, kådnere og inderste, kørte med almindelig fjedervogn påsat agestol.

Jernbanen

Allerede i 1867 blev der lagt en stikbane fra Vojens over Styding og Hammelev til Haderslev. Styding fik dog kun et "trinbræt" med en lille ventesal, hvorimod Hammelev fik både billetsalg og postkontor og en tid endda en lille "jernbanerestaurations". Een af de sidste stationsforstandere i Hammelev var Erik Eriksen. Han mistede livet i modstandskampen under 2. verdenskrig, idet han døde i Neuengamme. Han var nordmand, og mange stydinger kan endnu mindes denne flinke mand fra dengang, de hentede post på stationen i Hammelev.

Den lille stationsbygning i Styding var indrettet med træbænke, og mod den bageste væg i venteværelset stod en gammel udlevet kakkelovn med en stor tørvekasse foran. Hver morgen kom en mand fra byen og tændte op, og folk kunne herefter selv putte lidt brænde på, medens de ventede. Den sidste på "stationen", der besørgede optænding og renholdelse, var Niels Thomsen, som dengang boede i skomagerens hus. (Nr. 25 på kortbilagene).

I stationsbygningen var der tillige et rum til en skinnecykel og noget banemateriel samt brændsel. Bag ved bygningen var indrettet gammeldags WC med spande, der skulle tømmes.

Til at begynde med kunne man købe billetter hos smed Boe, som havde sin smedie lige syd for stationen. Han fungerede således som en "slags stationsforstander" og passede samtidig bommene. Senere kunne man dog kun købe billetter i toget.

Christine Thomsen venter på toget sammen med sit barnebarn Flemming. - Christine boede i hus nr. 3b på kortet fra 1892.

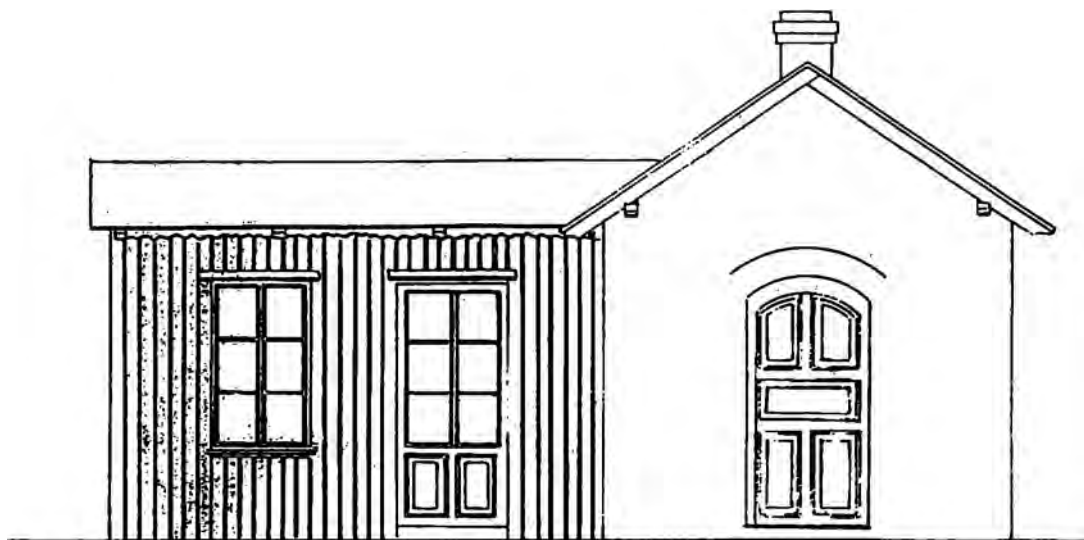
I banens spæde barndom tog man det ikke så højtideligt, hvor man steg på; således er fortalt, at man ved Thyrashul blot satte et lille flag op ved banen, så standsede toget og tog kroens gæster med.

Mange børn fra 1930'erne husker endnu en konduktør, der hed Christian Steffensen. Han var født på Skøvlinggård, og hans bror var den kendte patriot Mikael Steffensen. Han tog gerne byens børn med på en gratis rejse til Haderslev, blot måtte de ikke forlade toget, men skulle tage direkte med tilbage.

Ved jernbaneoverskæringen i den vestlige bydel lå op til 1920'erne et ledvogterhus, da der dengang også var bomme på dette sted. Tilde Nissen, som stadig bor i huset, Ringvej nr. 28, har fortalt, at hun mange gange har afløst ledvogteren ved de tidlige morgentog. - Når toget var på vej fra Vojens, blev der ringet fra ledvogterhuset ved Thyrashul, og hun skulle så ringe til stationen i Hammelev, når toget var passeret.

Togdriften med passagerer blev indstillet i 1978, men der kører dog af og til godstog på strækningen, ligesom nostalgiske sjæle kan se det gamle tog som veterantog køre ved festlige lejligheder, f. eks. ved juletid.

Stationen i Styding

Styding Station bygget 1867. Tv. ventesalen bygget i træ og th. vogterhytte til materiel og brændsel. (Tegning fra DSB's arkiv).

Når toget holdt ved stationen, blev de ventende ofte indhyllet i røg og damp fra de gamle lokomotiver, som også ofte antændte baneskrånninger og kornet på nærliggende marker.

Amtsbanerne

Under fremmedherredømmet etablerede prøjserne omkring århundredskiftet amtsbaner, de såkaldte "*Kleinbahner*", der gik til mange af småbyerne i amtet. I Hammelev sogn kom de til at gå gennem Ladegaard og Jernhyt. Skulle de stydinge med disse tog ud vestpå, var det derfor nødvendigt at stå på i disse byer. Banerne, der blev anlagt for at fortyske landsdelen, fungerede helt frem til engang i midten af 1930'erne.

Et af amtsbanernes knudepunkter i Vesteramtet. (Arkivfoto).

Rutebiler

Omkring 1915 fik man de første rutebiler. De stydinge kunne nu få et pust fra den store omverden, når disse rutebiler kørte forbi på landevejen. I frontruden kunne læses så forskellige destinationer som Arnum, Gram, Fole o.l. I Haderslev kunne man skifte til alle ruterne i Østeramtet på rutebilernes faste holdeplads ved "*Haderslev H*", der dengang lå ved Jomfrustien.

Haderslev-Aabenraa rutebilen 1913. (Arkivfoto).

Egnens berøring med krige

Helt fra den tidlige middelalders begyndelse har hærvejen strakt sig fra Viborg ned gennem Jylland og ned til Dannevirke, hvor vejen fortabte sig i de holstenske hede-strækninger. Som navnet antyder, var det en vej, ad hvilken væbnede skarer drog ind i og ud af landet.

I Sønderjylland fulgte hærvejen såvidt muligt vandskellet på den jyske højderyg. I Haderslev amt havde vejen et østligt forløb fra Immervad over Vedsted til Haderslev og en vestlig forgrening over Jegerup og Oksenvad til Skodborghus. For Stydings vedkommende gik en stikvej over Jernhyt og videre mod hærvejen ved Lilholdt, og endelig gik en forgrening fra Vojensgaard mod nord over Maugstrup til Sommersted.

Under landets krige blev Styding derfor ofte berørt, når hærene tog en afstikker fra hærvejen.

Fra Saxos historie kender vi de første hære, der drog ad den gamle hærvej. Her er berettet om Svend Grate og den sachsiske hertug Henrik Løve, der i 1156 drog nordpå op til Sommersted. Herfra ved vi også, at Erik Menved og hans modstander, hertug Valdemar af Sønderjylland, mødtes på heden ved Sommersted i året 1293.

Ligeledes drog Frederik I med sine tropper fra Gottorp til Viborg for at sikre sig tronen efter Christian II's fald, og en halv snes år senere førte Johan Rantzau sine holstenere ad hærvejen for at erobre Danmark for Christian III.

Hvor meget disse krige har berørt Hammelev sogn vides ikke, men det kan næppe være tvivl om, at soldater også ved disse lejligheder har strejft sognet.

Langt større berøring fik egnen dog med de senere krige, hvor soldater hærgede i landsbyerne, der lå i nærheden af hærvejen. I det følgende skal de mest markante nævnes:

Trediveårskrigen 1618-1648

Denne krig fandt sted i Tyskland, hvor katolikker sloges mod protestanter. Christian IV ville hjælpe protestanterne og sendte i 1625 en hær derned. Han blev imidlertid slået, og kejseren sendte sin hær efter den danske helt op i Jylland under feltherren Wallenstein. De vilde landsknægte plyndrede og røvede, hvor de kom frem langs hærvejen. Mange blev berøvet deres ejendele, blev mishandlet og fik deres gårde stukket i brand. Her på egnen fulgte hæren vejen over Vedbøl til Haderslev. Under tilbagetoget brændte de danske soldater huse og byer af, så de ikke kunne bruges af angriberne. De stydinge kunne således se det vældige bål, da halvdelen af Haderslev blev afbrændt. Heller ikke Hammelev sogn slap. Tørning ladegård blev besat, og da tropperne trak sig tilbage, var ladegården næsten ødelagt. Stalden var halvvejs styrtet sammen, og soldaterne havde revet beboelseshusets murankre, vinduer og karme ud og havde taget dem med sig.

Torstenssonkrigen

Under trediveårskrigen sendte den svenske kong Gustav Vasa uden varsel en hær mod Danmark under anførsel af general Torstensson. Denne hær fulgte også hærvejen og påførte lokalbefolkningen lidelser. Værre blev det dog, da brandenborge-re og polakker kom Danmark til hjælp. I stedet for at hjælpe gjorde de mere skade end gavn. De huserede frygteligt med indkvarteringer, plyndringer og mishandlinger af folk i områder, hvor de kom. Det værste var, at de bragte pesten med sig. Dette betød død og elendighed i mange sogne langs hærvejen.

Årene 1658 og 1659 blev de værste, og især var polakkerne de rene barbarer. Endnu den dag i dag kan det ske, at man finder fremmedartede hestesko i sognets jord som et minde fra rædselstiden. Fra den tid findes også en beskrivelse af befolkningen, idet en polsk adelsmand, Jan Pasek, har skrevet erindringer fra den tid, han var i Hammelev sogn med de polske tropper.

Da krigen var forbi, lå der i Haderslev amt 400 gårde øde. Alene i Gram herred drejede det sig om 100 gårde.

Napoleonskrigene 1807-1814

Englands angreb på Danmark i 1801 bevirkede, at Napoleon i 1807 sendte en hjælpehær til Danmark - de såkaldte "*Spanioler*". De gjorde ingen gavn, tværtimod, og vi kender alle historien om deres afbrænding af Koldinghus.

Disse spanioler blev også indkvarteret i Hammelev sogn, og den gamle Christian Jakobsgård fra Hammelev har fortalt, at der dengang blev skudt en spansk soldat på marken "*Stenager*", der hørte til Steffensens gård. (Nu rideskole). Soldaten blev begravet på det sted, hvor han blev skudt.

I julen 1813 blev Kongens Infanteriregiment indkvarteret i sognet, men det trak sig allerede dagen efter tilbage mod nord. I 1814 fulgte fjenden efter. Disse tropper bestod af russiske kosakker. I første omgang blev de indkvarteret i Haderslev. Efter at have forfulgt de danske tropper nordpå, kom de tilbage og red forbi Styding på vej mod Gram, hvor de opholdt sig nogle dage. Styding slap dog for fortrædeligheder, men i Haderslev havde kosakkerne mange steder tændt bål i gaderne. Folk fra omegnen blev tvunget til at sælge deres heste til dem. Undertiden stjal de endog hestene. Hvor de blev indkvarteret, udvalgte de sig en stue efter behag og slæbte halm ind til at sove på. Ligeledes skulle omegnens bønder levere fødevarer til kosakkerne. Fra Hammelev sogn fortælles således, at der blev sendt 7 høns, 8 pund fisk og 116 æg. 17 gårdmænd i sognet betalte tillige 181 rigsdaler og 33 skilling til fjenden.

Treårskrigen 1848-1851

I 1848 gjorde slesvig-holstenerne oprør, idet de forsøgte at adskille Hertugdømmerne fra Danmark som en selvstændig stat i et tysk forbund. I treårskrigen første år kæmpede de danske tropper sejrrigt på Dybbøl og ved Nybøl. Mange unge fra landsdelen måtte ved denne lejlighed også deltage. De kom hjem med sejren, og man taler stadig om "*Ånden fra 48*".

Også her på egnen mærkede man krigen, hvilket der foreligger mange beretninger om. Bl.a. er der både fra oprørernes og tysk side berettet om hændelser ved Tørning og Hammelev.

Danskerne havde benyttet slotsruinens mure ved Tørning som skanser. Disse blev omhyggeligt belagt med græstørv og forsynet med løbegrave. Ved siden af vejen mod Ladegård var der bygget en hjørneskanse, som var befæstet med skansekurve og skydeskår. Øst for slotsbanken var der to mindre huse. De var dårligere befæstede og frembød derfor et naturligt angrebspunkt. Tyskerne noterede også, at den på stedet værende sluse kunne trækkes op, så bredderne langs bækken til Haderslev Dam ville kunne gøres ufremkommelige i løbet af mindre end to timer. På dette sted var da også opstillet danske vagtposter.

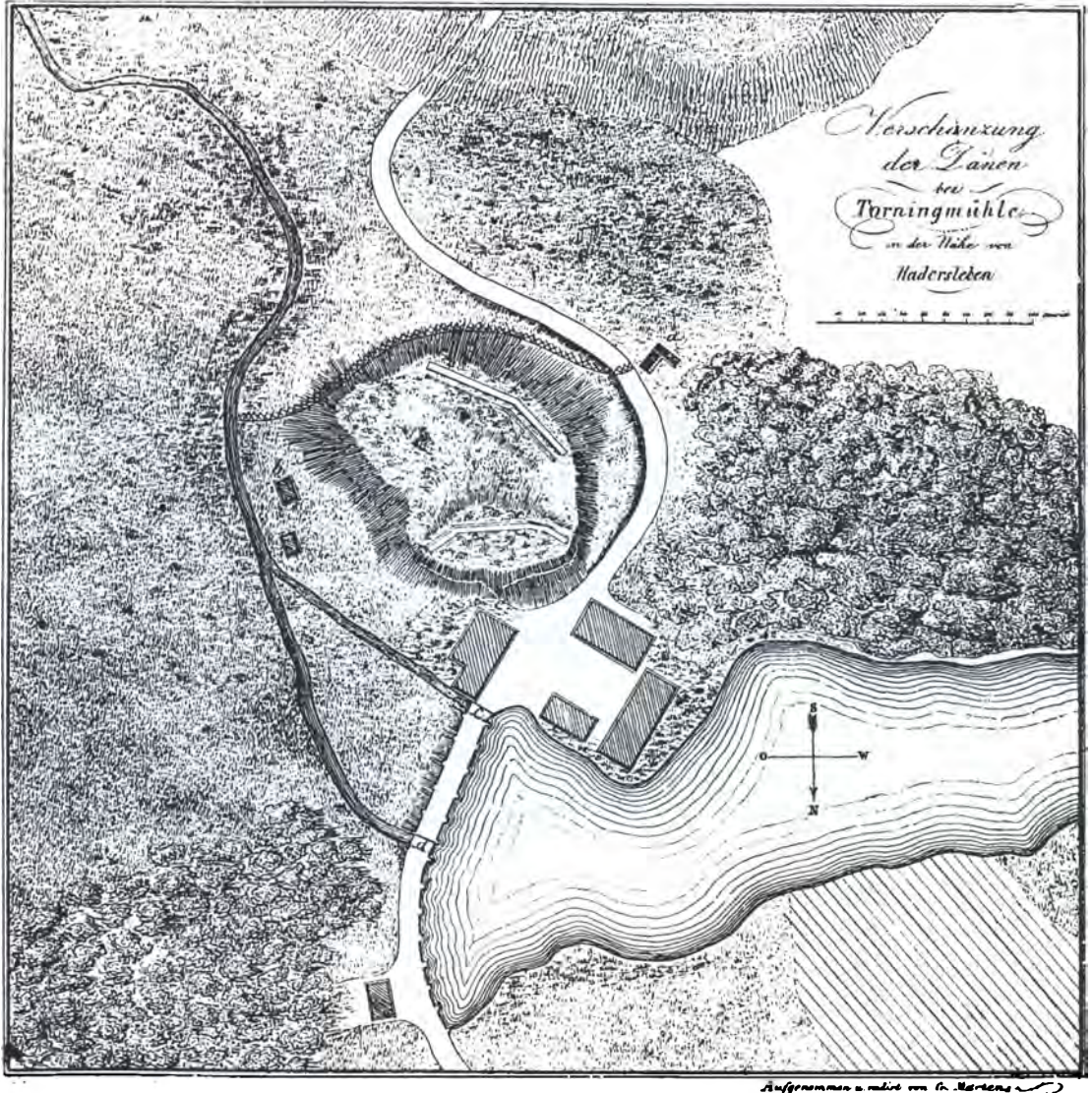

Danske dragoner en tidlig morgen ved Hammelev i 1848. (Arkivfoto).

I sine erindringer fortæller grev Adelbert Baudisin, som med 40 jægere kom til Tørning, hvordan han sammen med en snigpatrolje lå i en grøft, der var overgroet med brombærranker, medens en dansk styrke på henvend 20 husarer red tæt forbi dem. Den danske vagtmester tabte pludselig sin pibe, og en af husarerne steg af hesten for at samle den op. Han benyttede lejligheden til at skære en hasselkæp fra det hegn, som greven lå bag ved. Husaren var så tæt på ham, at han kunne have taget ham ved hånden. "*Hvad vil du med kæppen?*", spurgte vagtmesteren. "*Den er god til oprørerne*", lo husaren og lod kæppen suse gennem luften. - Da husarerne var forsvundet, udklædte én af oprørernes frivillige sig som bondepige og gik hen og malkede en ko i nærheden af de danske stillinger. Her kom han i samtale med én af de danske soldater, som forgæves tiggede om "*et lidet kys i tugt og ære*".

Da de danske tropper trak sig tilbage, måtte også befæstningerne ved Tørning rømmes kl. 3 om natten. Tropperne foretog herefter et yderst farligt og udmattende tilbagetog over Christiansfeldt til Kolding.

Forskansning ved Tørning 1848

Arkitekt G.L. Martens kort over de danske forskansninger ved Tørning i 1848

I 1848 fik arkitekt G.L. Martens fra det v.d. Tann'ske korps til opgave at studere danskernes forskansninger ved Tørning. Resultatet af studierne blev ovenstående tegning. I tekstforklaringen anførte han følgende:

"De gamle slotsruiner benyttedes af danskerne som skanser. De var omhyggeligt belagt med græstørv og forsynet med løbegrave. Bag repliskansen, som ligger mod nord, fører en trappe ned i nærheden af møllebygningen *e*. Mod syd, ved foden af bjerget var der fra den lille bæk til over vejen ud for *a* anlagt en stærk palisaderække. Mod øst to mindre huse *b*, som blev benyttet til opbevaring af træ. I *c* løber bækken under broen, og i *d* er der en sluse, som kan trækkes op i tilfælde af angreb, og som i løbet af mindre end to timer kan gøre bredderne langs bækken til Haderslev Dam ufremkommelige".

Krigen 1864

Midt i januar 1864 erklærede Prøjsen og Østrig Danmark krig på grund af novemberforfatningen af 1863, hvor det blev vedtaget, at Danmark skulle oprette et rigsråd kun for Kongeriget og Sønderjylland. Danskerne led i denne krig et smerteligt nederlag og måtte afstå Sønderjylland.

Mange fra Hammelev sogn deltog i krigen, og fra Styding var bl.a. Jep Uldall, Christian Christiansen og Willads Skøtt med ved slaget ved Dybbøl, hvor Jep Uldall kæmpede i skanse II.

Willads Skøtt, Christian Christiansen og Jep Uldall fra Styding var med ved Dybbøl i 1864. (Arkivfoto).

Da Michael Michaelsen smed en østriger på møddingen

Selv på disse kanter mærkede man krigen, og i Styding var der indkvartering af østrigske soldater. Johannes Skøtt fra Dybdal har således berettet, at på "Hyrups gård", som på den tid ejedes af Jørgen Steffensen, tjente dengang Michael Michaelsen, som var kendt for sine enorme kræfter.

En østrigsk officer havde hørt om "Stærk' Michael", som han altid kaldtes. Han fik så den ide at afprøve, om rygtet var sandt. Han sendte derfor 3 af sine stærkeste soldater om til Jørgen Steffensen, for at de kunne prøve kræfter med Michael.

Da de kom, sagde Michael: "Hvis vi skal slås, skal det være på gårdens mødding". Dette var de dog ikke indstillet på, og den stærkeste sprang nu på Michael, som imidlertid snupede ham og klemte ham, så nogle ben brækkede i ham. Herefter blev østrigieren smidt op på møddingen. Så havde de fået nok og kom aldrig mere.

Dücke Nissens beretninger om krigen

Også Dücke Nissen fra Dyringkjær ved Hammelev har berettet om skærmydsler med østrigerne. Hans beretning lød således:

"En tid var der østrigere indkvarteret på vores gård. 400 østrigere havde der været der. De røvede og stjal og gjorde, hvad de ville. De brækkede vognene i stykker - alle de gode - og alle vågerne til kærne og brugte træet til brændsel. Vi måtte så lave nye.

Pigerne var så bange, at de om natten sov op af kakkelovnen - Tjenestepigerne stod altid op ved bordet, det var skik og brug. "Rø' Marie", kan jeg huske, hun stod altid op. Det har hun syntes var rigtigst.

Så var der en østriger, der ville prøve at gå i spisekammeret og stjæle en skinke, men oldemoder passede på som en smed og overgav ham til befalingsmændene. Han blev korporlig revset. Han blev bundet over noget, og så slog de ham der".

Uddrag af hans dagbog

Desuden førte Dücke Nissen omhyggeligt dagbog, hvori han beskrev krigens udvikling. Her et lille uddrag:

Søndag 7. februar 1864: Stillingen er rømmet i går, og de Danske trække sig fægtende tilbage med det lettere skyts til Als og nordpå gennem Haderslev.

Mandag den 8. februar 1864: Til Staden. Vore tropper trak gennem byen. De vare vrede over, at de skulle forlade stillingen, som de mente let at kunne forsvare. ... Medens jeg var i byen, blev den spærret, men jeg slap ud med skovfogden fra Pamhul; forposter vare udstillede langs landeveien ved Hammelev.

Søndag den 14. februar 1864: Bedre vejr. 400 preussere kom til Hammelev og Styding, det vare smukke og godt rustede karle; vi fik ingen.

Mandag den 15. februar 1864: Om middagen kom ganske uventet 17 preussere til hest. En løjtnant von Knogeler kom i seng, de andre sov på strå. Vi måtte strække dem med havre til føden; løjtnanten lovede os betaling.

Søndag den 5. juni 1864: Vi læser i bladene, at tyskerne om 5 á 6 uger vil afholde session her i Slesvig.

Onsdag den 8. juni 1864: Der går mange foruroligende rygter om sessionen, og fra Styding ere allerede mange reiste.

(Redakt.: andre efterretninger viste, at der fra Styding på dette tidspunkt var 12, der rejste til det gamle land).

Første verdenskrig 1914-1918

Da Tyskland i 1914 mobiliserede, skulle mange sønderjyder møde som soldater til tysk krigstjeneste. Næsten alle værnepligtige meldte sig, selv om denne sag ikke var deres.

Som man sagde i Sønderjylland:

*Ej kærlighed var det, der tvang dem ud;
men pligtens tunge bud"*

Mange vandrede den tunge gang for at bevare retten til at leve på deres fædres jord også i fremtiden. I alt deltog omkring 30.000 nordslesvigere i krigen, og 6000 blev derude.

En del undslap krigstjenesten ved at blive optanter, hvilket vil sige, at de fik dansk statsborgerskab og kunne blive boende. Dog mistede de alle rettigheder. Andre flygtede over grænsen til Danmark. Således tog Nis Steffensens 3 sønner fra Styding bort fra deres fædrene gård (nuv. Knudsens gård) til Danmark. De vendte aldrig tilbage til landsdelen.

Mikael Steffensen (omtalt side 177) så det farlige ved, at så mange forlod deres hjemstavn, og selv om han havde en stilling i sikkerhed i Viborg, meldte han sig frivilligt. - Han faldt ligesom mange af kammeraterne fra Styding.

Mange blev taget til fange i 1. verdenskrig. Her et billede af Jes Kudsk (x) fra Styding sammen med andre krigsfanger i Rusland. Da krigen var forbi, gik han til fods fra Rusland og nåede først hjem i 1919 efter at have været med i krigen i 5 år. Han kunne derfor ikke kende datteren Tilde (Tilde Nissen), da han kom vandrede igennem Styding. Da han mødte købmandens datter, Tilde Lausen Hansen, tog han hende op på armen, fordi han troede, det var hans egen datter.

En beretning fra krigen 1914-1918

De, der vendte hjem, kunne fortælle om krigens rædsler både på vest- og østfronten og om flere år i fangenskab. Bl.a. er følgende beretning fortalt i 1956 af den da 72-årige Mathias Seemann, Styding.

"Jeg var soldat fra 1904-1906. I 1909 var jeg i Stein på efterårsmanøvre, den varede kun 14 dage. Vi havde lært "88" geværene, nu havde de fået "99-ere", dem skulle vi lære at kende. De var nu kun lidt anderledes, da var der kommet en "mantel" ind i løbet, og der var 5 patroner i eet rum.

Den 5. august 1914 kom jeg til Flensborg om middagen kl. 12. Jeg skulle ligge ved infanteriet. Vi var nogle af de sidste tropper, som blev iklædt. Nej, vi var ingen reservister. - Reservister var de bedste på 21-22 år.

I Flensborg var vi til den 15. august 1914. Så tog vi til Elsass-Lothringen, nede på den anden side Metz. De havde små bjerge. Der var vi en lille tid - til hen i september måned. Derfra kom vi til Brüssel, der var jeg to dage, inden vi tog til Antwerpen. Herefter kom vi vist til Gent, hvor vi overnattede. Andendagsmorgen tog vi derfra ind over Brygge. I Gent havde vi en "skæmyssel" med en lille by med franskmænd. Vi skulle over en kanal, da vi opdagede en maskingevær-rede, som begyndte at skyde. Vi røg i grøften med det samme. Så lå vi der i 2-3 timer og skød en del, men så kom artilleriet og skød stedet ned. Da vi var færdige, fik vi det igang værende broarbejde standset, og vi gik herefter over til Brygge og Ostende. Der var vi en hel uge. Vi lå så en uge i Dynne helt ude ved havet. Der var der store sandbanker, så vi gravede os ned i skyttegrave. Der opholdt vi os nogle dage. Der var lidt "skæmyssel" med franskmændene, inden vi tog derfra. Så blev vi afløst af en søbataljon.

I Belgien var vi i 1915 og 1916. I foråret 1915 blev vi udkommanderet til en landbrugskommando. Vi skulle holde jorden i gang. Vi såede den til og harvede og pløjede og satte kartofler. Det gik "grou teen" i 1915 og 16. Vi havde en stilling ved en gård "Bellevarde". Der begyndte de med at lave minegange og underjordiske gange. Det var ikke sjovt - vi var lytterposter. Så blev franskmændenes stilling sprunget i luften med dynamit, men det var minørerne, der foretog den operation.

Vi skulle ligge ned og gravede og gravede dagen lang i disse minegange. Når vi havde gravet en 50 cm frem, flyttede vi en træramme et stykke længere ind, og så gravede vi ud. Så blev gangen stivet af med to tommer planker, godt 1 m. høj. Det var noget dejligt noget at arbejde i. Det var bare blåler. - Der kom vand i gangene, meget vand.

Til at grave med havde vi sådan en lille kniv, en bajonet lignede den. Den stak vi ind, drejede den rundt og skar en lille klump af og puttede den i en pose. Til at køre materialet ud havde vi en slags slæde, der gik op i begge ender. Det blev ved

med at løbe vand til, så vi måtte bruge pumper. Vi havde een elektrisk og 3-4 andre pumper, som så hver blev betjent af en mand. Tit blev ledningen til den elektriske pumpe skudt i stykker. Så blev der sat ekstra mandskab til håndpumperne, men ofte blev de også skudt væk fra pumperne, så vi næsten var ved at drukne.

Ved store angreb havde vi stormtropperne, der blev sendt ud. Vi skulle ikke med - godt det samme - for blev de ikke alle skudt ned, så svandt det "grov" i dem.

Fra Belgien kom vi længere syd på, bl.a. til Nordfrankrig til en by ligesom Haderslev, den hed Vummen, og her fik vi en stilling ved Yppres.

I den første tid var alle tyskerne meget militærtossede, men til sidst var de mere "døde" i det. Planen var vist ellers god nok. Allerede i 1914 var vi på vej gennem Belgien, Flandern og ind til Belfort, Nancy og Verdun - "den døde mand" kaldte de den - og videre i Nordfrankrig til Amien. Der var det menigen, at fjenden skulle afskæres. - Nå, godt det ikke lykkedes.

Den 9. april 1917 kom jeg i engelsk fangenskab. Det var jeg i 23 måneder. Det var et blandet kor, der tog os til fange. Der var negere og australiere imellem englænderne. - Vi var først et halvt år i Frankrig på vejarbejde. Alle ammunitionskommandoerne kørte vejene helt op, det var jo tunge sager, og de kørte uafbrudt dag og nat.

I september kom vi til Calais. Der gik hestetransporter til dette sted fra England - de sagde, der var gået een ned, nå ja, vi var jo ikke glade for at komme med, men det gik nu godt. - Heste - ja, egentlig var det vel slet ikke heste. De havde sådan lange kohaler og lange ører - muldyr kaldte de dem.

I Le Havre blev vi forlagt om aftenen. Vi var mange - 107 mand - vi blev så "pusket" ned i skibet, og det suste af med os. - Se, der lå to række skibe i havnen og passede på os. Vi kom så til Southhampton, der var vi i en uge i karantæne. Vi blev undersøgt for sygdomme. Vi kom jo lige fra fronten.

Der var en engelsk sergent som passede på os. Han havde fuldskæg og en stok i hånden. Vi gik og snakkede med "æ gammel bæstefæ", som vi kaldte ham. Ham havde vi mange løjer med.

I Southhampton lå vi en uge nede ved havnen i et glashus med glastag over. Så kom vi til Feltham, et stykke uden for London. Der var mange gamle bygninger, der havde været tugthuse før; men vi var i en ny bygning, der var 3 etager høj. Her fik vi motion udenfor på en sti, der gik ind i en åben gård. Men det varede kun et par dage, så kom vi ud at arbejde hos folk i byen. Vi var 3 eller 4 mand sammen, der arbejdede i Feltham by hos en Mac Mahon. Han var handelsmand og fedede svin af affald, som han købte i London. Det sorterede vi. Det kom i tøndeviis. Der var al slags, meget kom fra restauranter. Det, der kom fra bagerier, stod endnu på bakkerne. Det spiste vi selv. Vi fik vist halvanden eller to pence i timen. Vi spiste ellers godt, 3 gange om dagen - om morgenen og om aftenen i fængslet, og om middagen fik vi udleveret i portioner. Disse hentede vi i lejren ude, hvor vi arbejdede".

Sådan sluttede Mathias Seemans beretning om sine oplevelser i 1. verdenskrig.

Billeder fra krigen

De stydinge hjemme på orlov

Stående fra venstre: Didrik Thomsen, Jørgen Uldall og Jens Christensen.

*Siddende fra venstre: Jeppe Decker, Simon Westergaard, Oluf Wogensen og Johannes Andersen.
(Billedet taget i Johannes Andersens have ca. 1914).*

Jørgen Uldall th. fejrer juleaften i en skyttegrav i Frankrig 1914 sammen med kammeraterne.

Mindesten på Hammelev kirkegård over de faldne.

Fra Stryding faldt lærer Gundesens 3 sønner: Sofus, Max og Victor og hjulmager Nicolaj Nielsens søn, Anton. Desuden faldt Carl Thomsen fra Thyrashul kro og Falle Kudsk, som var søn af Hans Kudsk fra hus nr. 25 i Stryding. Niels og Hans Riis var fra hus nr. 8b. Peter og Bertel Schmidt var sønner af Falle Schmidt, som havde Bossens gård og Mads Nissen kom fra gården, som senere ejedes af Martin Andersen på heden.

Anden Verdenskrig 1940-1944

Den 9. april 1940 erklærede Tyskland Danmark krig. Mange fra egnen måtte med i den korte tid, der blev gjort modstand mod tyskerne ved Haderslev og andre steder. Kampen blev imidlertid kort, og Danmark gav op for overmagten.

Der dannedes hurtigt modstandsgrupper mod den tyske værnemagt. Fra vores egn deltog således bl.a. stationsforstander Eriksen fra Hammelev og Emil Nissen fra Styding.

Styding blev berørt af krigen gennem tysk indkvartering på gårdene og i skolen. Men også direkte krigshandlinger gik hen over den lille by ved forskellige lejligheder. Den nære beliggenhed til Skrydstrup flyveplads gjorde, at der af og til fandt vældige luftkampe sted mellem tyskerne og de allieredes jagere over byen, ligesom det tyske antiluftsskyts sendte deres granater mod overflyvende maskiner, der kom fra bombetogterne i Tyskland. Af og til skete det, at splinter røg om ørerne på beboerne i de nærmestliggende landsbyer - også Styding.

Under een af disse luftkampe blev en tysk jager skudt ned ved Dybdal. Piloten sprang ud fra lav højde, hvorfor faldskærmen ikke åbnede sig. Man fandt hans lig boret dybt ned i dyndet ved Dybdal bæk. Det skete netop på hans fødselsdag, at denne pilot måtte lade livet, efter sigende efter en helteindsats i mange andre luftkampe.

Mod krigens slutning angreb engelske Spitfires toget, der var på vej mod Vojens. Passagererne måtte kaste sig ud af toget og ned i banegrøfterne ved markerne ved Styding vest for savværket. Lokomotivet blev fuldstændig gennemhullet, så dampen fossede ud fra kedlen. En tysk bil blev ved samme lejlighed beskudt lidt vest for Styding mejeri. Et projektil strejfede een af de tyske officerer og flænsede hans pistolhylster fra hans bælte. På markerne bag savværket fandt børnene patrohylstre fra de afskudte maskingeværer. Disse blev af mange opbevaret som en grumt minde om krigen, der gik over byen.

Børnenes store adspredelse under krigen var at samle de mange staniolstrimler, der blev nedkastet fra de allieredes fly for at forstyrre radaren på flyvestation Skrydstrup.

Ikke sjældent blev der tillige sendt flyveblade ned over egnen, og det var en hel sport for børnene at se, hvem der kunne samle flest.

På egnen, især på heden mod Stevning, blev bygget panserværns- og løbegrave til forsvar ved en mulig invasion fra vest. Mange tjente som værnemagere i den tid deres brød ved gravning og vognmandskørsel. I Styding så man meget skævt til disse værnemagere, som på mange måder blev udstødt af fællesskabet.

Episoder fra krigens tid på vers

Ved Tinne Michaelsen's - "Wolles Tinnes" - 50 års fødselsdag i 1946 havde lærer Lorentzen forfattet en monolog i dagens anledning. Versene 8-11 handlede om hendes oplevelser under krigen.

8.

*Tinne bor ene, men hun ser gerne, der kommer gæster,
selv vil hun også nok til morsomme fester,
og derfor er hun ofte undervejs til nye eventyr,
og det sker ikke sjældent under stort postyr.
En novemberdag med sne og kulde - det var under krigens år,
et større optog af grønne tyskere til Stryding når.*

9.

*- Der var lange rækker af soldater og vogne, kanoner og heste,
men som rosinen i pølseenden kom dog det allerbedste:
Det var en stadsvogn med kusken klædt civilt på,
og i bagerste stol sad to matroner, hvem kan det forstå.
I frakke og sjaler og tæpper de sig indviklet har,
og alle i byen gloed! - Mon det officersmadammer var?*

10.

*- Nej, det var såmænd Tinne og køksen, som kom fra bryllupsfest,
hvor den ene havde gjort nytte, - den anden været gæst.
På hjemvejen de havde sluttet sig til infanteriet,
og Tinne råbte muntert: Nu kommer marketenderiet.
Hun var ellers ikke så modig i krigens tid,
og særlig når bombemaskinerne kom, hun gik i hi
ned i kælderen, det var nu vel ej så sært,
for der må have mange gode sager vær't. -*

11.

*Det blev dog særlig galt i krigens sidste dage,
da sad hun dernede hele tiden, så for hende det blev en plage.
- Tinne holdt ellers ikke af de grønne og deres mundering,
men netop da havde hun også en skikkelig oppasser i indkvartering.
Han havde ondt af die Fraülein, som sad dernede og frøs,
for de par flyvere han slet ikke gøs.
- Ich bin jahrelang in Hamborg gewesen, wo die Bomben wie Regen fiel,
und es passierte nichts - han føjed til med et smil.
- Komm doch hierauf, es wird bald vorübergehen
die Fliegern haben uns ja gar nicht gesehen.*

Fra besættelsen

—UND NUN? WO BLEIBT DIE VERANTWORTUNG?

Vier Jahre lang haben Göring und Hitler, Goebbels und Ley das deutsche Volk belogen und betrogen. Erst wollten sie Englands Städte ausradieren und dabei das Ruhrgebiet keiner einzigen englischen Bombe aussetzen. Dann versprachen sie, auch in Zukunft hundert Bomben für eine zurückzuschlagen. Dann wenigstens noch Schlag mit Schlag zu vergelten. Dann sollten die Verluste die Fortführung der englischen Offensive unmöglich machen. Und nun da alles als Lug und Trug entlarvt ist—was tun die Verantwortlichen?

Siehe zu! Sie sitzen fester auf ihren Ministersejdeln und lassen ihre Kritiker kopfen.

Im demokratischen England wurde eine Führung, die erst in einer Frage von Leben und Tod der Nation so gräuenvoll verkalkuliert hat, nicht einen Tag länger im Amt bleiben. Die Verantwortlichen wurden von ihren Ministersejdeln gelöst, das Volk wurde sich eine andere Regierung geben, den Kurs herumwerfen und sich retten.

Aber in Deutschland herrscht das Führerprinzip. Das heißt: Die Führung kann sich blämieren so viel sie will, es passiert ihr nichts. Und das Volk zahlt die Zeche. Am Führerprinzip geht Deutschland zu Grunde.

Eksempel på nedkastet flyveblad.

Den tyske bevogtning af banen ved Stryding. Mon den lille pige var sabotør?

Sæder og skikke

Klasseforskelle i gammel tid.

Jo længere man går tilbage i tiden, desto større var klasseforskellene i Styding. Gårdmændene var tidligere en slags "overklasse". De behøvede ikke selv at tage del i det praktiske arbejde. Det havde man folk til. Foruden at administrere gården deltog de som oftest i offentlige anliggender samt "holdt snak med hinanden" om tidens problemer, f.eks. når de mødtes hos smeden eller købmanden. Normalt skete det under voldsom rygning på deres lange piber og med tommelfingrene plantet dybt under vest-kanten ligesom for at demonstrere deres position.

Denne standsforskel kom også til udtryk ved forskellige valg. Tidligst ved valg til grandelagene og valg af kirkeældste, hvortil kun gårdmænd først og fremmest blev valgt. Mellemlassen bestod dengang af boelsmændene, og nederst i hierakiet hørte jordløse daglejere. Mange af disse var ofte i helt gammel tid afdankede soldater eller stammede fra pjalteproletariatet. Allernederst på rangstigen var de fattige, som var henvist til tiggegang eller hjælp fra fællesskabet.

Også i kirken sås standsforskellene. Hver familie betalte f. eks. i 1870'erne for et vist antal pladser i kirken. De rigeste kunne således have en hel bæk på de mest fremtrædende steder. Kvinderne var på den tid adskilte fra mændene og havde deres pladser på stolesæderne i kirkens nordlige side og mændene i den sydlige side og oppe på pulpituret. Denne skik holdt sig til et langt stykke op i vort århundrede.

På de fleste gårde i Styding var forholdet til tjenestefolkene tidligere et "upstairs downstairs" forhold. Karlene spiste for sig selv i "æ bor'stau" (borgerstue - folkestue). Pigerne spiste i køkkenet sammen med børnene, og gårdmanden og hans kone spiste i stuen. Om søndagen spiste alle dog i gårdens spisestue. Alle med deres faste pladser. Gårdmanden sad for den ene bordende med sin kone på højre langsiden efterfulgt af gårdens piger. På venstre bordside sad først forkarlen, dernæst fodermesteren og de øvrige karle. Var der på gården en aftægtskone eller mand, sad de ved bordets anden ende omgivet af gårdens børn.

Om tiltaleformen omkring 1880 har Marie Friis, Stydinggård fortalt:

"Som barn måtte man ikke sige du til andre mennesker. Men i Styding sagde alle du, da vores familie kom til Styding i 1880'erne. Det har jeg tit undret mig over. Gamle mennesker sagde man aldrig du til, havde min mor altid indprentet os. Man sagde De, I eller Jer. Jeg syntes, der var alt for lidt af dette i Styding".

Et særligt forhold gjorde sig dog gældende overfor præsten og skolelæreren. Når man som børn mødte disse standspersoner, skulle man standse, og drengene skulle bukke dybt med samlede fødder og pigerne neje. Desuden var tiltaleformen altid "De" og "hr. pastor" og "hr. lærer".

Stadsvogne ca. 1915

Boelsmænd kørte med fjedervogn påsat agestol

De større gårdmænd havde åben stadsvogn

De største gårdmænd havde lukket vogn

Standsforskelle mellem de enkelte landbrug kom til udtryk gennem de vogne, som gårdene benyttede til stadskørsel. - De store gårde havde lukket vogn, de mellemstore åben stadsvogn, og de mindste gårde - landboelsstederne - kørte i arbejdsfjerdervogn påsat en agestol. Denne forskel er nu udvisket, og tit ser man, at karlen har større bil end husbond.

Fester

I de ældste tider afholdtes altid fester i forbindelse med bystævnerne. Bøderne, der blev idømt af bytinget, betaltes ofte i form af et antal potter øl undertiden en hel tønde, som så blev drukket op i fællesskab ved bystævnet. De mange krus øl satte liv i forsamlingen, og mange gange endte det med strid og slagsmål. I en forordning af 1618 og en reces af 1643 blev derfor bestemt, at der kun måtte holdes 3 gilder i forbindelse med bystævner i sommerens løb, og de måtte ikke strække sig over mere end en enkelt dag. Om der har været lignende tilstande i Styding findes ingen beretninger om, men da stydingerne altid har været glade for fester, er det ikke utænkeligt.

Ud over barsels-, konfirmations-, fødselsdags-, bryllups- og julefester for familien og de nærmeste afholdtes i fællesskab høstfester og jagtgilder. Især var de sidste et særligt islæt, da de mange skove gav rige muligheder for jagt, efter at skovene var overtaget af gårdene. Inden den tid var de fleste skove ejet af kronen, og på den tid drev bønderne i byen ifølge beretninger en hel del krybskytteri i skovene.

Byde til barsel

Da man tidligere ikke havde mulighed for at annoncere eller udsende skriftlige indbydelser, havde man i byen den skik at lade såkaldte "*bydekoner*" byde ind til barselsgilder og begravelser samt til øvrige fester.

Af bydekoner i Styding i perioden 1880 til ca.1910, kan bl.a. nævnes følgende: *Kjestine Kudsk, Maren Fynsk, Jette Fahrendorf, Anne Jepsen, Caroline Skøtt og Anne Jensen*. Når der var fødselsdage, barkedåb og begravelser o.l. havde de en fast remse, som blev fremsagt hos de personer, der skulle bydes. - F.eks. blev der ved indbydelse til begravelse sagt: "*Væl I væsgo å kom å følle æ lich te joes å få en goej skænk*".

Den sidste gang, der blev indbudt gennem bydekoner i Styding, var til Kjestine Kroghs begravelse.

Bryllupper

I det forrige århundrede var det skik, især på de større gårde, at holde bryllup i 3-4 dage. I 1866 blev Jeppe Uldall gift med Cathrine Dahl fra Skjoldager. Om deres bryllup, der varede 3 dage, er fortalt følgende:

Festen blev holdt, da Jeppe Uldall endnu boede på den nu forsvundne "*Hyrups gård*", som lå, hvor Styding savværk nu ligger. Den blev holdt i hele gaden, fra gårdens aftægtshus (nu Villy Iversens hus) helt hen til hjørnet, hvor vejen svinger om til Frede Møllers gård. Som skik var, kom de indbudte gæster inden brylluppet med de ting, der skulle bruges til festen. Således kom hver enkelt med f. eks.

æg, ost, mælk, flæsk og kyllinger. Væggene i loen og de forskellige bygninger blev beklædt med lagener og dansegulv etableret på ladens korngulv. Her kunne man så danse og i andre bygninger spise eller få noget at drikke. Enkelte fik vel også for meget under vesten, i hvert fald fortælles, at en Thomas Thomsen blev så fuld, at han ville ride til hest på bordbukkene. Herved faldt han imidlertid ned og brækkede benet.

Gaverne, man medbragte, var ikke små. Mange gav ved en sådan lejlighed, som skik var, noget af deres eget sølvtøj, men Christian Steffensen fra Skøvlinggård kom med en hel fedekalv. Christian Steffensen var i øvrigt far til den kendte dansksindede krigsdeltager, Mikael Steffensen, som faldt under 1. verdenskrig. (Se omtale side 177).

Et "krigsbryllup" ca. 50 år senere

Næsten 50 år efter Jeppe Uldalls bryllup holdtes et andet bryllup nøjagtig på samme sted, men under helt andre forudsætninger. - Det var Mie og Markus Winds bryllup, som måtte holdes i begyndelsen af 1. verdenskrig. Der var da rationering og knaphed på alt, og trods de gode kår, som Markus Wind sad i, blev det et ganske andet end det bryllup, Kathrine og Jeppe Uldall holdt 50 år tidligere. Men hør selv Mie Winds beretning:

"Vores bryllup kan der skrives meget om. Det hele var jo knapt. Markus' stedmor forærede os en et års kalv, som han trak hjem i nattens mulm og mørke fra Egebjerggård i Bjerndrup. Der gik nemlig en sti her fra Stryding over marken til Ringved og Simmersted til Hjerndrup. Kalven blev slagtet næste nat. Vi havde jo indbudt dem, der var hjemme til bryllup (en del var sendt til fronten), og bryllupsmiddagen blev fin, efter den tid vi havde. Vi fik suppe, kogt på det meste af benene. Mejeristen her i Stryding gav os 2 pund smør under hånden til afbagte boller. Kød-boller fik vi af venners kødration. Så fik vi kalvekøllen til steg med ærter og gulerødder og syltede pærer uden sukker og til sidst lagkage af hjemmelavet kartoffelmel, med et glas vin til, som min far i Hammelev havde gemt, så det blev trods alt en god fest".

"Blindbryllup og blindbassel"

Når der var bryllup i byen, var det sædvane, at hele byen blev indbudt, dog skete det af og til, at en familie kunne føle sig finere end andre. De holdt derfor kun bryllup for den "*finere landadel*" fra nær og fjern uden at byde byens folk. Forbittelsen over dette kunne undertiden medføre, at der blev holdt et såkaldt "*blindbryllup*" for resten af byen. Man fandt et par, som kunne agere brudepar, og holdt så selv en fest. Om et sådant blindbryllup i 1878 har Jakob Friis fortalt følgende:

"På Enemarks gård boede, da jeg kom til Stryding, en gammel mand - gammel Mads Skau. De gamle i byen fortalte, at det var en "grau finhej", da han blev gift med Anne. Og hele byen havde regnet med at komme med til dette bryllup; men det viste sig, at det kun var de store og fine fra omegnen, der blev budt. Der kom ingen med fra hele byen andet end Niels Michaelsens, de var jo naboer. Men nu havde hele byen gået og glædet sig til det store bryllup, og da de blev klar over, at in-

gen kom med, var alle straks opsat på, at bryllup, det ville de have. Og derfor slog de sig sammen. Alle var med, og brylluppet blev holdt nede på Nielses gård, hvor alt stod dengang. Da var det jo nyt det hele. Gården er ikke så gammel. Det blev et rigtigt blindbryllup, som blev holdt den samme dag som Mads Skaus. Der var så to, der sad i højsædet som brudefolk. Det var Hans Mikkelsen Lauridsen, og bruden var Cathrine Marie Lauridsen".

Det kan tilføjes, at gården, som omtales som Nielses gård, dengang ejedes af Jørgen Steffensen junior, og nu ejes af Carl Alfred Carøe.

Ligeledes har det været skik at holde "*Blindbassel*", når det trak ud med "*avlingen*" hos unge par. De nærmeste købte så en "*torte*" (sveskekage) og overbragte den i en tørvekurv. Når modtageren spurgte om grunden, kunne svaret være: "*Jo, dæ laje jo it te de blyver te nover mæ æ basselgild, så vi töt vi vild hold jet al-livøl*".

Høstskikke

Høstarbejdet var i gamle dage strengt. Kornet blev slået med le af karlene og bundet i neg af pigerne. Når der var ophøstet, tog man rundt i byen "*og strøg kålen*", som det hed. Man standsede ved hvert hus, hvor mandfolkene fik romgrog, og pigerne fik saftvand.

Den, der var blevet først færdig med høsten, kunne sætte en "*fissemand*" og en "*kærling*" over i naboens korn. Det var to dukker udstoppet med halm og klædt pænt på. Det var en form for venskabeligt drilleri, som egentlig skulle fortælle, at man var villig til at hjælpe naboen færdig med høsten. Mange steder tilbød naboen således sin arbejdskraft ved at hænge en seddel om "*fissemandens*" hals med satiriske krav om løn, mad og hvile. Om "*kærlingen*" findes ingen beretninger i Styding udover, at man ved høstfesten foruden "*fissemanden*" medbragte et udstoppet neg som pige. Skikken med, at det var den først færdige med høsten, der satte "*fissemanden*" over til naboen, ændredes siden til, at det kun var den nabo, der blev allersidst, der fik "*fissemanden*".

"Fissemanden" og "kærlingen" blev placeret i naboens mark, når man selv var færdig med at høste. (Arkivbillede).

Efter det meget slidsomme høstarbejde, der strakte sig over meget lang tid og varede fra tidlig morgen til sen aften, var der grund til at feste. Hestene og det sidste læs blev pyntet med blomster, og så mange af gårdens folk, der kunne være på læsset, kørte nu i triumftog gennem byen. Senere holdtes så en stor høstfest på hver gård, eller gårdene gik sammen om at holde den.

Om høstskikke omkring århundredskiftet har Anne Jepsen fra gård nr. 20 fortalt:

"Ved det sidste læs blev hestene pyntet. Det var vel nok "glant". - I dag er det hele jo bare japperi. Vi sad allesammen på det sidste læs. "Fok, fok hurra", råbte vi. - Vi har da også været ude og slå kål. Så blev leerne og krattene hentet, og så gik vi om i haverne og gjorde, som om vi ville høste kålen, så kom konen i huset med æbleskiver og flæsk. Ved høstfesten udklædte de et neg som et gammelt kvindfolk, og så slæbte de fissemanden ind, og med disse to blev der danset. Gammel Jep og mig, vi blev både fissefar og fissemor ved en høstfest".

Når høsten var i hus, holdtes der senere på året "Mushøtte" med tilhørende spisning. Navnet stammer fra, at karlene skulle fange så mange mus som muligt for at skåne kornet i laden. Der blev derfor udsat en præmie på en snaps for hver musehale, der blev afleveret. En betingelse var dog, at halerne skulle være friske. Det gik altså ikke med overgemte haler fra tidligere på året. Mange karle brugte derfor det trick at holde levende mus i en kasse under deres senge for at kunne indkassere så mange snapse som mulig.

Julefester

I gammel tid afholdtes ved juletid også i Styding nogle gevaldige julestuer på gårdene. Disse julestuer foregik ofte under stor munterhed med lege og dans ofte i mørke. Af og til skete det også, at der blev drukket tæt, og undertiden kunne der vanke bøder for støjende optræden.

Rektor på "Zahles Pigeskole" i København, Augusta Friis, har levende fortalt om juleskikkene i Styding omkring 1910. Augusta Friis, der døde i 1977, var født og opvokset på Stydinggård.

Her er hendes beretning i uddrag:

"Ind mod jul blev der ikke blot bagt, men også slagtet. Alt skulle være rigeligt og godt. Og her viste landsbyfællesskabet sig. Når der slagtedes på gården, blev der bragt slagtemad omkring til dem, der ikke selv slagtede. Tro ikke, det var eller blev betragtet som almisser. Det var gaver, givet af et godt sind og modtaget på samme måde.

Det var en lykkelig vandring, når man drog af sted med en kurv fyldt med gode sager. Det var dejligt at komme ind med den i et lille køkken, og se, hvordan glæden bredte sig, når indholdet blev pakket ud. Vi hørte jo sammen, og vi skulle alle have julemad.

Juleaftens formiddag gik hos os med leg i laderne, på gårdspladserne og i haven, eller man hyggede sig i en lun stue og nød, at der den dag var varme i alle stuer, selv om én var lukket. Det var blot dejligt, for man vidste, at der ville blive lukket

op, når tiden var inde.

Hos os begyndte festen om eftermiddagen. Mens folkene gjorde de sidste forberedelser ude og inde, gik vi alle ned gennem den lange allé, forbi landsbydammen, ad vejen gennem landsbyen og forbi skolen. Vi kiggede ind. Der var mørkt, og vi ville gå forbi, for lidt længere henne lå gården, vi skulle gæste. Lyset skinnede ud fra de mange vinduer, ud på den store gårdsplads. Mormor stod i døren, og hendes glade smil hilste os velkommen. (Den omtalte gård er "Herregården").

Juletræet hos mormor, Cathrine Michaelsen Petersen, stod i den store forstue og gik fra gulv til loft. Sådan husker jeg det i hvert fald. Det var pyntet sådan, som man gjorde det dengang, med kurve, hjerter og net og med mange morsomme småting, som vi kendte igen fra år til år. Lysene strålede og vore barneøjne med dem. Ja, der var også flag, - dannebrogslag i lange rækker på rød-hvide snore, for det var sønderjysk jul.

Hen på eftermiddagen gik vi så hjem - atter gennem landsbyen. Den gang var der ofte sne, ja, sådan husker jeg det i hvert fald, men der har vel været år, hvor det var mildt, og tågen lukkede alt og alle ind i grå, fugtigtunge tæpper.

I stuerne fik vi så tid og ro til at se på gaverne, (som de fik på Herregården) læse julehæfterne, inden vores egen jul skulle begynde.

Den begyndte når folkene kom ind. Jeg husker, at jeg som barn næsten ikke kunne kende dem igen, de var jo i helligdagstøjet. Snart samledes vi i spisestuen.

Efter dans om juletræet og gaverne, kom så det der også hørte til fornøjelserne: Hyggen i dagligstuen med julegodter og pebbernødder. Hver fik sin lille bunke at holde hus med. Vi spillede med dem og spiste ind imellem. Det var spændende at lege f.eks. "Effen eller ueffen" - "Lige eller ulige". Vi gemte pebbernødder eller hasselnødder i hånden, og en anden skulle gætte. Gættedes rigtigt, måtte man aflevere sine nødder - gættedes galt, fik man.

Aftenen sluttede med, at vi igen sang julesalmer, og far gik så, som han gjorde det hver aften om vinteren, ud for at lyse af, det vil sige, at han gik tur gennem staldene for at se, at alt var vel".

Juletræ på Stydinggård ca. 1913

Mikkelsmarked i Haderslev

Ud over årets ringrider- og dyrskuefester og almindelige baller hørte de årlige markeder i Haderslev til de store oplevelser. Især det største - Mikkelsmarked - var en begivenhed, alle måtte med til. Om dette marked har Nis Schrøder, Hammelev i ca. 1950 berettet følgende fra tiden omkring 1900:

"Hvert år omkring ved Mikkelsdag blev der afholdt marked i Haderslev. Allerede et par dage før markedets afholdelse kom markedsvognene med toget ind til Haderslev. Markedsfolkene skulle jo have deres telte opstillet og det hele parat. På Gravene blev alle gøglerteltene og karussellerne opsat. Der var dengang mere plads end nu. Elektricitetsværket og posthuset var endnu ikke til. Hele pladsen var markedsplads, og der var propfyldt. Karussellerne stod der, hvor elværket og posthuset nu ligger. Gøglerteltene stod i 4 rækker med plads til publikum ind imellem - lige fra Gravene og op til Søndertorv var der telte i den højre side af gaden, og ligesådan var hele Søndertorv også fuld af telte.

I Apotekergade ud for Fruekirken havde skomagerne deres telte. Der blev handlet med sko og støvler. Skomagerne, der stod der, var mest fra Prets i Holsten, de kom hvert år. Jeg kan huske, et par skaftestøvler kostede 10 mark.

På Søndertorv blev der handlet med alt mellem himmel og jord: legetøj, guld- og sølvtøj, med tekstilvarer, der var 10 pfennigstelte, hvor enhver del, der var der, kostede 10 pfennig.

Ved den vestre side af Nørregade stod kagekonernes telte. Her solgtes alle slags kager og sydfrugter. En tut dadler eller figner kostede 10 pfennig, en appelsin og et stykke kokosnød også hver 10 pfennig, en hel kokosnød kunne man også købe.

Ud for Rasmus Becks Gjæstgiveri stod Jacob von Amerika og falbød sine varer med stor veltalenhed. Når han havde råbt i 3 dage var han blevet så hæs, at han kun kunne hviske lidt.

Hen ad Gravene ud for Sparekassen stod der også telte. Her blev solgt masser af Christiansfelder Honningkager, og her stod manden, der solgte luft- og skrigeballoner.

På Gravene var der alt, hvad man kunne tænke sig. Der var negertrupper, menagerier, brydekæmpere, sabel- og ildslugere, vægtløftere og en stærk mand, der kunne løfte en hest. Der var Haberjans-Hippodrom, luftgynger, den store hjulkarussel og den almindelige hestekarussel, der blev trukket af en hest, der gik inde i den. Rutschebanen, "Berg- und Talbahn", som den kaldtes på tysk, var vogne, der løb på skinner i en rundkreds og kørte også op og ned i bjerg og dal. Midt inde i den stod en stor dampmaskine, som trak den rundt. Der var Panorama, skydetelte og lykkehjul. Og så var der "Die Teufelmühle" - djævlemøllen, og henne ved karussellerne stod "Hau den Lukas" kraftprøverne.

Mikkelsmarkedet begyndte søndag efter kl. 4 og holdt op tirsdag aften, men da havde markedsfolkene også tjent mange penge, for der kom altid en masse mennesker. Også oppe fra det gamle land kom der mange, dengang var der ingen pas-kontrol. Gravene og Nørregade var afspærret for kørende færdsel, da der var sort af markedsgæster.

Mandag aften var der dans i alle byens danselokaler til kl. 2. Der var dans på Koncordia. Det lå der, hvor Sachs og Deiselberg nu er. Danselokalet var på 1. sal, i stuen var der restauration. Her var Tante Goos med sine syngepiger fra Hamborg. På Flora var der også dans. Det var der hvor Kosmorama ligger nu.

Styding på skovtur ca. 1913

I Styding har der tidligere altid været et stort sammenhold. Udover at få en snak hos købmanden og smeden holdtes mange kaffe- og spisegilder, hvor alle deltog. Man forstod også at lave fælles arrangementer i form af jagter, høstfester og udflugter.

Herunder ses en udflugt til Styding Skov i ca. 1913. Fotoet er lidt underbelyst, men er alligevel taget med for at vise den tids klædedragter samt give en fornemmelse af, hvem man omgikkes. - Bemærk at Mikael Steffensen deltog i udflugten. Selv om han på den tid var ansat ved Hedeselskabet i Viborg, benyttede han ofte lejligheden til at besøge vennerne i sin hjemby.

Øverste række fra venstre:

1. Kresten Krogh (fra Als), 2. Otto Thomsen (Thyrashul kro), 3. Mikael Steffensen, 4. Johannes Andersen, 5. Didrik Thomsen.

Midterste række fra venstre:

1. Ingeborg Andersen, 2. Marie Bramsen (pige hos Jeppe Uldall), 3. Anna (pige hos Johannes Andersen), 4. Marie Buchholz (pige hos købmand Hans L. Hansen), 5. Hans L. Hansen (købmandens søn), 6. Anne L. Hansen med Thilde (købmandens kone og datter), 7. Chresten Steffensen, 8. Thilde Andersen med datteren Ingeborg.

Nederste række fra venstre:

1. Anne Thomsen (gift Kock), 2. Jørgen Uldall, 3. Hanne Hansen, købmandens datter.

Stående til højre: Marie Thomsen.

Thyrashul Kro

Egnens kro gennem 350 år

Thyrashul Kro omkring 1905

Thyrashul Kro, eller "*Vojensled*", som kroen hed helt frem til omkring 1850, er nævnt i dokumenter allerede fra begyndelsen af 1600-tallet. Navnet Vojensled stammer formentlig fra, at der på dette sted har været et led over vejen fra Vojens for at holde uvedkommende ude af byen, navnlig gjaldt det tiggere og sigøjnere. Også nabobyer havde sådanne led.

Kroen var beliggende på et meget strategisk sted, hvor vejene krydsede hinanden. Fra nord kom vejen fra Sommersted og fra øst vejen fra Haderslev mod Ribe. Mod syd gik tidligere en mere befærdet vej ned over Ellebækken med forbindelse til vejen, der gik fra Styding over Jernhyt. Denne vej har sikkert været den foretrukne for de store stuedrifter ad hærvejen mod Husum og Hamborg. Kroen har herved været en naturlig rasteplads. Og de gode græsarealer ved Ellebækken har sikkert været benyttet til græsning af studene.

Ved Ellebækken har der tidligere været vadested, hvor vejen gik til Vojensmark. Senere byggedes en træbro, som eksisterede helt til 1880'erne. Ved Dybdal var indrettet en fenne, hvor studene kunne samles, når de skulle overtages af opkøberne. Denne plet kaldes stadig "*Tønderpletten*". Navnet kommer sikkert af, at studene herfra skulle drives over Tønder og længere sydpå. Når der var handlet, var der ikke langt til kroen, hvor man så kunne drikke lidkøb og sove rusen ud, inden man næste dag fortsatte driften mod syd ad oksevejen ved Lilholdt. Det har givet kroen omsætning, og i stuedrifternes tid har den nok haft sin glansperiode.

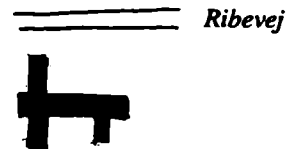
Kroens bygninger

Af gamle kort kan ses, at kroen har skiftet udseende gennem tiderne. På udskiftningskortet fra 1792 havde kroen foruden en lang længe gående øst-vest, to længer mod syd og en længe mod nord. Den lange længe har givetvis indeholdt krostuer og beboelse, medens de sydlige længer har indeholdt stald og lade til kroens landbrug. Længen mod nord har sikkert været kroens rejsestald. Vejen gik i 1792 nord om kroen. Senere er den ført syd for bygningerne. Denne ændring er sikkert sket, da vejen skulle forlægges på grund af bygningen af jernbanen Haderslev-Vojens. Endnu i dag kan findes spor af denne nordlige linieføring ved huset, hvor Ribevej 12 nu ligger.

Kroen er sikkert brændt flere gange og opbygget på et nyt sted ved siden af den tidligere. Den største brand skete i 1899, hvor kroen brændte helt til grunden.

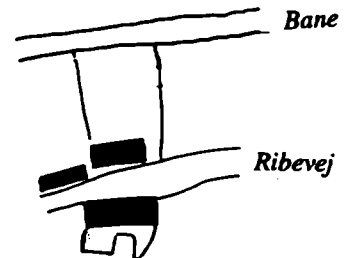
Kort 1792

På den tid gik Ribevej nord om kroen, som bestod af en hovedlænge med beboelse og krostue samt to længer mod syd med stald og lade. Ud mod vejen lå en rejsestald.

Kort 1872

Ribevej gik på dette tidspunkt syd om kroen. Foruden beboelsen med krostue og rejsestald på nordsiden af vejen, lå en stor avlsbygning syd for vejen.

Kort 1898

Kroen, som den så ud inden branden i 1899. - Se nærmere beskrivelse på den følgende side.

Der er fundet mange sortsvættede sten omkring kroens nuværende bygninger. Disse vidner om de måske mange brande, der har fundet sted gennem tiderne. Tillige er på de omkringliggende marker fundet mange gamle mønter, og i 1938 fandt Michael Michaelsen, der overtog Thyrashul i 1927, et messingbæger med blanke soldaterknapper, som må antages at være tabt af en soldat under krigen enten i 1848 eller 1864.

Efter branden i 1899 blev kroen genopført i sin nuværende skikkelse. Didrik Thomsen, der var murermester i Styding og søn af Hans Nissen Thomsen, der eje-

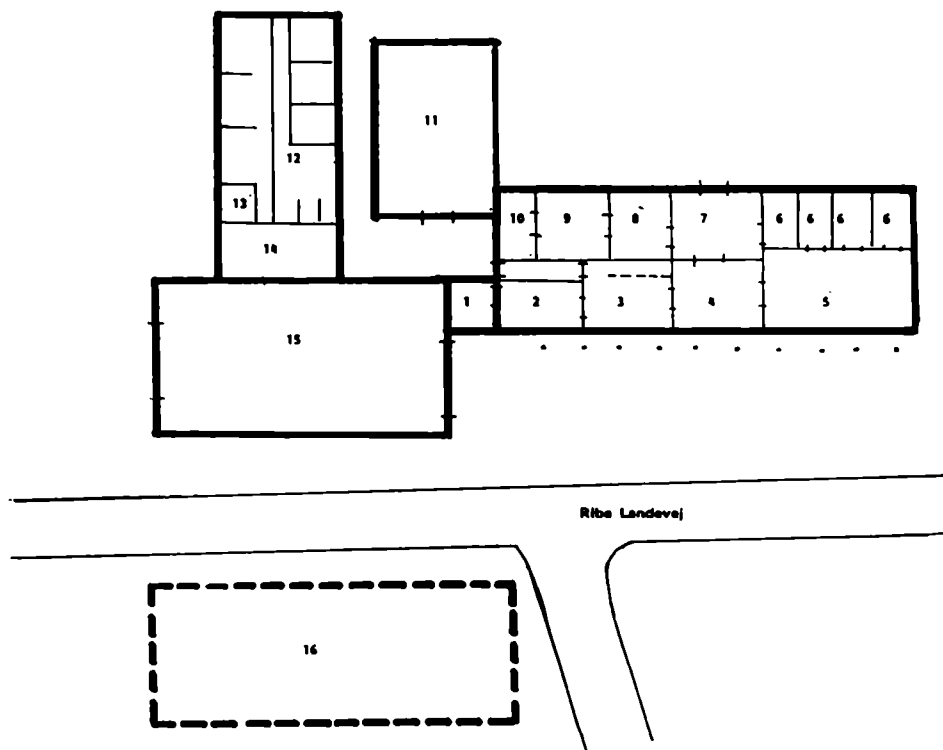

de kroen 1884-1922, har beskrevet kroen således: Stuehuset fra før 1899 var betydeligt større end det nuværende. Det var således 28 meter langt - 14 fag - mod nu kun 16 meter. Før var der 13 vinduer mod vejen mod nu kun 9, og den gamle kro havde 3 skorstene, medens den ny bygning kun fik 2.

Taget på den gamle kro var et meget stejlt stråtag med græs på rygningen. I en "Natstald" var der plads til foder og overnattende heste og kreaturer. "Æ boskammer" var et særligt gæstekammer til vagabonder. På gårdspladsen foran stuehuset var der toppede brosten, og op ad stuehuset var placeret en række store sten, som blev brugt til at tøjre heste og kreaturer ved. Et par enkelte af disse sten fandtes endnu i 1950'erne på grunden på den modsatte side af vejen. Flere af stenene blev imidlertid anvendt til rækværk omkring bydammen i Styding.

I den gamle krohave lå 4-5 små "lysthuse", som vi kender dem fra gamle haver, nemlig træbeplantning i en rundkreds eller firkant, som kunne give læ mod vind og vejr. I disse lysthuse var placeret borde og træbænke. Her blev serveret kaffe, eller man kunne hygge sig med en øl eller en dram.

På den anden side af vejen lå tidligere en stor avlsbygning. Den blev først fjernet ca. 1880. Da Thomsens overtog kroen i 1883, lå der endnu mange store grundsten fra denne bygning. De blev solgt til anvendelse på den nye "Chaussé", der dengang blev anlagt forbi stedet.

Grundriss af kroen, som den så ud inden branden i 1899 efter Didrik Thomsens beskrivelse. 1. gang. 2. forstue. 3. skænkestue. 4. krostue. 5. sal. 6. gæsteværelser. 7. havestue. 8. soveværelse. 9. køkken. 10. spisekammer. 11. natstald. 12. stalde. 13. "boskammer". 14. lade. 15. kørestald. 16. avlsbygning til 1880.

Udlicitering af bevillingen

Kroen ejedes i begyndelsen af kronen, og kro-rettighederne blev forpagtet ud til de højstbydende for en kortere årrække ad gangen, sædvanligvis 6 år. Først i 1826 nævnes Anders Christensen Møller, som *privilegeret værtshusbesidder*. Han er sandsynligvis således den første ejer af kroen.

Et eksempel på udlicitering af kro-rettigheden ses i et dokument fra 1801. Originaldokumentet er affattet på tysk og gengives her i fri oversættelse:

Nr. 11 Woÿensled Kro.

Actum fra det kongelige amtshus
i Haderslev, den 19. november 1801

I henhold til det kongelige højt ærværdige Rentekammers anordning er over kro-rettighederne til Woÿensled i dag fastsat en yderligere licitation på 6 år eller livstid, hvilket er gjort bekendt gennem løbende publiceringer og skete trommeslag.

Conditionerne er følgende:

1.

Pagteren af kro-rettigheden til Woÿensled skal opfylde følgende betingelser, at han alene selv driver kroen de bemeldte 6 år fra 1. januar 1803 til 1809, eller fra 1. januar 1803 og på livstid og på forsvarlig måde at skænke øl og brændevin, at have liggende gæster, beherberge rejsende, og ifølge de givne privilegier at ville betjene alle ved enhver lejlighed. Den herfra givne bevilling til krovirksomhed i Hammelev, der formedelst beføjelse af det kongelige højærværdige Rentekammer er givet til Marcus (Madsen?) er blevet inddraget fra 5. november 1796, hvilket herved bemærkes pagteren til efterretning.

2.

De udskænkede drikke af udenlandsk øl og brændevin må forpagteren hente i staden Haderslev, og det hos een, som ikke holder brændevinsbrænderi eller handler med confiskerede varer. Dog står det ham frit for hos hvem, han vil købe varen. Til den nødvendige husholdning må dog frit brygges af pagteren selv eller andre. Ved forekommende højtider, barkedåb, begravelser og lignende festivitas må han hente de nødvendige drikke som udenlandsk øl og brændevin og tillige pibetobak i den førnævnte stad.

3.

De udenlandske varer som vin, fransk brændevin og andre udenlandske drikke, som er nødvendige for kroen, skaffer pagteren sig, hvor han sådanne kan skaffe med fordel.

4.

Pagteren forpligter sig til alle tider at have gode drikke på lager, at beregne gebyr for alle og enhver besøgende folk, ikke at tage overpris, bruge rigtige mål og undgå unødige svir og druk samt efterleve forordningen vedrørende søn- og festdage og efterleve i det mindste de deri fastsatte straffe.

5.

Herudover lover pagteren for sig og sine arvinger *sub renunciatione fori* og under pant sætning af hidtidig og fremtidig formue og gods, troligst at efterkomme og derimod ikke det ringeste at handle, promte og rigtig at betale for den i dag tilbudte årlige pagt til de for hvert år og i 1802 for første gang publicerede sædvanlige skrivepenge på 4 skilling for hver 10 rdl pagt til Haderslev Øster Amtsstue og for det tilslåede at stille langvarig sikkerhed for den førnævnte rettighed.

Ved licitationen blev afgivet følgende bud:

Budet gælder 6 år:

Forrige pagter Jürgen Ebbesen 18 rdl

Indsat til 18 rdl

Andreas Nissen i Woÿensled bød 10 rdl

Hans Bojum Mai 11 rdl

Enevold Jespersen 12 rdl

På livstid:

Hans Bojum Mai bød 14 rdl

Enevold Jespersen 15 rdl

Hans Bojum Mai 16 rdl

Enevold Jespersen 17 rdl

Hans Bojum Mai 18 rdl

Tilslaget skete på 18 rigsdaler årligt, da ingen mere ville byde.

Datum ut supra.

M.H.

I amtsforvalterens navn.

Høkeri på kroen

Af et dokument af 12. april 1845 fremgår, at kroen ud over bevilling til krodrift også havde tilladelse til at drive købmandshandel - "høkeri". Formentlig har der også før den tid været købmandshandel på stedet. I dokumenter fra omkring 1800 er dog intet nævnt om en sådan tilladelse. Vejen var dengang lang, når der skulle købes ind; men folk fra Styding har nok benyttet en sti, der gik fra savværket og over engen til kroen.

Aktiviteter på kroen

Ud over udskænkning, bespisning og overnatning har egnens beboere holdt deres fester i kroen, ligesom foreninger har holdt deres møder på stedet.

Styding og omegns gymnastikforening, der blev oprettet i 1904, dyrkede således gymnastik på kroen, hvor den også holdt sine møder. Foreningens første bestyrelse havde følgende sammensætning:

Jacob Friis, formand
 Hans Skau, næstformand
 mejeribestyrer Poulsen, sekretær og kasserer,
 J. Andersen
 H.P. Lauritzen
 kromand Carl Thomsen, inventarforvalter

Gymnastikforeningens formål var naturligvis at dyrke gymnastik. Men bag ved dette formål lå endvidere et skjult politisk virke for at tage kampen op mod fortryskningen i området. Det blev således mere en national forening end en gymnastikforening.

De unge karle og piger øvede sig i vintertiden i krosalen, og een gang om året var der gymnastikopvisning i slutningen af marts. Efter opvisningen var der fælles kaffebord og bal. Tillige var der gymnastikhold for børn.

Ud over gymnastikaktiviteterne afholdt foreningen foredrags- og oplæsningsaftener, og her blev flittigt sunget danske sange. Desuden blev afholdt dilettant og gæsespil. Mange af disse arrangementer samlede op til 60 personer, og kroens sal var således fyldt til randen.

Efterhånden fik foreningen medlemmer i hele sognet. I bestyrelsen var senere H. Hansen, Bonde Westergaard, Carl Thomsen, Hans Hansen, Vojenslund, Jørgen Uldall, Anders Lie, August Fahrendorf, Christian Thye, S. Petersen og Kathrine Skøtt.

Sognets tysksindede præst var langt fra glad for dette foreningsliv, hvilket kom til udtryk i en indberetning til biskoppen, hvori han skrev, at der består en stor fare i, at ungdommen gennem de mange foreninger sættes op mod hjemmet.

Også lærer Gundesens tyske sind blev berørt af det, der foregik i gymnastikforeningen. Det gav sig udslag i hans drillerier i skolen: "*Das Turnenchor von vierundachtzig - steh auf*", sagde han, når de, der var med til gymnastikken, skulle rejse sig. "*Wer soll das Tanzbein schwingen?*" fortsatte han.

Foreningens protokol, som endnu eksisterer, slutter på en brat og mærkelig måde i november 1911. Således er 2 blade rykket ud på de sidste sider. Protokollen blev dog senere anvendt af Hammelev gymnastikforening, der blev stiftet 1920.

Kroens landbrug

Samtidig med krodriften ernærede krofolkene sig af landbrug. Dette har sikkert i tidligere tid været meget beskedent, da der ikke hørte så forfærdelig meget jord til. Af udstykningskortet fra 1792 ses således, at der til kroen kun hørte et par strimler jord, som lå henholdsvis nord og syd for den. I alt drejede det sig kun om ca. 5 skæpper land. Senere i Thomas Juhls tid blev marken fra Bossens og hen efter Hans Andersens købt ind til kroen. Den er stadig helt op til vore dage kaldt "*Thomas Juhls hede*". Denne mark tilhørte kroen til ca. 1880. Også marken øst for det lille hus, der ligger over for Thyrashul, hørte til kroen. Thomas Juhl opførte da også en ny stor avlsbygning på den modsatte side af vejen syd for kroen. Senere er igen solgt jord fra, og i 1950'erne hørte der 41 tdr. land til kroen.

Kroen har næppe haft stort husdyrhold selv, men på den foran viste tegning var der plads til 5-6 køer og 3 heste. I Michael Michaelsens tid, hvor krodriften var indstillet, blev landbruget drevet med 3 heste, 10 køer, 12 stk. ungvæg og 35 svin. Desuden etablerede han rugeri på stedet. Rugemaskinerne stod i rejsestalden, og æggene blev produceret i et stort hønsehus, som lå på den anden side af vejen.

Branden i 1899

En aften i september 1899 var der bal i Thyrashul, og som skik var, gik dansen for fulde omdrejninger hele aftenen i kroens sal. Midt i salen hang en stor petroleums-lampe. Den var tidligere på året hævet lidt for at give mere plads for de dansende. Da der var meget lavt til loftet, blev det derfor nødvendigt at save et hul i loftet. Over dette hul blev placeret en balje. Dette arrangement havde virket tilfredsstillende hele sommeren. Den nævnte aften var blæsten imidlertid taget til for til sidst at gå over i storm. Herved drev mere varme fra petroleumlampen op mod baljen, som herved blev antændt. Snart fik ilden fat i noget halm på loftet, og i løbet af ganske kort tid var hele kroen ompændt af flammer, og den brændte helt ned til grunden. Det lykkedes dog at få 5 heste ud af natstalden. Det fortælles, at dansen varede til det sidste med flammerne brølende over de dansendes hoveder.

Branden kunne ses viden om, og Jørgen Uldall, Styding, der dengang boede med sine forældre på den gamle "*Hyrup-gård*" ved Styding savværk, har fortalt, at hans lillesøster, Maren, der på det tidspunkt havde været syg i længere tid af lungebetændelse, sad hele natten i sit værelse på gårdens loft for at se branden. På grund af dette forværredes hendes tilstand, og hun døde ud på morgenstunden.

Kroen blev hurtigt bygget op igen, men altså ikke i samme størrelse som tidligere.

Bevillingen inddrages

I 1920'erne rejstes en stemning i Styding mod spiritusbevillingen. Mange af gårdmandskonerne har sikkert ment, at deres mænd tilbragte lidt vel rigeligt af deres tid på kroen og brugte for mange penge til "*druk*". Resultatet blev, at bevillingen blev inddraget. Desuden påførtes stor konkurrence fra Tørring Kro og det nyoprettede forsamlingshus i Hammelev. Efter denne tid sygnede krodriften hen for til sidst at blive helt indstillet i 1927.

Kroens forpagtere og ejere

1. Ramus Rasmussen - (1747-1770)

Om Rasmus Rasmussen vides ikke meget ud over, at han overtog kroen af en Johan Jørgensen, som blev gift med Maren Jørgensdatter, datter af Jørgen Rasmussen og Anna Margrethe Jørgens. Uden tvivl har der været en slægtsforbindelse til den foregående ejer.

2. Bertel Hansen - (1770-1778)

Bertel Hansen drev gård nr. 3 - den senere Skøvlinggård - i Styding fra 1737 til 1769 indtil overtagelsen af forpagtningen af kroen. Bertel Hansen var i sit 3. ægteskab blevet gift med svigersønnens, Hans Jepsens mor, Ellen, der var enke efter Jeppe Jørgensen i Hammelev. Da en anden svigersøn, Anders Hammeleff, overtog hans gård i Styding, flyttede han med Ellen til Wøjensled kro, som parret drev til 1778. - Se omtale af Bertel Hansen under gård nr. 3.

3. Hans Jepsen - (1778-1786)

Hans Jepsen var gift med Bertel Hansens datter, Christine, og han overtog forpagtningen af kroen efter svigerfaderen. Han drev kroen, indtil han overtog gård nr. 4 i Styding efter svogeren, Anders Hammeleff. - Se omtale under gård nr. 4.

4. Nis Petersen - (1786-1789)

Kroens næste ejer var Nis Petersen fra Ustrup. Han var gift med Hans Jepsens datter, Ellen. De ejede imidlertid kun kroen i 3 år og overtog herefter forpagtningen af Vojensgård.

5. Hans Clemmensen - (1789-1792)

Efter at have været forpagtet af den samme slægt i mindst 4 generationer kom kroen herefter på andre hænder, idet den blev forpagtet af Hans Clemmensen. Om ham vides intet ud over, at han på udskiftningskortet 1792 er anført som boende på kroen sammen med Mathias Bolwig, som overtog forpagtningen efter ham.

6. Mathias Bolwig - (1792-1798)

Mathias Bolwig kom fra Jegerup, hvor han havde haft en gård. Han blev gift første gang med Maren Clauses af Nørre Farup. Anden gang blev han gift med Johanne Maria fra Agerskov. Han havde kun kroen i 6 år og flyttede herefter formentlig igen til Jegerup.

7. Andreas Nissen - (1798-1802)

Andreas Nissen overtog kroen 19. februar 1798. Han var søn af Nis Michelsen fra gård nr. 5 i Styding og var gift med enken Catharina Michels fra gård nr. 17. Denne gård havde han drevet som sættegårdmand, indtil han overtog kroen. Deres børn blev alle døbt Ravn. - Se omtale under gård nr. 17.

8. Hans Hansen Bojum Mai - (1802-1821)

Hans Hansen Bojum Mai overtog kroen 5. maj 1802. Han var søn af gårdmand Hans Lassen og hustru Mette Lassen, Brorsbøl, Starup sogn. Overtagelsen er nævnt ved licitationen, som er omtalt foran.

Ved hans død i 1844 indførtes i Hammelev kirkebog:

Hans Hansen Bojum Mai aftægtsmand i Wojsensled, søn af afdøde gårdmand Hans Lassen og hustru Mette Lassen i Brorsbøl, Starup sogn. Han var 2 gange gift, først med daværende enke Maria Christians af Aastrup, i hvilket ægteskab han avlede Sara, som er død førend faderen. Anden gang med daværende pige, nu efterlevende enke Bodil Kirstine Frederiksen af Stevelt, Øsbye sogn, hvoraf 1 søn Hans Hansen Bojum, som døde i Wojsensled i året 1829. - Hans alder 82 år, 11 mdr, 1 dag.

9. Hans Hansen Bojum - (1821-1826)

Hans Hansen Bojum Mais søn, som også hed Hans Hansen Bojum, overtog kroen efter faderen den 24. august 1821. Han døde i 1829 kun 33 år gammel, hvorefter Anders Hans Hansen Mai, som formentlig var en nær slægting, overtog kroen.

Ved Hans Hansen Bojums død i 1829 indførtes i kirkebogen:

Hans Hansen Bojum af Wojsensled, født i Øhrbye, Wonsbek sogn 13. november 1795 af ægteforældrene Hans Bojum Mai og Bodil Cathrine Frederiksdatter. Flyttede med sine forældre hertil, blev confirmeret den 7. april 1811, giftede sig i 1828 med daværende pige Ingkjer Gymoes af Aastrup, hvoraf en datter Bodil Cathrine Bojum. - Gammel 33 år, 1½ måned.

10. Anders Christensen Møller - (1826-1844)

Efter Hans Bojums (Bodums) død, giftede Ingkjer Gymoes sig med Andreas Christensen Møller, som med hende overtog kroen. I folketællingslisten 1840 betegnes han som *priviligeret værtshusbesidder*. Der var på kroen på den tid 3 tjenestefolk, så kroen må have fået en anelig størrelse. Desuden havde Hans Bojum Mai og Bodil Cathrine Friedrichsdatter aftægt på kroen. De var på det tidspunkt henholdsvis 79 og 70 år gamle.

11. Nis Jensen Juhl - (ejer 1844-1867)

Den 10. december 1844 overtog Nis Jensen Juhl kroen. Han kom fra Aastrup ved Haderslev, hvor forældrene havde en gård. Selv havde han været parcellist på Ladegård parceller ved Haderslev. Han fik sit virke på kroen i ikke mindre end 22 år. Kroen havde på den tid sikkert sin storhedstid, da studedriften dengang var på sit højeste.

Ved Nis Jensen Juhls død i 1867 indførtes i kirkebogen:

Aftægtsmand Nis Jensen Juhl af Wojsensled var søn af gårdmand Hans Christensen Juhl og hustru Inger Marie Juhl, født i Åstrup den 16. januar 1804. I året 1841 indlod han sig i ægteskab med Maren Luri?, enke efter gårdmand Thomas ? i Åstrup, han efterlader foruden enken en søn, som blev født i dette ægteskab, nemlig

Thomas Jensen Juhl af Wøjensled, gift med Anna Dorothea Nissen Ericsen af Er-rigsted, Bjerning sogn. Hans alder 63 år, 5 mdr og 19 dage.

12. Thomas Jensen Juhl - (1867-ca.1880)

Thomas Juhl overtog kroen efter faderen den 16. juli 1867. Han fødtes 11. april 1842 og blev gift med Anna Dorothea Nissen Eriksen, hvis far var gårdmand og kirkeværge i Errested.

Endnu i Thomas Juhls tid var der fremgang for kroen, men snart efter overtog den nye jernbane, som blev anlagt i 1867, en stor del af transporten af stude. Kroen fik i den henseende derfor mindre betydning. Thomas Juhl købte i sin ejertid jord op og drev efterhånden et større landbrug. Bl.a. købte han en strimmel jord fra Dybdal og mod vest på kanten af ådalen ved Ellebækken. Denne mark betegnes af de gamle i byen stadig Thomas Juhls hede. Ved Dybdal var indrettet en fenne til samling af studene. Den blev senere kaldt "*Tønderpletten*", da studene her blev samlet og formentlig solgt til opkøbere, inden de blev drevet videre sydpå til Husum og Tønder. Senere købte Thomas Juhl et større areal på Vojensmark af Vojensgård. På dette areal blev senere de tre nu beliggende ejendomme udstykket. Arealet var på godt 1 tønde hartkorn.

Ca. i 1880 byttede Thomas Juhl kro med Nis Thomsen Kjems og overtog hans kro i Haderslev. Denne kro, der lå ved Oluf Thielst' forretning, er nu forsvundet.

Thomas Juhls sønnesøn, Tom Juhl, blev en meget kendt mand inden for restaurationsbranchen. Han lærte bl.a. faget i Paris, Nice og Marseille. Ved hjemkomsten til Danmark havde han mange fremtrædende stillinger på de bedste restauranter, bl.a. blev han leder af Langeliniepavillonen, Søpavillonen og Hotel Fredensborg. Sluttelig erhvervede han Hotel "*Sylt*" i Højer, blev direktør for "*Kurforvaltningens Centralbureau for Danmark*" og overtog generalforvaltningen for Westerland. Han døde 12. marts 1976 80 år gammel.

13. Nis Thomsen Kjems - (ca. 1880-1884)

Nis Thomsen Kjems overtog som tidligere nævnt kroen efter Thomas Juhl. Han var søn af gårdmand Thomas Kjems og Gjertrud Hansdatter fra Ø. Lindet. Han fødtes 5. marts 1840 og blev gift med Anna Lind fra Ø. Lindet. Efter kun ca. 4 år solgte han kroen.

14. Hans Nissen Thomsen-familien - (1884-1922)

Hans Nissen Thomsen overtog kroen 1. marts 1884. Kroen havde i hans tid mere karakter af lokal kro med udskænkning og en del mødevirksomhed for ungdommen og bl.a. mejeriet samt lokale fester. I 1899 brændte kroen og en ny, men mindre blev opført på stedet. - Efter Hans Thomsens død drev enken, Anne Dorothea Bothilde, kroen videre sammen med sønnen Carl Thomsen. Da han faldt i krigen 1914-18, blev kroen overtaget af broderen, Godtfred Thomsen. - Anne Dorothea Bothilde Thomsen døde i 1923. - Bothilde og Hans Nissen Thomsen fik 10 børn, hvoraf sønnen, *Carl Thomsen*, som nævnt overtog kroen. *Didrik Thomsen* blev murermester i Styding, og *Anne Thomsen* blev gift med købmand Hans Lauesen Hansen i Styding, og Thomas Thomsen overtog Uldal Mølle.

15. Godtfred Thomsen - (1922-1927)

I Godtfred Thomsens tid påførtes kroen betydelig konkurrence fra bl.a. Tørning kro og forsamlingshuset i Hammelev, som var blevet oprettet i afholdslogens bygning omkring 1920. Samtidig blev bevillingen inddraget efter ønske fra flere beboere i Styding. Grundlaget for Thyrashul kro blev herved trukket brat væk, og krovirksomheden sygnede herefter langsomt hen, og den ophørte som kro i 1927. Godtfred Thomsen etablerede sig herefter med mælkeudsalg i Vojens.

16. Michael Michaelsen - (1927-1955)

30. juli 1927 overtog Michael Michaelsen kroen. Han fødtes i Styding 1896 og var søn af gdr. Hans Michaelsen sammesteds. Han blev gift med Irene Callesen, født i 1904, datter af førstelærer Andreas Callesen, Kliplev. Ved overtagelsen var der 22 tdr. land. Senere indkøbtes 18 tdr. land i perioden 1927-38.

Michael Michaelsen var uddannet ved landbruget og havde ophold på Hejls Efterskole, Roskilde Højskole og havde desuden været elev på Brændkærgård ved Kolding. Han var medlem af bestyrelsen for Styding Andelsmejeri, formand for skole-nævnet for Styding skole og sognerådsformand i Hammelev kommune 1952-1963.

17. Andreas Michaelsen - (1955-1975)

Andreas Michaelsen overtog Thyrashul efter forældrene Irene og Michael Michaelsen i 1955. Han fødtes 1934. Efter studentereksamen tog han en læreruddannelse. Blev senere en tid lærer og overlærer på Vojens Borger- og Realskole, men flyttede til sidst til København, hvor han fortsatte lærergerningen.

Andreas Michaelsen, der døde i 1990, var en stor begavelse, og ved et klaver var han en mester. Desuden hentede han mange mesterskaber inden for atletik. - Det, han dog især vil blive husket for, var hans store interesse for lokalhistorie. Utallige er de indlæg, han har skrevet om lokalhistoriske emner i aviser og tidsskrifter. Ligeledes udgav han i en periode selv tidsskriftet "*Stambladet*", der blev skattet og kendt i hele Sønderjylland på grund af mange fortrinlige artikler skrevet af historikere fra landsdelen. Af hans større værker kan nævnes "BILLEDER AF SØNDERJYLLANDS HISTORIE" udgivet af Sønderjyllands Kreditforening i 1970.

Selv om Andreas Michaelsen bredte sig vidt, blev der også tid til lokalhistorisk arbejde på hjemegnen, idet han i Styding på bånd optog, hvad de gamle omkring 1950 kunne huske tilbage i tiden. På grundlag af disse optagelser ved vi derfor en hel del om de mennesker, der levede i byen i perioden 1880-1950. Bl.a. lavede han optagelser med Johannes Andersen, Jacob Friis, Johannes Skøtt, Simon Westergård og Mathias Seemann. Et lille uddrag af disse interviews er bragt i nærværende bog.

Andreas Michaelsen var en eminent fortæller og har ved flere lejligheder ved slægtsfester og lignende fortalt om de gamle forsvundne tider. Ingen kunne som han puste liv i en ellers lidt tør historie.

Landbruget

Landbruget har til alle tider været byens bærende erhverv. I perioden 1700-1950 sad på de fleste gårde de samme familier generation efter generation. Nogle gårde kan således endnu i år 1950 føre deres slægt tilbage til 1600-tallet. De mange generationer på hver gård gav samhørighed og stabilitet. Mange familier blev da også indgiftet i hinanden, og periodevis har der således i høj grad været slægtsrelationer mellem familierne på de fleste gårde i byen.

Udviklingen af landbruget i perioden 1700-1800 var beskednen. Herefter gennemførtes flere vigtige reformer, bl.a. udskiftning af jordene og udflytning af gårdene, og i 1890'erne kom andelsbevægelsen til byen, bl.a. ved bygningen af mejeriet.

Tidene har i perioder været hårde. Krige, sygdom, pest og misvækst har plaget egnen, og desuden var man ude for flere større eller mindre økonomiske kriser.

Arbejdet var slidsomt

Familien Mathias Møller på høstarbejde i 1923. Fra venstre Inge Marie, Anne, Jørgen, Jens med lille Mie på armen og længst til højre Mathias.

Helt frem til mekaniseringen slog igennem for alvor, var arbejdet i landbruget meget slidsomt. Alt markarbejde skulle udføres med heste og håndkraft. Helt frem til 1930'erne skete malkearbejdet ved håndmalkning. Malkekranse, der endnu hænger til pynt i stuerne på mange gårde, vidner om denne tid.

Mange generationer på gårdene

På de fleste af gårdene sad familierne i flere generationer. Mange kan således føre deres slægt 5-10 led tilbage i tiden.

gård nr. 1: Deckers gård Grønfeldt/Friis-slægterne	6 generationer
gård nr. 3: Skøvlinggård Steffensen-slægten	2 generationer
gård nr. 4: Uldalls gård Lauritzen-slægten	5 generationer
gård nr. 5: Schølers gård Mikkelsen/Schøler-slægterne	6 generationer
gård nr. 6: Carøes gård: Matzen/Steffensen-slægterne	5 generationer
gård nr. 7: Møllers gård Schøler-slægten	4 generationer
gård nr. 8: Hyrups gård Hyrup/Uldall-slægten	12 generationer
gård nr. 9: Knudsens gård Steffensen-slægten	2 generationer
gård nr. 10: Hans Michaelsens gård Lauritzen/Jydsen/Michaelsen	6 generationer
gård nr. 12: Herregården Michaelsen/Michaelsen Petersen slægterne	10 generationer
gård nr. 13: Skovgård Lassen/Skau-slægten	10 generationer
gård nr. 14: H.C. Andersens gård Jørgensen/Jacobsgaard-slægterne	7 generationer
gård nr. 15: Webers gård Hammeleff-slægten	3 generationer

De Styding-bønder var fæstere under kronen

Fæstevæsenet spillede i tidligere tider en betydningsfuld rolle og satte sit præg på landboforholdene også i Styding.

I middelalderen var bønderne i byen sikkert for de flestes vedkommende selvejer-bønder, men urolige tider førte med sig, at størstedelen af gårdene kom i kronens besiddelse. For Stydings vedkommende blev bønderne således fæstere under Tørning. - I overdragelsesdokumenterne fra 1700-tallet og frem til sidste halvdel af 1800-tallet kunne således læses: "*Undertegnede overdrager hermed min hele kgl. fæstegård til...*", o.l. Af en fæstefortegnelse 1734 fremgår, at de eneste selvejere i Styding var Hans Jürgensen gård nr. 14 og Peter Simonsen gård nr. 15.

Andre steder i landet kom bøndergårdene ind under adelens godser. På disse blev bønderne i højere grad afhængige af herremanden, som i vid udstrækning forlangte fæsteafgifterne erlagt i form af hoveriarbejde, og fæstet, der ofte kun var for ejerens livstid, såkaldt "*livsfæste*", kunne opsiges ved misligholdelse af gården. Dette var kun undtagelsesvis tilfældet for fæstere under kronen, hvor fæsteforholdet i de fleste tilfælde var "*arvefæste*", hvilket ville sige, at gården frit kunne gå i arv eller overdrages fremmede mod, at der betaltes en overdragelsesafgift og mod, at den ny fæster indgik i fæsteforholdet. - I midten af 1800-tallet blev fæstet afløst og gårdene købt fri. Gårdene blev herefter belånt først af private pengeudlånere og senere i kreditforeninger, banker og sparekasser.

Hoveri og landgilde

Bønderne under Tørning betalte sig fri fra hoveriet. Denne betaling er under opgørelsen af fæsteafgifter - landgilde - anført som "*Dienstgeld*". Som et eksempel kan vises, hvad helgård nr. 1 - nuv. Stydinggård - skulle betale i 1716:

Styding 1716

Hof - Huef 1.1.

Niels Jürgensen

Hans Christensen

Geld (penge)	1 rdl	24 sk.
22 Skp. Hafer	1 -	27 -
25 Fuder Holtz (læs træ)	1 -	24 -
1 Fuder Heu (læs hø)		24 -
1 Huhn (høne)		2 -
20 Eier (æg)		3 -
1 Schwein (svin)	1 -	
Dienstgeld	11 -	24 -
	16 rdl	8 sk.

De øvrige helgårde i Styding betalte et lignende beløb. Afgiften blev delt i parter i forhold til gårdenes størrelse. En halv gård betalte halvdelen, en kvart gård en fjerdedel o.s.v.

Eksempel på fæstebrev

Songelig Majestæts
til Danmark og Norge ic. ic.

forordnede Besøime Aand

stammer Herre

og Amtmann

over

Laderslet Hviis Amt

Jeg Frederik von Ringenberg

Ridder

Siør hermed vitterlig, at jeg paa Allerhøysibemelte Hans
Kongel. Majest. min allernaadigste Arve-Konges og
Herres Begne, haver stæd og fast, saasom jeg Kraft dette hermed
stæder og forfæster *Lagge Nielsen udi Maalsruu*
den Gulv Isaar sammesteds
som *Niels Laggen* — tilforn for *Saunen*
beboed, besiddet og udi Brug havt haver, med ald *deres* rette
Eilliggelse, det være sig udi Alger og Eng, Sorte, Fiske-Band og
Fægang, samt andet, som befindes ved *den* samme, inden og
uden Markenskiel, intet deraf undtagen eller forbeholden udi nogen
Maader, mens skal og maae *Saun* samme have, nyde, bruge og
beholde

behølte *sin* Livs- Tid, ligerviis som *Jano* Formænd for
Janild og *Jand* selv hidindtil *den* samme nødt og brugt
 haver; dog skal *Jand* herimod være pligtig og skyldig, saavel her
 udi Amt- Stuen imod Dvitering at erlegge Fæste- Penger *200*
Rdlr. Lybstilling Courant, ligesom Fæste- Registeret pro Anno
1772 som den *28de Julii 1773* er sluttet, i Munde
 fører, nemlig at til Fæste af forberørte *Julie Knarr*
 saa meget til *Hans Kongel. Majest.* skal afdrages, som og
 herefterdags den sædvanlige Afgift, Pligt og Tynge, og hvad ellers
 i Fremtiden af *Hans Kongel. Majest.* allernaadigst skulde vorde
 paabuden, aarligen og til rette Tider at udrede, give, gjøre og
 betale, som det sig bør; desligeste uden min Tilladelse, en noget deraf
 maae afhænde, pantsætte, magestifte, leje eller fæste, eller tilståde
 nogen anden, at bruge noget af det, som *Jand*
 tilhører, og det *ansammen* *sin* *sinnes* *sortabevise*.
 Haderslev den *12de August 1773*

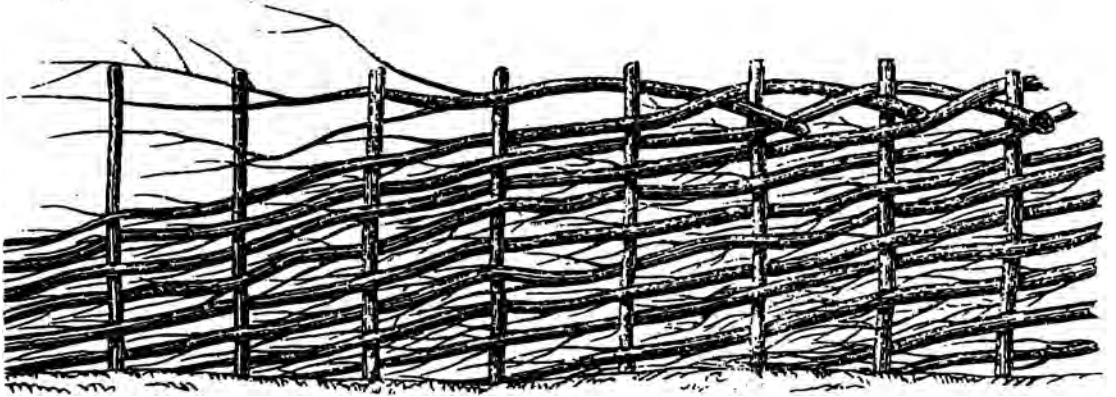
M. Ringenberg

Tørning len forsvandt som administrativt begreb ca. 1580. - Administrationen af fæstegårdene overgik herefter til amtmanden over Haderslev Huus Amt.

Fra Styding findes ikke bevarede fæstebreve. - For at få et indtryk af et fæstebrevs formulering er ovenstående vist et fæstebrev fra nabobyen Maugstrup ved Niels Aggesens overdragelse af fæstet til sin søn, Agge Nielsen, i 1773. Fæstet var et livstidsfæste. Senere indførtes dog arvefæste.

Hånd- og spandtjeneste

Selv om hoveriet ikke kom til at gælde på krongodserne, kunne bønderne alligevel ved visse lejligheder udkommanderes til såkaldt "Hånd- og spandtjeneste" med folk, vogne og heste. Hovedsageligt blev denne tjeneste udført, når Tørnings marker skulle indhegnes med sten- og risgærder. Sædvanligvis var der lavet en turnusordning for, hvornår de enkelte byer i herredet skulle møde op.

Bønderne i Stryding skulle udføre "Hånd- og spandtjeneste". De var således med til at sætte risgærder om markerne ved Tørning Ladegaard sammen med de øvrige bønder fra herredet.

Niels Jessen fra Styding blev spurgt om turnusordningen

Engang i 1692, da der var kludder i systemet, måtte overinspektøren på Tørning ty til een af egnens ældste bønder med en anmodning om en skriftlig redegørelse for, hvem der tidligere havde udført hegningsarbejde. Valget faldt på den gamle Niels Jessen fra gård nr. 12 i Styding, som man mente kunne huske mest. Sagen blev efter de indhentede oplysninger behandlet af retten på tingstedet ved Tørning, og følgende blev indført i retsprotokollen: (meget forkortet og delvis skrevet med nugældende retskrivning. Transskription ved F.S. Grove-Stephensen).

Efterskrevne Inquisition er i dag for retten passeret:

Anledning Tørning Gjærdes forfærdigelse af Gram Herreds undersætter, på Niels Jessen af Styding indgiffne (skriftlige) underretning.

Fortegnelse på hvem jeg underskreffne Niels Jessen af Styding kand mindes de hafuer givet deres håndtjeneste med gjærder oc andet, til Tørning af Gram Herred.

Nustrup sogn: Gjærder imellem Tørning og Ladegaard.

Gabelby: Gjærder om Styding Dam.

Claus Gaarde: Gjærde om Sandkulen ved Tørning gård.

Skibelund: 3 gårde imellem Sandkulen og vestre lammehus ved Tørning.

Brundelund: 4 gårde er skyldig at gjærde om grunden.

Jægerup sogn, Jægerup By: ? ulæseligt, men der nævnes Matz Petersen med 1/1 gård og 1/4 ødegård.

Billund: Haffuer gjærdet om Tørning.

Skrydstrup sogn: Haffuer gjærdet imellem Tørning og Ladegaard.

Bevtoft sogn, Hjartbro By: Gjærder om Silldam.

Neder Jerstal: Gjærder for Sille Hol (Sisselholm).

Vedsted sogn: Haffuer sam(bundet) gjærdet om Tørning.

Hoptrup sogn, Sønderballe By: Haffuer gjærdet om bjerrit.

Diernæs: Haffuer gjærdet om Tørning lige for gården.

Hammelev sogn: Gjærder imellem Hammelev og Teiholt.

Styding By: Gjærder om Styding Dam og også nogle korte gjærder om Tørning.

Gammel Ladegaard: Gjærder om Tørning Mark.

Knørborrig: Gjærder om Tørning Mark.

signeret

Niels N.J.P. Jessen i Styding

Retsprotokollen fortsætter herefter med følgende:

Efterskreffne Herr Ober Inspector Claus Keyes begjærer de eftertegnede sogne-mænd i Gram Herred med herimod at svare og haffuer dem bekjendt således som følger:

Herefter følger en lang række bemærkninger til Niels Jessens redegørelse, og i denne forbindelse nævnes indlæg fra Jens Møller i Tørning kro, Matz Nielsen i Nustrup, Jens Michael i Tørning kro, Matz Petersen i Jægerup, Claus Jens Schau i Billund, Peder Elbjerg og Peder Keyesen, og endelig er indført tingmændenes rettelser.

Protokollen slutter med følgende:

Haffuer de samtlige forbundne Herreds mænd i dag for retten bezeugnet, at måtte indføre dette deris efterfølgende schwar, som såledis:

Dend tid rytter gårdene var udlagt, så blev deris part delte på de afvigte såvel for en del de øde gårde så fik de disse gjærder på andre steder oc inde i marken oc ikke hos deris nabo. Hermed dog beholdt en hver den offuermål oc bleff (?) ikke derudi hindret oc årsagen at byen med disse gjærder ere fra hinanden adskilt.

Protokollen er underskrevet af:

Gunner Lassen på overinspektør Claus Keyes vegne,
1 tingsvidne og samtlige herredsmænd én ekstrakt.

Kopi af originalskrift om hegning ved Tørring Ladegård i 1692:

Niels Jessen, Landbruger ved Tørring Ladegård.
 Hermed følger en Række af de gamle Landbrugsbøger, som
 jeg har fundet i min Højskole, og som jeg har
 udvalgt til at give dem til dig, som du
 har bedt om. De bøger er:

1. Bogen om Tørring Ladegård, som
 jeg har fundet i min Højskole, og som
 jeg har udvalgt til at give dem til dig, som
 du har bedt om.

2. Bogen om Tørring Ladegård, som
 jeg har fundet i min Højskole, og som
 jeg har udvalgt til at give dem til dig, som
 du har bedt om.

3. Bogen om Tørring Ladegård, som
 jeg har fundet i min Højskole, og som
 jeg har udvalgt til at give dem til dig, som
 du har bedt om.

4. Bogen om Tørring Ladegård, som
 jeg har fundet i min Højskole, og som
 jeg har udvalgt til at give dem til dig, som
 du har bedt om.

5. Bogen om Tørring Ladegård, som
 jeg har fundet i min Højskole, og som
 jeg har udvalgt til at give dem til dig, som
 du har bedt om.

6. Bogen om Tørring Ladegård, som
 jeg har fundet i min Højskole, og som
 jeg har udvalgt til at give dem til dig, som
 du har bedt om.

7. Bogen om Tørring Ladegård, som
 jeg har fundet i min Højskole, og som
 jeg har udvalgt til at give dem til dig, som
 du har bedt om.

8. Bogen om Tørring Ladegård, som
 jeg har fundet i min Højskole, og som
 jeg har udvalgt til at give dem til dig, som
 du har bedt om.

9. Bogen om Tørring Ladegård, som
 jeg har fundet i min Højskole, og som
 jeg har udvalgt til at give dem til dig, som
 du har bedt om.

10. Bogen om Tørring Ladegård, som
 jeg har fundet i min Højskole, og som
 jeg har udvalgt til at give dem til dig, som
 du har bedt om.

Dokumentet, der er skrevet med gotisk håndskrift, fortæller om, hvad Niels Jessen kunne huske om turnusordningen vedr. hegning ved Tørring Ladegård. Niels Jessen var formentlig fra gård nr. 12. Skriftet viser tillige, at gamle dokumenter er vanskelige at læse. (Transskription på forrige side ved F.S. Grove-Stephensen).

Herredsfoged Holm beordrede også hegning

Også i herredsfoged P. Chr. Holms tid (1732-1779) blev egnens bønder udkommanderet til hegning omkring nogle jorder, som han havde udtaget til eget brug fra de omkringliggende landsbyer. Da det var tvivlsomt, om han havde hjemmel til dette, rejste bønderne sig i en voldsom protest og anlagde en retssag mod ham. Herredsfogeden vandt dog sagen, idet overretten på Gottorp Slot frikendte ham.

Bygning af dæmningen ved Tørning Mølle.

Også til møllepligten, der omtales senere, hørte hånd- og spandtjeneste, og da Tørning Mølle skulle have bygget en dæmning i 1749, blev egnens bønder af herredsfogeden udkommanderet med folk, heste og vogne til at udføre arbejdet. - I perioden fra 26. sept. til 10. oktober arbejdede 288 mand på dæmningen. Med 28 vogne kørte de 2.200 læs jord. Den 11. oktober tog et nyt hold fat. Det var på 453 mand, og de havde 120 vogne til hjælp, og der blev af disse fragtet 3000 læs jord. Det sidste hold gik i arbejde 26. oktober og var færdig 20. nov. På dette hold var der 693 mand, og 231 vogne kørte 5.775 læs jord til dæmningen.

Ægtkørsel og fribefordring

Egnens bønder kunne også helt op til midten af 1800-tallet pålægges pligtkørsel - såkaldt "*ægtkørsel*" - for Tørning. Denne kørsel bestod i at fragte brænde, tiendekorn til udskibningssteder og kørsel med tømmer og hø m.m. - Ægtkørslen blev som regel udført efter tur. Ofte måtte man af sted med tunge læs ad datidens elendige veje. I årsgennemsnit kunne kørslerne nemt komme op på 100 km eller mere.

Også for Vojensgaard skulle forrettes ægtkørsel. Således berettes om, at de Styding bønder skulle køre hø og tækkemateriale til Vojensgaard fra Stydingdam i år 1708. Stydingdam blev i 1788 solgt fra Vojensgård, og der blev herefter oprettet de nuværende ejendomme på stedet.

Ved en forordning af 1844 blev det pålagt gårdene i tilfælde af krig at stille heste og vogne til rådighed. Om denne ægtkørsel har Dücke Nissen fra Dyringkjær berettet i sine dagbøger. Herunder bringes et par enkelte eksempler skrevet i begyndelsen af krigen 1864:

Tirsdag den 4. februar 1864: Fægtninger over hele linien; om natten kørte vi med to vogne *i ægte* til Flensborg. Kanonaden ved Dannevirke lod sig høre ved Hindemai.

Torsdag den 18. februar 1864: Om middagen drog jeg *i ridende ægte*, hvor jeg skulle ligge i Haderslev til afløsning.

Fredag den 13. maj 1864: Jeg havde om aftenen på grandet lovet Schmidt at overtage et *ægte* for ham i dag til Nustrup, og jeg red derfor kl. 3 bort.

Ligeledes var der en bestemmelse om, at fribefordringen kunne omfatte kørsel af brændsel til skole samt læge- og jordemoderkørsel og i enkelte tilfælde til vej-arbejde. Disse opgaver er nu henlagt under det offentlige.

De stydinge har åbenbart lært af dette system, idet de selv indførte fribefordring. - I de gamle aftægtskontrakter er således indført et afsnit om fribefordring for aftægstageren. Som eksempel kan nævnes en aftægtskontrakt på "Hyrups gård" i Styding, hvor der er anført følgende: *"Der stilles gårdens dens bedste vogn og den bedste hest til fri rådighed med kusk ved lægebesøg, og når aftægstageren skal besøge sin familie"*.

Mølletvang til Tørning Mølle

Ved matriklen af 1664 og 1688 blev landets møller sat i mølleskyld. Til gengæld sikredes mølleren, at hverken en ny mølle kunne anlægges, eller en bestående kunne udvides. Ligeledes indførtes også på mange møller mølletvang, hvilket vil sige, at sognets bønder var henvist til at få malet på en bestemt mølle. Gårdene i Styding var således pligtige til at levere kornet til Tørning Mølle. Også bønderne i bl.a. Bjerndrup, Simmersted, Maugstrup, Ringtved, Oksbøl, Fredsted og Hammelev skulle levere deres korn til Tørning Mølle. I Styding var der således i ca. 1850 mølletvang for 13 gårde og 3 landboler, og det vil sige næsten alle i byen.

Mølleren nød i by og omegn en vis agtelse og rangerede noget højere på rangstigen end den almindelige befolkning. De forskellige møllere havde da også deres omgangskreds i Haderslev, men det kunne hænde, at man kunne formå dem til at være faddere ved barnedåb på egnen, og det pyntede jo på selskabet og var en stor ære. Ikke få gange har Boysen-familien således stået fadder ved barnedåb i Styding.

Tørning Mølle omtales for første gang i officielle dokumenter i 1492. Som forpagtere og ejere har der ifølge oplysninger fra dokumenter, som var i møller Asmus Boysens besiddelse, været følgende:

Til 1723 Christian Kornbeck og Eschel Hansen, fra 1731 Trauels Petersen, 1743 tømrermester Hans Fredrik Høyer (død 1848), derefter hans søn Mathias Høyer, som året efter afstod til Johan Christian Bech, der fik kongelig tilladelse til at bygge en stampemølle, men på egen bekostning. I 1784 stillede møllen til offentlig auktion og kom da i slægten Boysens eje, idet den købtes af Hans Boysen for 7777 Daler courant. Han fik samme år lov til at indrette gryn- og grubmølle. Hans Boysen døde 1812 og sønnen, Asmus Boysen, overtog herefter møllen, som han havde til 1862. Fra 1862-1905 var Asmus Boysens søn, Nis Peter Boysen, ejer. I 1905 afstod han til Asmus Boysen, som solgte møllen til Jens Iversen fra Tørning Mark.

I rækken har Asmus Boysen glemt Johannes Zoega og Mathias Zoega, som også har haft møllen. Sidstnævnte købte tillige Tørning Ladegaard i 1776.

Lige over for møllen lå Tørning kro helt ned til Mølledammen. Her kunne bønderne få sig et krus øl og en dram, medens de ventede på læs.

Tørning Mølle

Tørning Mølle ca. 1850. - T.h. ses Herredsfogedens hus, som det så ud på daværende tidspunkt. - Se også billede side 8.

Hilsen fra Hammelev.

Tørning-Mølle.

Tørning. Hilsen fra Hammelev. De skulle jo ikke være i
i fuld blomst. De skulle jo ikke være i
1811. og med sin rim til ham. Det er dog ikke på nogen
måde hammen!

Tørning Mølle ca. 1900. - Møllen brændte kort efter i 1907. - På postkortet er skrevet: "Fra kl. 6 i morges står Tørning Mølle i lys lue. I eftermiddag skal vi hen at se; endnu skal stuehuset ikke brænde..."

Fællesdrift af jorden

I middelalderen og lige op til slutningen af det 18. århundrede var *fællesdrift* det mest fremherskende system i landbruget. Stydings jorder var således opdelt i et antal vange, og hver vang var igen inddelt i smalle agre. Medens vangene var indhegnet, var hver ager kun adskilt med en plovfure. Hver gård havde en smal ager på hver af vangene og kunne således have sin jord spredt på mange forskellige steder. De nævnte agre var så smalle, at selvstændig drift ikke var mulig. Driften skulle foregå i fællesskab, deraf navnet "*fællesdrift*". Ud over vangene havde gårdene overdrevene i fællesskab til græsning samt deres egen toft ved hver gård.

Markerne i Styding var inddelt i vange, og hver vang var inddelt i 7-9 smalle agre. Gårdene havde en ager i hver vang og kunne således have jorden liggende spredt mange steder. På kortet, der viser et område nord for byen, kan således ses de smalle agre indstiplet.

Dette system var en betydelig hemsko for rationel landbrugsdrift. Man måtte således på grund af de smalle agre foretage alt arbejde i fællesskab, f.eks. tilberedning af såbed, såning og høst. Beslutning om tilrettelæggelsen af den fælles drift blev taget af byens "*grandelag*" på "*bystævner*" under ledelse af en oldermand, som indkaldte til bystævnerne. Ingen måtte begynde eller fuldende arbejdet, før det var besluttet på bystævnet. Bystævnerne blev i Styding afholdt på den plads, der på udskiftningskortet kaldes "*Amsyles*", som er det tyske ord for asyl. På dansk blev en sådan plads kaldet "*forte*", og dette ord er senere gået over i betegnelsen fortov, altså et sted man kunne være i fred for den øvrige trafik. På byens forte sad de "*visse mænd*" i rundkreds på hver deres sten og drøftede byens fælles anliggender. På denne plads opførtes senere byens anden skole.

Fællesskabet ansatte byhyrder

Kreaturene blev sendt til græsning på overdrevet, hvor de blev passet af en byhyrde. Denne var ansat af fællesskabet. Af sådanne byhyrder kender vi fra 1750 fire, nemlig Matz Sørensen (død 1763), Andreas Brodersen (død 1779), Jens Jacobsen (død 1787) og Lauds Hansen (død 1803). Fællesskabet stillede bolig til rådighed for dem, og i mange år var hus nr. 27 hyrdehus. Kreaturerne havde dengang klokker om halsen, så byhyrden hele tiden kunne lokalisere dem, når de kom på afveje.

Fællesskabets hyrder boede i hyrdehuset til højre i billedet. - (Maleri af Nis Skau).

Udskiftningen

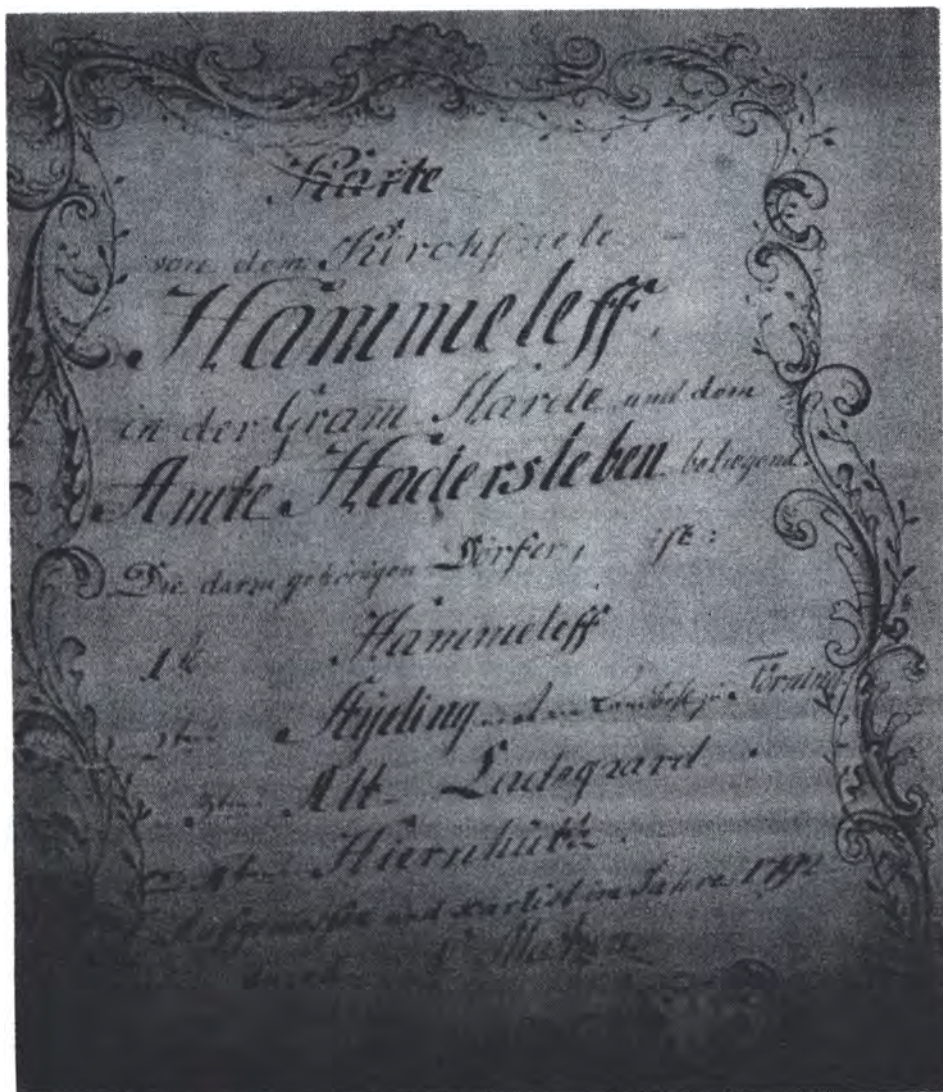
Fremsynede mænd kunne se, at som driftsform var fællesdrift en stor hemsko for den videre udvikling af landbruget. En afløsning af fællesdriften var derfor een af de mest påtrængende opgaver i forbindelse med landboreformarbejdet i slutningen af det 18. århundrede.

I 1766 fik man en forordning om udskiftning og sammenlægning af agrene til større marker. Hver gård fik herved sin jord samlet på højst 3-4 steder. De sammenlagte marker kunne herefter frit indhegnes.

En afgørende rolle for den praktiske udførelse af denne forordning fik pudsigt nok Nis Hammeleff, som var broder til Anders Hammeleff på gård nr. 3 i Styding.

Nis Hammeleff blev, efter uddannelse som juridisk kandidat, i en ung alder ansat i General-Land-Økonomi-Kommercekollegiets tyske sekretariat i København og gennemløb en lang embedskarriere. I 1773 blev han amtsforvalter over Københavns amt og i 1784 kommitteret i Rentekammeret. Hans kendskab til landbruget fra opvæksten på en gård gav ham gode forudsætninger for at løse opgaven.

I Styding blev udskiftningen dog først påbegyndt ca. 1790. Til at forestå udskiftningen antoges landmåler C. Matzen, Tørninggård. Han kunne allerede i 1792 aflevere den færdig-opmålte plan. Fordelingen af jorden skete efter hver ejendoms ottingtal. En hel gård udgjorde således et bol, som igen svarede til 4 otting, en halv gård til 2 otting o.s.v. Der er ingen tvivl om, at opmålingen har været et enormt stort og bekosteligt arbejde.

Udskiftningskortets titelblad. Da Matzen var tysk, blev kortets tekster affattet på tysk. Foruden Styding omfatter kortet Hammelev, Gl. Ladegaard og Jernhyt. - Kortet findes på landsarkivet i Aabenraa, men er på næste side aftegnet af denne bogs udgiver. Ligeledes er kortet ledsaget af udskrift af jordebogen, så man kan se gårdenes størrelser og ejere.

Udskiftningskort 1792

Styding Feld 1792

Markernes numre refererer til numre angivet i jordebog fra 1792, som vist på modsatte side.

Jordebog 1792

Recapitulation af Styding by

1. Gaardmænd

Nr.	Navn	Sum af Ager, Skov og Eng i Kvantitet		
		Tønder	Skæp.	1/16
1.	Jakob Jensen	141	7	–
2.	Hans Heinrich Rasmussen	15	2	6
3.	Hans Jürgen Hansen og Lauritz Jørgensen dessen Otting von Jens Brodersen	113 16	3 3	4 15
4.	Hans Jepsen derselbe des Niels Jensens Hüfe	62 82	6 2	14 5
5.	Nis Michelsens enke	53	3	7
6.	Hans Matzen	94	4	8
7.	Chresten Chrestensen	34	6	8
8.	Boy Clausen	98	5	10
9.	Lauritz Michaelsen dessen Otting von Peter Thiesens Hüfe	83 31	– 4	3 7
10.	Jürgen Lauritzen	21	3	13
11.	Peter Friedrichsen	30	1	5
12.	Peter Michaelsen dessen Otting von Peter Thiesens Hüfe	103 19	7 6	9 11
13.	Mathias Matzen	102	6	8
14.	Willatz Nissen	84	7	12
15.	Nis Petersen	71	7	10
16.	Hans Lauritzen	48	5	12
17.	Michel Chrestsensens enke	49	7	14
Sum		1362	1	5
Fælles land		2	1	10

2. Boelssteder og huse

Nr.	Navn	Sum af Ager, Skov og Eng i Kvantitet		
		Tønder	Skæp.	1/16
18.	Peter Matzen Toft	5	1	9
19.	Jacob Hansen Schmidt	5	1	5
20.	Philip Johannsen Horn derselben von Mathias Matzens Hüfe	5 7	2 1	– 8
21.	Hans Klementzen nu Mathias Christophersen Bolwig		6	13
22.	Hans Jensen	2	2	10
23.	Thomas Nielsen	2	1	7
24.	Hans Bertelsen	1	7	12
25.	Hans Christian Nissen	2	1	13
26.	Jacob Hansen Schmidt	2	1	–
27.	Lauritz Lauritzen	–	–	6
28.	Johan Johannsen, Bötger			14
Sum		34	5	1

Udflytningen

Det næste skridt til en mere rationel landbrugsdrift var udflytning af nogle af gårdene fra landsbyen. I Styding lå gårdene nemlig i begyndelsen af 1800-tallet så tæt, at man næsten kunne spytte gennem hinandens vinduer. Ved Webers gård var der således tre gårde, der lå så tæt, at de havde fælles gårdsplads, og ved Uldalls gård lå en nabogård omtrent, hvor gårdens møddingsted nu ligger. Før udskiftningen lå kun to gårde uden for landsbyen, nemlig Skovgård og Thyrashul. Mange foretrak den trygge tilværelse og fællesskabet i landsbyen og vægrede sig ved at flytte gårdene ud. For at hjælpe på udflytningen skulle de, der blev boende i byen, hjælpe udflytterne med opbygning af udflyttergårdene. Ofte blev det alligevel en økonomisk belastning, hvorfor der indførtes økonomiske støtteordninger.

Udflytningen startede i 1770'erne og sluttede stort set i 1870'erne. Nye ejendomme efter denne tid blev opført på nyudstykkede parceller i forbindelse med jordfordeling.

Af udflyttergårde kan nævnes følgende:

	udflyttet år:
Gård nr. 13: Skovgaard	ca. 1770
Gård nr. 9: Østergård (Knudsens gård)	ca. 1840
Gård nr. 6: Carøes gård	1846
Gård nr. 11: Peder Pedersens gård	ca. 1858
Gård nr. 3: Skøvlinggaard	1867
Gård nr. 18: Bossens gård	1889

De resterende gårde uden for byen er oprettet ved nye udstykninger, f.eks. Lodenhøj, Spiol, Jepsens gård og Christiansens gård samt gårdene i Stydingdam og Stydingskov.

Mål for gårdenes størrelse

I tiden op til udskiftningen blev gårdenes størrelse angivet i ottingtal, som angav, hvor megen jord hver gård ejede af fællesmarken. Hvis f.eks. en gård havde 3 otting, og byens ottingtal var sat til 36, og byens areal var 1300 tdr. land, var gårdens tilliggende $3 \times 1300 : 36 =$ med ca. 108 tdr. land. En reminiscens fra dette otting-begreb har vi i jordebogen, hvor der i 1792 f.eks. er anført: "*I otting med Jens Brodersen*", under gård nr. 3, og "*I otting med Peter Thiesens gård*", under gård nr. 12.

I gamle overladelleskontrakter og i kirkebogen er brugt følgende størrelsesangivelser for gårdene: "*en hel gård*", "*en halv gård*", "*en fjerdepartsgård*", "*en ottendedelsgård*" o.s.v. Et landboelssted var et mindre landbrug - også kaldet kådnersted, og en inderst et hus med lidt jord. Ansættelse af gårdene i parter var en ydelsesmæssig ansættelse, hvorefter forskellige skatter og afgifter skulle betales. Når præsterne i kirkebogen har været flittige til at angive gårdenes størrelser, hænger det givetvis sammen med, at kirkegængerne skulle betale offergaver efter størrelse, så det var jo meget praktisk, at de blev indført, så "*regningen*" kunne udskrives korrekt. - Det gamle ordsprog, der siger: "*Giv kejseren, hvad hans er, og Gud, hvad der er hans*", har således i denne sammenhæng fuld gyldighed. (Se endvidere om gårdstørrelser i indledningen til gårdenes historie afsnit II).

Sidst i 1800-tallet indførtes hartkornsbetegnelsen - en angivelse af "*hårdt korn*". Den var ligeledes grundlag for skatteansættelsen, som blev indført ved den nye matr. af 1876. Denne værdiansættelse afløstes siden af ejendomsskyldvurderingen.

I gamle dage var en gårds størrelse forbundet med en vis anseelse. Særlig var børnene meget opmærksomme på, hvor stor deres gård var. For disse var hartkorn og ejendomsskyld jo lidt fremmede størrelser. Når de skulle prale, brugte de derfor andre og mere praktiske mål, f.eks. antallet af skorstene, vinduer eller kviste. En gård med tre skorstene, to kviste og en facade med ti til femten vinduer - se det var jo da en gård, man kunne prale med!! Senere, da produktionsbegrebet blev mere almindeligt, gik børnene over til at bruge antal af spande, der blev leveret til mejeriet. Fik man en kæreste fra en gård, der leverede 10-12 spande - vel at mærke 60'er spande, var det jo ikke så fejl endda. I dag kan man jo more sig lidt over dette.

Op- og nedgangstider i landbruget

For bedre at kunne forstå de Styding-bønders vilkår gennem tiderne skal her kort opridses nogle af de vigtigste begivenheder, der har påvirket disse. Især har sygdomme og konjunkturer spillet en stor rolle.

I 1350 drev *den sorte pest* over landet. Nogle landsbyer blev herved helt affolket og øde. Styding er nok heller ikke gået ram forbi ved den lejlighed.

I 1450 og langt frem i tiden var *studepriserne* gode, og driften af stude til Husum og Hamborg påbegyndtes. Det har givet grobund for oprettelse af Thyrashul kro i begyndelsen af 1600-tallet, og kroen blev placeret ved et af knudepunkterne for studedriften.

I trediveårskrigen 1618-1648 hærgede feltherren Wallensteins "vilde horder" egnen.

En opgørelse fra 1629 viser, at i Hammelev sogn var der 4, der kun kunne betale halvdelen af skatterne, 29 var forarmede og kunne kun betale en femtedel skat, og 21 gårde var udplyndrede eller næsten øde. 2 gårde var afbrændte, rømte gårde.

Fra 1657-59, under svenskekrigene, bragte vore allierede polske tropper *tyfus* til egnen. 2/3 af befolkningen døde, og gårdene kom herved mange steder til at stå øde. Tiderne blev herefter ugunstige, hvorfor også mange løb fra deres gårde. Under gård nr. 13, Skovgård, berettes således, at Nis Lassen i 1684 overtog en fraløben gård.

I Gram herred var der i 1659 følgende ødegårde:

Vedsted sogn:	af 112 steder var 18 øde
Skrydstrup sogn	- 45 - - 15 -
Nustrup sogn	- 99 - - 31 -
Oksenvad sogn	- 73 - - 22 -
Sommersted sogn:	- 80 - - 21 -
Maugstrup sogn:	- 50 - - 0 -
Jegerup sogn:	- 38 - - 16 -
Hammelev sogn:	- 96 - - 22 -

I 1744-45 hærgede kvægpesten på egnen. Alene i Haderslev amt døde i disse år 32.000 stk. kvæg. - I 1750 kom der igen kvægpest til egnen.

I årene 1755, 1762, 1770 samt 1772 slog høsten helt fejl.

I 1824 efter Napoleonskrigene er der berettet om landbrugets elendige forhold i Styding. Der var ikke en okse på hver gård, hvor der normalt ellers på en gennemsnitsgård var 4 heste, 4 køer, 3 ungkreaturer, 2 kalve, 6-7 får, 3 svin og smågrise og 1-2 gæs. På alle gårde skyldte man skat, én skyldte endda den kæmpesum af 100 rigsdaler.

Krisen 1820-1830

Efter Napoleonskrigenes afslutning i begyndelsen af 1800-tallet vendte mange soldater hjem og gav sig i kast med at øge produktionen af bl.a. korn. Den øgede produktion medførte et stort prisfald. Samtidig indførte Norge og England korn told i 1814 og 1815. Yderligere var udgifterne steget efter statsbankerotten i 1813. Følgen af disse ting blev stribevis af tvangsauktioner i landbruget, og ofte opnåedes kun en fjerdedel af ejendommens pris og tit mindre. Der fortælles således om, at enkelte gårde kunne købes for omkring 100 kr. Mange gårde kom i denne tid til at stå øde. De fleste i Styding stod dog krisen igennem, men Lauritz Michaelsens søn, Peder Pedersen, måtte sætte sin gård på auktion i 1824, og Jørgen Schrøder på gård nr. 3 måtte sælge sin gård i 1832.

Krisen i 1880

I slutningen af 1870'erne rammes landbruget igen af en ny stor krise, der i modsætning til krisen i 1820-30 var verdensomspændende. Den var fremkaldt af en række sammenstødende årsager, bl.a. bevirkede transportmidlernes udvikling i 1860'erne og 70'erne, at det kunne betale sig at fragte landbrugsprodukter fra USA og Rusland til Europa. Dette betød, at Europa bl.a. blev oversvømmet med korn. - I nedenstående tabel ses priserne i kr. på korn, smør og flæsk ved krisen i henholdsvis 1820'erne og i 1890'erne.

Tabel, der viser krisen i 1820'erne og i 1890'erne

Gnsn. år:	rug	byg	havre	hvede	smør	flæsk
1801-1809	12.32	7.20	4.82	12.73	0.96	0.62
1821-1830	4.62	3.13	2.12	5.96	0.56	0.34
1871-1875	10.29	8.97	5.92	14.42	1.66	1.04
1891-1995	7.28	6.68	5.11	8.17	1.88	0.96

Dansk landbrug forstod dog hurtigt at omstille sig til at udnytte dette billige korn til at fremstille forædlede husdyrprodukter i stedet. Således har den gode smørpris nok været medvirkende årsag til, at der i Styding blev oprettet et andelsmejeri i 1892. - Andelsbevægelsen betød en opblomstring, og mange landbrug i Styding blev herefter væsentligt forbedret.

Verdenskrigen 1914-18

I 1914 startede 1. verdenskrig, og mange fra landsdelen måtte med i krigen på tysk side. En del af gårdene i Styding blev på den tid drevet af en ældre far eller mor. F.eks. var Jeppe Uldall på gård nr. 4 74 år gammel og var på dette tidspunkt meget svækket af alderen. Det er klart, at gårdene herved har lidt. Nogle familier sendte deres unge sønner i sikkerhed i Kongeriget og manglede således deres hjælp på gården.

Efter krigen gik det igen frem for landbruget; men nogle mistede pengene på inflationen, der fulgte i Tyskland. Mange havde nemlig solgt gården i mark eller havde opsparing i mark. Da disse tabte i værdi, mistede de alt. Een af dem, der blev hårdt ramt, var Jacob Friis på Stydinggård, som havde solgt sin gård for at flytte over grænsen. - Fra den tid fortælles, at man skulle have en hel kuffert fuld af penge med til købmanden for bare at købe de daglige varer, og mange brugte pengene til at fore tøfler og træsko med. Pengene var intet værd!!

Efter 1. verdenskrig gik marken ud af værdi. Man skulle have millioner af kroner med for bare at betale købmandsregningen. - Mange i Styding tabte penge på denne inflation.

Krisen i 1930'erne

I 1930 fik vi igen krise. Denne gang omfattede den dog hele samfundet og ikke kun landbruget. Arbejdsløsheden steg i en uhyggelig grad. Fra den tid fortælles, at når grisehandleren kom til Styding, kunne han finde på at forære børnene en gris. De kom dog hurtigt tilbage med den, fordi forældrene end ikke havde råd til at fodre den. - Denne krise borede sig dybt ind i manges sjæl, og børnene måtte helt op til vor tid høre deres forældre fortælle formanende om disse gruelige tider, når børnene tog økonomien lidt for let. - I midten af 30'erne gik det dog igen fremad for landbruget. Efter Englands indførelse af kontingenter for import af bacon i 1933, blev der dog i Danmark indført svinekort til begrænsning og fordeling af svineproduktionen. Slagterierne betalte herefter to forskellige priser for svin, *en højere*, baseret på de begrænsede afsætningsmuligheder til England, og *en lavere* for svin, der kunne sælges på sekundære markeder; men de Styding-bønder handlede dog ofte med svinekort i stedet for med svin. Kortordningen bortfaldt dog delvis, da eksporten til England standsede i 1940. Men endnu i oktober i 1940 anvendtes kortene. Herunder er vist et kort fundet på et loft i Styding.

Et svinekort fundet på et loft i Styding. - Ofte var det bedre at handle med kortene end at fede svin.

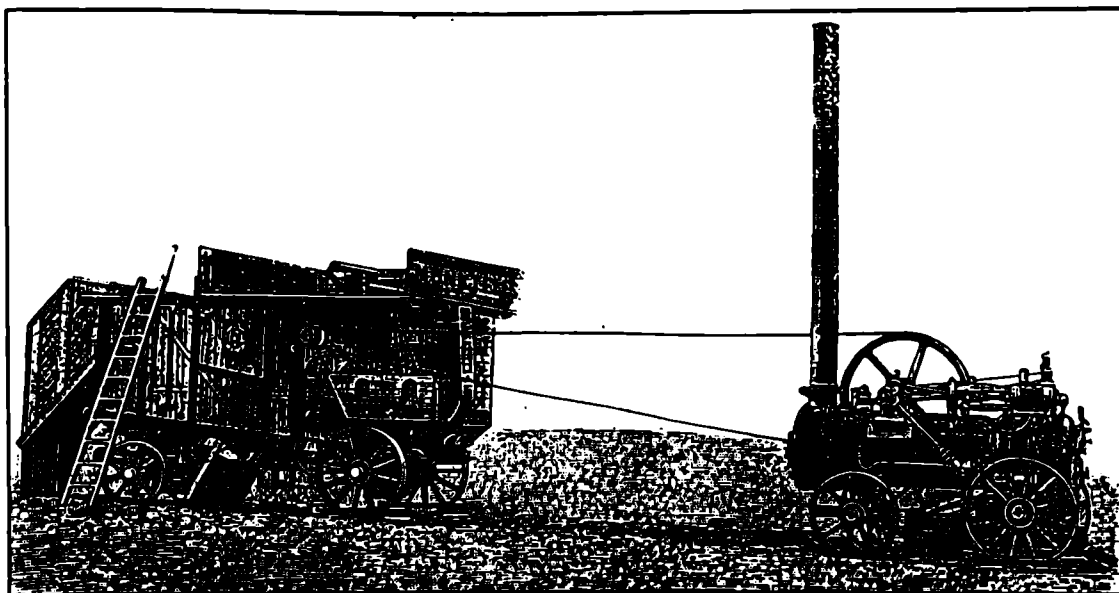

Krigen 1940-1945

Under krigen 1940-45 var der tvangsafsætning af landbrugsvarer til tyskerne, og herved sikredes gode priser især på smør og oksekød. Kornproduktionen gik dog væsentlig ned, da man ikke kunne få gødning og andre hjælpestoffer til landbruget. Produktionen af kartofler steg i perioden voldsomt, og bønderne i Styding anskaffede sig en kartoffelkoger, som gik på omgang på byens gårde. - Efter krigen fik mange i Styding Marshall-lån og kunne herigennem få moderniseret deres driftsbygninger og købe traktorer og maskiner.

Folkehold og daglejere

Helt frem til mekaniseringen i 1950'erne havde gårdene i Styding et betydeligt folkehold. - Alt markarbejde skulle udføres med heste eller håndkraft, og redskaberne var simple. - Malkearbejdet, der sædvanligvis blev udført af gårdens piger, skete ved håndmalkning helt frem til malkemaskinens fremkomst i 1930'erne. Adskillige malkekranse hænger endnu til pynt i mange af gårdenes stuer og vidner om denne tid. Tærskemaskiner og hakkelsesmaskiner blev helt frem til 1930'erne trukket af et gangværk. (Se eksempel på et gangværk på billedet af Lodenhøj side 335).

Mekaniseringen begyndte med damplokomobilets indførelse som trækraft for tærskemaskiner o.l. - Det var en stor begivenhed for børnene, når "dyret" kom til Styding. (Arkivbillede).

Også smør blev kernet hjemme på gårdene indtil mejeriets oprettelse i 1892. Ligeledes bagtes brød til eget forbrug, og mange gårde fremstillede deres eget øl. Vaskearbejdet var i gammel tid meget arbejdskrævende. Alt tøj skulle koges i gårdens gruekedel, skylles, tørres og ruller på de store tøjruller læsset med store tunge sten eller stryges med gamle dampstrygejern fyldt med glødende kul. Om vinteren skulle karlene udføre tungt skovarbejde. Der skulle skoves træer til savværket og til eget brændsel samt hugges kvas. Når træet var kørt hjem på skovslæder, skulle det kløves og saves op og hugges. Efter tørring om sommeren skulle det køres i træladen om efteråret. - Før savværket blev etableret i byen, blev tømmer savet på en stor bloksav i skoven.

Da Detlef Knudsen ca. 1908 skulle have tømmer savet til sin nye lade, foregik det i skoven på en bloksav trukket af et damplokomobil.

I ca. 1850 var der omkring 50 tjenestefolk på gårdene, heraf var ca halvdelen tjenestepiger. Desuden fik gårdene hjælp af daglejere i travle sæsoner, f.eks. i høst og til skovarbejde. I 1840 var der 17 daglejerfamilier i byen og i 1855 15. De boede i egne eller lejede huse, nogle havde også lidt jord selv.

De fleste gårde havde en såkaldt "Borstau" (borgerstue eller folkestue), hvor karlene kunne opholde sig i fritiden. I vintertiden samledes karlene så skiftevis hos hinanden i de forskellige folkestuer. Her var altid liv og glade dage. Man klunsede, spillede kort, fortalte historier og konkurrerede om, hvem der var stærkest og sommetider også om, hvem der kunne spise flest æg. - Et helt hønsehuse kunne på den måde blive tømt. - Undertiden endte løjerne med håndgemæng, og den svageste måtte en gang i tørvekassen.

Karle kamrene havde i ældre tid et dårligt ry. De var uopvarmede, og sengene var som oftest forsynet med halm og tonstunge dyner. Væggene drev om vinteren af fugt, som i den koldeste tid frøs til is, og ikke sjældent byggede musene deres rede i den lune sengehalm.

Karle kamrene havde som oftest direkte udgang til hestestalden. Det havde dog den fordel, at der herfra kunne komme lidt varme. Den personlige hygiejne foregik som etagevask ved hestestaldens vandtrug i et vaskefad placeret i en trefod. Der findes mange beskrivelser af disse dårlige forhold for karlene. Men her må man dog huske på, at det ofte ikke var bedre for husbonden og hans familie. I langt de fleste tilfælde havde de heller ikke varme i soveværelserne, og den personlige vask

foregik mange steder i gårdens kolde bryggers.

Alle, både familier, karle og piger, tog dog forholdene, som de var. De kendte jo ikke andet. Først langt op i dette århundrede blev der indlagt centralvarme, og gårdens udendørs lokum med spande blev afløst af moderne badeværelser. Til karlekamrene byggedes ligeledes en forgang til det fri.

Ved landbrugets opblomstring i 1890'erne øgedes antallet af karle og piger på gårdene. Ud over en forkarl, en andenkarl og en røgter havde mange gårde i byen en ung trediekarl. I husholdningen var det ikke usædvanligt med to piger, og undertiden, hvis børneflokken var stor, blev der ansat en barnepige.

Ved mekaniseringens indtog i 1950'erne reduceredes folkeholdet betydeligt i takt med dens indførelse. Herved forsvandt også daglejerne. - I dag er der kun to karle i hele byen, og mange steder passes gårdene af ejeren selv, selv om både besætning og jordtilliggende er øget betydeligt.

Daglejer Hans Bramsen en sommerdag i 1913 med sin familie uden for sit hus i Styding. - Se omtale under hus nr. 2.

Gårdenes folkehold 1840 og 1855

	1840	1855
gård nr. 1: (nuv. Deckers gård) Anders Kruse Grønfeldt (1840) Jacob Jørgensen Friis (1855)	2 karle 2 piger + plejedat.	2 karle 1 pige
gård nr. 3: (den senere nedl. Skøvlinggård) Christian Steffensen	1 karl 1 pige	2 karle 1 pige
gård nr. 4: (nuv. Uldalls gård) Hans Peter Lauritzen (1840) Henrick Bock (1855)	2 karle 2 piger	2 karle 1 pige + 1 stedsøn + 1 steddat.
gård nr. 5: (nu sammenl. med Grethe Michaelsen) Christian P. Schøler	1 karl 1 pige	1 karl 1 pige
gård nr. 6: (senere udflyttet til Carøes gård) Hans Steffensen	3 karle 2 piger	1 karl 2 piger + 2 sønner + 1 datter
gård nr. 7: (nuv. Frede Møller)	ingen	1 karl 1 pige + 1 datter
gård nr. 8: (Hyrups gård - nu sammenl. m. Uldalls gård) Michael Michaelsen (1840) Jørgen Steffensen (1855)	2 karle + 3 døtre	2 karle + 1 plejes. + 1 plejedat.
gård nr. 9: (nuv. Knudsens gård) Steffen Steffensen	3 karle 2 piger + 1 datter	2 karle 1 pige + 3 døtre + 1 plejes.
gård nr. 10: (nuv. Grethe Michaelsens gård) Peder Jydsen (1840) Hans Mikkelsen Lauritzen (1855)	1 karl 1 pige	1 pige
gård nr. 11: (gården senere flyt. til Styding Skov) Peder Pedersen (1840) enken Johanne K. Pedersen (1855)	1 pige	1 pige
gård nr. 12: (Herregården) Peter Nissen Petersen	2 karle 2 piger	1 karl 2 piger + 2 sønner
gård nr. 13: (Skovgård) Hans Madsen Schov	2 karle 2 piger	2 karle 2 piger + 1 søn
gård nr. 14: (nuv. H. Chr. Andersens gård) Peder Jacobsgård	2 karle 2 piger	2 karle 2 piger
gård nr. 16: (Nørregårds nedl. gård) Hans Hansen Dohrn (1840) Mads Madsen Schov (1855)	1 karl	2 karle 1 pige

Handel

Bykoner

I gamle dage var gårdene selvforsynende med de fleste varer, der skulle bruges i husholdningen. Man foretog selv slagtning og saltede kødet i gårdenes saltbaljer eller foretog røgning i de røgeanlæg, der fandtes de fleste steder. Ligeledes kærnedede man sit eget smør og maltede til sit eget øl. Melet blev malet enten på gårdene eller på Tørring Mølle. Næsten kun salt og gær skulle hentes i "æ staj".

Efterhånden opstod behov for friske varer, som blev hentet i Haderslev, især gjaldt det fisk og kager. I almindelighed havde folk i byen ikke tid til selv at hente varerne. Gårdene skulle jo passes, og arbejdsdagen var lang. Herved opstod et marked for såkaldte "bykoner". Det vil sige koner, som tog mod varebestilling og hentede varerne i Haderslev og bragte dem ud til folk. De mest kendte bykoner i Styding var Gine Jessen, Cathrine Ehlers, Inge Marie Skøtt og Kirstine Kudsk.

Gine Jessen, som altid kaldtes "*Gine sild*", var gift med Grejs Jessen. Som det fremgår af øgenavnet, var hendes varesortiment hovedsagelig fisk. Deres søn blev kaldt "*Kedde Greis*". Han stammede og var en del år ansat på Styding Savværk.

Cathrine Ehlers, kaldt "*Grø'n Trinne*", var gift med Carsten Ehlers og boede i et lille hus mellem Styding og Thyrashul (hus nr. 29). Hun havde før været gift med Peter Junker, som vistnok stammede fra Stydingdam. I 1928 blev hun enke og solgte huset i 1929 til Nora Schmidt, født Bragh. I ægteskabet var der to børn, Hans og Margrethe. Margrethe var lammet, men havde "*møj opsjask med mandfolk*", som en gammel stydinger har udtrykt det. Grø'n Trinne rejste, efter at have solgt huset, med familien til Rendsborg. Huset blev en tid udlejet til Karen og "*Hans Lodenhøj*", som boede i det, indtil Nora Schmidt flyttede ind.

Inge Marie Skøtt kaldtes altid i byen "*Inge Mari Kachku'n*". Hun boede i hus nr. 32, (se kortbilag 1872). Skøtt-familien var en gammel daglejerfamilie, der havde boet i Styding siden ca. 1840. Hun virkede som bykone fra ca. 1880 og vel til sin død. Hendes datter, Marie Skøtt, gift Thomsen, overtog huset efter moderen og fortsatte med at være bykone. Tillige solgte hun kager i huset, som således blev det første "*bageriudsalg*" i byen. - Sædvanligvis blev kagerne hængt op under loftet for at hindre, at de mange rotter, der var på den tid, tog for sig af sagerne. Om aftenen samledes hele byens ungdom ved Inge Maries hus for at købe kager. Der opstod herved så meget "*leben*" på stedet, at det vakte lærer Gundesens interesse. Han stillede sig derfor ofte bag skolehavens hegn for at følge med i, hvad der foregik blandt byens ungdom og skolens elever.

Kirstine Kudsk var bykone samtidig med Inge Marie Skøtt. Hun boede i hyrdehuset (hus nr. 27 på kortbilag). Da hun var konkurrent til Inge Marie, kunne der undertiden være et køligt forhold mellem dem, og de undgik gerne hinanden.

Købmænd

Høkeri på Thyrashul kro.

Allerede før bykonerne havde Styding købmandshandel og den første, vi har kendskab til, var i Thyrashul kro, idet et dokument i 1845 nævner, at Thomas Juhl havde koncession til "høkeri".

Da det i skrivelsen drejer sig om *fornyelse* af koncessionen, må det formodes, at der på kroen måske en tid forinden har været høkeri. I dokumenter fra begyndelsen af 1800-tallet er dog intet nævnt om et sådant. Inden den tid har Styding sikkert skullet købe varen i Haderslev. Navnet købstad kommer da også af, at byen var et sted, hvor man købte ind.

Efter at Thomas Juhl etablerede sig med et større landbrug på kroen, har han nok opgivet høkeriet, hvorefter det blev flyttet til selve Styding by.

Høkeri i Paustes hus

Den første høker i Styding var Hans Pedersen Schmidt, som i ca. 1845 havde købt hus nr 23 (Paustes hus). Forretningen indrettede han i husets vestlige ende og boede selv i den østlige. Mellem beboelsen og forretningen var etableret et såkaldt "spionvindue", så han kunne se, hvem der kom i høkeriet. Drejede det sig om kunder, han ikke kunne lide, eller som måske ikke havde den nødvendige betalingsevne, sagde han gerne: "*Det fø'r vi it æ dau*", selv om varen hang lige for næsen af dem.

Byens første købmandsforretning blev etableret i Paustes hus omkring 1850. Foran huset står Peter Hansen og hans datter Anne med sønnen, Hans, på armen. (Peter Hansen var købmand Hans Lauesen Hansens far). - I baggrunden tv. ses den gamle skole og nogle af byens folk. (Foto ca. 1910)

Efter Hans Pedersen Schmidt overtoges købmandsforretningen af hans søn, Peder Hansen Schmidt, eller "*Peder Høker*", som de kaldte ham i byen. Han menes at have drevet høkeriet til engang i 1890'erne. (Se yderligere omtale af høkerfamilien under hus nr. 23).

Langt op i 1900-tallet har man endnu kunnet se mærker i gulvet af spegesilds- og sirupstønder. Det fortælles også, at gamle Jeppe Uldall, der i en høj alder blev senil, stadig i 1920'erne, længe efter at forretningen var nedlagt, kom i huset for at købe sine cigarer.

Købmandsforretning på Hans Christian Andersens gård

Sidst i 1890'erne etablerede Hans Christian Andersen (nulevende Hans Christian Andersens bedstefar) en butik på gården, Ringvej 16. Butikken lå midt i stuehuset, hvor nu "*æ fin entré*" ligger. Indtil for få år siden havde man endnu bevaret de gamle kontrabøger, og på gården har man stadig grossistregninger liggende fra den tid. - Samtidig bagte Hans Chr. Andersens søn, Peder, brød i nogle ovne i gårdens bryggers.

I 1896 blev der bygget ny købmandsforretning på Ringvej nr. 19 af murermester Hans Chresten Tinglev, som var gift med Hans Christian Andersens datter, Marie.

I husets kælder blev tillige opstillet store bageovne, og det har uden tvivl været hensigten, at Andersen-familien ville flytte købmandshandel og bageri hertil. Da sønnen, Hans Christian Andersen, imidlertid fik chancen for at købe forretning i Haderslev, blev forretningen solgt til Hans Lauesen Hansen.

Hans Lauesen Hansen - købmand fra 1904 -1946.

Hans Lauesen Hansen købte forretningen på Ringvej 19 i 1904. Samtidig købte han hus nr. 23 - Paustes hus - til sine forældre.

Hans Lauesen Hansen fødtes 9. juli 1876 i Toftlund og var søn af Johanne og Peter Hansen smst. Han blev gift i 1905 med Anne Cathrine Thomsen, som var datter af kromand Hans N. Thomsen, Thyrashul Kro. De fik børnene Hans, Johanne Marie og Bothilde. Hans blev udlært købmand, Johanne Marie, kaldet Hanne, blev gift med gårdejer og branddirektør Hans Knudsen, Grødebøl og Bothilde, kaldet Thilde, blev gift med proprietær Anton Lauritzen, Søndergård.

Anne og Hans Lauesen drev en rigtig solid forretning på stedet i ca. 40 år. De ældre i byen husker endnu den særlige atmosfære i den gamle købmandsbutik, hvor mel, sukker, gryn o.l. blev direkte hentet i skuffer eller sække og vejlet på en stor vægt på købmandsdissen. På gulvet i det ene hjørne var opstillet en stor tønde med spegesild, og i et andet hjørne kunne man tappe petroleum til byens mange petroleumslamper. Bag disken var et langt skab med en masse skuffer til de forskellige ting: rosiner, korender, svesker, mel og gryn o.s.v. I vinduet mod nord var der en stor håndtrukket kaffemølle, som dog senere blev "*motoriseret*", og vinduet mod øst var forbeholdt til en lille udstilling af varesortimentet.

Købmandsbutikken var på den tid byens kulturcenter. Her mødtes bønderne og egnens folk for at få sig en snak om tidens begivenheder. Somme tider foregik denne snak endda i købmandens køkken. Her sad de så med deres lange piber og fik flere timer til at gå. Nu må man huske på, at gårdmændene på den tid ikke selv tog del i det daglige arbejde, så tid var der nok af.

Købmandsforretningen Ringvej 19, som Hans Lauesen Hansen købte i 1904. På trappen ses Anne og Hans Lauesen med deres børn og en lille pige fra byen.

Også børnene kunne lide at "gå til købmands". De vidste, at de ofte fik "en tut bom" eller noget kandis eller engelsk lakrids. Ved juletid blev vinduet mod øst ryddet for at give plads til en lille juleudstilling med lys og nisser i et snelandskab lavet af vat. Midt i det hele var placeret en stor julemand. I disse dage blev mangelen en barnenæse presset flad mod købmandens vinduer. Julen var således i adventstiden så sandelig også kommet til Styding. Op mod jul foretog børnene så deres juleindkøb i forretningen. De mest smarte købte alle gaverne på købmandsbogen, medens andre ofrede deres egne surt opsparede penge.

Købmandens trappe var om aftenen det naturlige samlingssted for byens mange karle og piger. Sjældent skete det andre steder. Hvis samlingsstedet var flyttet en enkelt gang, sagde de tilkommende altid: "Nå, æ et hée æ pomp ska stå æ javten".

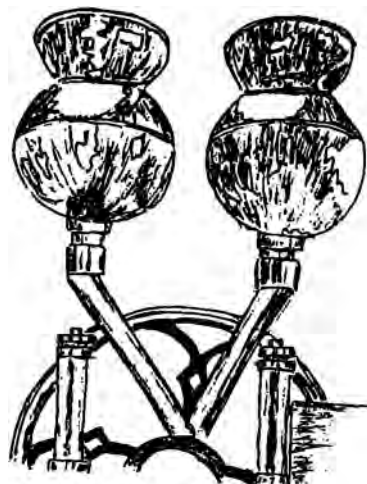
I forretningens kælder var der store bageovne, som vistnok til at begynde med skulle have været brugt af Hans Christian Andersen fra gård nr. 14. Da han imidlertid købte bageri i Haderslev, fortsatte Hans Lauesen Hansen bageriet med en ansat bagersvend.

Hans Laesen Hansen solgte i sin butik også prospektkort med motiver fra Styding. Disse blev solgt under navnet "*Hans L. Hansens Forlag*". Mange af disse billeder har i dag stor værdi for byens historie. De fleste af billederne blev taget af Jacob Friis fra Stydinggård.

Købmandsfamilien. Fra venstre Anne Laesen, Thilde, Hans, Hanne og Hans Laesen.- (Foto ca. 1915)

Anne og Hans Laesen Hansen solgte forretningen til Rasmus Jensen i 1946, og han solgte forretningen i 1974 til Arthur Thiesen, som drev forretningen til 1983. Da grundlaget for købmandsforretning imidlertid efterhånden svandt ind, blev forretningen nedlagt; men Arthur Thiesens enke bor stadig i huset.

Bageriudsalg

I ældre tid blev der for det meste bagt brød i gårdenes egne store ovne. Melet malede man selv eller fik det malet på Tørning Mølle.

Efterhånden opstod der et marked for "*finere rugbrød*" og franskbrød samt konditorikager, og den først kendte, der startede med en slags udsalg af disse ting i Styding var som tidligere nævnt Marie Thomsen. Efter hende etablerede Lene Boe sig i 1923 med udsalg i huset Ringvej nr. 23. Lene Boe, der fødtes i 1874, var datter af Nis Boe, som havde nuværende Bossens gård i Dybdal. I udsalget var varesortimentet nu udvidet med slik og andre gode sager. Hun kendtes især på et gevaldigt modernmærke, som dækkede hele den ene kind.

Sidst i 1930'erne overtog Tinne Møller bageriudsalget og flyttede det til gården, som nu ejes af sønnen Frede Møller (gård nr. 7). Her var udsalget etableret i den ene ende, hvor hun og Jens Møller boede. I den anden ende boede Jens Møllers forældre, Anne og Mathias Møller. Senere flyttedes udsalget ind i villaen, Ringvej 11, som de byggede i 1946.

I 1959 overtog Ginne og Børge Petersen udsalget. Det blev nedlagt i 1959, og de stydinger var herefter henvist til nabobyer.

H. C. Andersens bageri startede i Styding

Sidst i 1880'erne eksperimenterede Peder Andersen på gård nr. 14, (nuv. Ringvej nr. 16), med bagning af brød i store ovne, som var placeret i gårdens østlænge. Det blev imidlertid broderen, Hans Christian Andersen, der tog håndværket op, idet han blev udlært bager.

I 1896 byggedes, som tidligere omtalt, købmandsforretningen på Rinvej nr. 19. Meningen var sikkert, at også gårdens købmandsforretning skulle flyttes til dette sted. I købmandsforretningens kælder blev opsat store ovne og tanken var vel, at også Hans Christian Andersen skulle starte bageri her.

I 1906 fik Hans Christian Andersen dog mulighed for at købe en forretningsejendom på Allegade 9 i Haderslev, hvor han etablerede bageri- og bagerforretning. Få år senere indrettedes konditori i hjørneejendommen, Jomfrustien nr. 38. Bagerfirmaet ekspanderede kraftigt i den følgende tid, og H.C. Andersens brødbiler sås nu snart kørende i de fleste af amtets byer, hvor de forsynede bageriudsalg. I 1979 flyttede bagerfirmaet ind i en nyopført bygning på 1500 kvm på Sverigesvej 3 i Haderslev. Firmaet blev under navnet "*H. C. Andersen - Bagergården A/S*" nu udelukkende et engros-firma. I 30'erne og 40'erne stiftede de stydinger bekendtskab med firmaet gennem Johannes Andersens broder, Johan Andersen, altid kaldet "*Johan bager*". Han kørte rundt og solgte firmaets varer til bageriudsalg og på gårdene. Firmaet har stadig 3 biler kørende og forsyner nu dagligt ca. 60 butikker i landsdelen.

Håndværk

I perioden 1700-1950 har der i Styding været en stor og alsidig håndværkerstand, bl.a. smede, hjulmagere, bødkere, skræddere, skomagere, murere og tømrere. Desuden har der været specielle håndværk, som spindere og vævere. I byen har også været enkelte møllebyggere og tækkere. Efter 1950 er de fleste af disse håndværk forsvundet.

Smede

Fra de ældste tider har smedene været nogle af de vigtigste håndværkere i byen. Ikke alene skulle de fremstille og reparere redskaber, forsyne hjul med ringe og besko heste; men undertiden fungerede de også som stedets "tandlæger" og "dyrlæger". Ved tandudtrækninger havde de jo de nødvendige tænger og kræfter til rådighed. Dyrlægearbejdet kunne bestå i åreladning af heste og kurering af ben på syge dyr ved at gnide dem med halm.

I Styding har der været to smedier.

Byens første smedie (nr. 26 på kortbilag) lå helt fra ca. 1700-tallet i *den vestlige bydel*, hvor nu huset på Ringvej 33 ligger. Her var smedie i en lille bygning, der tidligere lå nord for huset. En tid ejede smedene tillige et landboelssted på den modsatte side af vejen (nr. 19 på kortbilag). - Smedien fungerede helt til ca. 1880.

I ca. 1840'erne blev startet en anden smedie i byens *østlige del* i det hus, der nu ejes af Leo Fuchs. Senere blev denne smedie flyttet til Ringvej 2, hvor den eksisterede til 1948.

Smedehuset i den vestlige bydel, Ringvej nr. 33. - Nord for huset skimtes skuret, der i smedenes tid var smedeværksted. Smedene boede selv en tid på et landboelssted på den modsatte side af vejen,

Smede i den vestlige smedie:

1. Matz Mikkelsen

Den første smed, vi har kendskab til i den vestlige smedie, er Matz Mikkelsen. Ud over at hans datter, Appelone, blev gift med hans svend, Jacob Hansen, ved vi intet om ham. Formentlig har han haft smedien fra omkring 1750.

2. Jacob Hansen

Som nævnt blev Jacob Hansen gift med den forrige smeds datter og overtog med hende smedien ca. 1772. Han opnåede noget af en rekord i Styding, da han blev gift ikke færre end 5 gange. I andet ægteskab blev han gift med enken Mette Peders. Hun var datter af Christian Hyrup fra gård nr. 8 i Styding. Mette Peders havde været gift med Peder Mathiesen på landboelsstedet (nr. 19 på kortbilag), som lå på den modsatte side af vejen. Jakob Hansen flyttede herefter ind på boelsstedet, men drev stadig smedevirksomheden fra hus nr. 26. I fjerde ægteskab blev han gift med Bodil Kirstine Jørgens, der var en søster til Lauritz Jørgensen fra gård nr. 3. De var således gårdmandsdøtre fra nogle af de største gårde i byen. I de fem ægteskaber "avlede" han 13 børn, hvoraf mange dog døde i en tidlig alder. Han blev altid kaldt "æ smej mæ di manne bø'n". Det fortælles, at engang kom en mand ind i smedien for at spørge efter smeden. Ved ambolten stod smedesvenden og fladede et stykke jern ud. Manden spurgte ham nu: "Æ do æ smej mæ di manne bø'n?", hvortil smedesvenden svarede: "Nej, a æ kuns hans hjælper". Her har vi så måske forklaringen på, hvordan smeden kunne klare at få så mange børn med så mange koner.

Ved Jacob Hansens død i 1814 indførtes i kirkebogen:

Jacob Hansen, smed af Styding, født i Aller sogn 27. jan. 1749, ægtesøn af Hans Jacobsen og Kirsten Hanses, lærte siden smedeprofessionen; lod sig første gang troløve 23. oktober 1772 med daværende pige, Appelonne, smeden Matz Mikkelsens og Marie Hansdatters ægtedatter i Styding, avlede med hende 5 børn som alle er døde, og levede med hende til 22. oktober 1781. Den 13. december 1782 lod han sig anden gang troløve til Mette, enke efter Peder Mortensen i Styding og en datter af Christian Nielsen Hyrup og Maren Jensdatter i Jernhyt. Levede med hende uden livsarvinger til den 25. august 1785; giftede sig tredje gang den 12. maj 1789 med daværende pige Anne Kristine ægtedatter af Andreas Hansen Hyrde og Kjersten Pedersdatter af Hammelef. Avlede med hende 2 sønner og 4 døtre, hvoraf efterlevende er Anne Helene, Hans, Andreas, Kirsten og Mette Marie, alle døbt Schmidt, og levede med hende til den 8. dec. 1803. Han giftede sig fjerde gang den 24. november 1804 med daværende pige Bodil Kirstine Jørgens, en datter af Jørgen Lauritzen og Maren Falles i Halk. Avlede med hende Maren Kjestine Schmidt og levede med hende til 2. november 1806; giftede sig femte gang ved Mikkeltid 1807 med daværende pige Kirsten Jesdatter af Vonsbæk; avlede med hende Jes Schmidt. Var lang tid sygelig og døde 65 år og 3 måneder gammel.

3. Jes Jacobsen Schmidt

Smedevirksomheden blev efter Jacob Hansen overtaget af dennes søn, Jes Schmidt. Ved folketællingen i 1840 var han 32 år, og hans kone, Ingkiær Bertelsen, var 36 år. De havde 3 børn, Jes, Gunder Kirstine og Kirstina. Ved folketællingen kan endvidere ses, at han beskæftigede to smedesvende, den ene ved navn Mathias Hansen. Sidstnævnte overtog smedien, og Jes Schmidt overtog herefter et landboelssted på Styding Mark. - Landboelsstedet i Styding blev herefter overtaget af Jes Schmidts svoger, Søren Andreasen Falk. Deres datter, Maren, blev gift med Hans Lorenzen Krogh, som flyttede boelsstedet til Ringvej nr. 28, hvor nu Thilde Nissen bor.

4. Mathias Hansen

Mathias Hansen, der var smedesvend hos Jes Schmidt, overtog smedien engang i 1840'erne, og han boede i huset, Ringvej 33 (hus nr. 26 på kortbilag), der tilhørte smedien.

Ved Mathias Hansens kones død i 1877 indførtes i kirkebogen:

Anne Marie Hansen, f. Lauritzen af Styding, datter af landboelsmand Frederik Lauritzen, født i Starup den 1. august 1818, gift med efterlevende smed Mathias Hansen af Styding af hvilket ægteskab efterlever: 1. Inger Marie gift med Jens Poulsen i Styding. 2. Dorthea gift med Heinrich Wulf i Ladegaard. 3. Jørgen Frederik Hansen gift i Over Jerstal. 4. Hans Jørgen Hansen gift i Over Jerstal. 5. Lauritz Hansen i Styding. 6. Anne Hansen i Styding. 7. Christine Hansen i Styding.

Ved Mathias Hansens død i 1878 indførtes i kirkebogen:

Enkemand Mathias Hansen, smed af Styding, søn af Hans Jørgensen Hansen og Inger Marie Hansen. - 1839 gift med Anne Marie Lauritzen, som døde året 1877. Børn i dette ægteskab nr. 38 1877.

5. Mathias Jørgensen Lorenzen

Da ingen af Mathias Hansens børn ønskede at overtage smedevirksomheden, blev den efter hans død udforpagtet til Mathias Lorenzen, der var blevet gift med Anne Helene Krogh fra Styding.

Ved Mathias Jørgensen Lorenzens vielse 18. oktober 1878 indførtes i kirkebogen:

Enkemand smed Mathias Jørgensen Lorenzen af Styding, søn af landboelsmand Niels Christian Lorenzen og hustru Kirstine Elisabeth, født i Øddis sogn 9. sept. 1852 og copuleret med pigen Anne Helene Krogh, datter af landboelsmand Hans Lorenzen Krogh og hustru Maren Sørensen Falk, født i Styding den 9. maj 1856.

Smedien i vestbyen nedlægges

Mathias Lorenzens kone døde kort efter i en alder af kun 27 år, og da han samtidig har fået en alvorlig konkurrent i byens anden smed, Niels Boe, nedlagde han herefter smedien og flyttede i 1880 til Gabøl.

Smedien i den østlige del af byen

Smedien i den østlige del af byen, der lå ved Ringvej 2, blev nedbrudt i 1954. Desværre findes ikke fotos af bygningen. Tegningen viser dog nogenlunde, hvordan smedien så ud. Til højre i billedet stuehuset til landbruget, som tilhørte smedien. (Se tillige omtale under gård nr. 19).

Smede i den østlige smedie:

1. Christian Boe

I 1840 nedsatte Christian Boe sig som smed i Styding. Han var født i Bjærndrup i Stepping sogn og blev gift i 1841 med Helene Pedersen, datter af Nis Pedersen, gift med Kirsten Michaelsen fra Herregården i Styding.

På et udstykket areal fra Herregården opførte han et landboelssted og en smedie på det sted, hvor nu Leo Fuchs bor.

Helene og Christian Boe fik børnene Niels, Nis, Hans og Karl. - Efter Christian Boes død overtog Nis landboelsstedet, og Niels flyttede smedien over på et areal på den modsatte side af Ringvej ved siden af nuværende Simon Westergaards ejendom. - Se yderligere omtale under gård nr. 18 og 19.

Ved Christian Boes død 6. februar 1871 indførtes i kirkebogen:

Smed parcellist Christian Boe af Styding, søn af forlængst afdøde forældre landboelsmand Niels Christiansen Boe og hustru Marie af Bjærndrup, Stepping sogn, født sammesteds 9. dec. 1812. Den 22. april 1841 indlod han sig i ægteskab med daværende pige, nu efterlevende enke, Helene Petersen af Styding. Dette ægteskab velsignedes med 7 børn, af hvilke 4 efterlever, nemlig: 1. Niels født 2. juni 1841, parcellist og smed i Styding og gift med Kirstine Lauenborg. 2. Nis, født 3. august 1843, ungarl og tjenende. 3. Hans, født 3. sept. 1848, ungarl og tjenende for gårdmand Paul Wind, Styding. 4. Karl, født den 18. april 1851, i smedelære i Lø-

gumkloster, alle fødte Boe. Den afdøde døde af tæring 58 år og 2 måneder og 3 dage gammel.

Nis Boes landboelssted og Niels Boes smedie på kort fra 1872. Se også rekonstrueret kort under hus nr. 35. - Nis Boe ejede også Kr. Sandholdts jord nord for banen. - Gården øverst på kortet er "Schølers gård".

2. Niels Christiansen Boe

Efter Christian Boes død overtog sønnen, Nis Boe, landboelsstedet, og sønnen Niels Boe byggede herefter smedie og et lille boelssted på den modsatte side af vejen (nuv. Ringvej 2).

Niels Boe blev gift i 1868 med Kirstine Lauenborg, datter af landboelsmand Jens Christian Lauenborg og hustru Maren Lauesen fra Faurvrå, Tyrstrup sogn, født sammesteds den 21. november 1839. Hun døde i en alder af kun 31 år, den 16. februar 1871. De fik kun to børn, Niels Christian og Kirstine.

Niels Boe passede foruden smedien og sit lille landbrug også bommene ved jernbanen og solgte billetter til toget. I byen kaldte man ham derfor også "*Stationsforstanderen*". I 1884 fik Niels Boe en ny smedesvend. Hans navn var Heinrich Schütt. Han var en flink og flittig smedesvend, som Niels Boe var ganske godt tilfreds med. Desværre fik han hang til spiritus, og pengene slog derfor ikke altid til. Han begik derfor et rovmord, og Styding blev med et slag kendt viden om på grund af denne forbrydelse. (Se omtale side 194).

3. Simon Christensen Westergaard

I 1892 købte Simon Christensen Westergaard både landbruget og smedien af Niels Boe. - Simon Westergaard fødtes 16. oktober 1870 i Gabøl, Nustrup sogn, og var søn af gårdejer Lauritz Westergaard.

Han havde lært smedefaget hos smedemester H. Jaeger i Nindorf i Tyskland. Efter læretiden tog han i 1891 på beslagskole ved Altona ved Hamborg. Siden var han svend bl.a. hos smedemester Juhl i Strandelhjørn, hos smedemester J. Schmidt i Uldal og hos smedemester Frands Frandsen i Jegerup.

Da Simon Westergaard overtog smedevirksomheden, var der kun smedien og en kostald og lade på det udstykkede areal ved Ringvej 2. Til at begynde med boede han derfor hos Niels Boe på den modsatte side af vejen. (Nuv. Fuchs' hus). Omkring 1900 byggede han stuehuset ved smedien. - Da stuehuset til Jeppe Uldalls gamle gård ved savværket brændte i ca. 1905, købte Simon Westergaard hele laden til nedbrydning for 400 mark. Af disse sten blev bygget ny lade og kostald.

Prisen for smedien i Styding var 800 mark, og for landbruget gav han 4000 mark. Selv havde han opsparet 2000 mark og lånte resten af sin familie. Han blev gift med Cecilie Hansen, i daglig tale kaldet "Sille". Hun var datter af landmand Hans Hansen, Hammelev, som en tid boede i et hus, som dengang lå helt op til landevejen ved Lodenhøj. (Se under gård nr. 21).

Simon Westergaard foran stuehuset til landbruget, der hørte til smedien i hans tid.

Til at begynde med var Simon Westergaard alene i smedien. Men arbejdet greb om sig. De bedste kunder var destruktionsanstalten, som dengang havde 24 heste, der ofte skulle beslås, da skoene blev opslidte på kun 14 dage på grund af lange ture på grusede veje. Ofte kørte de helt til Toftlund efter døde dyr. - Desuden havde han hestene fra Vojensgård, som dengang havde 26. Også gårdene i Styding havde dengang mange heste. De større gårde havde således fra 4-8. Det blev derfor nødvendigt at ansætte en smedesvend og en læredreng til hjælp.

Simon Westergaard deltog i verdenskrigen 1915-18 på Østfronten og kunne levende fortælle om denne tid. Han var medlem af Hammelev sogneråd i en periode.

Cecilie og Simon Westergaard fik sønnerne Knud, Simon, Bonde, Lauritz og Hans. *Knud*, der overtog gården, døde i 1940, hvorefter hans enke, Marie Westergaard, kaldet "*Midde*", drev gården videre, indtil den blev overtaget af sønnen også ved navn Simon.

I 1940'erne overtog den gamle Simon Westergaards næstældste søn, Simon Westergaard, smedien, og han byggede hus til sig selv på den modsatte side af Ribevvej. Han afstod dog smedien efter nogle år til broderen, Lauritz Westergaard, som selv havde smedie i Ladegaard. Simon Westergaard jun. blev herefter ansat som smed ved Brdr. Gram i Vojens. Lauritz Westergaard drev en tid begge smedier og tog et par gange om ugen til Styding for at smede der. Siden overtog Lauritz Westergårds søn, Simon, smedien. Efter nogle år blev bygningen for ringe, og en nat styrtede loftet ned på grund af store mængder oplagret jern. Han byggede herefter en smedie i 1948 på det sted, hvor der nu er autoværksted på Ringvej. Denne smedie solgte han imidlertid i 1965 og flyttede smedien til Spiol. De sidste år, han levede, gav han sig dog kun af med at beslå sportsheste og virkede i hele Sydjylland. Hans kone, Anine Westergaard, bor stadig på Spiol, hvor sønnen, Jørn, har fortsat faderens virksomhed med skoning af heste.

Hjulmagere

Sammen med smedene har hjulmagerne været nogle af de vigtigste håndværkere i byen, idet det var en nødvendighed for gårdenes drift, at vogne og markredskaber blev konstant holdt i orden. - Smedens og hjulmagerens håndværk har altid været stærkt forbundne, hvorfor de ofte lå side om side for at undgå for store transporter fra den ene til den anden.

I kirkebogen er der i perioden indtil 1800 noteret flere hjulere i byen. En del af disse har dog sikkert kun været ansat som svende. Man ved dog ikke ret meget om dem. Af de første fra den tid kan bl.a. nævnes følgende: Laurits Lauridsen, som kom fra Jels og døde i Styding 15. marts 1765. Hans Andersen, som må være død noget tidligere end 1763, hvor kirkebogen begynder. Han var gift med Johanne, som døde 8. sept. 1765. Lorents Pedersen, som døde 3. nov. 1800 og endelig Joachim Heinrich Brandt, som har været hjuler omkring 1800.

Om de følgende hjulere ved vi fra kirkebogen noget mere:

1. Christen Pedersen

Christen Pedersen var hjuler fra omkring 1767. Om ham ved vi, at han kom fra Sillerup ved Fjelstrup. Han giftede sig i 1767 med Anna Jørgensdatter fra gård nr. 2 i Styding. Denne gård lå mellem nuværende Deckers og Uldalls gårde. Hun var datter af den tidligere ejer, skrædderen og landboelsmanden Jørgen Nielsen. Foruden at være hjuler drev han gården, der til at begynde med var en fjerdeparts-gård. Han døde i 1779. Deres børn blev alle døbt Juhlers.

2. Hans Henrich Rasmussen

Anna Jørgensdatter giftede sig efter Christen Pedersens død med Hans Henrich Rasmussen, der formentlig har været hjulersvend hos hendes mand. Han fortsatte herefter håndværket på gården. Han kom fra Fyn, og parret fik 3 børn. Hans ældste søn, Christian Rasmussen, overtog gården, men om han fortsatte hjulerhåndværket vides ikke. Hans yngste søn, der boede på gården, var ugift skrædder og fortsatte således bedstefaderens skræddervirksomhed. - Hans Henrich Rasmussen døde i 1811.

3. Laurids Lauridsen

Som den næste hjuler i byen fungerede Laurids Lauridsen, som var fra gård nr. 16, som lå nord for nuværende Webers gård. Han blev gift i 1786 med Ellen Olufsdatter fra Maugstrup. Efter ham fulgte flere af Lauridsen-familien som hjulere i Styding. De tog familienavnet Nørregaard. Bl.a. var brodersønnen Peder Nørregård en tid hjuler på gård nr. 16. Han rejste dog senere til Jels, hvor han fortsatte håndværket.

4. Simon Peder Clemmetsen

Simon Peder Clemmetsen nedsatte sig som hjuler i Styding ca. 1845. Han var søn af Peter Christian Clemmetsen sammesteds. Han købte stuehuset fra gård nr. 6, da Hans Steffensen flyttede sin gård til Ribevej. Disse bygninger lå i bekvem nærhed af smed Mathias Hansen, som havde smedeværksted på naboejendommen. Hvor længe Simon Peder Clemmetsen har været hjuler på stedet, vides ikke; men da han døde i 1872, boede han stadig på ejendommen. Hans søn, Jens Clemmetsen, overtog herefter huset.

5. Nicolai Nielsen

Den næste hjuler i byen var Nicolai Nielsen, som boede på gård nr. 7, nuværende Frede Møllers gård. På den tid ejedes gården en tid af Jørgen Steffensen, som drev den sammen med sin egen gård ved Ribevej. Vi ser igen her, at hjuleren placerer sig i umiddelbar nærhed af smeden. På det tidspunkt var Mathias Lorenzen smed i byens vestre smedie. (Hus nr. 26 på kortbilag).

6. Jørgen Læbel

Jørgen Læbel var hjuler i Styding fra 1923 til 1937. Han var gift med Kathrine, og de havde datteren Anne. Han overtog huset Ringvej nr. 3 efter snedker Jørgen Rattenborg, som havde overtaget det efter Nis Boe. I Jørgen Læbels tid blev der lagt fast tag på bygningen med tilskud fra DSB.

Ringvej nr. 3 ca. 1923

Ringvej nr. 3 ca. 1923. - Foran huset ses Kathrine og Jørgen Læbel med datteren, Anne. Hjulmagervirksomheden blev i 1937 overtaget af Leo Fuchs.

7. Leo Fuchs

Leo Fuchs nedsatte sig som hjuler i Styding i 1937. Han overtog ejendommen Ringvej nr. 3 efter hjulmager Jørgen Læbel. Leo Fuchs var hjul- og karetmager indtil 1951, og den sidste vogn, han lavede, var til Jeppe Decker på Stydinggård. En epoke indenfor hjulmager- karetmagerhåndværket i Styding var hermed forbi. Fuchs etablerede herefter karosseriværksted på stedet, men også denne virksomhed er ophørt, efter at Leo Fuchs er gået på pension.

Ingeborg og Leo Fuchs foran værkstedet, hvor Ingeborg hjælper til med at lave smørdritler til mejeriet, og Leo lægger sidste hånd på et hjul.

Bødkere

I tidligere tider var der i højere grad brug for baljer til vand, tønder til smør og spegesild og alle mulige andre kar. Disse blev fremstillet af træstave af bødkere. Også dette håndværk har eksisteret i Styding, hvor vi i hvert fald kender 3, nemlig:

1. Bertel Pedersen

Bertel Pedersen var bødker i Styding fra omkring 1740. Han boede i hus nr. 24 på kortbilagene. Huset havde tidligere været stuehus til en gammel gård.

Bertel Pedersen fødtes ca. 1710 og var søn af Peder Pedersen og Maren Peders, som var gårdfolk i Knorborg, Gl. Haderslev sogn. Han blev gift med Maren Wognsdatter fra Moltrup. De fik sønnerne *Wogn*, som blev gift i Langkjer og *Hans*, som overtog huset i Styding og nedsatte sig som skrædder. - Bertel Pedersen døde 24. marts 1767.

2. Johann Christian Johannsen

Johann Christian Johannsen nedsatte sig i ca. 1765 som bødker i Styding og efterfulgte således Bertel Pedersen. Han boede i hus nr. 28 på kortbilagene.

Johann Johannsen fødtes 16. april 1739 i Kastvrå og var søn af smedefolkene Karen og Johann Johannsen. Han blev gift i 1764 med Maren, som var datter af snedker Hans Nissen og Freja, Styding. De fik 2 sønner og 2 døtre, hvoraf Mette Johannsen blev gift med Thomas Wind, Hans Johannsen blev gift med Margrethe Knudsdatter i Aastrup, og Johann Johannsen blev gift med Karen, datter af Peder Pedersen og Kirstine Rasmusdatter fra Maugstrup. - Johann Johannsen døde 23. april 1817.

3. Peder Johannsen

Peder Johannsen blev ligesom sin bedstefar bødker i Styding. Han virkede fra omkring 1835 og boede formentlig også i hus nr. 28.

Peder Johansen fødtes i 1806 og var søn af skrædder i Styding, Johann Johannsen. Han blev i 1834 gift med Anne Marie Petersen fra Hammelev. Fra denne familie stammer Dagmar Kisendal, der blev gift med købmand Peder Johansen i Hammelev.

Skræddere

Før 1700-tallet har folk sikkert spundet, vævet og syet deres eget tøj. Men efterhånden ønskede de mere raffineret tøj sikkert for at understrege deres status. Derfor holdt skrædderne deres indtog i byen fra omkring 1700-tallet. Fra dette tidspunkt og frem til begyndelsen af 1900-tallet har der mindst været en halv snes skræddere. Den første, vi har kendskab til, er "*Laurids Skrædder*", der bl.a. også blev kendt for at sælge hjemmebrændt brændevin i Styding sammen med Dines Jessen fra gård nr. 2.

Af de senere skræddere kan nævnes følgende:

1. Jørgen Nielsen

Jørgen Nielsen var skrædder i Styding fra omkring 1740. Han fødtes 1710 i Ødis Bramdrup, og var søn af Anne og Niels Jørgensen. Han giftede sig med Karen Dinsdatter og overtog med hende hendes forældres fjerdepartsgård i Styding - gård nr. 2.

Karen og Jørgen Nielsen fik børnene Niels, Anna og Birrit. - Anna blev gift med hjuleren Christen Petersen, og de overtog gården efter hendes forældre. - Jørgen Nielsen døde 30. juni 1766.

2. Hans Bertelsen

Hans Bertelsen var skrædder i Styding fra omkring 1780. Han boede i hus nr. 24 på kortbilagene. Efter foran nævnte Jørgen Nielsen havde en Niels Clausen dog en kort tid været skrædder i byen.

Hans Bertelsen fødtes 28. april 1750 og var søn af bødker Bertel Pedersen og Maren Bertels. Han lærte skrædderprofessionen i Moltrup og arbejdede en tid for fremmede, indtil han i 1775 giftede sig med Mette Kathrine Bertelsdatter af Kastvrå. - Parret overtog hus nr. 24 efter forældrene. - Hans Bertelsen døde 2. april 1815 uden livsarvinger.

3. Johann Johannsen

Efter Hans Bertelsen fulgte Johann Johannsen som skrædder i byen fra omkring 1800. Han boede sikkert i forældrenes hus nr. 28. (Se kortbilag).

Johann Johannsen fødtes 4. maj 1771 og var søn af bødker Johann Christian Johannsen og Maren fra Styding. Han blev gift 1796 med Karen, som var datter af Cathrine og Peder Pedersen fra Maugstrup. De fik børnene Anne Kristine, Maren og Peder, alle døbt Johannsen. Peder blev bødker i Styding. (Se under bødkere). - Johann Johannsen døde i 1807 kun 36 år gammel.

4. Peder Rasmussen

Peder Rasmussen efterfulgte Johann Johannsen som skrædder. Han har enten boet på sin fødegård (gård nr. 2) eller har overtaget hus nr. 28 efter Johann Johannsen.

Peder Rasmussen fødtes 1785 og var søn af hjuleren Hans Henrich Rasmussen og Anna Jørgensdatter på gård nr. 2, som lå imellem nuv. Deckers og Uldalls gårde. - Han døde ugift 24. jan. 1824 kun 38 år gammel.

5. Hans Andersen Schack

Hans Andersen Schack overtog herefter skræddervirksomheden i ca. 1825. Hvor han har boet i byen, vides ikke, men ved folketællingen i 1840 er angivet, at han bor til leje. - Det kan tænkes, at han har boet i hus nr. 25, (den gamle skole), da efterfølgeren, Jørgen Petersen, fortsætter skræddervirksomheden i dette hus.

Hans Andersen Schack fødtes 17. august 1808 i Kolsnap og var søn af Anders

Christensen Schack og Ellen Hansdatter Bertelsen. Moderen, Ellen Bertelsen, var iøvrigt datter af gårdmanden Hans Jepsen, der ejede gård nr. 4 i Styding. (Nuv. Uldalls gård). Han blev gift i 1834 med Marie Kirstine Bertelsen, datter af skolelærer Bertel Bertelsen fra skolen ved Grindal. Hun var således en kusine til ham, og i øvrigt var hun moster til "*De sønderjydske piger*". Hun døde dog allerede i 1844, hvorefter Hans Andersen Schack giftede sig i 1845 med Caroline Benzon, der var datter af en vagtmester i Grenå. Tredie gang giftede han sig med enken Ellen Marie Lauridsen fra Styding.

I første ægteskab fik han sønnen Bertel Hansen Schack, som blev skolelærer på Fyn og i tredie ægteskab fik han datteren Eline Kjestine Schack. - Hans Andersen Schack døde 27. dec. 1881 73 år gammel.

6. Jørgen Petersen

Vel omkring 1860 nedsatte Jørgen Petersen sig som skrædder i den gamle skolebygning i Styding. (Hus nr. 25 på kortbilag). Han havde, før han nedsatte sig i Styding, været skrædder i Hammelev.

Jørgen Petersen fødtes 13. december 1818 og var søn af hjuler Andreas Pedersen og Gjertrud Kikkenborg fra noget, der kaldtes "*æ Dejntrau*" i Hammelev. Han blev gift 6. nov. 1846 med Birgitha Møller, datter af inderst Hans Møller og Kirsten Jensdatter, Nørre Marstrup. De fik bl.a. børnene Andreas, Hans, Niels og Jørgen. Sidstnævnte blev skomager i Styding. - Jørgen Petersen døde 7. april 1900. - Se yderligere omtale under hus nr. 25.

7. Hans Frederik Krogh

Skræddervirksomheden blev i ca. 1880 overtaget af Hans Frederik Krogh, som boede i hus nr. 3 på kortbilagene. Foruden at være skrædder drev han lidt gartneri.

Hans Fredrik Krogh fødtes 17. nov. 1852 og var søn af landboelsmand Hans Lorenzen Krogh og Maren Sørensdatter Falk. (Nr. 31 på kortbilaget 1892). Han blev gift med Anne Kirstine Bragh, datter af landboelsmand Nis Nissen Bragh og Anne Marie, der havde en ejendom i Stydingdam. - Hans Frederik Krogh døde år 1900. - Se yderligere omtale under hus nr. 3.

8. Christen Christensen

Christen Christensen var skrædder i Stydingskov. Han var gift med Marie Thuesen. - I forskellige optegnelser omtales også en "*Lille Kressen skrædder*", som havde en ejendom på heden syd for Dybdal. Måske er det den samme. Det fortælles, at han selv tog rundt fra gård til gård og syede for folk. Hjemme på heden havde han to svende og en læredreng. Landbruget med 4 køer og en hest blev passet af en karl, som boede i nærheden.

Sypiger

Med Hans Frederik Krogh forsvandt den sidste skrædder i byen. Herefter blev tøjet købt i staden, og til børnene blev syet tøj af sypiger, som havde optaget syarbejdet. Af sådanne sypiger huskes følgende:

I hus nr. 3 boede Kirstine Thy, som var husholder for Niels Kudsk. Hun underviste i håndarbejde og syede for folk. Nora Bragh fra Stydingdam, der senere kom til at bo i Grø'n Trinnes hus mellem Styding og Thyrashul, havde lært syningen hos hende, hvorefter hun syede for folk. Desuden syede Kjestine Hansen, Ringvej nr. 23, også for folk i 1930'erne. Mange børn fra den tid husker endnu, hvordan hun først tog mål; senere skulle de komme og "prøve" tøjet, og forventningen steg ofte til store højder efter at se det færdige resultat. Det mest smarte tøj har det nok ikke været. Ofte blev brugt aflagt vadmestøj eller i værste fald gamle melsække. Bukserne var knælange og grove. De var netop så lange, at de kunne dække strop-erne, der gik fra det kradsende "livstykke" og ned til de lange hjemmestrikkede strømper. Misundelsen var derfor stor, når andre børn fik "køfens tøj", fordi børneflokkene var så stor, at der ikke var aflagt tøj nok.

Skomagere

Den første skomager, vi har kendskab til gennem kirkebogen, er Jørgen Hansen Friis, som har været skomager i byen fra 1765. Først i 1850 støder vi igen på en skomager i byen. Det er dog utænkeligt, at der ikke skulle have eksisteret nogen i den mellemliggende periode. Når de ikke er anført i kirkebogen, kan det skyldes, at de har haft skomagererhvervet i tilknytning til deres landbrug. - Fra 1850 findes to skomagere i byen, nemlig:

1. Jørgen Iwersen

Jørgen Iwersen nedsatte sig som skomager ca. 1850. Han boede i hus nr. 22 på kortbilagene.

Jørgen Iwersen fødtes ca. 1824 og var søn af Jeppe Iwersen, Ladegaard. Han blev gift 16. nov. 1850 med Cathrine Margrethe Lausen, datter af indersten Laus Lausen og Anne Lausen fra Maugstrup. Hendes forældre stammede fra gård nr. 5 i Styding.

De fik 3 børn, hvoraf kun datteren, Anne Cathrine, var efterlevende ved moderens død i 1870. Hun blev gift med træskomanden Laurids Hansen, søn af smed Mathias Hansen i Styding. Laurids Hansen fortsatte som træskomand på stedet. - Jørgen Iwersen er død omkring århundredskiftet. - Se yderligere omtale under hus nr. 22.

2. Jørgen Petersen

Den næste skomager i byen var Jørgen Petersen, der startede som skomager i den gamle skole (nr. 25), hvor hans fader havde drevet skrædderi. Han havde indtil da været skomager i Skodborg en tid.

Jørgen Petersen fødtes 1855 i Hammelev, og var søn af Jørgen Petersen, der som omtalt nedsatte sig som skrædder i Styding. Han blev gift i 1880 med Kjersten Marie Thomsen Schmidt fra Skudstrup. De fik bl.a. 3 døtre, hvoraf en datter blev gift Nissen i Haderslev. Børn fra 30'erne, kan endnu huske "Jørgen skomaches" værksted, som faktisk var i husets stuer, hvor han også ordnede seletøj til hestene og segl til selvbinderne.

Hvornår Jørgen Petersen er død, vides ikke på grund af, at kirkebøgerne efter 1890 endnu ikke er tilgængelige, men sandsynligvis har det været omkring begyndelsen af 1930'erne. - Han blev byens sidste skomager. Se yderligere omtale under hus nr. 25.

Murere

Indtil ca. 1830 er der i kirkebogen ikke nævnt murere. Man må derfor gå ud fra, at ved større opførelser af huse og gårde, har man hentet dem udenbys. De mindre byggerier og reparationer er sikkert udført af selvlærte boelsmænd, som har skaffet sig lidt ekstra til føden ad den vej. - Efter 1830 begynder der at findes optegnelser om murere. Af disse kan nævnes følgende:

1. Søren Jørgensen

Søren Jørgensen er ved folketællingen i 1855 benævnt murermester. Han boede på dette tidspunkt til leje i hus nr. 17, som var stuehuset efter en nedlagt gård. Senere har han sikkert bygget hus nr. 32, "*Kagekonens hus*". (Se kortbilag fra 1872).

Søren Jørgensen fødtes 1799 og var søn af landboelsmand Jørgen Sørensen og Anne Margrethe fra Ørsted. Han blev gift 1. gang med Anne Cathrine Nielsdatter, og de fik 4 børn. Anden gang giftede han sig 7. oktober 1837 med Anne Magdalene Skøtt, og de fik sammen en dreng, som døde i ca. 1 års alderen. Herefter tog de slægtingen Willads Skøtt i pleje. Fra sidstnævnte stammer *Skøtt-familien* i Styding.

Søren Jørgensen døde 12. april 1865. Se yderligere omtale under husene nr. 17 og nr. 32.

2. Hans Jørgen Hundevadt

Den næste murer, vi støder på i kirkebogen, er Hans Jørgen Hundevadt, som vel har været murer i byen fra ca. 1865. Formentlig var han søn af Jørgen Jensen Hundevadt og Sara Mothorst fra Vojensmark.

3. Hans Christian Tinglev

Hans Christian Tinglev blev gift med Marie Andersen, som var en søster til Johannes Andersen på gård nr. 14 i Styding. Han havde lært murerfaget og blev een af de murermestre, som opførte de mange huse, der blev bygget i Styding omkring århundredskiftet. Han fødtes 11. november 1869 og var søn af landboelsmand Nis Nissen Tinglev fra Stydingskov.

Blandt nogle af hans byggerier i Styding kan nævnes: Thyrashul Kro, mejeriet og købmandsforretningen i Styding. Til sig selv byggede han huset Ringvej nr. 17. Hans Christian Tinglev døde omkring år 1900.

4. Didrik Thomsen

Didrik Thomsen, der havde stået i lære ved Hans Christian Tinglev, nedsatte sig som murer i Styding omkring 1900. Han fødtes 6. oktober 1876 og var søn af

kromanden Hans Nissen Thomsen, Thyrashul Kro.

Didrik og hans kone Marie opførte et hus på Ringvej 15. Sidst i 30'erne anskaffede han sig en bil. Herved blev hans aktionsradius noget større, idet han kunne komme til byggepladser også udenogs. I mange år arbejdede han sammen med murermester Lassen i Hammelev.

Didrik Thomsen boede sine sidste år hos sønnen, Hans, i Arnitlund. Her døde han den 20. april 1956.

5. Kresten Hans Peter Sandholdt

Kresten Sandholdt fødtes 5. sept. 1879 i Hoptrup og var søn af murer Christian Sandholdt og Birthe Marie Sandholdt, født Friis sammesteds. Han blev gift i 1903 med Karen Christine Rattenborg, født 1. jan. 1876 i Arnitlund, datter af landboelsmand Andreas Rattenborg og Christine Rattenborg, født Eriksen sammesteds.

Karen og Kresten Sandholdt fik børnene Krestine, kaldet "*Didde*", født 22. januar 1904 i Hoptrup, Christian, kaldet "*Kedde*" født 12. aug. 1910 i Styding og Maria Margretha, kaldet "*Misse*", født 24. sept. 1914 i Styding. - "*Didde*" døde af gigtfeber i 1939 kort før, hun var færdiguddannet sygeplejerske.

Kresten Sandholdt blev uddannet murer hos sin far og nedsatte sig som bygmester i Styding ca. 1905. - Han kom hurtigt med i offentligt arbejde og blev kommuneformand i den tyske tid. Desuden var han med i sognerådet efter genforeningen. Tillige var han i mange år medlem af menighedsrådet og i skolenævnet. - I 1914-18 deltog han i 1. verdenskrig.

Karen og Kresten Sandholdt boede til at begynde med i huset Ringvej nr. 3 - nuv. Fuchs's hus. Huset ejedes af snedker Søren Christian Rattenborg, der uden tvivl var en slægtning til Karen Sandholdt. Senere flyttede de til huset Ringvej 5, som Kresten Sandholdt havde bygget i 1910 til Lene Boe, som en tid også havde boet i Fuchs's hus. Herefter byggede han huset Ringvej 23 for hende.

Af andre bygninger opført af Kresten Sandholdt kan bl.a. nævnes Lodenhøj, udvidelse af mejeriet, tilbygning af vestfløjen ved Styding Skole og ladebygninger hos Hans Michaelsen og Hans Enemark. - I hans tid var bl.a. Peter Kehlet og Hans Seemann fra Styding ansat i firmaet. Herudover har været ansat en del udenbys svende.

Kresten Sandholdt er blevet betegnet som en meget glad og fornøjelig mand, hvorimod Karen var af en mere alvorlig natur. Sandholdt blev kendt for sine gode taler ved festlige lejligheder. Engang ved een af Didrik Thomsens fødselsdage sagde han bl.a.: "*Først var vi konkurrenter, så blev vi naboer, og til sidst blev vi venner*".

I 1945 overtog sønnen, Christian Sandholdt virksomheden efter faderen og førte den videre udelukkende som murervirksomhed.

Kresten Sandholdts hus

Kresten Sandholdts hus Ringvej 5. Grunden ved laden tv. blev udnyttet til byggeplads.

6. Mathias Møller

Mathias Møller fødtes i 1875 i Hoptrup og var søn af parcellist Jens Poulsen Møller, Styding. Han blev uddannet ved murerfaget og var på Vinding Håndværkerskole 1899-1900. Han virkede i mange år som murer i Styding og drev tillige gård nr. 7. (Se kortbilag). - Sønnen, Jørgen Møller, fulgte i faderens fodspor som murer. - Mathias Møller døde i 1962, og Jørgen Møller døde ugift i 1979. - Se yderligere omtale under gård nr. 7.

Tømrer- og snedkervirksomhed

Tømrer- og snedkervirksomhed har sikkert gennem tiderne været nøje forbundet med hinanden. - I kirkebøgerne findes ingen betegnet som tømrer, hvorimod snedkere ofte er indført. Man må derfor gå ud fra, at snedkerne i mange tilfælde tillige har udført tømrerarbejde. Desuden var mange snedkere samtidig glasere. Da dødeligheden var stor i gammel tid, har snedkerne også haft den vigtige opgave at lave ligkister. Træet var jo dyrt, og derfor har snedkerne haft den tvivlsomme og lidt makabre fornøjelse at skulle tage mål af de døde for at spare på træet. Nu om dage fås ligkister jo i "konfektionsstørrelse" fra fabrik. - Af snedkere kan nævnes følgende i Styding:

1. Hans Nissen

Hans Nissen er den første i kirkebogen med betegnelsen snedker. Han må have været snedker i Styding omkring midten af 1700-tallet.

Da kirkebogen brændte i 1763, ved vi ad den vej ikke ret meget om ham. Dog er i kirkebogen oplyst, at han var gift med Freja Hansdatter, og de fik en datter ved navn Maren. Hun blev gift med bødker Johann Johannsen, Styding. Da Johann Johannsen havde værksted i hus nr. 28, er det ikke usandsynligt, at Hans Nissen har boet i dette hus inden svigersønnen.

2. Jens Brodersen

Den næste i rækken af snedkere er Jens Brodersen. Han ejede samtidig gård nr. 7 og har således drevet snedkervirksomheden sammen med gårdens landbrug.

Jens Brodersen fødtes 1714 og var søn af Marie Sophie og Broder Paysen. Han blev gift med Mette Jeppesdatter fra Gjenner, og parret overtog gården efter hans forældre. På den tid blev den betegnet som en fjerdepartsgård. - Jens Brodersen, der ejede gården fra 1758-1782, døde i 1791. - Se omtale af familien under gård nr. 7. - Mange af gårdens senere ejere var ligeledes håndværkere.

3. Hans Jacob Holst

Vel omkring 1840 nedsatte Hans Jacob Holst sig som snedker i Styding. Han fødtes 16. jan. 1820 i Angel og var søn af væver Peter Holst og Christine Dorthe Henningsen. Han døde ugift 13. april 1876 56 år gammel.

4. August Christoph Friedrich Fahrendorf

August Fahrendorf betegnes ved folketællingen i 1840 som daglejer i Styding. Senere blev han snedker i byen, og han har sikkert overtaget snedkervirksomheden efter Hans Jacob Holst omkring 1850. - Han boede i hus nr. 9b, som førhen havde været aftægtshus til gård nr. 9. (Se kortbilag).

August Fahrendorf fødtes i 1807 i Eutin i Tyskland. Han blev gift med Bodille Cathrine Vannet, datter af Jeppe Nielsen Vannet og Hanne Kirstine Friis fra Øster Lindet. I øvrigt var hendes søster, Herlig Vannet, blevet gift med Steffen Steffensen på gård nr. 9. Det var derfor ikke så mærkeligt, at Fahrendorfs kom til at bo i gårdens aftægsthus.

De fik bl.a. børnene Johanne Christine Fahrendorf, f. 19. aug. 1837 og Joachim Hartvig Fahrendorf, født 18. jan. 1840 og død 28. april 1905.

August Fahrendorf boede endnu i 1892 i Styding, men er sikkert omkring århundredskiftet flyttet til sønnen Joachim Hartvig, som havde etableret sig som snedker i Hammelev.

5. Thomas Lauritzen Schmidt

Thomas Lauritzen Schmidt etablerede sig som snedker og tømrer i Styding i 1909. Han opførte "*Frydsminde*" og indrettede værksted i den gamle lade til Hyrups gård. Han solgte imidlertid virksomheden i 1912 til Marcus Wind, som drev snedker- og tømrervirksomheden videre et stykke tid, indtil han udvidede virksomheden til at omfatte savskæreri under navnet "*Styding Savværk*". - (Se omtale af savværket side 170).

6. Carl Frederik Pedersen

Carl Frederik Pedersen, der kom fra Haderslev, forpagtede ca. 1930 Markus Winds snedker- og tømrerforretning i Styding. Til at begynde med havde han forpagtningen sammen med Vagn Jensen, men ca. 1933 byggede Carl Pedersen selv hus på Ringvej 13, og flyttede snedkervirksomheden hertil. Carl Pedersen drev snedkeriet til 1973. En tid var han medlem af Hammelev sogneråd. - Efter Carl Frederik Pedersen overtog sønnen, *Hans Pedersen*, snedkervirksomheden. Den opførte i 1983. - Carl Petersen, der var gift med Andrea, havde ud over sønnen Hans børnene Anders, Ellen, Bent, Kaj, Erik og Carlo.

Andre håndværk i Styding

Gennem tiderne har der været mange andre håndværk i byen. Således har der været ikke så få væversker og spindere. Byen har også haft 3 møllebyggere, nemlig Hans Nissen Koppel, Nis Pedersen og Hans Martin Kjær. Som tækkere har virket Peter Wilhelm Pipgrus og Friedrich Hüttermark. Da mejeriet blev bygget, blev der brug for smørdritler. Disse blev til at begynde med lavet som deltidsarbejde af mange af savværkets ansatte, således Anton Petersen i hus nr. 23 og Christian Lind i hus nr. 18. (Se kortbilag). - Da cyklerne for alvor blev almindelige, nedsatte der sig hurtigt cykelsmede i byen. Bl.a. huskes endnu Aksel Pedersen, der boede i hus nr. 9b på kortbilagene. Foruden at reparere cykler kunne han også reparere radioer og ure. Senere fungerede Hans Jørgen Bragh som cykelsmed, først i Kresten Skøtts lade, hvor der før var smedie. Senere flyttede han vist værkstedet til sin mors hus, som lå ved landevejen mellem Styding og Thyrashul. Samtidig havde han arbejde som cykelsmed i Haderslev.

I 1709 var der 180 får på byens gårde. Til at forarbejde ulden nedsatte koner sig som vævere og spindere. (Arkivbilledet).

Styding mejeri

Styding mejeri omkring 1920. - Mejeribestyrer Hans Mathiesen og hans kone Anna med børnene Hans Christian og Betty i hånden. Tv. Holger, der blev bestyrer omkring 1948. - I 1930 byggedes nyt stuehus til mejeriet.

Byens stolthed har altid været mejeriet. Det blev bygget i 1892 af muremester Hans Christian Tinglev fra Styding, og rejsegildet holdtes hos Jørgen Steffensen, som netop havde ombygget sin gård ved Ribevej. Der var derfor god plads til de mange gæster i gårdens lade. - Mejeriet fik navnet "*Andelsmejeriet Dybdal*".

Før mejeriets oprettelse blev smør og ost fremstillet hjemme på gårdene. Efter malkningen blev mælken hældt op i fade, som sædvanligvis var af træ. Fadene blev herefter ofte hensat på en hylde under loftet i gårdens stuer. Her stod så mælken, til fløden havde udskilt sig. Ofte blev fløden dog sur, fordi den havde stået for længe. Det var således smør af ringe kvalitet, der blev fremstillet. - Opførelsen af andelsmejerier var derfor et stort fremskridt.

Hvem, der stod bag oprettelsen af mejeriet i Styding, kan der kun gisnes om, da mejeriets protokoller ikke kan findes. Det har sikkert været en stor kreds af de gårdmænd, der på den tid boede i Styding. Her kan bl.a. nævnes Markus Friis på Stydinggård, Christian Steffensen, Skøvlinggård, Hans Peter Lauritzen (nuv. Uldalls gård), Jeppe Uldall på "*Hyrups gård*", Hans Michaelsen sen. fra gård nr. 10, Niels Michaelsen Petersen, Herregården, Nis Skau, Skovgård, Nis Steffensen, Østergård, Hans Hansen Enemark på nuv. Webers gård og Hans Chr. Andersen sen. fra gård nr. 14.

Mejeriets første formand var Niels Michaelsen Petersen. Han fik dog ikke en lang periode, idet han døde allerede i 1893. Hvem, der fulgte ham på formandsposten, vides ikke, måske var det Jacob Friis og senere Hans Peder Lauritzen. Den næste formand blev Jørgen Uldall, som sad på posten i 18 år (1922-1940). Af senere formænd kan nævnes Niels Smed fra Hammelev og Hans Michaelsen jun., Styding. I *"Danske landmænd og deres indsats"*, der udkom i 1943, kan vi se, hvem der i tiden indtil da har siddet i bestyrelsen fra Styding. Her er nævnt følgende: Jeppe Decker, Stydinggård, Michael Michaelsen, Thyrashul, Christian Schmidt, Stydingskov. Desuden har følgende udenbys fra det øvrige sogn været med i de skiftende bestyrelser: Nis Nissen fra Jernhyt, Rasmus Sandvei fra Hammelev, Jens Thorvald Sørensen fra Hammelev og Christian Peter Petersen, Antonsminde i Hammelev. Herudover har der siddet bestyrelsesmedlemmer fra Ringtved og Maugstrup, som også hørte til mejeriets område.

Mejeribestyrere

Den første mejeribestyrer hed *P. Paulsen*. Han afløstes i 1914 af *Hans Matthiesen*, der i 1948 efterfulgtes af sønnen, *Holger Matthiesen*. Sidstnævnte fortsatte til mejeriets sammenlægning med Haderslev Mælkecentral i 1968.

På købmand Hans L. Hansens bagtrappe ses fra venstre Frederik Langvardt fra USA, mejeribestyrerens kone, Marie Paulsen, født Hundevadt, Anne Lauesen Hansen, mejeribestyrer P. Paulsen og Jørgen Uldall. I vinduet ses købmandens børn, Thilde og Hanne samt Ingeborg Andersen. (Foto ca. 1912).

Mejeribestyrer Hans Matthiesen

Efter mejeribestyrer P. Paulsen blev Hans Gotfried Matthiesen mejeribestyrer i 1914. Han fødtes 25. april 1882 i Aabenraa, søn af skomagermester Thomas Matthiesen og hustru Betty, født Jacobsen. Gift 16. november 1907 med Anna

Christine Matthiesen, datter af arbejdsmand Mads Lindholdt, St. Nustrup, og hustru Magdalene, født Niemann. Uddannet ved mejeribrug, elev paa Ladelund Mælkeriskole 1905-06, mejeribestyrelser i Fogderup 1907-14 og i Styding fra 1914-1948. Medlem af bestyrelsen for Hjælpekassen, Formand for Sygekassen og for Haderslev amts mejeristforening, medlem af bestyrelsen for Fortsættelsessygekassen Sønderjylland. Formand for skolekommissionen 1925 og kommunalrevisor 1929 samt mange andre poster.

Anna og Hans Matthiesen fik børnene Johannes, Thomas, Holger, Hans Christian, Betty, Magdalene, Dagmar og Agnete. *Johannes* blev købmand i Haderslev, *Thomas* blev kedelpasser på mejeriet, *Holger* blev bestyrer efter faderen, *Hans Christian* blev tobakshandler i Odense, *Betty* blev gift med manufakturhandler Rudolf Frøkjær Jensen i Esbjerg, *Magdalene* blev gift med filmoperatør Helge Fotel Andersen, København, *Dagmar* blev gift med Eduard Nissen, Haderslev, og *Agnete* blev gift med teknisk tegner Fritz Heinecke, Odense.

I 1961 blev mejeriet sammenlagt med Jegerup Andelsmejeri, og Ole Aalling, Selskær, blev den første formand for sammenslutningen. Han efterfulgtes af Hans Michaelsen jun., Styding. I 1968 blev mejeriet sammenlagt med Mælkecentralen i Haderslev, og en epoke var hermed slut.

Ved den afsluttende generalforsamling i 1967 sagde den daværende formand, Hans Michaelsen jun. bl.a:

"Året 1966-67 er et vendepunkt i vort mejeris historie. Det startede med, at jeg på generalforsamlingen 1966 gjorde andelshaverne bekendt med, at hele bestyrelsen var enige om en tilslutning og sammenlægning med Haderslev Mælkecentral, der tre år i forvejen havde optaget Sønder Vilstrup mejeri. - Og hvorfor så en sammenlægning? - Jo, bestyrelsen forudså, at tankbilkørsel trængte sig på, - det ene mejeri skulle nedlægges, og det andet udbygges - eventuelt med engangsemballage med henblik på konsummælkssalg".

Sammenslutningen blev vedtaget 21. marts 1966 i Jegerup forsamlingshus. Indledningsvis anbefalede Hans Michaelsen sammenlægningen, idet han sagde: *"Mit hjerte siger nej; men min forstand siger ja"*. - For sammenslutning stemte herefter 112 og imod 55. - Hans Michaelsen sluttede den sidste generalforsamling med at rette en tak til foregående bestyrelser og især til Christian Schmidt fra Stydingsskov, som havde siddet i bestyrelsen i 25 år.

Efter nedlæggelsen i 1968 fungerede mejeriet en tid som karosseriværksted, og i dag er der vognmandsforretning på stedet.

Sanghefte ved mejeriets jubilæum 1942

Sange

VED

STYDING ANDELSMEJERI'S

50 Aars
JUBILÆUM

OKTOBER

1942.

Een af heftets sange

Mel: Bjarkemålet

I de gode gamle dage
kunne alle lave smør,
li'så godt som brygge, bage,
gøre hør og skage hør,
skønt man kun til konsulenter
havde nabo'r og bekendter,
og endskønt det hele gik
uden synderlig teknik.

Syrevækker kendtes ikke,
thermometer li'så lidt,
nej man hjalp sig med en slikke-
pot, ej altid hvid som kridt;
kærnepiger, kærnekar'le
kærmede, som de var gale
for et resultat at nå,
om end det blev så som så.

Når kun ej en gammel kælling
havde just på kærnen set,
så at smørret blev til vælling,
som det tit skal være sket-
kom dog tilsidst dog frem en vare,
ganske god endda, når bare
der var properhed og smag
og det rette håndslag.

Nu et andet billed' tegnet
bliver af vort mejeri;
hvad som husflid mest var regnet,
blev vor største industri;
Faget blev privilligeret
for de få, som har studeret
ret den kunst at lave smør
som det nu sig hør og bør.

Videnskaben og teknikken
mægtig frem os hjulpet har;
det, som giver i'et prikken,
er dog, hvad det altid var;
Dygtighed og lyst til værket,
flid af interesse mærket,
properhed og sikker smag
og det rette håndslag.

Lad det føles som en ære
at få lov at være med
stadig længer frem at bære
Danmarks største virksomhed,
derved hjælpe til at bygge
på et værk til fælles lykke
lægge *Arbejds-Poesi*
i det danske mejeri!

Før man fik mejeriet, benyttedes følgende redskaber til fremstilling af smør på gårdene. Fra venstre: Mælkefad og skummeske, flødebøtte, stampekerne og smørbøtte.

Styding Savværk

"Frydsminde" 1909 i Thomas Lauritzen Schmidts tid. - På daværende tidspunkt var der kun tømrer- og snedkervirksomhed på stedet.

Den største og eneste industri i Styding ud over mejeriet var i lange tider Styding Savværk.

Den spæde begyndelse til virksomheden startede ca. 1909, da Thomas Lauritzen Schmidt begyndte tømrer- og snedkervirksomhed i resten af den gamle ladebygning, der hørte til Hyrups gård. Samme år opførte han stuehuset "Frydsminde" på Svinget nr. 1. Gården var nedbrændt ca. 1906, hvorefter resten af gårdens længer blev nedbrudt med undtagelse af den før nævnte lade, som var nyopført. I øvrigt var denne ladebygning den første bygning i Styding, der fik pålagt zinktag.

I 1912 købte Markus Wind af Thomas Lauritzen Schmidt og fortsatte med snedker- og tømrervirksomheden.

Markus Wind stammede fra den kendte Windslæggt fra Ladegård - en slægt, der oprindeligt stammede fra en større gård i Fjersted, Spandet sogn. Han fødtes i 1886 på Egebjerggård i Hjerndrup, som søn af gdr. Paul Hansen Wind.

Slægten havde, inden Markus Wind kom til Styding, stor tilknytning til byen, idet hans bedstefar, Paul Hansen Wind, født 1808 i Fjersted, afstod sin gård i Gl. Ladegård til sønnen, Hans Wind, (født 1841). Han giftede sig herefter 2. gang i 1870 med enken, Anneken Jacobsgård, der havde været gift med Peder Jacobsgård fra gård nr. 14 i Styding. Hun var datter af Steffen Steffensen fra gård nr. 9 i Styding. Parret udskilte en parcel fra nuv. Hans Chr. Andersens gård og byggede en gård ved Jomfrugang. Den blev senere overtaget af Hans Christiansen.

Yderligere havde Markus Wind to fastre, der var gift i Styding, nemlig Ellen Marie Wind gift med gårdejer Jes Jacobsgård, nuv. Hans Chr. Andersens gård, og Christine Wind, der var gift med Hans Christensen Schøler på nuv. Frede Møllers gård.

Markus Winds familie har således haft stærke relationer til både byen og sognet, inden han kom til byen i 1912.

Markus Wind kom i lære som tømrer og snedker ved Godske i Hammelev og tog et ophold på Krabbesholm Højskole. I 3-4 år gik han herefter på valsen i Tyskland, hvorefter han startede snedkerforretning i karetmager August Kecks oprindelige værksted i Hammelev Bygade. I 1917 blev han gift med Bodil Marie Nørgaard, som i Styding altid blev kaldt "*Mie*". Hun var datter af kornhandler og købmand Peter Nørgaard i Hammelev, hvis familie i øvrigt stammede fra gård nr. 16 i Styding. De fik børnene Paul, Ellen Marie, Peter og Holger.

Opskæring af tømmer påbegyndes

Omkring 1920 var snedker- og tømrerforretningen kommet så godt i gang efter 1. verdenskrig, at der nu var ansat 4 svende og 2 lærlinge. Desuden var ansat 2 arbejdsmænd, Peter Nissen og Andreas Kunz, der faktisk allerede på dette tidspunkt virkede som savskærere, idet de savede dét tømmer til, som snedker- og tømrervirksomheden brugte på egne byggepladser.

I 1923 blev Jens Møller ansat som lærling, og på den tid påbegyndtes opsavning af tømmer og brædder til egnens landmænd på bestilling. Om vinteren savedes brænde og fabrikeredes ligkister. Det fortælles, at lærlingene ofte brugte kisterne til at sove til middag i.

Markus Winds stående valgsprog var altid: "*I kan ligeså godt lave tingene ordentligt. De kommer ikke ud af værkstedet, inden jeg har set dem*".

Savværket udvides

Efterhånden udvidedes virksomheden til i større omfang at save tømmer til andre, og der blev anskaffet en stor bloksav og en stor tømmer-sav. Disse blev i begyndelsen trukket af en 1-taktsmotor. Senere blev købt en dieseldrevet skibsmotor, der hver morgen og efter middagstid skulle forvarmes ved hjælp af en glødelampe påført petroleum. Lampen blev holdt mod glødehovedet, hvorefter motoren blev startet med et stort svinghjul.

Efter nedgang i byggeriet i 1928 startedes produktion af sveller til DSB gennem firmaet Collstrup i København. Ca. på dette tidspunkt ansattes Jens Iversen som den første egentlige savskærer på savværket.

Snedker- og tømrervirksomheden afhændes

Da svelleproduktionen i 1930 gik særdeles godt, besluttede Markus Wind at gå over til udelukkende at beskæftige sig med savværket. Snedker- og tømrerforretningen blev herefter udforpagtet til Carl Pedersen og Vagn Jensen i Styding. De drev forretningen sammen i et par år, men ca. 1933 byggede Carl Pedersen selv værksted på Ringvej 13.

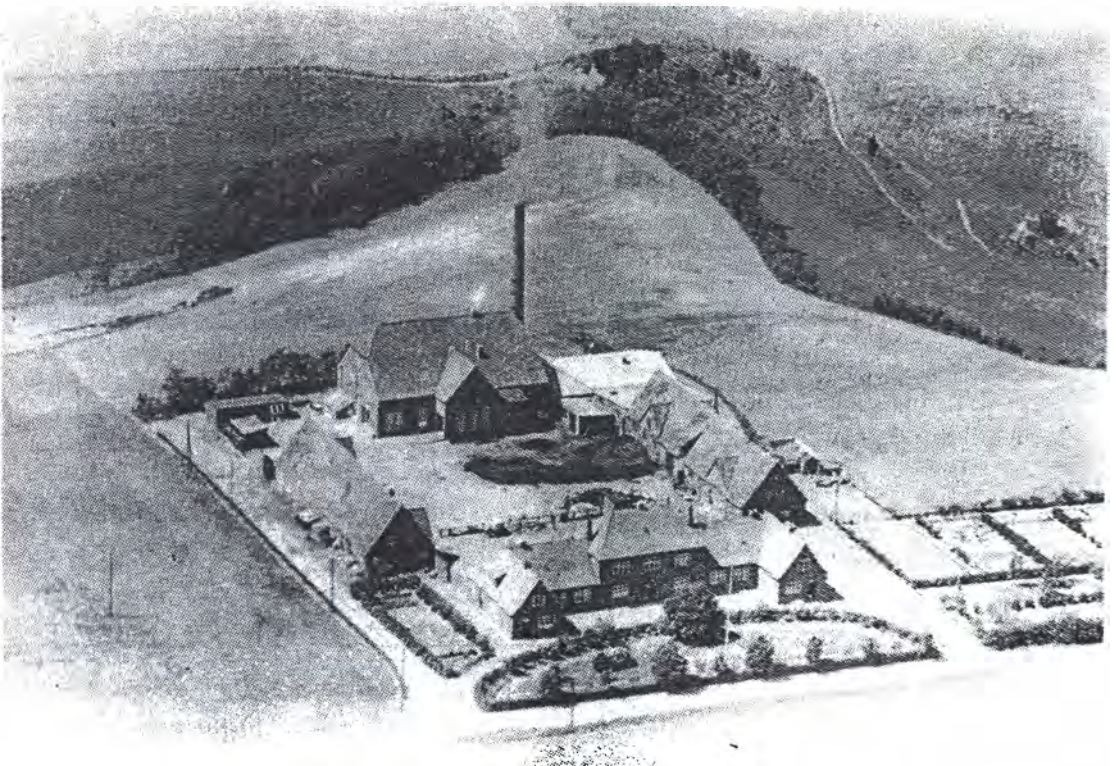
Savværket blev de kommende år udvidet flere gange. I 1937-38 blev således mod syd bygget til den oprindelige gamle længe, som havde tilhørt Hyrups gård, og i 1967 måtte en del af den gamle længe vige for en ny savværkshal. Resterne af den gamle gård eksisterer dog stadig, og bl.a. ligger gårdens ajlebeholder endnu inde i bygningen.

I en alder af 76 år afstod Markus Wind i 1962 savværket til sønnerne Paul og Holger Wind. Efter Paul Winds pludselige død i 1964 førte Holger Wind savværket videre alene med stor hjælp af sin kone, Maren. I den bedste tid beskæftigede savværket 17-18 mand. I 1992 blev savværkets bygninger lejet ud til træskofabrikant Ejner Nielsen, Hammelev, der anvender dem til opskæring af træ til sin virksomhed i Hammelev.

Styding Savværk 1946. Bygningen tv. med skorstenen og gavl mod vest er resterne af den gamle "Hyrups gård". I denne bygning findes stadig gårdens ajlebeholder. (Se gården indtegnet under gård nr. 8).

Destruktionsanstalten

Destruktionsanstalten ved Tørringvej. Becker-familien boede i midterbygningen nederst i billedet, og de ansatte boede i sidefløjene. I fløjen til højre for gårdspladsen var heste-, ko- og svinestalde. I fløjen til venstre for gårdspladsen var værksted og vognport. Bygningen med den store skorsten i baggrunden var produktionsbygning til fremstilling af kød- og benmel.

I 1913 blev destruktionsanstalten bygget ved Tørringvej mellem Styding og Hammelev af Karl Meir fra Hamborg. Han byggede i øvrigt flere destruktionsanstalter mellem Hamborg og grænsen. - Man kan diskutere om denne virksomhed hørte til Styding. Ét er i hvert fald sikkert - området hørte til Styding skoledistrikt, og både fabrikantens og de ansattes børn gik i Styding skole.

Destruktionsanstalten eller "*Kadaveret*", som den kaldtes på egnen, blev placeret på et areal lidt nord for det sted, hvor den første skole fælles for Hammelev og Styding blev opført i 1769. Ved udskiftningen i 1792 betegnedes dette areal som kirkejord.

I 1926 overtog Johannes Hugo *Frederik* Becker virksomheden. Han fødtes 24. juni 1905 i Hovslund og var søn af bygmester Vilhelm Becker sammesteds. Han blev gift med Helene Johansen, datter af købmand Jørgen Johansen, Hammelev. De fik børnene Ejner, Ingrid og Sonja.

Frederik Becker var uddannet maskinmekaniker 1921-24 og drev 1924-26 mekanikerværksted og vognmandsforretning i Hovslund, indtil han overtog destruktionsanstalten i 1926.

Bekendtgørelse 1914

1010 b

Kraak, Flobt
pr. Østb.

Bekendtgørelse

Bekanntmachung.

Wie die Tierbesitzer im Kreis Hadersleben durch Anzeigen ersehen haben, ist die Kreisabbederei im Betrieb genommen, und ich bitte die Tierbesitzer, um alle Unannehmlichkeiten zu vermeiden, die Anmeldung rechtzeitig erfolgen zu lassen, damit auch die Abholung rechtzeitig ausgeführt werden kann.

Um Irrtümer zu vermeiden, mache ich nochmals darauf aufmerksam, wenn die Tierbesitzer die Kadaver mit Haut und Haaren der Kreisabbederei überlassen, so erhalten sie eine dementsprechende von dem Kreisaußschuß festgesetzte Gebühr. Falls aber die Häute zurückbehalten oder zurückverlangt werden, erhalte ich von den Tierbesitzern eine Gebühr für die Ueberführung und Unschädlichmachung, die ebenfalls von dem Kreisaußschuß festgesetzt ist. Bei Zurückhaltung der Häute kann es sich nur um die bei der Fleischbeschau verworfenen handeln, sonst darf kein krepiertes Vieh anderswo abgehäutet werden, als in der Kreisabbederei.

Verstöße gegen diese Vorschriften werden sofort zur Anzeige gebracht.

1059 b

Kreisabbedereibesitzer
Karl Meier.**Der Neubau eines Nebengebäudes**

bei der hiesigen Schule soll vergeben werden. Die Bedingungen liegen bis zum 12. d. M. bei dem Unterzeichneten zur Einsicht aus.

Enderupstov, d 3 März 1914.

Som besiddere af dyr i Haderslev amt er gjort bekendt med gennem annoncering, er amtsdestruktionsanstalten taget i brug, og jeg beder besiddere af dyr, for at undgå ubehageligheder at lade anmeldelse følge rettidigt, således at også afhentningen kan ske rettidigt.

For at undgå fejltagelser, gør jeg endnu engang opmærksom på, at når besidderne af dyr overlader kadaveret med hud og hår, så modtager de et tilsvarende fra amtsudvalget fastsat gebyr. I tilfælde af, at huden tilbageholdes eller forlanges tilbageleveret, modtager jeg af besidderne af dyr et gebyr for overførelse og uskadeliggørelse, som ligeledes er fastsat af amtsudvalget. Ved tilbageholdelse af huden kan det kun handle om dyrlægekontrol og frasortering, ellers bør intet afdødt dyr blive afhudet andetsteds, end på amtsdestruktionsanstalten.

Forsyndelse mod disse forskrifter bliver straks anmeldt.

Besidder af amtsdestruktionsanstalten

Karl Meier

Kort efter etableringen i 1913 indrykkede Karl Meier ovenstående annonce i Dannevirke.

Til destruktionsanstalten hørte tillige 12 tdr. land og desuden forpagtedes 18 tdr. land. Disse arealer var fortrinsvis til anstaltens mange heste samt et par køer. Der var i sin tid mange ansatte, og en del boede i fløjene til hovedbygningen, hvor Fredrik Becker selv boede med familie. Længst mod vest ned mod Stevning lå den store produktionsbygning, hvor de selvdøde dyr i store ovne blev lavet til kød- og benmel. Dette produkt blev solgt viden om til foder. Den nordlige fløj var bl.a. indrettet til hestestalde, og den sydlige fløj var indrettet til vogne og værksted, så vidt det erindres.

En overgang havde man på stedet 24 heste, som brugtes, når dyrene skulle hentes i omegnen. Det berettes, at man ofte kørte helt til Toftlund efter dyr. De hårde landeveje på den tid sled et ikke ubetydeligt antal hestesko op, og smedemester Simon Westergaard, Styding, har fortalt, at "*kadaveret*" hørte til een af hans bedste kunder. Det tog således kun 14 dage, inden hestenens sko var opslidte. Kun Vojensgård med med 26 køre- og rideheste var en større kunde.

På grund af det store hestehold var Frederik Becker en ivrig hesteavler inden for den jyske race, og han var i en del år med i bestyrelsen for Hammelev hesteavlsforening. Yderligere drev Becker sammen med svogeren, købmand Peder Johansen, Hammelev, en tid Hammelev savværk, som lå nord for stationen.

Kadaveranstalten en yndet legeplads

Skolebørnene fra Styding blev ofte inviteret ned til kammeraterne på kadaveranstalten. Man legede her upåvirket mellem bunkerne af de døde dyr, der undertiden var gået i begyndende forrådnelse. Disse hobe kunne være fortrinlige gemmesteder, når man legede "*put*". - Det hændte også, at børnene blev inviteret til middag hos de ansatte familier eller fabrikantfamilien. Fra den tid fortælles, at man hos een af de ansatte familier altid fik følgende formaning ved bordet: "*Spar på kartoflerne børn - kød har vi jo nok af her på stedet*".

Ikkè alene var der på kadaveranstalten en ulidelig lugt, men også Styding mærkede aromaen, når vinden var i sydøst. Pigerne i byen blev ved sådanne lejligheder hurtigt udkommanderet til at få vasketøjet ind. Men trods alt lugtede det jo af penge, som folk sagde på egnen.

Becker solgte virksomheden til Daka i Lunderskov og opførte selv den store to-etages villa, som ligger lige syd for virksomheden. Daka drev anstalten til 1971, hvorefter der var skiftende ejere, indtil Aage Søndergaard købte bygningerne og indrettede "*Sønderjyllands kunstcenter*". Den store produktionsbygning mod vest blev herefter fjernet, så der blev fri udsigt til Stevning sø. (Se omtale side 176).

Sønderjyllands kunst- og kulturcenter

Sønderjyllands kunst- og kulturcenter, som Aage Søndergård oprettede i 1990.

Efter en tid med skiftende virksomheder, bl.a. produkthandel, blev de totalt nedslidte bygninger fra den tidligere destruktionsanstalt i 1990 indrettet til kunst- og kulturcenter af Aage Søndergaard. Den store produktionsbygning mod vest blev fjernet, så man fik fri udsigt til Stevning Sø, og sidefløjene blev indrettet til udstillingslokaler, som rummer Danmarks eneste klokkemuseum samt en enestående samling af gamle radioer og grammofofoner. Desuden fungerer en del af den nordlige fløj som keramikerværksted. I hovedfløjen er, foruden beboelse, udstillingslokaler for skiftende kunstudstillinger. Desuden er i denne fløj indrettet cafe og 5 værelser til overnattende gæster.

Eggen har hermed fået et særdeles velindrettet og aktivt kunst- og kulturcenter. Den nære beliggenhed til det historiske sted "*Tørning*" og de enestående naturområder omkring Stevning og Christiansdal gør, at publikum kan bydes på mangeartede oplevelser. Kunstcentrets udstillinger udgør sammen med de historiske samlinger og udstillinger på Tørning således en smuk helhed i pagt med egnens natur.

Patrioten Mikael Steffensen

Portræt af Mikael Steffensen malet til hans forlovede, Anna Jensen, Rejsby.

Mikael Steffensen hørte til den kendte Steffensen-slægt, der fik så stor udbredelse i Styding. Han slog sit navn fast, da han meldte sig som frivillig til krigen i 1914 for at få sønderjyderne til at blive i deres landsdel for at kæmpe for danskheden. - Til lige blev han kendt for de mange smukke og dybt rørende breve, han sendte fra fronten til familie, venner og bekendte.

Han fødtes på Skøvlinggård i Styding 26. november 1887 som yngste søn af Christian Steffensen og Anne Christine, født Ravn. (Se omtale under gård nr. 3).

Moderen var brystsvag og døde kun 35 år gammel i 1894. Faderen døde nogle få år efter i en alder af 50 år i 1902. De efterlod 4 børn, en pige og 3 drenge, som herefter kom i pleje forskellige steder hos familie. Mikael Steffensen kom således i pleje hos en slægting, landmand Skøtt og hustru i Nustrup. Her fik han en god og tryk barndom; men han glemte aldrig Styding og kom tit på besøg i sin fødeby.

Som Skøvlinggård så ud i Mikael Steffensens barndom. - På billedet familien Jacob Jørgensen, som ejede gården 1908-1914.

I 1910 kom Mikael Steffensen på Høng Højskole, og i 1913 blev han dimitteret som landbrugskandidat fra Den Kgl. Veterinær og Landbohøjskole i København. I et par år var han ansat i Det danske Hedeselskab i Viborg, og det var meningen, at han herefter skulle vende hjem til en lovet stilling som konsulent i afdelingen for hede- og mosekultur under Fælleslandboforeningen for Nordslesvig.

Senere fik han tilbud om en lederstilling i Østasiatisk Kompagni, men sagde nej til denne meget vellønnede stilling, da han følte arbejdet i hjemstavnen blandt sine egne som et kald, som han måtte hjem til.

Mikael Steffensen var heller ikke et øjeblik i tvivl om, hvad han måtte gøre, da de uvejrs mørke skyer drog ind over landet, da 1. verdenskrig startede i august 1914. Han var på det tidspunkt endnu i Viborg og kunne være blevet der. Men han vidste, at for tusinder af hans unge venner og kammerater hjemme i Nordslesvig var der intet valg. De måtte bøje sig under den tunge pligt, som det fremmede herredømme pålagde dem. Dem ville han ikke svigte, og lige så lidt ville han udsætte sig for den mulighed at stå skilt fra sin hjemstavns og sit kald i den lovede stilling, når engang krigen endte. Derfor drog han frivilligt hjem som én af de første og tog, hvad der fulgte. *"Her er jeg født, og her vil jeg vokse op, - her bor de mennesker jeg holder af, og her har jeg tænkt at skulle have min virksomhed, og det vil jeg sætte mit liv ind for"*, sagde han ved hjemkomsten.

Han opfordrede samtidig andre sønderjyder til at blive hjemme i landsdelen og trække i den forhadte tyske uniform, for at de senere med ret kunne stemme sig hjem til Danmark. Mange fulgte hans opfordring, men der var også mange, der flygtede til Danmark for at redde skindet.

Selv efter tre krigsårs hårde lidelser var hans standpunkt det samme, men han ville ikke dømmes dem, der rømte, *"men jeg selv kunne ikke gøre det"*, skrev han i et brev kun få uger, før han faldt.

Den 28. november 1917 blev Mikael Steffensen for sidste gang sendt ud i forreste linie sammen med en kammerat. Han var i meget trykket stemning og talte kun lidt.

Og det blev en hård tur. De skulle ud med befalinger og postsager samt mad til de foran liggende officerer. De måtte slæbe sig fra granathul til granathul med den tunge byrde. Granater faldt til højre og venstre, og shrapnels eksploderede over dem. Da de omtrent var nået frem til deres mål, blev skydningen særlig voldsom. De knælede da ned et øjeblik med ryggen mod fronten. Mikael Steffensen tog sin stormhjelme af, og medens han styrkede sig i bønner, eksploderede en shrapnel over deres hoveder. Kammeraten blev hårdt såret i halsen. Han råbte dette til Mikael Steffensen, som med et medlidende udbrud ville rejse sig for at hjælpe ham.

Men i det samme blev han selv ramt og var død på stedet af en kugle, som var trængt ind gennem ryggen og havde gennemboret hjertet.

Mikael Steffensen blev begravet på en soldaterkirkegård med 1500 grave i den lille franske by Halluin; men liget blev senere ved venners hjælp bragt til Danmark, hvor han blev begravet den 26. marts 1818 på familiens gravsted ved forældrenes side på Hammelev kirkegård. Ved graven talte sognepræsten, men forinden havde frimenighedspræst Thade Petersen talt for det store følge i Jørgen Uldalls gård i Styding, hvor kisten var blevet ført hen. Her havde Mikael Steffensen altid fået en gæstfri modtagelse hos vennen, når han besøgte sin barnsby.

Det var ikke alene Mikael Steffensens store patriotisme, der gjorde ham kendt, men også de mange smukke og dybsindige breve, han sendte til familie, venner og bekendte. Disse breve er udgivet af digteren og vennen Valdemar Rørdam i en lille bog om Mikael Steffensen.

I bogens efterskrift skriver Valdemar Rørdam bl.a. følgende:

".....og de vil forstå, hvilket tab for både det større og mindre fædreland Mikael Steffensens død er. Han nåede ikke at indfri de store løfter, som hans sjældne karakter og rige evner har givet. Dog har han ikke levet forgæves".

Under udarbejdelsen af denne bog er fremkommet et brev fra Niels Michaelsen Petersen fra Herregården. Brevet er opbevaret af sønnen, Niels Michaelsen Petersen, Ringvej 17. Brevet er skrevet af Niels Michaelsen Petersen, medens han var på vestfronten. Han skriver:

Vesten d. 14/3 18

Kære Hr. Sarup!

Hjertelig Tak for Deres Brev af 6/3, som jeg modtog i Gaar Aften. Det var jo mig umuligt at komme, og tilmed var der jo ogsaa Spærring. I Dag bliver vor Kære Michael saa ført hjem til Slesvigsk Jord; det gør godt at høre, at han kommer hjem til Hammelev. Ja, hvis nogen har fortjent det, saa har han. Hvis jeg maa spørge, hvem betaler Transporten og Begravelsen og Gravstenen. Hvis jeg paa nogen Maade kan hjælpe, saa er det mig en umaadelig stor Glæde at yde noget til Gengæld for alt det gode, han har givet og gjort for mig. Hvis det paa nogen Maade kan lade sig gøre, saa vilde jeg gerne have Lov til at "løfte ham hjem i Flok". - Dette er et meget besværligt og stort Arbejde De har taget Dem paa. - Naar jeg traf og besøgte Michael - ja, så kom Minderne frem, og man tænker med Vemod tilbage på den Tid, han var iblandt os; og vi kan saa daarligt undvære vore allerbedste

Mænd. Når man herude var sammen med Michael kom Talen jo altid om vor kære, gamle Hjemstavn og om dens Fremtid; han har ved en Afsked herude en Gang sagt mig: "Lov mig en Ting, Niels, at du aldrig - om det end ser nok saa mørkt ud - vil svinge vor Sag, den Sag er ikke tabt, det staar til os at holde ud; lad os kæmpe for vor fædrene Arv. Naar det for Menneskene saa mørkest ud, kom altid hjælpen fra Gud.

Min Adresse har forandret sig lidt, da jeg efter den sidste haarde Dyst er bleven Sergeant. Nu Lev-vel alle kære i Hjemstavn og Tak, fordi I i Tankerne er med os.

*Med hjertelig Hilsen
og Glædelig Pinse
Deres hengivne*

Niels Michaelsen Petersen

På Hammelev kirkegård blev rejst en mindesten over Mikael Steffensens sidste hvilested ved siden af forældrene. (Foto: Lokalhistorisk arkiv).

Titelblad til Valdemar Rørdams bog om Mikael Steffensen:

SØNDERJYDEN
MIKAEL STEFFENSEN

EN AF DE FALDNE

MINDER OG BREVE

UDGIVNE AF EN VEN – VED VALDEMAR RØRDAM

H. ASCHEHOUG & CO. KJØBENHAVN.

MCMXVIII

"De sønderjydske piger" havde aner i Styding

I året 1877 udkom Holger Drachmanns *"Derovre fra Grænsen"*. Det var en bog, der overalt fandt genklang i danske hjerter. Særlig navnkundigt blev et af versene, i et digt i bogen om en familie fra Sundeved, der passede en krigergrav i deres have, hvor to soldater fra 1864 var begravet. - Verset lyder således:

*"De vog dem, vi grov dem
en Grav i vor Have,
Lagde dem ved siden af alfar Vej;
Alle vore Blomster skal smykke deres Grave;
Sønderjydske piger, I forglemme det ej".*

Valborg og Helga blev valgt som modeller

En dygtig kunsthandler og forlægger, Ernst Bojesen, i København fik et stykke tid efter den ide at skabe en virkelighedsillustration til digtet i form af to sønderjydske piger i nationaldragt. Han satte sig derfor i forbindelse med en ven i Flensborg og bad ham finde et par egnede piger til illustrationen. Valget faldt på Valborg og Helga fra Oversø syd for Flensborg. Deres forældre var Hans Mikkelsen Tofte og Helene Margrethe Bertelsen.

Deres moder havde aner på Uldalls gård i Styding

Deres far, Hans Mikkelsen Tofte, fødtes 13. dec. 1825 i Tirslund ved Bevtoft, hvor hans far, Jens Tofte, var skolelærer om vinteren og håndværker om sommeren. Hans Mikkelsen Tofte kom på Lyngby Seminarium på Djursland, hvorfra han blev dimitteret med 1. karakter i 1846. Nogle år var han herefter lærer i Skærbæk. Efter treårs-krigen i 1848 blev han andenlærer og degn ved den nyoprettede Borgerskole i Flensborg. Til sidst blev han leder af Landbrugs- og Folkehøjskolen på Aagaard i Oversø sogn syd for Flensborg. - I 1857 blev han af Kong Frederik VII personligt overrakt Dannebrogskorset.

Hans Mikkelsen Tofte blev i 1853 gift med Margrethe Bertelsen i Hammelev kirke. Hun var datter af degn og skolelærer Bertel Bertelsen, som fødtes på gård nr. 4, nuværende Uldalls gård i Styding. Han var lærer ved Grindal skole, der lå mellem Hammelev og Styding. (Se omtale side 53).

Om Hans Mikkelsen Tofte fortælles, at han engang afgav det løfte, at han hverken ville klippe hår eller skæg, før Sønderjylland kom hjem til Danmark. Da der jo gik lang tid, inden det skete, blev han jo lidt langhåret og fik et mægtigt skæg - tilmed blev det helt hvidt.

Da han sine sidste år boede hos sin datter i Skårup på Fyn, frembød han unægtelig lidt af et særsyn, når han spadserede i byen med sin lange slængekappe og det lange hår og skæg. Formelig lignede han en viking. Han døde i datterens hjem i 1917 og fik således ikke lov til at opleve genforeningen.

Hvad blev der af Helga og Valborg?

Helga døde som ung af en galopperende svindsot, og Valborg blev gift med den noget ældre fætter H. Tofte, som var musiklærer på Skårup Seminarium. Her døde hun den 30. maj 1935.

Helga besøgte ofte Styding og Hammelev for at se de steder, familien var udgået fra. I øvrigt var der flere af Tofte-familien i Hammelev sogn.

Annoncering af billedet med "De sønderjydske Piger":

Nationalt Billede.

I næste Uge udkommer et for enhver Forretning i Norden letsælgbart Billede, nemlig:

De sønderjydske Piger,

fotograferede efter Naturen af Fotograf H. Schumann i Flensborg. Billedet er en overordentlig vellykket og stemningsfuld Gjengivelse af to smukke sønderjydske Piger i Nationaldragter. Randtegningen om Fotografiet er komponeret af **Lorenz Frølich**, Digtet i Randtegningen skrevet af **Vilhelm Borgsø**. I Rammen er ligeledes indfattet Strofer af Holger Drachmanns Sang og Hillebrandts Melodi hertil. Prisen bliver: Meget stort Folio 10 Kr. — Folio (baade, hel Figur og Knæstykke) 4 Kr. — Cabinet (ligeledes hel Figur og Knæstykke) 1 Kr. 50 Øre. Alt + 25 pCt. og $\frac{11}{10}$ pr. Contant. Kolorerede Billeder ville komme i Handelen kort efter. Da jeg vil sætte Pris paa, at ethvert Firma faaer dette Billede at se, er jeg villig til, hvis det ei skulde behage, at betale det forlangte Provecemplar tilbage, dog kun naar dette bliver returneret strax efter Modtagelsen. De indsendte Ordres blive expederede i den Orden, de indkomme.

Ærbødigt

Ernst Bojesens Kunstforlag.

Den enestaaende Lykke, som Nationalbilledet

De sønderjydske Piger

gjør i enhver Egn af Danmark og Slesvig, har umuliggjort, at jeg stadig har kunnet expedere alle de indkomne Telegrammer og Breve pr. Omgaaende, hvorfor jeg i saa Hensende beder dHerrer undskylde. Navnlig maa Ordrene paa 10 og 5 Kroner-Billederne gaa i den Orden, de indkomme, da der selvfølgelig kun er een Originalplade og denne kan kun give 25 Aftryk pr. Dag. Cabinets-Knæstykke har jeg omtrent slet ikke kunnet lave, da jeg derved havde maattet undvære Folio-Billeder; dette vil dog kunne ordnes om nogle Dage. Fra først i næste Uge haaber jeg alle Ordre ville være expederede, ligesom at jeg da vil kunne tilfredsstille ethvert Forbrug. For dHrr. Boghandlere, som endnu ei have forsynet sig, bemærkes, at Priserne er: Stort Folio 10 Kr. Folio Knæstykke 5 Kr. Folio (hel Figur) 4 Kr. Cabinet Kr. 1,50.

Ernst Bojesens Kunstforlag.

Det første billede af Valborg og Helga som "De sønderjydske piger" blev annonceret i 1879. - Det solgtes også som Cabinet-Portræt til familiealbums.

Genforeningsbilledet af Valborg og Helga hænger stadig i mange sønderjydske hjem. - Nederst på billedet symboliseres Danmark, der modtager hjemvendte sønderjyder.

Pigerne kom også til at pryde bagsiden af Sprogforeningens Almanak. - Kortet symboliserer "Et land uden navn". - Lærken på toppen af stangen symboliserer "håb og tro".

"De sønderjydske piger" på brugsting

"De sønderjydske piger" blev brugt som motiv på sukkerskåle, tallerkener, kopper, pibehoveder og mange andre brugsting.

Særprægede personer i byen

Inge Marie kachku'n

Om "*Inge Marie kachku'n*", der boede i Styding fra 1860 til omkring århundredskiftet, fortælles mange historier.

Hun tog hver dag til Haderslev for, som "*bykone*", at hente kager og fisk til folk i Styding. Indtil jernbanen blev anlagt, foregik turen til staden til fods over Fredsted. Som regel var hun iført en nattøje, som dog var dækket af et overmåde stort sjal. Hendes hår var kulsort, og varerne blev fragtet i to store kurve, som hun bar i et åg over skuldrene.

Når hun kom hjem til Styding, gik hun ad den gamle sti fra landevejen forbi Hans Peter Lauritzens og videre hjem ad stien forbi Johannes Andersens gård. Hun undgik herved at skulle passere Kjestine Kudsk's hus. De to kunne nemlig ikke forliges, da de var konkurrenter som bykoner.

Da hun hverken kunne læse eller skrive, bandt hun forskellige uldtråde om fingrene for at kunne huske budene. Varerne bragte hun for det meste selv ud; men da børnene blev større, hjalp de til. Sønnen, Johannes, har således berettet, hvordan han leverede varerne. Han har fortalt, at nogle steder var folk flinke, andre mindre flinke. Særlig var han glad for at bringe varer til Maren og Jørgen Steffensen på Hyrups gård. Her vankede der altid en skilling eller en kage.

Fiskene, der skulle leveres til folk, havde hun omhyggeligt trukket på pilekviste i det antal, der skulle leveres. En dag tabte hun nogle fisk på grusvejen. Hun gik derfor ned til bydammen for at vaske dem lidt af. På grund af sin umådelige "*egenvægt*" fik hun overbalance og endte ude dammen med fisk og det hele. "*Hjælp*", skreg hun; men ingen hørte åbenbart hendes skrig. I sin snedighed råbte hun nu "*brand, brand*", det vidste hun kunne få folk ud af stolene i den lille by. Det varede da heller ikke længe, inden Johannes Andersen, der på dette tidspunkt var byens brandfoged, kom til og fik hende bjerget op, hjulpet af sin karl.

Undertiden lykkedes det hende at få køreledighed til staden med de lokale beboere. Engang var hun således kommet med møller Boysen fra Tørning Mølle i hans kane. Inge Marie blev placeret bagest i kanen, men på grund af træthed blundede hun hen. Herved skete det, at hun skred af ude ved Skallebæk, uden at mølleren opdagede det. Da Matzen fra Tørninggård lidt senere passerede stedet, råbte han: "*Høj, Ing' Mari', vil du med op at køre?*". "*Nej*", sagde Inge Marie, der knapt endnu var vågnet op, "*a ager med møller Boysen*".

Efter at banen i 1867 var anlagt, benyttede Inge Marie gerne toget. Det fortælles, at første gang hun skulle med, kom hun lidt for sent, og toget kørte for næsen af hende. Forarget råbte hun: "*Hvis I bæe jer så'n a, fåe i minsandten it manne kunde!*"

Ud over varene, der var bestilt af folk, havde hun i sit hus et lille udsalg af kager, og det fortælles, at hun puttede dem i kommodeskuffer og hængte dem under loftet, for at rotterne ikke skulle tage dem. På grund af dette udsalg holdt mange af byens børn, karle og piger til ved huset i deres fritid, og der foregik om aftenen megen halløj på stedet. Lærer Gundesen, der havde skolehave over for Inge Mariens hus, fulgte ivrigt med i, hvad der foregik og kunne således holde sig godt orienteret om, hvad der rørte sig mellem byens unge.

"Hun var naue så svar, og vejte vel nok et to hunde pund", er der een, der har fortalt. Hun blev derfor ofte - lidt respektløst - af byens børn kaldt *"Æ ryk kachku'n"*. Denne vægt gjorde engang ulykke, da Hans Peter Lauritzen ville vise hende sine to nye foxterrier-hvalpe. Under *"synet"* kom hun først til at træde den ene ihjel. *"Hovsa"*, sagde hun og trådte et skridt til siden og trådte herved også den anden hvalp ihjel.

Niels Uldall, der blev storkøbmand i Flensborg, har i sine erindringer berettet om den dybe taknemmelighed, han havde over for Inge Marie, fordi hun engang hjalp ham. Det gik således til: Niels Uldalls onkel og gudfader, Jep Uldall fra Styding, skulle i 1890 finde en læreplads til ham i Haderslev. Der var dog ingen, der ville have ham. Han var for *"klein"*, blev der sagt. Da de næsten havde opgivet, mødte de Inge Marie i Storegade på vej hjem. Efter at Inge Marie havde hørt deres bekymringer, sagde hun: *"I sku' prøv' op ve købmand Aagaard, han mangler en læ'dreng te' påsk"*. Niels Uldall fik pladsen, og han skrev i sine erindringer: *"Således gik det til, at jeg blev manufakturhandler. - Er Guds veje dog ikke undertiden mærkelige?"*. Inge Marie havde således været med til at bane vejen for Niels Uldalls senere karriere som storkøbmand. Han glemte hende aldrig for det.

Kagekonens hus i Styding. (Hus nr. 32 på kortbilag).

Disse og mange andre historier gik der om Ing' Mari' kachku'n. Egentlig var hun en kone, som der kun kan udtales beundring for. Hun var et yderst hjælpsomt menneske, der ikke lå samfundet til last, men sørgede både for sig selv og sine børn. Sønnen, Johannes, har fortalt, at hun ikke ønskede at modtage pension, som hun ellers kunne have tilkommet i de mange år efter sin mands død i 1882. Kun de sidste fire år af hendes liv fik han hende overtalt til at modtage denne ydelse. Den var dengang kun 12 kr. om måneden.

Grø'n Trinne

I et lille uanseligt hus, der lå mellem Styding og Thyrashul, boede "*Grø'n Trinne*" også kaldet "*Trinne trefod*". Om hende er der også blevet fortalt en masse historier. Her et par enkelte af dem:

Medens hendes børn gik i skole, var hendes mand, Carsten, i fængsel i Tyskland. De andre børn spurgte dem: "*Hvor æ jes far?*", og de svarede: "*3 miil å dænd anden sie Kiel, - han ha' fri kost å natlogi*". - Trinne var slem til at rapse - bl.a. havde hun stjålet et grønt skørt samt en trefod. Af disse grunde fik hun de omtalte øgenavne.

Trinne forrettede også byærinder for folk, og når hun kom ind med sin kurv, sagde hun gerne: "*Hva ska' do ha*". Når folk var afvisende, pressede hun lidt på. "*Ska' do it ha'naue tvebache, så'en naue lys naue?* - *Taj no da æn sukkerkach*". Handles skulle der!

Det kunne træffe sig, at man på en gård ikke kunne kærne sit smør. Folk troede derfor fuldt og fast på, at det var Trinne som "*had forgø'et*" (havde forgjort det), da man antog, at hun var en heks i ledtog med den onde selv. Mange søgte kloge mænd for at få Trinnes forbandelse hævet. Ude vestpå - i Kolsnap - boede en mand, der var i stand til at klare den sag. Ham blev der sendt bud efter, når smøret ikke kunne kærnes. Han borede huller i kobåsenes halepæle og lavede lidt fiksfakserier med en pilekvist, som så blev sat i hullerne. Så kunne de kærne smør igen. Kendsgerningen har nok været, at en ko eller to har haft yverbetændelse, som imidlertid var forsvundet, inden manden optrådte med sine "*foranstaltninger*" mod hekseriet.

Hvis nogen i byen havde brækket et ben eller var kommet til anden skade, var det sikkert Grø'n Trinne, som havde kastet onde øjne på dem. For nu at forhindre hekse i at komme ind i deres huse fik de det råd at lægge en kost foran deres dør. Hvis Grø'n Trinne vendte om, når hun så kosten, var hun bestemt en heks. Især var de gamle Enemarkes på gård nr. 15 meget overtroiske, og engang, da Grø'n Trinne nægtede at gå over en kost, de havde lagt for døren, var de fuldstændig overbeviste om, at hun var en heks. Man sagde også, hun havde en "*cyprianus*" - en troldomsbog, som hun kunne bruge til sine trolddomskunster. - Selv var hun åbenbart ikke beskyttet mod djævelen, idet hun under et besøg hos Hans Peter Lauritzen fik en tung port ned over sig. Hun kom slemt til skade, men med livet i behold.

Kagerne, hun hentede i Haderslev, blev købt hos Reichardts. Hun brugte ved flere lejligheder ved købet det lille trick at mingelere lidt med kagerne i kurven. Under denne forvirring gled der ofte et par ekstra fra disken med i købet. Jo, forretnings-sans, det havde hun.

For reparationer på sit hus betalte hun ofte med varer. Alle var ikke lige begejstrede for at modtage disse, - hun kunne jo have forgjort dem! Således fortælles, at Ede Rochar havde repareret hendes kakkellovn og som betaling blev tilbudt æg. For ikke at være uhøflig tog han dem, men smed dem langt væk, inden han nåede hjem.

I vor oplyste tid kan det jo lyde lidt mærkeligt, at man kunne mistænke en gammel og vel nok skikkelig kone for at være en heks; men faktisk skete det helt op i 1920'erne.

Filosoffen der blev kaldt for en tosse

I 1930'erne havde Styding *"en slags landsbyfilosof"*. Hans navn var Knud. Han var lidt anderledes end de andre i byen. Bl.a. følte han sig højt hævet over almindeligt arbejde, - filosoffer arbejder nemlig ikke, havde han lovet sig selv, og det løfte holdt han hele livet.

Han var byens vandrende poet, og på hans mange ture kunne han på stående fod sætte en begivenhed på vers. Flere af disse vers kan endnu huskes af mange, og enkelte kom i avisen, - og det var ganske vist.

Her et eksempel på Knuds versmageri, som kom i Dannevirke under pseudonymet *"Majoren"*. Versene handlede om Stydings *"Thomsener"*. Et andet vers handlede om Fritz Clausen:

Seks Thomsen'er

Vi har så mange mennesker
i lille Styding by -
men seks, som hedder Thomsen,
det er Stydings store ry.

Først har vi mælke-Thomsen,
han, som også passer træer,
og han er også flink,
det ved vi alle her.

Min fætter og min tante
og så Didrik Thomsen, ja,
og dertil Terkild Thomsen,
hvor kom de alle fra?

Der er ham, som passer leddet
her i vor lille by,
han er manden for det hele
og gi'r vor by sit ry.

Om Fritz Clausen

Melodi: Jens Vejmand

Hvem sidder der i Bovrup
med spaden i sin hånd
og hagekors på armen
og om sin vom et bånd.
Det er såmænd Fritz Clausen
det tykke fede svin
han sidder der i Bovrup
og gør sig selv til grin

Dette vers reciterede han i 1940
på Tørning Kro ved en sportsfest.

Altid var han med, hvor tingene foregik og blev som regel midtpunkt i de små flokke, som om aftenen samlede sig forskellige steder i byen. Her kunne han på sin sjove og humoristiske måde og med stort vid fortælle krydrede historier om dagens begivenheder.

Han hørte således absolut til bybilledet; men da han var anderledes end de fleste, kaldte man ham for "Tombe Knue", et navn han i øvrigt selv accepterede, og det fortælles, at han engang kørte på stop med direktør Mossing-Jensen fra Vojens Slatteri. Mossing Jensen, der kendte sit selvværd og i øvrigt kørte i en større "limousine" sagde da til Knud: "Er du klar over, hvem du kører med?" "Ja", sagde Knud, "men er du klar over, hvem du kører med?". Det vidste Mossing-Jensen dog ikke - "Jo", sagde Knud, "do kører med tombe Knue fra Stryæng".

Var han tombe? - Nej bestemt ikke, han var måske den klogeste i byen. Uden hans slags ville tilværelsen have været fattigere. I vore tider med en liberal kulturpolitik ville han sikkert være endt på finanslovens kulturbudget.

Knud blev ofte midtpunktet i de små flokke af unge, der mødtes i byen.

Stærke karle i Styding

Før i tiden spillede styrken en væsentlig rolle, da mange kræfter i det daglige arbejde i landbruget var en nødvendighed. Mange tunge ting skulle løftes og flyttes. Styrken blev derfor i det lille landsbysamfund et mål for den enkeltes værd. - Mange er de historier, der gennem tiden er fortalt om byens stærke mænd. Her et lille uddrag:

Hans Skaus oldefar, Mads Mathiesen, Skovgaard, var så stærk, at han kunne løfte en hest. Engang bar han således en vrangvillig hest ud af stalden og satte den midt på gårdspladsen.

På gård nr. 10 boede Michael Michaelsen. Han hørte også til de stærke i byen. Selv smed Simon Westergaard (sen.), der selv var gruelig stærk, har fortalt, at den eneste han var bange for, var "*Stærk' Michael*", som folk kaldte ham. Der var ingen, der som han kunne rydde restaurationen på Christiansdal, når der var ballade. Når han selv blev angrebet, stillede han sig op ad en mur, hvor ingen kunne røre ham.

Hans særkende var, at han var inkarneret piberyger. - Ja, selv om natten stod hans lange pibe klar ved sengekanten for at være klar til en stopper. Man kunne altid høre, når han kom igennem byen på vej ned til Schølers gård, hvor han havde kreaturer. "*Han haj så'n en tombe host, så æn ku' hœ ham i æ heel by*", som een har fortalt.

Didrik Thomsen har ligeledes fortalt, at engang kørte et spand heste fast i mergelgraven ved Stenlykken ved Thyrashul. De kunne umuligt få vognen slæbt op igen, men så spændte Michael Michaelsen sine heste fra og trak selv vognen op af mergelgraven. Det siges, at han trak så hårdt, at hans træsko gik i stykker.

Engang var de ved at fælde træer oppe i skoven, og stammerne skulle læsses. Der stod en 3-4 mand, som ikke kunne løfte een af de største stammer. "*Flyt jæ*", sagde Michael og ladede stammen selv.

Peter Michaelsen, Kastvrå, har fortalt, at Nis Boe havde en hest, der ville slå, så han var ikke så lidt ked af den. Han ville derfor gerne af med den. Han bad derfor "*Stærk Michael*" om at hjælpe sig, så han kunne få hesten på Kolding marked. Da de kom ind i tøjreslaget, kom hesten farende hen imod Michael og ville bide ham, men han tog den i manken og i "*æ kjaf*" og vred den om på jorden. Det gjorde han tre gange. Han kunne herefter gøre med hesten, hvad han ville.

Da de kom til Kolding, sagde Nis Boe: "*Jo, I kan jo nok se, at den it æ så tolle; men det æ da it væe, end at I ka' ty'le se, at Michael, han ka nok ha mæ æn å gœe*". På grund af ordspillet *Mi-chael*, troede køberen, at det var Nis Boes egen karl, og når karlen kunne klare hesten, havde han ingen betænkeligheder ved at købe den.

Et særkende ved Michael Michaelsen var, at han aldrig pralede med sin styrke. Det behøvede han heller ikke, der gik ry om den!

Da østrigerne var i Styding i 1864, havde også de hørt om den stærke mand i byen. De udfordrede ham derfor til slåskamp. Michael insisterede herefter på, at kampen skulle foregå på møddingen på Hyrups gård. De fik en sådan gang tæsk, at de aldrig kom igen. (Se omtale side under krige).

Også sønnen, Hans Michaelsen (sen.), arvede faderens styrke. Engang kom han ind på Peter Nissens gæstgiveri i Haderslev. Der var der een, de kaldte *"Æ lille slaute"* (den lille slagter). Hansen hed han. Han var for det meste fuld og provokerende. - Engang sagde han i fuldskab til Hans Michaelsen: *"Do ska' i grunden ha' naue god klø, dej, der bilde dæ ind, at do æ så farle stærk"*. En tid fortsatte han drillerierne, men så blev det Hans Michaelsen for meget, og han tog herefter og hængte *"den lille slaute"* op på gæstgiveriets knagerække, så knagen gik igennem hans jakke. *"Hjælp mæ nee"*, råbte han. *"Nej"*, sagde Hans Michaelsen, *"no har a hængt dæ op, så kan de ande hjælp dæ neje"*, hvorefter han satte sig roligt hen ved sit bord.

Da Hans Michaelsen var garder i København, blev han altid kaldt *"Den danske løve"*. Det kom sig af, at kammeraterne havde fundet den kraftigste ud, som så skulle vise, at han kunne *"ordne"* Hans Michaelsen. Hans ville imidlertid ikke slås; men fyren røg ind på ham, men så satte Hans labberne i siden på ham og satte ham op på et skab og sagde: *"No ka do sit dæe, tæ do blywer kjauw a' æt"*.

En munter sjæl har til disse historier om de stydingers styrke føjet følgende til: *"I ka jo nok se, at vos fra Styæng, vi æ stærk - se blot å Heinrich smæj, de måt to gang ætter æt, inden de fik æ hoed heel hugget a' ham i Flensborg"*.

Også Hans Michaelsen jun. var stærk. - Her bruger han dog sine kræfter på at dele wienerbrød med en roekniv til karlene i marken.

Errested-morderen

Heinrich smed fra Styding

I 1884 skulle smedemester Niels Boe i Styding have en ny smedesvend. Valget faldt på den 22-årige Heinrich Friederich Schütt. Det skulle senere vise sig, at denne smedesvend, som røver og morder, gjorde byen kendt i vide kredse.

Han blev født i 1862 i Gross Flintbeck ved Kiel og var søn af inderst Claus Hinrich Schütt. Den 11. november 1887 blev han efter 3 års trolovelse gift med tjenestepigen Petersine Nielsen Lund, som tjente i Styding. Som vidner er i kirkebogen indført Christian Steffensen og Niels Boe. Heinrich og Petersine flyttede efter giftermålet ind hos nr. 28. (Se kortbilag).

Petersine eller "*Sine*", som hun blev kaldt i daglig tale, fødtes i 1850 som uægte datter af Ellen Marie Ludvigsen enke efter Claus Hansen Ludvigsen, Styding. Som fader var udlagt hjulmagersvend Peter Nielsen Lund fra Hammelev.

I trolovelsestiden aftjente "*Heinrich Smed*", som man altid kaldte ham, sin værnepligt i Aabenraa i 3 år. Her fik han de bedste skudsmål og blev betegnet som en pligtopyldende soldat, der aldrig fik tjenestestraf.

Ligeledes havde både smed Niels Boe i Styding og Heinrichs senere arbejdsgiver i Errested kun rosende ord om ham. I Styding blev han accepteret af de andre unge, og det fortælles, at han ofte spillede kegler sammen med byens karle hos Johannes Andersens.

Uvist af hvilken årsag, besluttede parret sig efter ca. 10 års ophold i Styding at flytte til Errested. Måske var grunden da allerede begyndt at skride under Heinrich. De unge i byen deltog ved flytningen. Alt deres habengut blev læsset på en hestevogn og kørt til den nye plads hos smeden i Errested. Med ved flytningen var bl.a. Bertel Michaelsen, Christen Lauersen og Johannes Andersen. Det havde "*væt så møj grau gemytle*", og Heinrich havde spenderet snapse på dem, fortalte Johannes Andersen, da han kom hjem.

Nu begyndte så lavinen at rulle. Ved Leis gård i Fredsted havde man fra toget set et lig komme til syne på marken ved banen. Det var smidt hen i en vandplask i efteråret, men kom nu til syne, da vandet i foråret sank. Først senere, da Heinrich smed begik et røverisk overfald i 1894 på en tjenestedreng fra Boiskov i Vester-skoven ved Thomashus kro, blev han afsløret på grund af, at den overfaldne vågnede op igen og kunne fortælle, at det var Heinrich Schütt, der havde overfaldet ham. Herved blev ligeledes klarlagt, at han havde begået mordet i Fredsted. Han nægtede dog alt; men da man på hans bopæl fandt de overfaldnes ejendele, blev han dømt til døden ved halshugning.

Henrettelsen fandt sted den 10. september 1896. Anklageskriftet omfattede 600 sider, og anklagerne blev ikke imødegået af forsvareren, som nøjedes med at sende en benådningsansøgning til Kejser Wilhelm. Denne afslog imidlertid ansøgningen med ordene:

"Vi vil ingen brug gøre af Vor benådningsret; men tværtimod lade retfærdigheden få frit løb".

Gav anledning til mange skrøner

Efter at *Heinrich smeds* ugemninger kom for dagen, var det helt utroligt, hvad folk i Styding nu mente at kunne sætte i forbindelse med ham. Her er et lille uddrag af deres beretninger:

"Engang da Bothilde Thomsen fra Thyrashul Kro kom med sidste tog hjem fra Haderslev, skulle hendes søn, Carl, hente hende ved toget. Han sov imidlertid over sig og blev først vågen kl. halv tolv, da toget kørte forbi fra Styding. Han skyndte sig af sted; men da han kom til "Grø'n Trinnes" hus, så han Henrik i færd med at slå hende i hovedet. Han flygtede imidlertid over banen, væk i mørket, og Carl opdagede ikke, hvem det var. Bothilde Thomsen, der var bundet til skinnerne, fik ved den lejlighed så mange slag i hovedet, at hun aldrig forvandt det".

"Hos Jep Uldall på Hyrups gård, tjente Johan Svenske. En aften på vej hjem fra Vojens blev han overfaldet i den lille skovbevoksning ved Vojensgård. Men Johan, der var stor og stærk, rystede overfaldsmanden af og daskede ham een. Det viste sig at være Heinrich Smed".

"Anneken Wind, enke efter Poul Hansen Wind, boede på den tid på Laurids Jensens gård ved Jomfrugang. (Kedde Christiansens gård). Hun blev ligeledes en aften fra sidste tog fulgt hjem af Heinrich smed, da hun ikke selv turde gå den lange vej ad Førtevej. Der skete hende imidlertid ikke noget; men kun en måned efter blev han fanget efter at have begået 6 mord!!"

"Også Nis Steffensen fra Knudsens gård havde Heinrich ledsaget på vejen op til gården uden at gøre ham noget. Derimod blev Hans Skau engang overfaldet af Heinrich, efter at han havde taget ham op, da han var på vej hjem fra Drabæk. Hans Skau fik ham dog smidt af vognen og kørte skyndsomt videre."

"Når Heinrich Smed foretog sine morderiske togter, havde han undertiden sønnen Ludwig med på cyklen. Engang da Heinrich havde slået et offer ned, sagde lille Ludwig: "A troe it han fik nok, far, for han bevæchet sig lidt", hvortil Heinrich skulle have svaret: "Ja, men han døe nok snæ".

Den mest makabre historie

"Myndighederne i Flensborg havde bedt om, at sognefogeden fra Styding kom for at overvære henrettelsen. Imidlertid var han selv forhindret og sendte derfor sin afløser, som tog til Flensborg dagen inden henrettelsen. Denne har berettet, at han

spillede kort med Heinrich og fængselsbetjentene natten før halshugningen. Han havde fået besked om at tage en kurv med til at fragte hovedet hjem til Styding i. Da ingen imidlertid ville have kroppen, fik han også denne med hjem, men præsten ville ikke begrave ham på kirkegården i Hammelev. Den daværende læge, Dr. Madvig, Haderslev, fik da den lyse ide, at Katedralskolen i Haderslev kunne få skelettet til undervisningsbrug. Derfor afkogte man kødet i gruekedlen på sognefogedens gård, hvorefter skelettet kom til ære og værdighed på latinskolen”.

Hvad var sandheden?

Mange af disse og andre historier er fortalt igen og igen, og mange af dem har sikkert gennem tiden fået ekstra tilføjelser for at sætte lidt kolorit på dem.

Med hensyn til de refererede overfald fremgår det tydeligt, at man ikke var sikker på, at det var Heinrich, der stod bag. Først ved en eftertænkning har man antaget, at det ikke kunne være andre end ham. Sandheden er jo da også, at de fleste af overfaldene blev opklaret, og det viste sig, at de var begået af andre. Historien med cyklen synes også noget konstrueret, da cykler på den tid næppe var almindelige. I øvrigt hed drengen ikke Ludwig men Claus, et navn han havde fået efter stedfaderen eller farfaderen, der begge hed Claus.

Hvad angår den makabre historie med afkogning af skelettet i sognefogedens gård i Styding, kan den tilbagevises, da Heinrich Smed bevisligt blev begravet på Flensborg kirkegård i det nordre hjørne. Sågar foreligger en regning på 21 mark for begravelsen. Der blev ejheller spillet kort om natten. Fangevogterne har berettet, at Heinrich det meste af tiden havde siddet apatisk med hovedet i hænderne. Han havde ikke sagt ret meget, men var høflig og stille.

Ifølge fængselspræstens og fængselsinspektørens beretning faldt hovedet i første hug, 8 sekunder efter Heinrich havde lagt hovedet på blokken. Det skete således ikke i to hug, som sognefogedens afløser fortalte, da han kom hjem til den lille by. Efter henrettelsen blev Heinrich lagt i en simpel kiste og kørt på kirkegården.

Hvorfor blev han morder?

Heinrich smed er betegnet som en særdeles god familiefar, der var glad for både kone og barn. Han var vellidt i byen og optrådte altid høfligt og korrekt. Forklaringen kan ikke være en anden end, at det var et tiltagende spiritusforbrug, der gjorde ham til rovmorder. Vi har allerede af historierne fra Styding en fornemmelse af, at han godt kunne lide brændevin i selskabeligt lag. Omgangskredsen på Thomashus kro har nok ikke været den bedste, og undertiden har han sikkert villet hævde sig som den glade giver. Det har uden tvivl kostet ham mange penge. Han har sikkert herefter ikke set anden udvej end at skaffe disse ved røveriske overfald. - På den måde endte en ellers god mand som morder. I dag ser vi jo da også forbrydelser begået i desperation af narkomaner. Forskellen er dog, at i dag sendes disse til afvænnings- og plejeinstitutioner i stedet for at blive halshugget.

Kejser Wilhelms afslag på benådningsansøgningen

wollen, nachdem Uns über das nachstehende Geschick des Besorgten
 nicht zu zweifeln, am 5. Mai 1896, durch welche der Besorgtenmutter
 Heinrich Friedrich Schmitt ein freigesetztes im Sinne der obigen
 zum Tode zum Tode und wegen Mordes zu einer Zuchthausstrafe
 von fünfzehn Jahren, wegen beider Mordtaten und zum Tode
 der beiderseitigen Straftaten auf die Dauer von zehn Jahren verur-
 theilt ist, durch uns gefallen worden, von Unserer Begnadigung
 nicht seinen Gebrauch machen will, insofern der Freigesetzte seinen Antrag
 dass — Gylden Klauß, am 26. August 1896.

Mein Herr

Kejseren skrev: "Vi vil ingen brug gøre af Vor benådningsret, men tværtimod lade retfærdigheden få frit løb".

Regning på Heinrich Schütt's begravelse på Flensborg kirkegård

69

Regning

Bevilling af den kgl. Højskolekommission
 af den 10. Sept. 1896 kl. 7.30
 på Flensborg kirkegård

Spørgsmål: Den 10. Sept. 1896 kl. 7.30
 1/2 Skilling pr. min. 10 Skilling

Skatten i anden halvdel af
 2. halvdel af Skatten

3. halvdel af Skatten

for den første halvdel af Skatten	6.00
for den anden halvdel af Skatten	6.00
anden halvdel af Skatten (Præst)	4.50
anden halvdel af Skatten: første halvdel	3.00
anden halvdel af Skatten	1.20
for den første halvdel af Skatten	21.00

Flensborg, den 14. Sept. 1896

Den kgl. Højskolekommission

Den kgl. Højskolekommission

den

Af regningen fremgår, at Heinrich Schütt blev begravet 34 år gammel den 10. sept. 1896 kl. 7.30 på Flensborg kirkegård. Af regningen fremgår, at der ikke har været udgifter til præst og kirke, men de sædvanlige udgifter til graver og bærere, samt en ekstraydelse på 3 schilling til graveren.

Afsnit II

Gårdenes historie.

I dette afsnit er Styding-gårdenes historie beskrevet ret detaljeret. Mange vil sandsynligvis dog kun have interesse i den gård, de har relationer til, samt måske et flygtigt kendskab til de øvrige gårde. Af hensyn til disse indledes hver gårds historie med en kort oversigt på de første par sider.

For andre, der arbejder med slægtsforskning, vil mange oplysninger kunne hentes i afsnittet, og det er for disse materialet er udarbejdet så omfattende. Mange timer på arkiver vil herved kunne spares ved udarbejdelse af stamtavler m.v. Da arbejdet er udført på relativ kort tid som fritidsarbejde, kan det ikke udelukkes, at der kan forekomme forkerte årstal og datoer. Alle data bør derfor efterkontrolleres, hvis de ønskes anvendt i artikler, lokalhistoriske skrifter m.v.

Grundlaget for beskrivelserne.

Grundlaget for beskrivelserne af gårdenes historie er omfattende studier af skatte- og fæsteregistre for fæstegårdene under Tørring fra perioden 1709-1734*. Desuden er hentet oplysninger fra skyld- og panteprotokollerne for Gram Herred fra perioden 1734-1872*. Fra 1872 er anvendt den nye tyske matrikel. Herudover er fundet oplysninger i folketællingerne fra 1840 og 1855 samt i assuranceregistre i perioden 1770-1810*. Disse oplysninger er sammenholdt med oplysninger om de enkelte ejere, som findes i kirkebogen for Hammelev sogn fra 1763 til 1890. - Desværre er kirkebogen efter 1890 endnu ikke offentlig tilgængelig. Oplysninger om de sidste generationer er derfor fremskaffet ved interviews med nulevende ældre personer, som kan huske tilbage til ca. 1920. Desuden er hentet oplysninger fra forskellige lokalhistoriske skrifter. Det kan ikke afvises, at der kan forekomme misforståelser om familiemæssige sammenhænge i perioden fra 1890, da eksakte oplysninger fra denne periode ikke har kunnet hentes fra kirkebøgerne.

Placering af ejerne på gårdene.

Skyld- og panteprotokollerne giver ikke eksakte oplysninger om ejernes placering på de enkelte gårde. Som udgangspunkt for fastlæggelsen af, hvilke gårde ejerne har haft, er anvendt udskiftningskortet fra 1792. På dette kort er gårdene opført med numre, der henfører til en ejerfortegnelse. Vi ved således med sikkerhed, hvilke gårde ejerne har haft på dette tidspunkt. På dette grundlag er ejernes placering på gårdene rekonstrueret i perioden før og efter ved sammenstilling af de registre, som er nævnt ovenfor.

Navnlig har registret fra 1716 været værdifuldt for sammenstillingen, da fæsterne i dette er anført i logisk rækkefølge efter gårdenes beliggenhed. Desuden viser registret samtlige helgårde delt op i halve-, fjerdeparts- og ottendedelsgårde. I tiden fra 1792 til århundredeskiftet har især folketællingen fra 1840 haft stor betydning, da gårdene også her er opført i logisk rækkefølge efter deres beliggenhed.

* Registre fra Landsarkivet i Aabenraa ved F.S. Grove-Stephensen, Sønderborg.

Desuden er anvendt oplysninger fra "*Danske Gårde*" udgivet i 1923. Her er ejerforholdene under mange af gårdene beskrevet tilbage til ca. 1850.

På det foreliggende grundlag må de anførte oplysninger om ejernes placering på gårdene anses for at være ret sikre. Et mere fintmasket net i perioden 1700-1734 ville dog måske kunne medføre mindre ændringer. Navnlig har sammenstillingen med registret fra 1729 voldt en del vanskeligheder, da gårdene her kommer i tilfældig og spredt rækkefølge.

På steder, hvor der har været tvivl, er dette som regel anført i teksten. Her er det så op til hver enkelt, om de vil foretage en nærmere undersøgelse i registre og panteprotokoller.

Slægtstavler:

Som støtte for henføring af ejerne til de eksakte gårde er udarbejdet slægtstavler for ca. 40 familier i Styding. Disse omfatter dog hovedsageligt kun de familiemedlemmer, der boede på gården, samt hvor de kom fra, og hvor de rejste hen. Disse stamtavler giver tillige et godt indblik i de familiemæssige relationer på gårdene. - Som bilag til bogen er optrykt de første led af familierne på hver gård. Disse kan være en støtte under læsningen. De resterende led findes på slægtstavler i udgiverens arkiv.

Gårdenes nummerering:

I mange af de anvendte registre har gårdene forskellig nummerering. For at lette henvisningerne er derfor anvendt ensartet nummerering på samtlige kort. Som faste numre er valgt numrene fra ejerfortegnelsen, som hørte til udskiftningskortet fra 1792.

Angivelser af gårdstørrelser.

Indtil 1850 anvendtes størrelsesangivelser på gårdene som f.eks. helgård, halvgård, kvartgård o.s.v. Angivelsen af disse størrelser havde hovedsageligt det formål at danne grundlag for opkrævning af forskellige afgifter som f.eks. fæsteafgifter, ti-ender m.m.

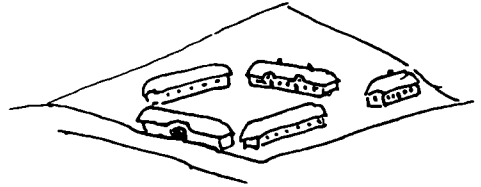
Begrebet halvgårde, kvartgårde o.s.v. opstod oprindeligt ved deling af helgårde mellem en far og søn, eller to sønner eller en svigersøn, som fik hver deres del af gården. F.eks. kunne den ældste søn få halvdelen, en broder en fjerdedel og en svigersøn en fjerdedel. Denne opdeling på familier på de 13 oprindelige helgårde i Styding har i det foreliggende materiale gjort det nemmere at henføre ejerne til gårdene i forhold til de på udskiftningskortet kendte.

En helgård var i Styding ca. 100 tdr. land, 1/2 gård 50 tdr. land og 1/4 gård på 25 tdr. land. Men størrelsen kunne variere efter bonitet. Mindre gårde på 5-10 tdr. land kaldtes landboelssteder eller kådnersteder og huse med lidt jord indersthuse.

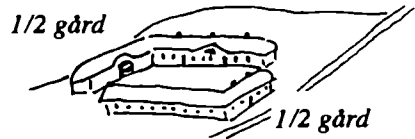
I 1792 har vi i jordebøgerne helt nøjagtige størrelsesangivelser i tdr. land på de enkelte gårde, landboelssteder og indersthuse.

Eksempler på delte gårde 1734

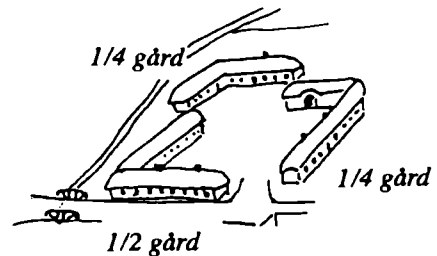
Helgård nr. 7: Udelt helgård
(Bogens gård nr. 8 - Hyrups gård)

Helgård nr. 11: Delt i 2 halvgårde
(Bogens gård nr. 12 - Herregården)

Helgård nr. 13: Delt i en 1/2 gård og to 1/4 gårde
(Bogens gårde nr. 15-16 og 17)

Angivelse af besætningsstørrelser.

I et register fra 1716 er f.eks. angivet størrelsen af gårdenes besætninger. Disse er dog ikke udtryk for de eksakte besætningsstørrelser, men er alene fastsat som grundlag for betaling af afgifter. Tallene angiver dog, hvor stor en besætning gården omtrent kunne bære.

Navnesystemer.

Indtil ca. 1800 havde man et kompliceret navnesystem. Til illustration kan f. eks. bruges et eksempel fra Paysen-familien i Styding:

Stamfaderen til familien hed Pay Brodersen, sønnen fik navnet Mathias Paysen og dennes søn igen Peter Mathiesen.

Mathias Paysens kone har i kirkebogen navnet Johanne Christiansdatter Mathias-ses, d.v.s. hun var datter af Christian Hyrup og gift med Mathias Paysen.

Deres barn fik navnet Maren Petersdatter.

Det er klart, at systemet har givet navneforvirring, og f.eks. har navnlig retssystemet haft vanskeligt ved at identificere personerne i dokumenter m.v. Struensee indførte derfor en forordning om "*Beständige slægtsnavne*" i 1771. Familieerne skulle med andre ord tage et fast efternavn. Ordningen kom i øvrigt i første omgang kun til at gælde for hertugdømmet Slesvig.

I tiden herefter og frem til 1800 tog alle familier i Styding faste familienavne. Jakobsgård-familien var den første i sognet. De navne, man tog, kunne være efter den mest betydende i familien. Hvis vedkommende var i konens familie, skiftede manden til dette efternavn. Mange tog navn efter stedet, de boede. I Styding f. eks. Peter Petersen på gård nr. 6, der tog efternavnet *Toft* efter marken ved gården, og Hans Lauritzen fra gård nr. 16, der tog navnet *Nørregård*, fordi gården var den

nordligste af helgård nr. 13. Andre tog navnet efter den by, de kom fra f. eks. Anders Hansen-familien, der tog *Hammeleff*, og Jensen-familien i Styding, der tog *Styding* til efternavn.

Navnenes stavemåder.

I kirkebøgerne kan navne ofte staves forskelligt fra register til register f.eks. Peter Petersen/ Peder Pedersen, Lauritzen/Lauridsen. Undertiden har personerne selv ændret stavemåden. I nærværende bog kan navne derfor findes stavet forskelligt; men som regel er anvendt stavemåden i fødselsregistret.

Begreber og betegnelser.

I afsnittet er ofte anvendt betegnelser og begreber, som den almindelige læser næppe kender. Her skal derfor forklares nogle enkelte:

Betegnelser i fæsteregistre og overdragelseskontrakter:

Fæster: en varig brugsret af kronens gårde mod betaling af fæsteafgift til kronen.

Landgilde: udtryk for fæsteafgift.

Dienstgeld: en post under landgilde som betaling for fritagelse for hoveri.

Hånd- og spandtjeneste: pligtjeneste for Tørring f.eks. ved opsætning af risgærder om markerne eller bygning og reparation af mølledæmningen ved Tørring Mølle.

Ægtekørsel: pligtkørsel med f.eks. hø, brændsel, tømmer og korn for Tørring.

Plov: skatteansættelse for "*formueskat*" angivet i antal plove på gården. En helgård i Styding var ansat til en hel plov, en halv gård, en halv plov o.s.v.

Kvartgård: også benævnt fjerdepartgård eller 1/4 dels gård.

Sættegårdmand: midlertidig indsat som ejer, indtil en arveberettiget søn eller datter kunne overtage gården.

Itzo: f. eks. Nis Lassen itzo Las Nissen = Nis Lassen og/eller efterfulgt af Las Nissen.

Cum sotio: i fællesskab med.

Betegnelser i kirkebog:

Copulation: vielse, "copuleret med" i betydningen viet til.

Inderst: et hus med lidt jord. En lejeinderst sad til leje i huset.

Vulgo: "også kaldet" - "med tilnavnet".

Oversigt over fæstere i Styding 1709-1734

Helgård nr.	1709	1716	1729	1734	Bogens gård nr.
1	Niels Jürgensen ½ Hans Christensen ½	Niels Jürgensen ½ Hans Christensen ½	Niels Jürgensen ½ Nis Willatzen ½	Niels Jürgensen Nis Willatzen	1 1a
2	Jürgen Hansen 3/8 Hans Johansen 3/8 Friedrich Rasmussen 1/4	Jürgen Hansen 3/8 Hans Johansen 3/8 Friedrich Rasmussen 1/4	Knuth Jürgensen 3/8 Thomas Willatzen 3/8 Morten Hansen 1/4	Matz Lauritzen 3/8 Thomas Willatzen 3/8 Morten Hansen 1/4	2 b 2 e 2 a
3	Jens Andersen ½ Michel Petersen ½	Hans Jensen ½ Hans Michelsen ½	Hans Jensen ½ Hans Jensen ½	Hans Jensen ½ Hans Jensen ½	3
4	Hans Jürgensen ½ Anders Hansen ½	Hans Jürgensen ½ Hans Andersen ½	Hans Jürgensen ½ Hans Michelsen ½	Hans Jürgensen ½ Hans Michelsen ½	14 4
5	Mathias Sørensen ½ Peter Petersen Toft ½	Mathias Sørensen ½ Peter Petersen Toft ½	Matz Lauritzen ½ Matz Petersen ½	Matz Lauritzen ½ Matz Petersen ½	6 5
6	Chresten Jessen ½ Marcus Andersen ½	Chresten Jessen ½ Broder Paysen ½	Mathias Paysen ½ Broder Paysen ½	Mathias Paysen ½ Broder Paysen ½	7a 7
7	Pay Brodersen 1/1	Friedrich Paysen ½ Friedrich Paysen 1/4 (førhen Niels Jensen) 1/4	Friedrich Paysen 1/1	Friedrich Paysen 1/1 + landboel	8
8	Jens Paysen ½ Thomas Petersen ½	Jens Paysen ½ Thomas Pedersen ½	Nis Jürgensen ½ Thomas Pedersen Hörlöck ½ + aftægtsbolig	Nis Jürgensen ½ Peter Thomassen Hörlöck ½	9
9	Christen Mortensen ½ Christen Jessen 1/4 Carsten Jensen 1/4	Christen Mortensen ½ Christen Jessen 1/8 Thomas Hörlöck 1/8 Mathias Paysen 1/4	Laurids(Las) Jensen ½ Christen Jessen 1/8 Thomas Hörlöck 1/8 Nis Jürgensen 1/4	Las(Laurids)Jensen 1/4 Christen Jessen 1/8 Peter Thomassen Hörlöck 1/8 Nis Jürgensen 1/4	4a - 17 hus nr 22 hus nr. 28 ? 9
10	Hans Berentzen 1/4 Anders Hansen Juhler 1/4 Jens Andersen 1/4 Jens Jürgensen Juhler 1/4	Hans Berentzen 1/4 Anders Hansen Juhler 1/4 Hans Jensen 1/4 Hans Jensen 1/4	Lauritz Nissen 1/4 Las Nissen 1/4 Hans Jensen ½	Las Nissen ½ Hans Jensen ½	13 4a
11	Jens Jürgensen Juhler ½ Nis Michelsen 1/4 Hans Christensen 1/4	Jens Jürgensen Juhler ½ Nis Michelsen 1/4 Hans Christensen 1/4	Niels Jessen ½ Lauritz Nissen 1/4 Nis Willatzen 1/4	Niels Jessen ½ Nis Pedersen 1/4 Nis Willatzen 1/4	12
12	Oluf Pallesen 1/4 Peter Jürgensen 1/4 Nis Lassen ½	Lauritz Petersen 1/4 Peter Jürgensen 1/4 Nis Lassen ½ Itzo Las Nissen	Lauritz Petersen 1/4 Peter Jürgensen 1/4 Las Nissen ½	Lauritz Pedersen 1/4 Peter Petersen 1/4 Las Nissen ½	10 11 13
13	Peter Smonsens ½ Peter Nissen 1/4 Bonnick Jürgensen 1/4	Peter Simonsen ½ Peter Nissen 1/4 Jürgen Petersen 1/4	Peter Simonsen ½ Nis Petersen ½ Jürgen Bonnicksen 1/4	Peter Simonsen ½ Michel Christensen 1/4 Jürgen Bonnicksen 1/4	15 17 16

Broker efter navne angiver gårdens størrelser.

(oversigt sammenstillet af bogens udgiver)

Omstående oversigt er sammenstillet på grundlag af contributionsregistre 1709, 1716 og 1729. Disse er igen sammenstillet med et fæsteregister fra 1734. - Udgangspunktet for sammenstillingen er registret fra 1716, hvor gårdene er opført i logisk rækkefølge i forhold til beliggenhed. Rækkefølgen i de øvrige registre er vilkårlige og derfor forsøgt anført i samme rækkefølge som registret fra 1716. - Navnlig har sammenstillingen med registret fra 1729 voldt vanskeligheder. Især har der været problemer med helgård nr. 9, da den er blevet væsentlig delt. Bortset fra denne usikkerhed må sammenstillingen skønnes nogenlunde rigtig.

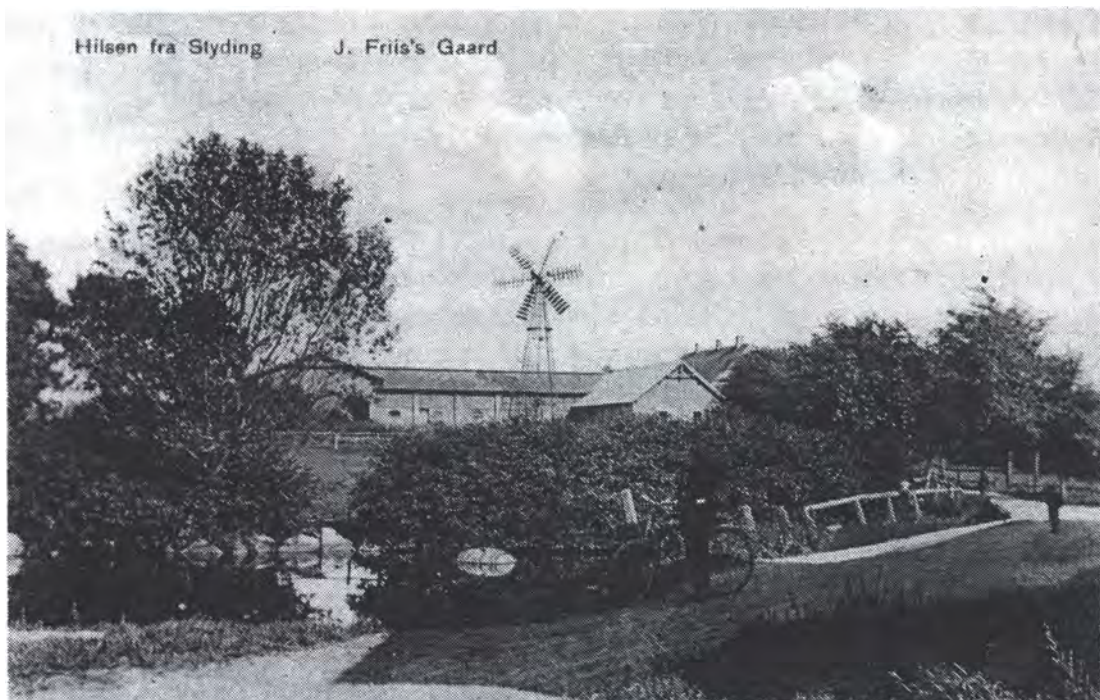
Følgende gårde er omtalt i afsnittet:

gård nr.	
1:	Deckers gård
1a:	Nis Willatzens gård
2a:	Jørgen Nielsens gård
2b:	Knuth Jürgensens gård
2c:	Thammes Willatzens gård
3:	Skøvlinggård
4:	Uldalls gård
5:	Schølers gård
6:	Carøes gård
7:	Frede Møllers gård
8:	Hyrups gård
9:	Knudsens gård
10:	Michaelsens gård
11:	Friedrich Pedersens gård
12:	Herregården
13:	Skovgård
14:	Hans Chr. Andersens gård
14a:	Christiansens gård
15:	Webers gård
16:	Nørregårds gård
17:	Michel Christensens gård
18:	Bossens gård
19:	Westergårds gård
20:	Jepsens gård
21:	Lodenhøj
22:	Spiol

Angivelse af ejerperioder:

De i afsnittet angivne ejerperioder er de i panteprotokollen anførte. Perioden kan derfor undertiden strække sig ud over ejerens levetid, idet ejerskabet først ændres ved den lægstlevende ægtefælles afståelse af gården. Som eksempel kan nævnes Markus Friis's ejerskab 1887-1899. Han døde i 1893; men ejerskabet blev først slettet ved sønnens, Jacob Friis's, overtagelse af gården i 1899.

Gård nr. 1: Deckers gård

Stydinggård ca. 1910. - Vindmøllen brugtes til gårdens vandforsyning. - I forgrunden "Bydammen".

Gården, hvis officielle navn i dag er Stydinggård, ligger i den østlige del af Styding by nogle hundrede meter fra byens tidligere gadekær (bydammen). Tidligere lå gården næsten helt ned til bydammen, men blev flyttet til dens nuværende beliggenhed efter brand i 1893.

I begyndelsen af 1700-tallet ejede *Niels Jürgensen* gården. Han er nævnt som fæster 1709 og 1734, og denne familie ejede gården i 3 generationer. (Se endvidere "*Oversigt over fæsteforhold 1709-1734*").

I 1784 blev gården overtaget af *Jacob Jensen Grønfeldt*, og denne familie var ejer de næste 3 generationer. I 1854 fulgte *Friis-familien*, som ligeledes ejede gården i 3 generationer. I 1914 overtog *Jeppé Hansen Decker* gården, som nu ejes af 3. generation af denne familie.

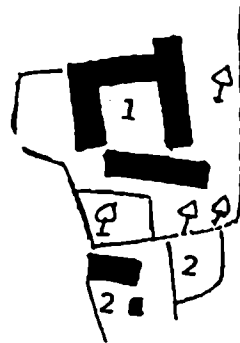
Gårdens størrelse:

I 1709 blev gården betegnet som 1/2 fæstegård. Gårdens bygninger bestod på det tidspunkt af 7 fag beboelse og 18 fag lade. Besætningen var ansat til bl.a. 10 stude, 3 køer og 4 heste. I 1773 blev Hans Christian Nissens 3/4 gård lagt ind under gården. 1792 var der 77 ha, 1923 91 ha og 1950 91 ha til gården. Dens nuværende størrelse er 116 ha.

Grundrids over bygninger:

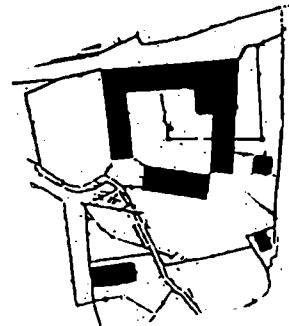
Kort 1792:

Gårdens bygninger lå i 1792 tæt ved byens gadekær. Gård nr. 1a var på dette tidspunkt sammenlagt med gården.

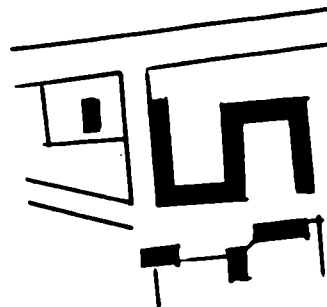
Kort 1872:

Bygningerne lå i 1872 år stadig tæt ved gadekæret. Stuehuset er nu enten ombygget eller nybygget.

Kort ca. 1985:

Efter brand i 1893 er gården flyttet nogle hundrede meter mod øst til dens nuværende beliggenhed. I 1982 brændte stald og lade.

Slægtsrelationer til andre familier i Styding

Friis-familien fik relationer til Michaelsen Petersen-familien på Herregården og Michaelsen-familien på gård nr. 10. Decker-familien fik relationer til gård nr. 9 - (Knudsens gård).

Gårdens ejere:

1. Niels Jürgensen - (nævnt som fæster 1709 og 1734)

Det eneste vi ved om Niels Jürgensen er, at han blev gift med Margrethe. De fik sønnen Jürgen Nielsen, som efterfulgte dem på gården.

2. Jürgen Nielsen - (ejer 1737-1757)

Jürgen Nielsen har sikkert overtaget gården efter forældrene, da han blev gift med Anna Elisabeth Jensdatter fra Hoptrup i 1737. De efterfulgtes på gården af sønnen Jens Jürgensen.

Ved Jørgen Niensens død 7. marts 1771 indførtes i Hammelev kirkebog:

Jørgen Nielsen, en ægte søn af Niels Jørgensen og Margrethe Nielses i bemeldte bye; gift med pigen Anna-Elisabeth Jensdatter af Schifsgaard i Hoptrup sogn: gammel 66 år, og har været enkemand i 18 år. Efterlader 2 gifte børn, af hvilke sønnen Jens Jørgensen boer i Styding, medens datteren Margrethe Matzes beboer med hendes mand Matz Nissen ½ gård i Høgelund i Witsted sogn.

3. Jens Jørgensen - (ejer 1757-1784)

Jens Jørgensen overtog gården efter forældrene, Anna Elisabeth og Jørgen Nielsen. Den var på dette tidspunkt stadig en halv fæstegård. Han blev gift ca. 1764 med pigen Sara. De fik sammen børnene Anne Elisabeth og Hans Jørgen. Han overtog gården for 400 mark Slesvig-Holstensk Courant mod bl.a. aftægt og ydelse til søsteren, Margrethe.

27. marts 1773 købte han en 3/4 gård (nr. 1a) af Hans Christian Nissens universalarving. Han sammenlagde herefter gårdene til een gård. - I 1784 solgte han den sammenlagte gård for 5000 mark lybsk til Jens Jacobsen Grønfeldt. Familien findes herefter ikke længere registreret i kirkebogen.

4. Jacob Jensen (Grønfeldt) - (ejer 1784-1823)

Den 21. aug 1784 overtog Jacob Jensen gården. Han var søn af gårdfolkene Jens Jacobsen og Margrethe Jacobsdatter, Stokkerhoved. Faderen, der stammede fra Hodde sogn i Vestjylland, havde overtaget gården i Stokkerhoved ved giftermål med Margrethe Jacobs, som var enke efter Jacob Rasmussen.

Jacob Jensen blev gift i 1779 med Christine Mathiasdatter Kruse fra Maugstrup. Han havde således været gift i 5 år, inden han overtog gården i Styding. Ved overtagelsen var der ca. 77 ha til gården. - Christine og Jacob Jensen fik 3 sønner og 2 døtre, hvoraf den ældste søn, Jens Grønfeldt, overtog gården. Han havde imidlertid kun gården i 6 år, hvorefter deres yngste søn, Anders Kruse Grønfeldt, overtog den.

Ved Jacob Jensens død i 1822 indførtes i kirkebogen:

Jacob Jensen af Styding, var født i Stokkerhoved, Gl. Haderslev sogn, den 7. november 1753 af ægteforældrene Jens Jakobsen Grønfeldt og Margrethe Pedersdatter, confirmeret i dette sogns kirke, giftede sig 1779 med daværende pige Christine Mathiasdatter af Maugstrup, levede med hende 43 år, og avlede med hende 3 sønner og 2 døtre, hvoraf de efterfølgende navne mærkes: 1. Jens Jensen Grønfeldt, er endnu ugift, 2. afgangne Mathias Kruse Grønfeldt, var tilforn gift i Lilholdt, Skrydstrup sogn med afgangne Inger Nisdatter, daværende enke efter Mads Muurmann, hvoraf Hans Jacobsen Grønfeldt, 3. Anders Kruse Grønfeldt, er endnu ugift. Den afgangne boede de sidste 37 år i Styding og døde 68 år, 4½ måned gammel.

5. Jens Jensen Grønfeldt - (ejer 1823-1829)

Jens Jensen Grønfeldt, søn af foran nævnte Jacob Jensen, overtog gården 24. november 1823. Af een eller anden årsag - måske sygdom - afstod han allerede i 1829 til broderen Anders Kruse Grønfeldt. Det blev således kun til ca. 6 års virke på gården. Han døde i 1835, og ved hans død indførtes i kirkebogen:

Jens Jensen Grønfeldt, gårdmand i Stryding, født i januar måned 1780 i Stokkerhoved, Gl. Haderslev sogn og en ægtesøn af den i Stryding afdøde gårdmand Jacob Jensen og hans endnu efterlevende enke Mathiasdatter sammesteds. Den 10. juli 1824 giftede han sig med den daværende pige fra Gram sogn, nu efterlevende enke Else Marie Hansdatter. I ægteskabet avledes 2 børn, nemlig en datter Christine og en søn Hans Jensen, begge døbt Grønfeldt og som tillige med moderen efterlever deres fader. Han opnåede en alder af 55½ år.

Datteren, Christine, blev gift med Jacob Jørgensen Friis, som med hende overtog gården, og sønnen, Hans Grønfeldt, rejste til Amerika.

6. Anders Kruse Grønfeldt - (ejer 1829-1854)

Anders Kruse Grønfeldt, broder til ovennævnte Jens Grønfeldt, overtog gården i 1829. Han var ugift; men moderen, Christine Grønfeldt, holdt hus for ham. Han døde under ulykkelige omstændigheder, idet han under indfangning af nogle får på marken druknede i en mergelgrav. Han blev kun 51 år gammel.

7. Jacob Jørgensen Friis - (ejer 1854-1887)

Jacob Jørgensen Friis giftede sig i 1844 med Jens Grønfeldts datter, Christine, og overtog med hende gården 2. oktober 1854. Han var ud af den kendte Friis-familie, som havde store gårde i Hoptrup, Fredsted og Ejsbøl. De fik kun een søn, Jens Friis, og naturligvis satte forældrene store forhåbninger til ham og sørgede for, at han fik en god landbrugsmæssig uddannelse. Han blev således sendt på Aagaard Høj- og Landbrugsskole ved Flensborg. Forstanderen på skolen, Hans Mikkel Tofte, var gift med Helena Margrethe Bertelsen fra Styding. Måske af denne grund blev skolen valgt til sønnen. Han fik imidlertid en alvorlig lungebetændelse på skolen og døde kun 29 år gammel i 1882. - Jacob Jørgensen Friis døde i 1886. Da der ikke var arvinger til gården, blev den solgt til slægtingen Markus Hansen Friis.

Ved Jacob Jørgensen Friis's død i 1886 indførtes i kirkebogen:

Jacob Jørgensen Friis, gårdmand i Styding, søn af gårdfolkene Jacob Jensen Friis og hustru Ingeborg, født Jørgensdatter, født i Kjestrup, Hoptrup sogn 3. maj 1810 - 1844 ægteviet til Christine Grønfeldt, død 1881 i Styding af hvilket ægteskab ingen børn efterlever. - Hans alder 75 år, 9 mdr, 9 dage.

8. Markus Hansen Friis - (ejer 1887-1899)

Den 17. oktober 1887 overtog Markus Hansen Friis gården. Han var en slægting til den foregående ejer, og søn af Jacob Hansen Friis, Harkjærgaard.

Markus Friis havde, inden han kom til Styding, en gård på noget man kaldte "Æ Lyng" ved Knud i Fjelstrup sogn. Da han imidlertid ønskede at flytte til kongeriget, så han i et års tid på gårde på Koldingegnen, men valget faldt alligevel på gården i Styding, og han forblev således i Nordslesvig. Det blev imidlertid kun kort tid, han fik sit virke på gården, da han døde allerede i 1893. Enken, Auguste Friis, førte herefter gården videre, indtil sønnen, Jacob Friis, kunne overtage den i 1899.

De fik 3 børn, hvoraf Marie blev lærerinde, Athalie blev gift med Hans Michaelsen på gård nr. 10, og Jacob overtog gården efter forældrene.

Gårdens brand i 1893

I 1893 ramtes gården af et lynnedslag. Johannes Skøtt fra Dybdal, der dengang tjente på gården, har senere fortalt følgende om branden:

"Jeg tjente som dreng oppe hos Markus Friis, da lå gården nede ved bydammen. Møddingsstedet lå midt på gårdspladsen. Jeg var andenkarl, indtil Jacob kom hjem, så fulgte jeg 2. spand heste. Vi var lige kommet ned til aftensmaden, så kom der et lyn og et skrald og så slog det ned. "Det slog ned, far," sagde Jacob Friis, da han kom farende ind. "Skynd jer at komme med vand", råbte Markus Friis. - Sikken et bøvl vi havde med svinene, de ville finde ind i ilden igen. Vi var lige kommet af med en vild tyr, - den havde vi aldrig fået ud. Hestene blev jaget ud på Søndertoften. Enemark havde netop den dag bryllup med sin anden kone. Ilden havde fat i hans gård mange gange, men vi havde lagener med, og dem sprøjtede vi over med vand. Gården blev på den måde reddet. - De bar et stort linnedskab ud midt på gårdspladsen (hos Markus Friis), men det blev så varmt, at de måtte lade det stå og brænde. Det andet linned og sengetøj blev ryddet ud gennem havestuevinduet. Alt brændte ned, stuehuset, og ja, alt det hele. Vi kom så om og spiste hos Else Marie Høj - de sagde, at hendes mand havde heddet Anders Høj."

Gården lå på den tid tæt over for Webers gård, som dengang ejedes af Hans Enemark, og ilden var en overgang også ved at få fat i denne gårds stråtag.

Om branden har også Johannes Andersen berettet følgende:

"Jo, se Enemark havde jo bryllup; men så kom vi jo til brand i stedet. Det gav sådan en masse vand den dag; og et lyn fængede i taget. Enemark blev så bange. "Der er vel ikke fare for mit?", sagde han. "Fare", sagde min far, "det kan næsten ikke være nærmere".

Marie Friis har tillige fortalt, at de på gården havde ti kister, da gården brændte. De fire af dem brændte med mange gode sager i. Den ene var fyldt op med godt linned. - I en lokal avis kunne man den 10. oktober 1893, få måneder efter branden, læse:

Styding, den 10. Oktober. Under Opførelse. Gaardejer Markus Friis' Gaard her i Byen, der, som bekendt, nedbrændte som Følge af Lynnedslag, er nu under Opførelse og skal være færdig inden Vinter.

Gården blev genopført nogle hundrede meter længere mod øst og fik herved sin nuværende beliggenhed.

9. Jacob Hansen Friis - (ejer 1899-1914)

Jacob Friis overtog gården efter moderen 9. januar 1899. Han var samme år blevet gift med Anne Cathrine Michaelsen fra Herregården. Inden 1899 havde han i nogle år stået for driften af gården efter faderens død i 1893.

Han fik en grundig landbrugsuddannelse og var bl.a. på Lyngby landbrugsskole, hvor han af forstander lá Cour fik en meget fin anbefaling. Som den højt begavede mand han var, gjorde sognet hurtigt brug af hans evner, og han beklædte adskillige tillidsposter. Bl.a. var han kirkeældste, synodemedlem, kommunerådsmedlem, mejeriformand, formand for hesteforsikringen og medlem af valgbestyrelsens tilsynsråd. Desuden deltog han aktivt i sognets foreningsliv, både det nationale og det kirkelige. Hans store interesse var fotograferingen, og utallige er de billeder, han har taget fra by- og omegn. Billederne findes endnu som glasplader og enkelte eksisterer som postkort, som blev solgt af købmand Hans Lauesen Hansen, Styding. Nogle få af disse billeder er bragt i denne bog.

Anne Cathrine og Jacob Friis fik 5 børn, hvoraf et par tvillinger døde samme år de fødtes. Sønnen, *Markus*, døde, da han var 11 år til stor sorg for Jacob Friis, der på dette tidspunkt var blevet enkemand. Datteren, *Auguste*, blev rektor ved Zahles skole i København, hvor hun bl.a. fik de tre prinsesser som elever. Den yngste datter, *Cathrine Marie*, kaldet "*Tinne*" blev gift med stationsforstander H.P. Thuesen, Vejen.

I 1914 solgte Jacob Friis gården og flyttede til "*Villa Solbakken*" i Kolding. Baggrunden for salget var, at han ønskede, børnene skulle gå i en dansk skole. Han blev herefter domænesekretær. Pengene, han havde fået for gården, var i tyske mark, som han satte i banken. Ved inflationen i Tyskland omkring 1919 tabte marken fuldstændig sin værdi, og Jacob Friis noterede med sirlig skrift i sin lille lommebog: "*Det er kort fortalt, vi har mistet alt.*" - De sidste af sine år boede han sammen med søsteren i en villa på Åstrupvej i Haderslev. Han var da en lidt indsluttet mand og måske også lidt bitter over den hårde skæbne, han undertiden havde været ude for.

Anne Cathrine Friis døde allerede i 1909 efter kun 10 års ægteskab. Hun var plaget af tuberkulose og havde i ægteskabet haft flere sygdomsperioder, som hun dog overvandt. Jacob Friis's søster, Marie, holdt herefter hus for ham. Han døde i 1964 hos datteren, Auguste, i København.

Jacob Friis er betegnet som en stout og intelligent mand, hvis interesser gik langt ud over driften af gården, og som een af hans bekendte har sagt: "*Hvis han ikke havde valgt landbruget, kunne han være blevet til noget stort med den boglige viden, han havde*".

Marie og Jacob Friis flyttede fra Kolding til Haderslev, hvor de boede i en villa på Åstrupvej.

10. Jeppe Hansen Decker - (ejer 1914-1954)

Jeppe Decker overtog gården den 2. april 1914. Han fødtes i Hajstrup i Øsby sogn den 28. juni 1884 og var søn af gårdejer Christian Gellert Decker, Hajstrup. Han blev gift med Maren Marie Decker, født Christensen, datter af landmand Christian Christensen, Fjelstrup. Ved overtagelsen var der 65 ha ager og 33 ha skov samt ca. 3 ha eng til gården.

Jeppe Decker var landbrugselev i Frørup i Stepping sogn og deltog i verdenskrigen fra 1914-16 i Tyskland. Han var i bestyrelsen for Styding mejeri og Vojens andels-slagteri samt havde en række andre tillidshverv. Hans store interesse var jagtlivets glæder, og han var ivrig deltager i de mange klapjagter jagtforeningen gennem årene arrangerede i Styding.

Maren og Jeppe Decker fik børnene Carl, Thyra, Christian og Anne Marie. - *Carl*, altid kaldet "*Calle*", blev uddannet diakon og har haft plejehjemmet "*Skansen*" i Hundested på Sjælland, *Thyra* blev gift med Hans Knudsen på Østergaard, Styding Mark, *Christian*, kaldet "*Bosse*", overtog fødegården og *Anne Marie*, kaldet "*Søster*", blev gift med overlæge Knud Christensen, Randers.

I 1982 brændte den gamle stald og laden. Der blev herefter opført ny bygninger til gården. Ved Christian Deckers overtagelse af gården i 1954 var den på 91 ha, heraf 27 ha skov. Dens nuværende størrelse er 116 ha, heraf 36 ha skov.

Efter hans overtagelse af gården, byggede Maren og Jeppe Decker et nyt aftægts-hus vest for gården. Her døde Jeppe Decker i 1959, og Maren Decker døde i 1964.

Stydinggård

Stydinggårds stuehus ca. 1910

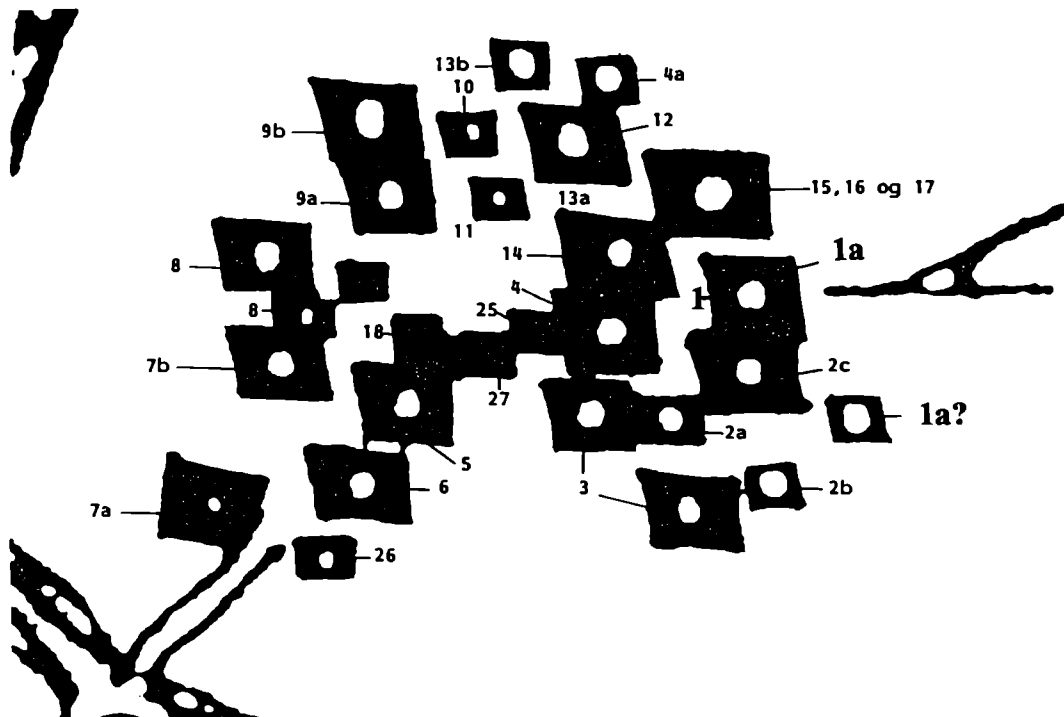

Gården blev nyopført efter brand i 1893. Bemærk damplokomobilet midt i billedet. (Foto ca. 1910)

Stydinggårds stuehus ca. 1990

Gård nr. 1a: Nis Willatzens gård

Gård nr. 1 var i 1600-tallet en helgård, der blev delt i to halvgårde - nr. 1 og nr. 1a

Gården har sikkert ligget tæt op ad gård nr. 1; men det kan også tænkes, at den har ligget lidt længere mod øst.

I begyndelsen af 1700-tallet ejedes gården (1a) af *Hans Christensen*. Herefter fulgte *Nis Willatzen* og senere dennes søn, *Hans Christian Nissen*. (Se "*Øversigt over fæstere 1709-1734*").

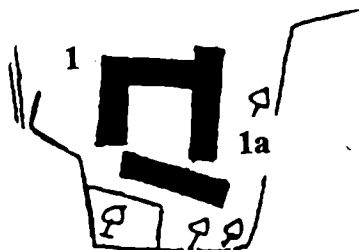
Gårdens størrelse:

Gården blev i 1709 betegnet som 1/2 fæstegård med 12 fag beboelse og 12 fag lade. Besætningen var bl.a. ansat til 10 stude, 6 køer og 4 heste. I Hans Christian Nissens tid betegnedes gården som en 3/4 gård.

Grundrids af gårdens bygninger:

1709:

Man kan forestille sig, at gård nr. 1 har været delt som vist på grundridset.

Gårdens ejere:

1. Hans Christensen - (nævnt som fæster 1709 og 1716)

Hans Christensen er ikke noteret i kirkebogen for Hammelev sogn; men måske har den næste ejer været en slægting.

2. Nis Willatzen - (ejer indtil 1747)

Om Nis Willatzen ved vi, at han var gift med Cathrine, og at de fik sønnen, Hans Christian Nissen, som efterfulgte dem på gården.

3. Hans Christian Nissen - (ejer 1747-1773)

Hans Christian Nissen overtog gården efter faderen, Nis Willatzen, samme år, han blev gift med nabodatteren, Anne Marie Bonnichsen. Efter hendes død giftede han sig med en pige fra Stepping sogn. I første ægteskab fødtes 3 børn, som døde i en tidlig alder. I andet ægteskab var der ingen børn. Da der således ikke var arvinger til gården, indsatte han sin 2. kones søsterdatter som universalarving. Gården blev herefter solgt til Jens Jørgensen, som ejede nabogården, gård nr. 1.

Ved hans Hans Christian Nissens død 28. febr. 1808 indførtes i kirkebogen:

Hans Christian Nissen, var født i Sryding den 5. august 1726 af ægteforældrene Nis Willatzen og Cathrine Nisses, gårdfolk sammesteds, tjente i Mastrup, modtog afdøde forældres fødegård, da han giftede sig 1. gang med pigen Anne Marie, Jørgen Bonnichsen og Bodil Jørgens ægtedatter af Sryding, levede med hende fra 28. september 1747 til den 14. april 1772, avlede med hende en søn og 2 døtre, som alle tidligt ved døden ere afgangne. Efter at have været enkemand indtil 11. august 1775 giftede han sig anden gang med Karen, datter af Simon Sørensen og Maren Simonsdatter af Stepping sogn, levede med hende til 23. februar 1800, uden livsarvinger. Indsætter dennes søster-datter Anne Marie Byg til sin universalarving og døde som aftægtsmand i en alder af noget over 81½ år.

Gård nr. 2a: Jørgen Nielsens gård

Stuehuset til gård nr. 2a. I baggrunden skimtes gavlen af Uldalls gård. Bemærk den gamle vippebrønd og risgærderne ved huset.

Gården lå i engen mellem Deckers og Uldalls gårde. Oprindeligt tilhørte gården en helgård, som blev delt i en fjerdepartsgård og to 3/8 dels gårde. (2a, 2b og 2c på kortbilag).

De to 3/8 dels gårde ejedes af henholdsvis Søren Knudtzen og Thomas Willatzen og fjerdepartsgården af *Morten Hansen*, som fæstede gården 1732. (Se "*Oversigt over fæstere 1709-1734*").

Som næste ejer af fjerdepartsgården er *Jørgen Nielsen* nævnt i pante-protokollen ca. 1740. Hans datter, Anne, blev gift med *Christen Petersen* fra Sillerup, som med hende overtog gården. Efter at være blevet enke i 1779 giftede Anne sig med *Hans Henrich Rasmussen* fra Fyn. Deres søn, *Christian Rasmussen*, overtog herefter gården. Den er herefter formentlig nedlagt og stuehuset anvendt til lejebolig indtil ca. 1920. Huset blev herefter nedbrudt.

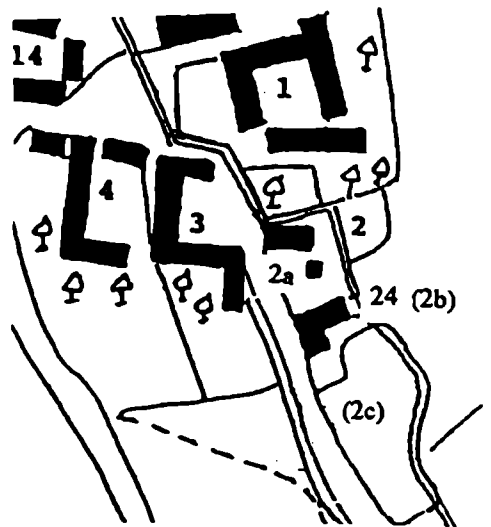
Gårdens størrelse:

I 1709 betegnedes gården som en fjerdepartsgård med 8 fag lade og beboelse. Besætningen var ansat til 5 stude, 2 køer og 2 heste. I Jørgen Nielsens tid betegnedes gården stadig som en fjerdepartsgård. I Chresten Petersens tid frasolgtes jord, hvorefter gården blev betegnet som en 1/8 dels gård. I 1792 var der 15 tdr. land til gården.

Grundrids af gårdens bygninger:

Kort 1792:

I 1792 var en del jord frasolgt. En del af gårdens driftsbygninger er formentlig herefter nedbrudt, og der resterer således kun en lille stald og lade.

Gårdens ejere:

1. Jørgen Nielsen - (ejer ca. 1740-1767)

Jørgen Nielsen er den første ejer, der er indført i panteprotokollen. Han fødtes i Ødis Bramdrup og blev gift med Karen Dinsdatter i Styding. Hendes forældre byggede muligvis hus nr. 26. Karen og Jørgen Nielsen fik børnene Niels, Anna og Birrit. - Foruden at ernære sig af landbruget var han skrædder. I hans tid betegnedes gården som en fjerdepartsgård.

2. Christen Pedersen - (ejer 1767-1780)

Chresten Pedersen fødtes i Sillerup, Fjelstrup sogn. Han blev gift 1767 med forrige ejers datter, Anna. Ud over at leve af landbruget var Christen Pedersen hjuler. I hans tid blev der solgt jord fra, og den resterende gård blev herefter betegnet som en 1/8 dels gård. Efter hans død i 1779 giftede Anna sig med Hans Henrich Rasmussen fra Fyn.

3. Hans Henrich Rasmussen - (ejer 1780-1811)

Hans Henrich Rasmussen fødtes i Abore, Kiærum sogn i Fyns Stift. Han giftede sig med enken efter Christen Pedersen. Ud over at drive gården var han ligesom den forrige ejer også hjuler. Deres søn, Christian Rasmussen, overtog gården efter dem.

Ved Hans Henrich Rasmussens død i 1811 indførtes i Hammelev kirkebog:

Hans Henrich Rasmussen af Styding, født i Abore bye, Kiærum sogn, Fyns Stift, i året 1844 og døbt 19. januar. Hans forældre var Rasmus Rasmussen og Anne Margrethe Rasmussen. Han giftede sig den 8. juni 1781 med daværende pige Anne Christians, datter af afgangne Jørgen Nielsen og Karen Dinsdatter i Styding, avlede med hende 3 sønner, som er Christian, Rasmus og Peder alle døbte Rasmussen. Han blev 67 3/4 år gammel.

Ved Anne Rasmussens død 9. dec. 1817 indførtes i kirkebogen:

Anna Hanses af Sryding var født sammesteds den 20 november 1742 af ægteforældrene Jørgen Nielsen, landboelsmand og skrædder, og Karen Jørgens, tjente iblandt fremmede, modtog efter forældrenes død sammes fjerdepartsgård, blev gift første gang den 30. juni 1767 med daværende ungarl Christen Pedersen af Silderup, Fjelstrup sogn, fødte med ham en søn og fire døtre, hvoraf efterlevende ere: 1. Magdalene som får en uægte søn Christen Pedersen Ravn. 2. Cathrine gift i Løjt sogn med Erik Mikkelsen. Den afgangne blev enke den 24de dec. 1779. Hun blev gift anden gang med Hans Henrich Rasmussen af Abore sogn i Fyhn, fødte med ham tre sønner, som ere: 1. Christen Rasmussen, gift på fødestedet i Sryding med Marie Jessen af Frørup, får Anna Maren og Hans, begge døbte Rasmussen. 2. Rasmus, gift i Skrydstrup med enken Karen, en datter af Niels Nielsen og enke efter Jørgen Albertsen sammesteds. 3. Peder Rasmussen, var skrædder i Sryding og ugift. Den afdøde levede med den sidste mand indtil 28de december 1811, var så enke i 6 år og døde 75 år og nogle dage gammel.

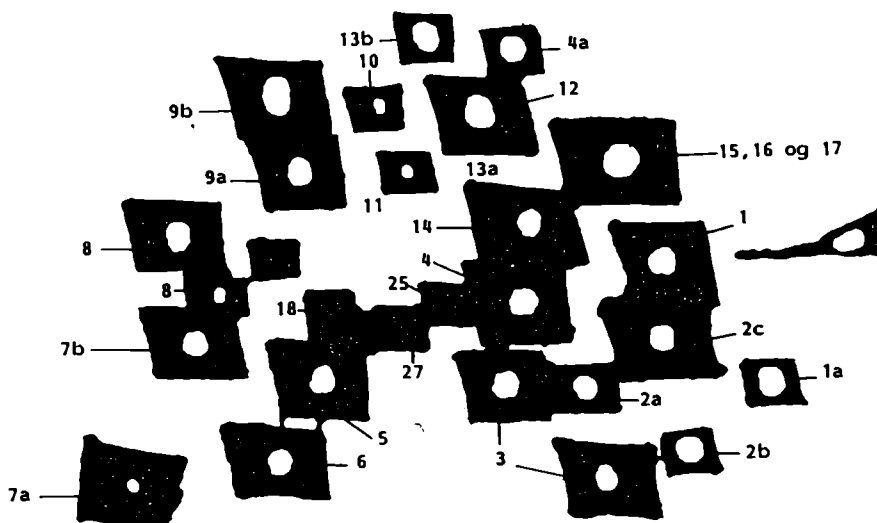
4. Christen Rasmussen - (ejer ca. 1811-1826 ?)

Christian Rasmussen var søn af den foregående ejer. Han blev gift i 1812 med Marie Jessen, datter af Jens Jessen Bunde og Marie Lauritzen fra Frørup. De fik børnene Anne Marie og Hans Rasmussen. Gården blev i hans tid betegnet som en halv fjerdepartsgård. Sandsynligvis boede broderen, Peder, der var ugift skrædder, hos dem på gården.

Familien er herefter ikke registreret i Hammelev kirkebog. - Gården er herefter blevet nedlagt og stuehuset udlejet til daglejere. (Se omtale under hus nr. 2a). Huset blev nedbrudt omkring 1920.

Gård nr. 2b og 2c: Knuth Jürgensen og Thammes Willatzen

Helgård nr. 2 bestod af gårdene 2a, 2b og 2c.

Gårdene nr. 2b og 2c var to $\frac{3}{8}$ dels gårde, som lå i engen mellem Deckers og Uldalls gårde.

Gårdenes ejere:

Gård nr. 2b:

Gård nr. 2b ejedes af *Knuth Jürgensen* (nævnt som 1729). Hans søn, *Nis Knudsen* overtog gård nr. 5 i Styding. Efter *Knuth Jürgensen*'s død overtog *Matz Lauritzen* gården, som han formentlig sammenlagde med gård nr. 6 på kortbilag. (Se "*Oversigt over fæsteforhold 1709-1734*"). Huset (nr. 24 på kortbilag) blev herefter udlejet. På udskiftningskortet fra 1792 ses således en *Hans Bertelsen* boende i huset. Han var skrædder og stammede fra Knorborg. (Se også under skræddere i bogens afsnit I).

Gård nr. 2c:

Gård nr. 2c ejedes af *Thammes Willatzen*, som er nævnt som fæster i 1734. Gården blev herefter formentlig sammenlagt med *Nis Willatzens* gård (nr. 1a).

Ved *Thammes Willatzens* død i 1766 indførtes i kirkebogen:

Thammes Willatzen i Sryding, avlet af ægteforældrene Willatz Sørensen og Sindet Willatzes i Billund, gift med pigen Elisabeth Christina Rasmusdatter af Ausböll, Hadersleff sogn. Gammel 73 år mindre 2 måneder og nogle dage. Efterlader 5 børn, Willatz Thomassen som er gift, Anneken som endnu er ugift, Sindet Jürgen Hansen Friises kone, Cathrine som er gift i Løjt sogn, og Anne Sophie som er ugift.

1) og sønnen Willatz har trende pigebørn: Anne Dorthea, Elisabeth og Margrethe Heilwig.

Gård nr. 3: Skøvlinggård

Jacob Jørgensen-familien foran Skøvlinggård ca. 1912. I 1913 blev bygget kvist og lagt nyt skifer-tag på stuehuset.

Indtil 1867 lå gården i den østlige del af Styding by midt imellem nuv. Deckers og Uldalls gårde. Faktisk lå den omtrent, hvor sidstnævnte gård havde sit møddingssted, og det må antages, at gårdens stald senere er overtaget af Lauritzen-familien, der på et tidspunkt ejede Uldalls gård. Denne stald eksisterede endnu helt til ca. 1950.

Som det kan ses på kortet fra 1792, hørte tillige et aftægts hus til gården. Det lå i den vestlige bydel, hvor nu hus Ringvej nr. 26 ligger.

I 1867 blev gården flyttet til Styding Skovvej 1 og fik navnet "*Skøvlinggård*" efter den gamle herregård, der tidligere havde ligget på stedet. Gården er nu nedbrudt, og jorden blev i 1986 tillagt Skovgård.

Gården var i 1600-tallet en helgård, der blev delt i 2 halvgårde. Den ene ejedes af *Jens Andersen*, (nævnt som fæster i 1709), og den anden ejedes af *Michel Pedersen*, (nævnt som fæster 1709 og 1716). Senere blev begge gårde overtaget af *Hans Jensen* fra Hammelev. Denne familie havde gården i 3 generationer. Den mest navnkundige var kirkeværge *Bertel Hansen*, hvis døtre blev indgiftet på store gårde i byen.

Efter Hans Jensen-familien havde *Steffensen-familien* gården i 2 generationer, hvorefter den havde skiftende ejere i kortere perioder. - I 1923 overtog *Jørgen Schultz* gården, og hans enke, *Jensine Schultz*, solgte den til sammenlægning med Skovgård i 1986.

Patrioten Mikael Steffensen var født på gården

Særlig kendt fra gården blev landbrugskandidat Mikael Steffensen, hvis forældre ejede den fra 1878-1898. Han slog sit navn fast ved som frivillig at deltage i 1. verdenskrig, hvor han kæmpede for Sønderjyllands sag. Ligeledes vil han blive husket for de mange smukke breve, han sendte fra fronten til slægt og venner. (Se omtale i bogens afsnit I).

Gårdens størrelse:

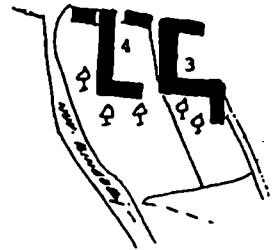
Jens Andersens halvgård havde i 1709 14 fag beboelse og 11 fag lade, og besætningen var bl.a. ansat til 10 stude, 6 køer og 4 heste. Michel Petersens halvgård havde i 1709 12 fag beboelse og 8 fag lade, og besætningen var bl.a. ansat til 10 stude, 6 køer og 4 heste.

Gården havde i 1792, medens den endnu lå i Styding by, et tilliggende på ca. 65 ha. - Ved udflytningen i 1867 blev en del jord omfordelt i byen, og restparcellen, som den nye gård blev bygget på, var derfor mindre.

Grundrids af gårdens bygninger:

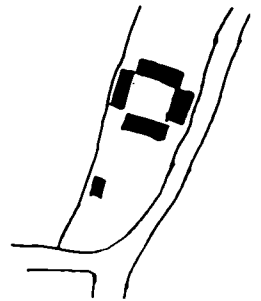
Kort 1792:

Gården lå i 1792 klos op ad gård nr. 4, som på den tid ejedes af Hans Jepsen. - Gårdens gamle vestlige staldlænge er højst sandsynligt blevet overtaget af gård nr. 4 efter udflytningen i 1867.

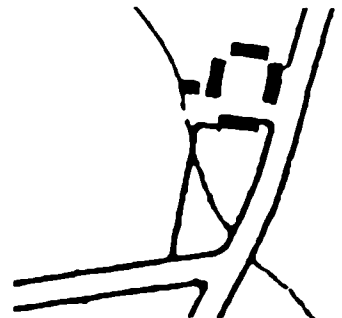
Kort 1872:

Gården, som den så ud i 1872, kort efter udflytningen til Sryding Skovvej.

Kort 1980:

Gården som den så ud inden nedbrydningen i 1986. - Alle bygninger med undtagelse af en garage er nu nedbrudt.

Slægtsrelationer til andre familier i Styding:

Hans Jensen-familien - særligt kirkeværge Bertel Hansen - fik relationer til gård nr. 4-8-11 og 17 i Styding. Laurids Jørgensen-familien fik relationer til smedemester Jacob Hansen i Styding, og Christian Steffensen-familien fik relationer til gård 5-6-7-8-9-14 og 16 og var således i familie med en meget stor del af gårdmandsfamilierne i Styding.

Gårdens ejere:

1. Hans Jensen - (ejer 1720-1737)

Hans Jensen overtog gården i 1720 efter først at have haft en gård i Jernhyt. Han var ud af en kendt slægt fra Hammelev og var søn af gårdfolkene Sidsel og Jens Jensen. Han blev gift med en gårdmandsdatter fra Ustrup. Deres ældste søn, *Bertel Hansen*, overtog gården efter dem. En datter, *Ingeborg*, blev gift i Haderslev. En datter, *Sidsel*, blev gift 1. gang med gårdmand Jørgen Pedersen i Hammelev og 2. gang med Greges Jensen, Lunding. Hermed fik denne familie slægtskab med Nissen-familien på Søndergaard. Sønnen, *Thomas Hansen*, blev gårdmand i Fredsted, og sønnen, *Jens Hansen*, blev gårdmand i Løjt og blev stamfader til skibskaptajner og styrmænd, som tog "*Styding*" til familienavn.

Ved Hans Jensens død i 1765 indførtes i Hammelev kirkebog: (en del børnebørn dog udeladt)

Hans Jensen i Styding, en søn af Jens Jensen og Sidsel Jenses gårdfolk i Hammelev, gift med pigen Margrethe Thomases af Ustrup, gammel 85 år mindre 10 uger, efterlader 4 børn, som er gifte, nemlig Sidsel Greises i Hammelev, Bertel Hansen kirkeværge i Styding, Ingeborg Peters i Haderslev og Jens Hansen af Kirkebye Løjt sogn og 15 børnebørn, item 2 børne-børns-børn: 1. Sidsel får 3 børn af første ægteskab, 2. den afdøde datter Maren Jeppes i Ringrved får 2 døtre, 3. Bertel Hansen får 2 døtre Cathrine Margrethe og Christine, it. 1 datter datter af sin afdøde datter Annè Margrethe Nielses * i Styding, nemlig ved navn Maren, 4. Efter hans afdøde søn Thomas Hansen i Fredsted 4 børn, 5. Jens Hansen får 4 børn.

* Niels Hyrups kone på gård nr. 8, hvis datter, Maren, blev gift med Peder Michaelsen på "*Herregården*" i Styding.

2. Bertel Hansen - (ejer 1737-1769)

Bertel Hansen blev født i Jernhyt, hvor forældrene Margrethe og Hans Jensen havde en gård, inden de overtog gården i Styding. Hans farfader havde en gård i Hammelev. Familien havde således stærke rødder i sognet. - Han overtog gården efter forældrene 12. oktober 1737. Han blev gift 3 gange, hvoraf første ægteskab med Maren Jacobs varede 30 år. 2. gang giftede han sig med Anne, datter af Michel Christensen fra nabogården (gård nr. 17). Hun var næsten 40 år yngre end ham, så mon ikke han hermed har slået en rekord i Styding. I første ægteskab fik han 10 børn, hvoraf 7 døde i en ung alder. De tre efterlevende piger blev godt gift. *Anne Margrethe* blev gift med gårdmand Niels Hyrup på gård nr. 8, som lå, hvor nu Styding savværk ligger. *Cathrine Margrethe* blev gift med Anders Hans Christi-

ansen Hammeleff, som med hende overtog gård nr. 3. Endelig blev *Kirstine* gift med Hans Jepsen fra Hammelev. Bertel Hansen købte til dem gård nr. 4 (nuv. Uldalls gård). Kirstine og Hans Jepsen blev i øvrigt oldeforældre til de kendte "*Sønderjydske piger*", som er omtalt i bogens afsnit I, idet deres sønnedatter var pigerens moder.

Bertel Hansen var en fremtrædende mand i byen og var i mange år kirkeværge i sognet. Han var da også gennem børn og børnebørn i familie med de fleste gårdmandsfamilier i byen.

Efter at datteren og svigersønnen, Cathrine Margrethe og Anders Hammeleff, havde overtaget gården i 1769, forpagtede Bertel Hansen Thyrashul kro, på den tid kaldet Vojensled. Det var dengang almindeligt, at ældre bønder forpagtede kroen, når de afstod deres gård til en søn eller svigersøn. Han drev herefter kroen til 1778, hvorefter forpagtningen blev overtaget af svigersønnen, Hans Jepsen.

Ved Bertel Hansens død i 1781 indførtes i kirkebogen:

Bertel Hansen af Vojensled var født i Jernhyt af ægteforældrene Hans Jensen og Margrethe Hanses. Blev gift 1. gang med pigen Maren Jacobsdatter, en datter af fordums Jacob Jacobsen og Anne-Margrethe Jacobs udi Schoubye i Widsted sogn, hvoraf avlet 10 børn, hvoraf 2 døtre lever, 1. Cathrine Margrethe, som var gift med Anders Hans Christiansen af Styding, af hvilke 4 børnebørn er i live, nemlig Bertel, Anne Margrethe, Hans Christian og Maren. 2. Kirstine gift med Hans Jepsen i Vojensled, hvorefter datteren, Maren og 3. Anne Margrethe, som er gift med Niels Christensen Hyrup udi Styding, lever nu datteren, Maren. - Han blev anden gang gift med pigen Anne, en datter af fordum Michel Christensen og Margrethe Michels i Styding, hvoraf avlet en datter som er død. - 3. gang blev han gift med enken Ellen Jeppes af Hammelev, en datter af Hans Nielsen og Trine Hanses udi Nørbye Wilstrup, hvilken der efterlever ham. Han blev 72 år og 6 måneder gammel.

3. Anders Hans Christiansen (Hammeleff) - (ejer 1769-1791)

Anders Hans Christiansen blev gift med Bertel Hansens datter, Cathrine Margrethe og overtog med hende gården den 20. september 1769. - Han fødtes i 1732 i Hammelev og var søn af gårdmand Hans Christian Andersen sammesteds.

Familien tog ved kravet om faste navne familienavnet "*Hammeleff*", til trods for at familien var en gammel Styding-familie, der kan føres helt tilbage til 1600-tallet på gård nr. 4 i Styding.

Efter at have drevet gården i 22 år blev den overdraget til deres ældste søn, *Bertel*. - Bertel er i øvrigt nævnt i afsnittet om Stydings første skole, idet han en kort overgang i ca. 13 års alderen påtog sig undervisningen af skolens elever, fordi de stydinge nægtede at betale til en uddannet lærer.

Hammeleff-familien blev stærkt påvirket af den vækkelse, der udgik fra Brødre-menigheden i Christiansfeld, og Anders Hammeleff var med til at starte bibelkredse både i Styding og i nabobyer. (Se omtale af vækkelsen i bogens afsnit I).

Mange af Hammeleff familien var store begavelser, bl.a. blev en bror til Anders Hammeleff, *Nis Hammeleff*, amtsforvalter og kgl. justitsråd i København. - En søn, også ved navn Nis Hammeleff, oprettede et undervisningsinstitut og boede ligeledes i København.

Anders Hammeleff døde i 1789, og hans kone, Cathrine Margrethe, døde i 1822 hos sønnen i København. - Se Hammeleff-slægtens stamtavle i stamtavlebogen.

Ved Anders Hammeleffs død i 1789 indførtes i kirkebogen:

Anders Hans Christiansen var født i Hammelev 1732 af ægteforældrene Hans Christian Andersen og hans hustru Margrethe, giftede sig 1766 med pigen Cathrine Margrethe Bertelsdatter af Styding, avlede med hende 10 børn, 7 sønner og 3 døtre, hvoraf 3 sønner og en datter tilligemed enken efterlever på gården i Styding, som han ejede. Han døde af svindsot 57 år gammel.

4. Bertel Andersen Hammeleff - (ejer 1791-1792)

Efter faderens død i 1789 overtog Bertel Hammeleff gården den 28. marts 1791 og ejede den til 16. august 1792. Han tog herefter en læreruddannelse. Denne fik han formentlig på præstegårdsseminariet i Nustrup. En tid herefter var han ansat som hjælpelærer i Burkal ved Tønder.

5. Hans Jørgensen Ravn - (ejer 1792-1795)

Om Hans Jørgensen Ravn, der overtog gården i 1792, vides kun, at han fik en søn uden for ægteskab med Magdalene Christiansdatter fra nabogården, (gård nr. 2). Allerede i 1795 afstod han gården. Sandsynligvis har han været sættegårdmand, indtil et af Cathrine Margrethe og Anders Hammeleffs øvrige børn kunne overtage gården. Det kan også tænkes, at han har været i familie med den næste ejer.

6. Laurids Jørgensen - (ejer 1795-1828)

Lauritz Jørgensen overtog gården den 18. maj 1795. Han blev født i Halk i 1759, søn af Jørgen Lauridsen og Maren Schrøder. I 1785 blev han gift med Karen Povlsen. Efter at have haft gården i 33 år afstod han den i marts 1828 til sin søn, Jørgen Schrøder. Han tog familienavnet Schrøder efter moderens familie. (I hans tid blev en del af gården udstykket - se note 1, side 382).

På udskiftningskortet fra 1792 er han noteret boende på gården sammen med ovennævnte Hans Jørgensen Ravn. Det kan bestyrke, at der er en familiemæssig sammenhæng. Gårdens areal var på hans tid 119 tdr. land.

Ved Laurids Jørgensens død i 1821 blev følgende indført i Hammelev kirkebog:

Laurids Jørgensen af Styding, var født i Halk 1759 af ægteforældrene Jørgen Lauridsen og Maren Schrøder, blev der confirmeret, modtog forældrenes gård og giftede sig 1785 med daværende pige Karen Friedrichsdatter af Øsbye sogn, levede med hende i 36 år og avlede med hende 2 sønner og 3 døtre, hvoraf de efterlevende er: 1. Maren Schrøder, gift med Erich Schøtt i Erlev, Gl. Haderslev sogn, 2. Jørgen Schrøder, gift på gården i Styding med Elsabé Magdalene Holm af Halk sogn, hvoraf Karin Schrøder. Efter at den afgangne for omtrent 28 år siden solgte gården i Halk, og købt den sidst iboende i Styding, døde han her 62 år gammel.

Laurids Jørgensens kone, Karen, drev gården videre efter hans død. Hun døde i 1827, hvorefter sønnen Jørgen Schrøder overtog den.

7. Jørgen Schrøder - (ejer 1828-1832)

Jørgen Schrøder, søn af forannævnte Laurids Jørgensen, overtog gården den 16. marts 1828. Han drev den herefter kun i 4 år, hvorefter den blev solgt til Christian Steffensen fra Hammelev. Det var just ikke alderen, der gjorde det. - Han var på dette tidspunkt kun 42 år gammel; men måske krisen i 1820'erne har været en medvirkende årsag til salget. Han giftede sig 2. gang med Kirsten Pedersdatter fra Kolsnap, og da deres yngste søn, Erik, blev født i Kolsnap, kan det også tænkes, at han måske har overtaget en gård der. Han døde dog i Hammelev sogn i 1854. Måske har han boet hos en søn i Jernhyt. - Frem til århundredskiftet træffes nogle af hans efterkommere stadig i Hammelev sogn, bl.a. i Tørning og i Jernhyt.

Ved hans død i 1854 indførtes i Hammelev kirkebog:

Jørgen Schrøder, søn af afdøde gårdmand Lauritz Jørgensen og hustru Karen Poulsen af Styding, født i Halk den 2. marts 1790. Han kom med sine forældre til Styding 2 år gammel. Han var 2 gange gift, først med Elsabé Magdalene Holm af Halk, af hvilket ægteskab 6 børn, af disse er i live: Peter Schrøder gift i Halk, Geert Jørgensen Schrøder, gift i Hjerting og Lauritz Schrøder, tjener i Hammelev. I 1828 blev han gift med sin efterlevende enke Kirsten Petersen Hansen af Kolsnap, Nustrup sogn. Af dette ægteskab avlede han følgende børn: Magdalene Schrøder, 24 år gammel, Peter Schrøder, 22 år og Erik Schrøder, 16 år gammel. Han døde efter 3 ugers sygeleje i en alder af 64 år og 27 dage.

8. Christian Steffensen - (ejer 1832-1878)

31. august 1832 overtog Christian Steffensen gården. Han fødtes i Hammelev, søn af gårdmanden og smeden Christen Steffensen. Moderen, Anneken, var søster til den kendte politiker, Hans Nissen, Søndergård ved Hammelev. En broder, sognefogeden og politiker, Nis Steffensen, ejede "Christinesminde" i Hammelev. En anden broder, Steffen Steffensen, havde i 1826 overtaget en gård, som lå umiddelbart nord for det nuværende Styding Savværk (gård nr. 9), og en onkel, Jørgen Steffensen, havde allerede i 1791 overtaget en gård, som lå lidt syd for nuværende Styding Savværk, (gård nr. 6). Efterkommere efter disse første led af Steffensen-familien fik eller blev indgiftet på flere gårde i Styding, således at man næsten kan tale om et helt "Steffensen dynasti" i byen.

Christian Steffensen blev gift 1. gang med Maren Terp, der var søster til slægtningen Jørgen Steffensens kone på Hyrups gård, (gård nr. 8). Maren Terp var fra Kastvrå, hvor forældrene havde en gård. Efter hendes død giftede han sig med Kirsten Michaelsen fra Hyrups gård.

I 1867 flyttede Christian Steffensen gården til Styding Skovvej 1 ved Stydingdam, hvor han opførte "*Skøvlinggård*" omtrent på det sted den gamle herregård havde ligget. (Se omtale af denne i bogens afsnit I). Han var ualmindelig afholdt i byen og var en del år kirkeværge i sognet.

Af døtrene i 2. ægteskab blev den ældste gift med parcellist Jacob Schüler, Stydingdam. To døtre døde allerede i 20 års alderen. Sønnen, *Christian*, der blev gift i 1878, overtog herefter gården efter forældrene.

Christian Steffensen døde i 1891. Hans kone, Kirsten, var allerede afgået ved døden i 1874.

9. Christian Steffensen - (ejer 1878-1898)

I 1878 overtog ovennævntes søn, Christian Steffensen, gården. Han blev gift i 1879 med Anne Christine Ravn fra Øster Lindet. Hun var brystsvag og døde i 1894 kun 35 år gammel. Kun fire år efter - i 1898 - solgtes gården på grund af sygdom. Han døde i 1902, og familien spredtes nu for alle vinde, idet børnene kom i pleje forskellige steder hos slægtninge. Den yngste, *Mikael Steffensen*, kom således i pleje hos Skøtt-familien i Nustrup. De var slægtninge og blev nu som en far og mor for ham. Han blev, som omtalt i bogens afsnit I, kendt for sin frivillige deltagelse i 1. verdenskrig og for sine smukke breve fra fronten til familie og venner. Den ældste søn, *Christian Steffensen*, blev konduktør ved statsbanerne og var ansat på strækningen Vojens-Haderslev. Mange fra Styding vil sikkert huske ham som en særdeles venlig mand, der altid var behjælpelig, når byens ældre damer skulle på toget. Ligeledes var han elsket af børnene, fordi de ofte fik lov at køre gratis med til Haderslev, blot måtte de ikke forlade toget, men straks tage med retur.

10. Hans Schmidt Rattenborg - (ejer 1898-1905)

Hans Schmidt Rattenborg købte gården 14. febr. 1898 af Christian Steffensen. Han var formentlig i familie med Søren Christian Petersen Rattenborg, der var snedker i Styding og havde værksted, hvor nu Leo Fuchs bor. Han havde kun gården i ca. 7 år.

11. Skiftende ejere 1905-1919

I den følgende periode havde gården skiftende ejere, som hver kun sad en kort årrække på gården. Fra 1905-1908 var Christen Abel Gårde ejer. 1908-1914 Jacob Jørgensen. I hans tid - i 1913 - blev sat ny kvist og lagt nyt skifertag på stuehuset. 1914-1918 ejedes gården af Nis Clausen Hyrup, og i 1919 blev den overtaget af Morten Mortensen, som solgte til Jørgen Schultz.

12. Jørgen Hansen Schultz - (ejer 1923-1986)

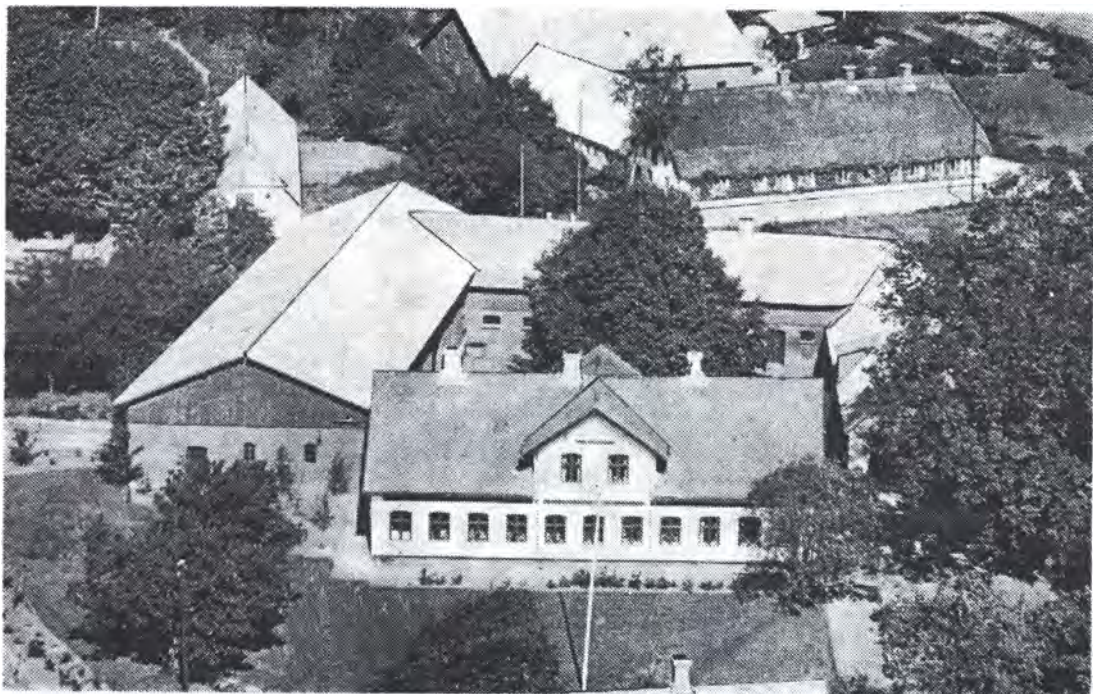
Jørgen Schultz overtog gården den 13. august 1923. Han fødtes 16. juli 1881 i Meng i Aller sogn og var søn af gårdejer Johan Schultz sammesteds. Han blev gift 1. gang med Petrea Bihlet fra Løgten. 2. gang blev han gift med Jensine Markmann, datter af gårdejer Martin Markmann, Skovby ved Hovslund. Der var dengang ca. 26 ha til gården, heraf var ca. 3 ha skov. Jørgen Schultz var på Hejls Efterskole 1897-98, Lyngby Landbrugsskole 1907-08 og bestyrer på en gård i Bramdrup 1912-13. Han deltog i 1. verdenskrig fra 1915-18 på begge fronter og blev såret 1916 i Frankrig.

Jørgen Schultz døde 21. jan. 1974 og Jensine, altid kaldet "Sine", drev herefter gården videre alene, indtil hun i 1986 solgte den til sammenlægning med Skovgård. Bygningerne er nu nedbrudt. Sine Schultz bor nu i hus nr. 15 på Ringvej i Styding.

Skøvlinggård, som den så ud i 1950. Nord for gårdens bygninger lå i 1500-tallet en herregård også ved navn Skøvlinggård. På marken ses et mørkt felt på stedet, hvor herregården har ligget. Gården er nu nedbrudt og jorden lagt ind under Skovgaard.

Gård nr. 4: Uldalls gård

Damgaard ca. 1950. I baggrunden Webers gård, som den så ud i Nis Enemarks tid.

Gården, der er beliggende umiddelbart syd for byens gadekær, er uofficielt kaldt "*Damgaard*".

I begyndelsen af 1700-tallet ejede *Anders Hansen* gården, (nævnt som fæster 1709), og han efterfulgtes af sønnen *Hans Andersen*, (nævnt som fæster 1716). Hans Andersens broder, Niels Andersen, var skoleholder og underviste byens børn på gården. I øvrigt blev Anders Hansen stamfader til "*Hammeleff-familien*", som i 1800-tallet fik stor udbredelse i Styding og Hammelev. Fra denne familie nedstammede bl.a. justitsråd Nis Hammeleff, som var amtsforvalter i København og en anden Nis Hammeleff, som havde et undervisningsinstitut og også boede i København.

Efter Anders Hansen-familien blev gården overtaget af *Hans Michelsen-familien*, som var ejer i 3 generationer. Herefter overtog *Hans Jepsen* fra Hammelev gården. Hans datter blev gift med *Lauritz Lauritzen* og denne familie havde gården i 4 generationer. - I 1905 blev gården overtaget af *Uldall-familien* fra gård nr. 8. Denne familie er stadig ejer; men jorden er i 1993 frasolgt til Skov- og Naturstyrelsen til jordfordeling i forbindelse med natur-genopretning ved Hindemåde.

Gårdens størrelse:

Oprindeligt var gården en helgård, som i 1600-tallet blev delt i 2 halvgårde, hvoraf den anden halvgård ejedes af Hans Jørgensen (senere gård nr. 14, - nuv. Hans Chr. Andersens gård). I 1709 betegnedes gård nr. 4 stadig som en halvgård. Bygningerne bestod af 12 fag beboelse og 12 fag lade, og besætningen var ansat til 10

stude, 6 køer og 4 heste.

I 1789 blev Niels Jensens 3/4 gård, som lå nord for Herregården, lagt til gården. - I 1792 var gården på 79 ha. I 1906 blev den sammenlagt med gård nr. 8, dog var en del jord fra gård nr. 4 frasolgt til jordfordeling, således, at der kun resterede 15 ha til gården. Den sammenlagte gård havde herefter et tilliggende på ialt 64 ha, hvilket areal var det samme i 1923. Efter frasalg af en mark i Gammel Vang Lykken var gårdens areal i ca. 1950 på 50 ha, hvilket areal var det samme, som i 1993 blev solgt til Skov- og Naturstyrelsen til jordfordeling.

Slægtsrelationer til andre familier i Styding:

Hans Peter Lauritzen-familien fik relationer til Michael Michaelsen-familien på gård nr. 8 "*Hyrups gård*", til Steffen Steffensen-familien på gård nr. 14 og til Jacobsgaard-familien ligeledes gård nr. 14, (nuv. Hans Christian Andersens gård), samt til Niels Michaelsen Petersen-familien, gård nr. 12, Herregården. Endelig blev Anton Lauritzen, Søndergård ved Hammelev, gift med Thilde Lauesen Hansen, datter af købmand Hans Lauesen Hansen i Styding.

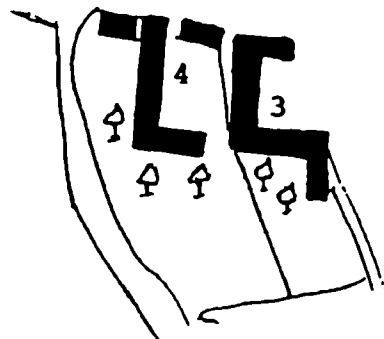
De sønderjydske piger havde aner på gården

Hans Jepsen, der ejede gården 1788-1802, fik sønnen Bertel, der blev lærer ved Grindal skole, der lå mellem Styding og Hammelev. Hans datter, Helene Margrethe Bertelsen, blev moder til Valborg og Helga, som blev de kendte modeller til "*De sønderjydske piger*". (Se omtale i bogens afsnit I).

Grundrids af gårdens bygninger:

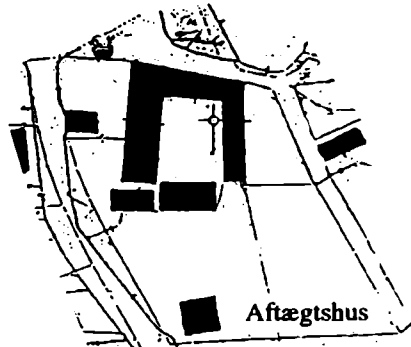
Kort 1792:

I 1792 lå gården tæt op ad gård nr. 3, som på det tidspunkt tilhørte Schrøder-familien. Den vestlige staldlænge fra gård nr. 3 er efter denne gårds udflytning i 1867 formentlig tillagt gården.

Kort 1872:

Gården ejedes på dette tidspunkt af Hans Peter Lauritzen, som lod opføre nyt stuehus, en lade mod vest og en lade mod nord med indkørselsport til gården. I gårdens køkkenhave lå et gammelt hus, som på dette tidspunkt var beboet af Ingeborg Falles.

Gårdens ejere:**1. Anders Hansen - (nævnt som fæster 1709)**

Anders Hansen blev gift med Anna Peders, og de fik børnene Hans, Niels, Anne, Bodil og Hans Christian. *Hans* overtog fødegården, *Niels* blev skoleholder i Styding, *Anne* blev gift med gårdmand Jens Petersen fra Hammelev, *Bodil* blev gift med Jørgen Bonnicksen gård nr. 16 i Styding, og *Hans Christian* blev gift ind i Jacobsgård-familien i Hammelev. Hans Christian Andersen tog slægtsnavnet "*Hammeleff*".

2. Hans Andersen - (nævnt som fæster i 1716).

Hans Andersen er ikke indført i kirkebogen og må derfor være død inden 1763. Han efterfulgtes på gården af Hans Michelsen, som var gift med Ellen. Han var formentlig søn af Michel Petersen fra gård nr. 3. (Se "*Oversigt over fæstere 1709-1734*"). Om ham ved vi kun, at han fik datteren Ingeborg og sønnen Jes Hansen. Sidstnævnte overtog gård nr. 14 i Styding.

3. Lauritz Jepsen - (ejer 1734-1765)

Den første ejer, der er registreret ved åbningen af panteprotokollen i 1737, er Lauritz Jepsen. Han var søn af gårdfolkene Giertrud og Jeppe Lauritzen fra Oksbøl, Gl. Haderslev sogn. Han blev gift med Ingeborg Hansdatter, datter af førnævnte Hans Michelsen. Hun er ikke død i Hammelev sogn, men er måske flyttet til Vojensgård, som var forpagtet af svigersønnen.

Ingeborg og Lauritz Jepsen fik 10 børn, hvoraf *Jeppe* blev boelsmand i Løjt, *Niels* boede på Vojensled kro, *Hans* blev gårdmand og hjuler i Ringtved. - Hans datter, *Anna Ingeborg* blev gift med Mads Willadsen Sohl i Ringtved, og deres efterkommere opbevarer endnu et tobaksskab og en bibel, som er medbragt fra gården i Styding. - *Ellen* blev gift med Hans Hinrich Nissen, som med hende overtog gården i Styding. Hun blev gift anden gang med Nis Pedersen, som en tid overtog gården og senere blev kromand på Vojensled kro. I 1788 forpagtede han Vojensgård.

Ved Lauritz Jepsens død i 1782 indførtes i Hammelev kirkebog:

Lauritz Jepsen, fordum gårdmand i Styding, en søn af gårdfolkene Jeppe Lauritzen og hustru Giertrud Jacobsdatter af Ausbøll, hvilke er begge døde for lang tid siden. - Han blev gift med Ingeborg Hansdatter udi Styding, levede i ægteskab med hende i 46 år, avlede 10 børn, hvoraf med enken efterlever 3 sønner og 1 datter: 1. Jeppe Lauritzen gift med Kirsten Pedersdatter er boende udi Løjt sogn, hvoraf en søn Peder, 2. Hans, 3. Nis, 4. Ellen gift med fordum gårdmand Hans Hinrich Nissen i Styding, hvoraf en datter Ingeborg. Anden gang gift med Nis Pedersen, hvoraf en dattersøn, Peder. Han blev 74 år og 7 måneder.

4. Hans Hinrich Nissen - (ejer 1765-1785)

Hans Hinrich Nissen fra Simmersted blev gift med Lauritz Jepsens datter, Ellen. Han døde i ca. 1774 og fik således kun kort tid på gården. Da han er ikke indført som død i Hammelev sogn, kan det tænkes, at han er begravet i sit hjemsohn.

Hans enke giftede sig herefter med Nis Pedersen, som solgte til Hans Jepsen, hvorefter han overtog forpagtningen af Vojensled kro og Vojensgård.

5. Hans Jepsen - (ejer 1785-1802)

Hans Jepsen overtog gården 2. marts 1785. Han var søn af gårdfolkene Ellen og Jeppe Jørgensen fra Hammelev. Han giftede sig 1771 med Christine Bertelsdatter, datter af Bertel Hansen fra gård nr. 3 i Styding. Sidstnævnte, der var blevet enke-mand, giftede sig i øvrigt med Hans Jepsens moder, Ellen, og blev således tillige hans stedfader.

En tid inden overtagelsen af gården drev Hans Jepsen Vojensled kro, som sviger-faderen, Bertel Hansen, havde drevet efter afståelsen af gården i Styding.

Christine og Hans Jepsen fik 7 børn, som alle blev døbt Bertelsen. Datteren, *Maren*, blev gift med Lauritz Lauritzen fra Flovt, som med hende overtog gården. Sønnen, *Bertel*, blev lærer ved fællesskolen for Styding og Hammelev beliggende ved Grindal. Han blev gift med Woldborg Ottesgård fra Hoptrup og fik 6 børn, hvoraf datteren, *Helene Margrethe*, blev gift med Hans Mikkelsen Tofte, der blev forstander på Aagaard Høj- og Landbrugsskole ved Flensborg. Deres 2 døtre, Valborg og Helga, blev modeller til de kendte "*Sønderjydske piger*", som er omtalt i bogens første afsnit.

Datteren, *Ellen*, blev gift med Andreas Christensen Schak i Kolsnap. De fik søn-nen, Hans Andersen Schak, som nedsatte sig som skrædder i Styding.

Datteren, *Anne Margrethe*, blev gift med Willads Petersen, som blev kromand i Hoptrup. Han var søn af Lauritz Michaelsen fra gård nr. 9 i Styding. Den yngste søn, *Hans Bertelsen*, blev lærer og degn i Riise på Ærø.

Ved Hans Jepsens død i 1825 indførtes i kirkebogen:

Hans Jepsen af Styding var født i Hammelev den 14. maj 1750 af ægteforældrene og gårdfolkene Jeppe Jørgensen og Ellen Lauridsdatter, blev confirmeret, giftede sig den 28. juni 1771 med daværende pige Christine Bertelsdatter af Styding, levede med hende indtil 25. maj 1803, altså 32 år, og avlede med hende 4 sønner og 3 døtre, hvoraf de efterfølgende bør bemærkes, nemlig 1. afgangne Maren Bertelsen, var gift på gården med Laurids Lauridsen, hvoraf Marie Kirstine, Hans Peter og Marie lever, alle døbte Lauridsen. 2. Ellen Bertelsen gift i Kolsnap i Nustrup sogn med Andreas Christensen vulgo: Schak, hvoraf Christian Christensen, Hans Andersen, Anne Kirstine, Bertel, Anders, Jørgen, Maren, Anne Margrethe med tilnavnet Schak. 3. afgangne Anne Margrethe Bertelsen var gift med kromanden Willads Pedersen i Hoptrup, hvoraf Laurids Pedersen. 4. Degnen Bertel Bertelsen i Hammelev, gift med Woldborg Ottesgaard af Hoptrup, får Marie Christine, Marie, Helene Margrethe, Anne Botille, Hans Jørgen og Maren alle døbte Bertelsen. 5. Hans Bertelsen, degn i Rise på Ærøe, gift med Anne Margrethe Schøter, en datter af afgangne skipper Christian Waldemar Schøter i Æreskøbing, hvoraf Christine Bertelsen. Den afgangne opnåede som aftægtsmand en alder af 74 år og 9 måneder.

6. Lauritz Lauritzen - (ejer 1802-1835)

Lauritz Lauritzen overtog gården 8. februar 1802 ved giftermål med Hans Jepsens datter, Mären. Han kom fra Flovt ved Øsby og var søn af Lauritz Hansen Todsens og Marie Pedersdatter. - Todsens-familien havde tidligere haft relationer til Styding gennem Anne Margrethe Michaelsens giftermål med gårdmanden Lauritz Lauritzen Todsens i Flovt.

Mären og Lauritz Lauritzen fik 5 børn, hvoraf Marie Kirstine blev gift med landboelsmanden Jørgen Hammeleff, Maugstrup. Han var søn af Hans Christian Hammeleff fra gård nr. 15 i Styding.

Marie Lene blev gift med gårdmand Peder Rasmussen, Maugstrup, og sønnen, Hans Pedersen Lauritzen overtog gården i Styding efter forældrene.

Ved Lauritz Lauritzens død i 1843 indførtes i kirkebogen:

Lauritz Lauritzen, aftægtsmand i Styding, født 9. juli 1775 i Flovt, Øsby sogn, af ægteforældrene, daværende gårdfolk, Lauritz Hansen Todsens og Marie Pedersdatter. Han var gift 2 gange. I første ægteskab indlod han sig den 17. juli 1802 med daværende pige, nu siden den 8. januar 1815 afdøde kone, Maren Bertelsen af Styding. I dette ægteskab avledes 5 børn, hvoraf 2 sønner og 3 døtre, af hvilke ikkun 2 døtre: Marie Kirstine, gift med Jørgen Hammeleff i Maugstrup, Marie Lene gift med gårdmanden Peder Rasmussen; ibid, efterlever. Den 4. november 1815 indlod han sig i andet ægteskab med daværende pige, nu efterlevende enke i Styding, Karen, døbt Nisdatter Ravn fra Ringved. I dette ægteskab ingen livsarvinger. - Hans alder 68 år, 5 mdr. og 7 dage.

7. Hans Pedersen Lauridsen - (ejer 1835-1843)

Den 14. december 1835 overtog Hans Pedersen Lauridsen i en alder af 28 år gården efter forældrene. Samme år blev han gift med Christine Michaelsen, datter af Michael Michaelsen fra gård nr. 8 i Styding. - Han døde i en alder af kun 35 år.

Deres ældste søn, Lauritz Lauritzen, arvede herefter gården i en alder af kun 6 år. Datteren, Maren, blev gift med Steffen Steffensen fra gård nr. 6 i Styding. De havde først en gård i Kastvrå, men overtog senere nuv. Hans Christian Andersens gård i Styding. Den yngste datter, Karen, blev gift med Hans Skøtt fra Hammelev.

Ved Hans Peder(sen) Lauridsens død i 1843 indførtes i kirkebogen:

Hans Pedersen Lauridsen, gårdmand i Styding, ægtesøn af endnu i live værende aftægtsmand Lauritz Lauritzen sammesteds og hans for flere år siden afdøde hustru, Maren, født Bertelsen. Den 1. august 1835 indlod han sig i ægteskab med daværende pige, nu enke, Christine, født Michaelsen i Styding. I dette ægteskab avledes 4 børn, af hvilke en søn, Lauritz Lauritzen allerede var indgået i evigheden, og de øvrige 3, hvoraf 1 søn Laurids og tvende døtre, Maren og Karen, endnu efterlever deres fader. - Hans alder 35 år, 7 mdr, 6 uger.

8. Lauritz Lauritzen - (ejer 1843-1898)

Efter faderen, Hans Peder Lauridsens, pludselige død i 1843, arvede den kun 6-årige Lauritz Lauritzen gården den 15. marts 1843. Som bestyrer eller sættegårdmand indsattes Henrick Bock, som moderen giftede sig med 2. gang. Lauritz Lauritzen blev gift ca. 1862 med Cathrine Marie Moos fra Ullerup og overtog herefter driften af gården. Kristine og Henrick Bock overtog derefter en gård i Vojenslund - senere ejet af Hans Peter Jensen og nu af Ferd. Woldemar, som lagde jorden ind under Thyrashul.

Cathrine og Lauritz Lauritzen fik et særdeles langt virke på gården, og da sønnen, *Hans Peter Lauritzen*, blev gift i 1892, var de endnu ikke klar til at afstå den.

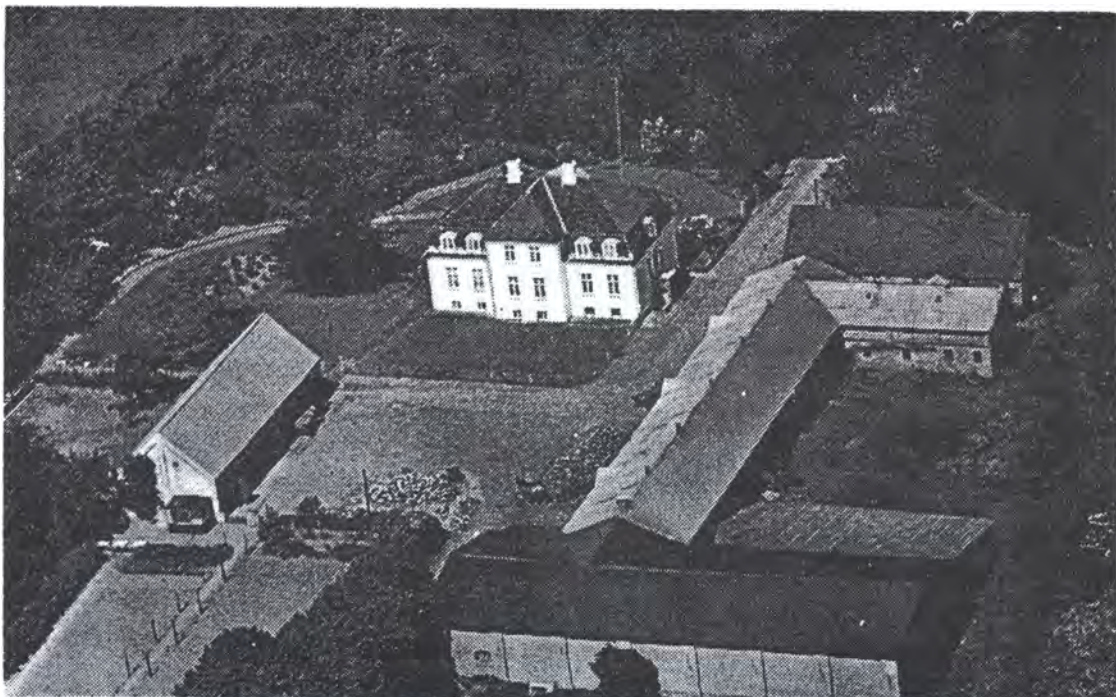
Cathrine og Lauritz Lauritzen fik ud over førnævnte søn 5 børn mere, hvoraf 3 døde i en ung alder.

Lauritz Lauritzen døde i 1896, og Cathrine Lauritzen døde i 1922. Hun boede i gårdens aftægtshus, indtil den følgende ejer, Jeppe Uldall, selv skulle flytte på aftægt. Hun boede herefter indtil sin død i en lejlighed over købmand Mathias Leonhards forretning i Haderslev.

9. Hans Peter Lauritzen - (ejer 1898-1906)

Hans Peter Lauritzen overtog gården efter forældrene i 1898. Han blev gift 1892 med Anne Margrethe Jacobsgaard fra nabogården (gård nr. 14, nuv. Hans Christian Andersens gård). Han gik i skole i Styding og i Haderslev, var 1 år landvæsens-elev i Holsten og aftjente sin værnepligt som tysk soldat i Spandau. Ved giftermålet i 1892 var faderen ikke klar til at afgive gården. Hans Peter Lauritzen købte derfor Sønderskovgård i Kastvrå på tvangsauktion. Da han i 1898 efter faderens død skulle hjem og overtage gården i Styding, solgte han Sønderskovgård til svogeren, Peter Jacobsgaard, som indtil da havde ejet nuv. Hans Chr. Andersens gård i Styding. Ved overtagelsen var gård nr. 4 på 52 ha. Han gik snart efter i gang med at ombygge den. Der blev således bygget ny lade mod vest og en lade mod nord med stor indkørselsport ud mod bydammen. Ligeledes blev stuehuset ombygget. I stuehusets østgavl kan deres initialer stadig ses. Han havde herefter gården i 8 år og købte i 1906 Søndergård ved Hammelev. Denne gård var på 98 ha. - Hans Peter Lauritzen var en tid medlem af sognerådet og var formand for Styding mejeri.

I 1935 afhændede Hans Peter Lauritzen Søndergård til sønnen, *Anton Lauritzen*. Han blev gift med Anne Bothilde Lauesen Hansen, kaldet "*Thilde*". Hun var datter af købmand Hans Lauesen Hansen i Styding. De ejede Søndergård til 1965, hvorefter de overdrog den til sønnen Hans Peter Lauritzen. Gården blev i 1992 solgt til Vojens kommune, som på dette tidspunkt havde planer om etablering af et vandland på stedet.

Hans Peter Lauritzen købte i 1906 "Søndergård" ved Hammelev.

10. Jeppe Mikkelsen Uldall - (ejer 1906-1913)

Jeppe Uldall havde indtil 1906 ejet "*Hyrups gård*", som lå hvor det nuværende Styding savværk ligger. Da Hans Peter Lauritzens gård blev til salg, købte han den og lagde begge gårde sammen og flyttede til gården. Efter en del omfordeling af jorden blev der herefter 64 ha til den nu sammenlagte gård.

Jeppe Uldall fødtes i 1840 på "*Uldallund*" (nuv. Hybschmanns gård) ved Skrydstrup. Han var søn af gårdejer Andreas Uldall og Gyde Cathrine Uldall, født Hyrup. Hun var datter af Jeppe Hyrup, som havde ejet "*Hyrups gård*" i Styding. I 1864 - som 24 årig - deltog han som menig 519 ved 18. regiment i slaget ved Dybbøl skanser. For denne indsats modtog han en erindringsmedalje.

Han blev gift i 1879 med Kathrine Dahl, som var datter af gårdejer Franz Dahl, Skjoldager. I 1879 overtog han gården ved savværket. Det var en ældre gård med utidssvarende bygninger. I stedet for at modernisere gården valgte han at købe Hans Peter Lauritzens.

Jeppe Uldall var en dygtig landmand. Han deltog ikke meget i det offentlige, men foretrak at blive hjemme og passe sin bedrift. Dog havde han nogle tillidshverv og var bl.a. med i kredsen bag oprettelsen af Haderslev Amts Sparekasse. Da han var veteran fra 1864, deltog han sammen med 2 andre nordslesvigere i kong Christian den IXs begravelse i Roskilde Domkirke i 1906. Efter bisættelseshøjtideligheden fik de

lov til at se Frederik den Femtes Kapel med kong Christians kiste. - I 1920 blev han udnævnt til Dannebrogsmænd.

Jeppe Uldall døde i 1927, og da han var veteran fra 1864, deltog general Moltke med adjutant ved hans begravelse. Præsten sagde i sin tale om Jeppe Uldall, at han havde været trofast både mod sin konge og sit fædreland, og han var en mand, alle satte pris på, fordi han ejede et lyst og vennetsælt sind. Kathrine Uldall døde i 1952. De fik børnene Maren, Jørgen, Marie og Gyda. *Maren* døde i 1899 kun 8 år gammel, *Jørgen* overtog gården efter forældrene, *Marie* blev gift med kobbersmed Jørgen Verdich i Haderslev, og *Gyda* blev gift med købmand Mathias Leonhard i Haderslev.

Medlemmer af Uldall-familien med nogle bekendte foran gårdens stuehus ca. 1915. Øverste række fra venstre 1. Jørgen Uldall, 2. en ukendt, 3. Jørgen Verdich, 4. Jeppe Uldall sen., 5. Henrik Christian Verdich. Siddende fra venstre 1. ukendt dame, 2. Marie Verdich, f. Uldall, 3. Kathrine Uldall, født Dahl og 4. Caroline Verdich, født Skau.

11. Jørgen Steffensen Uldall - (ejer 1913-1959)

I 1913 overtog Jørgen Uldall gården efter faderen. Året efter måtte han med i verdenskrigen, hvor han deltog på vestfronten 1915-18. Medens han var i krig, måtte hans gamle fader på 75 passe gården for ham. Faderen var da begyndt at blive svækket af alderen, hvorfor gården led en del under sønnens fravær.

I 1919 blev Jørgen Uldall gift med Margrethe Thorøe fra Anslet, datter af gårdejer Jens Thorøe, "Højgård" sammesteds. Hans liv blev præget af mange offentlige tilidshverv. Han var således med i kommunerådet for Styding kommune før 1920, medlem af Hammelev sogneråd 1920-43, heraf 14 år som sognerådsformand, kasserer og folkeregisterfører. 1926-1944 var han formand for Styding mejeri. 1922-48 medlem af Hammelev menighedsråd, en tid som næstformand. 1935-1958 medlem af Haderslev amtsråd, hvor han havde sæde bl.a. i forretningsudvalget, vejud-

valget, trafikudvalget m.m. Desuden var han med i bestyrelsen for arbejdsanstalten i Hoptrup og i bestyrelsen for "Ruteautomobilselskabet A/S" for Haderslev amt. 1943-1959 var han medlem af skatterådet for Christiansfeld skatterådskreds. Han var desuden med i tilsynsrådet for Haderslev Amts Sparekasse og blev sparekassens direktør i 1956. Denne post besad han, indtil han trak sig tilbage på grund af sygdom. - I 1950 udnævntes han til Ridder af Dannebrog.

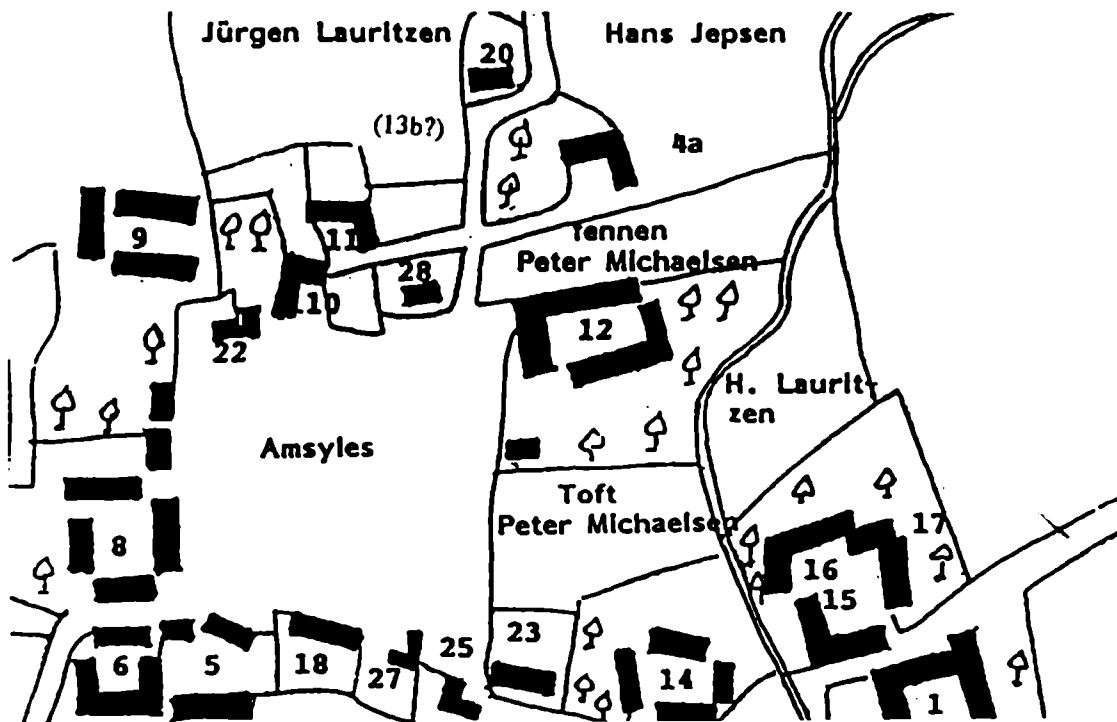
Margrethe og Jørgen Uldall fik syv børn: *Jeppe*, som overtog gården, *Esther* blev gift med fabrikant Carl Thomsen, Hårby, *Kathrine* blev gift med Oluf Lund Jensen, Gram Autocentral, *Mette* blev gift med bygningsinspektør Holger Jespersen, Canada, *Gyda* blev TV-journalist ved Danmarks Radio, *Jens* blev museumsinspektør ved Fyns Stifts museer, og *Michael* blev agronom og konsulent i Bramming. (Bogens udgiver).

I 1959 overtog sønnen, *Jeppe Uldall*, gården. Han døde i 1985. Enken, *Inger Uldall*, født Jensen, drev herefter gården videre alene, indtil hun i 1993 solgte jorden til Skov- og Naturstyrelsen til jordfordeling i forbindelse med Hindemadenaturgenopretningsprojektet. Inger Uldall har dog beholdt gårdens bygninger, hvor hun stadig bor.

Gårdens gamle stald, som formentlig er overtaget, da gård nr. 3 blev udflyttet til "Skøvlinggård". - I gårdspladsen er Uldall-familien klar til en kanetur.

Gård nr. 4a: Jens Andersens gård

Jens Andersens gård lå nord for Herregården

I begyndelsen af 1700-tallet ejedes gården af *Jens Andersen*, som er nævnt som fæster i 1709. Han efterfulgtes af *Hans Jensen* fra Hammelev. Han var sandsynligvis en sønnesøn af Jens Andersen. I 1737 efterfulgtes han af broderen *Niels Jensen*, og denne familie ejede gården i 3 generationer, hvorefter den blev sammenlagt med gård nr. 4.

Gårdens størrelse:

Gården var i 1709 en fjerdepartsgård med 13 fag beboelse og lade. Besætningen var ansat til 10 stude. I ca. 1716 blev den sammenlagt med Jens Jürgensen Juhlers gård, og i 1734 blev Laurids Jensens gård tillagt. - I 1792 var der 45 ha til gården. - (Se "*Oversigt over fæstere 1709-1734*").

Gårdens ejere:

1. Hans Jensen - (nævnt som fæster 1716 og 1734)

Hans Jensen ejede tillige gård nr. 3, og omtale af ham kan ses under denne gård.

2. Niels Jensen - (ejer 1739-ca.1758)

Niels Jensen købte gården 7. februar 1739 af broderen, Hans Jensen. Han var søn af gårdfolkene Sidsel og Jens Jensen fra Hammelev og blev gift med pigen Maren. De fik sønnen, Jens Nielsen, som overtog gården. I Niels Jensens tid blev halvdele af Laurids Jensens gård tillagt. - (Se "*Oversigt over fæstere 1709-1734*").

3. Jens Nielsen - (ejer ca. 1758-1777)

Jens Nielsen har sikkert overtaget gården, da han i 1758 blev gift med Elsabé Godschendatter fra Simmersted. De fik sønnen Niels Jensen, som efterfulgte dem på gården. Jens Nielsen døde i 1776, og Elsabé Jenses døde 1778.

Ved Jens Nielsens død i 1776 indførtes i kirkebogen:

Jens Nielsen, gårdmand i Sryding en ægte søn af Niels Jensen og Maren Nielses i Sryding; gift med pigen Elsabé Godschen-datter af Simmersted i Maugstrup sogn, gammel 52 år, efterlader næst enken, en søn Niels Jensen.

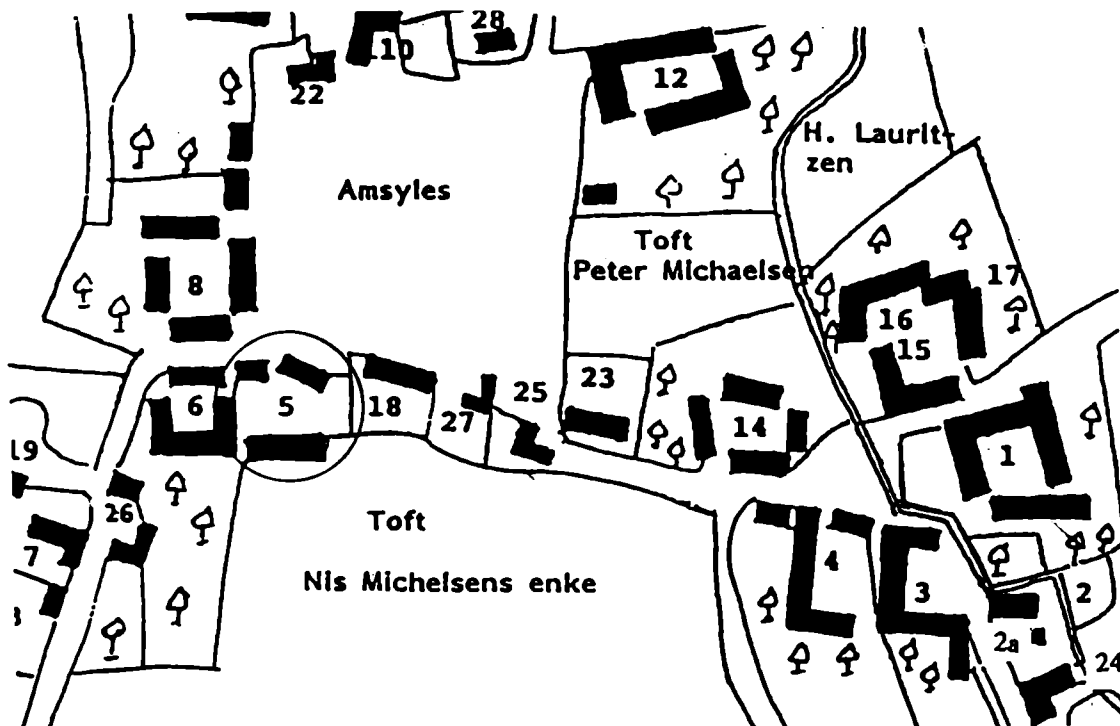
4. Niels Jensen - (ejer 1777-1784)

Niels Jensen var søn af foregående ejer. Han blev gift første gang med Kirsten Christiansdatter fra Nustrup og anden gang med Anne Marie Thomasses fra Fredsted. Fra de to ægteskaber var der 3 børn. Sandsynligvis kunne han ikke klare gården, eller måske sygdom tvang ham fra den. - Den blev herefter solgt i 1784 til Nis Petersen på gård nr. 4. Overtagelsen blev formidlet af Chresten Petersen, som formentlig har været Nis Petersens broder.

Ved Niels Jensens død i 1830 indførtes i kirkebogen:

Niels Jensen af Sryding var født sammesteds den 4. december 1759 af ægteforældrene og 3/4 parts gårdfolkene Jens Nielsen og Elsabé; blev confirmeret den 23. april 1775, giftede sig første gang den 22de august 1777 med daværende pige Kirsten Christiansdatter af Bæk, Nustrup sogn, hvoraf et i første år afdødt barn; anden gang giftede han sig 1779 med daværende pige Anne Marie Thomasdatter af Fredsted, Gammel Haderslev sogn, og avlede med hende 2 i første ungdom afdøde børn; mistede sin sidste kone for kort tid siden, og døde af kræft i underlæben henved 70 år gammel.

Gård nr. 5: "Schølers gård"

Gårdens beliggenhed vist i cirklen. Den sydlige længe var gårdens stuehus. - Gården blev senere flyttet til Ringvej 11.

Gården, der blev nedlagt omkring århundredskiftet, var beliggende lidt sydøst for for det nuværende Styding Savværk. Senere blev gården flyttet til det sted, hvor nuværende Jens Møllers hus ligger, Ringvej nr. 11. Da Jens Møller byggede huset i 1947, fandt han den gamle gårds brønd.

Gården var oprindelig en helgård, der blev delt i to halvgårde. Den anden halvgård er omtalt under gård nr. 6.

I begyndelsen af 1700-tallet ejedes gården af *Peter Petersen Toft*, som er nævnt som fæster i 1709 og 1716. Han efterfulgtes af *Mads Pedersen*. Hans svigersøn, *Andreas Lauridsen*, overtog herefter gården. Efter ham fulgte hans svigersøn, *Nis Michelsen* som var fra gård nr. 17, og herefter fulgte hans søn *Michel Lauritzen*. I 1834 overtog hans svigersøn, *Christian Schøler* fra Flovt, gården. Da han ingen arvinger fik, testamenterede han den til *Hans Michaelsen* gård nr. 10, som sammenlagde den med sin egen. Bygningerne blev herefter udlejet og senere omkring 1900 nedbrudt. - Den sidste lejer af stuehuset var smedens søn, Laurids Hansen, som var træskomand.

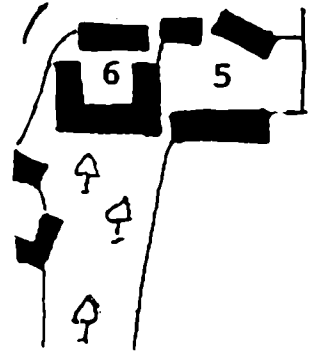
Gårdens størrelse:

I 1709 betegnedes gården som 1/2 gård, og bygningerne bestod af 10 fag beboelse og 7 fag lade. Besætningen var ansat til bl.a. 10 stude, 4 køer og 5 heste. I 1792 hørte der 29 ha til gården, hvilket formentlig var det samme, da Hans Michaelsen arvede den.

Grundrids af gårdens bygninger:

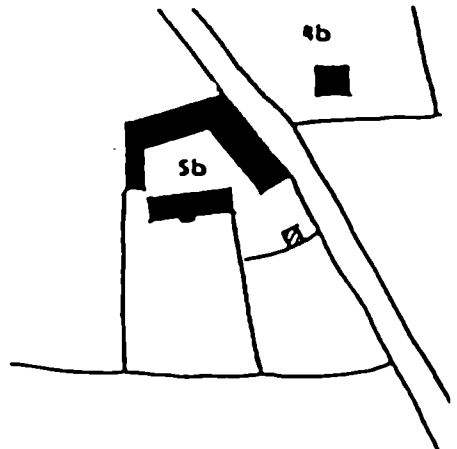
Kort 1892:

Gården lå i 1792 klos op ad gård nr. 6, som på dette tidspunkt ejedes af Hans Matzen. Den sydlige længe må regnes for gårdens stuehus og længerne mod den nuv. Ringvej for avlsbygninger.

Kort 1872:

Gårdens nye placering ved Ringvej 11. Gården, der blev bygget med 4 længer, blev nedbrudt omkring århundredskiftet.

Gårdens ejere:

1. Peter Petersen Toft - (nævnt som fæster 1709 og 1716)

Peter Petersen Toft er død før kirkebogens åbning i 1763. Vi ved derfor intet om ham ud over, at han er nævnt som ejer i forskellige registre.

2. Mads Pedersen (Toft) - (ejer 1728-1745)

Mads Pedersen var søn af Peter Nielsen fra Transbøll. Han blev gift med Søren Knutzens enke fra gård nr. 2c. De fik datteren, Maren, som blev gift med Andreas Lauritzen, som med hende overtog gården. Familien tog efternavnet Toft efter gårdens første ejer. - I hus nr. 18 boede i 1792 en Peder Matzen Toft, som uden tvivl var en søn.

Ved Matz Pedersens død i 1764 indførtes i Hammelev kirkebog:

Matz Pedersen, en ægte søn af Peder Nielsen og Maren Peders, fordum gårdfolk i Transbøll Won sogn i Jylland, gift med den tidligere enke; nu afdøde Maren Sørens, nemlig Søren Knutzens efterlevende enke i Styding. Gammel 70 år mindre 2 dage. Efterlader 3 børn: Maren, Peder og Mette; og 7 børnebørn (udeladt her).

NB. Han blev gift 1722 og fra den tid haft ½ gård i Styding, som han nogle år før har overladt til sin ældste datter Maren.

3. Andreas Lauridsen - (ejer 1745-1763)

Andreas Lauridsen blev gift 1. juli 1745 med forrige ejers datter, Maren, og med hende overtog han gården. De fik sammen 3 børn, hvoraf datteren, *Mette Malene*, blev gift med Nis Mikkelsen fra gård nr. 17, som lå øst for nuv. Webers gård. Efter kun 7 års ægteskab døde Andreas Lauridsen. Maren giftede sig herefter 2 gange, sidste gang med Nis Knudsen, som er noteret som næste ejer af gården.

Ved Marens Madsdatters død i 1806 indførtes i kirkebogen:

Maren Nisses af Styding, var født sammesteds 1720 af ægteforældrene Mads Pedersen og Maren Madses gårdfolk, blev gift første gang den 1. juli 1745 med daværende ungarl Andreas Lauridsen af samme sted, levede med ham i 7 år og nogle dage, fødte ham 3 børn, hvoraf en datter Mette Malene var gift på gården med Nis Mikkelsen, afgangne Michel Christensen og Margrethe Michels søn af Styding, fødte med ham 7 børn, og af disse børn: 1. Andreas Lauridsen, gift med Michel Christensens enke Cathrine sammesteds, hvis børn ere: Mikkell Andreassen Ravn, Mette Malene Tofte og Nis Andreas Ravn. 2. Anna Maria Lauridsen, gift med 1/4 parts gårdmanden Peder Jydsen i Styding, får Anne Margrethe Jydsen. 3. Mikkell Lauridsen, gift med Marie Dorthea Christiansdatter af Maugstrup. 4. Kirsten Laudsen, gift med gårdmanden Christen Hansen i Maugstrup. 5. Lauds Laudsen er endnu ugift. - Hun blev gift anden gang med daværende ungarl Jesper Pedersen af Ladegaard, den 11. juli 1754, levede med ham i næsten 8 år, fødte med ham 3 børn af hvilke Peder Jespersen var gift med Johanne Peders i Løjt sogn, og får 1. Maren, gift på bemeldte sted med styrmanden Oluf. 2. Jesper og 3 Anne. - Hun blev gift 3. gang den 14. juli 1763 med daværende ungarl Nis Knudsen af Styding, levede med ham henimod 40 år uden livsarvinger og døde i en alder af 86 år. - Hun var født, opdragen og levede tre ægteskaber og døde i een og samme gård i Styding.

4. Nis Knudsen - (ejer 1763-1778)

Nis Knudsen fra gård nr. 2b giftede sig med enken efter Jesper Pedersen og overtog gården med hende den 16. marts 1863. De fik dog ingen livsarvinger. - Ved Nis Knudsens død i 1803 indførtes i kirkebogen:

Nis Knudsen af Styding var født sammesteds ved majdag 1724 af ægteforældrene Knud Jørgensen og Margrethe Knuds, giftede sig den 14. juli 1763 med den efterlevende enke Maren Jaspers, afgangne Jesper Pedersens enke, en ægte datter af Mads Toft og Maren Madses i Styding, levede med hende i 39½ år uden livsarvinger og døde 79 år og 8 måneder gammel.

5. Nis Michelsen - (ejer 1778-1805)

Nis Michelsen blev gift med Maren og Andreas Lauritzens datter, Mette Magdale-
ne og overtog gården med hende den 11. april 1778. Han var søn af Margrethe og Michel Christensen fra gård nr. 17 i Styding. De tog familienavnet Lauritzen efter hendes forældre.

Mette Magdalene og Nis Michelsen fik børnene *Andreas Lauridsen*, som blev gift med Michel Christensens enke på gård nr. 17 og overtog denne gård med hende. *Anna Maria* blev gift med Peder Jydsen på gård nr. 10. *Michel Lauridsen* overtog gården efter forældrene. Datteren, *Kirsten Lauridsen*, blev gift med gårdmanden Christian Hansen i Maugstrup. Sønnen, *Lauds*, blev ligeledes gift i Maugstrup. Hans datter, Ellen, arvede senere Jydsens gård i Styding (gård nr. 10). Nis Michelsen døde i 1787 kun 47 år gammel. Hans kone, Mette Magdalene, drev herefter gården videre, indtil sønnen, Michel Lauridsen, overtog den i 1805.

Ved Nis Michelsens død i 1787 indførtes i kirkebogen:

Nis Michelsen var født i Styding 1740 af ægteforældrene Michel Christensen og Margrethe Michels, giftede sig med pigen Mette Magdalene Andreasdatter af Styding, som efterlever, han avlede med hende 7 børn, hvoraf en søn og en datter er nyeligen bortdøde og 5 børn, nemlig 3 sønner: 1. Andreas, 2. Mikkell, 3. Lauds og 2 døtre, 1. Margrethe, 2. Kirsten, efterlever. Manden døde af tæring på sin iboende halve gård i en alder af 47 år.

6. Michel Lauritzen - (ejer 1805-1834)

Michel Lauritzen, søn af førnævnte Mette Magdalene og Nis Michelsen, overtog gården efter forældrene den 15. maj 1805. Han blev gift med Dorthe Hansen fra Maugstrup.

Af deres børn blev den ældste søn landboelsmand i Nustrup, den næstældste søn blev gårdmand i Over Jerstal. Datteren, *Magdalene*, blev gift med Christian Pedersen Schøler, som med hende overtog gården. - Han var søn af Peter Christian Steffensen og Helene Schøler fra Flovt. Peter Christian Steffensen var søn af smed og gårdmand Stephen Christensen, Hammelev. - Endnu en Steffensen blev således gårdmand i byen, hvor der gennem tiden op til århundredskiftet sad Steffensen-familier på en stor del af byens gårde. Michel Lauritzens yngste søn, *Hans Michelsen Lauritzen*, blev gift med Ellen Lauritzen fra gård nr. 10 og overtog denne gård med hende.

Ved Michel Lauritzen død i 1848 indførtes i kirkebogen:

Michel Lauritzen, enkemand i Styding, aftægtsmand, søn af afdøde gårdmand Nis Michelsen og hustru Mette Malene Andreasdatter i Styding, gift med Marie Dorthe Christiansdatter af Maugstrup, som døde den 12. februar 1830. De fire børn af dette ægteskab: 1. Nis, landboelsmand i Nustrup, 2. Christian, gårdmand i Jersdal, 3. Mette Malene, gift på fødegården med Christian Schøler, 4. Hans Michelsen, gårdmand i Styding, alle døbte Lauritzen. - Hans alder 71 år, 4 mdr. og 2 dage.

7. Christian Pedersen Schøler - (ejer 1834-1881)

Christian Schøler overtog gården efter svigerforældrene i 1834. Han var søn af Peter Christian Steffensen og Helene, født Schøler. Peter Christian Steffensen havde

været gift 1. gang med Johanne Nicolaysdatter fra Flovt. Christian Schøler havde således slægtsforbindelse til Schøler-familien på gård nr. 7 i Styding. I 1869 flyttede Christian Pedersen Schøler gården til Ringvej 11. (Se note 1, side 382). Mette Magdalene og Christian Schøler fik ingen børn. Det blev derfor Hans Michaelsen, der var søn af broderdatteren, Anne Marie Lauritzen, gift med Michael Michaelsen, der arvede gården ved testamente af 1881. Hans Michaelsen, der var fra gård nr. 10, var på dette tidspunkt kun 12 år gammel.

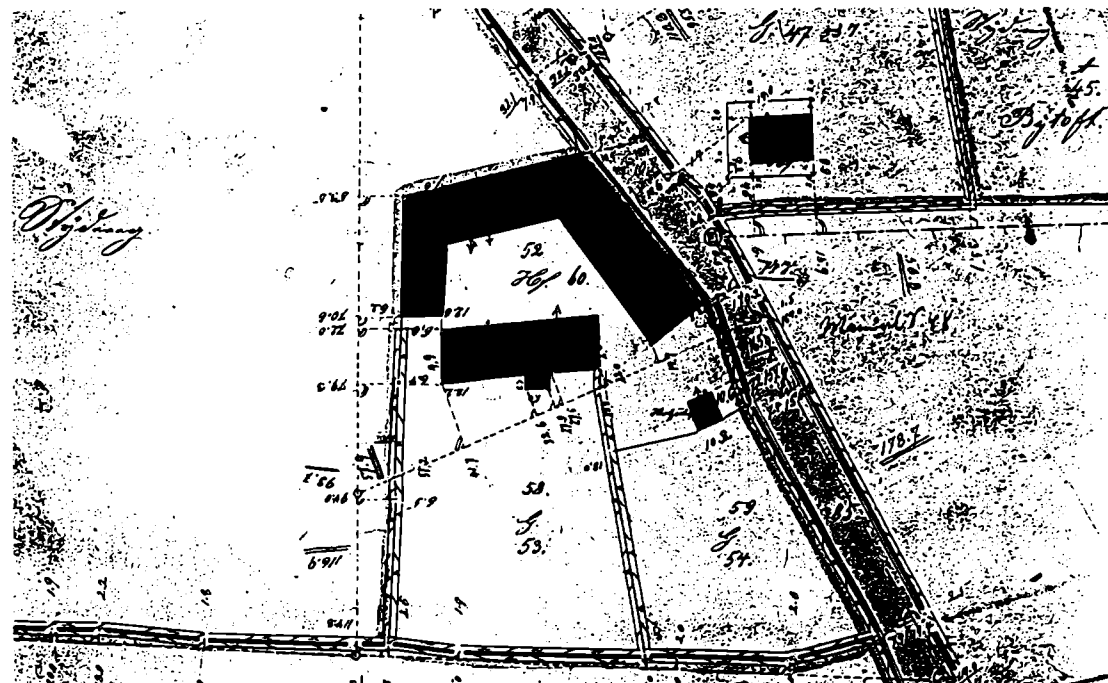
Efter at Hans Michaelsen havde overtaget fødegården (gård nr. 10), drev han begge gårde og gik hver dag fra sin gård nord i Styding til "Schølers gård" for at passe ungkreaturer. Gårdens stuehus var på det tidspunkt lejet ud til træskomand Laurids Hansen, der var gift med Hans Michaelsens slægtning, væversken Anne Iwersen. (Se omtale under hus nr. 22).

Da det var besværligt med husdyr begge steder, blev gården sammenlagt med Hans Michaelsens gård, og bygningerne blev herefter nedbrudt omkring århundredskiftet.

Ved Christian Petersen Schølers død i 1879 indførtes i kirkebogen:

Christian Petersen Schøler, aftægtsmand af Sryding, søn af gårdmand Peter Christian Steffensen og hustru Helene, født Schøler - født i Flauth, Øsbye sogn, den 11. oktober 1799. 1831 gift med Anne Marie Jydsen. 1834: II. ægteskab med Mette Magdalene Lauridsen. Han døde af svaghed uden at efterlade børn. - 79 år, 10 mdr., 9 dage.

Gården efter flytningen til Ringvej

Christian Schøler overtog bygningerne på Ringvej 11. Huset på højre side af vejen er Uldalls aftægtsshus. (Kort fra 1872).

Gård nr. 6: Carøes gård

Stuehuset til Carøes gård. - Bygget i 1846 og ombygget ca. 1890.

Gården lå indtil ca. 1846 lige syd for det sted, hvor nu Styding Savværk ligger. Den blev herefter flyttet til dens nuværende placering ved Ribevej. Gården er i nyere tid kaldt "*Aalingsgård*" efter marken, den blev bygget på.

Gården var i 1600-tallet en helgård, der blev delt i to halvgårde. (Gård nr. 5 og 6 på kortbilag).

I begyndelsen af 1700-tallet ejedes gård nr. 6 af *Mathias Sørensen*, som er nævnt som fæster i 1709 og 1716. Han efterfulgtes af *Matz Lauritzen*, som kom til Styding fra Ringtved. I hans tid blev Knuth Jürgensens halve gård tillagt. (Gård nr. 2b på kortbilag). - Iøvrigt blev Matz Lauritzen stamfader til Skau-familien på Skovgård.

Matz Lauritzens søn, *Hans Matzen*, overtog gården efter faderen. Herefter fulgte hans svigersøn, *Jørgen Steffensen*, fra Hammelev. Denne familie ejede herefter gården i 3 generationer. - I 1893 blev den solgt til *Peter Michaelsen Petersen*, som var søn fra "*Herregården*". Denne familie havde gården i 2 generationer; men da sidste generation, Ellen og Niels Michaelsen Petersen, ingen børn fik, blev den solgt til *Anders Carøe* i 1954.

Gårdens størrelse:

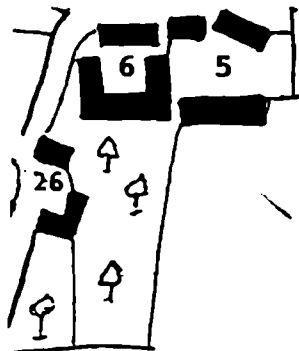
I 1709 betegnedes gården som en halvgård med 8 fag beboelse og 10 fag lade. Besætningen var ansat til bl.a. 10 stude, 4 køer og 5 heste. I 1737 blev gården betegnet som en hel kgl. fæstegård. I 1792 var der ca. 52 ha til gården, og i familien

Steffensens tid øgedes arealet til 86 ha. På det tidspunkt hørte den til een af Stydings største gårde. Inden Peter Michaelsen Petersen købte gården, var en del jord imidlertid blevet solgt fra bl.a. til oprettelse af Lodenhøj, og gården var ved hans overtagelse kun på 37 ha. I Anders Carøes tid er igen tilkøbt jord, og gården har nu et tilliggende på 62 ha, hvoraf de 4 ha er skov.

Grundrids af gårdens bygninger:

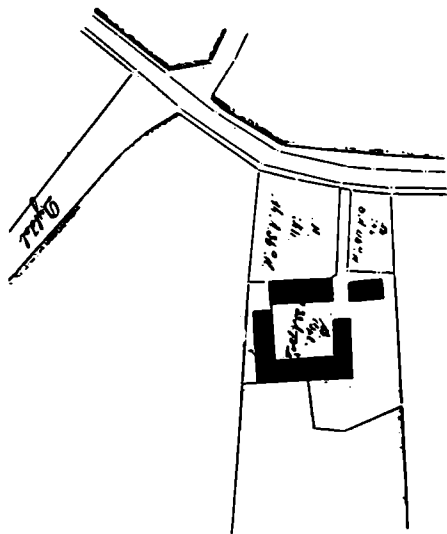
Kort 1792:

I 1792 lå gården ved Ringvej lige syd for det nuværende savværk. Umiddelbart øst for gården lå gård nr. 5, som på det tidspunkt ejedes af Nis Michelsens enke. Syd for gården lå Jacob Hansens smedie (nr. 26).

Kort 1880:

I ca. 1846 blev gården flyttet til sin nuværende beliggenhed ved Ribevej, som på den tid gik helt ned til gårdens have.

Kort 1980:

I Anders Carøes tid er gården blevet væsentlig udbygget til en større svineproduktion.

Slægtsrelationer til andre familier:

Fra Matz Lauritzen-familien udgik Skau-familien på Skovgård. Familien blev tillige indgiftet på Christian Mikkelsens gård, som lå umiddelbart øst for nuværende Webers gård. - Steffensen-familien fik ved giftermål relationer til mange af byens og egnens betydeligste familier, således Skau-familien på Skovgård, Jacobs-gård-familien på nuværende Hans Chr. Andersens gård, Westergård-familien fra Ustrup, Michael Michaelsen-familien på Hyrups gård, Boysen-familien på Høgelundgård, Peter Michaelsen-familien på "*Herregården*" og Lauritzen familien, som havde nuværende Uldalls gård.

Gårdens ejere:

1. Matz Lauritzen - (ejer 1731-1758)

Matz Lauritzen overtog gården efter Mathias Sørensen, som kan have været en slægtning. Han kom fra Ringtved, hvor han fødtes ca. år 1700. Han blev gift 1727 med Maren Hansdatter fra Styding. Hun var datter af Trina og Hans Hansen, som formentlig havde gård nr. 4. (Se kortbilag). Maren og Matz Lauritzen fik bl.a. børnene Hans, Trina og Mathias. *Hans* overtog gården efter forældrene, *Trina* blev gift med Christian Mikkelsen fra gård nr. 17, og *Mathias* blev gift med Kirsten Nisdatter fra gård nr. 13 og blev således stamfader til Skau-familien på Skovgård.

Matz Lauritzen døde i 1751 og er således ikke indført i kirkebogen, der først begynder 1763. - Enken, Maren, drev efter hans død gården videre til 1758, indtil sønnen, Hans Matzen, overtog den. Ved hendes død i 1786 indførtes i kirkebogen:

Maren Madses af Styding var født sammesteds og var en datter af fordums Hans Hansen og hustru Trina Hanses udi bemeldte Styding. Var gift med fordums Matz Lauritzen af Ringtved, levede med ham udi ægteskab i 22 år. Af dette ægteskab efterlæver 2 sønner begge beboende i Styding, nemlig: 1. Hans, som er gift med Birthe, født Pedersdatter, Bramdrup. Af deres ægteskab lever: Mads, Kiersten og Maren. 2. Mathias, som er gift med Kiersten, født Nisdatter. Af dette ægteskab lever: Nis, Mads, Lauritz, Las og Maria. Af en datter, som har været gift med Christian Andersen af Kastvrå efterlever 3de datterbørn nemlig, Matz, Cathrina og Maren. Ligeledes efterlever endnu en datter, som er gift med Christian Mikkelsen af Styding. 3 datterbørn: Michel, Matz og Maren. Hun var enke i 35 år, og blev gammel 80 år mindre nogle måneder.

2. Hans Matzen - (ejer 1758-1791)

Hans Matzen overtog gården efter moderen den 20. november 1758. Han blev gift med Birthe Petersdatter fra Bramdrup. De fik 10 børn, hvoraf de fleste døde som små. De eneste efterlevende ved faderens død i 1810 var den ældste datter, Kirsten, som blev gift med Jørgen Steffensen fra den kendte Steffensen slægt fra Hammelev, samt sønnen *Matz*, der var blevet gift i Rødding.

Ved Hans Madsens (Matzens) død i 1810 indførtes i kirkebogen:

Hans Madsen af Styding var født sammesteds sidst i august måned 1728 af ægteforældrene Mads Lauridsen og Maren Madses, blev 1744 confirmeret i foreværende kirke, giftede sig den 8. maj 1759 med daværende pige Birthe, gårdfolkene Peter Niensens og Kirsten Madsdatters ægtedatter i Rougstrup, Moltrup sogn, avlede med hende 10 børn, hvoraf de efterlevende ere: 1. Kirsten, der har været gift på gården i Styding med den 22. marts 1795 afgangne Jørgen Steffensen. 2. Matz gift med Ellen Mathiasdatter i Rødding sogn, får børnene: Birthe Marie, Lene Margrethe og Mathias Pedersen. Enkemanden havde noget over 50 år levet i ægteskab og døde i en alder af 81 år og 5 måneder.

3. Jørgen Steffensen - (ejer 1791-1795)

Jørgen Steffensen var søn af smedemester Stephen Christensen (Steffensen) i Hammelev. Han giftede sig med Birthe og Hans Madsens datter, Kirsten, og overtog med hende gården den 17. juni 1791. Hans søster, Heilwig, var allerede på dette tidspunkt blevet gift i Styding med Hans Lauritzen på gård nr. 16, som lå lige nord for nuværende Webers gård.

Jørgen Steffensen havde inden overtagelsen af gården i Styding haft en gård i Ladegård. Denne blev overdraget datteren og svigersønnen Birthe Marie og Nis Johansen Terp. De havde tidligere haft hans forældres gård, "Terpgården", i Kastvrå.

Efter Jørgen Steffensens tidlige død i 1795 drev enken, Kirsten, gården videre, indtil sønnen, Hans Steffensen, var blevet gammel nok til at overtage den i 1818. Hun døde i 1841, 74 år gammel.

Ved Jørgen Steffensens død i 1795 indførtes i kirkebogen:

Jørgen Steffensen af Styding var født i Hammelev 1755 af ægteforældrene Steffen Christensen og Maria Pedersdatter, giftede sig 1787 med pigen Kirsten Hansdatter i Styding, levede med hende i 7½år og havde med hende 6 børn af hvilke 3 sønner og en datter er døde, de efterlevende børn ere Birthe Marie og Hans Steffensen. Manden opnåede en alder af 40 år.

I Kirsten Steffensens tid blev en parcel fra gård nr. 15 tillagt gården. På parcellen blev opført bygninger formentlig til en bestyrer af hendes gård.

4. Hans Steffensen - (ejer 1818-1857)

Hans Steffensen overtog gården den 13. juni 1818 efter moderen. Han giftede sig 3 gange. To af ægteskaberne blev imidlertid af kort varighed. Det var betydelige gårdmandsfamilier, han blev indgiftet i, bl.a. Skau-familien fra Skovgård, Jacobsgård-familien fra gård nr. 14 i Styding og Westergård-familien fra Ustrup. Alle de nævnte familier fik stor indflydelse i byen og sognet.

Der er ingen tvivl om, at Hans Steffensen var en meget dygtig og fremsynet landmand, der forbedrede og udvidede gården. Han har da også ved giftermål med rige gårdmandsdøtre sikkert fået en god medgift.

I 1836 købte han fabrikken i Christiansdal sammen med fætterten, sognefogeden Nis Steffensen fra "*Christinesminde*" i Hammelev, samt slægtningen, politikerens Hans Nissen fra Søndergård. Fabrikken indrettede de som stampeværk til fremstilling af vadmæl fabrikeret af uld fra egnens får. Allerede i 1843 havde de fået fabrikken så godt i gang, at de kunne sælge den for 5 gange den pris, de havde givet. Herved kom Hans Steffensen yderligere til penge og havde derfor råd til at udflytte gården i 1846 til dens nuværende beliggenhed ved Ribevej.

Hans ældste søn, *Jørgen Steffensen*, overtog gården efter ham. Han blev altid kaldt "*junior*" for ikke at forveksles med onklen *Jørgen Steffensen*, der havde "*Hyrups gård*", som lå, hvor nu Styding Savværk ligger. - Sønnen, *Jes*, blev gårdmand i Uldal. - Datteren, *Cathrine*, blev gift med Peter Michaelsen, som var søn fra Herregården, og de overtog en gård i Skodborg. Den yngste søn, *Steffen Steffensen*, overtog først onklens gård i Kastvrå og flyttede senere til Styding, hvor han overtog gård nr. 14 - nuværende Hans Christian Andersens gård.

Ulykke på gården

Hans Steffensen, der havde sin moder, Kirsten Steffensen, på aftægt, havde 1841 netop fået tærsket en del rug, som var lagt op på kornmagasinet over hendes sovekammer. Enten har man oplagret for meget korn, eller loftsbrædderne har været mørnede. I hvert fald styrtede loftet sammen over den gamle kone, medens hun lå og sov, og næste morgen fandt man hende kvalt i kornet. Hun blev 74 år gammel.

Hans Steffensen døde i 1862, og hans kone, Maren, døde i 1866.

Ved hans død indførtes i Hammelev kirkebog:

Hans Steffensen, gårdmand i Styding, søn af daværende gårdfolk Jørgen Steffensen og hustru Kirsten Hansdatter, født i Styding den 2den oktober 1792, confirmeret i Hammelev kirke Palmesøndag 1807, ægteviet 1ste gang den 24. oktober 1818 med pigen Cathrine Marie Skov, død d. 17de marts 1821. I dette ægteskab fødtes 1 barn, som døde kort efter fødslen; ægteviet 2den gang den 10de november 1821 med pigen Marie Jacobsgaard, død d. 18de august 1824 uden arvinger; ægteviet 3die gang d. 29de oktober 1825 med pigen Maren Simons Vestergaard, som efterlever. I dette ægteskab fødtes 4 sønner og 1 datter - af hvilke efterlever: Jørgen Steffensen, 35 år, gift og gårdbestyrer i Høgelund; Cathrine Marie, 33 3/4 år, gift i Skodborg; Jes, 29 1/4 år, ugift, gårdbestyrer i Ustrup; Steffen, 25 3/4 år, ugift og hjemme. Den afdødes søn Daniel Steffensen afgik ved døden i hans 20de år den 25. jan. 1850. - 69 år, 3 mdr, 4 dage gammel.

5. Jørgen Steffensen jun. - (ejer 1857-1893)

Jørgen Steffensen overtog gården efter forældrene 13. juli 1857. Han blev gift med Gunder Boisen fra Høgelundgård. Efter svigerfaderens, Boi Boisens, død, bestyrede han Høgelundgård, indtil han overtog forældrenes gård i Styding.

Det var en god gård, han overtog, og samtidig var der penge på kistebunden. Han gik derfor straks i gang med opkøb af yderligere jord, og i ca. 1890 ombyggede han gården. I alt fik han samlet 86 ha, og gården var et tidspunkt byens største. Bl.a. købte han gård nr. 7 og lagde en del af jorden under gården ved Ribevej. Ligeledes købte han gård nr. 14 til sønnen Steffen Steffensen.

Der var da også en vis storhed på gården; børnene blev således undervist af en privat lærerinde. Hun hed Caroline Sørensen. Sandsynligvis har hun tillige været lærerinde for Steffensen-familien på Østergaard og Jacobsgård-familien på gård nr. 14, idet deres børn også blev undervist privat.

Ligeledes foregik alle festligheder af betydning på gården, bl.a. er i bogens første afsnit berettet om et blindbryllup i 1878 og festen ved mejeriets rejsegilde i 1892.

Jørgen Steffensen er beskrevet som en både dygtig og munter mand, som blev meget afholdt i byen. Tillige havde han den evne, at han kunne kurere syge dyr. Folk i byen sendte gerne bud efter ham, når en ko eller en hest blev syg. Således har Johannes Andersen fra gård nr. 14 fortalt, at de på deres gård engang havde en ko med et brækket ben, som Jørgen Steffensen satte sammen, hvorefter han støttede benet med en cigarkasse, som blev surret til benet.

En anden stydinger har fortalt følgende anekdote om ham:

"Se, Jørgen Steffensen ku' it li' æ tyskere. Da dæ no var afbilledet æn tysker å æ "Bommerlunder snaps", ment han, at han ku' udryd æ tyskere væ å drik æ indhold. Det blev it så få, han drak i hans ti' ".

De store jordkøb og ombygninger har nok været en medvirkende årsag til, at han måtte afstå gården i 1893. Han menes herefter at være flyttet til Verst. Der findes stadig efterkommere efter ham, og morsomt er det, at disse kan fortælle, at hans yngste søn, Laurits Steffensen, arvede faderens evner til at kurere dyr.

6. Peter Michaelsen Petersen - (ejer 1893-1935)

Peter Michaelsen Petersen overtog gården efter Jørgen Steffensen den 4. april 1893. Han fødtes 23. marts 1867 og var søn af Niels Michaelsen Petersen fra *Herregården* i Styding. Han blev gift med Kjestine Høj fra Vandling. De fik børnene Niels og Hans, som døde som små, samt Cathrine og Niels. Sidstnævnte overtog gården efter dem. Da Peter Michaelsen Petersen overtog gården, var der solgt en del jord fra til forskellige udstykninger, og der resterede herefter kun 37 ha til gården.

Peter Michaelsen Petersen døde i 1929 og er begravet på Hammelev kirkegård.

7. Niels Michaelsen Petersen - (ejer 1935-1954)

Niels Michaelsen Petersen overtog gården den 3. april 1935 efter moderen, som i nogle år havde drevet den alene. Han fødtes 12. juni 1903 og blev gift med Ellen Ingrid Juul, født 12. august 1908, datter af gårdejer Andreas Hansen Juul, "*Juulsminde*" i Hammelev. Ved overtagelsen var gården stadig på 37 ha, hvoraf 4,4 ha var skov.

Niels Michaelsen Petersen var på Hejls Efterskole 1919-1920 og var herefter i 1923 elev hos proprietær P. Jensen, Stenderupgård ved Øsby. Ellen og Niels Michaelsen Petersen fik ingen børn, hvorfor gården blev solgt til Anders Carøe. Ellen og Niels købte herefter Didrik Thomsens hus, Ringvej nr. 15. Begge er nu døde.

8. Anders Carøe - (ejer 1954-1990)

I 1954 overtog Ruth og Anders Carøe gården. I 1975 fik deres søn, Carl Alfred, halvpert i gården, og i 1990 overtog han den resterende part. Gårdens areal er nu på 62 ha, hvoraf de 4 ha er skov. Desuden købte Carl Alfred Carøe "*Herregården*" i 1982 og driver nu begge gårde sammen fra Ribevej.

Gården er i familien Carøes tid udbygget til en moderne gård med stor svineproduktion. Umiddelbar bag gården ses "Spiol" og det tidligere Styding Mejeri. Tv. for "Spiol" ses Ruth og Anders Carøes villa. Øverst i billedet ses en del af Helle og Niels Ove Aagaards gartneri.

Gård nr. 7: Frede Møllers gård

Som gården så ud i Mathias Møllers tid. I huset i midten på den modsatte side af vejen blev i mange år drevet smedevirksomhed. Smedien lå, hvor det lille skur ligger nord for huset.

Gården, der ligger ved Ringvej vest i Styding by, er førhen kaldt "Damgården". Formentlig stammer navnet fra en sø, der tidligere har ligget i engen vest for gården. Dette areal er nu uddrænet.

Gården var i 1600-tallet en helgård, der blev delt i to halvgårde. (Gård nr. 7 og 7a på kortbilag). Gård nr. 7a også betegnet nr. 19 på kortbilag ejedes af Chresten Jensen, som er nævnt som fæster 1709 og 1716.

I begyndelsen af 1700-tallet ejedes gård nr. 7 af *Marcus Andersen*, der er nævnt som fæster i 1709. Han efterfulgtes af svigersønnen, *Broder Paysen*, og denne familie ejede gården i 2 generationer. I 1782 købtes den af *Niels Christensen Hyrup*, der også ejede gård nr. 8. Han solgte den imidlertid i 1786 til *Chresten Christensen Schøler*. Denne familie sad herefter på gården i 4 generationer, hvorefter den blev solgt til *Jørgen Steffensen jun.*, som lagde en del af jorden ind under sin egen gård ved Ribevej. Gården blev herefter overtaget af hjuler *Nicolaj Nielsen*. I 1922 blev den købt af *Møller-familien*, som stadig er ejer.

Gårdens størrelse:

I 1709 betegnedes gården som en halvgård med 15 fag beboelse og lade, og besætningen var bl.a. ansat til 10 stude, 4 køer og 4 heste. Gården var på dette tidspunkt således af en betydelig størrelse. I 1780'erne betegnedes gården som en fjerdeparts fæstegaard. En del jord var på dette tidspunkt solgt fra til Hyrups gård. - I 1792 var gården på ca. 18 ha, og i Mathias Møllers tid hørte kun ca. 5 ha til gården, idet Jørgen Steffensen, havde lagt en del jorden til sin gård ved Ribevej.

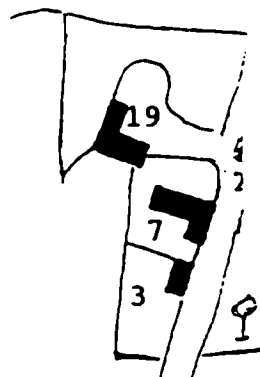
Slægtsrelationer til andre familier i Styding:

Broder Paysen-familien, der stammede fra gård nr. 8, havde stor udbredelse i Styding i 1700-tallet. Bl.a. blev familien indgiftet i Hyrup-slægten på gård nr. 8, der lå, hvor nu Styding Savværk ligger. - Schøler-familien, der kom fra Flovt i Øsby sogn, havde slægtsrelationer til Steffensen-familierne i Hammelev og Styding. Schøler-familien blev endvidere indgiftet i Jacobsgaard-familien, som også var fra Hammelev, samt Degn-familien fra Vojens Mark, og endelig i Wind-familien fra Gl. Ladegård.

Grundrids af gårdens bygninger:

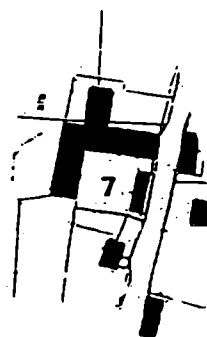
Kort 1792:

Gården var i 1792 en tolænget gård, og stuehuset har formentlig været længen langs vejen. Nordvest for gården lå smed Jacob Hansens landboelssted, (tidligere Mathias Paysens gård), og på den modsatte side af vejen hans smedie. Mod syd lå et hus tilhørende gård nr. 3.

Kort 1872:

Gårdens bygninger er i 1872 helt ombygget og er af en anselig størrelse i forhold til areal, idet det meste af jorden på det tidspunkt er frasolgt.

Gårdens ejere:

1. Broder Paysen - (ejer 1720-1750)

Broder Paysen var søn af Pay Brodersen fra gård nr. 8. Han blev gift med Marie-Sophie Marcusses, datter af den foregående ejer, Marcus Andersen, som kom fra Rinkenæs. Marie-Sophie og Broder Paysen fik bl.a. sønnerne Jens og Andreas. Jens overtog gården efter forældrene, og Andreas blev byhyrde i Styding. Flere af deres øvrige børn var døve og stumme.

Ved Broder Paysens kones død i 1767 indførtes i kirkebogen:

Marie-Sophie Broders i Stryding, en ægtedatter af Marcus Andersen og Mette Marcusses af Rinkenæs, gift med Broder Paysen i Stryding, gammel 80 år og nogle uger; efterlader 4 børn: 3 sønner og en datter, hvoraf de tvende sønner, Jens og Andreas var gifte i Stryding by, medens en søn og en datter er ugifte.

NB. De havde endnu en søster, som også var døv og snum, hvilken døde forleden år.

En søn, Peder Brodersen, der også var døv og stum, døde 7. oktober 1786 74 år gammel.

2. Niels Bertelsen - (ejer 1750-1758)

Niels Bertelsen, der overtog gården 5. februar 1750, er formentlig død, inden kirkebogen begyndte i 1763. Oplysninger om ham vil sikkert kunne findes i pantepro-tokollen. Det kan tænkes, at han har været sættegårdmand, indtil Broder Paysens søn, Jens Brodersen, opnåede en alder, så han kunne overtage gården.

3. Jens Brodersen - (ejer 1758-1782)

Jens Brodersen overtog gården 6. maj 1758. Han blev gift i 1755 med Mette Jep-pesdatter af Gjenner. De fik 6 sønner og 3 døtre, af hvilke kun en søn, *Broder Paysen*, efterlevede faderen. - Jens Brodersen blev 76 år gammel. Ved hans død i 1791 indførtes i kirkebogen:

Jens Brodersen, var født i Styding 1714 af ægteforældrene, Broder Paysen og hans hustru Marie Sophie, var hjemme hos forældrene, indtil han i året 1755 giftede sig med pigen Mette Jeppesdatter af Gjenner, har siden den tid boet i Styding og været fader til 9 børn, nemlig 6 sønner og 3 døtre, af hvilke kun er en søn, Broder Pay-sen, endnu i ugift stand tillige med moderen, efterlever. Den afdøde mands alder var 76 år.

4. Niels Christensen Hyrup - (ejer 1782-1786)

Niels Christensen Hyrup, der ejede nabogården - gård nr. 8 - som lå, hvor Styding Savværk nu ligger, købte gården den 18. maj 1782 og drev herefter en tid begge gårde. I 1786 blev gården solgt til Chresten Christensen (Schøler), som måske har været en slægtning. (Se omtale af Niels Christensen Hyrup under gård nr. 8).

5. Chresten Christensen (Schøler) - (ejer 1786-1804)

Christen Christensen overtog gården efter Niels Hyrup i maj 1786. Han fødtes i Flovt i Øsby sogn, og han var gennem sin kone, Anne Kirstine Nicolais, en slægtning til den senere Schøler-familie på gård nr. 5, som lå lidt sydøst for nuv. Styding savværk. - Familien tog Schøler til slægtsnavn.

Ved Chresten Christensens død i 1821 indførtes i kirkebogen:

Chresten Christensen af Styding, født i Flovt, Øsby sogn ved Kyndelmisse 1744 af ægteforældrene Christen Hansen og Karen Andreasdatter, flyttede med dem til Halk sogn, hvor han blev confirmeret. Efter flere års ophold blandt fremmede gifte-de han sig sidst i august 1774 med daværende pige Anne Kirstine Nicolais af Flovt, boede en tid i Hajstrup, Øsby sogn, flyttede ved majdag 1786 til Styding. Levede med konen omtrent i 47 år og avlede med hende 2 sønner og 2 døtre, hvoraf de ef-terlevende er: 1. Chresten Christensen Schøler, gift på forældrenes fjerdepartsgård med Maren Jacobsgård af Hammelev, hvoraf Anne Kirstine Christens, Michel Christensen og Christian Christensen, alle døbte Schøler. 2. Maren Schøler gift i Øster Lindet, Gram sogn med Thomas Jensen. 3. Cathrine Schøler viet i Øster Lin-det med Peder Friedrichsen, har ingen børn. - Den afgangne, der de sidste år var meget svagelig og plaget af gigt, døde 77½ år gammel.

6. Chresten Christensen Schøler - (ejer 1804-1840)

Chresten Christensen Schøler, der var søn af forrige ejer, overtog gården 10. december 1804. I 1806 blev han gift med Maren Jacobsgård, datter af Michel Nissen og Maria, f. Hyrup, fra gården "Jacobsgård" i Hammelev. Maria Hyrup var født på gård nr. 8 i Styding. - Maren og Chresten Schøler ejede gården i 36 år og fik 2 børn, hvoraf *Anne Kirstine* blev gift med Falle Simonsen, V. Lindet Mark og *Michel Schøler* overtog forældrenes gård i Styding.

Ved Chresten Christensen Schølers død i 1841 indførtes i kirkebogen:

Chresten Christensen Schøler af Styding. Han var født i Flauth, Øsbye sogn af ægteforældrene, nu afdøde Chresten Chrestensen og hans endnu i Styding efterlevende enke Kirsten Christians. Den 31. oktober 1806 begav han sig i ægteskab med den daværende pige af Hammelef Maren Jacobsgaard, nu enke i Styding. I ægteskabet avledes 2 sønner og 1 datter. Anne Kirstine, gift med Falle Simonsen i Lindet. - Michel gift på fødegården med Bodil Marie Degn og Christian endnu ugift. For nu 4 uger før Mikkelsdag for 2 år siden fik han gift. - Var de sidste 1 1/2 år sengeliggende og døde i en alder af 65 år, 8 måneder og 25 dage.

7. Michel Christensen Schøler - (ejer 1840-1865)

Michel Christensen Schøler overtog gården den 16. november 1840. Han blev gift i 1839 med Bodil Marie Degn, som var datter af parcellist Hans Olufsen Degn og Mette Cathrine Hansdatter, Vojens Mark.

Ved Michel Christensen Schølers død i 1865 indførtes i kirkebogen:

Michel Christensen Schøler, gårdmand i Styding, var søn af længst afdøde gårdmand Christen Christensen Schøler og afdøde hustru Maren Schøler, født Jacobsgaard af Styding, født sammesteds den 11. sept. 1810. Den 3die august 1839 indlod han sig i ægteskab med pigen Bodil Marie Degn, nu efterlevende enke. Ægteskabet blev velsignet med 4 børn, af hvilke 3 efterlever, nemlig 1. Hans Christensen Schøler, 2. Mette Cathrine Schøler, 3. Christian Christensen Schøler. - Hans alder 54 år, 9 mdr, 13 dage.

8. Hans Christensen Schøler - (ejer 1865-1872)

Hans Christensen Schøler overtog gården efter forældrene 2. juni 1865. Den blev på denne tid kaldt "Damgård" sandsynligvis på grund af, at der umiddelbart vest for gården var en lille sø på marken, der senere kom til at høre til Uldalls gård. Området er senere blevet drænet; men ved vintertide stod der dog altid vand på stedet til stor fornøjelse for byens ungdom, når søen frøs til og kunne bruges til skøjting.

Hans Christian Schøler blev i 1869 gift med Christine Wind, datter af Anne Margrethe og Paul Hansen Wind fra Gl. Ladegård. - I 1872 solgte de gården i Styding og overtog Markus Winds gård på 200 tdr. land i Fjersted ved Spandet. Gården i Fjersted overdrog de i 1898 til sønnen, Markus, og købte herefter en gård på 130 tdr. land i Jernved ved Ribe. (Se Wind-slægtens slægtsbog).

9. Jørgen Steffensen - (ejer 1872-1873)

I 1872 købte Jørgen Steffensen jun. gården og lagde jorden ind under sin egen gård ved Ribevej. (Gård nr. 6). Bygninger og lidt jord frasolgtes herefter til Nicolaj Nielsen.

10. Nicolaj Nielsen - (ejer 1873-1915)

Den 27. januar 1873 købte Nicolaj Nielsen gården, efter at et betydeligt areal var taget fra til Jørgen Steffensens gård ved Ribe Landevej. Nicolaj Nielsen, der formentlig kom fra Simmersted, blev gift ca. 1873 med Mathilde Regine Thomsen. De fik bl.a. børnene Thomine Marie, Anton, Nicolai og Niels. Anton overtog gården efter forældrene, og Niels købte et landbrug ved Aabenraa.

Foruden at drive landbrug var Nicolaj Nielsen tillige hjuler. - Han tilhørte det tyske mindretal og blev valgt til kommuneforstander for Styding, der på den tid var selvstændig kommune.

Om Nicolaj Nielsen er fortalt mange historier, bl.a. har Jørgen Uldall fortalt følgende:

"Kommuneforstander Nicolaj Nielsen yndede at holde lange taler ved festlige begivenheder som barnedåb, fødselsdage og bryllupper. - Når han talte, så han altid op i loftet for ligesom at søge efter ordene. De stydinge var lidt trætte af hans lange udgydelser, - de ville hellere spise og drikke. På den tid blev der for det meste serveret kyllingsteg, - kyllinger havde man jo næsten i ethvert hjem. - For nu at drive lidt grin med kommuneforstanderen, samlede man alle knogler fra de andre tallerkener og lagde dem over på kommuneforstanderens. De regnede med, at han ikke havde set det, fordi han hele tiden så op i loftet. Da han langt om længe satte sig ned, sagde hans sidemand: "Æ kommuneforstander har nok væt ret så sulten, sin do har så manne knoche å din tallerken". Kommuneforstanderen svarede nu: "Ja, men så sulten som i ande har a da it væt, for I har jo spist old æ knoche mæ!!!"

11. Anton Nielsen - (ejer 1915-1919)

Anton Nielsen overtog gården efter faderen, Nicolaj Nielsen, 9. februar 1915. Han faldt imidlertid i 1. verdenskrig. Gården blev herefter overtaget af broderen Nicolai Nielsen.

12. Nicolaj Nielsen - (ejer 1919-1922)

Nicolai Nielsen overtog gården 17. juli 1919. Han blev gift med slagtermester Jørgensens datter fra Sommersted. I 1922 byggede han "Spiol" syd for Ribevej. Gården blev herefter solgt til Mathias Møller. Foruden at ernære sig ved landbruget handlede Nicolai Nielsen med kreaturer, og Jens Møller, som nu bor på Ringvej nr. 11, har fortalt, at han engang hjalp Nicolai Nielsen med at trække dyr den lange vej til fods over Jernhyt til marked i Aabenraa. De besøgte ved den lejlighed Nicolaj Nielsens bror Niels Nielsen.

13. Mathias Møller - (ejer 1922-1953)

Mathias Møller overtog gården den 3. marts 1922. Han fødtes i Hoptrup den 23.

oktober 1875 og flyttede med forældrene, Anne og Jens Poulsen Møller, til Stydning, hvor de boede i smedemester Mathias Hansens hus nr. 26 på kortbilagene. Forinden overtagelsen af gården havde Mathias Møller bygget huset Ringvej nr. 35 (tidligere Seemanns hus). Da Nicolai Nielsen i 1922 flyttede til "Spiol", købte Mathias Møller gården af ham. En tid havde en Junge boet i den ene lejlighed til gården. På dette tidspunkt var der kun 8 tdr. land tilbage af den tidligere store gård. - Mathias Møller havde lært murerfaget og havde bl.a. haft ophold på Vinding Håndværkerskole fra 1899 til 1900. Han virkede herefter som murer samtidig med, at han drev landbruget. - Han deltog i 1. verdenskrig på begge fronter fra 1915-1918. Af offentlige hverv kan nævnes, at han en årrække var med i sygekassebestyrelsen og i menighedsrådet for Hammelev sogn.

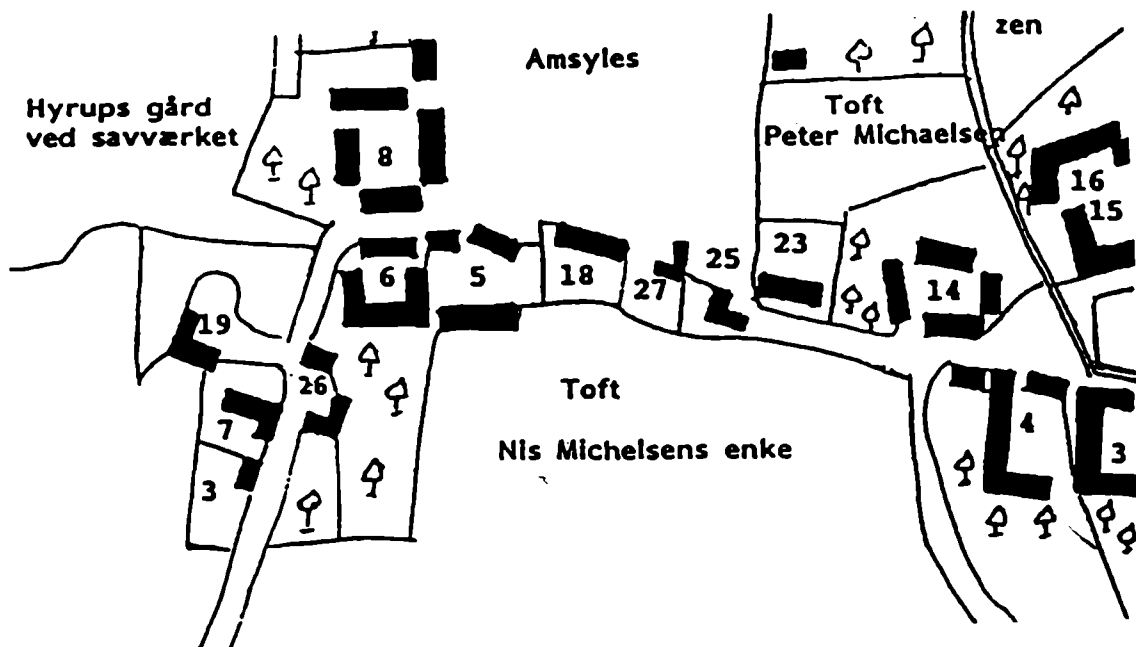
I 1953 overtog sønnen, *Jørgen Møller*, ejendommen. Han var ligesom faderen murer. I den ene ende af gårdens stuehus boede en tid Jørgen Møllers broder, Jens Møller, gift med Catharine M. Lykke, altid kaldet "*Tinne*". Jens Møller beskæftigede sig som tømrer, og Tinne havde bageriudsalg på gården. De flyttede i 1947 til Ringvej nr. 11, hvor Jens Møller fortsatte som tømrer og Tinne med bageriudsalget.

Gården ejes nu af deres søn, *Frede Møller*, som overtog den efter onklen, Jørgen Møller, som var ugift. Frede Møller har nu foretaget en gennemgribende modernisering af gårdens bygninger. De gamle er herefter med undtagelse af stalden fuldstændig forsvundet. - Frede Møller arbejder som værkfører på "*Unicon*" i Vojens.

Som gården ser ud i dag, efter at Frede Møller har ombygget den. - På billedet ses endvidere Mathias Seemanns hus nederst til venstre. - Dette hus byggede Mathias Møller til sig selv i 1908.

Gård nr. 7a: Mathias Paysens gård

Mathias Paysens gård vist som gård nr. 19 på kortet.

Mathias Paysens gård lå lidt nordvest for nuværende Frede Møllers gård. Han overtog gården efter svigerfaderen *Chresten Jessen*. Efter Mathias Paysen blev gården overtaget af sønnen *Peter Mathiesen*. I hans tid blev en del jord frastykket og tillagt gård nr. 9 og gård nr. 12. Gården blev herefter opretholdt som landboelssted og overtaget af smedemester *Jacob Hansen Schmidt* og senere af *Søren Falk* og *Hans Lorenzen Krogh*.

Gårdens størrelse:

I 1709 betegnedes gården som en halvgård, og bygningerne bestod af 20 fag beboelse og lade. Besætningen var bl.a. ansat til 10 stude, 5 køer og 3 heste. - I 1792 var gården et boelssted med ca. 2 tdr. land.

Gårdens ejere:

1. Chresten Jessen - (nævnt som fæster 1709 og 1716)

Chresten Jessen er ikke nævnt i kirkebogen. Han må derfor være død før 1763. Hans datter, Johanne, blev gift med Mathias Paysen, som med hende overtog gården. En anden datter blev gift med Niels Rasmussen Hyrup fra Jernhyt, og herved etableredes forbindelsen til Hyrup-familien, der senere overtog gård nr. 8 i Styding.

2. Mathias Paysen - (ejer 1720-ca.1750)

Mathias Paysen var søn af Pay Brodersen fra gård nr. 8. Han blev gift med Johanne, datter af den forrige ejer, Christen Jessen.

3. Peder Mathiesen - (ejer ca. 1750-1781)

Peder Mathiesen var søn af Johanne og Mathias Paysen. Han blev gift med Mette, datter af Christian Nielsen Hyrup fra gård nr. 8. De fik ingen børn, hvorfor jorden blev solgt fra til gård nr. 9 og gård nr. 12. Bygningerne og lidt jord blev dog bevarret, og stedet fungerede herefter som boelssted.

Ved Peder Mathiesens død i 1781 indførtes i kirkebogen:

Peder Mathiesen fordum gårdmand udi Stryding, en søn af Mathias Paysen og sin hustru Johanne født Christiansdatter. Har været gift med Mette født Christians, datter af Christian Nielsen Hyrup og sin hustru Maren, født Jensdatter udi Stryding, hvilken han tillige med sin gamle moder efterlader i enkestand. Han blev gammel 58 år mindre 9 uger.

Efter hans død giftede enken, Mette, sig med smedemester Jacob Hansen Schmidt, som med hende overtog boelsstedet. Han efterfulgtes af sønnen Jes Jacobsen Schmidt. (Se under smede i bogens afsnit I).

I 1840 blev stedet overtaget af Jacob Hansen Schmidts svigersøn, *Søren Andreasen Falk*, som var ejer til 1858. Han efterfulgtes af svigersønnen, Hans Lorenzen Krogh, som var ejer til 1877. Sidstnævnte flyttede boelsstedet til Ringvej nr. 28. Han efterfulgtes af sønnen Nis Krogh, som solgte til Jes Kudsk. - Det gamle boelssted (nr. 19 på kortbilag) blev formentlig nedbrudt i 1860'erne. - (Se også under hus nr. 31).

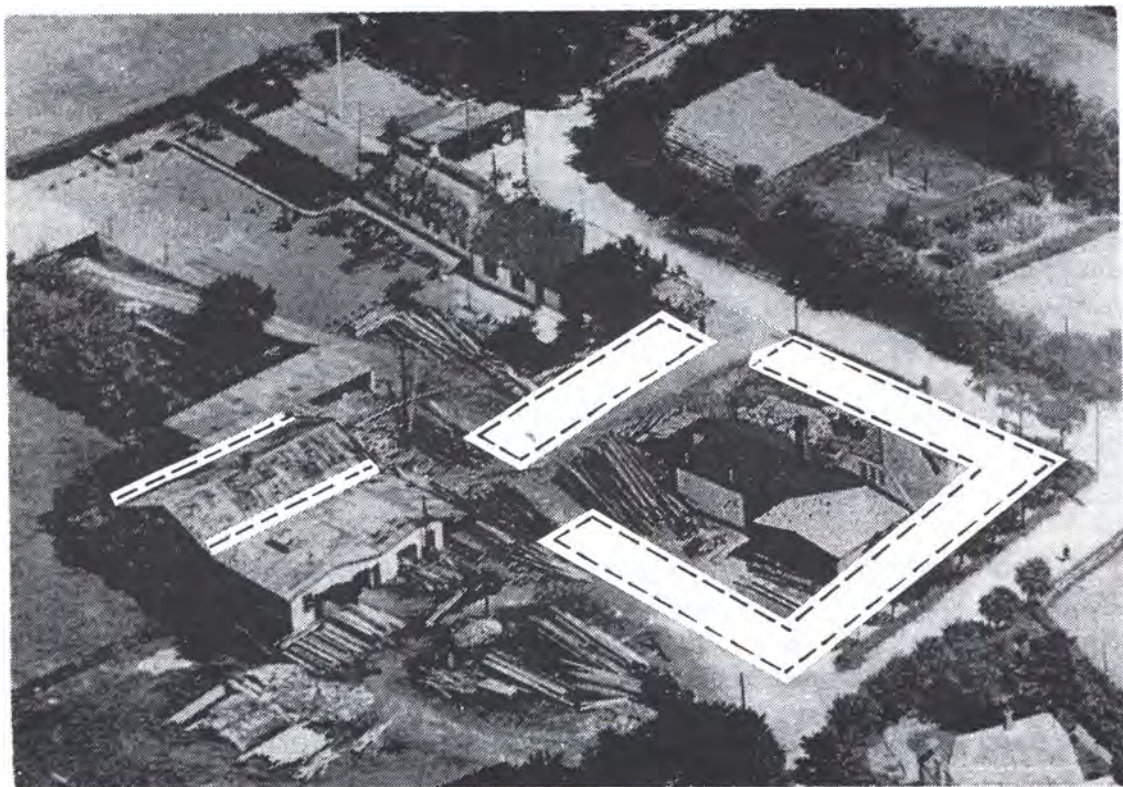
Der skal gøres opmærksom på, at nøjagtige overtagelsestidspunkter ikke er efterkontrolleret i panteprotokoller.

Den gamle stald og lade, der stadig eksisterer, opførtes af Hans Lorenzen Krogh. Bygningen blev senere overtaget af Mathias Seemann.

Gård nr. 8: Hyrups gård

Gård nr. 8 indtegnet på foto af Styding Savværk. Den indstiplede lade tv. i billedet eksisterer stadig som en del af savværkets driftsbygninger

Gården, der er forsvundet ca. 1910, lå på det sted, hvor Styding Savværk nu ligger. Dens historie kan føres tilbage til sidst i 1600-tallet, og den var i lange tider den største gård i Styding. Desuden var gården den eneste, der var udelt i slutningen af 1600-tallet og begyndelsen af 1700-tallet. Til gården hørte endvidere i begyndelsen af 1700-tallet et landboelssted, som formentlig lå lidt nord for gården.

Ca. i perioden 1905-1910 brændte gårdens stuehus helt ned til grunden, og de øvrige avlsbygninger blev nedbrudt med undtagelse af en ny lade mod vest. Denne lade indgår stadig som en del af savværkets driftsbygninger. Gårdens aftægtshus eksisterer ligeledes og ejes nu af Willy Iversen.

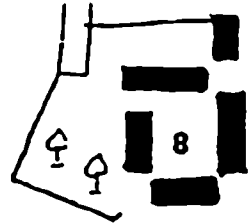
I begyndelsen af 1700-tallet ejedes gården af *Pay Brodersen*, som er noteret som fæster i 1709. Han efterfulgtes af yderligere 2 generationer af Paysen-familien. I 1752 blev gården overtaget af *Hyrup-familien*, som var slægtninge. Denne familie ejede gården i 3 generationer. Den sidste i Hyrup-familien var *Jeppes Hyrup*. Hans enke giftede sig med *Michael Michaelsen*, som var søn fra Herregården, og han overtog gården med hende. Deres datter giftede sig med *Jørgen Steffensen*, som ejede gården til 1879, hvorefter den blev overtaget af *Jeppes Mikkelsen Uldall*, som var dattersøn af *Jeppes Hyrup*. - Gården brændte ca. 1905, og Uldall-familien købte herefter gård nr. 4, som ejedes af Hans Peder Lauritzen. Jorden fra begge gårde blev herefter sammenlagt, og familien flyttede til gård nr. 4.

Gårdens størrelse:

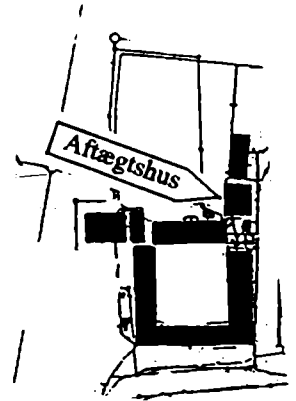
Gården blev omkring 1700-tallet betegnet som en hel kgl. fæstegaard. I 1709 var der 19 fag beboelse og 13 fag lade. Besætningen var bl.a. ansat til 20 stude, 6 køer og 4 heste. - 1792 hørte ca. 50 ha til gården. Ved sammenlægningen med gård nr. 4 i 1906 var gårdens areal stadig 50 ha, og den tilkøbte gård (gård nr. 4) var på 15 ha, idet en del jord var frastykket. Gårdens samlede areal blev herved ca. 65 ha.

Grundrids af gårdens bygninger:**Kort 1792:**

I 1792 bestod gården af 4 usammenbyggede længer samt et aftægtshus nord for gården. I begyndelsen af 1700-tallet hørte tillige et landboelssted til gården. Dette blev på den tid anvendt til aftægtsbolig.

Kort 1900:

Gården var på dette tidspunkt væsentlig udbygget og bestod nu af 3 sammenhængende længer og en fritliggende lade. Aftægtshuset, der stadig lå nord for gården, blev ombygget i 1879, og laden mod vest blev erstattet af ny lade med zinktag i 1899. Denne lade eksisterer stadig som en del af savværkets bygninger.

Slægtsrelationer til andre familier i Styding:

Paysen-familien fik relationer til Brodersen-familien på gård nr. 7, (nuv. Frede Møllers gård). - Hyrupfamilien fik relationer til "Herregården", gennem Maren Hyrups giftermål med sognefoged Peder Michaelsen, og dennes søn, Michael Michaelsen, blev gift med Karen Hyrup. Ud over slægtsforbindelser i Styding fik Hyrup-familien relationer til Buchholz-familien, der sad på store gårde i Oksbøl, Fredsted og Erlev, samt Jacobsgaard-familien fra Hammelev ved Christian Hyrups datters giftermål med Michel Nissen (Jacobsgaard) fra gården "Jacobsgaard". - Michael Michaelsen, der blev gift med Karen Hyrup, fik relationer til Lauritzen-familien på gård nr. 4 og Christian Steffensen-familien på gård nr. 3.

Uldall-familien fik relationer til familien på "Herregaarden" ved Peter Andreasen Uldalls giftermål med Maren Michaelsen på Høgelundgård. Ligeledes fik Uldall-familien relationer til Steffensen-familierne i Styding og til Westergaard-familien på "Christinesminde" i Hammelev. (Nuv. rideskole).

Gårdens ejere:

1. Pay Brodersen (nævnt som fæster 1709)

Pay Brodersen ejede gården til ca. 1720. Han fik bl.a. børnene Friedrich, Broder, Jens, Mathias og Malene. *Friedrich Paysen* overtog gården efter forældrene, *Broder Paysen* overtog gård nr. 7, *Jens Paysen* overtog gård nr. 9, *Mathias Paysen* overtog gård nr. 7a og *Malene Paysen* blev gift med gårdmanden Christian Rasmussen i Jernhyt. Sidstnævnte var onkel til Christian Nielsen Hyrup, som senere overtog gården i Styding.

2. Friedrich Paysen - (ejer ca. 1720-1740)

Friedrich Paysen var søn af Pay Brodersen. Han blev gift med Inger Hansdatter fra Maugstrup, og de fik børnene Peter, Hans, Anne og Marie. - *Peter* overtog gården efter forældrene, *Hans* boede i Lerte og *Marie* blev gift med gårdmanden Hans Christopher Willadsen i Hammelev.

Blev dømt ved herredstinget på Tørning

Friedrich Paysen må have haft et meget hidsigt temperament. To gange blev han idømt bøder ved herredstinget ved Tørning. I 1710 havde han således klamperi med Jens Andersen fra gård nr. 3 i Styding. I bøde måtte han for denne forseelse betale 8 skilling. I 1711 kom han op at slås i skoven med Peder Marcussen fra gård nr. 7. Det gav en bøde på 32 skilling.

3. Peter Friedrichsen - (ejer 1740-1752)

Peter Friedrichsen overtog gården efter forældrene 5. juni 1740. Han blev gift med Anna Nielsdatter. Han må være afgået ved døden, inden kirkebogen begynder i 1763. Formentlig har der ikke været børn i ægteskabet, da ingen efterkommere er nævnt i kirkebogen efter 1763. Gården blev herefter overtaget af fætterten, Christian Nielsen Hyrup.

Ved overdragelsen af gården i 1740 blev følgende kontrakt udfærdiget: (Nutidig retskrivning delvis anvendt)

Anno 1740 den 5. juni er udi Herrens navn imellem Friedrich Paysen i Styding på den ene side og sin søn Peter Friedrichsen på den anden side aftalt og rettet og fastsat en vennelig og bestandig overladelleskontrakt og forening, at Friedrich Paysen med sin hustrus samtykke og minde hermed velbetænkt fra sig og deres arvinger overlader og for fæste afstår deris udi Styding beliggende hele kongelige fæstegård og landboel med agger og eng, søer og kiær, rørendes og ikke rørendes ligesom nu både inden og uden døre besatte findes, med ald dennes tilliggende ret og rettighed, i hvad måde det have haft og dennem med rette tilhøre til bemelte deres søn Peder Friedrichsen og tilkommende kjæreste Maria Anna Nielsdatter og deris arvinger, at de samme altsammen nu strax så snart de lyster, må antage, derfor tilfæste på behørigte steder lade indskrive, sig så nyttig og gavnlig må gjøre som de bedst veed og kand, når de deraf svarer, gjør og betaler, hvad deraf efterdags svares gjøres og betalis bør, hermed udlover og forpligter sig sønnen Peter Friedrichsen og sin kjæreste, for sig og deres arvinger ved gårdens pantsættelse, at give enhver af sine tvende øvrige søskende, som ej er udgiftet såsom sin ældste søster,

efter egen tilståelse, som er alt hvis hende med rette kunde tilkomme allerede empfanget, at intet videre haver at fordre.

Sin broder Hans Friedrichsen ere for alle gange til fædrene og mødrene arv, når hand bliver 20 år gammel og til samme tid at underholde samme med behørende klæder og førelse og holde hannem imidlertid udi 2nde år i skole 100 rdl. sætter hundrede rigsdaler, des foruden een forsvarlig seng, kiste og skrin, men bliver pengene der længere inde bestående, da hannem samme at forvares og skal broderen Hans Friedrichsen, så længe hand er ved gården uden dend tiid, når hand går udi skole efter evne bestille udi gården samme til beste, hvad hand formåer og ligeledes sin søster Anna Friedrichsdatter, når hun bliver 20 år gammel ere hun alle gang til fædrene og mødrene arv 100 rdl. skriver eet hundrede rigsdaler een forsvarlig seng, kiste og skrin og til samme tiid med klæde og føde forsvarlig vedlige at holde, ligesom hun da også midlertidig skal for gården til beste efter evne medarbejde, hvis sin formåen. Och dersom penge til hende til rette tiid ey worder betalt, da hende samme at forrente, og desforuden rigtig at afdrage og betale ald dend giæld som nu ved gården kunde hafdes.

Videre er aftalt og ved bemeldte forsikring udlover Peter Friedrichsen med sin kjærestes samtykke at hand hvis genannete forældre med hannem og sin tilkommende kjæreste mad og husly sammen at nyde lige så god som de det selv haver at nyde og imidlertid til en håndskilling årligen sålænge de lever huuslye af landboelsstedet og om imod forhåbning de ej kunne forliges og komme overens deres liivstid årligen (?) til frie huus værelse udi Sryding beliggende landboel med derved liggende kålgård, 10 læs ildebrændsel, 2nde af gårdens malkekøer, hvortil de dend ene skal sammen med gårdens egne frie græs og til den anden een børs græs ved landboelsstedet, som Friedrich Paysen selv skal betale, een fede svin til 8 mark eller pengene derfor. Nielses Aalingsagger, en May agger og Bye Toft agger, og til høe bjergrning, hvad som findes i Vangen, som de derved altsammen til rette tiid skal drive, plove, så og indavle og (?) tager, til dette aftægt tager de frit med sig deres seng og anden boeskab til skikkelig fornødenhed og ved deris dødelige afgang dennem efter stand skikkelig at lade begrave, derimod skal gårdens besidder alene arve alt hvis efter de gameles dødelige afgang findes og når een af de gamle er ved døden afgang, da skal det halve aftægt altsammèn til gården falde frit hjem igien ligesom det sidste.

At foreskrevne overladelleskontrakt således udi alle måder er velbetænkt aftalt og sluttet, og at samme ved fader og søn uden ald krig og argelist af dennem skal bestandig holdes og efterleves aldeles havende denne kontrakt velbetænkt, egenhændigt underskrevet og tjenslig overladt den kgl. foged, kendt med dem, til underskrift vitterlighed at underskrive og subscribere.

Actum ut supra

Friedrich Paysen med ført hånd

Mathias Paysen, som formynder for Hans Friedrichsen

Peter Friedrichsen

Matz Lauridsen, som formynder for Anna Friedrichsdatter

Til vitterlighed P. Holm, Ganderup

Den 6. februar 1750 delieret samme Anna Friedrichsen og Hans Friedrichsen ifølge tingprotokollen de dato.

Det må antages at Peter Friedrichsen er død omkring 1750, og at gården herefter blev overtaget af slægtingen Christian Nielsen Hyrup.

4. Christian Nielsen Hyrup - (ejer 1752-1776)

Den 13. november 1752 overtog Christian Nielsen Hyrup gården. Han var søn af gårdfolkene Mette og Niels Rasmussen fra Hyrup, Bevtoft sogn. Moderen, Mette, der kom fra Styding var datter af Chresten Jessen fra gård nr. 7a. Christian Nielsen Hyrup blev gift med Maren Paysen, datter af Maren og Jens Paysen fra gård nr. 9 i Styding. Maren og Christian Nielsen Hyrup havde til at begynde med en gård i Jernhyt, men har sikkert overtaget gård nr. 8 i Styding på grund af Peter Friedrichsens tidlige død. Maren og Christian Hyrup fik 11 børn, hvoraf de fleste døde tidligt. Sønnen, *Niels Hyrup*, overtog gården efter forældrene, og en datter, *Maria*, blev gift med Michel Nissen (Jacobsgaard) fra gården "Jacobsgaard" i Hammelev.

Ved Christian Nielsen Hyrups død i 1793, indførtes i Hammelev kirkebog:

Christian Nielsen Hyrup en aftægtsmand i Styding var født i Hyrup i Bevtoft sogn 1710 af ægteforældrene Niels Rasmussen og hans hustru Mette, giftede sig 1734 med pigen Maren Jensdatter af Styding. Levede med hende i 59 år og avlede 11 børn, se nr. 27 i forrige års døderegister pag. 406, hvortil kan lægges endnu 1 til de 8 sønner ved navn Niels Hyrup, som for nogle år siden døde som gårdmand i Styding, var tvende gange gift, først med pigen Anna Margrethe Bertelsdatter af Styding af hvilket ægteskab 1 datter Maren lever og er gift med gårdmand Peder Michaelsen af Styding, dernæst med pigen Gyde Cathrine Jeppesdatter af Ausbøl, som er død og har efterladt 1 søn Jeppe Hyrup arving til gården i Styding. Christian Hyrup blev næsten 83 år gammel.

5. Niels Christensen Hyrup - (ejer 1776-1788)

Niels Christensen Hyrup overtog gården efter forældrene 20. maj 1776. Han blev gift 1. gang med Margrethe Bertelsdatter, datter af Bertel Hansen fra gård nr. 3 i Styding. Hun døde imidlertid efter kun 1½ års ægteskab. De fik sammen datteren, *Maren Hyrup*, som blev gift med sognefogeden og gårdmanden Peder Michaelsen på "Herregården" i Styding. 2. gang giftede han sig med Gyde Cathrine Buchholz fra "Dalhavegaard" i Oksbøl, Gl. Haderslev sogn. (Nuv. ejer Nørgård). - Parret fik tre børn, hvoraf 2 døde tidligt. Den yngste søn, *Jeppe Hyrup*, overtog gården, efter at Boy Clausen, der som sættegårdmand, havde drevet den, til han blev myndig.

Ved Niels Christensen Hyrups død i 1788 blev følgende indført i kirkebogen:

Niels Hyrup var født i Jernhyt 1739 af de endnu levende ægteforældre Christian Hyrup og Maren Christians, aftægtsfolk i Styding, han var bestandig hjemme hos forældrene indtil han i 1763 giftede sig med pigen Anna Margrethe Bertelsdatter af

Styding, med hvilken han levede i ægteskab i 1½ år, og avlede en datter, som endnu lever, i året 1776 giftede han sig anden gang med pigen Gye Cathrine Jeppesdatter af Ausbøl, med hende levede han i ægteskab i 11½ år og avlede 2 sønner og en datter, hvoraf en søn tillige med moderen endnu lever, og beboer deres gård i Styding. Han var syg og det meste sengeliggende i et halvt år og døde af tærende syge i en alder af 49 år.

6. Boy Clausen - (ejer 1788-1806)

Efter Niels Hyrups død giftede enken, Gyde Cathrine, sig med Boy Clausen fra Gl. Haderslev. Han var søn af Claus Nissen Juhl og Anne Boyesdatter, gårdfolk i Gl. Haderslev. De fik sammen et barn; men både moder og barn døde kort tid efter. Boy Clausen giftede sig herefter 2. gang med Cathrine Michaelsen fra *"Herregården"*. Deres 5 børn blev alle døbt Juhl. Efterkommere af dem findes senere bl.a. i Fredsted.

Ved Boy Clausens ægteskab med Gyde Cathrine Hyrup blev der foretaget fuldstændigt skifte, hvor det blev bestemt, at Gyde Cathrine og Niels Hyrups søn, *Jeppe Hyrup*, skulle overtage gården, når han blev 25 år gammel. Boy Clausen blev herefter indsat som såkaldt *"sættegårdmand"*, hvilket betød, at han skulle drive gården, til Jeppe Hyrup kunne overtage den.

7. Jeppe Nielsen Hyrup - (ejer 1806-1810)

Jeppe Hyrup mistede allerede som 7-årig sin far og som 9-årig sin mor. Det blev derfor Cathrine Michaelsen og Boy Clausen, som tog sig af hans opdragelse. En tid, indtil han skulle overtage gården, var han soldat i den kongelige hær. Han giftede sig i 1805 med Karen Jensdatter. Hun var fra Maugstrup, hvor faderen var smedemester. Hendes forældre døde imidlertid tidligt, hvorfor hun kom i pleje hos onklen, smedemester Jacob Hansen i Styding. Smedien var umiddelbar nabo til Hyrups gård, så det er ikke svært at se, hvordan de to unge har mødt hinanden. De havde da også det til fælles, at de begge var forældreløse og opdraget af stedforældre. Desuden har Karen vel ikke kunnet stå for den flotte fyr, når han kom hjem i soldateruniform.

Det blev imidlertid kun til et kortvarigt ægteskab, da Jeppe Hyrup døde kun 25 år gammel efter et par års sygeleje. Han nåede dog at drive gården i to år og få tre børn, hvoraf de to døde i en ung alder. Det tredje barn, *Gyde Cathrine Hyrup*, blev gift med Andreas Uldall fra gården *"Uldallund"* i Skrydstrup sogn. (Nuv. Hybschmanns gård). - På den måde blev forbindelse etableret til Uldall-familien, der senere skulle komme til at overtage hendes fødegård i Styding.

Ved Jeppe Hyrups død i 1808 indførtes i kirkebogen:

Jeppe Hyrup af Styding var født sammesteds af ægteforældrene Niels Christensen Hyrup og Gyde Cathrine Jeppesdatter, den 15. juli 1781; blev ved forældrenes gårds modtagelse gift den 24. august 1805 med daværende pige Karen Jensdatter,

datter af Jens Hansen, smed og Christine Jenses af Maugstrup, avlede med hende to børn, hvoraf Gyde Cathrine Hyrup lever; tilbragte nogle år i kongelig militærtjeneste og døde efter et par års sygeleje.

8. Michael Michaelsen - (ejer 1810-1852)

Efter Jeppe Hyrups død giftede enken, Karen, sig med Michael Michaelsen, som var en søn fra *"Herregården,"* og med hende overtog han gården. Således blev han gårdmand på moderens, Maren Hyrups, fødegård. Tre af Michaelsen-familien kom iøvrigt til at sidde på 3 store gårde, som lå tæt på hinanden. Broderen, Niels Michaelsen, havde fødegården - *"Herregården"*, og onklen, Lauritz Michaelsen, havde nabogården, gård nr. 9, som lå umiddelbart nord for Hyrups gård. Michael Michaelsen blev tidligt grebet af vækkelsen, der udgik fra Brødremenigheden i Christiansfeld, og da der i 1845 skulle ansættes en ny præst i sognet, søgte han sammen med 3 andre fra Styding at få indflydelse på valget. De sendte derfor en ansøgning til biskoppen, hvor de på de troendes vegne anmodede om at få en vis Broder Brodersen ansat, *"eller i det mindste en lignende "Christeligt sindet Evangelisk præst", der kunde forkynde efter den Apostolske og Lutherske rene lære og forvalte sakramenterne i deres rette og rene skikkelige brug".* - Brevet var bl.a. underskrevet af Michael Michaelsen og hans svigersøn, Jørgen Steffensen.

På gården holdtes i hans tid mange kristelige møder med prædikanter fra menigheden i Christiansfeld. Michael Michaelsen blev derfor af folk i byen kaldt *"Religiøs Michael"*.

Karen og Michael Michaelsen fik seks børn, der alle blev godt gift. *Kristine* blev 1. gang gift med Hans Peter Lauritzen fra gård nr. 4, (nuv. Uldalls gård), *Marie Kristine* blev gift med en gårdmand i Strandelhjørn, *Maren* blev gift på gården med Jørgen Steffensen fra Kastvrå. Han var ud af Steffensen slægten på nabogården - gård nr. 6 - i Styding. *Kirsten* blev gift med Christian Steffensen på Skøvlinggård, og *Johanne Cathrine* blev gift med degnen og skolelæreren i Maugstrup, Peter Beck.

Ved Michael Michaelsens død i 1852 indførtes i kirkebogen:

Michael Michaelsen, gårdmand i Stryding, søn af forlængst afdøde forældre, gårdmand og sognefoged Peter Michaelsen og hustru Maren Nielsdatter i Stryding og født den 29. august 1785. Den 24. februar 1810 blev han gift med daværende enke efter Jeppe Hyrup, gårdmand i Stryding, Karen Jensdatter og gudfader til sidstnævntes levende barn Gyde Cathrine, der nu er gift med gårdmand Andreas Uldall i Skrydstrup sogn. Hans efterlevende børn er: Christine Michaelsen, født 7de november 1810, gift med gårdmand Henrik Bock i Stryding, Marie Kirstine Michaelsen, født 11. oktober 1814, gift med gårdmand Mathias Abkjer i Strandelhjørn, Bevtoft sogn, Maren Michaelsen, født 30. maj 1817, gift med gårdmand Jørgen Steffensen i Styding, Kirsten Michaelsen, født 29. juli 1819, gift med gårdmand og kirkeværge Christian Steffensen, Johanne Cathrine Michaelsen, født 3. april 1824, gift med skolelærer Beck i Haderslev. Den afdøde, der altid havde været i

besiddelse af et ualmindelig stærkt helbred og aldrig nogensinde før havde kjendt til sygdom, blev den 11. maj d.å., som følge af en stærk forkjølelse, angreben af en lungebetændelse, der endte hans liv i hans 67. år.

9. Jørgen Steffensen (sen.) - (ejer 1852-1879)

Jørgen Steffensen blev født 1815 i Kastvrå, søn af gårdfolkene Birthe Marie Steffensen og Nis Johansen Terp, Kastvrå. Familien tog Steffensen-navnet til familienavn efter hendes forældre, der havde gård nr. 6 i Styding.

Jørgen Steffensen giftede sig med Michael Michaelsens datter, Maren Michaelsen, og overtog gården med hende. - Om Jørgen Steffensen fortælles, at han var een af de sejge sønderjyske bønder, hvis håb om genforeningen med Danmark blev bevaret til det sidste. Han havde adskillige tillidsposter og var en årrække kirkeældste i Hammelev sogn. Han var blandt de 47 slesvigere, der i slutningen af tresserne var i Berlin for at takke den tyske kejser for det i § 5 givne løfte om Sønderjyllands ret til at stemme sig hjem til Danmark. Desuden indstiftede han et legat til fordel for unge fra Styding, der ønskede at videreuddanne sig. Han beskrives af sine samtidige som en meget dygtig landmand, der havde nogle af de bedste kreaturer i byen.

Om Maren Steffensen fortælles, at hele Styding kaldte hende "*Moster Maren*", og faktisk var hun da også i familie med de fleste i byen. Ligeledes er berettet, at hun var ferm i et køkken, og når der var store fester i byen, sendte man gerne bud efter Maren til at forestå tilrettelæggelsen af madlavningen.

Maren og Jørgen Steffensen fik ingen børn selv, men tog to af Marens søsters børn fra Uldal, *Jepp*e og *Anne Uldall*, i pleje, efter at de var blevet faderløse. Moderen kunne ikke overse både at skulle passe den store gård i Uldal og en stor børneflok. Det blev så Jeppes lykke, da han herved kom til at arve gården i Styding efter onklen.

I 1879 overlod de gården til Jepp Uldall og flyttede ind i gårdens aftægtshus, der lå i nærheden. (Nuværende Willy Iversens hus). Dette hus var netop blevet bygget om, fordi det gamle aftægtshus var i dårlig forfatning.

Maren Steffensen døde i 1872, og Jørgen Steffensen døde i 1894.

10. Jeppe Mikkelsen Uldall - (ejer 1879-1913)

Jeppe Mikkelsen Uldall, født i 1840 i Uldal, Skrydstrup sogn, søn af gårdfolkene Andreas Uldall og Gyde Cathrine, f. Hyrup. De ejede "*Uldallund*" og "*Østergård*" i Uldal. Han blev gift 1879 med Kathrine Dahl fra Skjoldager og overtog gården efter onklen, Jørgen Steffensen, 22. juni 1879. På den måde kom gården, der var Jeppe Uldalls moders fødegård, igen tilbage i Hyrupslægtens eje.

Som 24-årig deltog Jeppe Uldall i forsvaret af Dybbøl Skanser i 1864. For denne indsats modtog han en hædersmedalje. Senere blev han udnævnt til Dannebrogsmænd. Han var en dygtig landmand, der forbedrede gården. Bl.a. byggede han nyt aftægtshus og en ny lade, som i øvrigt var den første i Styding, der fik zinktag.

I 1906 kom Hans Peder Lauritzens gård ved bydammen i Styding til salg. Da bygningerne til denne gård var nyere og mere moderne, købte Jeppe Uldall gården og lagde jorderne fra begge gårde sammen. Han solgte herefter bygningerne fra den gamle gård ved savværket til en "gårdslagter Schmidt" fra noget, der hed "Den Gyldne Stjerne". Under optænding under gårdens gruekedel fik gnister fat i gårdens tag, og stuehuset brændte helt ned til grunden. En del af avlsbygningerne blev herefter nedbrudt af smedemester Simon Westergaard, som boede sydøst i byen ved landevejen. Af stenene opførte Simon Westergård en ny lade til gården, som hørte til hans smedie.

Efter salget af gården til Jeppe Uldall købte Hans Peter Lauritzen, "Søndergård" ved Hammelev. Med Hans Peder Lauritzens gård fulgte ca. 15 ha, idet en del jord forinden bl.a. var solgt til Jørgen Hundevadt og Bonde Westergård, begge fra Vojens Mark. Til gården hørte herefter 64 ha, hvoraf de 8 ha var skov.

Da Jeppe Uldall var veteran fra 1864, deltog han sammen med 2 andre nord-slesvigere i kong Christian den IXs begravelse i Roskilde Domkirke i 1906. Efter bisættelseshøjtideligheden fik de lejlighed til at se Frederik den Femtes Kapel med kong Christians kiste.

Kathrine og Jeppe Uldall fik 4 børn, hvoraf sønnen, *Jørgen Uldall*, overtog gården.

Jeppe Uldall døde i 1927, og da han var veteran fra 1864, deltog general Moltke med adjutant ved hans begravelse. Præsten sagde i sin tale om Jeppe Uldall, at han havde været trofast både mod sin konge og sit fædreland, og han var en mand, alle satte pris på, fordi han ejede et lyst og venuesælt sind.

De følgende ejere af den sammenlagte gård er omtalt under gård nr. 4.

Gård nr. 9: Knudsens gård

"Østergaard" 1924, som den så ud i Detlef Knudsens tid. Stuehuset og længen til højre blev bygget i Steffen Steffensens tid. Hans initialer var præget på sydgavlen.

Gården lå indtil ca. 1840 nord for det nuværende savværk i Styding by. Herefter blev den udflyttet til Styding Mark og fik navnet "*Østergaard*". Stedet, hvor gården lå i Styding, er siden kaldt "*Steffens Toft*" efter Steffen Steffensen, der ejede gården fra 1824 til 1859.

I 1600-tallet var gården en helgård, der blev delt i to halvgårde. Den anden halvgård ejedes af Hörlock-familien.

I begyndelsen af 1700-tallet ejedes gård nr. 9 af *Jens Pøysen*, som er nævnt som fæster 1709 og 1716. Han efterfulgtes i 1720 af *Nis Jürgensen*, og hans svigersøn, *Willatz Pedersen*, overtog gården i 1747. - Willatz Pedersens datter af 3. ægteskab, *Anne Margrethe*, blev gift med *Lauritz Michaelsen*, som var søn fra "*Herregården*", og med hende overtog han gården. Deres søn, *Peder Pedersen*, overtog herefter gården, men måtte lade den gå på auktion i 1823. Højstbydende ved auktionen blev *Steffen Steffensen* fra Hammelev, og denne familie havde herefter gården i 2 generationer. Den blev i 1908 købt af *Detlef Knudsen*, som kom fra Soed ved Hejsager. Gården havde dog været udforpagtet i ca. 10 år forinden. - Knudsen-familien ejer i dag stadig gården.

Slægtsrelationer til andre familier i Styding:

Willatz Pedersen-familien fik relationer til Michaelsen-familien på "*Herregården*". - Lauritz Michaelsen-familien fik relationer til Hans Jepsen-familien på gård nr. 4 og til Boy Clausen på gård nr. 8. - Steffensen-familien havde ud over slægtsskab med de øvrige Steffensen-familier i Styding, relationer til Jacobsgaard-familien på gård nr. 14. Herudover fik Steffensen-familien relationer til mange udensogns fa-

milier ved giftermål, bl.a. til Wanned-familien i Ø. Lindet, Sohl- og Hansen-familierne i Ringtved samt Westergaard-familien i Ustrup.

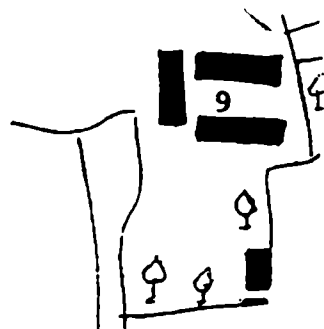
Gårdens størrelse:

Gården blev i 1709 betegnet som en halvgård med 13 fag beboelse og 16 fag lade. Besætningen var ansat til bl.a. 10 stude, 2 køer og 4 heste. I Willatz Petersens tid blev Hörlöck-familiens gård formentlig tillagt. - I 1792, i Lauritz Michaelsens tid, hørte der 63 ha til gården. I Nis Steffensens tid 99 ha, og i dag er der 116 ha, heraf 9 ha skov.

Grundrids af gårdens bygninger:

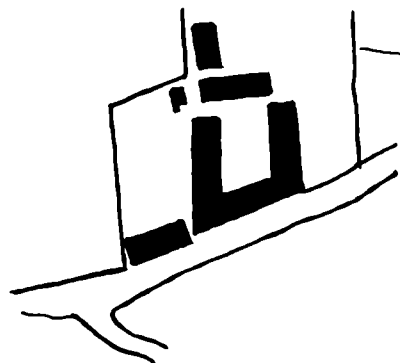
Kort 1792:

I 1792 lå gården i Sryding by og havde på dette tidspunkt 3 længer, og længen mod syd har formentlig været gårdens stuehus. På udskiftningskortet er den vestlige længe indstiplet, og har måske været under nedbrydning. Længen er her dog fuldt optrukket. Gårdens aftægtshus, nuværende hus Svinget nr. 5, lå lidt syd for gården.

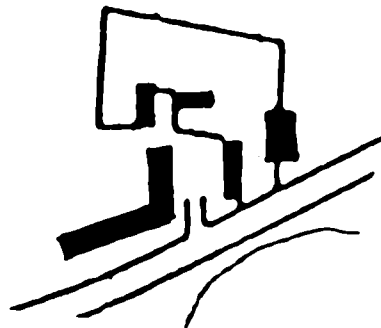
Kort 1872:

Gården, som den så ud efter udflytningen til Sryding Mark i ca. 1840. Gårdspladsen var på dette tidspunkt omgivet af gårdens stuehus og 3 længer.

Kort 1980:

Gården som den så ud i 1980.

Gårdens ejere:**1. Jens Paysen - (nævnt som fæster 1709 og 1716)**

Jens Paysen var søn af Pay Brodersen fra gård nr. 8. Han blev gift med Maren, og de fik en datter også ved navn Maren, som blev gift med gårdmanden Christian Nielsen Hyrup, fra gård nr. 8 i Styding. I 1720 afstod han gården til Nis Jürgensen. - Jens Paysen døde i 1731 og er således ikke indført i kirkebogen.

Ved datteren Maren Jensdatters død i 1792 indførtes i kirkebogen:

Maren Christians af Styding var født i Styding 1710 af ægteforældrene Jens Paysen og hans hustru Maren, blev gift 1733 med ungarl Christian Nielsen Hyrup af Jernhyt, levede med ham i ægteskab i 59 år og 6 uger og fødte 11 børn, 8 sønner og 3 døtre, hvoraf alle sønner og 1 datter er døde. Moderen døde som aftægtskone i Styding 83 år gammel. De efterlevende børn er en datter Marie gift med gårdmanden Mikkell Nissen i Hammelef og fødte 11 levende børn, 7 sønner og 4 døtre, som alle er ugift. En datter Maren gift i Tved første gang med Peder Pedersen og fødte 3 sønner, anden gang med Jesper Pedersen Ø. Linnet, uden livsarvinger.

2. Nis Jürgensen - (ejer 1720-1747)

Nis Jürgensen er død før kirkebogens start i 1763. Vi ved derfor intet om ham ud over, at hans datter, Marie, blev gift med Willatz Pedersen fra Gl. Ladegård.

3. Willatz Pedersen - (ejer 1747-1778)

Willatz Pedersen var fra Ladegaard og var søn af gårdfolkene Karen og Peder Hansen. Han blev gift med Marie, datter af Nis Jürgensen og overtog med hende gården den 2. januar 1747. Willatz Pedersen giftede sig 3 gange og fik med sin 3. kone 10 børn, hvoraf de fleste døde som små og nogle i en ung alder. Eneste efterlevende datter ved hans død i 1791 var *Anne Margrethe*, som blev gift med Lauritz Michaelsen, som var søn fra "Herregaarden". - Ved en ulykke mistede Willatz Pedersen synet på begge sine øjne, og det har selvsagt ikke været nogen nem opgave, som fuldstændig blind, at drive den store gård.

Ved Willatz Pedersens død i 1791 indførtes i kirkebogen:

Willatz Pedersen var født i Ladegård 1714, af ægteforældrene Peder Hansen og hans kone Karen, giftede sig 1740 med pigen Marie Nisdatter af Styding, avlede med hende 1 søn, som længe har været død. Han giftede sig anden gang med pigen Anne Cathrine Nisdatter af Styding, havde med hende 3 døtre, som alle er døde. 1743 giftede han sig 3. gang med pigen, sin nu efterlevende enke Margrethe Jacobsdatter af Skovby i Vedsted sogn, med hende får han 10 børn, 7 sønner og 3 døtre, af hvilke kun een datter Anne Margrethe efterlever, som nu er gift med gårdmanden Lauritz Michaelsen i Styding. Den afdøde Willatz Pedersen mistede for en del år siden ved ulykkelige hændelser synet af begge sine øjne, hvilket han bar med betydelig tålmodighed. Han opnåede en alder af 77½ år og døde som aftægtsmand hos sin svigersøn Lauritz Michaelsen i Styding.

4. Lauritz Michaelsen - (ejer 1778-1815)

Lauritz Michaelsen, der var søn af Michael Lauritzen fra "Herregaarden", overtog ved giftermål med Anne Margrethe Willatzdatter svigerforældrenes gård den 17. oktober 1778. Hun var da kun 16 år gammel.

De fik sammen 18 børn, hvoraf de fleste dog døde i en tidlig alder. - Af de efterlevende børn blev sønnen, *Willads*, gård- og kromand i Hoptrup, *Peder* blev gift med Bodil Friedrichsen fra Fredsted og overtog fødegården efter forældrene. *Margrethe* blev gift med hjuleren, Hans Skøtt, fra Skallebæk. Han var ud af den kendte Skøtt-familie i Hammelev.

Lauritz Michaelsen døde hos datteren og svigersønnen i Skallebæk og er derfor ikke ved sin død i 1841 er indført i Hammelev kirkebog. Hans kone, Anne Margrethe, døde derimod i Styding, og ved hendes død i 1828 indførtes følgende i kirkebogen: (børnebørn ikke medtaget):

Anne Margrethe Willatzdatter af Styding, født 6. januar 1763 af ægteforældrene gårdfolkene Willads Pedersen og Margrethe Willadses, blev confirmeret i kirken den 26. april 1778. Blev gift den 2. juli 1779 med daværende ungkarl Laurids Michaelsen af Styding, levede med hende i 50 år, og fødte med hende 12 sønner og 6 døtre, hvoraf de efterlevende er: 1. Willads Pedersen var gift i Hoptrup kro, første gang gift med Anne Margrethe Bertelsen, afgangne Hans Jepsens datter af Styding. 2. Peder Pedersen, gift i Hjerndrup med Bodil Cathrine Friedrichsen, Hans Friedrichsens datter af Fredsted, Gl. Haderslev. 3. Margrethe Christine gift i Skallebæk med hjuleren Hans Schøth. 4. Cathrine Marie Pedersen, er endnu ugift. - Den afgangne var i de sidste leveår svagelig og døde 65 år, 1½ mdr. gammel.

Familien tog slægtsnavnet Pedersen formentlig efter Willatz Pedersen.

5. Peder Pedersen - (ejer 1815-1824)

Lauritz Michaelsen afstod gården den 30. marts 1815 til sin søn, Peder Pedersen. Han blev gift med Bodil Cathrine Friedrichsen fra Fredsted. De fik børnene Anne Margrethe, Karen, Hans, Bodil Kathrine, Peter, Lauritz og Michael.

Peder Pedersen måtte imidlertid opgive gården i 1823. Krisen 1815-20 har sikkert været en medvirkende årsag. I denne tid gik stribevis af gårde på tvangsauktion, og det fortælles, at nogle gårde kunne købes for 100 kr. eller mindre, og mange gårde kom på den tid til at stå øde. Der er ligeledes beretninger om, at gården blev noget forsømt i faderens tid. Samtidig var gården sikkert drænet for kapital ved købet af Hoptrup kro til Peder Pedersens ældste broder, Willads.

Efter at have afstået gården flyttede Peder Pedersen til Hjerndrup, hvor han døde 26. juni 1874.

Ved auktionen i 1823 blev følgende indført i panteprotokollen:

Actum Sryding den 5te April 1823.

Praevia Publicatione stilles idag den Peter Petersen han (?) sammesteds henhørende Eiendomsgaard, efter at til sammes Salg, forinden Proclamtidens Afløb Kongelig Brevets Bevilling er bleven indhentet til offentl. Auction under følgende Betingelser:

1.

Forbemeldte Eiendomsgaard samt dertil henhørende Skov med derpaa staaende Huuse, Bygninger og alt hvad derudi med Undtagelse af fire Kakkellovne og indmurede Kjelder om nogen forefindes, Jord- Muur og Nagelfast er, opbydes og hvis antagelige Bud skeer: bortsælges i den Tilstand hvorudi samme ved Tiltrædelsen befinder sig, til den eller de Højestbydende under alle dertil Ret og Rettigheder, Pligter og Tyngder. Den i Behold værende Gjødning tilligemed den lagte Vintersæd følger med.

2.

Kjøbesummen som vedlægges i Hamb. gr. Cour. eller i Rigsbankpenge Sølvmynt, betales i følgende Terminer, saasom: 1/3 til St. Hansdag d.A 1/3 til Mikkelsdag s.A og 1/3 til Maidag næstkommende Aar, hver Termin prompte til Herredsfoged Brodersen i Haderslef som Auctionarius i Gramherred med Renter a 9 pct. af den hvertidige Rest fra Auctionsdagen afregnet.

3.

Tiltrædelsen skeer strax efter Tilslagets Approbation og fra 1.s Jan. dt. A af, svarer gjør og betaler Kjøbereren med Indbegreb af Bankrenterne som svares fra 1.s Oct. f.A. og et paa Gaarden hæftende Aftægt, alt hvad det Hele svares, gjøres og betales bør; til hvilken Ende han, efter at han har indløst Kjøbsbrevet, har at lade sig som Eier deraf paa alle behørige Steder indskrive; alt paa egen Bekostning. -

4.

Saasnart den hele Kjøbesumme er bleven udbetalt og Magten dernæst distribueret hjemles Kjøbereren den solgte Gaard som en sikker Eiendom frie for Hvermands Paa= og Tiltale, ligesom han da ogsaa derpaa leveres et Folium af Skyld- og Pante Protocollen med Undtagelse af Bankhæftelsen som Kjøbereren overtager uden Descourt derfor i Kjøbesummen. Den paabudne halve pct. som til sin Tid af Kjøbesummens Beløb vil være at erlægge, betaler Kjøbereren ogsaa. -

5.

Indtil Kjøbesummen er bleven udbetalt (?) Dominum, ab (?) Aamen periculæ, og skal Kjøbereren paa forlangende stille antagelig Selvskyldner-Caution under Gramherreds Jurisdiction, at Kjøbesummen tilligemed Renterne til Forfaldstid prompte udbetales og Conditionerne nøie opfyldes. Ogsaa maa Kjøbereren og hans (?) lade sig (?), at disse Conditioner strax protocolleres paa deres respece Folia og naar Betalingen ikke skeer prompte, det kjøbte da uden paastaaelig Vidtløftighed og Beskytning igjen stilles til off. Auction. -

6.

Forbeholdes en Betænkningstid af en Times efter Tilslaget, for at erklære om Budet var antagelig eller ikke og skal den eller de høistbydende være forbunden, at svare imidlertid ved deres gjorte Bud. - Hvo af Kreditorerne iøvrigt protesterer imod de gjorte Budde de forlanger en anden Auction betaler de deraf flydende Omkostninger og stiller strax antagelig Caution de indemnirando; i manglende Fald reflecteres ei paa saadan Protestation. -

7.

Kjøberen betaler ved den første Termin 2 pct. Auktionssalair til Herredsfogeden. Imod forestaaende Conditioner erklærede de tilstedeværende Kreditorer ikke at have noget at indvende, som de stadfæstede formedelst deres Hænders Underskrift.

P. Iwersen P. Sohn

C. Møller, curat.

Peter Michaelsen

Efter at forestaaende Conditioner være bleven offentlig. bekendtgjort, blev Gaarden opbudet og indsat til 4000 Cour.

Da herpaa intet Bud skeete, saa blev Gaarden uden den i Contracten af 2. Mart. 1815 stipulerede Aftægt til Lauritz Michaelsen og hans Kone, opbudne og indsat til 4000 R. Cour.

Derpaa bød:

<i>Hr. Peter Iwersen P. Sohn i Haderslef</i>	<i>500 Rdl</i>
<i>Nis Christiansen i Ringtvedt</i>	<i>600 -</i>
<i>Hr. P. Iwersen P. Sohn</i>	<i>625 -</i>
<i>Peter Michaelsen i Sryding</i>	<i>650 -</i>
<i>Nis Christiansen</i>	<i>675 -</i>
<i>Hr. P. Iwersen P. Sohn</i>	<i>700 -</i>

Da intet højere Bud skeete, saa fik Hr. P. Iwersen P. Sohn Tilslaget for de budne 700 Cour. og præsenterede som Kjøber i hans Sted Michel Jacobsgaard fra Hammelef for hvem Nis Steffensen fra Hammelef overtog Cautionen som Selvskyldner tilligemed Hr. P. Iwersen P. Sohn fra Haderslef. Da de øvrige tilstædeværende Creditorer ikke forlangte nogen anden Caution, saa blev den strax approberet og af Vedkommende til Bekræftelse underskrevet. Datum ut supra

Michael Jacobsgaard

Peter Michaelsen

Nis Steffensen

C.T. Müller

P. Iwersen P. Sohn

Den 27. sept. 1824 blev følgende føjet til protokollen:

Mødte idag i Gramm herreds Actuarat Michel Jacobsgaard og præsentereds med Sognefogedens Consens (tilslutning) som Kjøber i hans Sted Steffen Steffensen af

Hammeleff, der underkastede sig foranstaaende Conditioner til Efterlevelse i Et og Alt. Nis Steffensen blev imidlertid løsgivet fra at være Cautionist ifølge Peter Iwersen P. Sohn i Haderslev som første Creditor, hans givne mundtlige Erklæring.

*Haderslev i Grammherreds Actuariat
den 27de sept. 1824. -*

Michael Jacobsgaard   Steffen Steffensen

in fidem Lützen

6. Steffen Steffensen - (ejer 1824-1859)

Steffen Steffensen overtog gården ved den forannævnte auktion i 1824. Han fødtes i 1792 i Hammelev og var søn af smeden og gårdmanden Chresten Steffensen, som blev stamfader til den udbredte Steffensen-familie i sognet.

Steffen Steffensen blev gift med Herlig Wanned. Hun var datter af gårdmanden Jeppe Nielsen fra Ø. Lindet, som i øvrigt døde 1827 i Styding. De fik 6 børn, hvoraf to døde i en tidlig alder. De øvrige var Anneken, Johanne Christine, Christine og Herlig. - *Anneken* blev gift med Peder Jacobsgård på gård nr. 14 i Styding, 2. gang med gårdmanden Paul Wind fra Ladegaard, *Johanne Christine* blev gift med gårdmand Willads Madsen Sohl, Ringtved, *Christine* blev gift med fættteren Nis Steffensen fra Hammelev, som med hende overtog gården, og *Herlig* blev gift med gårdmanden Iver Hansen fra Ringtved. (Kræmers gård).

I ca. 1840 udflyttede Steffen Steffensen gården fra Styding til Styding Mark og gav den nye gård navnet "*Østergård*". Gården, han opførte, var firelænget med lukket gårdsplads. På den østligste længe kunne endnu i 1950 ses hans initialer på gavlen. Denne bygning er nu nedbrudt.

Ved Steffen Steffensens død i 1876 indførtes i kirkebogen:

Aftægtsmand Steffen Steffensen af Styding, søn af smed Christian Steffensen og hustru Anneken Nisdatter, født i Hammelev 23. februar 1792. - 1823 ægteviet til Herlig Wanned som efterlever. - Af dette ægteskab efterlever 3 børn: 1. Anneken Wind enke efter gårdmand Paul Wind, 2. Christine Steffensen f. Steffensen gift med gårdmand Nis Steffensen i Styding, 3. Hanne Kjestine, f. Steffensen gift med Willads Sool i Ringtved. ... Alder 84 år, 4 uger, 4 dage.

7. Nis Steffensen - (ejer 1859-1908)

Nis Steffensen fødtes i Hammelev i 1833 og var søn af sognefogeden, politikeren og gårdmanden Nis Steffensen og Marie Kirstine Nisdatter. Han blev gift med forrige ejers datter, kusinen Christine Steffensen. De fik 7 børn, hvoraf *Chresten Steffensen* overtog Brændkærgård ved Kolding, og *Trine Lovise Steffensen* blev gift med Hans Simonsen Westergård fra Ustrup, som med hende overtog "*Christines-minde*" i Hammelev.

Om Nis Steffensens virke har Hans Skau, "Skovgaard" berettet følgende i 1948:

"Nis Steffensen var født i Hammelev den 13. juni 1833, søn af den slesvigske forenings første sekretær, den kendte gårdejer af samme navn. Den første skolegang fik han i en fællesskole for Sryding og Hammelev, som dengang var beliggende i nærheden af Tørning Mølle. Da dennes lærer døde, blev skolen delt således, at der 1846 byggedes en ny skole i hver af byerne, og Nis Steffensen kom herefter i Hammelev skole, hvor hans morbroder Iver Nissen blev degn og lærer og gik i skolen, til han blev konfirmeret i 1849. - I hans ungdomstid tilbragte han 1 år i Holsten, det var dengang en noget modesag at rejse til denne side for at lære landbrug. 1857 giftede han sig med sin kusine Christine Steffensen og overtog hendes fødegård i Sryding. Her faldt hans manddoms gerning, her vandt han sig det navn ved sin færd og virken, der var kendt og skattet i Nordslesvig. Denne gård drev han med dygtighed helt til 1898, da han begrundet på sygdom i familien bortforpagtede den.

Nis Steffensen havde 2 brødre, der nu begge ere afgåede ved døden, nemlig Hans Christian Steffensen, kendt som generalauditor i København og i flere år formand for det danske landsting, samt Steffen Steffensen, der overtog fødegården i Hammelev. Da denne imidlertid for en ca. 25 år siden ville sælge gården for at flytte over til kongeriget, købte Nis Steffensen sin fødegård. Han lod den i de første år drive ved bestyrer. Senere, da hans eneste datter blev gift, overlod han gården til svigersønnen, i hvis eje den endnu findes. Nis Steffensen og hustru havde foruden den nævnte datter også 4 sønner. Af disse døde den ene allerede i konfirmationsalderen. - På grund af det løfte der var givet i Pragfredens paragraf 5, lod han de to sønner overskrive til Danmark før 17-års alderen. Dette blev en stadig gentagende årsag til bekymring for familien, når deres hemmelige besøg i hjemmet blev eftersøgt af gendarmer. Dette triste forhold tog svært på de 2 sønner, Steffen og Hans Christian, de var prægtige karakterer, men noget sart af helbred. Den snigende sot indfandt sig og lagde dem begge tidlig i graven i ca. 38-års alderen.

Den næstyingste af sønnerne, Chresten Steffensen, tog også fra hjemmet i 17-års alderen. Han havde noget lettere ved at slå rod, der borte fra hjemmet end hans brødre. Han aftjente sin værnepligt som dragon i Odense, forpagtede senere en gård i nærheden af grænsen, og da forpagtningen var udløben, købte Nis Steffensen Brændkærgård til ham. (Red. gården lå inden for det nuv. Koldings bygrænse - hvor en vej stadig hedder Brændkærvej).

Efter at have bortforpagtet gården i Sryding tog Nis Steffensen med hustru ophold hos datteren og svigersønnen i Hammelev. Efter hustruens død opholdt han sig en del hos sønnen på Brændkærgård; men hans hyppige besøg herovre beviste, at han fulgte med og levede med i, hvad her foregik. Han havde også i årenes løb en del tillidsposter blandt os. Han valgtes til valgmand allerede til det første landdagsvalg i 1867 og vedblev at vælges til valgmand til flere valg. Han var menighedsrepræsentant og kirkeældste i en årrække samt også medlem af Haderslev Provstisynode og medlem af bankrådet for Haderslev Bank til sin død. Han døde den 7. marts 1914 på Brændkærgård og jordfæstedes den 14. i familiegravstedet på Hammelev kirkegård under ualmindelig stor deltagelse fra nær og fjern".

Christine Steffensen

Nis Steffensen

Nis Steffensens søn, Chresten Steffensen, overtog Brændkærgård ved Kolding.

8. Detlef Hansen Knudsen - (ejer 1908-1947)

Detlef Hansen Knudsen købte gården den 20. august 1908 af Nis Steffensen. Han fødtes i Soed ved Hejsager 12. sept. 1877 og var søn af gårdejer Hans Knudsen, Soed. Han blev gift med Ingeborg Jensen, født den 22. juli 1886, datter af gårdejer Niels Jensen, Soed. De fik børnene Hans, Metha og Karla. *Hans* overtog gården efter forældrene, *Metha* blev gift med en sagfører, og *Karla* blev gift med inseminør Svend Knudsen, Hejsager.

Gården var efter 10 års udforpagtning en del forsømt. Den var dengang en firelænget gård med en længe foran gårdspladsen ud til vejen. Den østlige længe med hestestald og vognport har eksisteret helt op til vore dage, men er nu nedbrudt, og en ny bygning er opført på stedet. Ligeledes blev bygget ny kostald og lade i Detlef

Knudsens tid, og i 1940 byggedes et nyt stort og rummeligt stuehus. - Da laden blev bygget i ca. 1908, blev tømmeret skåret til i skoven, hvor man brugte et damplokomobil til at trække en stor bloksav. (Se billedet i bogens første afsnit).

Ved overtagelsen hørte der 180 tdr. land til gården, heraf var de 16 tdr. land skov. Han købte senere 12 tdr. land ind til gården. I hans tid var besætningen på 9 heste, 30 køer samt ungvæg og svin.

Det fortælles om ham, at han var særdeles økonomisk, og han ofrede helst ikke en krone, før han havde tjent 2. Dog manglede der ikke noget på gården. Filosofien med først at tjene pengene inden de blev brugt, gjorde, at familien havde en særdeles god økonomi og havde derfor råd til noget større luksus end på mange af de andre gårde.

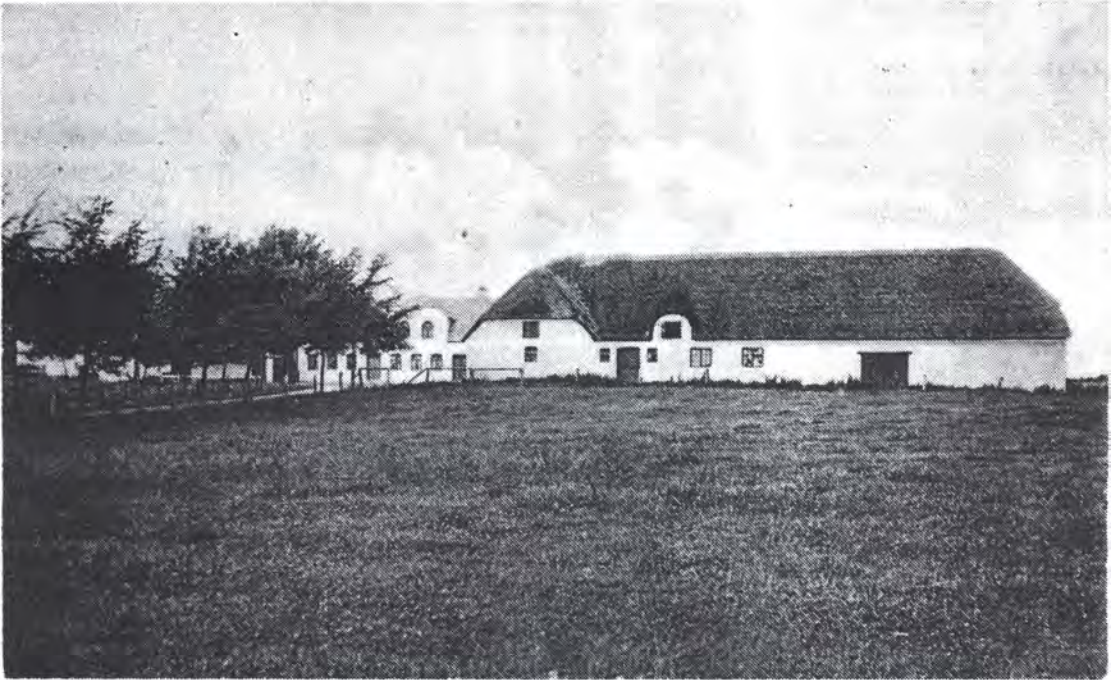
Detlef Knudsen var i tysk militærtjeneste fra 1899-1901 og deltog i verdenskrigen 1914-18 på Østfronten, hvor han blev såret. Han beklædte flere tillidsposter, bl.a. var han i en årrække medlem af sognerådet. Men ellers var hans kendetegn, at han solidt blev hjemme og passede bedriften.

Detlef Knudsen døde i 1944, og Ingeborg ejede gården, til sønnen, *Hans Knudsen*, der blev gift med Thyra Decker, overtog den i 1947. Deres søn, *Hans Henrik Knudsen*, overtog gården i 1983, og Hans Knudsen bor nu i en villa i Hammelev.

"Østergaard", som gården så ud ca. 1980.

Gård nr. 10: Hans Michaelsens gård

Hans Michaelsens gård ca. 1910. Kvisten på stuehuset er sat på i 1904.

Gården lå indtil 1865 helt nede ved Svinget umiddelbart nord for den gamle skoleplads. Herefter blev gården flyttet nogle hundrede meter mod nord til dens nuværende beliggenhed.

I begyndelsen af 1700-tallet ejedes gården formentlig af Lauritz Pedersen, som er nævnt som fæster fra 1720. Den første sikre ejer er imidlertid Peder Jürgensen, som nævnes i panteprotokollen 1737.

Peder Jürgensen-familien, der ejede gården i 3 generationer, tog slægtsnavnet *Jydsen*. Sidste generations, *Anne Marie og Peter Jørgensen Jydzens*, eneste efterlevende datter blev gift med Christian Petersen Schøler på gård nr. 5. Hun døde imidlertid ung, hvorefter Christian Petersen Schøler giftede sig igen. - Peter Jydsen havde således ikke direkte arvinger, hvorfor han testamenterede gården til slægtingen, *Ellen Lauritzen*, som havde holdt hus for ham i en del år. - Ellen giftede sig med *Hans Mikkelsen Lauritzen*, som var søn fra gård nr. 5, og han overtog gården med hende. - Den tætte forbindelse til gård nr. 5 bevirkede, at *Hans Michael-sen (sen.)* senere arvede gården efter Schølers. Gård nr. 5 blev herefter lagt sammen med Hans Michaelsens gård, der herved fik en betydelig størrelse.

Gårdens størrelse:

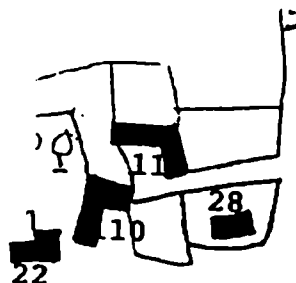
Hvis antagelsen om Lauritz Pedersens ejerskab er rigtig, betegnedes gården i 1706 som en fjerdepartsgård med 9 fag beboelse og lade. Besætningen var ansat til 2 køer og 2 heste. I 1738 betegnedes gården stadig som en fjerdepartsgård, og i 1792 var gårdens tilliggende på ca. 12 ha. I 1894, da Hans Michael-sen overtog gården,

var der 18 ha og i 1923 73 ha til gården, idet der bl.a. i perioden 1893-1906 blev tillagt 48 ha. I 1943 var gården på 70 ha. Siden er dog blevet frastykket jord til Hans Michaelsens søn, Jacob Michaelsen, som byggede en gård på arealet ved Jomfrugang. Gården havde herefter et tilliggende på 37,5 ha, heraf 7 ha. skov.

Grundrids af gårdens bygninger:

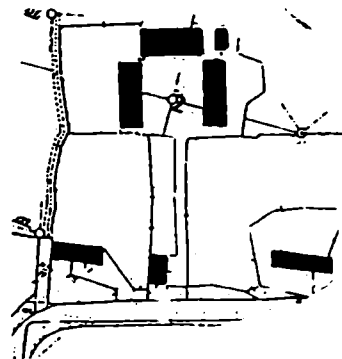
Kort 1792:

Gården, der på dette tidspunkt var tolænget, lå tæt på gård nr. 11. I hus nr. 22 boede på den tid Hans Jensen. En gren af hans efterkommere tog "Styding", som familienavn.

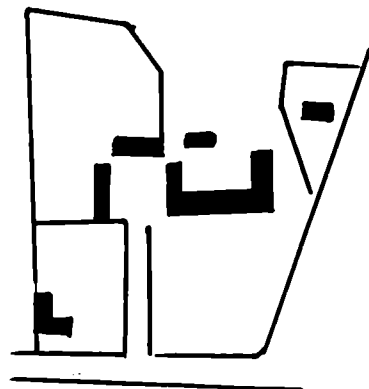
Kort 1872:

Gården blev i 1865 flyttet nogle hundrede meter mod nord til dens nuværende beliggenhed. Gård nr. 11 var på dette tidspunkt forsvundet, og alléen til gården går, hvor gårdens gamle bygninger lå. Som rest af den gamle gård ses et hus på kortet. Det blev benyttet til aftægt for gården. Huset blev nedbrudt omkring 1900.

Kort 1980:

Kortet fra 1980 viser, hvordan gården ser ud i dag.

Slægtsrelationer til andre familier i Styding:

Som nævnt var der tætte familiemæssige relationer til gård nr. 5, som lå lidt syd-vest for nuværende Styding Savværk. Ligeledes var der relationer til Nørregård-familien på gård nr. 16 og Peder Nielsen-familien på gård nr. 15. Endvidere stammede Michaelsen-familien fra "Herregården" i Styding, men var flyttet til Kastvrå. Endelig blev Michaelsen-familien indgiftet i Friis-familien på Stydinggård.

Gårdens ejere:**1. Peder Jørgensen - (ejer 1737-1787)**

Peder Jørgensen fødtes i Halk, søn af gårdfolkene Bodil og Jørgen Christensen sammesteds. Hvem han overtog gården af, er ikke anført i panteprotokollen; men som nævnt har forrige ejer sandsynligvis været Lauritz Pedersen. (Se "*Oversigt over fæstere 1709-1734*"). - Peder Jørgensen blev gift i 1738 med Kiersten Jensdatter fra Kjestrup. De fik datteren, *Anna*, som blev gift med Jørgen Lauritzen, som med hende overtog gården.

Ved Peder Jørgensens død i 1779 indførtes i Hammelev kirkebog:

Peder Jørgensen, fordum gårdmand udi Styding, var en ægtesøn af Jørgen Christensen og Bodil Jørgens fordum også gårdfolk udi Halk sogn, var gift med pigen Kiersten Jensdatter af Kjestrup og levede i ægteskab 40 år i hvilket han avlede 4 børn, hvoraf de 3 er døde, een efterlever og er nemlig Anna, gårdmanden Jørgen Lauritzens hustru i Styding af hvilke han har fået 2de børnebørn, Peder og Anna. Han blev gammel 66 år og 6 uger.

2. Jørgen Lauritzen (Jydsen) - (ejer 1787-1803)

Jørgen Lauritzen overtog gården 6. jan. 1787 ved giftermål med Anna Pedersdatter, datter af forannævnte Peder Jørgensen. Han var søn af Anna og Laurids Hansen, som var gårdfolk på gård nr. 16 i Styding. Anden gang giftede han sig med Peder Nielsens datter fra gård nr. 15 i Styding, nuv. Webers gård. - Ved navneforordningen tog familien navnet Jydsen.

I første ægteskab med Anna Pedersdatter fik Jørgen Lauritzen børnene Peder, Anna og endnu en pige kaldet Anna, alle døbt Jydsen. - Af disse overtog *Peder Jydsen* gården. De to døtre døde henholdsvis 1 og 13 år gamle.

I andet ægteskab med Margrethe Pedersdatter fik han børnene Peter, Anne og Hans Jørgen, også alle døbt Jydsen. - Hvad der blev af *Peter* vides ikke; men *Anne* fik et barn udenfor ægteskab med Simon Nissen fra V. Lindet og om *Hans Jørgen* vides kun, at han en tid tjente i Ejsbøl.

Blev kørt over af en vogn

Under efterårsarbejde i marken i 1805 blev Jørgen Lauritzen (Jydsen) kørt over af en vogn, da han som aftægtsmand hjalp sønnen, der havde overtaget gården i 1803. Han døde af kvæstelserne 2 dage efter i en alder af kun 57 år. Ved hans død i 1805 blev følgende indført i kirkebogen:

Jørgen Lauritzen af Styding var født den 18. marts 1748 af ægteforældrene Laurids Hansen og Anna Jørgensdatter, giftede sig første gang 28. oktober 1769 med daværende pige Anna, en datter af Peder Jørgensen og Kirsten, gårdfolk i Styding. Levede med hende til 30. maj 1784, altså 14½ år og avlede med hende 3 børn, hvoraf de efterlevende og forældrenes fjerdepartsgård beboer, nu Peder Jydsen er gift med pigen Anne Marie Lauritzen af Styding og får et barn: Anne Margrethe

Jydsen. Efter at have været enkemand i et år giftede han sig anden gang den 9de juli 1785 med daværende pige Margrethe, en datter af fordum gårdmand Peder Nielsen og Anne Marie Hansdatter sammesteds, avlede med hende 3 børn: Peder, Anne og Hans Jørgen, alle døbt Jydsen, levede med hende i mere end 20 år og døde efter at være kørt over af en vogn, den 28. i denne måned. Gammel 57½ år.

3. Peter Jørgensen Jydsen - (ejer 1803-1841)

Peter Jørgensen Jydsen overtog gården efter forældrene den 21. februar 1803. (Forældrene er fejlagtigt i kirkebogen anført som Peter Jydsen og Anne Jørgens). Deres eneste efterlevende datter, *Anne Marie*, blev gift med Christian Petersen Schøler. Hun døde imidlertid efter kun 2 års ægteskab uden at have fået børn, hvorefter Christian Petersen Schøler giftede sig med Mette Magdalene Lauritzen og overtog gård nr. 5 med hende. Peder Jydsen havde derfor ingen direkte arvinger, hvorfor han testamenterede gården til sin kones broderdatter, *Ellen*, som havde holdt hus for ham, efter at han var blevet enkemand. Ellen giftede sig med Hans Mikkelsen Lauritzen, som var en søn fra gård nr. 5. Han overtog herefter gård nr. 10 sammen med hende.

Ved hans død i 1854 indførtes i kirkebogen:

Enkemand Peter Jørgensen Jydsen, søn af forlængst afdøde gårdmand Peter Jydsen og hustru Anne Jørgensen i Styding, født sammesteds 9. februar 1772. Den 15. oktober 1803 blev han gift med pigen Anne Marie Lauritzen, der døde for 15 år siden. I dette ægteskab fødtes den 17. juli 1804 en datter, der siden blev gift med nulevende gårdmand Christian Petersen Schøler af Styding, men døde allerede den 16de maj 1833. Efter sin kones død overlod han gården til en beslægtet, pigen Ellen Lauritzen, der bestyrede hans hus og siden blev gift med enkemanden Hans Mikkelsen i Styding, hos hanem han siden levede som aftægtsmand. Han blev efter bestandig at have nydt et godt helbred uhykkelig rørt af et apoplektisk tilfælde den 11. marts og døde efter 2 dages sygeleje 82 år og 32 dage gammel.

4. Hans Mikkelsen Lauritzen - (ejer 1841-1872)

Hans Mikkelsen Lauritzen blev gift 12. juni 1841 med Ellen Lauritzen, der havde arvet gården efter sin onkel Peder Jydsen. Med hende overtog han gården. De fik datteren, *Anne Marie Lauritzen*, som blev gift med Michael Michaelsen fra Kastvrå.

Efter 1890 er kirkebøgerne ikke tilgængelige på landsarkivet, hvorfor der ikke kan bringes oplysninger fra dødsregistret.

I 1865 blev gården flyttet lidt længere op i marken og fik herved sin nuværende beliggenhed.

Nogle af de sidste år boede Ellen og Hans Mikkelsen i et aftægtshus, som lå til venstre for alléen, der fører op til den nuværende gård. Dette hus blev nedbrudt omkring århundredskiftet. De flyttede herefter på aftægt på gården, hvor de fik nogle værelser i den vestre ende af stuehuset.

Erindringer om Ellen og Hans Mikkelsen Lauritzen:

Andreas Michaelsen, Thyrashul, har om sine oldeforældre fortalt følgende:

"Bedstefars mor i Styding hed "Ann Mari". Hendes far og mor blev i daglig tale kaldt oldefar og oldemor. - "Oldefar" hed Hans Mikkelsen. Han boede sine sidste år oppe på bedstefars gård i Styding. - I sine unge dage havde han haft gården, den var da noget mindre, jorden fra Schølers gård kom ind ved min bedstefars overtagelse, idet bedstefar havde arvet den som 12-årig, så hans far, Michael, først måtte bestyre den for ham.

Hans Mikkelsen boede til sidst i et lille værelse ind fra dagligstuen. I bedstemors stue var der nemlig før, når man kom ind i stuen fra entreen, ind til højre et forhæng, som til en indelukket seng (alkove). Der bagved var et lillebitte værelse med alkoveseng. - For fluernes skyld havde han forhænget for om middagen under middagssøvnen, men der var helt åbent ind til stuen om natten for ikke at kvæles.

Hans Mikkelsen troede fuldt og fast til sin dødsdag på, at jorden var "flak" som en pandekage, og når man ikke vidste, hvad klokken var, kunne man altid spørge ham, han vidste det altid.

Meget glad for Athalie, (f. Friis fra Stydinggård), har han altid været, også fordi hun, som han, var en god kristen.

Hans Mikkelsen gik altid med sin økse under armen, han skulle jo for det meste om i marken, - kreaturerne sad jo tit fast i hegnene, da de havde våger på dengang. På vågerne var et "overslag" til at lukke med, og der var nogle pinde i vågen, som skulle bankes ud, når kreaturerne skulle have vågen af. - Hans økse var således et og alt for ham. - Var der nogen, der rørte den, blev han vred".

Johannes Skøtt fra Dybdal, der var søn af "Inge Marie Kacku'n", gik ofte bud for møderen. Han kom herved ofte på Hans Michaelsens gård og kunne endnu ca. 1950 fortælle Andreas Michaelsen følgende om Ellen og Hans Michelsen:

"Jeg kan ligeså tydeligt huske, når jeg var oppe på gården med "Stajsbrø", på den gård din onkel Hans har nu, - da sad gamle Ellen inde og spandt, stoppede eller lappede. - Gammel Hans Mikkelsen gik jo om og røgtede på Schølers gård, hver dag.

Engang var vi nogle drenge omme ved toget, så kom gammel Hans Mikkelsen. Han havde været til Mikkelsmarked - det var i september måned. "Se!", sagde vi til hinanden, "Hans Mikkelsen har købt sig en ny pibe". Det var ellers ikke ofte, han var til "Stajs", og da langt mindre fået sig en ny pibe. Det havde vi alligevel bidt mærke i. Da kostede et halvt pund tobak kun 38 penning".

Athalie Friis' bror, Jacob Friis, har om Ellen og Hans Mikkelsen i 1956 fortalt følgende:

"Gammel Ellen og Hans Mikkelsen var "Så grouu goej og gujfrøchte". De læste

meget i biblen. Begge havde aftægt på gården ved Hans Michaelsen (sen.). Hans Mikkelsen huggede kvas hver dag, og så kom Athalie og kaldte på ham til kaffe. - Oh, de var så ængstelige, da Michael blev født. "Hvad skal vi dog gøre, når hun går hen og dør", sagde de".

5. Michael Michaelsen - (ejer 1872-1894)

Michael Michaelsen overtog gården 20. febr. 1872. Han var i 1862 blevet gift med Anne Marie Lauritzen, datter af den foregående ejer.

Michael Michaelsen fødtes 17. november 1826 i Kastvrå, søn af gårdmand Bertel Michaelsen og hustru Anne Nielsdatter, Kastvrå. Faderen, Bertel Michaelsen, var fra Herregården i Styding.

Anne Marie og Michael Michaelsen fik 5 børn, hvoraf *Ellen* blev gift med gårdmand Hans Bonnicksen i Ustrup, *Hans*, overtog gården efter forældrene, *Bertel* rejste Amerika, *Anne* blev gift med Iver Iversen, gårdmand i Hyrup, og den yngste søn, *Michael*, rejste sammen med broderen til Amerika.

Om sønnen *Bertel* fortælles, at grunden til, at han emigrerede var, at han ikke kunne forliges med de tyske myndigheder, således havde han engang set sig gal på en tysk gendarm og sat ham baglæns op på en hest og lod ham ride et stykke vej i fuldt trav. Det gik ham vist ikke for godt i *Guds eget land*, hvorimod broderen, *Michael*, havde større succes og opnåede en fin stilling.

Michael Michaelsen blev især kendt for sin umådelige styrke, og han var den eneste, smeden i Styding var bange for. (Se omtale i bogens første afsnit).

Michael Michaelsen døde 20. maj 1890. Hans kone, Anne Marie, drev herefter gården videre til 1894 og boede herefter hos hendes forældre, Ellen og Hans Mikkelsen, i gårdens aftægtshus, som endnu lå ved gårdens allé ved Svinget. Senere flyttede Ellen til hus nr. 18, som er vist på kortbilagene.

Ved Michael Michaelsens død i 1890 indførtes i kirkebogen:

Michael Michaelsen, gårdmand i Styding, søn af Bertel Michaelsen og Anne Nielsdatter, født i Kastvrå den 17. nov. 1862, ægteviet til Anne Marie Lauritzen. Efterlevende børn: Ellen Michaelsen, Hans Michaelsen, Bertel Michaelsen, Anne Michaelsen, Michael Michaelsen. Han døde af bugbetændelse 63 år, 6 mdr., 13 dage gammel.

6. Hans Michaelsen (sen.) - (ejer 1894-1945)

Hans Michaelsen overtog gården efter moderen i 1894. Han blev i 1895 gift med Athalie Friis, datter af Markus Friis, som dengang ejede Deckers gård.

Gården var ved overtagelsen ca. 18. ha. Allerede i 1881 havde han ved testamente arvet slægtingen Christian Schølers gård, som på det tidspunkt var flyttet til det sted ved Ringvej 11, hvor nu Jens Møller bor. - Til at begynde med gik Hans Michaelsen den lange vej hjemme fra gården i det nordlige Styding og ned til Schølers gård, hvor han havde opstaldet kreaturer. Gårdens stuehus blev efter Christian Schølers død i 1879 lejet ud til Laurids Hansen, der var træskomand og gift med en slægting til Michaelsen-familien, (se under hus nr. 22). Efterhånden blev det for besværligt med besætning to steder, hvorfor gården blev lagt ind under Hans Michaelsens. Gårdens bygninger blev herefter nedbrudt omkring århundredskiftet. Senere købte Hans Michaelsen yderligere jord, og hans gård fik til sidst et samlet tilliggende på 73 ha, heraf 12 ha skov.

Hans Michaelsen fik en grundig landbrugsuddannelse og var i 1883-84 på Lyngby Højskole. - Af tillidposter han beklædte kan nævnes, at han en årrække var vurderingsmand til ejendomsskyld, var revisor for Styding mejeri og var i sognerådet i 8 år. Tillige var han formand for fattigudvalget for Hammelev, Vojens, Skrydstrup og Jegerup sogne. - Hans Michaelsen arvede i øvrigt faderens styrke.

Hans Michaelsen døde 24. april 1950, og Athalie døde 17. oktober 1954. - Athalie og Hans Michaelsen fik børnene Michael, Marcus, Iver, Anne Marie, Auguste, Eline, Marie, Cathrine, Hans og Jacob. Af disse overtog *Hans Michaelsen* gården, *Michael Michaelsen* overtog Thyrashul, og til *Jacob Michaelsen* blev frasstykket en gård ved Jomfrugang.

Athalie, født Friis og Hans Michaelsen.

7. Hans Michaelsen (jun.) - (ejer 1945-1970)

Hans Michaelsen overtog gården efter forældrene 3. december 1945. Han fødtes 17. november 1913 og blev gift i 1943 med Margrethe Hybschmann fra Uldallund ved Skrydstrup. Ved overtagelsen havde gården et tilliggende på ca. 38 ha, hvoraf 7 ha skov. En del jord var på dette tidspunkt frastykket gården til oprettelse af en gård ved Jomfrugang til broderen, Jacob Michaelsen.

Hans Michaelsen fik en solid landbrugsuddannelse, har siddet i bestyrelsen for Hammelev ungdomsforening, hvor han i øvrigt var en ivrig diletantskuespiller, ligesom han deltog som aktiv ringrider i mange år. I en årrække var han medlem af skolenævnet for Haderslev private Realskole. Han huskes især for sin store indsats, som formand for Styding mejeri, hvor han var medvirkende til sammenlægningen med Jegerup og var sammenslutningens formand indtil den senere sammenlægning med Haderslev Mælkecentral, hvor han også var med i bestyrelsen. Desuden var han en del år i repræsentantskabet for Vojens Andelsslagteri og lokal vurderingsmand for Sønderjyllands kreditforening. En tid var han tillige brandfoged i Styding.

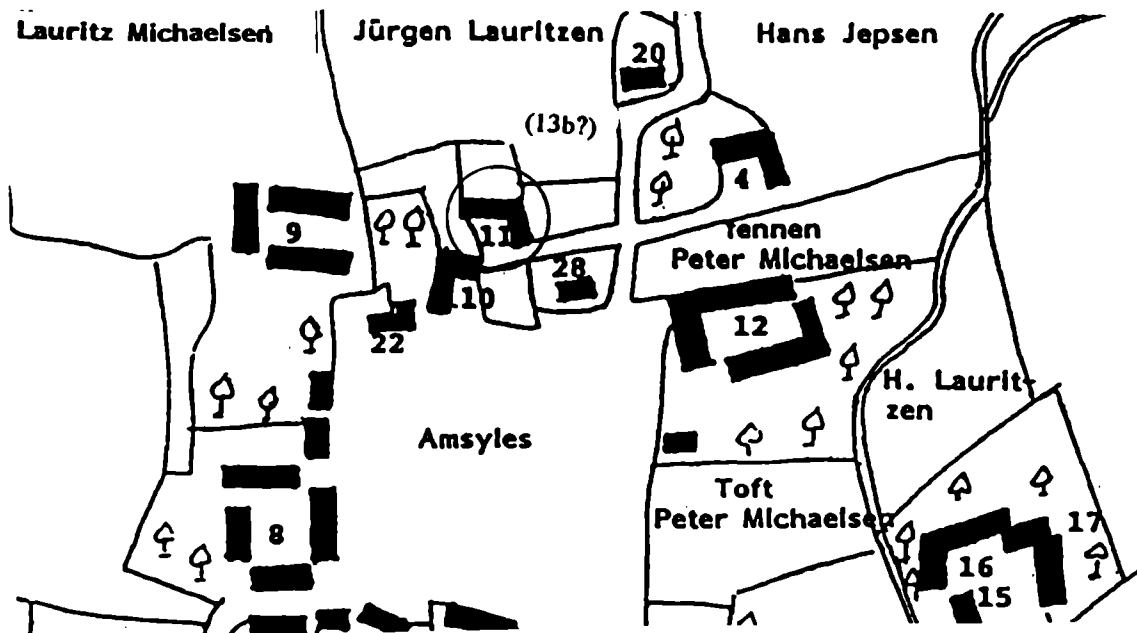
Ved siden af gårdens drift oparbejdede han en betydelig handel med husdyr og kom igennem denne i kontakt med mange i hele Syd- og Sønderjylland, der lærte at sætte pris på hans altid friske og joviale væsen.

Hans Michaelsen døde kun 56 år gammel i 1970. Han var indtil det sidste i fuld vigør og døde pludselig uden varsel. Enken, Margrethe, kaldt "*Grethe*", drev herefter gården videre, men udforpantede efterhånden det meste af jorden. Hun bor stadig på gården. De fik sønnerne Knud og Mads-Erik. Førstnævnte er journalist og Mads-Erik er lærer.

Hans Michaelsens gård ca. 1950.

Gård nr. 11: Friedrich Pedersens gård

Gården indcirklet på kort fra 1792. Den lå nabo til gård nr. 10, som på den tid ejedes af Jørgen Lauritzen og landboelssted nr. 28, som ejedes af bødker Johann Johannsen.

Gården, der nu er forsvundet, lå ved Svinget lige nord for den gamle skoleplads indtil 1850, hvorefter den blev udflyttet til Stydingskov.

Der er stor sandsynlighed for, at gårdens første ejer var *Peder Jürgensen*, som er nævnt som fæster i Styding 1709 og 1729. Han efterfulgtes i 1731 af sønnen *Peder Pedersen*. (Se "*Oversigt over fæstere 1709-1734*").

Den først noterede ejer i panteprotokollen er *Friedrich Pedersen*, som overtog gården i 1754. Han kan derfor med sikkerhed konstateres som ejer. Han efterfulgtes af sønnen *Peder Friedrichsen*, der igen efterfulgtes af sønnen *Peder Pedersen*.

Kæresten druknede sig i en brønd.

Peder Pedersen, der i 1821 skulle overtage gården efter forældrene, var forinden blevet trolovet med Gyde Cathrine Ravn, datter af Niels Ravn og Mette Marie Buchholz fra Hammelev. - Gyde Cathrine tjente hos slægtingen, Michael Michaelsen, på Hyrups gård (gård nr. 8). Hun har sikkert taget pladsen, fordi hendes fæster, Gyde Cathrine Buchholz, tidligere havde været gift på gården med Niels Hyrup.

Hvad der er sket, kan der kun gisnes om, måske har hun lidt af kærestesorg, fordi Peder Pedersen havde slået op med hende. Kendsgerningen er i hvert fald, at hun den 25. december 1820 fandtes druknet i brønden på Hyrups gård. Da begravelsen foregik i stilhed, kan det antages, at det drejede sig om selvmord. - Hun blev kun 28 år gammel.

Gårdens størrelse:

Er antagelsen vedr. Peter Jürgensens ejerskab rigtig, betegnedes gården i 1709 som en fjerdepartsgård med 7 fag beboelse og 5 fag lade. Besætningen var ansat til 5 stude, 2 køer og 2 heste. I 1792 var gården på 14 ha.

Gårdens ejere:

1. Peder Jürgensen - (nævnt som fæster 1709 og 1729).

Peter Jürgensen må formodes at være den første ejer af gården i 1700-tallet. Han blev gift med Mette, og de fik sønnen Peder.

2. Peder Pedersen - (ejer 1731-1754)

Peder Pedersen var søn af førnævnte Peder Jürgensen. Han blev gift med Kirsten Willatzdatter fra Hammelev, og de fik børnene Nis, Peder, Anne-Cathrine og Mette-Marie.

Ved Peder Pedersens død i 1770 indførtes i kirkebogen:

Peder Pedersen i Styding, hvis forældre Peder Jürgensen og Mette Peters som har boet i samme by, alt for mange år siden ere døde; gift med pigen Kiersten Willatzdatter af Hammeleff, som 17 år før ham var bortdød, i hvilket år han var bleven i enkemand's stand. Gammel 68 år 5 måneder og 3 uger. Efterlader 2 sønner og 2 døtre, nemlig Nis, Peder, Anne-Cathrine og Mette-Marie.

3. Friedrich Pedersen - (ejer 1754-1787)

Friedrich Pedersen overtog gården ca. 1754. Han fødtes i Genner i 1714, søn af Mette og Peder Hansen sammesteds. Han blev gift 1. gang med Kirsten Jepsdatter fra Ringtved. Hun døde efter kun 3 års ægteskab. Han giftede sig herefter med Elisabeth Nielsdatter, datter af Cathrine og Niels Andersen fra Simmersted. - I andet ægteskab fik han 3 sønner, hvoraf Peder Friedrichsen overtog gården.

Ved Friedrich Pedersens død i 1792 indførtes i Hammelev kirkebog:

Friedrich Pedersen, var født i Gjenner i Hoptrup sogn 1714 af ægteforældrene Peder Hansen og hans hustru Mette, giftede sig 1754 med pigen Kirsten Jepsdatter af Ringtved, levede med hende i 3 år, giftede sig efter hendes død anden gang med pigen Elisabeth Nisdatter af Simmersted, levede med hende i 37 år og døde som af-tægtsmand i Styding i en alder af 78 år. Foruden enken efterlader han af første ægteskab 1 datter, Maren, i ugift stand, i andet ægteskab 1 søn, Peder, gift med Margrethe Petersdatter af Hammelev, ejer en fjerdepartsgård i Styding, 1 søn, Niels, gift med Ellen Marie Aggersdatter af Mølby, og en søn gift i Ørsted med Cathrine Marie Bertelsdatter af Bæk.

4. Peder Friedrichsen - (ejer 1787-1821)

Peder Friedrichsen overtog gården efter forældrene 16. februar 1787. Han blev gift med Margrethe Petersdatter fra Hammelev, datter af gårdfolkene Peter Peter-

sen og Anna Hans Christiansdatter, Hammelev. Sidstnævnte var i øvrigt datter af gårdmanden Hans Christian Andersen, Hammelev, der blev stamfader til en gren af "*Hammeleff-slægten*", og Peder Friedrichsen fik hermed relationer til denne slægt på gård nr. 3 og nr. 15 i Styding.

Margrethe og Peder Friedrichsen fik 3 sønner og 2 døtre, hvoraf Peder Pedersen overtog gården.

Ved Peder Friedrichsens død i 1812 indførtes i kirkebogen:

Peder Friedrichsen af Styding var født sammesteds den 19. juni 1757 af ægteforældre Friedrich Pedersen og Elsabé Nielsdatter, giftede sig på forældrenes gård den 5. maj 1786 med daværende pige Margrethe, Peter Petersens og Anne Hans Christiansdatter af Hammelev, avlede med hende 3 sønner og 2 døtre, hvoraf Elisabeth, Peder og Anna alle er døbte Pedersen efterlever. Havde meget af tiden (?). Levede i ægteskab 25 3/4 år og døde omtrent 54 3/4 år gammel.

5. Peder Pedersen - (ejer 1821-1843)

Peder Pedersen, søn af den foregående ejer, overtog gården 21. januar 1821. Han blev gift med Johanne Christine Stenderup, datter af gårdfolkene Hans Detlefsen og Maren Hansdatter fra Hammelev. Disse var i øvrigt i slægt med Peder Pedersens mor.

Ved Peder Pedersens død i 1843 indførtes i kirkebogen:

Peder Pedersen, fjerdepartsgårdbesidder i Styding, ægtesøn af Peder Friedrichsen og Margrethe Pedersdatter, - som for flere år siden er afdøde fjerdepartsgårdfolk sammesteds. Den 4. oktober 1823 indlod han sig i ægteskab med daværende pige fra Hammelev, nu enke i Styding, Johanne Christine Stenderup, og avlede med hende 5 børn, af hvilke ikkun 3, nemlig 2 sønner Peder og Friedrich og en datter Marie efterlever deres fader. Han døde i en alder af 46 år og 13 dage.

Enken drev herefter gården videre til ca. 1858, hvorefter en del af jorden blev sammenlagt med Laurids Lauridsens gård nr. 4. Dette areal blev dog mageskiftet med Peter Nissen Petersen fra Herregården sandsynligvis i forbindelse med sidstnævnte svogers, Christian Boes, etablering af smedie. - Gård nr. 11 blev herefter af sønnen Peder Pedersen udflyttet til Stydingskov. (Tidl. Fritz Søndergårds og nuv. Hans Peter Schmidts gård). Her døde Johanne Christine.

Gård nr. 12: Herregården

Herregaarden ca. 1924. - Bagest i indkørslen skimtes gårdens gamle kostald.

Gårdens er beliggende i den nordlige del af Styding by. I kirkebogen blev gården i 1800-tallet kaldt "*Sognefogedens gård*", og faktisk havde 3 af ejerne i en næsten ubrudt række været sognefogeder fra ca. år 1800 til 1893. Siden fik gården navnet "*Herregården*". Det fortælles, at navnet opstod på den måde, at karlene, når de kom til bal, altid sagde: "*Her kommer vi karle fra Herregården*". - Det var nok, fordi gården i lange tider var den største i Styding, i øvrigt i skarp konkurrence med Stydinggård.

I begyndelsen af 1700-tallet ejedes gården af *Nis Michelsen*, som efterfulgtes af *Lauritz Nissen*. I ca. 1729 blev gården overtaget af *Nis Petersen*, som formentlig har været en slægtning. *Nis Petersen* efterfulgtes af svigersønnen *Michael Lauritzen*. (Se "*Oversigt over fæstere 1709-1734*")

Michael Lauritzen kom fra Ringved, hvor hans slægt før ham kan føres flere led tilbage. *Lauritzen*-familien, der tog familienavnet *Michaelsen*, ejede herefter gården i 3 generationer. *Niels Michaelsen*, fra sidste generation, døde kun 36 år gammel, hvorefter enken giftede sig med hans slægtning, *Peter Nissen Petersen*. Hans efterkommere, der alle fik efternavnet *Michaelsen Petersen*, ejede gården i 5 generationer. - *Nis Pedersens* efterkommere sad således i 10 generationer på gården. Den blev herefter solgt i 1982 til *Carl Alfred Carøe*.

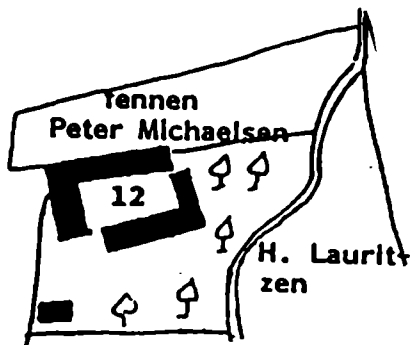
Gårdens størrelse:

I 1709 betegnedes gården som en fjerdepartsgård med 4 fag beboelse og 9 fag lade. Besætningen var bl.a. ansat til 5 stude, 3 køer og 2 heste. I *Nis Pedersens* tid blev *Niels Jessens* halve gård tillagt, og gården betegnedes herefter som en 3/4 partsgård. I 1792 var gården på 52 ha og i 1923 på 101 ha. En del jord blev herefter frasolgt, og i 1990 var gården på 69 ha, hvoraf 13 ha var skov.

Grundrids af gårdens bygninger:

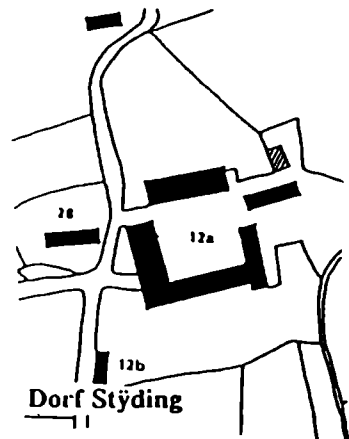
Kort 1792:

Bygningerne synes i 1792 at bære præg af, at de tidligere har været delt mellem to halv-gårde.

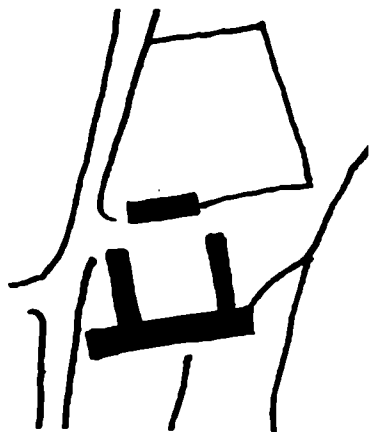
Kort 1872:

Gården er på dette tidspunkt totalt ombygget. Stuehuset blev opført i 1862, og formentlig på samme tid er en del nye avlsbygninger opført. Arbejderboligen er tillige ombygget og omfatter nu to lejligheder.

Kort 1980:

Efter brand i 1961 blev avlsbygningerne ny-opført fra grunden efter de dengang mest moderne principper. Gården blev herved et yndet udflugtsmål for mange landboorganisationer.

Slægtsrelationer til andre familier i Styding:

Michaelson-familien fik relationer til følgende familier: Hyrup-familien på gård nr. 8 ved savværket, Willads Pedersen-familien på gård nr. 9 nord for savværket, Boy Clausen-familien på Hyrups gård (nr.8), Michaelson-familien på gård nr. 10, Lauritzen-familien på gård nr. 4 og Skau-familien på Skovgård.

Michaelson Petersen-familien fik relationer til Steffensen-familien på Skøvlinggård, Friis-familien på Stydinggård og Lauritzen-familien på Søndergård ved Hammelev. Disse to familier var således i slægt med de fleste gårdmandsfamilier i Styding. Herudover blev de indgiftet i mange kendte slægter i nabosognene. I denne forbindelse kan nævnes, at Maren Michaelson Petersen blev gift med Peter Andreasen Uldall, som med hende overtog Høgelundgård.

Gårdens ejere:

1. Nis Michelsen - (nævnt som fæster 1709 og 1716)

Om Nis Michelsen og den følgende ejer Lauritz Nissen vides intet. Formentlig har de været far og søn.

2. Nis Petersen - (ejer ca 1728-1766)

Nis Petersen var søn af Peter Nissen fra gård nr. 17. Til at begynde med havde han faderens gård, men overtog i 1728 gård nr. 12. Han blev gift 1. gang med Trinick Hansdatter, som døde kun 2 år efter giftermålet. Han giftede sig 2. gang med Mette Nisdatter, datter af Karen og Nis Lassen fra gård nr. 13. - Mette og Nis Pedersen fik datteren Kiersten, som blev gift med Michael Lauritzen fra Ringtved.

Ved Nis Pedersens død i 1765 indførtes i kirkebogen:

Nis Pedersen i Styding, en ægte søn af Peder Nissen og Anne Peders sammesteds; gift første gang med Trinick Hansdatter også af denne bye, og levede med hende 2 år, dog uden at få børn med hinanden. Anden gang gift med Mette Nisdatter af samme bye; gammel 81 år, 6 mdr. og 3 uger. Efterlader en gammel enke og en datter Kiersten Michael Lauritzens kone i Styding.

3. Michael Lauritzen - (ejer 1766-1780)

Michael Lauritzen overtog gården den 3. april 1766 sammen med Kiersten Nisdatter, datter af Nis Pedersen. Michael Lauritzens far var gårdmand og kirkeværge i Ringtved. Hans fødegård i Ringtved er beskrevet som en gård med et 10 fags stuehus og 14 fag lade. På gården var der 7 køer, 7 stk. ungkreaturer, 3 kalve, 8 får, 4 heste og 2 føl. Størrelsen var 2½ otting og 1 plov.

Kiersten og Michael Lauritzen fik 5 efterlevende børn, hvoraf den ældste søn, *Peder Michaelsen*, overtog gården. Sønnen, *Lauritz*, blev gift med Willatz Pedersens datter på gård nr. 9 i Styding. Datteren, *Mette*, blev gift med en gårdmand i Erlev, og *Cathrine* blev gift med Boy Clausen på gård nr. 8 i Styding.

Ved Michael Lauritzens død i 1784 indførtes i kirkebogen:

Michael Lauritzen, fordum gårdmand i Styding, en ægtesøn af fordum gårdfolkene Lauritz Jørgensen og Trina Matzdatter udi Ringtved, blev gift med pigen Kirstine, en ægte datter af fordum gårdfolkene Nis Pedersen og Mette Nisdatter i Styding. Levede 36 år i ægteskab, efterlod foruden sin enke 5 børn i live: 1. Peder gift med Maren Nielsdatter af Styding, hvoraf lever en sønne datter Kirstine. 2. Lauritz gift med Anne Margrethe Willadsdatter af Styding, hvoraf lever 2de børnebørn, Willads, Michael og Jørgen. 3. Jørgen. 4. Mette, som er gift med Calle Pedersen i Erlev, hvoraf 5 børnebørn: Peder, Michael, Jens, Kirsten, Mette Marie. 5. Cathrine. - Han blev gammel 66 år.

4. Peder Michaelsen - (ejer 1780-1819)

Peder Michaelsen overtog gården den 28. oktober 1780 efter forældrene. Han blev gift med Maren Hyrup fra gård nr. 8 i Styding, som lå, hvor nu Styding savværk ligger. Peder Michaelsen var sognefoged i Hammelev sogn i 34 år. I en slægtsbog om Michaelsen-slægten har Christian Michaelsen fra Kastvrå (1852-1925) skrevet følgende: (lidt forkortet)

"Peder Michaelsen er den første, vi finder med slægtsnavnet Michaelsen, som han efter datidens brug fik efter sin fader - Michaels søn. Peder Michaelsen var en dygtig mand; i økonomisk henseende var det i begyndelsen af århundredet meget dårlige tider efter Napoleonskrigene; men han stod dem godt igennem, så han senere kunne købe en gård i Kastvrå til sin søn Bertel, og en gård i Ladegård til sønnen Nis. Ligeledes var han medvirkende ved købet af en gård til sin brodersøn Peter Michaelsen Petersen i 1824. Denne gård blev i 1841 afstået til dennes svigersøn, Johan Jensen Fuglsang.

Maren og Peder Michaelsen var gode kristne mennesker, og det fortælles, at Maren ofte gik denne lange tur ad stien forbi Skøvlinggård til sin søn i Kastvrå. Det første hun sagde, når hun kom ind af døren var: "Har I nu husket at bede?"

Af ægteparrets 9 børn, blev den ældste søn, *Michael Michaelsen*, gift med enken, Karen Hyrup, fra gård nr. 8, som han overtog med hende. Næstældste søn, *Niels Michaelsen*, overtog gården efter forældrene. Datteren, *Mette Cathrine*, blev gift med Lauritz Lauritzen Todsens fra Flovt og fik herved relationer til gård nr. 4 i Styding.

Ved Peder Michaelsens død i 1831 indførtes i kirkebogen, (forkortet, idet børnebørn ikke er medtaget):

Peder Michaelsen, sognefoged og gårdmand i Styding, født sammesteds den 31. oktober 1755 af gårdfolkene Michael Lauritzen og Kirsten Nisdatter; blev i foreværende kirke confirmeret den 7. april 1771; giftede sig den 29. juni 1781 med daværende pige Maren Nielses, en datter af gårdfolkene Niels Christensen Hyrup og afgangne Anne Margrethe Bertelsdatter sammesteds, avlede med hende: 1. Kirsten Michaelsen, gift sammesteds med Nis Pedersen af Bjolderup. 2. Michael Michaelsen, gift med Karen Jensdatter Hansen af Maugstrup, fordum enke efter Jeppe Hyrup i Styding. 3. Afgangne Niels Michaelsen, var gift med nuværende Peder Nissen Pedersens kone sammesteds, Cathrine Marie Fridrichsen. 4. Nis Michaelsen, gift i Ladegård med Inger Marie Johansen af Slethus. 5. Bertel Michaelsen, gift i Kastvrå, Sommersted sogn med Anne Nielsdatter af Maugstrup. 6. Anne Margrethe Michaelsen, gift i Ladegård med gårdmand Mathias Peter Hørlyck. 7. Mette Cathrine Michaelsen, gift i Flovt, Øsby sogn med gårdmanden Lauritz Lauritzen Todsens, hvoraf Peter og Niels, begge døbte Todsens. 8. Maren Michaelsen, gift i Over Jerstal med gårdmanden Mathias Madsen Schov, hvoraf Mads og Peter, begge døbte Schov. 9. Mette Marie Michaelsen blev gift i Kastvrå, Sommersted sogn med gårdmanden Hans Johansen Juhl. Han blev 76 år gammel.

5. Niels Michaelsen - (ejer 1819-1825)

Niels Michaelsen er i panteprotokollen ikke noteret som ejer, men han har sandsynligvis overtaget driften af gården, da han blev gift i 1819. Hans far var på dette tidspunkt 64 år gammel. - Han aftjente sin værnepligt ved Dronningens Livregiments rytteri og var med de danske tropper i Frankrig. Han blev gift med Cathrine Marie Frideriksen fra Fredsted og fik 2 børn, Maren og Karen, som begge døde i en tidlig alder. Han døde pludselig, kun 36 år gammel. Efter hans død giftede enken sig med Peter Nissen Petersen fra Bjolderup, som med hende drev gården videre. Hun stod dog stadig indført som ejer i panteprotokollen til 1849.

Ved Niels Michaelsens død i 1825 indførtes i kirkebogen:

Niels Michaelsen af Styding var født sammesteds den 28. maj 1788 af ægteforældrene og gårdfolkene, sognefogeden Peder Michaelsen og Maren Nielses, tjente ved Dronningens Livregiments rytteri, giftede sig den 10. juli 1819 med daværende pige Kathrine Marie Fridrichsen i Fredsted, Gl. Haderslev sogn, levede med hende i 5½ år og avlede med hende Maren Michaelsen. - Han døde 36 år, 9 måneder og 20 dage gammel.

6. Peter Nissen Petersen - (ejer 1849-1859)

Peter Nissen Petersen overtog gården sammen med Niels Michaelsens enke, Kathrine Marie, som han blev gift med i 1827. Han blev indsat som sættegårdmand, da man sandsynligvis har regnet med, at eet af hendes børn fra 1. ægteskab skulle overtage gården. Da disse imidlertid døde unge, blev han tilskrevet gården i 1849. Det blev herefter Kathrine Marie og Peter Nissen Petersens søn, *Niels Michaelsen Petersen*, der overtog gården efter dem.

Peter Nissen Petersen fødtes i Bjolderup ved Aabenraa og kom som lille med forældrene Nis Pedersen og Kirsten, født Michaelsen, til Styding, hvor hans far en tid var møllersvend og senere blev møllebygger. Peter Nissen Petersen overtog sognefoged-hvervet efter Peder Michaelsen.

Cathrine og Peter Nissen Petersen fik 4 børn, hvoraf *Niels Michaelsen Petersen*, som tidligere nævnt, overtog gården efter dem. Sønnen, *Peter Michaelsen Petersen*, blev gift med Cathrine Marie Steffensen fra gård nr. 6 i Styding, og de overtog en gård i Skodborg, og datteren, *Maren Michaelsen Petersen*, blev gift med Daniel Boysen, Høgelundgård. Efter hans død giftede hun sig med Peter Andreasen Uldall fra Uldallund, som med hende overtog Høgelundgård. Tillige bør bemærkes, at en søster til Peter Nissen Petersen, Helene Petersen, blev gift med smedemester Christian Boe i Styding.

Ved Peter Nissen Petersens død i 1867 indførtes i kirkebogen:

Peter Nissen Petersen, forhenværende gårdmand og sognefoged i Styding, en søn af Nis Pedersen og Kirsten, født Michaelsen i Styding, født i Aabenraa landsogn 18. marts 1802, men kom som lille med forældrene til Styding. I året 1827 indlod han sig i ægteskab med enken efter gårdmanden Niels Michaelsen af Styding,

Cathrine Marie født Frederiksen. Dette ægteskab velsignedes med 4 børn, af hvilke 3 efterlever, nemlig: 1. Niels Michaelsen Petersen, født den 26. januar 1829, gift med Anne Cathrine Boisen Juhl. 2. Peter Michaelsen Petersen, født 4. maj 1832, gårdmand i Skodborg, gift med Cathrine Marie Steffensen og 3. Maren Petersen født 12. dec. 1842, gift med gårdmanden Daniel Boisen i Høgelund, Vedsted sogn. - Hans alder 65 år, 1 mdr. og 8 dage.

7. Niels Michaelsen Petersen - (ejer 1859-1900)

Niels Michaelsen Petersen overtog gården efter forældrene den 2. april 1859. Han blev første gang gift med Anne Cathrine Boysen Juhl, som var datter af gårdfolkene Michael Boysen Juhl og Anne Marie Frederiksen fra Fredsted. Michael Boysen Juhl kan tænkes at være en søn af Boy Clausen fra gård nr. 8 i Styding. Hvis antagelsen er rigtig, var det således en fjern slægtning, Niels Michaelsen Petersen blev gift med. - Anden gang giftede han sig med Cathrine Marie Michaelsen fra Kastvrå. Hun var ligeledes en slægtning.

Anne Cathrine og Niels Michaelsen Petersen fik sønnen *Peder Michaelsen Petersen*, som overtog gård nr. 6 ved Ribevej. - I andet ægteskab med Cathrine Marie, fik han sønnen *Niels Michaelsen Petersen*, som overtog gården efter dem. En datter, *Anne Cathrine*, blev gift med Jacob Friis på Stydinggård. - Efter Niels Michaelsen Petersens død i 1893 giftede Cathrine Marie sig med Oluf Wogensen, som herefter overtog driften af gården, indtil hendes søn, også ved navn Niels Michaelsen Petersen, kunne overtage den.

Oluf Wogensen, i byen altid kaldet "Wolle", fødtes 10. oktober 1873 og var søn af gårdfolkene Peter Wogensen og Maren Skau, Simmersted. Han døde 14. januar 1943 i Styding. De sidste år boede han sammen med Cathrine i "Herregårdens" aftægtshus på Ringvej nr. 17. Han var i mange år skatterådsformand og havde kontor i huset.

Ved Niels Michaelsen Petersens død i 1893 kunne følgende læses i "Dannevirke":

Torsdag Morgen den 7de April har Døden atter bortkaldt en af Danskhedens trofaste Støtter, Gaardejer N.M. Petersen i Styding. Den afdøde har indtaget en saa stor en Mængde Tillidshverv som kun faa, hvilket bærer fuld Viden om den Agtelse og Tillid, han nød ikke alene i sit Sogn, men ogsaa i videre Kredse. Han blev saaledes Sognefoged siden 1864 og Kommuneformand, indtil Edsaflæggelsen blev krævet. Han var i en Aarække Medlem af Kredsagen. Seneré valgtes han til Medlem af Synode og Kirkerepresentation, ligesom han ogsaa har indtaget andre Tillidsposter i Sognet. Han var tillige Formand for Mejeriet i Styding samt Medlem af Brandforsikringen for Haderslev Østeramt.

Cathrine Michaelsen Petersen
(1894-1951)

Niels Michaelsen Petersen
(1892-1925)

8. Niels Michaelsen Petersen - (ejer 1893-1925)

Allerede i en alder af 9 mdr. arvede Niels Michaelsen Petersen gården efter sin far, som døde i 1893. Han overtog selv driften, efter at han i 1919 var vendt hjem fra Verdenskrigen. Gården blev i mellemtiden drevet af Oluf Wogensen, som var blevet gift med Niels Michaelsen Petersens moder. Samme år, som han selv overtog gården, var han blevet gift med Cathrine Marie Lauritzen fra Søndergård ved Hammelev. Inden den tid havde han haft ophold på Hejls Efterskole 1908-09 og Høng Højskole 1910-11 og var aktiv soldat i 1912 samt deltog i verdenskrigen 1914-18. Ved overtagelsen var gården på 105 ha. Han fik imidlertid ikke lang tids virke, idet han døde som kun 33-årig i 1925. Enken, Cathrine Michaelsen Petersen, drev herefter gården videre alene, først med broderen, Anton Lauritzen og siden broderen Peter Lauritzen, som bestyrere.

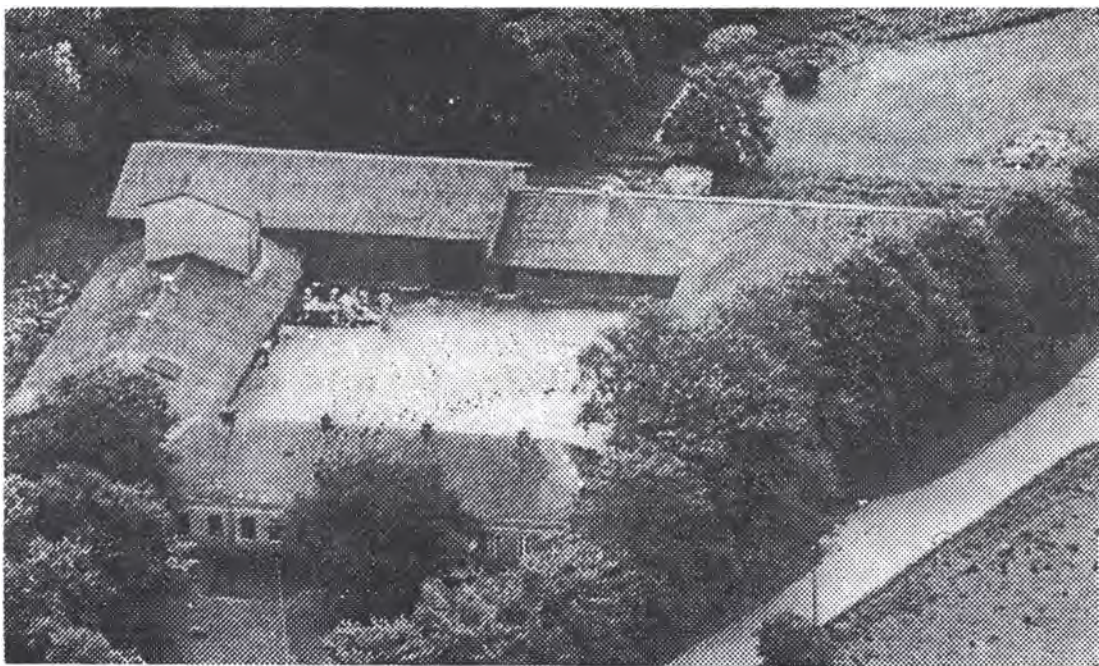
Niels Michaelsen Petersens kone, Cathrine - altid kaldet "*Tinne*" - døde i 1951.

9. Niels Michaelsen Petersen - (ejer 1950-1974)

Niels Michaelsen Petersen, født 16. juni 1921, overtog gården efter moderen i 1950. I hans tid - i 1961 - brændte gårdens avlsbygninger, og der blev opført nye bygninger helt efter tidens krav. Mange udflugter blev i den tid lagt om til Herregården for at studere de meget moderne stalde. I 1974 overdrog Niels Michaelsen Petersen gården til sønnen Niels Oluf Petersen. Sidstnævnte solgte gården i 1982 til Carl Alfred Carøe, som nu driver den sammen med sin gård ved Ribevej.

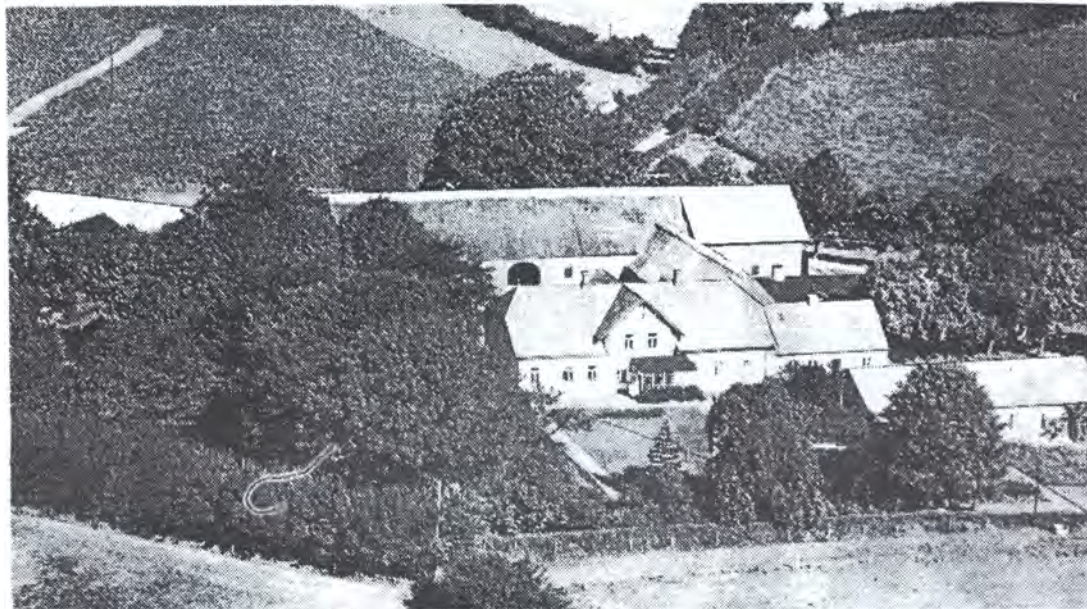

Herregården ca. 1912. Bemærk storkereden på taget af længen til højre.

Herregården efter ombygningen efter brand i 1961. Mange landboorganisationer besøgte efter den tid gården for at studere det nyeste inden for landbrugsbyggeri.

Gård nr. 13: Skovgård

Skovgaard ca. 1950 i Hans Skaus tid.

Gården lå inden 1774 i Styding by. Den blev herefter udflyttet til Stydingskov og fik navnet "*Skovgaard*". - Allerede tidligt var der kommet en forordning om udflytning af gårde. De fleste i Styding tøvede; men Skau-familien vovede springet til det usikre og væk fra den trygge og beskyttede tilværelse i landsbyen. Det skete, efter at gården var brændt. - På den tid var der endnu ulve i skoven, og det fortælles, at Skau-familien holdt dem på afstand ved at tude i en træsko med hul i snuden. Først omkring 1840 flyttedes den næste gård ud fra Styding.

Om gårdens beliggenhed i Styding vides intet med bestemthed; men ved at studere rækkefølgen af gårdene i fæsteregistre i begyndelsen af 1700-tallet må halvgården ejet af Nis Christensen have ligget ved Herregården. Og halvgården, som Mathias Matzen overtog, har måske ligget, hvor nu hus nr. 20 på kortbilagene ligger. Her er ved et areal på udskiftningskortet fra 1792 anført: "*Derselben von Mathias Matzens Hüfe*".

I 1600-tallet var gården en helgård, som blev delt i to fjerdepartsgårde og en halvgård, hvoraf den sidstnævnte ejedes af Nis Lassen, som er nævnt som fæster i 1709 og 1716. Han efterfulgtes på gården af Las Nissen, som i et register fra 1734 er nævnt som fæster fra 1728. I hans tid blev tidligere Anders Hansen Juhlers halve gård tillagt.

Nis Lassen-familien, ejede gården i 2 generationer. Anne Lasdatter fra 2. generation giftede sig med *Nis Christensen* fra Marstrup, og han overtog gården med hende. Deres datter, Kirsten, giftede sig med *Mathias Matzen* fra gård nr. 6 i Styding. Matzen-familien, der tog familienavnet Skau, ejede herefter gården ubrudt i

7 generationer, og i brudt rækkefølge har slægten siddet på gården i 10 generationer. Den nuværende ejer er *Elisabet Skau*, enke efter Hans Kloppenborg Skau. Hun driver gården sammen med sønnerne Nis og Mads.

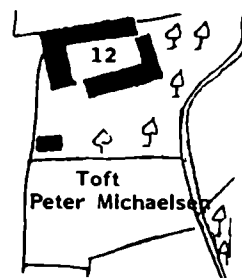
Gårdens størrelse:

I 1709 betegnedes Nis Lassens gård som en halvgård med 10 fag beboelse og 12 fag lade. Besætningen var ansat til bl.a. 10 stude, 5 køer og 4 heste. I ca. 1728 tilkøbtes tidligere Anders Hansen Juhlers halve sammenlagte gård. I 1792 var gården på ca. 56 ha, i 1923 på 99 ha og i 1950 på 95 ha. Efter tilkøb af Skøvlinggård i 1986 er gårdens areal i dag ca. 121 ha.

Gårdens bygninger:

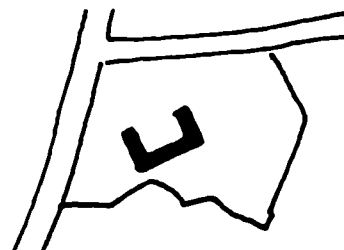
Kort 1792: (Styding by)

Nummereringen af gårdene på udskiftningskortet fra 1792 er sket i logisk rækkefølge, hvorfor det er naturligt at antage, at gården har været en halvgård udskilt fra Herregården. Gårdens bygninger har sandsynligvis været de sydøstlige længer.

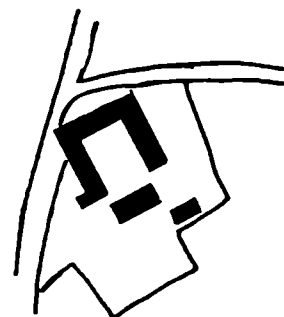
Kort 1792: (Stydingskov)

Den udflyttede Skovgaard på udskiftningskortet fra 1792. Gården findes også på kort fra 1774.

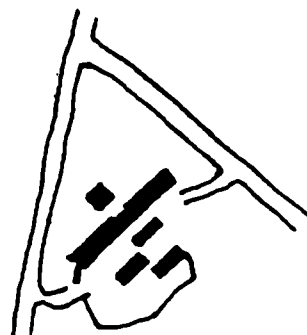
Kort 1872:

Gården var i 1870 blevet helt ombygget og nyt stuehus opført.

Kort ca. 1980

I Hans Skau juniors tid blev en stor del af de gamle bygninger nedbrudt, og der er i stedet bygget nye svinestalde og en lade.

Slægtsrelationer til andre familier:

Lassen-familien fik relationer til Nissen-familien på gård nr. 12 og Matz Lauritzen-familien på gård nr. 6. *Skau-familien* fik bl.a. relationer til Niels Hansen-familien fra Hammelev, Hans Rasmussen-familien fra Skovby, Steffensen-familien på gård nr. 6, Peder Michaelsen-familien på Herregården, Nis Nissen-familien i Hammelev og Kloppenborg Skrumsager-familien i Københoved.

Gårdens ejere:

1. Nis Lassen - (ejer 1684-1728)

Nis Lassen fæstede mod 2 Rd i indfæstning Nis Mortensens "*fraløbne*" halvgård i Styding i 1684, og nævnes endnu som fæster af halvgården i 1716. Han blev gift med Karen, og de fik bl.a. børnene Mette og Las. - *Mette* blev gift med Nis Pedersen gård nr. 12, og *Las* blev gift med Kirsten Andersdatter og overtog gården efter forældrene.

2. Las Nissen - (ejer 1728-1745)

Las Nissen, der var søn af den foregående ejer, fæstede faderens, Nis Lassens, halvgård 1728 og lagde formentlig samme år tidligere Anders Hansen Juhlers sammenlagte halve gård ind under gården. Han blev gift med Kirsten Andersdatter, og de fik bl.a. børnene Nis og Anne. *Nis* var fra ungdommen blind og døv. *Anne* blev gift med Nis Christensen fra Marstrup, som med hende overtog gården. - Las Nissen døde i 1745 og er derfor ikke indført i kirkebogen.

3. Nis Christensen - (ejer 1745-1769)

Nis Christensen blev gift med forrige ejers datter, Anne Lasdatter og overtog med hende gården 21. oktober 1745 mod arv til svogeren, Nis Lassen, samt aftægt til svigermoderen, Kirsten Lasses. - Han var født i Nr. Marstrup, Hoptrup sogn, søn af gårdfolkene Mette og Chresten Nissen.

Anne og Nis Christensen fik 7 børn, hvoraf *Christian Nissen* blev gift i Stepping og *Kirsten* blev gift med Mathias Matzen fra gård nr. 6 i Styding, som med hende overtog gården.

Ved Nis Christensens død i 1796 indførtes i Hammelev kirkebog:

Nis Christensen af Styding var født i Nørby Mastrup i Hoptrup sogn 1720 af ægteforældrene Christian Nissen og hans hustru Mette, 1746 giftede han sig med daværende pige, og nu siden afdøde Anne Lasdatter af Styding. Med hende levede han i ægteskab i 14 år og avlede 7 børn, 5 sønner og 2 døtre, hvoraf kun en søn Christian Nissen efterlever, som er gift i Stepping med Marie Pedersdatter og havde 5 børn, 3 sønner: Peder, Nis og Claus, og 2 døtre, Ingeborg og Anne. Een af afdødes døtre, som for et års tid siden er død, boede i Styding og var gift med Maththias Matzen, som endnu efterlever, og af hvilke der lever 3 sønner, Matz, Laurits og Las. Nis Christensen blev 75 år gammel.

4. Mathias Matzen - (ejer 1769-1795)

Mathias Matzen fra gård nr. 6 overtog gården den 26. september 1769 ved giftermål med forrige ejers datter, Kirsten. Ved overtagelsen udbetaltes arv til svogeren, Christian Nissen, og aftægt til svigerfaderen, Nis Christensen.

Kirsten og Mathias Matzen fik 9 børn, hvoraf sønnen, *Matz Lassen Mathiesen*, overtog gården. Sønnen, *Nis*, døde kun 20 år gammel hjemme, og datteren, *Anne Marie*, blev kun 14 år. De to øvrige børn var *Lauritz* og *Las*, som formentlig er flyttet udensogns, da de ikke synes indført i Hammelev sogns kirkebog.

I ca. 1770'erne menes gården i Styding at være brændt. Mathias Matzen tog derfor den store beslutning at flytte gården til Stydingskov. Det blev således den første gård i Styding, der blev udflyttet efter en ny forordning i Hertugdømmene. På den tid blev det pålagt landsbyens øvrige bønder at hjælpe med opbygningen, og tillige blev der givet tilskud til udflytningen. Den udflyttede gård gav han navnet "*Schaugaard*".

En hest gjorde det af med en angribende ulv.

De gamle i Styding har fortalt, at dengang strejfede endnu ulve rundt i skovene ved Styding, og det er ligeledes fortalt, at Mathias Matzen en morgenstund i det tidlige forår skulle op for at se til en hoppe, der skulle fole på marken. Allerede da han var et godt stykke fra den, kunne han ikke forstå, at den lå nede på knæene. Han kunne godt se, at dens føl gik rundt om den, men vidste ikke, hvorfor den havde bøjet benene og blev liggende, til han kom derhen. - Så først rejste den sig op, og der lå så en død ulv - sparket ihjel af hestens forhove.

Ved Mathias Matzens død i 1811 indførtes i kirkebogen:

Mathias Matzen af Styding var født sammesteds ved Mikkelstid 1737 af ægteforældre Mads Lauridsen og Maren Madses gårdfolk, tjente nogle steder, giftede sig 12. januar 1769 med daværende pige, Kirsten, en ægtedatter af Nis Christensen og Anne Lasdatter. Levede med hende indtil 14. maj 1795 og avlede med hende 9 børn, hvoraf 7 ere døde, og 2 sønner efterlever, nemlig 1. Mads Lassen vulgo: Mads Mathiesen, giftede sig første gang med Ingeborg, sandemanden og sognefogeden Niels Hansens datter af Hammelev og avlede med hende 3 sønner og 4 døtre, hvoraf de efterlevende er: Cathrine Marie, Mathias Madsen og Kirstine Marie, alle døbte Schov; giftede sig anden gang med pigen Maren Hansdatter, gårdmanden Hans Rasmussens datter af Skovby, Vedsted sogn, avlede med hende: Hans Madsen og Ingeborg Madses med det tilnavn Schov, 2. Las Lassen, der hidindtil endnu lever i ugift stand. Den afdøde opnåede en alder af 73 1/3 år.

5. Mads Lassen Mathiesen - (ejer 1795-1832)

Mads Lassen Mathiesen overtog gården 18. februar 1795 efter forældrene. Han blev gift første gang med Ingeborg Nielsdatter. Hun var datter af gårdmand, sandemand og sognefoged Niels Hansen og Cathrine Marie Nielsdatter, Hammelev.

De fik 7 børn, hvoraf *Cathrine Marie* blev gift med Hans Steffensen fra gård nr. 6 i Styding, og *Mathias* blev gift med Maren Michaelsen fra Herregården i Styding. Sidstnævnte overtog en gård i Over Jerstal. - Anden gang giftede Mads Lassen Mathiesen sig med Maren Hansdatter fra Skovby. De fik 3 børn, hvoraf *Hans Madsen Schau* overtog fødegården, og *Ingeborg* døde kun 15 år gammel.

Mads Lassen Mathiesen var en årrække kirkeværge i sognet. I 1805 købte han gård nr. 15 i Styding på tvangsauktion. En restparcel med bygninger blev solgt til Kirsten Steffensen på gård nr. 6 i Styding. Hun oprettede herefter et landboel på stedet, formentlig til en bestyrer af hendes egen gård. (Se gård nr. 15 - nuv. Webers gård). - Ved navneforordningen tog familien navnet Schov til efternavn, antagelig efter gårdens navn. Senere ændredes navnet til Schau og igen senere til Skau.

Ved Mads Lassen Mathiesens død i 1844 indførtes i kirkebogen:

Mads Lassen (Mathiesen) af Schaugård ved Stryding, ægtesøn af fordum gårdbe-sidder sammesteds Mathias Madsen og Kirsten Mathieses. Han var 2 gange gift. Den 21. febr. 1795 trådte han i ægteskab med pigen fra Hammelev, Ingeborg Ni-elsdatter. I dette ægteskab avledes 3 sønner og 4 døtre, hvilke alle tilforn er bortdøde, ligesom også deres moder, der døde 11. april 1806. - Anden gang gifte-de han sig med daværende pige fra Skovby, Vedsted sogn, den 1. november 1806, Maren Hansdatter, der døde 14. juni 1831. I dette ægteskab blev han fader til 2 børn, en søn og en datter, af hvilke ikkun sønnen Hans Madsen Schau, gift på fø-degården med Kirstine Nissen, som efterlever. - Hans alder 71 år, 8 mdr. og 28 dage.

6. Hans Madsen Schau - (ejer 1832-1870)

Hans Madsen Schau overtog Skovgård 1. februar 1832. Han blev gift med Mette Kirstine Nissen fra Hammelev. Hun var datter af gårdfolkene Nis Nissen og Lucia Maria Ravn, Hammelev. Lucias moder, Mette Marie, var født Buchholz fra Dalhavegård i Oksbøl - og altså i slægt med familien Hyrup på gård nr. 8 i Styding.

Mette Kirstine og Hans Madsen Schau fik 5 børn, hvoraf den ældste søn, *Mads Hansen Skau*, døde kun 16 år gammel, og næstældste søn, *Nis Hansen Skau*, over-tog Skovgård efter forældrene. - Schau-familien ændrede i hans tid efternavnet til Skau.

Hans Madsen Skau hørte til kredsen omkring sandemand Hans Nissen og sognefo-ged Nis Steffensen fra Hammelev. Hans Skau deltog, da disse talte danskhedens sag for kong Christian VIII, da kongen i 1844 gjorde holdt ved Tørring, for at be-tragte tavlen de havde hængt op i Tinghuset. (Se omtale af tavlestriden i bogens af-snit I).

Ved Hans Madsen Skaus død i 1887 indførtes i kirkebogen:

Hans Madsen Skau, aftægtsmand i Stryding, søn af gårdfolkene Mads Mathiesen og Maren Hansdatter, født i Styding 9. marts 1808. - 1832 ægteviet til Mette Kirstine Nissen, død 1878, af hvilket ægteskab efterlever Nis Skau på fødegården og Hans

Skau i Felsted. - Han døde af et slagtilfælde 79 år, 6 mdr. og 13 dage gammel.

7. Nis Hansen Skau - (ejer 1870-1903)

Nis Hansen Skau overtog gården 1. maj 1870. Han blev gift med Mette Sophie Schultz fra Brabæk, Aller sogn, datter af gårdfolkene Jesper Schultz og Else Kathrine Lindberg, Brabæk. Den senere Jørgen Schultz på Skøvlinggård i Styding var en slægtning til dem.

Mette og Nis Hansen Skau fik to børn. Af disse overtog *Hans Skau* gården, og *Søren Skau* døde kun 14 år gammel. - Mette Sophie Skau døde i 1874 kun 33 år gammel. Nis Hansen Skau var herefter enkemand i 46 år indtil sin død den 25. oktober 1920.

8. Hans Skau - (ejer 1903-1953)

Hans Skau overtog gården i 1903 efter faderen, Nis Hansen Skau. Forinden havde han dog haft gården i forpagtning i 5 år. - Han blev gift med Mary Anna Nielsen Kamp, født 30. juli 1870, datter af forpagter Niels Peder Jensen Kamp, Stege Provstegård, Møen.

Da han overtog gården, havde den et tilliggende på 152 tdr. land, hvoraf 20 tdr. land var skov. Han tilkøbte siden jord, så den i alt kom op på 202 tdr. land, hvoraf de 48 tdr. land var skov. - Ved overtagelsen var der 5 heste, 15 køer samt ungkvæg, svin og får. Besætningen øgedes i hans tid til 28 køer, og da han især var interesseret i hesteavl, var der en overgang på gården ikke færre end 14 heste af den jyske race.

Hans Skau blev uddannet ved landbruget forskellige steder og havde ophold på Vinding Højskole 1889-90. Han var herefter elev på en gård ved Neu-Münster og elev på Sjølundgård ved Kolding.

Af tillidsposter havde han mange. Han var således bestyrelsesmedlem og sekretær for landboforeningen, formand for hesteavlsforeningen i Hammelev, næstformand i haglskadeforeningen og en tid formand for trælasthandelen "*Hamborg*" i Haderslev. Tillige var han i en årrække medlem af skolekommissionen. - I 1936 blev han udnævnt til Ridder af Dannebrog. Han havde tilmed den oplevelse at modtage besøg af kong Christian X på Skovgård.

Marianne Skau døde i 1946, og Hans Skau døde i 1952. - De fik 5 børn. *Nis Skau* blev ingeniør i USA. Han var en ivrig amatør-maler og har malet flere partier fra Styding, bl.a. bogens forsidebillede af Stydings gamle skole og hyrdehuset. *Jens Skau* overtog "*Nygaard*" i Ø. Lindet, og senere overtog han også Skovgård efter faderen. *Bodil Sophie Skau* blev gift med direktør Nis Nissen i Haderslev, *Helga Skau* blev gift med kreaturhandler Hans Tulstrup, Haderslev og *Anna Elisabeth Skau* blev gift med gårdejer Hans Juhl Schøtt, Damgård i Åstrup ved Haderslev.

Hans Skau-familien ca. 1913.

Familien Skau foran Skovgaard's stuehus i 1913. Øverste række fra venstre: Nis Skau, Hans Skau, tjenestepigen Agnes og husholdersken Kathrine Lauritzen fra Søndergård (senere gift ind på Herregården). Siddende fra venstre Jens Skau, Helga, Nis Skau (kaldet Beth), Elisabeth og Sophie.

9. Jens Sophus Skau - (ejer 1953-1960)

Jens Sophus Skau overtog Skovgård efter faderen den 25. marts 1953. Han var født på Skovgård 5. maj 1899. Han blev gift med Anne Marie Kloppenborg Skrumsager fra Københoved, datter af gårdejer, møller, landdagsmand og landstingsmand, Hans Didrik Kloppenborg Skrumsager og Anna Kristine Nielsen. - Anne Marie og Jens Skau ejede i forvejen domænegården "Nygård" i Ø. Lindet. Deres søn, Hans Kloppenborg Skau, overtog Skovgård efter dem i 1960. Han døde i 1988, og enken, Elisabet Skau, født Heick, driver nu gården sammen med sønnerne Nis og Mads.

Skovgaard, som den ser ud i dag i Alfred Fahrendorffs streg.

Gård nr. 14: Hans Chr. Andersens gård

Bothilde og Johannes Andersen foran deres gård. Den gamle stald mod vest eksisterede stadig på dette tidspunkt. (Foto ca. 1910).

Gården ligger omtrent midt i Styding by. I begyndelsen af 1700-tallet ejedes den af *Hans Jürgensen*, som er nævnt som fæster i 1707 og som selvejer i 1734. Han efterfulgtes af svigersønnen, *Jes Hansen*, der var fra gård nr. 4. Sidstnævntes datter, *Marie*, blev gift med *Willads Nissen* fra Jacobsgård i Hammelev. Denne familie, der tog familienavnet *Jacobsgaard* efter fødegården i Hammelev, ejede gården ubrudt i 5 generationer. Den blev herefter købt af *Steffensen-familien*, som kun ejede den i een generation. I 1881 købte *Hans Christian Andersen* gården. Han kom fra Traasbøl ved Felsted. 3. generation af denne familie, *Hans Christian Andersen*, er stadig ejer.

Hans Christian Andersen (sen.) drev en tid - i 1890'erne - købmandshandel i den vestlige ende af gårdens stuehus, og sønnen, *Peder Andersen*, eksperimenterede med bagning af brød i en stor ovn i gårdens østlige længe. Dette blev sikkert den spæde begyndelse til det store bagerfirma, som broderen, *Hans Christian*, startede, og som senere fik navnet "*H. C. Andersen - Bagergården A/S*" i Haderslev.

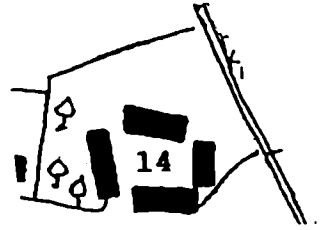
Gårdens størrelse:

I 1709 betegnedes gården som en halvgård med 8 fag beboelse og 16 fag lade. Besætningen var ansat til bl.a. 10 stude, 5 køer og 4 heste. - I 1792 var der 46 ha til gården. Ca. 1870 blev frastykket jord til oprettelse af en ny gård ved Jomfrugang til *Hans Christian Jacobsgård*. (Se gård nr. 14a). I 1943 var gården på 29 ha, og i dag er der 26 ha, heraf 4 ha skov.

Grundrids af gårdens bygninger:

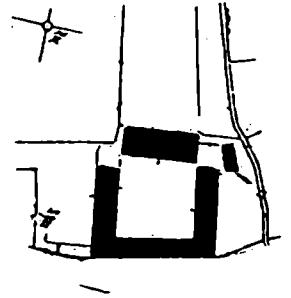
Kort 1792

Gården var i 1792 en firelænget gård med usammenbyggede længer. Stuehuset har formentlig haft samme placering som i dag.

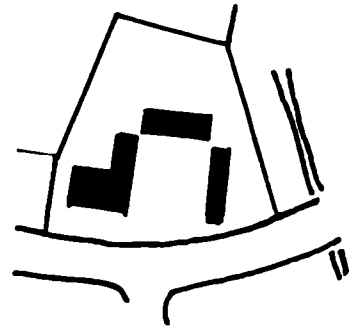
Kort 1872:

Gården er på dette tidspunkt ombygget væsentligt. Ombygningen er sket i 1841-1842 i Peder Jacobsgaards tid.

Kort ca. 1980:

Gården er nu udbygget mod vest med en længe, som indeholder både kostald og lade. Samtidig er længen mod vejen nedbrudt. - Laden blev bygget i 1910 og stalden i 1923.

Slægtsrelationer til andre familier:

Hans Jørgensen familien fik relationer til Bonnicksen-familien på gård nr. 16, Hans Mikkelsen-familien på gård nr. 4 og Hans Christian Andersen-familien fra Hammelev. Jacobsgård-familien fik et stort antal efterkommere, hvoraf mange blev indgiftet i Styding-familier, bl.a. Steffensen-familien på gård nr. 6, Steffensen-familien på gård nr. 9, Schøler-familien på gård nr. 7, Lauritzen-familien på gård nr. 4 og Wind-familien fra Ladegaard. Andersen-familien blev indgiftet i Tinglev-familien fra Stydingskov og Hans Jørgen Nissen-familien fra Hammelev.

Gårdens ejere:**1. Hans Jørgensen - (nævnt som fæster 1707 og besidder i 1734)**

Hans Jørgensen blev gift første gang med Marie Laudsdatter. Anden gang blev han gift med Marie Rasmusdatter. De fik 7 børn, hvoraf *Lauritz Hansen* overtog gård nr. 16, *Christina* blev gift med Jes Hansen, som med hende overtog gården, og *Hans Jørgen* blev gift med enken Anne-Marie Hansdatter fra gård nr. 15, som han overtog sammen med hende. - Hans Jørgensen er i et fæsteregister fra 1734 nævnt som selvejer, hvilket var ret usædvanligt i Styding på den tid, idet de fleste bønder var fæstere.

Hans Jørgensen er død før kirkebogens start i 1763; men ved hans anden kones død i 1773 indførtes i kirkebogen:

Maria Hanses, en enke af Styding, hvis forældre Rasmus Dues og Metha Rasmusses har været ægtefolk og boet i Aunbøll i Ulderup Sogn, gift med enke manden Hans Jürgensen, Styding 1716, indtil 1752 altså i 36 år. Efterlader 5 sønner, Rasmus, Lauritz, Nis, Peder og Hans, hvoraf navnlig Hans endnu er ugift og 2 døtre Christine og Mette Dorthe som begge er gifte. Hun opnåede en alder af 82½ år.

2. Jes Hansen - (ejer 1734-1767)

Jes Hansen overtog gården 17. maj 1734 ved giftermål med forrige ejers datter, Christine. - Han var søn af Ellen og Hans Mikkelsen fra gård nr. 4. I sine unge år var han sømand, men optog nu landmandsgerningen på gården i Styding.

Christine og Jes Hansen fik 3 børn, hvoraf sønnen, *Hans Jørgensen*, blev gift i Ørsted, og datteren, *Marie*, blev gift med Willads Nissen, som med hende overtog gården i Styding.

Ved Jes Hansens død i 1799 indførtes i Hammelev kirkebog:

Jes Hansen af Styding var født sammesteds i året 1718 af ægteforældrene Hans Mikkelsen og hans hustru Ellen. I sine unge dage rejste han til søs, i en del år indtil han i året 1847 giftede sig med Kirstine Hansdatter af Styding, men som nu er død, levede med hende i ægteskab i 47 år og avlede med hende 2 sønner og en datter, af hvilke den ene søn for et år siden er død, de efterlevende er: 1. Hans Jørgensen gift i Ørsted med Bodil Christina Hansdatter, 2. Marie gift med karetmager Willatz Nissen i Styding og får 7 børn, nemlig Jes, Nis, Hans, Jacob, Anne Marie, Kirstine og Marianne, alle boer i Ladegård og er endnu ugifte.- Den døde nåede en alder af 81 år.

3. Willads Nissen - (ejer 1767-1801)

Willads Nissen overtog gården 21. maj 1767 ved giftermål med forrige ejers datter, Marie. Han var søn af gårdmand Nis Jacobsen og Anne Marie Willadsdatter fra gården "*Jacobsgaard*" i Hammelev. Hans broder, Michel Nissen, der overtog fødegården i Hammelev, var tidligere blevet gift med Christian Hyrups datter fra gård nr. 8 i Styding.

Willads Nissen var uddannet karetmager, men om han har udøvet dette hverv sammen med gårdens drift, vides ikke. - Ved navneforordningen tog han familienavnet Jacobsgaard efter gården i Hammelev ligesom den øvrige familie. - I øvrigt var Jacobsgaard-familien den første familie, der tog fast familienavn i sognet efter den nye forordning. - I mange år var han kirkeværge i sognet.

Marie og Willads Nissen fik 10 børn, hvoraf *Jes Willadsen Jacobsgaard* overtog gården efter forældrene.

Ved Willads Nissens død i 1820 indførtes i kirkebogen:

Willads Nissen af Sryding var født i Hammelev den 28. april 1742 af ægteforældrene Nis Jacobsen og Anne Marie Willadsdatter. Efter confirmationen forblev han hjemme på gården hos sine forældre, indtil han den 3. oktober 1766 giftede sig med daværende pige Marie Jes Hansens og Christine Jesdatters, levede med hende til den 8. januar 1819, avlede med hende 4 sønner og 6 døtre, hvoraf efterlevende er tilførte som nr. 2 i kirkebogen 1819, iblandt må endnu erindres at den første af de levende børn Marie Anne Jacobsgaard i Rødding sogn, hvoraf Cathrine Marie Jacobsgård. I mange år var han kirkeværge her i sognet og tillige aftægtsmand. Siden mange år hjemsøgte han af gift og døde af vattersot efter at have levet i 52 1/4 år i ægteskab og opnåede en alder af 78 år og 23 dage.

4. Jes Willadsen Jacobsgaard - (ejer 1801-1834)

Jes Willadsen Jacobsgaard overtog gården 16. maj 1801 efter forældrene. Han blev gift med Cathrine Marie Schmidt af Schifsgaard. Hun var datter af gårdfolkene Peder Lauridsen og Birthe Kirstine Nisdatter, Schifsgaard, Hoptrup.

Cathrine Marie og Jes Jacobsgaard fik 4 børn, hvoraf *Maria Jacobsgaard* blev gift med Hans Steffensen på gård nr. 6 i Styding, *Peder Jacobsgaard* overtog forældrenes gård, og *Bodil Kirstine Jacobsgaard* blev gift med gårdmanden Jens Friis i Hoptrup.

Ved Jes Willadsen Jacobsgaards død i 1834 indførtes i kirkebogen:

Gårdmand og enkemand Jes Willadsen Jacobsgaard, (døbt Jacobsen), af Sryding, var født sammesteds den 13. februar 1773 af ægteforældrene, afgangne Willads Nissen og afgangne Marie Jesdatter, confirmeret i foreværende kirke, og giftede sig på fødegården den 25. juni 1803 med daværende pige, Cathrine Marie Schmidt af Schifsgård, Hoptrup sogn. - Levede med hende indtil 2. juni 1825, og fødte med hende 2 sønner og 2 døtre, hvoraf de efterlevende er: a. Peter Jacobsgaard, endnu ugift, og b. Bodil Kirstine Jacobsgaard, gift med gårdmanden Jens Friis i Hoptrup sogn, hvoraf børnene Jacob og Cathrine Marie, begge døbte Friis, efterlever. Han blev syg i den ene lever, hvilken sygdom også betog konen, og foranledigede hans død i en alder af 61 år, 7 mdr. og 4 dage.

5. Peder Jacobsgaard - (ejer 1834-1870)

Peder Jacobsgaard overtog gården efter forældrene 17. november 1834. Han blev gift med Anneken Boisen, datter af Anders Hansen Boisen og Trinek Anderses fra Maugstrup. Det blev imidlertid et ægteskab af kort varighed, idet hun døde kun 3 år efter ægteskabets indgåelse. De fik 2 børn, som døde som små. - Anden gang giftede han sig med Anneken Steffensen, datter af Steffen Steffensen gård nr. 9. De fik 9 børn, hvoraf sønnen, *Jes Jacobsgaard*, overtog gården. 4 andre børn døde af tuberkulose omkring konfirmationsalderen, en sygdom som også Jes Jakobsgård var plaget af. Deres yngste datter, *Trinik*, blev gift med Laurids Jensen, som sammen med hende overtog en udstykket gård ved Jomfrugang. (Gård nr. 14a).

Peder Jakobsgård var en dygtig landmand, og i hans tid blev gården ombygget, ligesom han købte gård nr. 17 og lagde jorden ind under sin egen gård. Stuehuset til gård nr. 17 blev herefter udlejet til daglejere. (Se under hus nr. 17a).

Efter Peder Jacobsgaards død i 1865 giftede enken, Anneken, sig med enkemanden Paul Hansen Wind fra Ladegaard. De udstykkede førnævnte gård ved Jomfrugang, idet det var meningen, at Annekens næstældste søn skulle have haft gården. Han døde imidlertid kun 18 år gammel. (Se omtale under gård nr. 14a).

Ulykke i Dybdal

Som enkemand fik Anders Hansen Boisen ophold hos svigersønnen, Peder Jacobsgaard. Her døde Anders Boisen ved en tragisk ulykke, da han i 1845 ville hente sand i grusgraven ved Dybdal. Under læsningen blev han begravet under sammen-skridende sand og døde i en alder af 58 år.

Ved Peder Jacobsgaards død i 1865 indførtes i kirkebogen:

Peder Jacobsgaard, gårdmand i Stryding, var søn af forhenværende gårdfolk Jes Jacobsgaard og hustru Cathrine Marie, født Schmidt af Stryding. I året 1835, den 17. oktober, indlod han sig i ægteskab med daværende pige Anneken, født Boisen, datter af gårdmand Anders Hansen Boisen og hustru, Trinek Anderses, født Steffensen af Maugstrup, hvilket ægteskab velsignedes med 2 sønner, den ene dødfødt, den anden døde i en ung alder. Moderen mistede sit unge liv den 24. dec. 1837. - I året 1842 indlod han sig anden gang i ægteskab med nuværende efterlevende enke Anneken Jacobsgaard, født Steffensen af Stryding, hvilket ægteskab velsignedes med 9 børn, af hvilke 6 endnu lever, nemlig: 1. Jes, født 19. sept. 1843, 2. Hans Christian, født den 29. april 1850, 3. Cathrine Marie, født den 17. marts 1852, 4. Herlig, født den 20. sept. 1854, 5. Anneken, født 25. juni 1857, 6. Trinek Kirstine, født 10. oktober 1861, alle døbte Jacobsgaard. - Hans alder 56 år, 5 mdr. og 1 dag.

6. Jes Pedersen Jacobsgaard - (ejer 1870-1872)

Jes Pedersen Jacobsgaard overtog gården 28. juni 1870. Han var i 1868 blevet gift med Ellen Marie Wind, datter af Paul Hansen Wind og Anne Margrethe Nissen, Gl. Ladegaard. De fik børnene Peter, Anne Margrethe og Paul.

Peter Jacobsgaard gik i Styding skole. Han blev uddannet ved landbruget på hjemegnen, gjorde i 3 år tjeneste som husar i Slesvig og havde i nogle år plads hos sin søster og svoger, Anne Margrethe Jacobsgaard og Hans Peter Lauritzen, på Sønderskovgård i Kastvrå. - Den 2. oktober 1898 blev han gift med Christine Hansen, født 27. juli 1874 i Dybbøl, datter af boelsmand Hans Peder Hansen og hustru Anna Clausen, sammesteds. Han købte herefter Sønderskovgaard i Kastvrå af svogeren, Hans Peder Lauritzen, som skulle overtage gård nr. 4 i Styding efter sine forældre.

Anne Margrethe Jacobsgaard blev gift med førnævnte Hans Peter Lauritzen fra gård nr. 4. De overtog Sønderskovgård i Kastvrå i 1892. I 1898 overtog de hans hjem, gård nr. 4 i Styding, og i 1906 overtog de Søndergård ved Hammelev.

Paul Hansen Jacobsgaard, døde kun et år gammel.

Jes Pedersen Jacobsgaard, der led af tuberkulose ligesom flere af sine søskende, døde af sygdommen kun 28 år gammel. Ved hans død i 1872 indførtes i kirkebogen:

Jes Pedersen Jacobsgaard, enkemand gårdmand i Styding, søn af afdøde gårdmand Peder Jacobsgaard og efterlevende Anneken, født Steffensen, nu gift med Paul Wind i Styding, - født i Styding den 19. sept. 1843, 25. juni 1868 gift med Ellen Marie Jacobsgaard, født Wind, døde den 16. dec. 1871. Børn: 1. Peter Jacobsgaard, f. den 16. marts 1869, 2. Anne Margrethe Jacobsgaard, født 3. maj 1870. Han led og døde af brystsygdom. Alder 28 år, 5 mdr. og 4 dage.

7. Steffen Steffensen - (ejer 1872-1881)

Steffen Steffensen fødtes i 1836 og var søn af Hans Steffensen fra gård nr. 6. Hans broder, Jørgen Steffensen jun., købte gården til ham i 1872, og han overtog den i 1873. Han blev gift med Maren Lauritzen, datter af Hans Peder Lauritzen fra gård nr. 4. De havde tidligere haft "*Terpgården*" i Kastvrå, som de havde overtaget efter hans slægtninge. De fik ni børn; men allerede i 1881 døde Maren Steffensen. Steffen Steffensen solgte herefter gården, og det fortælles, at han emigrerede til USA. Børnene kom herefter i pleje hos familie.

8. Hans Christian Andersen - (ejer 1881-1905)

Hans Christian Andersen overtog gården den 30. april 1881. Han fødtes i 1839 i Roed på Broagerland. Han blev gift med Ingeborg Marie Sahl, født ca. 1850. - De fik børnene Peder, Marie, Johannes, Hans Christian, Jørgen, Kjestine, Frederik og Johan. *Peder*, der blev bager, havde vistnok en tid bageri i købmand Hans Lausen Hansens kælder, *Marie* blev gift med bygmester Hans Christian Tinglev, der bl.a. byggede mejeriet og købmandsforretningen samt mange huse i Styding. Hans Christian Tinglev døde kun 34 år gammel i 1904, og Marie døde i en alder af kun 37 år i 1913. *Johannes* overtog fødegården, *Hans Christian* startede H.C. Andersens bageri på Jomfrustien i Haderslev, *Jørgen* døde som kun 13-årig og søsteren, *Kjestine* som 17-årig. *Frederik* emigrerede til New Zealand, hvor han ryddede noget jord og startede en farm. *Johan* blev ansat i broderens bageri i Haderslev.

Sønnen, Johannes Andersen, der var en eminent fortæller, har berettet følgende om forældrene:

"Far, Hans Christian Andersen, er født i Roed ved Broager, der hvor Nikolaj Jepsen er fra. (Se gård nr. 20). Han havde en gård i Traasbøl i Feldsted sogn; men der var så meget aftægt - 2 var der, så det blev han ked af. - Jeg var 4 år, da vi kom her, Peter var 8 . - En Steffensen i Hammelev var gift med en kusine til far i Tillerupsdal ved Sundeved. Han kom engang imellem og besøgte os, ved jeg. - Det var hans skyld, vi kom her til stedet. - En Steffensen havde haft gården før, Steffen hed han, han drog til Amerika, ja, han drog fra alle børnene. Der var mange søskende. En datter Cathrine kom på Jørgen Uldalls gård (hos Hans Peter Lauritzen); hun blev opdraget som plejebarn. Der var også een, der hed Karoline.

Steffen Steffensen var en broder til Jørgen Steffensen ved landevejen. Han var en meget gemytlig een. Tyskerne var han gal på. - Jo, de var på en Bommerlunder, og han tog sig tit en lille een. Halv dyrlæge var han også. Engang havde vi et kreatur, der havde brækket benet i leret ved bækken i Vanglykken. Det var et kobbelt efter Enemarkes. - Så var jeg nede efter ham. Vi fik en cigarkasse svøbt med "strech" om benet forneden, så humpet det rundt med det, og det kom sig, ved jeg.

Far begyndte først her med bageri. Peder lærte ved bageren i Vejle, - kun i 4 uger, så var han udlært. Han prøvede så lidt af alt. Her var en gammel ovn, en stor mursten med sten af ler dernede i vaskerummet. Der fyrede de med hassel og lignende træ, man stod og skubbede det ind med en fork. Når den var ren og klar, blev en halmvisk viklet om en fork, een af de her gammeldags, de var meget svære i enden, og så stukket ind og drejet rundt i hjørnerne, så det hele var godt rensat, så havde vi en jernlåge til at lukke for. - De hjalp jo hverandre med at banke brødet, far og mor og Peder. Far ville egentlig hellere være bager, men havde ikke lært håndværket. Folk fra byen bagte brød hernede.

Dengang vi fik pander på stuehuset, da var der 4 storkeunger i hver rede. Vi havde 4 røder i alt. Vi måtte slå ungerne ihjel, fordi de gamle ikke ville tage sig af dem. Vi måtte jo flytte reden. De gamle lod dem så ligge og dø af sult. Jeg tror, der var 16 par storke her i byen det år".

Hans Christian Andersen døde i 1897 og Ingeborg Marie Andersen døde i 1928.

9. Johannes Andersen - (ejer 1905-1950)

Johannes Andersen overtog gården den 5. august 1905. Han fødtes i Traasbøl, Feldsted sogn, 5. marts 1877 og var søn af gårdejer Hans Christian Andersen sammesteds. Sammen med forældrene flyttede han til Styding som kun 4-årig. - Han blev gift med Bothilde Marie Nissen, født 1. jan. 1886, datter af gårdejer Hans Jørgen Nissen, Hammelev.

Johannes Andersen blev uddannet ved landbruget og var på Høng Højskole. Han deltog i Verdenskrigen fra 1915 til 1919 på vestfronten og blev såret i den ene hånd. I 1917 kom han i fransk fangenskab.- En årrække sad han i sognerådet, var formand for hjælpekasen, skolekommissionen og jagtforeningen for Hammelev

sogn. De fik børnene *Hans Christian*, som overtog gården og *Ingeborg*, som blev gift med Martin Andersen. De overtog Kragdalgård syd for Dybdal.

Bothilde Andersen døde i 1940, og Johannes Andersen døde i 1957.

Hans Christian Andersens 4 sønner. Øverst fra venstre Frederik og Johan. Siddende fra venstre Hans Christian og Johannes.

10. Hans Christian Andersen - ejer fra 1950

Hans Christian Andersen overtog fødegården i 1950 efter forældrene. Han er gift med Petra Gram, og de fik børnene Johannes og Bo. Johannes er civilingeniør i Schweiz, og Bo, der havde overtaget onklens gård, Kragdalgård, på Ladegårds Mark, omkom ved en tragisk ulykke på gården i 1994. - Petra og Hans Christian Andersen driver stadig gården i Styding.

Gård nr. 14a: Christiansens gård

Christiansens gård omkring 1925. Fra venstre ses 1. Christian Christiansen (med hesten), 2. Cathrine og Hans Christiansen med "Tinne", 3. ung pige i huset, 4. Christian Christiansen (Dbm) og Bodil Cathrine. - I protest mod tyskerne blev længerne malet røde med en hvid bort. Bag længen th. skimtes gårdens ovnhus, som en tid anvendtes til privat skole.

Gården, der er beliggende Jomfrugang 1, er bygget af *Paul Hansen Wind* på et udstykket areal fra *Hans Christian Andersens* gård. (Gård nr. 14). Han efterfulgtes på gården af *Laurids Jensen*. I 1910 blev den overtaget af *Hans Peter Christiansen*, som efterfulgtes af sønnen, *Christian Andreas Christiansen*. - Gården er i dag under nedbrydning, og jorden er sammenlagt med *Anker Webers* gård i Styding. (Gård nr. 15).

Gårdens størrelse:

I 1990 var gårdens areal 31 ha, heraf 10 ha skov. I Christiansen-familiens tid er købt jord, hvorfor må antages, at gården har været noget mindre ved udstykningen i 1870.

Grundrids af gårdens bygninger:

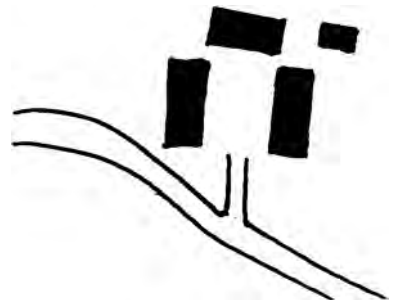
Kort 1872

Gården blev bygget i 1870 som en trelænget gård.

Gårdens ejere:

1. Paul Hansen Wind - (ejer 1870-1892)

Paul Hansen Wind fødtes i 1808 i Fjærsted ved Spandet, hvor forældrene havde en

gård på 120 ha. Han blev første gang gift med Anne Margrethe Tjellufsen og overtog hendes fødehjem i Gl. Ladegård. Anden gang giftede han sig i 1870 med enken Anneken Jacobsgaard fra gård nr. 14 i Styding. Hun var datter af Steffen Steffensen fra Østergaard, (gård nr. 9) og havde været gift med Peder Jacobsgård, som døde i 1865. Tanken med den udstykkede gård fra hendes gård i Styding var, at hendes søn med Peder Jacobsgård, Hans Christian, skulle have overtaget gården. Han døde imidlertid kun 18 år gammel.

Paul Hansen Wind døde i 1872, og Anneken drev herefter gården videre alene til 1892.

Anneken Wind var datter af Steffen Steffensen, Østergård i Styding. Hun var første gang gift med Peder Jacobsgaard. (Billedet lidt beskadiget). Anneken Wind holdt privat skole for Jacobsgård og Steffensen-familiernes børn i gårdens ovnhus.

2. Laurids Jensen - (ejer 1892-1910)

Laurids Jensen var søn af Knud Jensen, som var en slægtning til Decker-familien på Stydinggård. Han blev gift med Anneken Winds datter af 1. ægteskab, Trinik Kirstine Jacobsgård. De overtog gården den 23. november 1892. Trinik må antages at være død omkring 1906, idet Laurids Jensen fra dette år alene står som ejer af gården.

3. Hans Peter Christiansen - (ejer 1910-1947)

Hans Peter Christiansen fødtes i 1884 i Rougstrup ved Haderslev. Han var søn af Christian Christiansen fra Rørkjær. Han blev gift 1. gang med Cathrine Nikoline Hansen fra Stepping og 2. gang med Cathrine Hansen fra Jegerup. De fik sønnen Christian Andreas Christiansen. - I Hans Peter Christiansens tid blev bygget nyt stuehus og stalde i 1920. Til at begynde med boede Hans Christiansens forældre på gården. Senere flyttede de til Spiol ved Ribevej. Faderens deltog i krigen 1864 og blev for indsatsen udnævnt til Dannebrogsmænd.

Cathrine Christiansen døde 1964, og Hans Peter Christiansen døde i 1966.

4. Christian Andreas Christiansen - (ejer 1947-1988)

Christian A. Christiansen var søn af den forrige ejer. Han fødtes i 1911 og blev gift i 1939 med Nora Sandvei. Hun er født 1914 og er datter af Gunder og Rasmus Sandvei fra Nørremarken i Hammelev.

I Christian Christiansens tid blev bygget ny lade til gården i 1951. - Han døde i 1966, og gården blev herefter drevet videre af Nora Christiansen, som i 1988 solgte den til Anker Weber fra gård nr. 15 i Styding. Han sammenlagde jorden med sin egen gård, og bygningerne er nu under nedbrydning. - Nora Christiansen bor nu i tidligere pastor Hamlevs hus i Hammelev.

Gård nr. 15: Webers gård

Som gårdens stuehus så ud i Nis Enemarks tid. - Der er på dette tidspunkt kun en bæk tilbage, hvor bydammen i sin tid lå.

Gården ligger lidt nord for den tidligere bydam i Styding. Den er før kaldt "*Enemarksgård*". I dag har den navnet "*Snobækgård*".

I begyndelsen af 1700-tallet ejedes gården af *Peder Simonsen*, som er nævnt som fæster i 1709 og som besidder i 1734. Han efterfulgtes af svigersønnen, *Niels Andersen*, fra Bramdrup.

Niels Andersen-familien ejede herefter gården i 3 generationer. - Anden generation - *Peder Nielsen* - giftede sig med Anne Marie-Hansdatter, som var datter af gård-folkene Hans Christian Andersen fra Hammelev. Sidstnævntes forældre, Anna og Anders Hansen, havde haft gård nr. 4 i Styding, og de blev stamforældre til "*Hammeleff-slægten*". - Tredie generation - *Nis Petersen Hammeleff* - måtte i 1805 lade gården gå på tvangsauktion. Ved auktionen blev den købt af *Mads Mathiesen*, "*Skovgaard*". Gården blev herefter drevet af Skau-familien fra Skovgård i 2 generationer. I 1858 blev gården solgt til Mads Madsen Skov fra Thornum, som uden tvivl var en slægtning

I 1892 blev gården overtaget af *Enemark-familien*, som var ejer i 2 generationer, hvorefter den blev overtaget af *Weber-familien*, som stadig er ejer.

Gårdens størrelse:

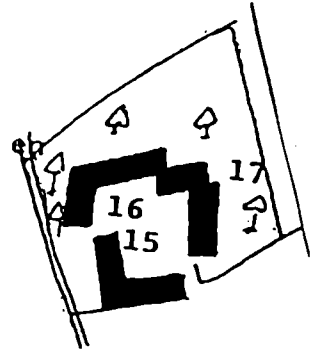
I 1709 betegnedes gården som en halv gård med 7 fag beboelse og 6 fag lade. Besætningen var ansat til bl.a. 10 stude, 4 køer og 3 heste. I 1792 var gården på 38 ha. Efter tvangsauktion i 1805 blev gården reduceret med 11 ha. I Nis Enemarks tid var gården på ca. 30 ha. - Gården er i dag på 54 ha, hvoraf de ca. 2,5 ha er skov. Hans Jepsens gård på 25 ha er tillige tillagt.

Grundrids af gårdens bygninger:

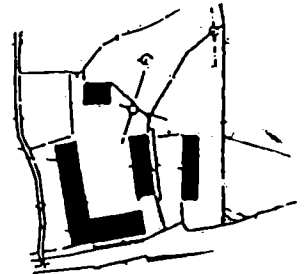
Kort 1792:

Gården havde i 1792 kun to længer, og som naboer lå gård nr. 16 og gård nr. 17, som dengang ejedes af henholdsvis Nørregård-familien og Michel Christiansen-familien.

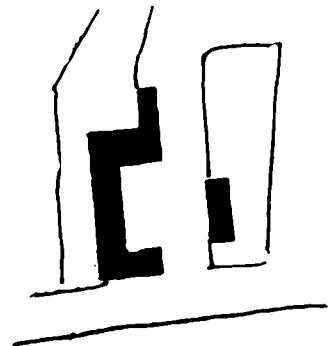
Kort 1872:

Gårdene nr. 16 og 17 er nu forsvundet, dog er stuehuset til gård nr. 17 stadig bevaret. Det bebos på dette tidspunkt af Peder Møller, som var daglejer. Gården er stadig to-længet; men længen mod vest er gjort længere, og samtidig er bygget nyt vognskur.

Kort ca. 1980:

Gården er på dette tidspunkt helt ombygget, og der er opført nyt stuehus mod øst samt nye driftsbygninger til en stor svineproduktion.

Slægtsrelationer til andre familier i Styding:

Peder Nielsen-familien fik relationer til *Jørgen Lauritzen* fra gård nr. 10 og til *Lauritzen-familien* på gård nr. 4 samt til *Jørgen Hansen-familien* på gård nr. 14. Desuden havde *Hammeleff-familien* relation til gård nr. 3.

Gårdens ejere:

1. Peder Simonsen - (nævnt som fæster 1709 og besidder 1734)

Om Peder Simonsen ved vi kun, at han blev gift med Maren, og de fik døtrene Mette og Maren. Sidstnævnte blev gift med Niels Andersen fra Bramdrup. - I 1734 benævnes gården som en selvejergård, hvilket var ret usædvanligt på den tid, hvor de fleste gårdmænd i Styding var fæstere.

Peder Simonsen må være død inden kirkebogens start i 1763; men ved hans kones, Maren Simons, død i 1770 indførtes i kirkebogen:
Maren Simons af Styding, en datter af Wolle Pedersen og Lisbeth Wolles i Billund, som ere døde; gift med Simon Pedersen i Styding. Gammel 57 år, efterlader en

datter ved navn Mette.

2. Niels Andersen - (ejer 1738-1751)

Niels Andersen blev gift med den forrige ejers datter, Maren Simonsen, og overtog med hende gården 7. marts 1738. - Om Niels Andersen vides intet ud over, at han kom fra Bramdrup.

Maren og Niels Andersen fik 6 børn, hvoraf sønnen, *Peter Nielsen*, overtog gården efter dem.

Niels Andersen døde før 1751, og enken, Maren, giftede sig herefter med *Nis Nissen*, søn af Nis Nissen og Anneken Nisses, Tandrup, Øsby sogn. De fik sønnen Niels Nissen.

Ved Maren Nielses død 1. dec. 1778 indførtes i Hammelev kirkebog:

Maren Nielses, en enke i Styding, hvis forældre også sammested har været ægte-datter af Peder Simonsen og Metthe Peders, som begge for lang tid siden er bortdøde. Hun har været gift første gang med ungarl Niels Andersen af Bramdrup, som også er død. Med ham fødte hun 6 børn, nemlig 2 sønner som ere døde, men 4 døtre som efterlever deres moder. Anden gang gift med ungarl Nis Nissen af Tandrup. Med ham avlede hun en søn Niels, som også efterlever. - Gammel 56 år.

3. Nis Nissen - (ejer 1751-1762)

Nis Nissen, der blev gift med Niels Andersens enke, Maren, overtog gården 13. september 1751. Han har sandsynligvis været sættegårdmand indtil Marens søn af første ægteskab, *Peter Nielsen*, kunne overtage gården.

Maren og Nis Nissen fik sønnen Niels Nissen.

Ved Nis Nissens død 7. jan. 1770 indførtes i kirkebogen:

Nis Nissen i Styding, en ægte søn af Nis Nissen og Anneken Nisses i Tandrup, Øsby sogn, som alt for lang tid siden er døde; gift med enken Maren Nielses i Styding. - Gammel 57 år, efterladende en søn ved navn Niels.

4. Peter Nielsen - (ejer 1762-1788)

Peter Nielsen overtog gården 16. januar 1762. Hans far, Niels Andersen, var død omkring 1750. Han overtog derfor gården efter moderen og stedfaderen, Maren og Nis Nissen. - Han blev gift med Anne-Marie Hansdatter fra Hammelev, datter af Hans Christian Andersen og Margrethe Willadsdatter. Denne familie tog "*Hammeleff*" til familienavn. I øvrigt stammede Anne-Maries farfader, Anders Hansen, fra gård nr. 4 i Styding.

Anne Marie og Peter Nielsen efterlod 3 børn, hvoraf *Nis Petersen* overtog fødegården, og *Margrethe* blev gift med Jørgen Lauritzen på gård nr. 10 i Styding, og *Hans Christian* blev gårdmand i Stursbøl. Hans søn, Jørgen Hammeleff, blev gift

med Kirstine Lauritzen fra gård nr. 4 i Styding. De blev landboelsfolk i Maugstrup.

Efter Peter Nielsens død giftede Anne Marie sig med Hans Hansen, søn af Hans Jørgensen og Marie Hanses fra gård nr. 14. Han havde i mange år tjent i Haderslev og Bevtoft sogne.

Ved Peter Nielsens død i 1771 indførtes i Hammelev kirkebog:

Peter Nielsen, en ægte søn af Niels Andersen og Maren Nielses i Styding, gift med pigen Anna Maria Hansdatter af Hammelev, gammel 33 år, 5 mdr; efterlod 3 børn: Nis, Margrethe og Hans Christian, som endnu er umyndige.

Ved Anne Marie Hansdatters død 16. juli 1799 indførtes i kirkebogen:

Anne Marie Hanses af Styding, var født i Hammeleff i året 1737 af ægteforældrene Hans Christian Andersen og Margrethe Willatzdatter, var hjemme hos sine forældre, indtil hun i året 1762 blev gift med ungarlen Peder Nielsen af Styding, som for mange år siden er død, med hanem har hun levet i ægteskab i 9 år og fødte med hanem 4 børn, af hvilke 1 datter er død i barndommen, de efterlevende børn ere: 1. Nis, som er gift på gården i Styding med Anne Kirstine Jensdatter af Sønderby, Mastrup, og får 2 børn, nemlig Peder og Jens Hammeleff. 2. Margrethe, som er gift med Jørgen Lauritzen i Styding og får 2 børn, nemlig Peter og Anne Jydsen. 3. Hans Christian som er ugift. - 2. gang gift med Hans Hansen i Styding, levede med ham i ægteskab 16 år og fødte med hanem 3 børn, nemlig 1 søn Peder som efterlever og 2 døtre, som for nogle år siden ere døde. Den afdøde blev 62 år gammel.

5. Nis Pedersen (Hammeleff) - (ejer 1788-1805))

Nis Pedersen overtog gården efter forældrene 31. januar 1788. Han tog familienavnet "Hammeleff" efter moderens familie i Hammelev. Han blev gift med Anne Kirstine Jensdatter fra Sdr. Vilstrup. Hun var datter af Jens Strybøll og Elisabeth Matzdatter, Sdr. Mastrup. De fik i Styding 6 børn, alle døbt Hammeleff. Nis Pedersen var en tid kirkeværge i sognet. Der var i øvrigt familiemæssige relationer til gård nr. 3, som ejedes af Anders Hammeleff.

Vel nok på grund af krisen i forbindelse med Napoleonskrigene kom han i økonomiske vanskeligheder og måtte sætte gården på auktion i 1805. Den blev herefter overtaget af Matz Mathiesen. Familien rejste herefter fra byen, hvorhen vides ikke.

6. Matz Mathiesen - (ejer 1805-1832)

Matz Mathiesen fra Skovgård købte gården på førnævnte tvangsauktion i 1805. Han solgte dog 11 ha af gården til slægtingen, Kirsten Steffensen, gård nr. 6. Formentlig har Matz Mathiesen købt gården til een af sine sønner.

7. Hans Madsen Skau. - (ejer 1832-1858)

Hans Madsen Skau, der overtog Skovgård i 1832 efter forældrene, overtog samtidig gården i Styding. Han solgte gården i 1858 til Mads Madsen Skov, som uden tvivl var en slægtning.

8. Mads Madsen Skov - (ejer 1858-1892)

Mads Madsen Skov overtog gården 20. september 1858. Han fødtes 21. april 1815, søn af gårdmand på Thornum Mark, Mads Madsen og hustru Kirsten Pedersdatter.

Mads Hansen Skov giftede sig i 1850 i en alder af 35 år med enken Maren Dohrn, født Nørregaard fra gård nr. 16. I 1860 blev begge gårde formentlig sammenlagt.- Stuehuset til gård nr. 16 blev herefter beboet af andre i Nørregård-familien, indtil det blev nedbrudt.

Maren og Mads Skov fik ingen børn, i øvrigt var Maren da også 26 år ældre end Mads Skov, så hun har nok været uden for den produktive alder! - Se også under gård nr. 16.

Maren Skov, døde i 1877, og ved hendes død indførtes i kirkebogen:

Maren Skov, født Nørregaard af Styding, datter af gårdmand Hans Lauritzen og hustru Heilweg Stephansdatter, født i Styding den 18. december 1789.

1829 gift i I ægteskab med Jesper Hartvig fra Kjestrup.

1839 gift i II ægteskab med Hans Jensen Dohrn fra Agerskov.

1850 gift i III ægteskab med Mads Madsen Skov. - Hun døde af alderdomssvaghed uden at have født børn. - Alder 87 år, 9 mdr., 12 dage.

Efter hendes død giftede Mads Skov sig 2. gang med Anne Christensen fra Skrydstrup.

Der blev holdt "Blindbryllup".

Om Mads Skovs andet bryllup gik der megen snak i Styding. Sædvanligvis plejede alle folk i byen at blive indbudt til bryllupper. Sådan skulle det imidlertid ikke være ved Mads Skovs. Kun Niels Michaelsen fra Herregården skulle med. Det blev folk i Styding så fortørnede over, at de samme dag selv holdt et såkaldt blindbryllup. (Se omtale i bogens afsnit I).

9. Hans Hansen Enemark - (ejer 1892-1929)

Hans Hansen Enemark overtog gården 14. november 1893, efter at den i 1892 var købt af Marie Enemark. Da kirkebogen efter 1890 ikke er offentlig tilgængelig, vides ad denne vej intet om ham ud over, at han blev gift med Marie Cathrine Enemark. De fik sønnen *Nis Jensen Enemark*, som overtog gården efter dem.

10. Nis Jensen Enemark - (ejer 1929-1953)

Nis Jensen Enemark var søn af den foregående ejer. Han fødtes 6. november 1903 og blev gift med Kirstine Graasbøl, født 6. november 1911, datter af gdr. Anton Graasbøl, Skudstrup ved Skodborg.

Ved overtagelsen var der 56 tdr. land til gården, heraf var de 5 tdr. land skov. - Nis Enemark blev uddannet ved landbruget og havde ophold på Skanderup Efterskole 1919-1920.

Kirstine og Nis Enemark fik børnene Anton, Anne Marie og Misse. *Anton* omkom ved en ulykke under høstarbejde på gården, medens han endnu kun var en skoledreng. Han skulle fjerne noget korn, som havde stoppet selvbinderens knive. Under dette arbejde gik hestene lidt frem, hvorved han fik begge ben i knivene. På sygehuset forsøgte at sy benene, der kun hang i achillesenen, sammen igen. Da man på det tidspunkt ikke havde penicillin, gik der koldbrand i benene, og han døde kort efter.

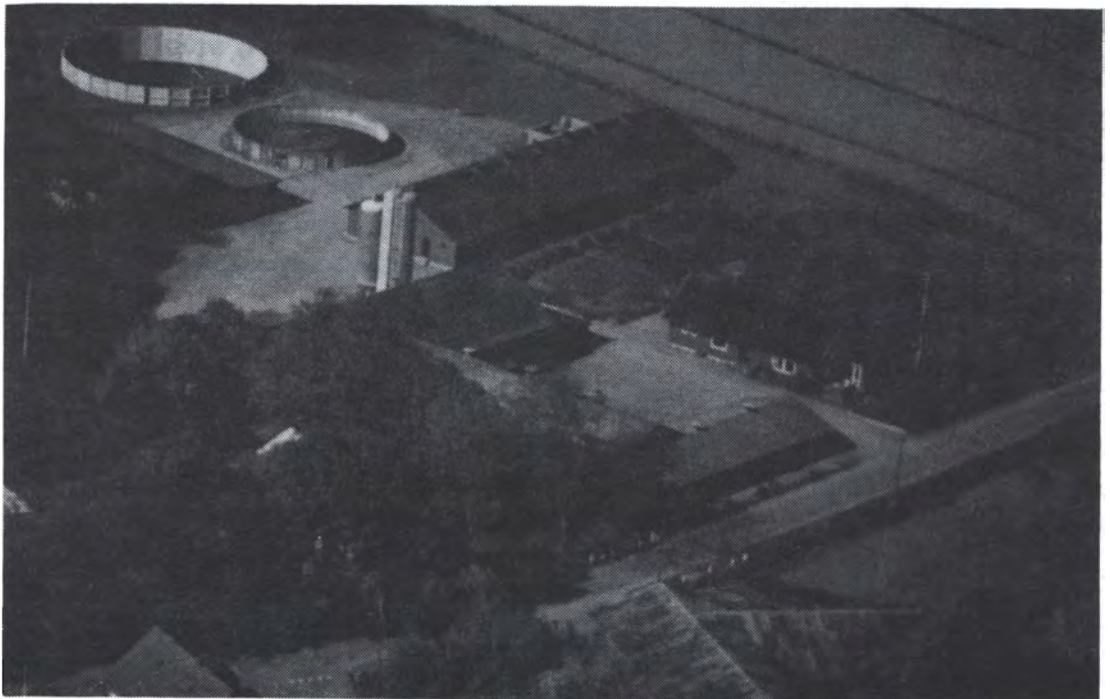
Gården blev i 1953 solgt til *Andreas Weber*, og Nis Enemark købte herefter et hus i Bæk ved Haderslev. En tid var han dog bestyrer på "*Gymoes*", ligesom han handlede en del med kreaturer. De sidste år boede han i Kolding.

11. *Andreas Weber* - (ejer 1953-1990).

Andreas Weber var søn af *Anker Weber* fra Kjestrup ved Jegerup. Han fødtes 1927 og blev gift med *Christine Kongsted Juhl* fra Sdr. Vilstrup også kaldet "*Didde*". *Andreas Weber* døde i 1979, og *Didde* drev herefter gården videre alene til 1990.

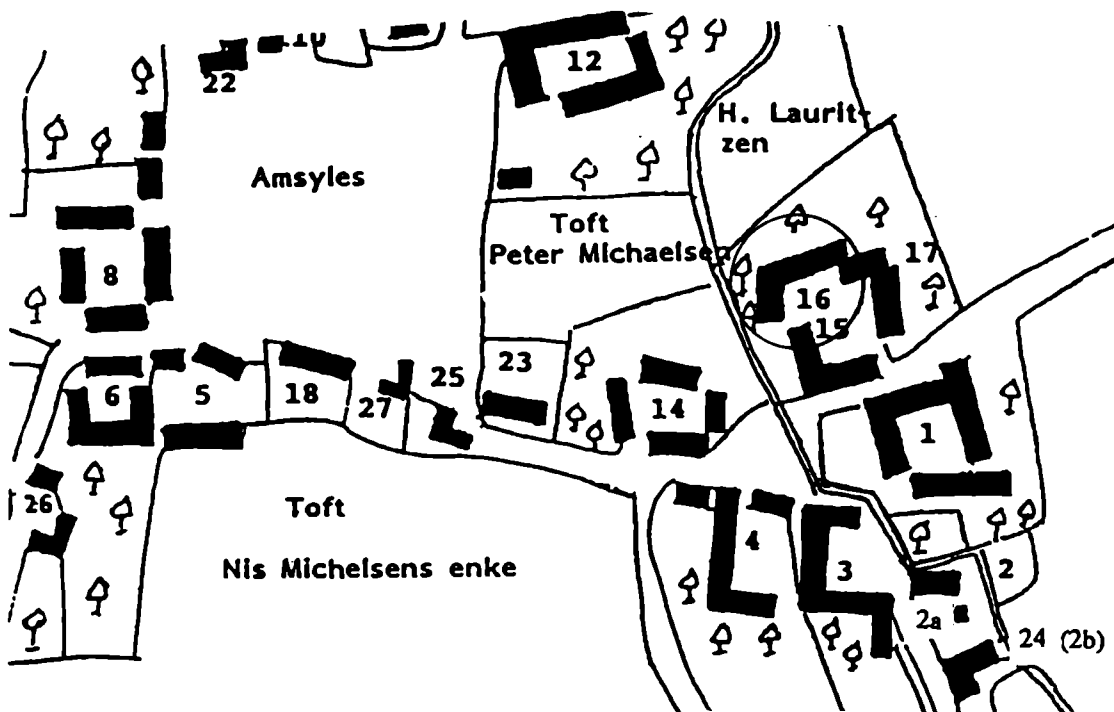
I 1990 overtog *Didde* og *Andreas Webers* søn, *Anker Weber*, gården, som han stadig driver. Forinden havde han i 1988 købt gård nr. 14a beliggende ved Jomfrugang, Styding Mark. Denne gård havde tidligere tilhørt *Christiansen*. Endelig har *Anker Weber* købt gård nr. 20, som tidligere tilhørte *Hans Jepsen*.

Didde Weber bor nu i en villa i Styding.

Webers gård 1990

Gård nr. 16: Bonnicksens gård

Gård nr. 16 vist i cirkel på kort fra 1792. På dette tidspunkt boede Nis Pedersen Hammeleff på gård nr. 15 og Mikkel Christiansens enke på gård nr. 17.

Gården, der nu er forsvundet, lå indtil ca. 1850'erne umiddelbar nord for nuværende Webers gård og havde fælles gårdsplads med gård nr. 15 og 17.

I begyndelsen af 1700-tallet ejedes gården af *Bonnick Jürgensen*, som er nævnt som fæster 1695 og 1709. Han efterfulgtes af *Jürgen Petersen*, som er nævnt som fæster i 1716. I 1732 blev gården overtaget af *Jürgen Bonnicksen* og senere af hans svigersøn, *Lauritz Hansen*. Hans søn, *Hans Lauritzen* overtog herefter gården. Denne familie, der havde gården i 3 generationer, tog "*Nørregaard*" til familienavn. Købmand og kornhandler Peder Nørgård i Hammelev stammede fra denne familie.

Ved giftermål med Maren Nørregård overtog *Mads Madsen Skov* gården i 1860 og sammenlagde den med gård nr. 15. Stuehuset blev siden beboet af flere af Nørregård-familien. På kort fra 1872 eksisterer huset ikke længere. En lille rest kunne dog endnu ses i Nis Enemarks tid.

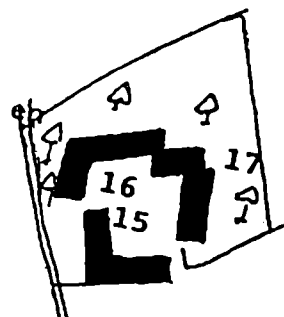
Gårdens størrelse:

I 1709 betegnedes gården som en fjerdepartsgård med 11 fag beboelse og lade og besætningen var ansat til bl.a. 5 stude, 2 køer og 2 heste. I Lauritz Hansens tid blev gården betegnet som en halv gård. I 1792 var der 26 ha til gården.

Grundrids af gårdens bygninger:

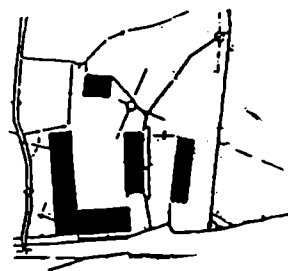
Kort 1792:

Gården lå i 1792 klos op ad gård nr. 15 og 17, som dengang ejedes af henholdsvis Nis Pedersen (Hammeleff) og Michel Christiansens enke.

Kort 1872:

Gården er på dette tidspunkt forsvundet; men det lille hus, der ses mod nord, er formentlig resterne af gårdens avlsbygninger. Dette hus lå der stadig i Nis Enemarks tid, og blev i hans tid benyttet til møddinghus.

Slægtsrelationer til andre familier i Styding:

Bonnicksens-familien fik relationer til Willatzen-familierne på gård nr. 1a og 2c. *Lauritz Hansen-familien* fik relationer til Jacobsgaard og Steffensen-familierne i Styding og Hammelev. Ved *Maren Nørregårds* giftermål med Mads Skov fik gården relationer til Skau-familien på Skovgård.

Gårdens ejere:

1. Bonnick Jürgensen - (nævnt som fæster 1695 og 1709)

Om Bonnick Jürgensen ved vi kun, at han fik sønnen Jürgen Bonnicksen, som senere overtog gården. Det kan tænkes, at han var broder til Hans Jürgensen på gård nr. 14. Forinden er i et fæsteregister i 1716 nævnt Jürgen Petersen, som kan have været sættegårdmand.

2. Jürgen Bonnicksen - (ejer 1732-1761)

Jürgen Bonnicksen blev gift med Bodil, datter af Anna og Anders Hansen fra gård nr. 4. Hendes forældre blev stamforældre til "*Hammeleff-slægten*". Bodil og Jürgen Bonnicksen fik børnene Anders, Anne Marie og Anne.

Anders Hansen Bonnicksen blev gift med Anne Thomasdatter, som var datter af Elisabeth og Thomas Willatzen fra gård nr. 2c. *Anne Marie Bonnicksen* blev gift med Hans Christian Nissen fra gård nr. 1a, og *Anne Bonnicksen* blev gift med Lauritz Hansen fra gård nr. 14, som med hende overtog gård nr. 16.

3. Lauritz Hansen - (ejer 1761-1781)

Lauritz Hansen blev gift i 1747 med Anne Jørgensdatter, datter af forrige ejer, Jürgen Bonnichsen. Med hende overtog han gården 12. december 1761. Lauritz Hansen var søn af gårdfolkene Marie og Hans Jørgensen fra gård nr. 14 i Styding. I Lauritz Hansens tid blev en fjerdepartsgård tillagt gården. - De fik 5 børn, hvoraf *Jørgen Lauritzen* overtog gård nr. 10 i Styding, (nuv. Grethe Michaelsens gård), og *Hans Lauritzen* overtog gård nr. 16 efter forældrene.

Ved Lauritz Hansens død i 1799 indførtes i Hammelev kirkebog:

Lauritz Hansen af Styding, var født sammesteds 1717 af ægteforældrene Hans Jørgensen og Marie Laudsdatter. Han giftede sig 1747 med pigen Anne Jørgensdatter af Styding. Levede med hende i 35 år og blev fader til 4 sønner og 2 døtre, af hvilke 1 søn og en datter var døde og 3 sønner og 1 datter endnu efterlever, som var: 1. Jørgen ejer af en gård i Styding. Han var gift 2 gange først med Anna Pedersdatter, som har efterladt en søn Peder Jydsen, anden gang med Margrethe Pedersdatter, som lever og haver 2 børn, Peter og Anne Jydsen. 2. Hans ejer nu halvgården i Styding, er gift med Heilwig Steffensdatter, og får 8 børn, nemlig Lauritz, Steffen, Jørgen, Peder, Anders, Hans Jørgen, Anna og Marie, alle døbt Nørregaard. 3. Lauritz, ejer et hus i Styding, 2 gange gift første gang med Ellen Olufsdatter af Maugstrup, som har efterladt 2 børn, Lauritz og Oluf. 2. gang med Trine Jørgensdatter af Ringved, som lever, men får ingen børn. 4. Bodil Marie Lauritzdatter lever endnu ugift. Den afdøde mand blev 81½ år gammel.

4. Hans Lauritzen - (ejer 1781-1828)

Hans Lauritzen overtog gården 14. juli 1781 efter forældrene, Anna og Lauritz Hansen. Han blev gift 1. gang med Heilwig Steffensen, datter af smedemester Stephan Christensen Hammelev, som blev stamfader til den kendte Steffensen slægt. - 2. gang giftede Hans Lauritzen sig med Kirsten Frellesen fra Ladegårdslund. Børnene fra begge ægteskaber blev døbt *Nørregaard*, som familien tog som familienavn.

I første ægteskab fødtes 7 børn, hvoraf *Maren Nørregaard* overtog gården efter forældrene. I andet ægteskab fødtes 5 børn.

Ved Hans Lauritzens død i 1834 indførtes i kirkebogen:

Aftægtsmanden Hans Lauritzen i Styding var født sammesteds den 7. dec. 1754 af ægteforældrene og halvgårdsfolkene afgangne Lauritz Hansen og afgangne Anna Jørgensdatter. Blev confirmeret i foreværende kirke i april 1771. Giftede sig første gang den 13. juli 1781 med daværende pige Heilweg Steffensdatter af Hammelev, levede med hende indtil 31. oktober 1800 og avlede med hende 6 sønner og 3 døtre, hvoraf de følgende børn bemærkes: 1. Lauritz Nørregaard gift i Kjøbenhavn uden livsarvinger, og bor nu i Slagelse i Sjælland. 2. Afgangne smed Steffen Nørregaard var gift i Simmersted første gang med afgangne Else Marie Schøtt. Giftede sig anden gang med Ellen Christensdatter Hjuler. 3. Anne Nørregaard, gift med Johann Jochumsen i Hjerndrup uden livsarvinger. 4. Jørgen Nørregaard gift i Haderslev med Mette Kirstine Jørgens. 5. Peter Nørregaard, hjuler nuværende i Jels

sogn. 6. Maren Nørregaard gift på sin fødegård i Styding med Jesper Hartvig af Kjestrup, Jegerup sogn, lever uden livsarvinger. 7. Anders Nørregaard, gift i Østerlindet med Karen Hansdatter. - Den afdøde giftede sig 13. nov. 1802 anden gang med den daværende pige af Ladegårdslund, Kirsten Frellesen, hvoraf efterlevende børn er Peter Frellesen, Hans, Christian*, Lauritz og Hans Jørgen, alle døbte Nørregaard.

* kornhandler og købmand Peder Nørgård i Hammelev var en efterkommer.

5. Jesper Hartvig - (ejer 1828-1838)

Jesper Hartvig blev gift med forrige ejers datter, Maren Nørregaard, og med hende overtog han gården den 22. december 1828. Han var søn af Hans Clausen og Ellen Lauritzen fra Kjestrup, Jegerup sogn. De fik ingen børn. Efter Jesper Hartvigs død i 1838 giftede Maren sig med Hans Jensen Dohrn.

Ved Jesper Hartvigs død i 1838 indførtes i kirkebogen:

Jesper Hartvig, halvgårdsbesidder i Styding, ægtesøn af afgangne gårdfolk i Kjestrup, Jegerup sogn, Hans Clausen og Ellen Lauritzen. Den 9. maj 1829 indlod han sig i ægteskab med daværende pige Maren Nørregaard nu enke i Styding. I ægteskabet var ingen børn. Hans alder næsten 43 år.

6. Hans Jensen Dohrn - (ejer 1838-1849)

Hans Jensen Dohrn giftede sig 1839 med Maren Hartvig, født Nørregaard, enke efter den foregående ejer. Med hende overtog han gården samme år. I panteprotokollen er Maren dog anført som den formelle ejer i perioden 1838-1849.

Hans Jensen Dohrn fødtes i Vollerup ved Agerskov, søn af Peder Nissen og Cathrine Hedvig Jensen. Han fik kun en kort tid på gården, idet han døde i 1849 i en alder af 46 år. Han blev dog i den korte tid, han var i Styding, valgt til sognefoged for Hammelev sogn. - Marie og Hans Jensen Dohrn fik ingen børn. Ved hans død i 1849 indførtes i kirkebogen:

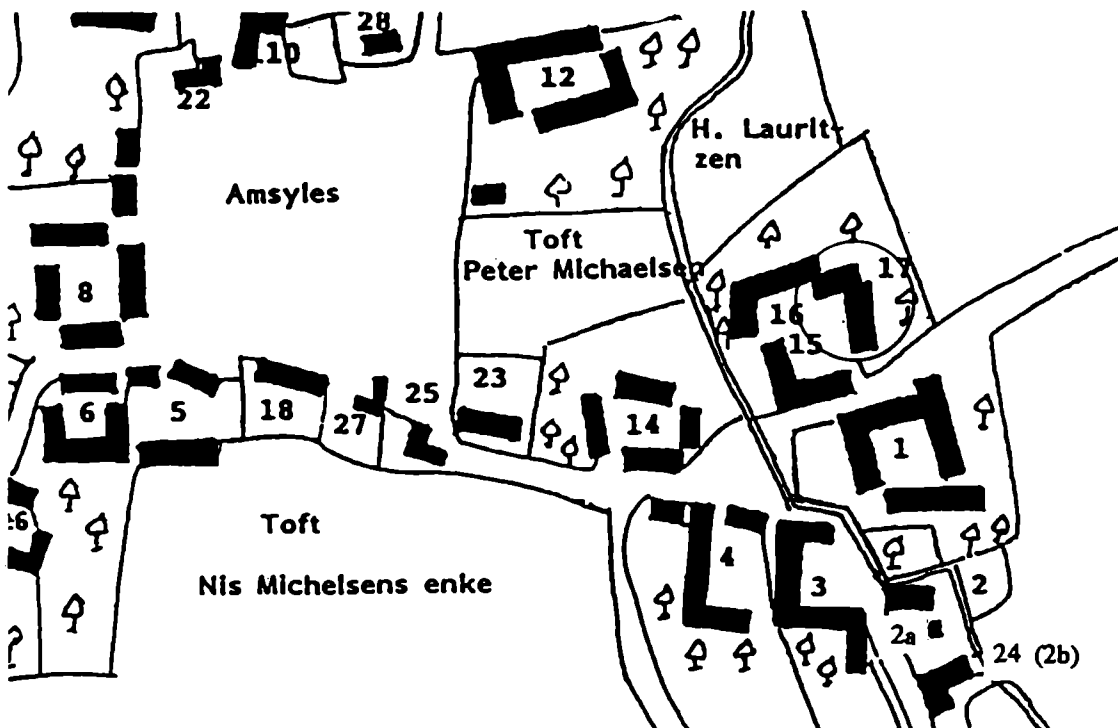
Hans Jensen Dohrn, sognefoged og gårdmand i Styding, søn af afdøde Peder Nissen og Cathrine Hedwig Jensen i Vollerup, Agerskov sogn, - gift siden 7. sept. 1839 med Jesper Hartvigs enke, Maren, født Nørregaard i Styding, som nu efterlever, hvilket ægteskab var uden børn. Hans alder 46 år, 1 måned og 28 dage.

7. Mads Madsen Skov - (ejer fra 1860-1892)

Enken efter Hans Jensen Dohrn, Maren, født Nørregaard, giftede sig 3. gang i 1850 med Mads Hansen Skov fra Thornum Mark, Lintrup sogn. - (Se omtale af ham under gård nr. 15).

I 1860 overtog han gården og sammenlagde den med sin egen. Stuehuset til gård nr. 16 blev herefter beboet af flere fra Nørregård-familien. Huset må være nedbrudt engang i 1860'erne. I hvert fald eksisterer det ikke længere på kort fra 1872.

Gård nr. 17: Michel Christensens gård

Gård nr. 17 indtegnet i cirkel på kort fra 1792. - På den tid boede Nis Pedersen Hammeleff på gård nr. 15 og Hans Lauritzen på gård nr. 16.

Gården, der nu er forsvundet, lå indtil 1850'erne umiddelbart øst for nuv. Webers gård.

I begyndelsen af 1700-tallet ejedes gården af *Peter Nissen*, som er nævnt som fæster i 1709 og 1729. Han efterfulgtes af sønnen *Nis Petersen*, som imidlertid købte gård nr. 12 i 1731. Bygningerne blev herefter solgt til *Michel Christensen*, som havde overtaget jorden fra Laurids Jensens gård, som lå i den nordlige del af Styding.

Hans søn, *Christian Michelsen*, blev gårdens næste ejer, og han efterfulgtes af sønnen *Michel Christiansen*. Sidstnævnte døde imidlertid pludselig i en alder af kun 25 år, hvorefter enken, der ventede deres barn, giftede sig med *Andreas Nissen* fra gård nr. 5 i Styding. Han blev herefter indsat som sættegårdmand, indtil enkens barn evt. kunne overtage gården. - Det blev imidlertid i stedet *Hans Sørensen Ravn* fra Moltrup, der blev den næste ejer. Hans datter, *Elisabeth Marie Ravn*, blev gift med *Hans Holt* fra Ustrup, som formentlig herefter overtog gården.

Omkring 1840 blev gården købt af *Peder Jacobsgaard*, der ejede gård nr. 14, hvorefter stuehuset med lidt jord blev udlejet til forskellige daglejere. Således boede i 1890 en *Peder Møller* i huset. Huset er formentlig nedbrudt omkring 1900.

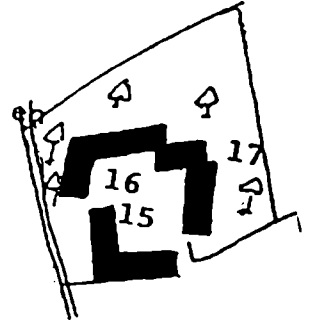
Gårdens størrelse:

I 1734 betegnedes gården som en fjerdepartsgård, og i 1792 hørte 26 ha til gården.

Grundrids af gårdens bygninger:

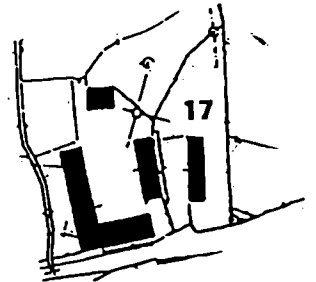
Kort 1792:

Som det kan ses på kortet, var gården i 1792 tolænget og lå klos op ad gård nr. 15 og 16, som på dette tidspunkt ejedes af henholdsvis Nis Pedersen (Hammeleff) og familien Nørregaard.

Kort 1872:

Gårdens avlsbygninger er på dette tidspunkt forsvundet, kun stuehuset er bevaret og bebos af Peder Møller, som var daglejer i byen.

Slægtsrelationer til andre familier i Styding:

Christian Michelsen blev gift med Cathrine Kirstine Matzdatter fra gård nr. 6 og fik således familiemæssige relationer til familien Skau på Skovgård. Desuden fik familien relationer til Jydsen-familien på gård nr. 10 samt til Mikkell Lauritzen-familien på gård nr. 5, og ved enkemanden, Bertel Hansens, giftermål med Anne Michels opstod relationer til gård nr. 3.

Gårdens ejere:

1. Michel Christensen - (ejer 1731-1760)

I et fæsteregister fra 1734 er nævnt, at Michel Christensen overtog gården i 1731. Gården ejedes tidligere af Nis Petersen, som imidlertid købte gård nr. 12 og lagde jorden ind under denne. Michel Christensen købte herefter bygningerne og lagde jorden fra Laurids Jensens gård ind under gården. (Se "Oversigt over fæstere 1709-1734"). Han er død før kirkebogens start i 1763. Vi ved derfor intet om ham ud over, at han blev gift med Margrethe Willatzdatter. Det kan tænkes, at han har været i familie med Hans Michelsen fra gård nr. 4 eller Nis Michelsen fra gård nr. 12. - Margrethe og Michel Christensen fik sønnen Christian Michelsen, som efterfulgte dem på gården.

I kirkebogen er registreret 4 af deres børn. Af disse overtog *Christian Michelsen*, gården. Nis Michelsen blev gift på gård nr. 5 i Styding, og *Anne* blev gift med Bertel Hansen fra gård nr. 3 i Styding. - Michel Christensen er sikkert død omkring 1760.

2. Christian Michelsen - (ejer 1760-1790)

Christian Michelsen, der var søn af foregående ejer, overtog gården 22. november 1760. Han blev gift med Catharina Matzdatter, datter af Maren og Matz Lauritzen fra gård nr. 6. - Anden gang giftede han sig med Maren Lauritzdatter af Bramdrup, datter af Lauritz Madsen og Anne Lauritzes.

Af børnene fra første ægteskab overtog *Michel Christiansen* gården efter forældrene, og *Matz Lauritzen* blev gift med Cathrine Nisdatter, datter af Kjestine og Nis Lauritzen. De overtog en gård i Simmersted, og en efterkommer er fhv. borgmester Nis Christian Mikkelsen, Nørgård, Simmersted.

Ved Christian Michelsens død i 1793 indførtes i Hammelev kirkebog:

Christian Michelsen af Styding, var født 1735 af ægteforældrene Mikkel Christensen og hans hustru Margrethe, giftede sig 1763 med pigen Catharina Kirstine Matzdatter af Styding, levede med hende i 13 år, og avlede 3 sønner og 1 datter, af hvilke kun 1 søn og 1 datter efterlever, han giftede sig anden gang med pigen Maren Laudsatter af Bramdrup i Moltrup sogn, levede med hende i 10 år og avlede 2 sønner og 2 døtre, hvoraf kun 1 datter lever, og de andre var forlængst døde tillige med moderen. - Han døde 58 år gammel.

3. Mikkel Christiansen - (ejer 1790-1792)

Mikkel Christiansen overtog gården efter forældrene 7. februar 1790. Han blev gift med Catharina Christensdatter fra Nr. Vilstrup. Han døde pludselig uden forudgående sygdom i en alder af 25 år kun knap et år efter brylluppet. Hans kone var på det tidspunkt højgravid, og kun en måned efter fødte hun datteren *Marie Kirstine*. - To år efter giftede enken sig med Andreas Nissen fra gård nr. 5.

Ved Mikkel Christiansens død i 1790 indførtes i kirkebogen:

Mikkel Christiansen var født i Styding 1765 af ægteforældrene Christian Mikkelsen og hans afdøde hustru Cathrine Kirstine Matzdatter, han var bestandig hjemme hos sine forældre, indtil han fæstede deres halvgård i Styding. Han giftede sig 1789 med pigen Catharina Christensdatter af Nørbye Vilstrup, men levede kun med hende omtrent 40 uger, han døde meget hurtig af et slag 25 år gammel og efterlader enken frugtsommelig.

4. Andreas Nissen - (sættegårdmand 1790-ca.1800)

Som nævnt foran giftede enken efter Mikkel Christiansen sig med Andreas Nissen, som indsattes som sættegårdmand, indtil Catharina og Mikkel Christiansens datter evt. engang kunne overtage den. Han var søn af Nis Michelsen fra gård nr. 5 i Styding. De fik, medens de endnu boede i Styding, 3 børn, som alle blev døbt Ravn, formentlig efter hendes forældres familie.

Catharina og Andreas Nissen solgte gården ca. 1800 og drev herefter en kort tid Vojensled Kro. (Thyrashul Kro).

Andreas Nissen er sandsynligvis ikke død i Hammelev sogn, men ved hans vielse i 1792 indførtes følgende i kirkebogen:

Andreas Nissen en ægtesøn af afgangne Nis Michelsen og hans endnu levende hustru Mette Magdalene, som beboer en gård i Sryding, med enken Catharina Michels, som beboer en gård sammesteds.

5. Hans Sørensen Ravn - (ejer 1800-ca. 1830)

Ca. 1800 overtog Hans Sørensen Ravn gården. Han var søn af Søren Ravn og Anne Marie Sørensen fra Moltrup, og det kan tænkes, at han har været i familie med den forrige ejers kone. Han blev gift med Maria Hansdatter Juhl fra Moltrup.

Ved Hans Sørensen Ravns død i 1833 indførtes i kirkebogen:

Hans Sørensen Ravn af Sryding, født i Moltrup den 10. august 1762 af afgangne ægteforældre Søren Ravn og Anne Marie Sørens, giftede sig 5. dec. 1794 med daværende pige Maria Hansdatter Juhl af Moltrup, avlede med hende 2 sønner og 1 datter. Af de efterlevende er: a. Søren Hansen Ravn gift i Moltrup med Maria Petersen, får børnene 1. Bodil Kirstine, 2. Nis, 3. Maren, 4. Hans og 5. Marie Elisabeth, alle døbte Juhl. b. Elsabé Marie Ravn gift i Sryding med Hans Holt af Ustrup, Vedsted sogn, hvoraf børnene: 1. Hans, 2. Maren, 3. Anne Marie og 4. Cathrine, alle døbte Holt. Den afgangne blev 70 år, 8½ måned gammel.

Af deres 3 børn blev *Elisabeth Marie Ravn* gift den 28. oktober 1820 med Hans Holt fra Ustrup. De betegnes endnu i kirkebogen som gårdfolk i 1832; men de har højst sandsynligt haft gården til hen imod 1840. Ved folketællingen i 1840 er de ikke nævnt i Styding. Gården må på dette tidspunkt derfor regnes for solgt til Peder Jacobsgaard. Avlsbygningerne blev herefter nedbrudt, men stuehuset bevaret. Det blev de kommende år anvendt som lejebolig, og omkring 1890 boede en Peder Møller i huset. Det er formentlig nedbrudt engang i begyndelsen af 1900-tallet. (Se under hus nr. 17a).

Om førnævnte Peder Møller har Mathias Seemann ca. 1950 fortalt følgende:

"Ved Peder Møller havde de en ko og et svin. Hver dag trak Birthe Marie koen over på heden. Hun gik over og flyttede den så over for at malke den, - hun bestilte næsten ikke andet hele dagen. Hun gik nok 3-6 gange derover hver dag."

Dette viser, at der stadig har hørt lidt jord til huset i 1890.

Gård nr. 18: Bossens gård

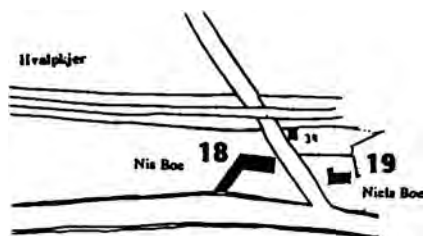
På billedet ses Nis Boes gård i Sryding. Gården blev udflyttet til Dybdal i 1889 og senere overtaget af Bossen-familien. - Foran huset ses familien Læbel, som senere overtog stuehuset.

Gården lå indtil 1889, hvor nu Leo Fuchs' hus Ringvej 3 ligger. - I 1851 ejedes gården af *Christian Boe*, som samtidig drev smedevirksomhed på gården. Han efterfulgtes i 1874 af sønnen, *Nis Boe*, som flyttede gården til Dybdal. I 1913 blev den overtaget af *Falle Petersen Schmidt*, og i 1920 fulgte familien Bossen, hvoraf 3. generation stadig ejer gården.

Grundrids af gårdens bygninger:

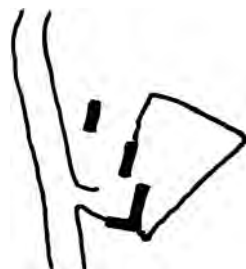
Kort 1872: (Gården i Styding)

Den nordlige længe var stuehus, som havde en stald i den vestlige ende. Længen nord-syd var en trælade, hvor der sikkert var smedeværksted.

Kort 1980: (Gården ved Dybdal)

Stald og lade blev ombygget i 1955. Gården drives nu med kødkvæg af Hereford-racen.

Gårdens ejere.

1. Christian Boe - (ejer 1851-1874)

Christian Boe byggede gården på et areal udstykket fra gård nr. 4 tilhørende Laurids Lauridsen. (Nuv. Uldalls gård). Dette areal var mageskiftet med Herregården i 1851.

Christian Boe fødtes i 1812 og var søn af landboelsmand Niels Christiansen Boe fra Bjerndrup. Han blev gift i 1841 med Helene Pedersen, datter af Nis Pedersen og Kirsten Michaelsen. Sidstnævnte var datter fra Herregården. Til at begynde med har han sandsynligvis drevet smedevirksomheden fra hus nr. 28. Noget kunne tyde på det, da smedevenden Heinrich Schütt senere bor i dette hus.

Helene og Christian Boe fik børnene Niels, Nis, Hans og Karl. - Nis overtog gården efter forældrene, og Niels overtog smedevirksomheden, som han senere flyttede til et frastykket areal, som lå på den modsatte side af vejen. (Nuv. Ringvej 2 - se gård nr. 19).

Christian Boe døde i 1871. (Se også omtale under smede).

2. Nis Boe - (ejer 1874-1913)

Nis Boe var søn af den forrige ejer. Han fødtes i 1843 og blev gift i 1873 med Mette Kirstine Hansen fra Marstrup. De fik børnene Helene og Christian. - Helene Boe, altid kaldet "Lene", byggede et hus på Ringvej 23 og startede et bageriudsalg. (Se hus nr. 27). Christian Boe blev gift med Wilhelmine Cathrine Schmidt og drev et landbrug i Skodborg.

I ca. 1889 flyttede Nis Boe gården til dens nuværende beliggenhed syd for Dybdal, og stuehuset solgtes til Søren Rattenborg. (Se hus nr. 35).

3. Falle Petersen Schmidt - (ejer 1913-1920).

Falle Petersen Schmidt fødtes 1872 og var søn af høker Peter Hansen Schmidt og Inge Kjestine, født Kudsk. (Se omtale under hus nr. 23). - Han solgte gården i 1920 og flyttede til Vedsted sogn.

4. Anton Siegfred Bossen - (ejer 1920-1943).

Anton Siegfred Bossen kom fra Sdr. Løgum. Han fødtes 1887 i Rudbøl og blev gift med Dorthea Hansen, født 1889 i Roager. De fik 9 børn, hvoraf Hans Siegfred Bossen overtog gården efter forældrene.

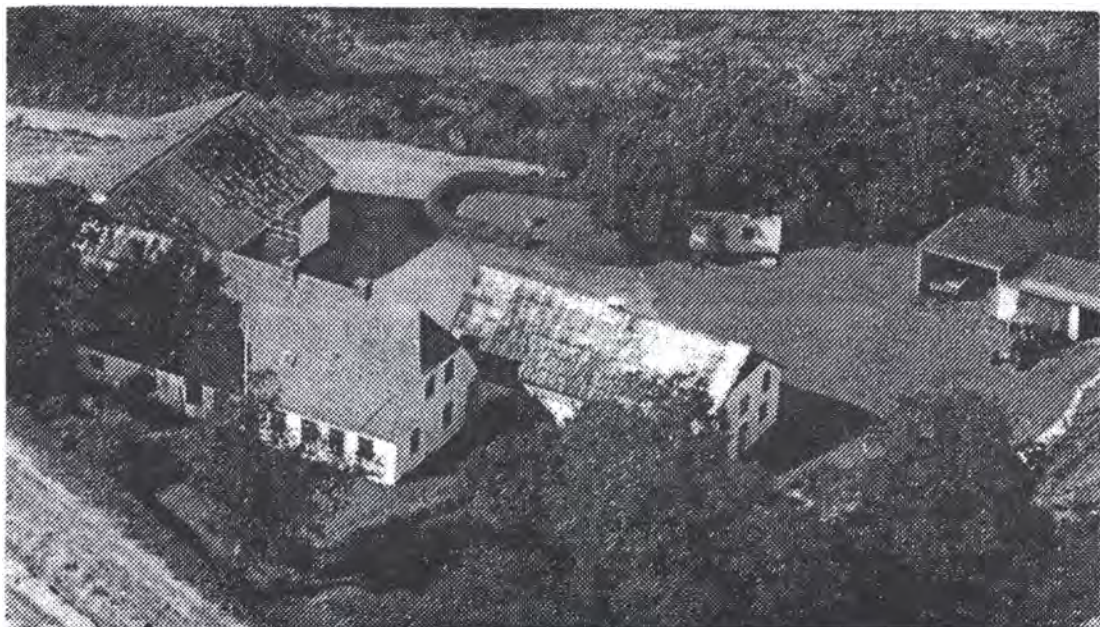
Anton Bossen havde ophold på Skamlingsbanke Ungdomsskole, og han deltog i 1. verdenskrig på vestfronten, hvor han mistede en arm. Anton Bossen døde i 1963, og Dorthea Bossen døde i 1975.

5. Hans Siegfred Bossen - (ejer 1943-1985)

Hans Bossen blev gift med Valborg Kathrine Høyer fra Bøgeskovhus ved Christiansfeld. Ved overtagelsen var der ca. 20 ha til gården. Den er nu overtaget af deres søn Anton Høyer Bossen, og Valborg og Hans Bossen bor nu i Vojens.

Dorthea og Hans Bossen

Bossens gård ved Dybdal ca. 1990

Efter afståelse af gården 1943 købte Dorthea og Anton Bossen Jens Christensens hus, Ribevej 5. (Tidligere Simon Westergårds hus). Huset blev efter Bossens købt af Christian Nielsen, som var gift med Maren og Holger Winds datter. Han omkom ved en trafikulykke, hvorefter huset blev solgt til N.C. Christensen.

Gård nr. 19: Westergaards gård

Gården ca. 1950. Smedien, der før hørte til gården, skimtes til venstre bag det store træ. - Tidligere gik Ribevej helt op til sydgavlen af stalden.

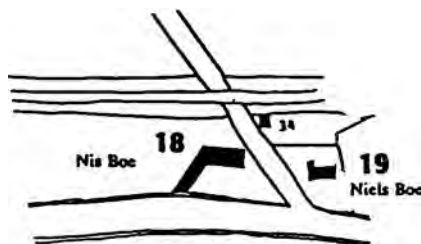
Gården, der er beliggende Ringvej 2, er udstykket i ca. 1870 fra *Christian Boes* gård. (Se gård nr. 18).

På det udstykkede areal byggede *Christian Boes* søn, *Niels Boe*, en smedie samt en stald og lade. Først senere blev bygget stuehus. *Niels Boe* efterfulgtes af *Simon Westergård* i 1892, og denne families 3. generation ejer stadig gården. (Se også omtale under smede).

Grundrids af gårdens bygninger:

Kort 1872

Gården blev i ca. 1870 udstykket fra gård nr. 18. I 1872 var endnu kun bygget smedie på det udstykkede areal. Først omkring 1900 blev nyt stuehus opført.

Grundrids 1950:

Laden og kostalden, som er vist på grundridset, blev bygget ca. 1905.

Gårdens ejere:**1. Niels Boe - (ejer ca. 1870-1892)**

Niels Boe var søn af Christian Boe, som nedsatte sig som smed i Styding i 1840 på gård nr. 18. (Nuv. Fuchs' hus). Han blev gift med Kirstine Lauenborg fra Favrvrå. De fik børnene Niels Christian og Kirstine.

Niels Boe boede på faderens gård, men byggede smedien på et udstykket areal fra gården.

2. Simon Westergaard - (ejer 1892-ca.1927)

Simon Westergaard købte smedevirksomheden i 1892 af Niels Boe. Han fødtes i 1870 og var søn af gårdejer Lauritz Westergaard i Gabøl. Han blev gift med Cecilie Hansen, der var datter af landmand Hans Hansen, Hammelev. De fik børnene Knud, Simon, Bonde, Lauritz og Hans. Af børnene overtog *Knud* gården efter forældrene, *Simon* overtog smedien, *Bonde* overtog en ejendom på Vojens Mark, *Lauritz* blev smedemester i Gl. Ladegaard, og *Hans* blev sygehusportør i Gram.

Da Simon Westergaard overtog smedevirksomheden, var der kun smedien og en kostald og lade på det udstykkede areal ved Ringvej 2. Til at begynde med boede han derfor hos Niels Boe på den modsatte side af vejen. (Nuv. Fuchs' hus). Omkring 1900 byggede han stuehuset ved smedien. Stalden og laden ved smedien var simple bygninger. Stalden var således kun med halvstensmur og skifer, og laden var en trælade, der lå mod nord. - Da Uldalls gamle gård ved savværket brændte i 1905, købte han de gamle længer til nedbrydning og byggede af stenene en ny stald og lade, der gik fra stuehuset og ned mod Ribevej. Gården fik herved det udseende, den har på omstående billede.

3. Knud Westergaard - (ejer ca. 1927-1949)

Knud Westergaard, der overtog gården ca. 1927, var søn af forrige ejer. Hans far beholdt dog smedien, som han senere overdrog til sønnen også ved navn Simon. Knud Westergaard blev gift med Marie Jensen fra Flensborg. De fik børnene Simon, Sofie, Karen, Klaus og Inger. Efter Knud Westergårds tidlige død i 1940 drev Marie Westergård gården videre alene til 1949. For at supplere indtægterne etablerede hun et ishus på gården. (Se billedet). Gården blev herefter det naturlige samlingssted for byens unge.

4. Simon Westergaard - (ejer 1949)

Simon Westergaard, søn af foregående ejer, blev gift med Birte Fahn Rasmussen, København. Hun havde i flere år været feriepigge på gården. Han overtog gården i 1949 og er stadig ejer. De fik børnene Knud Otto, Sten, Francis og Murette. - Birthe Westergaard døde efter en tragisk bilulykke ved Hammelev i 1990.

Simon Westergård har nu bortforpagtet gårdens 8 ha.

Gård nr. 20. Hans Jepsens gård

Hans Jepsens gård ca. 1980

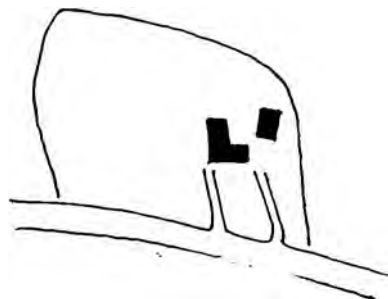
Gården, der ligger ved Jepsensvej nord for Styding, er formentlig udstykket i 1847 fra gård nr. 4. Det kan også tænkes, at gården er endnu ældre. Vejen har fået sit navn efter den sidste familie på gården.

Den første familie, vi støder på i matriklen fra 1872, er *Niels Ahrendt*, der sikkert har oprettet eller overtaget gården i 1847. Han efterfulgtes på gården af svigersønnen, *Thomas Rosendahl Larsen*. I år 1900 blev gården overtaget af *Nicolai Jepsen*, og denne familie havde gården i 2 generationer. De gav gården navnet "*Venne-mosegård*". - I 1983 blev gården lagt ind under *Anker Webers* gård i Styding, og bygningerne blev solgt fra.

Grundrids af gårdens bygninger:

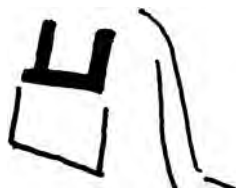
Kort 1872:

På matrikelkortet fra 1872 er Niels Ahrendt nævnt som ejer.

Kort 1980

Som gården så ud ved nedlæggelsen i 1983.

Gårdens ejere:**1. Niels Ahrendt - (ejer 1847?-1874)**

Niels Ahrendt fødtes 1820 i Bøjskov ved Tyrstrup. Han blev gift i 1847 med Mette Cathrine Dall. De overtog eller oprettede sikkert gården samme år. Deres datter Marie Kirstine blev gift med Thomas Rosendahl Larsen. - Niels Ahrendt døde i 1877 som aftægtsmand på gården.

2. Thomas Rosendahl Larsen - (ejer 1874-1900)

Thomas Rosendahl Larsen fødtes i 1846 og var søn af gårdmand Lars Jørgensen og Anne Rosendahl fra Fyn. Han blev gift i 1873 med den forrige ejers datter, Marie Kirstine Ahrendt.

3. Nicolai Jepsen - (ejer 1900-1934)

Nicolai Jepsen fødtes i 1860 i Broager. Han blev gift første gang med Kathrine Andersen fra Gammelgab. Hun fødtes i 1868. De fik børnene Rasmus, f. 1900, Cecilie Marie, født 1902, Peter, f. 1904, Theodor, f. 1905 og Hans, født 1907. - Af børnene fra dette ægteskab overtog Hans Jepsen gården.

Anden gang giftede Nicolai Jepsen med Anne Bendixen, der var enke efter Søren Skøtt i Styding. Sidstnævnte var broder til Inge Marie Skøtt, byens berømmelige kagekone. Anne Bendixen fødtes i Ketting i 1882. De fik børnene Nicolaj, Bartoline ("Line") og Cathrine ("Tinne"). Desuden medbragte Anne Jepsen børnene Anne, Christine ("Ditte"), Willads og Inge.

Af børnene blev Nikolaj gårdejer i Karise på Sjælland, Willads rejste til Amerika, og "Tinne" blev gift med major Peter Mikkelsen i Haderslev.

Nicolai Jepsens første kone døde i 1912, og han døde i 1934. Anne Jepsen døde i 1967.

4. Hans Jepsen - (ejer 1934-1983)

Hans Jepsen overtog gården ved faderens død i 1934. Ved overtagelsen var gården på 19 ha. På gården boede desuden brødrene Rasmus og Theodor.

Hans Jepsen blev uddannet ved landbruget og var en tid forvalter på Kirkebygård ved Hoptrup. Han var næstformand for Hammelev ungdomsforening og gjorde her en stor indsats. Desuden var han formand for Styding kvægavlforening.

Rasmus Jepsen døde i 1972, og Theodor og Hans Jepsen døde med få måneders mellemrum i 1982. - Alle var ugifte.

5. Anker Weber - (ejer 1983)

Anker Weber overtog gården i 1983. Han har nu solgt bygningerne og lagt jorden ind under sin egen gård i Styding. (Gård nr. 15).

Anne Jepsens beretning om gamle dage.

Ud over erindringer om gamle høstskikke m.m., som er omtalt i bogens afsnit I, har Anne Jepsen i 1950 under et besøg hos slægtingen Ellen Thomsen i hus nr. 32 berettet om fattigdommen i byens daglejerfamilier samt om tøjvask ved bydammen omkring århundredskiftet.

Her er hendes beretning:

"Jeg blev gift med Søren Skøtt. Han døde i 1911. Vi boede først her i nogle år (i hus nr. 33), så flyttede vi hen i det gamle af Wolles (Herregårdens daglejerhus). Da var det et hus i to afdelinger, til to familier. Jeg flyttede op, hvor jeg nu bor i 1916 (til Nicolai Jepsen). - Når man tænker sig dengang, hvor havde vi det småt. Medens jeg boede hernede i Sryding endnu, de første år vi var gift, da fik min mand (Søren Skøtt) 8 grossen om dagen i vintertiden, og 1 mark og 35 i den strenge høst. Det blev ikke til meget, og vi fik vælling og grød og så lidt persillesauce og kartofler. Vi fik næsten aldrig andet. Men hvad, det gav endnu mindre i vore forældres tid.

Før vaskede vi og skyllede tøjet i bydammen. Dengang blev der vasket i aske. Man kom så lidt vand på asken og herefter en god slat petroleum. Så kogte vi det og sie-de grums og skidt fra. Dengang bankede vi tøjet. Man havde sådan et brædt af træ. Med det bankede man dette hersens blålærred. Det var godt nok stærk tøj; det var noget, der var hold i. Det var fuld af pigge, så vi fik enden godt stukket, når vi gik i seng. - Det var strengt arbejde at spinde med alle de "Skjauu". Skjauu, det er noget ligesom bygavner. Tro endelig ikke, at de "brækket", fordi vi lå på dem. Det gik ikke så flot".

Gård nr. 21: Lodenhøj

Lodenhøj omkring år 1910. Efter opførelsen af nyt stuehus i 1925 blev det gamle stuehus anvendt til hestestald. Bemærk gangværket i gårdspladsen.

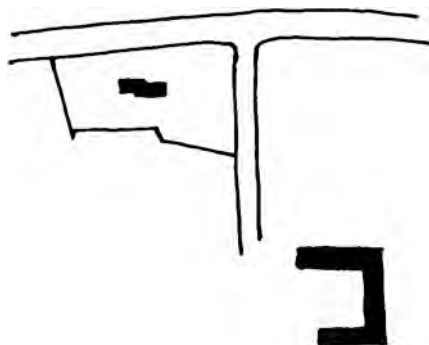
Gården "Lodenhøj" ligger ved Ribevej mellem Hammelev og Styding. Navnet er givet af Schmidt-familien efter galgebakken Lodenhøj, som lå umiddelbart øst for gården. - Den er udstykket fra Jørgen Steffensens gård i Styding i 1885. (Gård nr. 6). Det udstykkede areal var på 17 ha og omfattede bl.a. markerne Elleskjær og Møllelykken. Senere blev et areal på 3 ha fra et lille kådnersted, der lå lidt nord for gården helt op mod Ribevej, tillagt. (Se hypotese om sidstnævnte ejendom under note 1).

Den første ejer af gården var *Jens P. Nissen*. Han efterfulgtes i 1903 af *Jens Peter Schmidt*, der kom fra Hammelev, og denne families 3. generation ejer nu gården.

Grundrids af gårdens bygninger:

Rekonstruktion 1885:

Gården opførtes som en trelænget gård. Lidt nord for gården helt op til Ribevej lå et lille kådnersted, hvis jord senere blev lagt under gården.

Kort ca. 1950:

Gården, som den så ud efter ombygning efter brand i 1945. Nyt stuehus blev dog opført allerede i 1925. Efter 1980 blev opført yderligere kvæg- og svinestalde.

Gårdens ejere:

1. Jens Peter Nissen - (ejer 1885-1903)

Jens Peter Nissen blev født 1863 i Haderslev og blev gift i 1884 med Jørgine Nissen Ravn fra V. Lindet. Da kirkebogen efter 1890 ikke er offentlig tilgængelig, ved vi kun fra mundtlige beretninger, at han havde sønnen Johan Nissen, som blev ledvogter ved Stydings vestlige baneoverskæring. Desuden havde han taget en steddatter i pleje. Hendes søster Marie, som var fra Gabøl, blev gift med Jes Kudsk i Styding.

Ved Jens Peter Nissen vielse i 1884 indførtes i kirkebogen:

Ungkarl Jens Peter Nissen i Styding, søn af arbejdsmand Poul Nissen og hustru Else Marie, f. Søndergaard, født i Haderslev den 15. maj 1863, copuleret med Jørgine Nissen Ravn, datter af landboelsmand Jørgen Nissen Ravn og hustru Cathrine Hedwig, f. Lindberg, født i Westerlinnet den 21. jan. 1861.

Christian Steffensen, Skøvlinggård, var gift med en søster til Jørgine Nissen Ravn, så det er ikke utænkeligt, at han har hjulpet Jens Peter Nissen med at købe jorden af Jørgen Steffensen.

2. Jens Peter Schmidt (sen.) - (ejer 1903-1930)

Jens Peter Schmidt var søn af Sara og Christian Schmidt, som havde en landejendom i Hammelev. Den lå på vejen efter Christiansdal omtrent over for Skøtts gård. Inden han gav sig i lag med landbruget, var han blevet udlært skomager. Han blev gift med Sara Hundevadt, der var en søster til Anton Hundevadt, der havde varehuset "Hundevadt" i Haderslev. Til at begynde med havde de hendes forældres ejendom på Vojens Mark. - Det fortælles, at hun ikke var helt tilfreds med det gamle stuehus ved Lodenhøj, hvorfor hun overtalte Jens Peter til at bygge et nyt. Det blev da også til et stateligt stuehus, og det berettes videre, at Sara ofte kørte med toget frem og tilbage mellem Styding og Hammelev for at se det smukke resultat fra togets vinduer. - I øvrigt blev stuehuset bygget af bygmester Kresten Sandholdt, Styding.

Ved Jens Peter Schmidts vielse i 1887 indførtes følgende i kirkebogen:

Ungkarl skomager Jens Peter Schmidt, søn af inderst Christian Schmidt og hustru Sara, født Jørgensen, født i Hammelev 30. aug. 1866 cop. med pigen Sara Kjestine Hundevadt datter af Steffen Frederik Hundevadt og hustru Anneken Trine Damgaard født i Woiens den 3. august 1865.

Formentlig er jorden fra den lille jendom, der lå nord for gården, tillagt gården i Jens Peter Schmidts tid. Denne gård, der betegnedes som kådnersted med 3 ha, er måske udstykket fra gård nr. 3 i Styding. Som ejer var i 1872 anført Johan Christian Hansen (Repkjær eller Rayke). Senere blev stuehuset indrettet med to lejligheder. I den ene boede en tid Hans Hansen altid kaldt "*Hans Lojenhøj*". Hans datter Cecilie blev gift med smedemester Simon Westergård i Styding.

Jens Peter Schmidt døde den 22. dec. 1935, og Sara døde kun få dage efter, den 25. dec. 1935.

3. Steffen Frederik Schmidt - (ejer 1930-1955)

Den 29. oktober 1930 overtog sønnen, Steffen Frederik Schmidt, gården. Han fødtes 31. juli 1901 og blev gift med Anna Kirstine Godfredsen fra Skovby ved Hovslund. Ved overtagelsen var der 29 ha til gården, heraf var 5 ha eng og skov. Steffen Schmidt blev uddannet ved landbruget forskellige steder og var på Hejls Efterskole 1919-1920. Han var formand for Hammelev sogns hesteforsikring og medlem af skolenævnet for Styding skole. Ægteparret fik børnene Sigrid, Jens Peter, Astrid, Jørgen og Gunnar.

I 1945 brændte avlsbygningerne til den gamle gård, og helt nye blev opført.

Anne Kirstine Schmidt døde i 1945, og Steffen Schmidt døde i 1977.

4. Jens Peter Schmidt - (ejer fra 1955)

Steffen Schmidts søn, Jens Peter Schmidt, overtog gården den 1. april 1955. Den drives nu sammen med sønnen, Steffen, som har ½ part i gården. - Gården var i 1990 på 40 ha, heraf 3 ha skov. Desuden var forpagtet 30 ha. I dag hører 51 ha til gården, og der er forpagtet 65 ha. Driftsbygningerne er ligeledes væsentligt udvidet.

Lodenhøj 1990

Gård nr. 22: Spiol

Spiol 1994.

Gården, der ligger ved Dybdalvej, siges at have fået navnet "*Spiol*" efter en mark på stedet. Gården er opført af bygmester Kresten Sandholdt, og hans søn, Christian Sandholdt, mener, at det var i 1910.

I 1915 ejedes gården af *Anton Nielsen*, som var fra gård nr. 7, og måske har det været hans fader, der opførte den. Anton Nielsen faldt imidlertid i 1. verdenskrig, hvorefter broderen, *Nicolai Nielsen*, overtog gården.

Nicolai Nielsen blev gift med slagtermester Jørgensens datter fra Sommersted. Foruden at drive gården handlede han med kreaturer. Ud over broderen, *Anton*, havde han en broder, *Niels*, som havde en gård ved Aabenraa.

I 1932 blev gården købt af *Peter Lassen Holm*. Han fødtes i Vester Terp 11. marts 1886 og var søn af gdr. Hans Willadsen Holm ved Løgumkloster, gift med Anna Magdalene Jensen, datter af gdr. Albert Jensen, "*Brodersgård*", Abild sogn. Ved overtagelsen var gården på ca. 12 ha.

Peter Holm blev uddannet ved landbruget og havde været på Aabenraa landbrugsskole 1906-07. Han deltog i 1. verdenskrig 1914-18 på vestfronten.

Peter Holm havde, inden han kom til Styding, haft en gård på 190 tdr. land i V. Terp, som han drev fra 1912-1927. Han havde været i skolekommissionen i V. Terp og i menighedsrådet i Nr. Løgum. Anna og Peter Holm fik børnene Peter,

Hans, Kæthe, Albert, Inger, Martin, Karl Georg, Johannes og Magda. Flere af børnene emigrerede Californien og Canada. - Da ingen ønskede at overtage gården, blev den solgt til smedemester Simon Westergaard.

Anna og Peter Holm, som ejede gården fra 1932 til 1965.

Simon Westergaard overtog gården i 1965 efter en tid at have drevet smedie på Ringvej nr. 2. Han døde i 1990. Hans kone, Anine Westergaard, bor stadig på gården; men jorden er nu lagt ind under Carl Alfred Carøes gård ved Ribevej. Deres søn, Jørn Westergaard, har fortsat smedevirksomheden, som i dag er udvidet til at omfatte beskning af heste i hele Sønderjylland.

Avisudklip fra 1995:

Hestesko gennem 102 år

Henrik er yngste beslagsmed i familien Westergaard, der har drevet smedevirksomhed i Styding i 102 år.

AF STEEN CHRISTENSEN

21-årige Henrik Westergaard bestod i går den praktiske prøve og er dermed udlært beslagsmed. Han bestod med glans, men han har også ned-arvede talenter. Siden barndommen har han fulgt i hæle-

ne på far Jørn, når de sønderjyske heste skulle have nye sko.

Henrik Westergaard er nemlig femte generation i familien, der bliver beslagsmed. Firmaet Westergaard og Søn har ligget i landsbyen Styding ved Vojens i 102 år. Det blev startet af Simon Westergaard. Og siden er kun fornavnene skiftet ud. Fra Simon over Laurids til Simon og nu Jørn. Henrik er den femte. Men hans lillebror Michael er også godt undervejs. Om to år er han klar til sin svendepøve. Firmaet har kunder over

det meste af Sønderjylland. Danmark har 120 beslagsmede. Og der udlæres i gennemsnit fire nye om året.

Den praktiske prøve består i at smede tre forskellige hestesko. Derefter skal fire hestesko gøres færdige og sættes på hesten, mens de to dommere ser til.

- Jeg havde selvfølgelig håbet, at ihvertfald en af drenge ville blive beslagsmed, siger far Jørn, der altså har to sønner klar til at overtage familie-virksomheden.

Afsnit III

De ældste huses historie

I 1774 var der kun 5 huse i Styding. Af disse var de tre opført af landsbyfællesskabet, nemlig skole, hyrdehus og bolig for bettelfogederne. Kun to huse var aftægtshuse, da de fleste på den tid havde deres aftægt i gårdens stuehus.

I 1792 var der i byen 3 landboelssteder med hver ca. 5 tdr. land, samt 7 huse, hvoraf nogle havde et par tdr. land, såkaldte indersthuse.

I begyndelsen af 1800-tallet kom en del daglejere til byen. De boede som regel i stuehusene fra nedlagte gårde. Disse var ofte indrettet med flere lejligheder. Det er derfor vanskeligt at vide nøjagtigt, hvor de boede.

I midten af 1800-tallet blev bygget et par huse mere; men først omkring år 1900 kom der mere gang i byggeriet, og på den tid opførtes bl.a. mange af husene ved den østlige del af Ringvej. Den store udvikling i husbyggeriet kom dog først ved udstykningen af Hans Michaelsens mark og senere udstykningen af skolepladsen.

Husenes beboere:

På udskiftningskortet fra 1792 findes alle huse indtegnet, og vi ved ud fra en tilhørende fortegnelse, hvem der boede i dem på dette tidspunkt.

Da beboerne ofte skiftede bopæl, er de ikke lette at placere ud fra foreliggende registre. Men folketællingen i 1840 er en undtagelse, da ejerne af gårde og huse er anført i logisk rækkefølge efter gårdenes og husenes beliggenhed. Da vi kender ejerne af gårdene, er det forholdsvis nemt at konstruere sig frem til ejerne og lejerne af husene.

Ved indførelsen af matriklen i 1872 ved vi med sikkerhed, hvor husejerne boede. Derimod ved vi ikke, i hvilke huse lejerne har boet. Bopælen for lejefolk er derfor skønnet for en del af de daglejerfamilier, der er omtalt under husene.

I 1892 har Nora Schmidt, født Bragh, tegnet Styding by med angivelse af, hvem der boede i husene og på gårdene. Dette kort er derfor meget værdifuldt.

De efterfølgende beskrivelser af husenes historie begrænser sig til at fortælle om husenes oprindelse, hvornår de er forsvundet og om enkelte beboere, som stadig har efterkommere i byen. Især er de gamle solide håndværker- og daglejerfamilier omtalt. Om dem findes mange overleverede beretninger, som fortæller noget om deres vilkår og levemåde. Mange af dem er ret så festlige.

Hus nr. 2a: Hans Bramsen

Som huset så ud i Hans Bramsens tid. Bemærk vippebrønden foran huset. - Bag det store træ skimtes Uldalls gård.

Huset, som var beliggende mellem Deckers og Uldalls gårde, var tidligere stuehus til gård nr. 2a. Husets historie går helt tilbage til 1600-tallet. Det blev nedbrudt omkring 1920.

I midten af forrige århundrede blev gården nedlagt og huset indrettet med to beboelser, som herefter blev udlejet til forskellige.

Sandsynligvis var *Else Grønfeldt* den første, der boede til leje i huset. Hun var enke efter *Jens Grønfeldt*, som havde ejet Stydinggård. Han døde i 1835. I 1872 ved vi, at en *Nis Hansen* boede i huset. Efter hans tid blev det beboet af *Christian Bertelsen* og hans svigersøn *Hans Bramsen*. *Christian Bertelsen* fødtes i 1863 i Ladegård, han blev gift i 1884 med *Anne Kirstine Wind* fra Kastруп. Deres datter, *Karen*, blev gift med *Hans Bramsen*, som var søn af *Lauritz Bramsen* og *Elisabeth Christensen* fra Jernhyt.

Erindringer om Hans Bramsen

Jørgen Uldall fra gård nr. 4 har fortalt følgende om *Hans Bramsen*:

"Hans Bramsen gav årlig i skat 1 mark. - I husleje gav han årlig 40 mark. Hans løn var om sommeren 1 mark om dagen, medens han om vinteren kun fik 8 grossen. - Brændevinen kostede dengang 4 grossen, en stor rulle skråtoak 2 grossen. - "Bremer Keule", som var den mest yndede cigar kostede 5 penning. - Hans Bramsen fik som andre daglejere sin kost, hvor han arbejdede.

Han var godheden selv. Om vinteren gik han til skovs og arbejdede i "Kongens Skov", som man kaldte statsskoven. De nye, der kom med i arbejdet, måtte følge den skik at give brændevin, - man kaldte det "at give rekrutbrændevin". - En dag var Hans Bramsen kommet plørefuld hjem fra skoven og fik en masse skæld ud af konen, Karen. "Do ha' it ret te å skæld mæ ue", sagde Hans, "No gåe a hen å drowne æ barn". Og så tog han den mindste under armen og gik om til bydammen med det. Selvfølgelig var det ikke hans mening at gøre det; - men lidt tosset blev han altid efter at have smagt for meget af "rekrutbrændevinen", og han kendte Karen og vidste, at hun ville komme farende efter ham. Det varede da heller ikke længe, inden den efterhånden ret vægtige Karen fulgte efter, råbende: "Do må it gø' æt, do må it gø' æt!". Det var et syn for guder, som de, der så det, sent vil glemme.

Engang vi var inviteret på kaffe hos dem, begyndte Karen at græde. Hun var helt utrøstelig. Da vi spurgte, hvorfor hun græd, snøftede hun: "Jo, vos den be'st gee (den bedste ged) æ dø. Men den va så goj, at den ga' 2 liter mælk, ette at den døe, det fik vi jo naue goj fløe a', I ka'jo sjæl smag æt". - Der var dog ingen, der skulle have mere kaffe den aften".

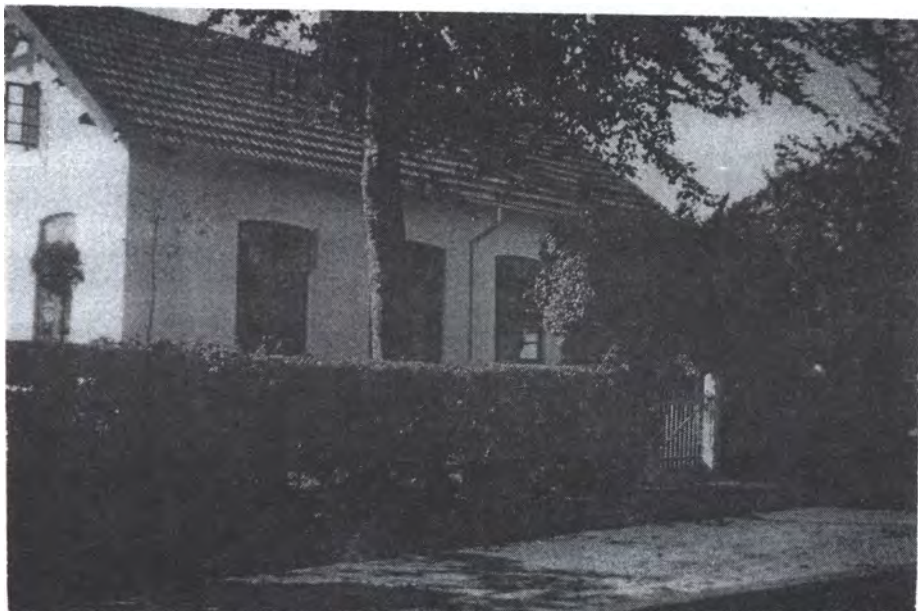
Også Johannes Andersen kunne fortælle sjove oplevelser om Hans Bramsen fra den tid, han arbejdede som daglejer på hans gård. Her er hans beretning:

"Christian Bertelsen boede i Hans Bramsens hus i den ene ende - i østerenden - Hans Bramsen i vesterenden. Christian Bertelsen arbejdede ved Markus Friis sammen med Jens Møller. Der var lidt træghed i dem begge, f.eks. når de savede træ, som foregik "i æt sinde tempo".

Hans Bramsens hus var så gammelt, at der ikke var vinduer ud til øst. De havde kun to senge til dem selv og børnene. Om søndagen var vi gerne omme for at få håret klippet hos ham.

Bramsen kunne godt lide snaps, og da vi jo havde høkeri her på vores gård, havde vi romtønden stående ude i loen. Min broder Peter og jeg skulle tærskes. Vi var dengang kun knægte, og Hans Bramsen skulle også tærskes. Det foregik dengang med plejl. "Det ka' saut gå an mæ æ tæsken, ven a ku' få den prop op a æ tønd" (romtønden), sagde Hans Bramsen. Proppen kunne sidde fast, fordi den var "vindsk i æ propstøj". Men proppen kom op, og Hans Bramsen fik sig et par slurke. Inden længe ville han have mere. Til sidst blev han så fuld, at plejlen slog ham i nakken. Det gjorde ham hidsig, og han råbte: "No æ æt slut! - A væl it væ' nar for så'n æn gammel bu'nd som Hans Kressen Andersen mee". Han ville herefter rejse. Det var en lørdag. Han viste sig ikke om søndagen, men om mandagen kom Hans Bramsen igen og fortsatte i tjenesten, som om intet var sket".

Hus nr. 3 b: Hans Frederik Kroghs hus

Som huset så ud i Detlef Thomsens tid.

Huset, der i dag er helt ombygget, ligger på Ringvej 26. Det hørte i 1792 til gård nr. 3 i Styding. Tidligere lå det helt ud mod vejen. Huset har sikkert været aftægtsbolig for gården, men er senere solgt fra. En tid hørte huset således til gård nr. 7.

I 1855 boede gartner *Hans Frederik Krogh* i huset. (Se note 2). Han kom til Styding fra Broager og blev gift med *Johanne Søndergaard*. Han døde i 1883.

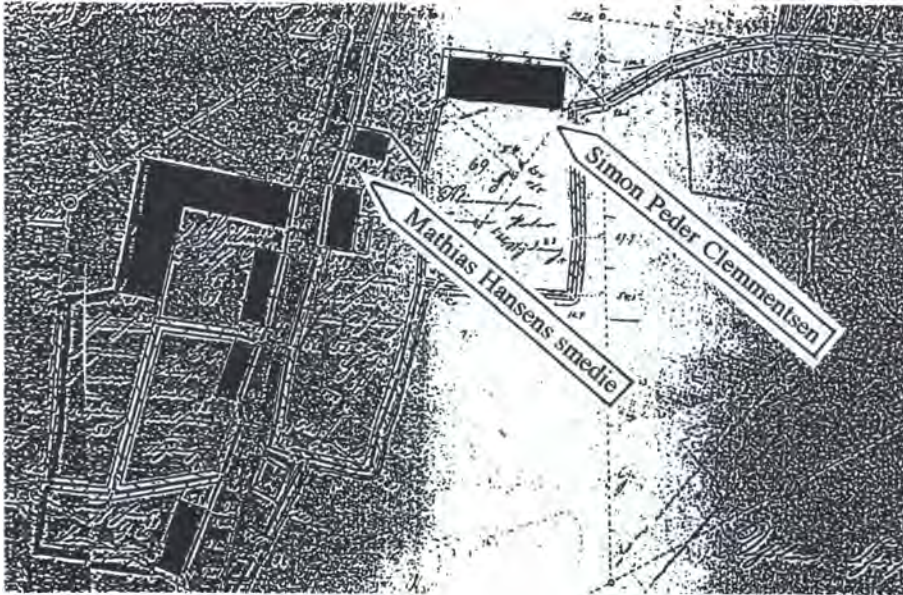
Af *Johanne* og *Hans Frederik Kroghs* 3 børn blev *Hans Lorentzen Krogh* gift med *Maren Falk* (se note 3) og overtog med hende landboelssted nr. 19. (Se omtale undergård nr. 7a). De fik sønnen *Hans Frederik Krogh*, som overtog hus nr. 3b efter bedstefaderen. *Hans Frederik Krogh* døde 1900.

Efter *Hans Frederik Krogh* boede *Niels Hansen Kudsk* i huset. (Se note 4). Han fødtes 1831 og var søn af *Hans Nielsen Kudsk*, som var daglejer i Styding.

I 1937 købte *Christine* og *Detlef Thomsen* huset efter en Elnef. De kom fra Lerte, hvor han havde været ledvogter ved banen. De fik 8 børn, heraf tvillingerne *Hilda* og *Hulda* samt *Kurt* og *Jens Ingvard*. *Hilda* døde allerede samme år, de overtog huset. *Kurt Thomsen* overtog huset efter forældrene, og *Jens Ingvard* blev rådhusbetjent ved Vojens kommune. - *Detlef Thomsen*, der døde i 1948, var en inkarneret biavler og havde adskillige stader i Skøvlinggårds have i *Jørgen Schultz's* tid. Da det kneb med at kende forskel på de mange Thomsener i Styding på hans tid, kaldte man ham altid for "*Bi-Thomsen*".

I dag ejes huset af værkfører *Max Herman Hoch*.

Hus nr. 6a: Hjulmager Clemmentsens hus

Hjulmager Clemmentsens hus vist på kort fra 1872.

Huset, der nu er forsvundet, lå lige syd for det nuværende Styding Savværk. Det var tidligere stuehus til Hans Steffensens gård, som blev flyttet til Ribevej - nuv. Carøes gård. (Se gård nr. 6).

I ca. 1846 flyttede *Simon Peder Clemmentsen* ind i huset, hvor han etablerede hjulmagerværksted. Værkstedet kom herved til at ligge i bekvem afstand til smedemester Mathias Hansen, som havde smedie i hus nr. 26.

Simon Peder Clemmentsen blev født 17. juni 1808 og var søn af Bodil og Peder Christian Clemmentsen. I 1834 blev han gift med Anne Sørensdatter fra Gjellerup sogn i Jylland. De fik børnene Peder, Jens og Marianne. Sønnen, *Jens Clemmentsen*, der var daglejer, boede endnu i huset i 1892. Det er formentlig revet ned omkring år 1900.

Erindringer om Jens Clemmentsen

Johannes Andersen fra gård nr. 14 har i 1950 fortalt følgende om ham:

"Jens Clemmentsen har boet over for Markus Wind. Han har tjent hos mig. Han sagde altid "Skirme" (bandeord). Min far har fortalt, at han derfor kun blev kaldt "Skirme" i byen. - Når vi skulle til marks, havde vi mellemadder med, og når de skulle spises, sagde Jens Clemmentsen altid: "Nå, nå må do helle fortæel en historie, Johannes". Det skulle jeg jo altid; han var noget af en lun rad".

I øvrigt blev Johannes Andersen altid selv kaldt "*Ponde*", fordi han, som bandeord brugte "*Ponde-mig*", - et ord han havde medbragt fra sin barndomsegn i Broager.

Hus nr. 8a: Willy Iversens hus

Som huset så ud i Jens Iversens tid. Bagved skimtes Blomgrens hus.

Huset, der er beliggende på Svinget nr. 3 umiddelbar nord for Styding Savværk, har helt fra midten af 1700-tallet til ca. år 1900 været aftægtshus for Hyrups gård. (Gård nr. 8). Huset, der tidligere var en gammel, stråttækt bygning, blev væsentligt ombygget i 1880'erne.

Af aftægtsfolk, der har boet i huset, kan nævnes Christian Hyrup og senere dennes søn, Niels Hyrup, samt Michael Michaelsen og Jørgen Steffensen.

I de tidsrum huset ikke har været anvendt til aftægtshus, har det været lejet ud. Ifølge folketællingen 1840 boede således *Lauritz Christensen Møller* sammen med sin kone, Sigrid Schjøth, i huset. Desuden boede spindersken *Heilwig Hansen* hos dem.

Lauritz Christensen Møller er den første, vi møder af Møller-slægten, der i hele 1800-tallet blev en udbredt daglejerfamilie i Styding.

Lauritz Christensen Møller fødtes i 1798 og var søn af Laurids Nielsen Møller og Anne Christine Jensdatter. Hans farfader var møllersvend Mathias Zøga, der kom fra Grindsted-egnen. Måske var han den Mathias Zøga, der i 1770'erne overtog forpagtningen af Tørning Mølle. - Sigrid og Lauritz Møller fik børnene Christen Møller og Else Marie Møller.

I 1929 købte *Jens Iversen* huset. Han var vistnok den første savskærer, der blev ansat på Styding Savværk. Foruden at være savskærer var Jens Iversen en ferm bi-avler, der også tog vare på andre folks bistader i byen. - Nu bor hans søn, *Willy Iversen*, i huset. Han arbejder på slagteriet i Vojens.

Hus nr. 9a: Blomgrens hus

Huset var oprindelig aftægtshus til gård nr. 9, der lå nord for huset.

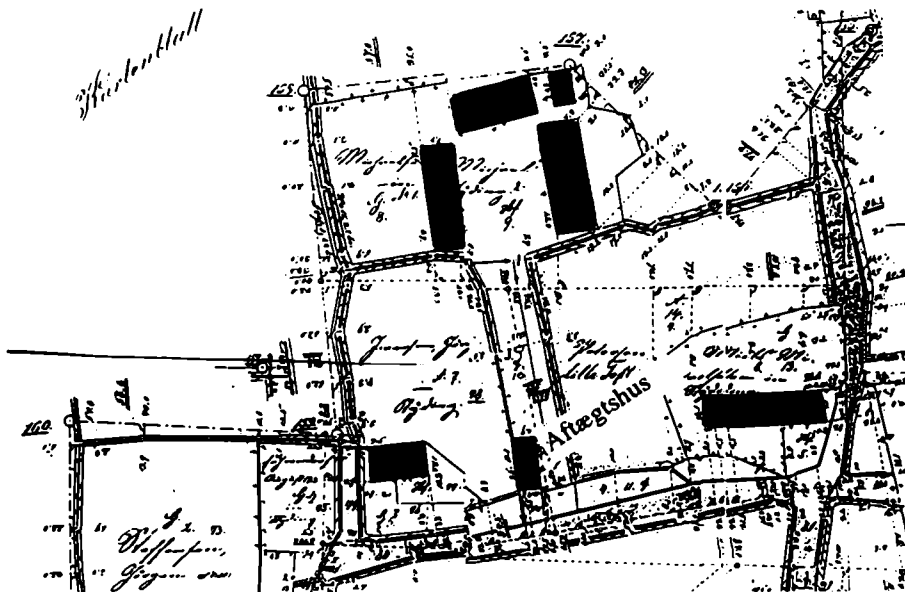
Huset, der ligger på Svinget nr. 5, var indtil 1840 aftægtshus for gård nr. 9. Da Steffen Steffensen i ca. 1840 flyttede gården til Styding Mark (nuv. Knudsens gård), blev huset overtaget af hans svoger, *August Christopher Friedrich Fahren-dorf*. Han var søn af snedkermester Johan Hartvig Fahren-dorf og Henriette Char-lotte Hartvig, Eutin i Tyskland. Han blev gift i 1835 med Bodil (Botille) Cathrine Wannet, som var en søster til Herlig Steffensen på gård nr. 9. Fahren-dorfs fik bl.a. børnene Johanne og Joachim Hartvig Fahren-dorf. Sidstnævnte, der døde i 1905, nedsatte sig som snedker i Hammelev. (Se også under snedkere).

En tid herefter boede fiskehandler *Hans Jørgen Jensen* i huset. Han var gift med Mathias Møllers søster, Anne. Deres datter blev gift med *Aksel Petersen*, som i 1930'erne overtog huset. I den sydlige ende boede dog stadig *Jette Fahren-dorf*. Om hende fortælles, at hun var dygtig til at kurere folks sygdomme. Der var f.eks. ingen som hende, der med tungen kunne slikke en betændelse ud af øjnene på folk.

Aksel Petersen arbejdede på savværket, men var samtidig cykelsmed og lidt af en tusindkunstner. Bl.a. kunne han reparere ure, og det var fantastisk at se alle tand-hjul ligge på bordet, hvorefter de igen blev samlet til et ur, og det kunne vel at mærke gå! Da radioerne blev mere almindelige i løbet af 30'erne, lærte han også at reparere dem. - Alt, der havde med mekanik at gøre, var hans et og alt. Lige efter krigen begyndte han at køre "*Lillebil*". Trods navnet var det et stort skrummel med ekstra sæder bagi. Byen havde hermed fået sin første taxaforretning! Det blev også den eneste. - Af og til agerede Aksel Pedersen også som frisør, og ikke få drenge i byen er blevet klippet af ham.

I dag bor *Johannes Blomgren* i huset.

Hus nr. 10a: Aftægts hus til Michaelsens gård

På kort fra 1872 ses huset beliggende på venstre side af alléen op til Michaelsens gård. Til venstre for huset lå skomager Jørgen Iwersens hus.

Huset, der nu er forsvundet, lå i alléen op til nuv. Grethe Michaelsens gård. Det havde været stuehus til Hans Mikkelsen Lauritzens gård, inden gården blev flyttet til dens nuværende beliggenhed i ca. 1865. (Se omtale af gård nr. 10).

Efter at have afstået gård nr. 10 til svigersønnen Michael Michaelsen boede *Ellen* og *Hans Mikkelsen Lauritzen* endnu en tid i den gamle gårds stuehus. De flyttede dog senere, i dattersønnens, Hans Michaelsens tid, op på gården, hvor de fik aftægt i den vestlige del af gårdens stuehus.

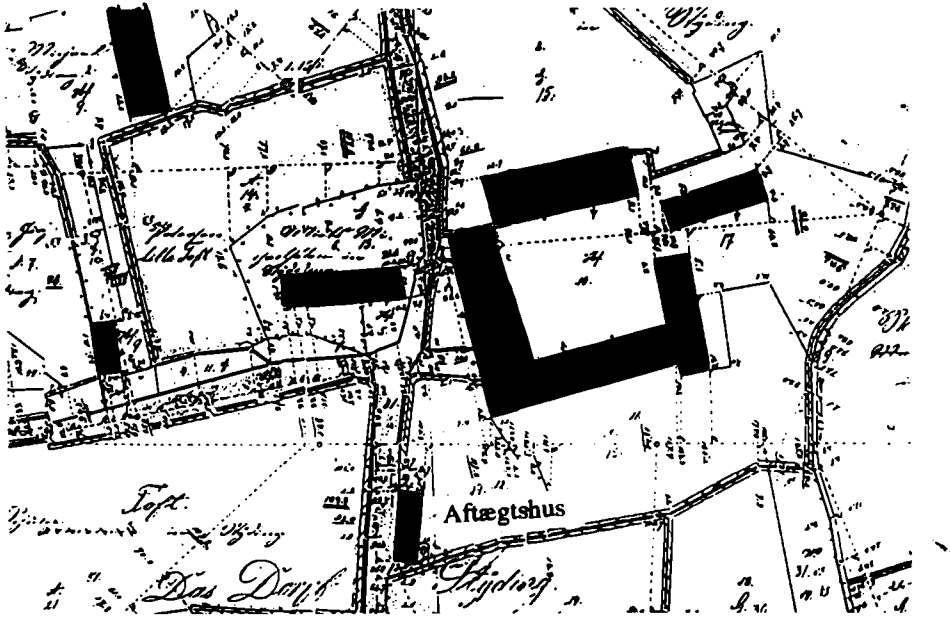
Efter deres tid flyttede Ellen Lauritzens søstre *Gertrud* og *Ellen Marie*, der var henholdsvis væverske og spinderske, ind i huset. De havde desuden en søster ved navn Cathrine Margrethe, kaldet "Thrine". Hun blev gift med skomager Jørgen Iwersen, der boede i nabohuset.

De fire søstre, Ellen, Gertrud, Ellen Marie og Cathrine Margrethe, var døtre af Anne og Lauds Lauritzen fra Maugstrup. Sidstnævnte var søn af Nis Michelsen fra gård nr. 5 i Styding. Efter Lauds Lauritzens død flyttede Anne Lauritzen tilbage til Styding og boede hos døtrene.

Førnævnte Ellen Marie blev senere gift med enkemanden skrædder Hans Schak i Styding. De boede sandsynligvis i den gamle skole.

Hus nr. 10a blev nedbrudt i 1902, og Johannes Skøtt, Dybdal, der dengang var karl hos Hans Michaelsens, har fortalt, at han var med til nedbrydningen.

Hus nr. 12a: Herregårdens aftægtshus

Huset, der nu er forsvundet, lå i 1872 lidt syd for Herregården ved Tvedvej.

Huset eksisterede allerede i 1792, men er sikkert endnu ældre. Til at begynde med har det fungeret som aftægtsbolig for Herregården.

En tid boede møllebygger *Nis Petersen* i huset. Han fødtes 1782 i Bjolderup og blev gift med *Kirsten Michaelsen*, som var datter af *Peder Michaelsen*, Herregården. Deres datter, *Maren*, blev gift med *Niels Fuglsang* i 1829. Sidstnævnte fødtes 1805 og var søn af *Jens Poulsen*, Stenderup ved Ø. Lindet. - Det gamle aftægtshus blev herefter helt ombygget og blev indrettet med to lejligheder. *Maren* og *Niels Fuglsang* boede herefter i den ene lejlighed, og *Kirsten Michaelsen*, der netop var blevet enke, boede i den anden.

Maren og *Niels Fuglsang* overtog senere en ejendom i Stydingdam. De fik børnene *Nis*, *Maren*, *Peder*, *Christine Cathrine* og *Niels*. - *Niels Fuglsang* døde i 1864.

Efter deres tid blev den ene lejlighed benyttet til at huse fattige, og den anden lejlighed blev udlejet til daglejere. Bl.a. boede *Hans Nielsen Kudsk* i huset. Han blev stamfader til den meget udbredte Kudsk-familie i Styding. (Se note 4 side 382). Senere boede kagekonens søn, *Søren Skøtt* en tid i huset. Han var gift med *Anne Bendixen*. Efter *Søren Skøtt*'s død i 1911 giftede *Anne Skøtt* sig med enkemanden *Nicolaj Jepsen* og flyttede til hans gård ved nuværende *Jepsensvej*. (Se gård nr. 20).

Huset blev nedbrudt i begyndelsen af 1900-tallet.

Hus nr. 17a: Stuehus til nedlagt gård nr. 17

Hus nr. 17a på kort fra 1872. - Huset lå nabo til gård nr. 15, der på den tid ejedes af Mads Skov. - Helt til venstre Jes Peder Jacobsgårds gård. (Nuv. Hans Chr. Andersens gård).

Huset, der nu er forsvundet, lå lidt øst for nuværende Webers gård. Det var tidligere stuehus til gård nr. 17, som blev købt af *Peder Jacobsgård* og lagt under hans gård nr. 14 formentlig omkring 1840. Stuehuset, der var indrettet med to lejligheder, blev efter den tid anvendt som lejebolig. Til huset hørte lidt jord på heden ved Dybdal.

Ved folketællingen i 1840 boede *Søren Jørgensen* i husets ene lejlighed. Han var daglejer, men begyndte at mure for folk omkring 1850. Han fødtes 1799 i Ørsted, var søn af landboelsmand *Jørgen Sørensen* og *Anne Margrethe*. Han blev gift 1. gang med *Anne Cathrine Nielsdatter*. De fik 4 børn, som dog døde i en ung alder. 2. gang giftede han sig i 1837 med *Anne Magdalene Skøtt*. De fik en søn, som døde ca. 1 år gammel. Da de ikke fik flere børn, tog de *Anne Magdalenes* slægtning, *Willads Skøtt*, i pleje. Han var søn af *Karen* og *Johannes Skøtt* fra Hyrup i Øsby. Fra ham stammer den udbredte *Skøtt-familie* i Styding. (Se under hus nr. 32). - *Søren Jørgensen* døde i 1882.

I husets anden lejlighed boede i *Søren Jørgensens* tid daglejeren *Lydik Jensen Stenderup* og hans kone *Mette*. Desuden boede pigen *Anneken Ravnsdatter* i huset. Hun har sandsynligvis været i familie med gårdens tidligere ejer.

I 1855 boede *Anne Magdalene* og *Søren Jørgensen* stadig i husets ene lejlighed, og i den anden boede enken *Grethe Nørgaard*.

I 1892 boede *Peder Møller* i huset. Han var søn af *Niels Lauritzen Møller*, som boede i "*Hyrdehuset*" i Styding, (Se under hus nr. 27). *Peder Møller* var opdraget hos *Peder Jacobsgaard* på gård nr. 14 og har derfor formentlig overtaget huset af ham. Han blev gift med *Birthe Marie Junker*, datter af landboelsmand *Peter Hansen Junker*, Stydingdam.

Efter *Peder Møllers* tid blev huset nedbrudt i begyndelsen af 1900-tallet.

Hus nr. 18: Peder Matzen Tofts hus

Ringvej nr. 25 i Chresten Linds tid. I baggrunden ses Thomas Nørgaards lade.

Hus nr. 18, beliggende Ringvej 25, var tidligere et landboelssted. I 1792 var *Peder Matzen Toft* noteret som ejer, og i hans tid hørte ca. 5 tdr. land til stedet. Han fødtes i Styding i 1726 og var søn af Maren og Matz Pedersen Toft fra gård nr. 5. Han blev gift første gang i 1750 med Catharina Christiansdatter fra Lerte. De fik ingen børn.

Anden gang giftede han sig med Maren Pedersdatter fra Rudbeck, Skibsted sogn. De fik 5 børn, hvoraf *Matz Pedersen* blev gift i Løjt Kirkeby, og *Catharina* blev gift med Matz Eriksen fra Gl. Haderslev sogn. De tog begge slægtsnavnet *Rudbeck*. - Peder Matzen Toft døde i 1792 i en alder af 66 år.

Ved folketællingen i 1855 boede *Else Marie Grønfeldt* i huset. Hun var enke efter Jens Jensen Grønfeldt, som havde haft Stydinggård. Han døde allerede i 1835. - Else Marie Grønfeldt døde i 1884.

En tid herefter boede *Anne Marie Michaelsen* i huset. Hun var enke efter Michael Michaelsen, som døde i 1890. Hun havde afstået gården i 1894 til sønnen, Hans Michaelsen. (Gård nr. 10).

Af de seneste ejere kan nævnes, at *Christian Seemann* en kort tid boede i huset. Han efterfulgtes af *Chresten Lind*, som overtog det engang i 1930'erne. Han var savskærer på Styding Savværk, men fik senere selvstændig virksomhed i Maugstrup. En tid boede mejeribestyrer *Holger Mathiesen* i huset, hvorefter det i 1948 købtes af *Mathias Gram* fra Skrydstrup, efter at hans gård var eksproprieret til flyveplads.

Den nuværende ejer er *Peter Bak*.

Nr. 20: Philip Johansen Horns landboelssted

Tvedvej nr. 5 i Holger Thygesens tid.

Huset, der ligger på Tvedvej nr. 5, blev i 1792 betegnet som et landboelssted med ca. 5 tdr. land.

Ved udskiftningen i 1792 ejedes boelsstedet af *Philip Johansen Horn*. I ejerfortegnelsen, der blev udarbejdet i forbindelse med udskiftningen, er om et stykke jord til boelsstedet anført: "*derselben von Mathias Matzens Hüfe*", hvilket kunne tyde på, at Mathias Matzen, Skovgårds halve gård i Styding har ligget på dette sted.

Philip Johansen Horn fødtes 1720 i Styding og var søn af Dorthea Elisabeth og Johan Philipsen, som højst sandsynlig stammede fra gård nr. 2. Han blev gift i 1756 med Kirsten Nielsdatter. De fik børnene Johan, Mette og Dorthe. - Philip Johansen Horn døde 79 år gammel i 1799.

Ved hans død indførtes i kirkebogen:

Philip Johansen af Styding var født sammesteds 1720 af forældrene Johan Philipsen og Dorthe Elisabeth Christiansdatter. Han giftede sig 1756 med pigen nu efterlevende enke Kirsten Nielsdatter af Nørre Jylland; levede i ægteskab med hende i 43 år og havde 3 børn, 1 søn Johan og 2 døtre Mette og Dorthe alle efterlever i ugift stand.

Sønnen, *Johan Philipsen Horn*, har sikkert overtaget stedet efter faderen. Han blev i 1801 gift med Christine Madsdatter fra Vamdrup, men døde allerede i 1805 uden livsarvinger.

Fandt barn i forstuen

I Hammelev kirkebog blev 26. november 1789 indført følgende i fødselsregistret:

Maria Cathrine Horn, et barn som Philip Horn og hans hustru i Styding blev anmeldt at være fundet i deres forstue, hvilket folk ved næiere forespørgsel af mig ikke ville tilstaa noget andet. Som vidner var nærværende ved barnets hjemmedøb Peder Michaelsen og Johan Johansen af Styding tilligemed arveforpagteren på Woyens og hans kone, efter dåben blev tildragelsen strax anmeldt på vedkommende sted i Haderslef, men ingen ordentlig underretning derefter givet mig om, hvem barnet tilhører. Mig er derfor heller intet andet bekiendt, end det, som almindeligt rygte siger, at det skal være en uægte datter af Johan Philipsen Horn i Styding og af Anders Hokesdatter i Jels.

Det blev indsignet d. 17de januar 1790

faddere:

1. *Maren Peders (Herregården?)*
2. *ungkarl Hans Johansen af Styding*
3. *pige Mette Philipsdatter*

Den nævnte arveforpagter var Nis Pedersen, som tidligere havde ejet gård nr. 4 i Styding. (Nuv. Uldalls gård). Han forpagtede Thyrashul kro i 1786 og Vojensgård i 1788.

Den næste ejer af boelsstedet var *Christian Nygård*, som er anført i et assuranceregister 1809. Om ham ved vi intet. Boelsstedet blev herefter udlejet som inderst-
sted. (Hus med lidt jord).

I 1870'erne boede lejeinderst *Jens Nielsen Østerkjærhus* i huset. Han fødtes 1850 i Tørning Tinghus, søn af af Hans Christian Jensen Østerkjærhus og Bodil Kirstine Juhl. Han blev gift i 1873 med Anneken Hoiien fra Stepping. De fik børnene Bot-
hilde Christine, Inge Marie og *Jens Christian Østerkjærhus*.

Sidstnævntes søn, *Niels Østerkjærhus*, overtog huset efter forældrene og virkede i mange år som vejmand i sognet.

Huset ejes nu af lærer *Holger Thygesen*.

Hus nr. 22: Skomager Jørgen Iwersens hus

Som huset ser ud i dag.

Huset ligger Svinget nr. 7. Det var i 1792 et lille landboelssted med 2 tdr. land, som lå i landboelslykken lidt nord for Jomfrugang. Huset lå helt til 1870'erne lidt længere tilbage på grunden.

I 1792 ejedes boelsstedet af *Hans Jensen*. Han var søn af Jens Andersen og Ellen Jesdatter fra Jegerup og blev gift 1790 med enken Johanne, datter af Hans Hansen og Maren, som formentlig har ejet stedet før dem. En gren af denne familie tog slægtsnavnet "*Syding*".

Ved folketællingen i 1840 er *Mathias Thaisen* noteret som ejer. Han fødtes på Tørninggård 4. jan. 1783, søn af Willads Thaisen og Anne Marie Jensdatter. Han blev gift 9. nov. 1822 med Johanne Hansen-Hørlyk fra Ladegaard. De fik 4 børn, hvoraf *Hans Thaysen* blev gift 1854 med Kirstine Aarestrup fra boelsstedet nr. 23 i Styding. Hans Thaysen overtog senere en ejendom i Stydingdam.

I ca. 1850 flyttede skomager *Jørgen Iwersen* ind i huset. Foruden at være skomager drev han jorden, som lå i landboelslykken ved Jomfrugang.

Jørgen Iwersen fødtes 1823 og var søn af Jeppe Iwersen i Ladegaard. Han blev gift i 1850 med Thrine Marie Grethe Lauridsen, datter af indersten Laus Lauridsen og Anne Lauridsen fra Maugstrup. (Se også hus nr. 10a). De fik bl.a. datteren Anne, som blev væverske. Hun blev gift med træskomanden *Laurids Hansen*, søn af smedemester Mathias Hansen i Styding. Laurids Hansen byggede et nyt hus på grunden lidt sydligere end det gamle. Det blev overtaget af *Peder Kehlet*, som kom fra Hammelev.

Huset ejes nu af Peder Kehlets datter, *Thea Hansen*.

Hus nr. 23: Paustes hus

Huset i Peter Hansens tid omkring 1910.

Huset er beliggende på Ringvej nr. 18. Det menes opført i 1728 og har sikkert været een af kvartgårdene af helgården, hvorfra Skovgård blev udflyttet.

I 1792 blev det betegnet som et landboelssted med 2 tdr. land, og den østre ende var indrettet til stald og lade. I ca. 1840 blev der på stedet tillige startet et lille høkeri, efter at høkeriet på Thyrashul kro var indstillet.

Som ejer i 1792 er noteret *Thomas Nielsen*. Han fødtes 1754 og var uægte søn af Sindet Thomasdatter. Som fader blev udlagt rytteren Niels Jensen. Thomas Nielsen blev gift med Marie Lauritzdatter fra Aabenraa. De fik 2 sønner og 2 døtre, som alle blev døbt Aarestrup. Thomas Nielsen døde i 1827.

Han efterfulgtes af sønnen *Anders Thomsen Aarestrup*. Han fødtes i 1791 og blev gift i 1820 med Elisabeth Pedersdatter Simonsen fra Flovt, Øsby sogn. De fik børnene Marie, Anne Margrethe, Peter, Thomas, Inger Kjestine og Lauritz - alle døbt Aarestrup. Enken, Elisabeth Aarestrup, ejede stadig stedet i 1840, og på det tidspunkt er nævnt, at hun havde "*et mark*". Dette har sikkert været begyndelsen til høkeriet på stedet.

I ca. 1845 solgte Elisabeth Aarestrup stedet til Hans Pedersen Schmidt og flyttede til Stydingdam til datteren Kirstine og svigersønnen Hans Thaysen.

Hans Pedersen Schmidt fødtes 20. febr. 1820 og var søn af smed Peder Hansen og Marie Hansen, Maugstrup. Han blev gift i 1845 med Mette Marie fra Sommersted. De fik sammen 6 børn, hvoraf Peder Hansen Schmidt og Marie Kirstine Schmidt efterlevede dem. - Foruden at drive det lille landbrug fortsatte han høkeriet, som formentlig blev startet af Elisabeth Aarestrup. (Se tillige under handel i bogens afsnit I).

Høkeriet blev overtaget af sønnen, *Peder Hansen Schmidt*, omkring 1870. I byen blev han aldrig kaldt andet end "*Peder Høker*". Han blev gift med Inger Kjestine Kudsk, kaldet "*Inge Stin*". Hun var datter af inderst Falle Hansen Kudsk i Styding. Inden han overtog høkeriet, var han en tid kusk på Tørring Mølle. Af deres børn blev Christian Peder Schmidt (f. 1879) kusk på sliberiet på Christiansdal. Senere blev han parkeringsvagt på Gravene i Haderslev. - "*Inge Stin*" og Peder Hansen Schmidt flyttede senere ind i hus nr. 33 ved Uldalls gård.

I et notat er anført, at Peder Hansen Schmidt i 1893 overtog huset. I hans tid var der en lille tærskelade ud mod gaden, og til stedet hørte 4 ha på forageren. Desuden var der en stald til 3-4 køer og en hest.

Han havde en mælketur i Hammelev. Mælkevognen lod han stå i Hammelev om natten og red så hver dag derhen på sin "*poechau*" (hest). Når mælketuren var slut, spændte han fra og red hjem igen.

I 1904 købte købmand *Hans Lauesen Hansen* huset til sine forældre, *Johanne* og *Peter Hansen*. Peter Hansen fødtes 1851 i Toftlund og blev gift med Johanne, født 1846. Peter Hansen døde i 1915, og Johanne Hansen døde i 1938.

Huset blev herefter overtaget af *Anton Pedersen*, der arbejdede på Styding Savværk.

Huset ejes nu af *Anny* og *Henry Paust*, som har moderniseret huset, så det nu fremtræder som et af de smukkeste af de gamle huse i Styding.

Peter Hansen foran huset sammen med familien

I første række fra venstre: nr. 1. Thilde Hansen (senere gift med Anton Lauritzen, Søndergaard), nr. 2. Hanne Hansen (senere gift Knudsen i Grødebøl), nr. 6 Troels Hansen (købmand Hans Lauesen Hansens farfader), nr. 7. Hans N. Hansen (købmandens søn).

I anden række fra venstre: nr. 3. Peter Hansen (købmand Hans Lauesen Hansens far og husets ejer), Johanne Marie Hansen (hans kone), nr. 5. Anne Lauesen Hansen, født Thomsen (købmand Hans Lauesen Hansens kone), nr. 6. købmand Hans Lauesen Hansen (søn af nr. 3).

Hus nr. 25: Den gamle skole

Skomager Jørgen Petersen foran sit hus omkring 1930

Huset lå lidt øst for nuværende Ringvej 23. (Nr. 25 på kortbilag). Det blev bygget som skole i 1731. Efter at skolen i 1769 blev flyttet til Grindal, blev huset lejehus. (Se omtale under skolevæsen i bogens afsnit I).

I huset var der to små stuer, et soveværelse og et køkken med åbent ildsted. Da huset blev brudt ned omkring 1950 brugtes ildstedet stadig af beboerne. I den østre ende var indrettet en lille stald med plads til et par køer, og til stedet hørte 2 tdr. land i landboelslykkerne nord for Jomfrugang.

I 1769 boede *Hans Christian Nissen* i huset. Han fødtes 1731 og var søn af Maren og Nis Hans Christensen fra Hammelev. I 1760 blev han gift med Anne Cathrine, datter af Kirstine og Peder Pedersen, som formentlig havde gård nr. 11. Af deres børn blev Karen gift med Niels Christensen, og denne familie tog "*Styding*" til familienavn. - Hans Christian Nissen døde i 1806.

I 1834 boede skrædderen *Hans Andersen Schak* sandsynligvis i huset. Han fødtes i Kolsnap i 1708 og var søn af Anders Christensen Schack og Ellen Hansdatter. Hun var datter af Hans Jepsen fra gård nr. 4 i Styding. Hans Andersen Schak giftede sig 1. gang med kusinen, Marie Kirstine Bertelsen, som var datter af Bertel Bertelsen. Han var skolelærer ved skolen ved Grindal. De fik sønnen Bertel Hansen Schak, som blev skolelærer på Fyn. - Hans Andersen Schak havde yderligere to ægteskaber. Han døde 73 år gammel i 1881.

I ca. 1860 overtog skrædderen *Jørgen Petersen* huset. Han fødtes i 1818 og var søn af hjuler Andreas Petersen og Gjertrud Kikkenborg fra "*Degnetruget*" i Hammelev. Han blev gift 1846 med Birgithe Møller fra Nr. Marstrup. - Jørgen Petersen døde i 1900.

I 1899 overtog førnævntes søn, *Jørgen Petersen*, huset. Han fødtes i 1853 i Hammelev og blev gift i 1880 med Kjersten Marie Thomsen Schmidt fra Skudstrup. - Sidst i 1930'erne faldt skomageren uden forudgående sygdom død om midt under arbejdet med brændselshugning.

Da både far og søn havde samme navn, blev faderen altid kaldt "*Gammel Jørgen skrædder*" og sønnen "*Jørgen skomager*".

Da både skrædderen og skomageren var helt særlige typer, har flere i Styding fortalt historier om dem.

En stydingers beretning:

"Som yngre arbejdede Jørgen skrædder ved en mærkelig præst i Hammelev. Han holdt høns, og det var der jo ikke noget mærkeligt ved; men han havde lige mange haner og høner, og hver aften ved hønsenes sengetid, måtte Jørgen ind for at ordne dem på deres pinde, så hver høne kom til at sidde ved en hane. Samme præst var drikkeglad. Han havde et snapseglass, et stort et, hvor foden var gået af, så alle gæsterne var nødt til at drikke ud. - Egentlig ville samme præst have, at Jørgen skrædder skulle have studeret, og en tid underviste han ham i latin. Desværre døde han pludselig, hvorfor Jørgen i stedet fattede nål og tråd og kom i lære ved en skrædder. De erhvervede kundskaber og senere anden tillært viden gjorde, at han i Styding blev lidt af et orakel. Mange mødtes derfor hos Jørgen skrædder for at få deres viden udvidet. Skolen blev således igen et slags kulturcentrum.

Jørgen skomager flyttede med familie til Styding fra Skodborg i 1899. Hans skomagerværksted blev ligesom i faderens tid et samlingssted, hvor byens folk drøftede tidens begivenheder, og tit gik bølgerne højt, da skomageren var en meget ilter person. Hos skomageren kunne man også læse dagens avis, da det dengang ikke var almindeligt, at hjemmene holdt avis. Desuden blev skomagerhuset benyttet af "Skovbørnene", som opbevarede deres våde tøj i husets forstue, inden de gik i skole, og om eftermiddagen lod de skolebøgerne blive i huset, fordi de var for tunge at slæbe helt til Stydingskov. Mange måtte således gå op til 4 km til fods, enten vejret var godt eller skidt.

Skomagerens værksted var i den lille stue. Her foregik det hele, selv seletøj og bindersejl blev repareret i denne stue. "

Marie Nissens beretning: (Skomagerens datter)

"Min bedstefar "æ gammel skrædder" stammede fra Degnetruget i Hammelev, hvor Anders Lie har boet. Jørgen var meget begavet og lidt forud for sin tid. Da han gik til præst, havde han begyndt at lære lidt latin. Præstens kapellan sagde: "Jørgen, den dag jeg får mit kald, skal jeg hjælpe dig", og Jørgen var lykkelig. Men den dag kapellanen blev udnævnt, døde han." - (Den nævnte kapellan hed Alexander Marcussen).

Johannes Andersens beretning:

"Jørgen skrædder holdt gerne meget lange taler ved de forskellige fester i byen, så hakkede han i det - han stammede nemlig. Så ville han også gerne gøre sig klog og diskutere, når de spurgte om et eller andet, som de ikke vidste - Jørgen skrædder vidste det hele! Hans kone døde oppe i landboelsbykken. Hesten blev bange, da et lyn slog ned, så hun faldt bag af vognen og brækkede halsen.

- Vi spillede meget skat med skomageren. Han var så nervøs, at hænderne rystede på ham, når han tabte en halvtreds pennig. Kortene blev formelig rystet ud af hænderne på ham. - En aften de havde spillet omme på Herregården, og skomageren havde tabt noget i retning af en mark, sagde han lidt fortørnet: "No ka' æn slie en heel dau, å så ta'f det hele hee". Sådan lidt i sjov sagde Hans Skau: "Do ku' jo taj lidt mee for æt, Jørgen!" Så slog skomageren armene tilbage og sagde: "Det ku' do vel find å, men det gø' a it".

Marie Friis' beretning:

"Æ gammel skomagers far var æ gammel skrædder. Han var en gammel, god kristelig mand. Alt lavede han selv, malkede sine køer, kærnedede sit smør, men tabte så mange avner i det, at han ikke kunne sælge det i byen. - En aften var der besøg hos Steffen Steffensen (nuv. Knudsens gård). Den gamle skrædder og Marie blev opfordret til at synge de gamle salmer. Efter afsyngelsen af nogle strykker bad også Steffen Steffensen om en salme. Han blev mere og mere tavs, og da alle var ved at gå, trak han Marie til side og hviskede: "Marie, bed til Ham, og bed for mig, thi jeg dør i nat". Marie blev helt mærkelig til mode og tænkte, hvad hun dog kunne gøre, men da hun kom hjem, bad hun alligevel. Samme aften kl. 23 døde Steffen Steffensen". Det var i 1876.

Johannes Skøtts beretning:

"Æ gammel skrædder var meget omme og se til min mor. Han forhørte os meget i katekismen og salmevers. Han kunne dem lige så godt som læreren. Han vidste meget om gamle dage; men jeg var jo kun en dreng dengang, så jeg husker ikke meget af det. Jørgen skrædder hentede vand hver dag nede ved bydammen, hvor der var en "by-keel". - Skomageren var min gudfar; han har stået fadder til mig. Han døde, da han satte brænde op ved sit hus.

Efter Jørgen skomager flyttede Ellen og Niels Thomsen ind i huset. De havde indtil da boet i en jernbanevogn i grusgraven ved Dybdal. Efter en tid at have boet i huset overtog de hans moders, Marie Thomsens hus nr. 32 på kortbilag. Moderen var ud af den udbredte Skøtt-familie i Styding. Ellen og Niels Thomsen fik 10 børn, som alle skulle rummes i det lille hus. (Se under hus nr. 32).

I 1948 boede Anine og Simon Westergård en kort tid i huset, medens de byggede ny smedie på Ringvej 4. - Huset blev herefter nedbrudt ca. 1950.

Hus nr. 26: Det gamle smedehus i vestbyen

Hus nr. 26, som det så ud i Chresten Skotts tid. Bag huset ud mod Ringvej skimtes et gammelt skur. Det var resterne af den gamle smedie.

Huset, der er beliggende Ringvej nr. 33, har fra gammel tid tilhørt smedefolk i den vestlige bydel. Det er sikkert opført engang i 1730'erne af Dines Jessen Boe. Huset var indrettet med to lejligheder. I en periode boede smedene dog på et tilhørende landboelssted på den modsatte side af vejen. (Nr. 19 på kortbilagene). Huset blev i den tid anvendt som bolig for smedesvendene.

Den første smed vi kender er *Matz Mikkelsen*, som boede i huset omkring 1750. Hans datter blev gift med *Jakob Hansen*, som med hende overtog smedien.

Jakob Hansen overtog smedien ca. 1770. Anden gang giftede han sig med enken på boelssted nr. 19 og flyttede herefter over på boelsstedet, men beholdt smedien på nr. 26. Den ene lejlighed i smedehuset blev en tid anvendt som bolig for smedesvendene, og den anden blev udlejet til daglejere.

Smedemester *Mathias Hansen*, der var smed i 1840'erne flyttede igen ind i smedehuset efter, at boelsstedet på den modsatte side af vejen blev overtaget af *Søren Andresen Falk*.

En kort tid boede smedemester *Mathias Jørgensen Lorenzen* i huset. Han var gift med *Anne Helene Krogh*, datter af *Hans Lorenzen Krogh*. Efter konens tidlige død blev smedien nedlagt i 1883, hvorefter *Mathias Lorenzen* flyttede til *Gabøl*. (Se yderligere omtale af smedene under håndværk i bogens afsnit I).

Husets to lejligheder blev herefter udlejet til forskellige familier. En kort tid boede *Anne og Jens Poulsen Møller* fra *Hoptrup* i husets ene lejlighed. Deres søn *Mathias Møller*, der var udlært murer, byggede i 1908 huset Ringvej 35 til sig selv. Det blev overtaget af *Mathias Seemann*, da *Mathias Møller* i 1922 købte *Nikolaj Nielsens* gård. (Se omtale under gård nr. 7).

I 1930'erne og 40'erne boede *Chresten Skøtt* i smedehuset. Han var ud af den udbrede Skøtt-familie, som er omtalt under hus nr. 32. Han blev gift med Inge Marie Westergård, som var søster til smedemester Simon Westergård. De fik børnene Inge, Sara, Knud og Kaj. - Sara, der var gift Påske, boede en tid i den nordlige lejlighed.

Chresten Skøtt, der var medhjælper på mejeriet, døde i 1940'erne under et ophold hos familie i København.

Huset bebos nu af *Jan Kristoffersen*.

Inge og Kaj Skøtt nyder solen foran husets hovedindgang.

Som huset ser ud i dag efter ombygning.

Hus nr. 27: Hyrdehuset

Byens gamle Hyrdehus th. i billedet. I midten den gamle skole og yderst tv. gavlen af Hans Chr. Andersens lade. - Billedet malet af ingeniør Nis Skau fra Skovgård ca. 1920.

Hyrdehuset, der nu er forsvundet, lå, hvor nu huset Ringvej nr. 23 ligger. Det blev bygget 1731 til byhyrderne, som blev ansat i fællesskab af gårdene i Styding. Huset var med gavl helt ned til jorden, og i den tid det har eksisteret, har der været åbent ildsted i køkkenet. Huset var i 1792 tolænget med 2 lejligheder, hvoraf den ene blev beboet af byens hyrder og den anden af fattige folk, som blev understøttet af sognet. Denne fløj er formentlig nedbrudt, efter at fattiggården i Jernhyt blev bygget. Resten af huset blev nedbrudt i 1923.

Fra 1731 til omkring 1825 boede byens hyrder i huset. Af disse kender vi fem. De er omtalt under landbrug i bogens afsnit I.

Omkring 1825 boede daglejer *Niels Lauritzen Møller* i huset. Han fødtes 5. dec. 1800 og var søn af Laurids Nielsen Møller og Anne Christine Jensdatter, (død 1834). Niels Lauritzen Møller blev gift i 1826 med Anne Hansen fra Ladegaard. De fik børnene Anne Kjestine, Peter, Bodil Marie og Laurids.

Anne Kjestine blev gift med Detlef Christensen Dam i Hammelev, *Peter Møller* blev gift med Marie Junker fra Stydingdam. De boede i hus nr. 17. *Bodil Marie* døde i 1836, og hvad der blev af *Laurids Møller*, vides ikke.

I 1843 flyttede *Falle Hansen Kudsk* ind i huset. Han fødtes 1820 og var søn af Hans Nielsen Kudsk. Han blev gift første gang i 1843 med Anne Ingeborg Madsen fra Styding. Af deres børn kan nævnes Inge Kjestine Kudsk, som blev gift med hører Peter Hansen Schmidt, (se hus nr. 23), og Hans Hansen Kudsk. Falle Hansen Kudsk døde i 1885.

Hans Hansen Kudsk overtog huset omkring 1875 efter forældrene. Han fødtes 1846 og blev gift første gang med Ingeborg Krogh, datter af inderst på Vojens Mark, Mikkel Jensen Krogh og Mette, født Mikkelsen. Anden gang giftede han sig med enken Kjestine, hvis mand faldt i et kogende kar med slibemasse på fabrikken ved Christiansdal. (Se iøvrigt note 4 om Kudsk-familien på side 382). Hans Hansen Kudsk fik i begge ægteskaber mange børn, hvoraf skal nævnes *Michael Kudsk*, som var ansat på Fuglsangs Bryggeri i Haderslev og *Jes Kudsk*.

Jes Kudsk fødtes 1877 og blev gift med Marie Nissen fra Gabøl. De fik datteren Bothilde Kudsk, som blev gift med *Emil Nissen*, søn af fhv. gårdejer Nis Nissen, Hammelevgaard. (Se hus nr. 31).

I øvrigt var Niels Hansen Kudsk, der har vognmandsforretningen "*Tigerbus Rejser*" i Haderslev, ud af en sidegren til denne familie.

Hyrdehuset nedbrudt ca. 1923.

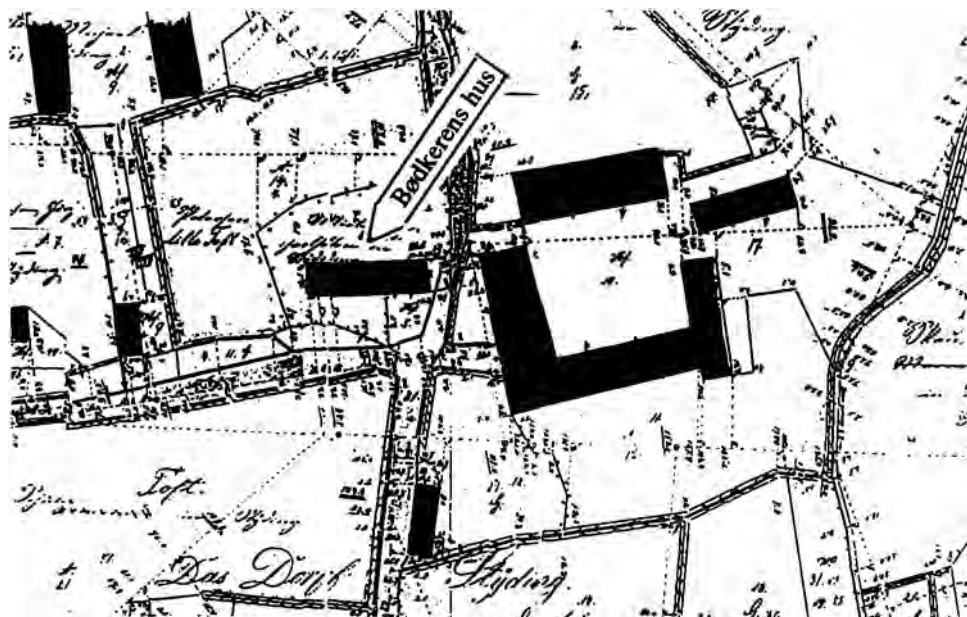
Ca i 1923 blev huset nedbrudt, og på grunden opførte *Helene Boe* et nyt. Hun fødtes 1874 og var datter af Nis Boe, som havde Bossens gård i Dybdal. (Se under gård nr. 18). Helene Boe altid kaldet "*Lene*" var ugift, men havde taget Hans Rohde i pleje. Han blev senere diakon i Middelfart.

Den vestre ende af huset var lejet ud til *Kjestine Hansen*, som stammede fra Hoptrup. Hun syede i mange år for folk i Styding. - Da hun ligesom Helene Boe var ugift, kaldte de stydingen huset for "*Jomfruburet*". - Lene Boe drev i mange år bageriudsalg i huset. Hun døde i 1939. Huset blev herefter købt af Styding Mejeri. Flere mejerister har herefter boet i huset, hvorfor det fik navnet "*Mejeristhuset*". - I dag bor N. Jensen i huset.

Helene Boe, altid kaldt "Lene", foran sit hus i 1923.

Hus nr. 28: Bødker Johannsens hus

Huset på kort fra 1872.

Huset, der nu er forsvundet, var beliggende på hjørnet af Svinget og Tvedvej i Hans Michaelsens Toft. Det blev i 1792 betegnet som et inderstshus med lidt jord.

Indtil 1764 boede snedker *Hans Christian Nissen* i huset. Han var gift med Freja, og de havde datteren, Maren.

Fra 1764 boede bødker *Johann Johannsen* i huset. Han var født i 1739 i Kastvrå, søn af smedefolkene Karen og Johann Johannsen. Han blev gift 1864 med Maren, som var datter af førnævnte snedker Hans Christian Nissen. - De fik børnene Mette, Johann, Hans og Karin. - Bødker Johann Johannsen døde i 1817. (Se også omtale af ham under bødkere i bogens afsnit I).

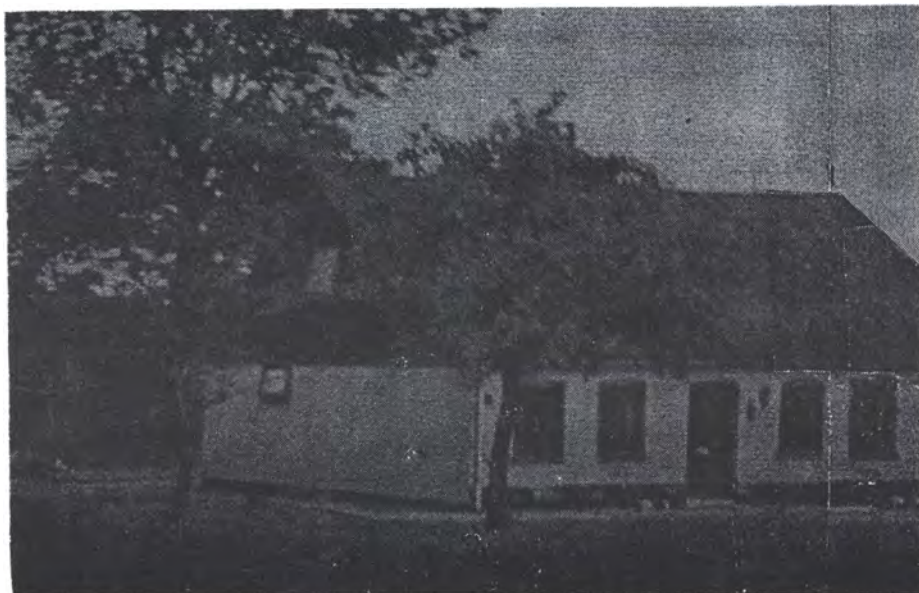
Johann Johannsen, søn af førnævnte Johann Johannsen, overtog huset i 1896. Han fødtes 1771 og blev gift i 1796 med Karen Pedersdatter. Han var skrædder i Stydning. De fik bl.a. sønnen, Peter Johannsen. - Johann Johannsen døde 1807.

Peter Johannsen, søn af førnævnte skrædder Johann Johannsen, fortsatte farfadere-ns bødkeri. Han fødtes 1806 og blev gift 1834 med Anne Marie Petersen fra Hammelev. - Fra denne familie stammer Dagmar Kisendal, der blev gift med købmand og sognerådsformand Peder Johansen i Hammelev, som døde i 1968.

I 1850 blev huset overtaget af Herregården, og formentlig har *Christian Boe* en tid herefter haft smedie på stedet, indtil han flyttede smedien til Ribevej. (Nuv. Fuchs' hus).

I ca. 1884-85 flyttede smedesvenden *Heinrich Schütt* ind i huset. Han blev senere den berygtede "*Errested morder*". Han flyttede fra huset ca. 1893, hvorefter det formentlig er nedbrudt. (Se omtale af Errested-morderen i bogens afsnit I).

Hus nr. 29: "Grø'n Trinnes" hus.

Som "Grø'n Trinnes" hus ser ud i dag. Det er nu under nedbrydning.

Huset, der stadig eksisterer, ligger på Ribevej nr. 12. Det er formentlig bygget, da banen blev anlagt i 1867, men måske er det ældre. Huset havde tidligere en lidt anden placering på grunden. Det nuværende hus, der er simpelt opmuret uden fast fundament og med uisoleret helstensmur og sort paptag, er nu under nedbrydning, og et nyt hus er under opførelse. - I husets have er tæt mod bygningerne fundet rester af den gamle vej, der, før banen blev anlagt, gik nord om Thyrashul kro.

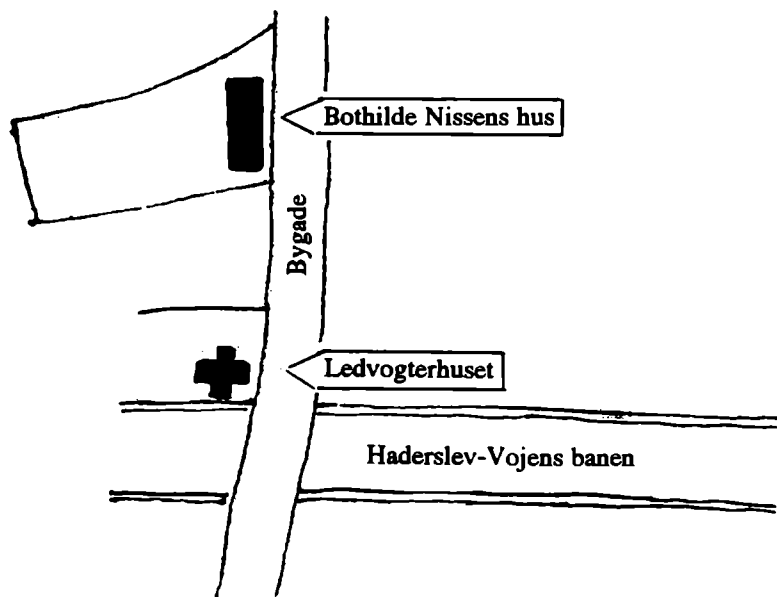
I 1860'erne boede *Peder Junker* fra Stydingdam sandsynligvis i huset. Hans søster *Birthe Marie* var i øvrigt gift med *Peder Møller* fra hus nr. 17 i Styding. *Peder Junker* blev gift med *Else Cathrine Møller*. Hun fødtes 1838 og var datter af *Maren* og *Lauds Jensen Møller* fra Ringtved. Efter *Peder Junker*'s død giftede hun sig 1878 med *Carsten Ehlers*. Hun blev altid kaldt "*Grø'n Trinne*", og moderen blev kaldt "*Grø'n Maren*". (Se omtale af "*Grø'n Trinne*" i bogens afsnit I).

Cathrine Ehlers flyttede syd for grænsen efter at være blevet enke i 1929. Huset blev herefter udlejet til *Hans Hansen*, som havde boet på en lille ejendom ved *Lodenhøj*. (Se under gård nr. 21). Han var far til *Cecilie Hansen*, der blev gift med smedemester *Simon Westergaard sen*.

I 1950 boede *Eleonora Schmidt* ("*Nora*") i huset. Hun var datter af *Anne Marie* og *Jørgen Bragh*, som havde en ejendom ved Stydingdam. *Nora Schmidt* havde sønnen *Hans Jørgen*. Han var cykelsmed i *Haderslev*, men drev samtidig et lille cykelværksted ved huset på Ribevej 12.

I dag ejes huset af *Birthe* og *Ejvind Holm*.

Hus nr. 30: Ledvogterhus

Som ledvogterhuset så ud på kort fra 1872.

Huset, der nu er forsvundet, lå ved byens vestlige baneoverskæring. Det blev bygget ved jernbanens anlæg i 1867. Ved overskæringen var indtil ca. 1925 jernbanebomme ved vejen. Ligeledes lå et ledvogterhus ved Thyrashul. Sidstnævnte blev nedbrudt omkring 1960.

En tid var *Eduard Rochar* ledvogter i Styding og senere *Johan Nissen*. Sidstnævnte var søn af Jens Peter Nissen fra Lodenhøj. (Se gård nr. 21). Han mistede en arm i 1. verdenskrig.

Eduard Rochar flyttede senere til et hus ved Thyrashul, og *Johan Nissen* flyttede til Vojens, efter at vogterhuset blev nedlagt omkring 1925.

Thilde Nissen, der bor i hus nr. 31, har fortalt, at hun undertiden afløste ledvogteren ved de tidlige morgentog. Når toget skulle ankomme f.eks. fra Vojens, blev der ringet fra ledvogterhuset ved Thyrashul. Hun skulle herefter ringe til stationen i Hammelev for at meddele, at toget var på vej.

Huset er nedbrudt omkring 1925. Samtidig forsvandt bommene, og siden er flere ulykker sket ved overskæringen. Mange fra Styding husker således endnu, at slagter Ritz fra Hammelev blev kørt ihjel.

Hus nr. 31: Emil Nissens hus

Emil Nissens hus set fra banen. På den østre side af vejen ligger den gamle stald og lade, der hørte til Hans Lorenzen Kroghs landboelssted.

Huset er beliggende Ringvej nr. 28 i byens vestlige del. Oprindeligt var det et landboelssted, der lå nordvest for Frede Møllers gård. (Nr. 19 på kortbilag).

I ca. 1870 blev landboelsstedet af *Hans Lorenzen Krogh* flyttet til Ringvej 28. (Se omtale under gård nr. 7a). Her byggede han stuehuset på den vestre side af vejen og stald og lade på den østlige side. Avlsbygningerne blev senere overtaget af *Matthias Seemann*, Ringvej 35.

I 1920 solgte Hans Lorenzen Kroghs søn, *Nis Krogh*, huset til *Jes Kudsk*. Sidstnævnte fødtes 1877 og var søn af Hans Kudsk fra hus nr. 27 - "*Hyrdehuset*". Han blev gift med *Marie Nissen* fra Gabøl. En tid forinden boede de i et af husene ved *Tørning Mølle*, men flyttede til Ringvej 17. Da *Cathrine* og *Oluf Wogensen* fra Herregården overtog Ringvej 17, købte *Jes Kudsk* huset Ringvej 28. *Marie* og *Jes Kudsk* fik børnene *Bothilde* og *Christine Bothilde*. Han døde kun 48 år gammel i 1925 og *Marie* døde 1933. På billedet ses *Jes Kudsk* som husar i ca. 1900. Se endvidere beretningen om *Jes Kudsk* som krigsfange under krige i bogens afsnit I.

*Jes Kudsk*s datter *Bothilde*, altid kaldet "*Thilde*", blev gift med *Emil Nissen*. Han var søn af fhv. gårdejer *Nis Nissen*, *Hammelevgård*. De overtog i 1933 huset efter hendes forældre. *Emil Nissen* arbejdede ved banen og var i krigens tid med i modstandskampen. Han døde i 1983, og *Thilde* bor nu alene i huset. *Thilde* og *Emil Nissen* fik børnene *Jes Åge*, *Sonja* og *Orla*, som alle bor i *Vojens*.

Jes Kudsk og murermester Didrik Thomsen i Uldalls have 1913.

Hus nr. 32: "Kagekonens hus"

Kagekonens hus ca. 1950.

Huset, der er beliggende Tvedvej nr. 2, er bygget som daglejerbolig i 1860'erne af Peder Jacobsgaard. Den første, der formentlig boede i huset, var *Søren Jørgensen*, som var murer. Med ham begyndte Skøtt-familien i Styding. Huset blev indrettet med en lille stue, et køkken og et soveværelse. I stuen var alkover til børnene.

Søren Jørgensen fødtes i 1799 i Ørsted, søn af landboelsfolkene Anne Margrethe og Jørgen Sørensen. Han blev gift første gang med Anne Cathrine Nielsdatter, og med hende fik han 4 børn, som alle døde i en ung alder. Anden gang giftede han sig med Anne Magdalene Skøtt. De fik sammen en søn, som døde ca. 1 år gammel. Herefter tog de slægtingen *Willads Johansen Skøtt* i pleje. - *Søren Jørgensen* døde 12. april 1865.

Huset blev sikkert overtaget i 1865 af *Willads Johansen Skøtt*. Han fødtes 1837 og var søn af Karen og Johannes Skøtt fra Hyrup ved Øsby. Han blev gift i 1861 med Inger Marie Schmidt. Inden de overtog huset, havde de en tid boet på Styding Mark. I 1864 måtte han med i krigen mod prøjserne. - De fik børnene Søren, Marie Magdalene, Chresten og Johannes alle døbt Skøtt. - *Willads Skøtt* døde i 1882, og Inge Marie måtte nu selv forsørge sine 4 børn. Hun begyndte derfor at gå bud for folk, når der skulle hentes varer i Haderslev. Hun blev herved kendt i hele byen som "*Inge Marie kagekone*". (Se omtale under handel i bogens afsnit I).

Inge Marie og Willads Skøtts 4 børn:

1. *Søren Skøtt* fødtes 1868 og blev gift med Anne Bendixen. Hun fødtes i 1882 i Ketting. *Søren Skøtt* var daglejer og boede i Herregårdens arbejderbolig. Efter hans død i 1911, giftede Anne Bendixen sig i 1916 med enkemanden Nicolaj Jepsen. (Se omtale under gård nr. 20).

2. *Chresten Skøtt* fødtes 1874 og blev gift med smedemester Simon Westergaards søster, og de boede i huset Ringvej nr. 33, som var den tidligere smedebolig til smedien i vestbyen. De fik bl.a. børnene Inge, Sara, Knud og Kaj. (Se omtale under hus nr. 26).

3. *Johannes Skøtt* blev gift med Karoline, og de boede i et hus i Dybdal beliggende på højre side, når man kører efter Bossens. (Se omtale under hus nr. 38).

4. *Marie Magdalene Skøtt* fødtes i 1871 og blev gift med Marius Thomsen. De overtog huset efter hendes moder, Inge Marie Skøtt. De fik børnene Willads, Niels og Martha. *Willads* overtog en ejendom i Skovby, men måtte opgive landbruget, da han mistede synet under 1. verdenskrig, *Martha* blev gift med en trafikassistent og *Niels* overtog senere huset efter moderen. Marie Thomsen fortsatte med at hente varer i Haderslev og havde et lille udsalg i huset af de kager, der ikke blev afsat på byturen.

Niels Thomsen overtog huset ca. 1955 efter moderen. Han blev gift med Ellen Poulsen fra Haderslev, og de fik en børneflokk på 10. Forinden havde de dog boet en kort tid i en jernbanevogn i grusgraven ved Dybdal og senere omkring midten af 1930'erne i skomagerens hus. (Hus nr. 25 på kortbilag). Niels Thomsen passede stationsbygningen i Styding.

Huset ejes i dag af deres søn, *Bent Thomsen*.

Som huset ser ud efter ombygning i 1994.

Hus nr. 33: Ingeborg Falles hus

Hus nr. 33 th. lå i køkkenhaven til Uldalls gård. I baggrunden ses Johannes Andersens gård. Billedet er formentlig taget omkring 1905 af Jacob Friis.

Huset, der nu er forsvundet, var måske i gammel tid aftægtshus til gård nr. 4. Huset er senere særskilt udmatrikuleret og anvendt som lejehus. - Det er sikkert nedbrudt omkring 1918.

Den første beboer, vi har kendskab til, er *Maren Hansen* fra Ustrup, der boede i huset, da byen blev målt op i 1872. Hun var formentlig enke efter daglejer Hans Hansen.

I 1892 ved vi fra Nora Schmidt, at en *Ingeborg Falles* boede i huset. Hun var enke efter Falle Hansen Kudsk. I ca. 1893 flyttede "Inge Stin" og høker Peter Hansen Schmidt ind i huset efter at de havde afstået hus nr. 23 til Mads Kudsk. Forholdene er dog ikke undersøgt nærmere.

Blev brugt til russiske krigsfanger

Under 1. verdenskrig var der russiske krigsfanger i byen, og da der på den tid ikke boede folk i huset, satte man jernstænger for vinduerne og holdt russerne som fanger her. Jens Christensen, der var tysk soldat i 1914-18, blev af tyskerne ansat som fangevogter. - Det fortælles, at han holdt vagt om dagen, men om natten gik han hjem til konen, Anne Marie, i Stydingdam. Inden han gik hjem, tog han alt tøjet fra fangerne, hvorefter han låste døren.

Jens Christensen fødtes i Egen sogn på Als, søn af gårdejer Chr. Christensen, Stolbro pr. Guderup. Han blev gift med Anne Marie Bragh, datter af gårdejer Jørgen Nissen Bragh, Stydingdam. Han overtog deres gård i 1911. Han havde været i aktiv soldatertjeneste fra 1899-1901 og deltog i verdenskrigen 1914-18 i Tyskland. En tid var han i bestyrelsen for Styding Mejeri. Efter at have afstået gården flyttede han til Styding by, hvor han boede huset Ribevej 5.

Hus nr. 34: Wolles hus

Wolles hus Ringvej 17. Tv. ses gavlen af murermester Didrik Thomsens hus.

Huset, der er beliggende Ringvej 17, er bygget i 1893 af bygmester *Hans Christian Tinglev*. Han fødtes i 1870'erne og var søn af landboelsfolkene Anne og Nis Tinglev, Stydingskov. Han blev gift med Marie Andersen, datter af Hans Christian Andersen sen., gård nr. 14 i Styding.

Hans Christian Tinglev etablerede sig som murermester i Styding og opførte bl.a. købmandsforretningen, Ringvej 19, Styding Mejeri samt måske også Thyrashul Kro, som brændte i 1899. Han døde i 1904, og Marie døde i 1913.

En tid herefter boede flere familier til leje i huset, der blev indrettet med 3 lejligheder.

I 1919 overtog *Oluf Wogensen*, altid kaldet "*Wolle*", huset. Han fødtes i 1873 og var søn af gårdfolkene Peter Wogensen og Maren Skau, Simmersted. I 1900 blev han gift med Cathrine Marie Michaelsen Petersen, som var enke efter Niels Michaelsen Petersen, Herregården. Sammen drev de Herregården til ca. 1919. Da de ingen børn fik, tog de *Cathrine Michaelsen* i pleje. Hun var datter af dyrlæge Andreas Michaelsen, Gesten. Hendes mor døde fra 9 børn i 1897. I byen kaldtes Cathrine Michaelsen altid "*Wolles Tinne*". - Hun overtog huset efter plejeforældrene.

Oluf Wogensen var i mange år skatterådsformand og havde skatterådskontor i huset. - Cathrine Wogensen døde i 1939, og Oluf Wogensen døde i 1943.

I 1974 overtog *Anne og Niels Michaelsen Petersen* huset, efter at have afstået Herregården til sønnen, Niels Oluf Petersen. - De bor stadig i huset.

Hus nr. 35: Leo Fuchs

Fuchs' hus i Læbels tid. Foran huset ses Kathrine og Jørgen Læbel med datteren Anne.

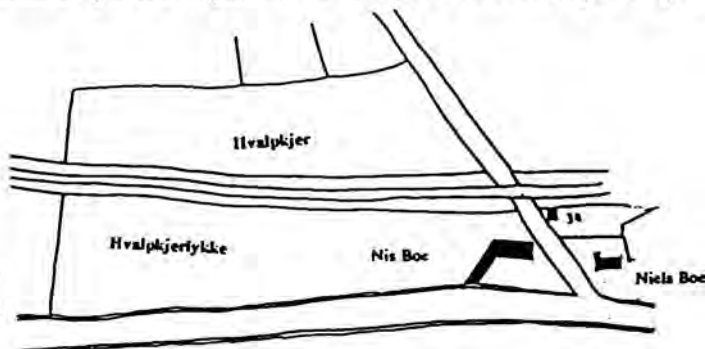
Huset, der er beliggende Ringvej nr. 3, er et tidligere landboelssted opført i 1851 af smedemester Christian Boe.

Christian Boe fødtes i 1812 i Stepping og var søn af parcelbesidder Niels Boe. Han blev gift i 1841 med Helene Pedersen, som var datter af Nis Pedersen og Kirstine Michaelsen. (Se hus nr. 12a). De fik børnene Niels, Nis, Hans og Karl.

Christian Boe startede som smed i Styding i 1840 og har sikkert til at begynde med haft smedie i hus nr. 28, som lå ved Herregården, indtil han fik bygget landboelsstedet og smedien i 1851 på Ringvej nr. 3. Fra folketællingen i 1840 ved vi, at han boede sammen med spinderskerne Mette og Maren, der var henholdsvis 53 og 60 år gamle.

Ved Christian Boes død i 1871 overtog sønnen, *Nis Boe*, landboelsstedet, og sønnen *Niels Boe* overtog smedien med lidt jord på den modsatte side af vejen, nuværende Ringvej 2. (Se gård nr. 19).

Omkring 1890 solgte Nis Boe huset til snedker Søren Christian Rattenborg og byggede herefter en ny gård på heden syd for Dybdal, nuværende Bossens gård. (Se gård nr. 18).

Kort fra 1872, som viser Nis Boes landboelssted og Niels Boes smedie.

Søren Christian Rattenborg fødtes i 1863 i Skrydstrup og var søn af landboelsmand Niels Pedersen og Kathrine, født Rattenborg. Hun var sandsynligvis en slægtning til Karen Christine Rattenborg, der blev gift i 1903 med bygmester Kresten Sandholdt.

I 1923 overtog hjulmager *Jørgen Læbel* huset efter Rattenborgs. Han blev gift med Kathrine, og de havde bl.a. datteren, Anne. (Se billedet).

I 1937 overtog hjul- og karetmager *Leo Fuchs* huset efter Læbels. Han forældre var karetmager Theodor Fuchs og Emilie Fuchs, født Stebner, som var kommet til Nordslesvig fra Ukraine. De var af tysk afstamning. Leo Fuchs blev gift i 1936 med Ingeborg Jørgensen fra Flovt ved Øsby. De har datteren, Astrid, som er lærer i Broager. - Ingeborg og Leo Fuchs drev virksomheden til 1951 - senest som karosseriværksted. De bor stadig i huset. (Se tillige omtale under hjulmagere).

Hus nr. 35 i Leo Fuchs' tid. Til højre i billedet ses bygmester Kresten Sandholdts hus og resterne af den gamle stationsbygning. Øverst i billedet skimtes Emil Nissens, Seemanns og Marie Gasdorfs huse samt Sryding Savværk. På sydsiden af banen ses i baggrunden "Grøn Trinnes" hus og længst ude Thyrashul.

Hus nr. 36: Sandholdts hus

Karen og Kresten Sandholdt med datter foran huset.

Huset, der er beliggende Ringvej 5, er bygget ca. 1910 til *Lene Boe* af bygmester *Kresten Sandholdt*. Det blev bygget på en grund, som tidligere havde tilhørt hendes far, *Nis Boe*. Hun boede i huset til 1923, hvorefter hun opførte et nyt hus på grunden, hvor "*Hyrdehuset*" havde ligget ved Ringvej 23. (Se hus nr. 27).

Ringvej 5 blev herefter overtaget af bygmester *Kresten Sandholdt*, som en tid forinden havde boet hos *Søren Rattenborgs*, Ringvej 3.

Kresten Sandholdt fødtes i 1879 i Hoptrup og var søn af murer *Christian Sandholdt* og *Birthe Marie Sandholdt*, født *Friis*. Han blev gift i 1903 med *Karen Christine Rattenborg*, født i 1876 i Armitlund, datter af landboelsmand *Andreas Rattenborg* og *Christine Rattenborg*, født *Eriksen*.

Karen og *Kresten Sandholdt* fik børnene *Krestine*, kaldet "*Didde*", født 1904 i Hoptrup, *Christian* født 1910 i Styding og *Maria Margretha*, kaldet "*Misse*" født 1914 i Styding. - "*Didde*" døde af gigtfeber i 1939 omtrent, da hun var færdiguddannet sygeplejerske. "*Misse*" blev gift med *Hans Harald Schärfe*, som overtog fattiggården i Jernhyt. *Christian* overtog murervirksomheden i 1945 efter faderen.

Kresten Sandholdt kom hurtigt med i offentligt arbejde og var en periode kommuneforstander i den tyske tid. Desuden var han medlem af sognerådet efter genforeningen. I mange år sad han tillige i menighedsrådet og i skolenævnet. - I 1914-18 deltog han i 1. verdenskrig. (Se også omtale under håndværk i bogens afsnit I).

I ca. 1940'erne overtog *Misse Schärfe* huset efter forældrene. - Huset ejes nu af *Jens Hansen*.

Hus nr. 37: Seemanns hus i Dybdal.

Huset i Dybdal, som det ser ud i dag. I huset boede i mange år byens bettelfogeder.

Huset er beliggende Dybdalvej 5. Det er højst sandsynligt bygget til byens bettelfogeder af byfællesskabet. Hvornår det er bygget vides ikke; men det er tænkeligt, at det har eksisteret helt fra begyndelsen af 1800 tallet.

Indtil ca. 1836 boede bettelfoged *Jørgen Friis* i huset. Han fødtes 1797 og var søn af Jens Christensen og Bodil Jørgens fra Hajstrup sogn. Han blev gift i 1824 med Karen Jacobsdatter. De fik børnene Jacob Jørgensen Friis og Bodil Kirstine Friis. Sidstnævnte blev gift med Niels Nielsen Kudsk, hus nr. 3 i Styding. Jørgen Friis døde kun 39 år gammel i 1836. Formentlig boede i huset en tid herefter en familie, der tog "*Stryding*" til slægtsnavn.

Efter deres tid flyttede *Maren og Hans Fynsk* ind i huset, hvor de boede til 1897. Hans Fynsk vides også at have fungeret som bettelfoged. Huset, der er bygget ind i skrænten på østre side af vejen mod heden, blev i deres tid beskrevet som et hus med kun een stue mod syd. I væggen var indbyggede alkover. I et lille kammer boede tillige i Maren Fynskes tid konen, Gunde, som havde fælles køkken med Maren. Køkkenet var kun ca. 1½ gange 2 meter og havde åbent ildsted med potter og pander hængende på kroge over ildstedet.

I 1897 købte *Christian Seemann* huset af kommunen. Hans far stammede fra Eutin i Tyskland, men var flyttet til Læborgegnen. Han gav 85 mark for huset og 100 mark for grunden. Da han overtog huset, var det i meget ringe stand. Væggen mod syd var faldet ud og lå hen ad jorden, men Nis Boe, der havde Bossens gård, hjalp til med at få muren bygget op igen.

Til huset hørte en lille stald med plads til en 3-4 køer, som om sommeren græssede på skråningerne ved huset. Desuden ernærede han sig som husslagter.

Han fik bl.a. sønnerne Mathias Seemann og Hans Seemann:

Mathias Seemann, født 1884 i Læborg, købte i 1922 huset Ringvej nr. 35 af Mathias Møller. Huset kan ses på billede under gård nr. 7. Mathias Seemann var ansat på Styding Savværk, men beskæftigede sig i fritiden som husslagter. Mathias Seemann deltog i 1. verdenskrig og tilbragte krigens sidste år i engelsk fangenskab. (Se hans beretning under krige i bogens afsnit I).

Sønnen, *Hans Seemann*, født 1886, overtog huset efter faderen. Foruden at drive det lille landbrug var han ansat som murer hos bygmester Kresten Sandholdt. Han døde i 1981. Hans søn, *Christian Seemann*, ejer nu huset.

Indgangspartiet til Seemanns hus. Bagest ses gavlen af den lille stald, der hører til huset. Husets bagmur er helt bygget ind i skrænten. (Foto 1994)

Hus nr. 38: Johannes Skøtts hus i Dybdal

Johannes Skøtts hus fotograferet af Jacob Friis i ca. 1912. I baggrunden ses Seemanns hus.

Huset, der ligger lidt nord for Dybdal bæk, er bygget i år 1900 af murermester *Hinrichsen* fra Vojens. Han boede i huset til 1906. Det blev herefter solgt til *Utzon*. I hans tid brændte den øverste etage af huset. Det blev herefter overtaget af *Johannes Skøtt*.

Johannes Skøtt fødtes i 1870'erne og var søn af Inger Marie og Willads Skøtt fra hus nr. 32 i Styding. Moderen var den kendte "kagekone". Han blev gift i 1903 med Karoline, og i de første år boede de i Hammelev. I 1914-18 måtte han med i krigen, og under et gasangreb mistede han fuldstændig sit syn. Han blev derfor altid kaldt "Æ blind mand fra Dyfthol". Efter krigen blev han oplært som kurvemager. De ældre i Styding husker ham stadig fra hans vandringssture med sin førerhund.

Som dreng hjalp han moderen med at bringe varer ud til byens gårde og huse. Han kendte derfor næsten alle i byen omkring århundredskiftet. Samtidig var han en god fortæller, og flere af hans beretninger, der er optaget på bånd af overlærer *Andreas Michaelsen*, *Thyrashul*, er bragt i nærværende bog.

Johannes Skøtt har om sit eget liv fortalt følgende i 1956:

Fars far var med i krigen 1848, min far var med i 1864, og jeg var med i 1914-18. Vi har endnu fars soldaterpapirer liggende, også hans medalje. Min far døde tidligt, jeg har aldrig kendt ham. Men det er, ligesom jeg kan huske, han stod "å dro-u'se" ved kommoden. Det er sådan et lille træk, der er blevet siddende. Mor og far

var begge to helt kulsort-håret. Mor kan jeg huske var det; men hjemme på væggen havde vi en ramme hængende med fars hår fint flettet, så det lignede en blomsterkrans.

Vort hus hjemme, hvor Ellen nu bor (Red: hus nr. 32), det har været stuehus til Hans Skaus gård, sagde de gamle (Red: forkert - se under gård nr. 13). Far var jo med i 64, og da han kom hjem, måtte han sværge til den tyske fane; men det ville han ikke, så de måtte flygte til Vejle. Far døde tidligt, så mor blev enke. Mor hed Inge Marie, og vi var fire børn: Marie, Chresten, Søren og så mig, Johannes. Mor var bykone, så vi børn gik rundt med "Stajsbør". Det bedste sted, vi kunne komme, var omme ved Jørgen Steffensens, som var på aftægt (Gård nr. 8).

En tid tjente jeg hos Christian Steffensen på nuv. Skøvlinggård. Christian Steffensen vidste meget om gamle dage og fortalte tit om det. Han var kun 12 år, da Skøvlinggård blev bygget. Han har fortalt mig: "Mig og en karl måtte op og våge ved det om natten for at se, om tømmeret blev stående, - sådan stormede det; men det holdt".

Jeg har også tjent ved Hans Michaelsen fra maj 1902 til maj 1903 som avlskarl. Jeg fik 350 mark for det år, det var den største løn til en avlskarl på egnen. Min kone tjente der også; vi blev gift i 1903.

De første tre år jeg var gift, fik jeg kun 500 mark om året, og vi havde da 2 børn det sidste år. Hvor havde vi det småt. Grød og vælling gav det; det kunne næsten ikke blive til andet. Så gav jeg mig til at mure, og så gav det godt med penge.

20. juni 1915 kom jeg med i krigen og kom først hjem 1. juni 1919. Jeg har nu været blind i 38 år til september. Jeg var syg (efter gasangrebet); jeg var lige ved at gå krebsegang, da jeg havde fået det. De kunne ikke kurere mig i Bremen. "Har du ikke lyst til at lære noget?", spurgte de mig. Jo, jeg fik så lært at flette kurve. Da jeg kom hjem fra krigen, byggede jeg værkstedet her, det kostede 4000.

I min drengetid hentede de sand hernede, som de ville, til bygning af veje og huse. Hjulerens Niklo var blevet uvenner med Wolle (Oluf Wogensen, Herregården) om grusgraven, og så havde de landmåleren hernede. Wolle sagde, det var kommunens. De fandt så ud af, at 100 meter inde var det kommunens.

Gammel Nis Boe, der havde Bossens gård, havde de to lykkes, hvor nu Sandholdts bor, og een på vej herover og et lille stykke ved Bossens. Så købte han 8 store tønder land for 800 mark af Lauritz Lauritzen, det var ham, der havde Jørgen Uldalls gård. Det var noget jord, som hverken havde fået mergel eller ler. Senere i Nis Boes tid blev købt mere og mere jord ind til hans gård.

Afslutning

Styding set i historisk perspektiv

Ser man tilbage på Stydings historie gennem de sidste 300 år, fristes man til at sammenligne nutidens vilkår med fortidens. Og man stiller sig spørgsmålet om de var bedre i gammel tid.

I hele 1800-tallet og frem til ca. 1950 var der 22 gårde i Styding. Nu er der vel kun 6 gårde tilbage i egentlig drift. De øvrige er nedlagt, udforpagtet eller sammenlagt. - Hvor der i 1850 var ca. 25 karle og 25 piger i byen, har højst et par gårde nu kun hver én karl. Også de tidligere daglejerfamilier, der var med til at sætte deres helt personlige præg på landsbylivet, er nu forsvundet.

Mange gårdmænd slider nu uden medhjælp fra tidlig morgen til sen aften på deres bedrifter næsten alle årets dage for at klare renter og afdrag til kreditforeningen. Når man læser om fæstevæsenets afskaffelse, hvor bønderne blev såkaldt "*frie*", får man let det indtryk, at hermed afskaffedes een af landbrugets svøber. Men var det nu så galt? De fæsteafgifter, der betaltes på kronens godser, var rimelige og undergik ikke de store ændringer. Bønderne vidste således, hvad de kunne regne med. - Renterne i kreditforeningen i dag er jo på en måde også en slags "*fæsteafgift*". Men rentens afhængighed af verdensmarkedet er mere vilkårlig og mange, der har været nødt til at sætte gæld for at imødekomme produktionskravene, er ofte blevet tvunget økonomisk i knæ. Det skete trods alt i mindre grad under fæstevæsenet, hvor der i Styding højst var et par stykker, der måtte gå fra deres gårde i en periode på 200 år.

Tidligere kunne man kalde landmandsgerningen en livsstil, og stadig er der nogen, der hævder, at den er det. I nutidens produktionsræs kniber det dog at "*høre lærkesangen*" samt at få tid til fællesskabet. Før i tiden mødtes man ved kaffegilderne, fik en disput hos købmanden og var med i et rigt lokalt foreningsliv. Alt dette gav sammenhold og affødte hjælpsomhed. Var nogen i nød, mødte hele byen op. Nu overlader man alt til det offentlige.

I hele den beskrevne periode og frem til ca. 1950 var der i byen en alsidig håndværkerstand med egne traditioner. Ud over de almindeligt kendte håndværk var der bødkere, spindere, vævere, møllebyggere og tækkere. I dag er der kun enkelte selvstændige håndværkere tilbage. Men byen mangler både en "*Jørgen skrædder*" og "*Jørgen skomager*" og andre håndværkere og deres mange lærlinge til at præge bylivet.

Mejeriet er forsvundet og hermed det liv, der foregik omkring denne virksomhed, f.eks. fællesskabet omkring mælkekørslen og passiarerne ved mejeriets perron. Fusionering af både mejeri og slagteri har gjort, at den lokale indflydelse og store engagement forsvandt. Nu kender man måske kun flygtigt den valgte repræsentant,

som i bedste fald bor i nabobyen, og bestyrelsens indflydelse i andelsvirksomheden er reduceret til bare at nikke, når virksomhedens magtfulde direktør forelægger komplicerede planer. I hvert fald er den lokale indflydelse gået tabt, og andelsbevægelsen forekommer for de fleste at være *"en by i Rusland"*.

Den anden af Stydings store virksomheder, savværket, der i den bedste tid beskæftigede mange familier i byen, kører nu på vågeblus med et minimum af ansatte.

I dag har familierne i byen deres arbejde i Haderslev og Vojens og undertiden i fjernere byer. For disse starter dagen tidligt. Madpakker skal smøres, og børnene køres til vuggestuer og børnehaver, og mor kører måske herefter mod øst og far mod vest i hver deres bil. Efter arbejdstids ophør gøres indkøbene i supermarkedet ved arbejdsstedet, og børnene skal igen afhentes i børneinstitutionerne. Der er ikke noget at sige til, at både far og mor dødrætte falder i søvn foran fjernsynet, når de kommer hjem og ikke får megen tid til børnene. Tid til fællesskab i byen bliver der langt mindre af, og bekendtskaber vælges ofte kun i kredsen af arbejdskammerater fra nabobyen. Selv naboer har man kun et flygtigt kendskab til gennem snak over hækken. Det værdifulde landsbyfællesskab er hermed gået tabt.

Børnene fik før i tiden en tryggere opvækst. De vidste, at far og mor altid var i nærheden, når der var behov for hjælp og trøst. Børnene havde i højere grad også et betydeligt fællesskab, og alle børn i byen legede med hinanden. I tidligere tid blev børnene ikke overdænget med alskens legetøj. Derfor lavede de deres eget, og kreativiteten var stor. Man lavede skibe, spil, slæder m.m. Det har betydet en udvikling af børnenes evner. Om man så ansatte ti formningslærere, ville de aldrig kunne opnå samme resultat. - Desuden fulgte børnene forældrenes arbejde i det daglige og fik herved et naturligt forhold til erhvervslivet på et tidligt tidspunkt. Et forhold de senere kunne drage stor nytte af.

Tidligere boede de gamle på aftægt på gårdene. Det kan der siges både positivt og negativt om. Men én af fordelene var i hvert fald, at de gamle fik lov til at aftrappe deres livsværk ved at gå til hånde på gården. Samtidig blev der skabt et naturligt forhold mellem børn og bedsteforældre, og børnene kunne øse af de gamles rige erfaringer. - Nu om dage sygner mange ældre hen i glemsel på plejehjemmene, hvor de bliver holdt i gang med kunstige sysler af en beskæftigelseskonsulent og ellers kun har daglig kontakt med jævnaldrende, hvoraf mange har mistet åndsevnerne. Børnebørnene kender knap nok deres bedsteforældre, og det var beskæmmende i fjernsynet for nylig at se en børnehave ved København, som havde *"hyret"* nogle ældre fra et plejehjem til at komme een eller to gange om ugen, for at børnene skulle opleve, hvordan de gamle var.

Indtil man fandt vaccine mod de almindelige børnesygdomme, var børnedødeligheden stor. Af kirkebogsnotaterne ses, at i nogle familier døde op mod en trediedel af børnene. Kom de imidlertid gennem de første leveår, kunne de opnå en anselig alder. Ser vi f.eks. på perioden 1760-1890, var gennemsnitsalderen ca. 66 år for de i bogens afsnit II nævnte 71 personer indført i kirkebogen. Flere opnåede en alder på over 80 år, og den ældst noterede blev 87. I betragtning af de ringere muligheder for sygdomsbekæmpelse og den dårlige hygiejniske standard i denne periode,

er den nævnte gennemsnitsalder overraskende stor. Man må jo også huske på, at bl.a. hærgedes flere familier af den frygtede tuberkulose. - Når gennemsnitsalderen i dag trods lægevidenskabens landvindinger kun er øget med et beskedent antal år, får man nemt den tanke, at folk tidligere fik opbygget et naturligt immunsystem. Et sådant opnås måske i dag i mindre grad på grund af overdreven hygiejne og for stort medicinforbrug.

Før i tiden administrerede landsbyen selv sine forhold. Byens vise mænd sad på deres stene på fortepladsen og styrede hele byens liv under stor indflydelse af byens indbyggere. Man sørgede selv for skole og tog sig af de fattige. Landsbyen lå således ikke det øvrige samfund økonomisk til last. Alt hvilede i sig selv. Selv da kommuneråd og sogneråd blev indført, var administrationen enkel. Sognerådsformanden sad alene på sit beskedne kontor på gården og havde stort set kun vejmanden til hjælp. Efter kommunesammenlægningen sidder nu hundreder af ansatte og administrerer de mange love og cirkulærer, som i en lind strøm i stadigt større omfang kommer fra centraladministrationen på Christiansborg. Som et byrådsmedlem har sagt: *"Stort set bestemmer vi kun selv udflugten på de gamles hjem. De øvrige retningslinier får vi fra København"*.

Sammenfattende kan til slut siges, at landsbyen ved "Adelvejen", som vi kendte den, nu er afgået ved døden. Landbruget er reduceret og industrialiseret, kroen er nedlagt, daglejerne og håndværkerne er forsvundet, og købmanden nedlagde sin butik, fordi folk købte deres varer i supermarkederne ved arbejdspladserne i nabo-byerne.

Kun få af de gamle familier er nu tilbage i byen, og mange af husene i parcelhuskvartererne bebos nu af tilflyttere. Mange af disse er "pendlere", som ikke har videre kontakt med de øvrige i byen. Fællesskabet og samhørigheden er hermed gået tabt. Hvor man før løste byens opgaver i fællesskab, klarer man nu kun sine egne forhold eller overlader tingene til det offentlige. Dog kan den "gamle kampånd" og fælles indsats, som kendtes fra gamle dage stadig mobiliseres, når der sker overgreb på den lille by. Vi husker således endnu, hvordan de stydinge dannede fælles front mod etablering af affaldsdepot ved Dybdal. Ved den lejlighed stod man sammen i den lille by, men måtte dog vige for overmagten. En trøst kan det så være, at man nu udvinder billig gas til byen fra depotet.

Når man nu ser perioden 1700-1950 i perspektiv, kan man stille spørgsmålet om, hvor meget der gik tabt. Dette spørgsmål vil jeg hermed sætte til diskussion. En kendsgerning er det i hvert fald, at mange andre landsbysamfund har lidt den samme skæbne, som landsbyen ved Adelvejen.

Noter

Note 1:

Gård nr. 3 ejedes fra 1795-1821 af *Laurids Jørgensen*, som var gift med *Karen Poulsen*. Laurids Jørgensen døde i 1821, hvorefter hun drev gården videre til 1828. Den blev herefter overdraget til hendes søn, *Jørgen Schrøder*.

I 1824 blev en del af gården udstykket til *Christian Poulsen*, som sandsynligvis var hendes familie. Udstykningen omfattede markerne "*Lergravmaj*", "*Forageren*" og "*Helleshøj*" ved Grindal. (Lergravmaj ligger ved nuv. Hans Jepsensvej).

I 1829 blev den overtaget af *Hans Peter Hansen*, f. ca. 1795 i Gl. Haderslev landsogn., gift med *Maren*, som var enke efter *Chresten Knuthzen* fra gård nr. 2 i Styding. Sidstnævnte, der var søn af *Knuth Jürgensen*, døde som soldat i Nyborg kun 25 år gammel. (Se under gård nr. 2b).

I 1863 overtog *Maren* og *Hans Peter Hansens søn, Hans Knudsen Hansen*, gården. Han døde imidlertid ugift allerede i 1866 kun 34 år gammel. Gården blev herefter overtaget af *Peter Jensen Hansen* samme år. I 1869 købte *Nis Steffensen* en del af gårdens jord.

Hypoteser om gårdens beliggenhed:

1. Den udstykkede gård kan tænkes at være gården, som *Christian Pedersen Schøler* flyttede til ved Ringvej 11. (Se gård nr. 5).
2. Det kan også tænkes, at gården var den ejendom, der lå lidt nord for gården "*Lodenhøj*" til 1925. (Se gård nr. 21).

Hypotese 1 synes dog at være den mest sandsynlige.

Note 2:

Hans Frederik Krogh, født 1807 i Skodsbøl ved Broager, søn af *Anne Marie* og *Lorenz Krogh*. Gift 1828 med *Johanne Søndergaard* fra Ø. Lindet. De fik 3 børn. Tillige havde de taget slægtningen *Kirsten Marie Søndergaard* i pleje. *Hans Frederik Krogh's* sønnesøn, også ved navn *Hans Frederik Krogh*, overtog huset efter dem. Han var skrædder.

Note 3:

Maren Falk, datter af *Søren Andreasen Falk* og *Anne Helene Schmidt*. Sidstnævnte var datter af smed *Jacob Hansen Schmidt*. *Maren Falk* blev gift med *Hans Lorenzen Krogh*, som med hende overtog landboelssted nr. 19.

Note 4:

Den første af *Kudsk-familien*, vi møder i Styding, er *Hans Nielsen Kudsk*, som var daglejer først i Hammelev og senere på Styding Mark. Han fødtes i 1799 i Stepping og var søn af *Niels Hansen Kudsk* og *Anne Marie Nielsdatter*. Han blev gift i 1830 med *Karen Fallesen* fra Årø. Han døde ved en tragisk ulykke på Styding Mark, hvor han druknede i en mergelgrav i en alder af 44 år. Enken, *Karen*, flyttede herefter ind i Herregårdens daglejerbolig. - De fik børnene *Falle Hansen Kudsk*, *Niels Nielsen Kudsk*, *Johanne Kudsk*, *Jørgen Kudsk* og *Anne Marie Kudsk*.

Her skal kun to af deres børn nævnes:

Falle Hansen Kudsk fødtes 1820. Han blev gift i 1843 med *Anne Ingeborg Madsen*. (Se hus nr. 27). *Falle Hansen Kudsk* døde i 1885.

Niels Nielsen Kudsk fødtes i 1831. Han blev gift i 1860 med *Bodil Kirstine Friis*, datter af bettelfoged *Jørgen Friis*. De overtog hus nr. 3 i Styding, (Ringvej nr. 26). De fik sønnen *Hans Nielsen Kudsk*, som fødtes 1862.

Emne-register

Stydings topografi

- Eggen omkring Styding, s. 5
- Tørning Slot, s. 8
- Stevning, s. 10
- Tørning Mølle, s. 11

Stydings udvikling

- Styding 1734, s. 16
- 1792, s. 17
- 1872, s. 18
- 1892, s. 19

Politiske forhold

- Sprogstridigheder, s. 24
- Nationale foreninger, s. 26
- Genforeningen, s. 27

Kirkelige forhold

- Kirkens placering, s. 28
- Kirkens tilhørsforhold, s. 29
- Kirkeældste og kirkeværger, s. 29
- Kirkens indtægter, s. 29
- Vækkelsen i Styding, s. 31

Retsvæsen

- Herredstinget ved Tørning, s. 34
- Herredsfogeder og sandemænd, s. 35
- Tingets flytning, s. 37
- Galgebakken ved Lodenhøj, s. 39
- Sognefogeder, s. 42

Lokal forvaltning

- Grandelag og byting, s. 44
- Kommuneråd, s. 44
- Sogneråd, s. 45
- Brandvæsen, s. 49
- Snerydning, s. 50
- Vandforsyning, s. 51

Skoleforhold

- Stydings første skole 1731, s. 52
- Skolen ved Grindal 1769, s. 53
- Skolen i Styding 1846, s. 56
- Lærere gennem tiden, s. 57

Fattigvæsen

- Bettelfogeder, s. 66
- Fattige på omgang, s. 67
- Fattigkommissioner, s. 67
- Fattighus og fattiggård, s. 68

Trafikforhold

- De gamle veje, s. 70
- Forbindelsesvej til Hærvejen, s. 71
- Tønderpletten ved Dybdal, s. 71
- Mølle- og tingvejen, s. 74
- Bygaden, forte og bydam, s. 74
- Stisystemer, s. 75

Samfærdselsmidler

- Dagvogne, s. 76
- Jernbaner, s. 76 og 79
- Rutebiler, s. 79

Egnens berøring med krige

- Trediveårskrigen, s. 80
- Torstenssonkrigen, s. 81
- Napoleonskrigene, s. 81
- Treårskrigen, s. 81
- Krigen 1864, s. 84
- 1. verdenskrig, s. 86
- 2. verdenskrig, s. 91

Sæder og skikke

- Klasseforskelle, s. 94
- Fester, s. 96
- Byde til barsel, s. 96
- Bryllupper, s. 97
- Blindbryllupper - blindbarsel, s. 97
- Høstskikke, s. 98
- Julestuer og juleaftensfest, s. 99
- Mikkelsmarked, s. 101
- Nyhedsformidlingen, s. 102
- Thyrashul kro, s. 104

Landbrug

- Landbruget før udskiftningen, s. 117
- Fæstevæsene og hoveri, s. 117
- Hånd- og spandtjeneste, s. 120
- Ægtkørsel, s. 124
- Mølletvang til Tørning Mølle, s. 125
- Fællesdrift og udskiftning, s. 127
- Mål for gårdenes størrelse, s. 133
- Op- og nedgangstider, s. 133
- Folkehold og daglejere, s. 137

Handel

- Bykoner, s. 141
- Købmænd, s. 142
- Bageriudsalg, s. 146

Håndværk, s. 147

Industri

- Styding Mejeri, s. 165
- Styding Savværk, s. 170
- Destruktionsanstalten, s. 173

De gjorde Styding kendt

- Mikael Steffensen, s. 177
- De sønderjyske piger, s. 182

Særprægede personer

- Inge Marie kagekone, s. 187
- Grø'n Trinne, s. 189
- "Filosoffen", s. 190
- Stærke karle, s. 192

Errested-morderen, s. 194

Navneregister over familier

- Ahrendt familien, gård nr. 20
Andersen familien, gård nr. 14
Andersen familien, gård nr. 4
- Becker familien, se destruktionsanstalt
Bertel Hansen familien, gård nr. 3
Bertelsen familien, hus nr. 24
Blomgren familien, hus nr. 9a
Boe familien, hus nr. 28
Boe familien, hus nr. 35
Boe familien, gård nr. 18
Boe familien, gård nr. 19
Bojum Mai, se Thyrashul Kro
Bolwig familien, se Thyrashul Kro
Bonnicksen familien, gård nr. 16
Bossen familien, gård nr. 18
Bramsen familien, hus nr. 2a
- Carøe familien, gård nr. 6
Christiansen familien, gård nr. 14a
Clemmensen familien, se Thyrashul Kro
Clemmensen familien, se hus nr. 6
- Decker familien, gård nr. 1
- Ehlers familien, hus nr. 29
- Fahrendorf familien, hus nr. 9a
Friis familien, gård nr. 1
Friis familien, (bettelfoged), hus nr. 37
Fuchs familien, hus nr. 35
Fuglsang familien, hus nr. 12a
Fynsk familien, hus nr. 37
- Gram familien, hus nr. 18
Grønfeldt familien, gård nr. 1
Grønfeldt familien, hus nr. 18
- Hammeleff familien, gård nr. 4 og 15
Hansen familien, hus nr. 22
Hansen familien (skomager), hus nr. 22
Hansen familien (smed), hus nr. 26
Hansen familien, ("Lojenhøj"), hus nr. 29
Holm familien, gård nr. 22
Horn familien, hus nr. 20
Hørløck familien, gård nr. 9
Hyrup familien, gård nr. 8
- Iwersen familien, hus nr. 22
Iwersen familien, hus nr. 8a
- Jacobsgaard familien, gård nr. 14
Jensen familien, gård nr. 3
Jensen familien, gård nr. 4a
Jensen familien (fiskehandler), hus nr. 9a
Jepsen familien, gård nr. 4
Jepsen familien, gård nr. 20
Johannsen familien (bødker), hus nr. 28
Juhl familien, se Thyrashul Kro
Junker familien, hus nr. 29
Jürgensen familien, gård nr. 1
Jürgensen familien, gård nr. 10
Jürgensen familien, gård nr. 14
Jørgensen familien (Skøtt), hus nr. 17a og 32
Jydsen familien, gård nr. 10
- Kehlet familien, hus nr. 22
Kjems familien, se Thyrashul Kro
Knudsen familien, gård nr. 9
Knutzen familien, gård nr. 2b
Krogh familien, hus nr. 3b og 31
Kudsk familien, hus nr. 3
Kudsk familien, hus nr. 12a
Kudsk familien, hus nr. 27
Kudsk familien, hus nr. 31 og 33
- Lassen familien, gård nr. 13
Lauesen Hansen familien, se under købmænd
Lauritzen familien, gård nr. 4
Lauritzen familien, hus nr. 10a
Lind familien, hus nr. 18
Lorentzen familien (smed), hus nr. 26
Læbel familien, hus nr. 35
- Mathiesen familien, se Styding Mejeri
Matzen familien, se gård nr. 6 og 13
Meier familien, se destruktionsanstalt
Michaelsen familien, gård nr. 8
Michaelsen familien, gård nr. 9
Michaelsen familien, gård nr. 10
Michaelsen familien, gård nr. 12
Michaelsen familien, hus nr. 18
Michaelsen familien, se Thyrashul Kro
Michelsen familien, gård nr. 4
Michelsen familien, gård nr. 5
Michelsen familien, gård nr. 17

Michaelsen Petersen familien, gård nr. 12
Michaelsen Petersen familien, gård nr. 6
Michaelsen Petersen familien, hus nr. 34
Møller familien, gård nr. 7
Møller familien, hus nr. 8a
Møller familien, hus nr. 17a
Møller familien, hus nr. 26
Møller familien, hus nr. 27
Møller familien, se Thyrashul Kro
Nielsen familien, gård nr. 2a
Nielsen familien (hjuler), gård nr. 7
Nielsen familien (Spiol), gård nr. 22
Nissen familien, gård nr. 12
Nissen familien, hus nr. 25
Nissen familien (Lodenhøj) gård nr. 21
Nissen familien, hus nr. 31
Nørregård familien, gård nr. 16

Paulsen familien, se Styding Mejeri
Paust familien, hus nr. 23
Paysen familien, gård nr. 7
Paysen familien, gård nr. 7a
Paysen familien, gård nr. 8
Paysen familien, gård nr. 9
Pedersen familien, gård nr. 11
Petersen familien (Willads), gård nr. 9
Petersen familien, hus nr. 9a
Petersen familien (Møllebygger), hus nr. 12a
Petersen familien (skomager), hus nr. 25
Petersen familien, se under sneedere

Rasmussen familien, se Thyrashul Kro
Rasmussen familien, gård nr. 2a
Rattenborg familien, hus nr. 35
Ravn familien, gård nr. 3 og 17
Rochar familien, hus nr. 30
Rosendahl Larsen familien, gård nr. 20
Rudbeck familien, hus nr. 18

Sandholdt familien, hus nr. 36
Schack familien, hus nr. 25
Schmidt familien (høker), hus nr. 23
Schmidt familien (smed), hus nr. 26
Schmidt familien (sneeder), se Styding Savværk
Schmidt familien (Dybdal), gård nr. 18
Schmidt familien (Lodenhøj), gård nr. 21
Schrøder familien, gård nr. 3
Seemann familien, hus nr. 37
Schultz familien, gård nr. 3
Schøler familien, gård nr. 7
Schøler familien gård nr. 5
Schütt familien, hus nr. 28
Skau familien, gård nr. 13
Skov familien, gård nr. 15 og 16
Skøtt familien, hus nr. 12a
Skøtt familien, hus nr. 26
Skøtt familien, hus nr. 32

Skøtt familien (Dybdal), hus nr. 38
Steffensen familien, gård nr. 3
Steffensen familien, gård nr. 6
Steffensen familien, gård nr. 8
Steffensen familien, gård nr. 9
Styding familien, gård nr. 3
Styding familien, hus nr. 22
Søndergaard familien, se kunstcenter

Thaisen familien, hus nr. 22
Tinglev familien, hus nr. 34
Toft familien, gård nr. 5 og hus nr. 18
Thomsen familien, hus nr. 3
Thomsen familien, (Skøtt) hus nr. 32
Thomsen familien, se Thyrashul Kro
Thomsen familien (Didrich), se under murere

Uldall familien, gård nr. 4 og 8

Weber familien, gård nr. 15
Westergaard familien, gård nr. 19
Westergaard familien, gård nr. 22
Willatzen familien, gård nr. 1a
Wind familien, gård nr. 14a
Wind familien, se Styding Savværk
Wogensen, Oluf, gård nr. 12 og hus nr. 34

Østerkjærhus familien, hus nr. 20

Aarestrup familien, hus nr. 23

Kilde- og litteraturfortegnelse

Registre:

Contributionsregister for Gram Herred 1709*
Jordebog for Gram Herred 1716*
Jordebog for Gram Herred 1729*
Oversigt over fæsteforhold i Gram Herred 1734*
Ejerfortegnelse ved udskiftningen 1792
Assuranceregistre for 1770-1780-1800 og 1810*
Folketællinger 1840 og 1855
Gram Herreds skyld- og panteprotokoller*
Matriklen af 1872*
Fødsels, vielses- og dødsregistre
i Hammelev kirkebog 1763-1890
Gram Herreds retsprotokoller*

* Oplysninger fra Landsarkivet i Aabenraa v. F.S. Grove-Stephensen, Sønderborg.

Baggrundslitteratur:

Henning Oldekop: Topographie des Herzogtumes Schleswig
Friedlev Skrubbeltrang: Det danske Land og Samfund 1500-1800. - Udgivet af Dansk historisk forening
Rigsarkivar Harald Jørgensen: Lokaladministration i Danmark
Claus Bjørn: Det danske landbrugs historie III 1810-1914
Vagn Harsberg: De sønderjydske amtsråd indtil 1970
J. Jespersen: Danske gårde i tekst og billeder 1923
Forlaget Dansk Landbrug I/S, 8600 Silkeborg: *Danske gårde i tekst og billeder 1990.*
Axel Stensberg: Den danske landsby gennem 6000 år
Hugo Mathiesen: Hærvejen gennem Jylland
Andreas Michaelsen: Billeder af Sønderjyllands historie. - Udgivet af Sønderjylland kreditforening 1970
Museumsdirektør Lund, Haderslev: Gamle færdselsveje
P. Rhode: Beskrivelser fra Haderslev amt
H. V. Clausen og Hilmar Ødum: Nordslesvig - min hjemstavn
H. Thykjær Jensen: Blade af Hammelev sogns historie
Årbøger fra Lokalhistorisk forening for Vojens kommune
Sønderjydske månedsskrifter
Andreas Michaelsen: Historiske notater (ikke udgivet)

Fotos, illustrationer og kort:

Fotos venligst udlånt af familier i Styding
Fotos fra Lokalhistorisk arkiv, Tørring
Arkivbilleder fra forskellige udgivelser
Illustrationer ved Jens Th. Uldall, side 55, 150 og 191.
Kort 1792 fra Landsarkivet aftegnet af Michael Uldall
Kort 1870 fra Kort- og Matrikelstyrelsen, Haderslev

Interviews vedr. perioden 1910-1940:

Irene Michaelsen, Styding (tidl. Thyrahusul)
Thilde Nissen, Styding (vedr. Kudsk-familien o.a.)
Thilde Lauritzen, Vojens (tidl. Søndergård, Hammelev)
Petra og Hans Chr. Andersen, Styding
Hans Christian Steffensen, Hejls (vedr. Steffensen-familien i Styding)
Inge Sohl, Ringtved (vedr. Stydingfamiliernes relation til Ringtved og baggrundsmateriale)
K.L. Hansen, Kastvrå (vedr. Stydingfamiliernes relationer til Kastvrå)
Knud Schmidt Petersen, Vojensgård (vedr. Styding Dams historie)

Tillæg til side 58:

Elever i Styding skole 1920

Øverste række:

1. Lærer Møller, 2. Ernst Vagner, 3. A. Hundevadt, 4. Ingeborg Andersen, 5. Bothilde Kudsk, 6. Cecilie Friisman, 7. Karoline Skøtt, 8. F. Hundevadt, 9. Dagmar Schrøder, 10. Bothilde Hansen, 11. Misse Michaelsen, 12. Inge Schmidt, 13. Rasmus Skøtt, 14. ?, 15. Iver Bergholdt, 16. Hans Lydiksen, 17. Peter Mortensen, 18. Hans Jepsen, 19. Jens Jensen.

2. række:

1. Hans L. Hansen, 2. Marie Bramsen, 3. Hanne L. Hansen, 4. Anna Hansen, 5. Lisbeth Skau, 6. Eline Michaelsen, 7. Line Enemark, 8. Inge Jepsen, 9. Jørgine Nissen, 10. Olga Mortensen, 11. Theodor Jepsen, 12. Hans Westergaard, 13. Kristian Schmidt, 14. Edonard Schmidt, 15. Laue Boysen.

3. række:

1. Fru lærer Møller, 2. Frk. Beck, 3. Valdemar Hundevadt, 4. Otto Hundevadt, 5. Åge Mortensen, 6. Jørgen Schrøder, 7. Niels Berholdt, 8. Jacob Jensen, 9. Bonde Westergaard, 10. Tinne Michaelsen, 11. Inge Jensen, 12. Sofie Brade, 13. Inge Møller, 14. ? 15. Anne Kehlet, 16. Frieda Jessen, 17. Anna Lydiksen, 18. Hans Thomsen.

4. række:

1. Misse Sanholdt, 2. Line Jepsen, 3. Jens Brade, 4. Jørgen Møller, 5. Jørgen Bergholdt, 6. Holger Mathiesen, 7. Christian Christiansen, 8. Thomas Mathiesen, 9. Jens Møller, 10. Johannes Mathiesen, 11. Heinrich Brade, 12. Anna Skøtt, 13. Hans Michaelsen.

Billede med navne venligst udlånt af Nora Christiansen. (Se gård nr. 14a).